

સીખ્યા.

કહે નવોલ્લન દેશને, કરવા આખ્યાન; મરચ રીતછે એજકે, દો માતાને માન.

પુસ્તક ૧૦ મું.

જાનેવારીથી ડીસેમ્બર સન ૧૮૬૬ સધી.

મુંબઈના

દક્તર આશકારા છાપાખાના મુદ્રિ છાપીઉછે.

સને ૧૮૯૧.

સાકલી બે રહી બોધના પુસ્તક ૦૦ માનું.

આંક ૧ થો—બનેવારી શને ૧૮૬૬.

સંકટનું ચેવટ—તેહસુરનું તારણ..	..	..	..	..	..
બાંમદાનું સુચનમાં ચીતર, (ચીતર સાથે.)	..	..	..	..	..
ચીતરોની મળવસ	..	..	..	..	..
બાંમલુ—ગરીબ ધરના વાંસ..	..	..	..	..	..
તરણ પુરતનો રાખશે	..	..	..	..	..
આવાંબાઈના મંદવાડ.	..	..	..	..	..
અમેરીકાની રચન—(ચીતર સાથે.)	..	..	..	..	..
અંજાણપણે યાત્રી નુકશાની.	..	..	..	..	..
બે ઝિરાની વારતા.	..	..	..	..	..
સાહેબુચ—(ચીતર સાથે.)	..	..	..	..	..
સંશિનમાં યુનેલગારોને સજા	..	..	..	..	..
પરચુટણ	..	..	..	..	..
રચુને કુરસત તથા રાગ હોરી—(ફીતાં.)	..	..	..	..	..

આંક ૨ જો—ફેબરવારી શને ૧૮૬૬.

સંકટનું ચેવટ—તેહસુરનું તારણ..	..	..	..	..	..
ચીતરોની મળવસ	..	..	..	..	..
કીટલી કેવી કીમતી	..	..	..	..	..
“ધરણે”/“લુકો” ધરણે—ને પાહણકાખાઈ પરણે”	..	..	..	..	..
હેવા..	..	..	..	..	..
સહીઅડ કાહાડવા વીશે અગતલેગ સુચના	..	..	..	..	..
કોપરનીકશ, કેપલર, મેલીલીઓ—(ચીતરો સાથે.)	..	..	..	..	..
“કીડીઓ વીશે” નાંજાલેગ—હેવાલ.	..	..	..	..	..
કેનવાસ ઉપર ભરત—(ચીતર સાથે.)	..	..	..	..	..
બે આંખ, બે કાન, તથા એકજ નખાં..	..	..	..	..	..
પરચુટણ	..	..	..	..	..
સુબાઈના સદાનો ગરબો	..	..	..	..	..

આંક ૩ જો—મારચ શને ૧૮૬૬.

સંકટનું ચેવટ—તેહસુરનું તારણ..	..	..	..	..	..
ચીતરોની મળવસ	..	..	..	..	..
એક લુતની વાત.	..	..	..	..	..
બચાંનો ગમતને વાસતે રમત	..	..	..	..	..
હેવા—તેનું અચરત શરીરું વનન	..	..	..	..	..
સારીની સોઈ—પરબીડું અથવા લંકણ	..	..	..	..	..
પાણીના વંદોલીઓ—(ચીતર સાથે.)	..	..	..	..	..
અંજાણપણે યાત્રા અવચણું	..	..	..	..	..
કાડીઓ વીશે	..	..	..	..	..
ઈંગલડમાં એક પારસણની યુસાફરીના હેવાલ	..	..	..	..	..
સર નં ૭૦ ની ઈસપીટોલ અને ગરાંટ મેડીકલ કાલેજ—(ચીતર સાથે.)	..	..	..	..	..
ચીનનાં સેહેનેસાહની સપાટ	..	..	..	..	..
આલેકઝાન્ડર અને આફ્રીકાના રાજા	..	..	..	..	..
પરચુટણ	..	..	..	..	..
ગરબો તથા ઉપદેશના પદ	..	..	..	..	..

આંક ૪ થો—એપ્રેલ શને ૧૮૬૬.

સંકટનું ચેવટ—તેહસુરનું તારણ..	..	..	..	..	..
ચીતરોની મળવસ	..	..	..	..	..
બચુ છડીતીઓ—ઈશવર શરવે જીએછે..	..	..	..	..	..
હેવા—તેનાં વનજની સામેતી	..	..	..	..	..
વખતના ઉચીઆગ	..	..	..	..	..
આલેજઅરસમાં ઈનસાફ	..	..	..	..	..
અમેરીકાખાંડમાં પુદરતની અખઅબીઓ..	..	..	..	..	..
વરસાદની કમાન.	..	..	..	..	..
સર નં ૧૧ વારેનસ—(ચીતર સાથે.)	..	..	..	..	..
અંજાણપણે તથા અવચણું	..	..	..	..	..
ઈંગલડમાં એક પારસણની યુસાફરીના હેવાલ..	..	..	..	..	..
પંદોતીનું ડાહ્યાપણ	..	..	..	..	..
પરચુટણ	..	..	..	..	..
રચુને કુરસત તથા ઉપદેશનાં પદ—(ગાળી)	..	..	..	..	..

આંક ૫ થો—મેઈ શને ૧૮૬૬.

કરણી તેવી પાર ઉતરણી	..	..	..	..	..
ચીતરોની મળવસ	..	..	..	..	..
સુખ	..	..	..	..	..
નાલીઅરી, ખજૂરી, તાર, માહાર..	..	..	..	..	..
એક કુવારી કણીઆ—(ચીતર સાથે.)	..	..	..	..	..
સામેલીઓની શોહેલ	..	..	..	..	..
કીરમન	..	..	..	..	..
“જાતપર ભાત—કામરપર ડીખાં”	..	..	..	..	..
અંજાણપણે થતા અવચણું	..	..	..	..	..
પાંચ દયાનો એક પરવત તથા તે દરેક દયા ઉપરની	..	..	..	..	..
તખતીની તાસીર	..	..	..	..	..
આજરી માણસને માટે સેરવો કેમ બનાવવો..	..	..	..	..	..
ઈંગલડમાં એક પારસણની યુસાફરીના હેવાલ	..	..	..	..	..
પરચુટણ તથા રચુને કુરસત	..	..	..	..	..
ઉપદેશના પદ	..	..	..	..	..

આંક ૬ થો—જુન શને ૧૮૬૬.

કરણી તેવી પાર ઉતરણી..	..	..	..	..	..
અંજાણપણે થતા અવચણું	..	..	..	..	..
સેવશની શેવા	..	..	..	..	..
થું માણસ આંખ વગર નિઈ સકે ?	..	..	..	..	..
ક્રાંકલોન અને તેની મા..	..	..	..	..	..
સામેલીઓની. શોહેલ..	..	..	..	..	..
નલિ..	..	..	..	..	..
ચીતરોની મળવસ	..	..	..	..	..
અમેરીકામાં લડાઈ—નીખખહરામ સીપાઈને સ	..	..	..	..	..
જા—(ચીતર સાથે.)	..	..	..	..	..
યુસાફરનું પુન	..	..	..	..	..
કરમ પ્રીશ બોરા વીમારો	..	..	..	..	..
પરચુટણ	..	..	..	..	..

रमुने कुरसत	१३२
अेकवा परमेशवरने लनवा वीधे—(गजली)	१३२
आंक ७ मे—जुधार्ध शने १८६६.	
करखी तेवी पार उतरखी	१३३
आरत	१३०
आरतोनी भीनवस	१३८
शुं भाखस आंभ वगर जेध सके ?	१४०
परसीडेंड जहनुसन—(मीतर साये.)	१४२
भाऊ करजेळ	१४४
होरा	१४५
समुदरभां भरकुनां भेतरो तथा दुंगरो—(मीतर साये.)	१४०
धधकनी भांखु	१४८
कुप वीधे जोडा वीमारो	१५०
हंगरेळ अक्षारीआनां वेडुम	१५१
अेक संतोशी जेडुत	१५२
परमुठखु	१५३
अेकवा पगवाणा जोण मेन वीधे—(कवीताये)	१५४

आंक ८ मे—आगसट शने १८६६.

करखी तेवी पार उतरखी	१५३
आरतोनी भीनवस	१५५
जुजसुरती शांभाडे ?	१५७
जुनते काने जेडुडे	१५८
उरात—(मीतर साये.)	१६०
लरतार	१६२
भरकु	१६२
भारी अेक सांननी जेडुतो अणुभव	१६४
मेना तभारो तक्या	१६५
हावी, नीडहन, उरशव—(मीतर साये.)	१६७
भकरभोर कुतरो	१६८
जोडा वीमारो	१७१
परमुठखु	१७२
आशा कोरुनी पुरी नथी यध ते वीधे तथा भरखुनी मेतवखीनु पद तथा पोहाय	१७४

आंक ९ मे—अपडेभयर शने १८६६.

करखी तेवी पार उतरखी	१७५
हाय	१७८
आरतोनी भीनवस	१७८
हाथी—(मीतर साये.)	१८१
तभाकु	१८३
आनडाभान हाप	१८४
कुपनो हरीआ—सुअनुं सुव	१८५
सर आधसाक नीडहन—(मीतर साये.)	१८८
पुधरतनी पठाअेस तथा ननर गगाध	१९०
मोहभत तथा अंनखुपळे यथा आवखु	१९२
हमेतनी वपने रीआ उपर गरहखुनी असर	१९३
परमुठखु	१९४
नवासाता छोड वीधे पद	१९६

आंक १० मे—अकडेभयर शने १८६६.

अेक आपनी छुपी वात	१९७
आरतोनी भीनवस	२०१
भरी भागधारे हीडेवा भोआम	२०३
हातीन हीवना भीठ पीयडी	२०४
नमीनने रसते नखोभांथी टपाव मोकवपानी नवी रीत—(मीतर साये)	२०६
पुधरतनी अंर यथा हरीभनां हेरकार	२०८
कागणीयो—पतंगीयु	२०८
अेक करनी रमुळ वारता	२१०
पीता	२१३
राध—राधुनु पवासतार	२१३
शुं पसंढे ? रोवत के तंइसती ?	२१५
भरकु थंडुं केगरन ?	२१५
साधारखु गगाध तथा परमुठखु	२१६
कवीता तथा पोहाय	२१८

आंक ११ मे—नवेभयर शने १८६६.

पतीवरता आपडीना वेडुमी लरतार	२१९
आरतोनी भीनवस	२२३
पुतर	२२४
भाडेनु अेक कप	२२५
आवळअसरसां करे मने येडेनशाह—(मीतर साये.)	२२७
धातकपाखुथी यथा जेरुआयेडा	२२८
ललने अरो छपीयोग	२३१
सागनुं भाड	२३२
गोगनो पोराक तथा रानी भरषा—(मीतर साये.)	२३३
नाख नदीनुं मुज	२३४
अेक भरखु पांमेलां आडभोना मेगांम	२३७
परमुठखु	२३८
तांय वीधे राग रीयु—(कवीता) तथा पोहाय	२४०

आंक १२ मे—डीवेभयर १८६६

पतीवरता आपडीना वेडुमी लरतार	२४१
आरतोनी भीनवस	२४४
साधारखु गगाध	२४५
हेववेभा मुसाकरने आडे जखुपानेज कापडा	२४६
होरां—भाखे	२४७
होइसतांननां डाकनी मुसाहरी—(मीतर साये.)	२५१
आपेराननी रेकडी	२५२
अेक सांननी सेहव	२५४
हमीगभरड—जुंगुं पक्षी—(मीतर साये.)	२५५
लाध तथा पोराक	२५६
वपत सायववा वीसे सेडेन वार लात्रो	२५७
ग्रीवीआ देगना हरेवेगोना रमुळ देवाव	२५८
जुम भारेवी आवी भारवी हरीआभां केम लरापडे	२६०
परमुठखु तथा रमुने कुरसत	२६१
सोमत वीधे पद—(कवीता)	२६२

સ્ત્રી વ્યાધ.

પુસ્તક ૧૦ મું.

જાનેવારી ૧૮૬૬

આંક ૧ લો.

સંકટનું શેવટ—તેહમુરનું તારણ.

એક વારતા. ૧

પરકશ ૧ હું.

તેહરાંન ચેહરના એક બાદશાહી બાગમાં ખરી ખુશ સુરતીનું એક ગોલાખનું કુલ દરેકું હતું. તેના ખીલતાં ચેહરોનો ગોલાખી દેખાવ સાંભળતાં આતસીઆ અને સોને રી રંગના વાદલાંઓની હરીફાઈ કરતા હતા. તેના યુદ્ધ દેખાવના દરશન કરવા આકાંક્ષા અને માહતાખ ઇતેજરી થી આસખાનની બારીઓમાંથી ડોકાવતા હતા. તેના મોહ પરની લાલી અને મીઠાસથી સેંકડો ચોખીલી મધમાખી ઓ લલચાઈ આવી તેની આસપાસ બટકતી હતી, પણ વ્યક્તિસાં ! જેમ એક વલકાટવાલી બતી, રાતના પોતાની આતસીઆ શેયનીથી સેંકડો પતંગીઆં અને યુદ્ધ ચો ખીલી માંખેને લલચાવી પોતાની તરફ એંચી લેછે અને અત તેઓને ફસાવેછે, તેમ બાંકુ આ ગોલાખની મીઠી કલી પણ હતી—સરવે કોઈ તેની ભેટ અને જમતા મેલવવા આવતાં તેઓ શેવટ ફસી પડતાં હતાં; કારણ જે બાહાડમાંથી તે કુટી ભનન પાંખી હતી તે જાતે જેહરી અને ચીંધા કાંઠાવાલું હતું જેના કડવા ખવાશે પેલી ખુશનુમાં ખી લતી કલી પણ બીગાડી હતી.

વાંચનાર યાંતુઓ તમારાં નાજુક દીલમાં આ વાંચે આથી દયા અને કેમકાઠ ઉતપન થશે એમાં શક નહીં, પણ ભેદ છોડી સાદા સખુનોમાં બેઠાંઓને આ શુભગોલાખની કલી એ ગુલચેહર નામની તેહરાંન ચેહરના શાહ બેચ બની મેદી હતી. સેંકડો શાહબાદઓ તેની ખુશસુરતી પર મોહ પડી તેણીનું દીલ અને હાથ મેલવવા આવતા હતા, પણ પોતાની સુરાદમાં નીશકલ થતા, એટલું જ નહીં.

૧. આ વારતાને પાઠ્યેઓ સુર શેકશીખરે રચેના “પરી કલીશ” નામના એક નાટક ઉપરથી રચેલો. એ માહાપુરુષના અગ્રેહ નાશમાં રચેના પેલાં જુનાની જેવી અપરણુ ભાષામાં તેની જોડી પુત્રી સાથે બનાવવા એ સરવે કોઈ ન લેછે કે નાટક બોલકા કાંઈ, ખરે આ વારતાના આકારમાં ચેહરેપેલાં જેલમાં સુનારના જંગમાં અસર પેલનો કાઠક બીચાર આપો.

પણ અતે જાનથી મારેઆ ભતા હતા; કારણ જે કોઈ તે હીને મામવાની તાકાદ ધરાવે તેને એક ઉખીઆણું પુછવા માં આવતું હતું—જે પારખેતા તેની સુરાદમાં પાર પડે અને ન પારખેતા ધુનેગારી દાખલ તેનો પરાંણ શાહ બેચ અને સવાધીન કરવો પડતો હતો. આ નામીયું ઉખીઆણું નીચે પરમાણે હતું—

મોંડ નથી પણ જેહરી છું;
લાપ મધી પણ પેરી છું.
માતા છું હું પોતે મારી;
દીકરીની હું પોતેજ મારી.
માઠી છે મારો પોતે બાપ;
પીતા છે મારો માઠી આપ.
માતા દીકરી અમુ તરણ,
પોતે છું હું એકજ નણ.
પીતા માઠી આપે છે, ૧
તરણે મમી થાએ છે એક.
કેમ અને આ ગ્રામી વાળ,
કેહ તોજ પામે તેનો હાત.
આલ વું જલદી મારો બેદ,
થાયે નહીતો તારો બેદ.

આ ઉખીઆનાનો ભેદ બોલવા જે સેંકડો સાહબાદ ઓ આવતા હતા તેઓ નાસીપાએસ થઈ નાસ પામતા હતા. અતે એક વેલા ઇશકાંન ચેહરનો તેહમુર નામે બાદશાહ મીડું નરકવા આવેઓ હતા જેની હીમત અને ચાલાકી જેઈ જોરાબ મનમાં પોતે બારે પાસતી અને ધીકાર રાખતા હતા. પેહલાં તેહમુરને આદરમાનથી લીધે પણ ઘોડાવારમાં ગંભીર દેખાવથી મોલેઓ “કેમ ઇશકાંનના જીવાન શાહ વું જે કાંઈ માંચે લેવા આવેઓછે તેનાં વનન તથા પાસતી લીધે કાંઈ તારો મનમાં એઆલછો?”

તેહમુર—(પુછનાં હસી) “નેકનામ શાહ ખાડામાં પડેઆ આગમન પુરતો ખેઆલ કરવો એવું મારો મરનાર બાપ મને પાલણુમાંથી શીખવી ગમેઓછો. પણ તોની ધનાર શું? અગર એકમારગી મારો પરાણ પછે ઘરેતો તે ગોવાખની ખુશસુરતીને ભોગ આપવા તઈઆરણું.” (પેલી

ને આવતી જોઈને) હા! હીમાં તે આવેલે. આ સુંદર ગોલાખ વસંતઋતુનાં ખીલતા આહારમાં કેવા સ્ત્રીરુદ્ધેકે! તેના ચેહરો પુદ્ગલની ખુબી વાંચવાની પોથીજે. તેની આંખોમાં કોહેનુર કરતાં વધારે સવળ કીરણો આપેલે. તેનાં હાટ બેઘપુલીઅ લાલ એક કોરે નાંખેલે. અરે! ઇશ વર આ સંવરગનાં ગોલાખને, આ મધુર મેવાને તોડવાને અને ક્ષેત્રમંદી ગખપ નહીતો હું ધાસતીમાં આવી પડસ.”

જોરાખ—(ધીકારથી) ધાસતીમાં આવી પડયો! હું, હું; તું જાણે તારી સાંધે આ (હેરપેરેડીક) બાગમાં સે નાનાં ફેલોનું જાહાડ જોણુંતોણે પણ પરધવી ઉપર તોડા દ કોણ ધરાવેલ કે તે તોડવાની હીમત કરે. તું જાણે તેની આસપાસ કેવા જોરેની જળાં અને આતશીઆ હાટ વાલા સરખે પોહોરો ભરેલો! તેમ્મે તુને પલવારમાં જખ સ કરી નાંખવાને વીલખ લગાડનાર નથી.

તેહુર—અમે છુજેરા જોરાખ તું મોહત વીણે તું જને ધરો શીખાડવા જાણે તેથી હું તારો ઉપકાર જાનું છું પણ હું મરવાની કાંઈ પરવા કરું છું—હવે તું અને ગમેઈ શું. નેક મુશદ ક્ષેત્ર કરવામાં મરણ પાંખડું એનાં જીવી બાધુરી બીક કાઢે.

તેવારે જોરાખ મુસામાં આવી પેલું ઉખીઆંછું તેહુર રનાં હાતમાં આપી મોલેઓ—

પેક હવે વાંચ તું કરમની કાદાણી, છુપો જેનો ભેદ ન એલે કાઈ પરજી. હાંધીઓ તો ધરે પલવારમાં તુ માર, જાઈ પેચે અગર તું પરધવીને પેલવાર.

તેહુર મેઆંન દઈ પેલું ઉખીઆંછું વાંચવા લા ગા અને ધોડાવારમાં જાણે તેનાં શરીરમાં વીનલીના આં મકો લાગે હોયે તેમ તે મકો પડેઓ કારણ તે ઉખી આંછાને ભેદ આરસીની ખીસાણે તેની નજરની સાંધે રેખાએઓ.

વાંચનાર જાનુંએ ઉપલાં ઉખીઆંછાના ભેદ એટલે જ હોતા કે જે છુટ એક ભરતાર પોતાની જાનું સાધ લે તે છુટ પેડા બદ ખસલતનાં આપે પોતાની દીકરી સાથ લીધી હતી જે વીણે તેહુરને કાંઈક સંસારો આગલ મલેઓ હ તો તેથી આ વાચેઆથી તેની પડી ખાતરી ધઈ કે જોરાખ આવાં કાંમથી બીજો નહીં મારે તે હવાનથીબી જ તેતરછે અને તેની છોકરીની ખાશીએત ખાપની બીનાં જે હુશથી બીલકુવ કડવી ધાઈ હશે. તેહુરનાં દોલ ઉપરથી જોરાખને ધાસતી લાગી કે તે ભેદ પામી ગમેઓ. પણ તે બી દમામથી મોલેઓ કેમ જલદી કર ભેડ તું જોલો કર ન હોતા સીખનાના હુકમ જલદીથી મલશે.

તેહુર—મોટા શકતીવાન શાહુ આ ફનીઆમાં ય છાંન ધોડા માંજસો પોતાની બરી પારકાને મોહડે મોલાવી સાંભવવાને ઇછેછે. હું જો કેહુંતો તારીથી એક પલવાર સાં ખી શકાયે નહી. બાદશાહોનો ફેશ અને પરકરમોની પોથી જોલો ધવાના કરતાં સદા અંધ રહેતો મેહુર જોમ હું ઇંકડું.

જોરાખ—(એક બાજુ જઈ) “ખાનુ ખરાખ! નમોદ! મારો ભેદ એલે જાણી દીધો.” તેહુર તારા બકવાણી આ

ર ઉખીઆંછું કાંઈ પરખાવાનું નથી. તે કોયેસ કીધી પ છુ તું નીચકલ ધામેઓ તેથી બીજાઓનાં માંકડ તુંનેખી સીખશ મલવી જોમિયે પણ હું તારી ઉપર રહેમ કરી આ. લીસ દીવસની છુટ આપું છું તેટલા વખતમાં તું પાર પડે નહીતો તુંને ખતા ખમવી પડશે.

એ પરખાંજે જોરાખે જે પોતાની અનીતી ટાંકવાને ઇ ઉકતી શોધી કાઢી હતી, તેની ઉપરનું ટાંકણું ઉઘડી ગ યું. તેનું ઉખીઆંછું ઉકલાવનારને પોતાની મેટી લગણ માં આપવાને જે જોરે કીધું હતું તે પુરી કમાઈ હતી. તેથી જોરે તેહુરે પારખીઉ તોખી તે પતરી ગમેઓ હતો. એટલું જ નહી પણ પોતાની અનીતી ઉઘાડી પડેઆથી સર વેના જાંજેઆમાં ન આવે તેટલા મારે તેણે તુરત તેહુરને મારી નાખવાવાની છુપી ગોઠવણ કરી મુકી. જે વાણે તેહુરને કાંઈક સંસારો જાલમ પડેઓ હતો મારે તેહુર જુર જવ લઈ નાસી ગમેઓ, અને પોતાનાં ચેહરમાં ગ મેઓ જે મધેથી તેને શોડા દીવસમાં પારકા યુવકોમાં રે શનીકાલ યવું પડીઉ હતું, એટલું જ નહી પણ ઘણુંક વ રશે શુધી તેની ઉપર મોટી મુસીબતો પડી હતી. પણ જે વડે તે ક્ષેત્રમંદી પાંખેઓ હતો—કારણ,

હતો તેનેજીનો નર સજીયીના સાથી, તે મગબાયે ચાંત પણ હીમતમાં હાધી, તે રખાને રામત નેમ કરમાં મુશ, તે પરજીનો પીઆશ ને બકતીમાં મુશ.

પરકરણ ૨ જી.

ઈશપ્રાંહાન શહેર—એક મેહલ.

વાંચનાર જાણેઆ આ પરકરણ શરૂ કરતી વેલાએ તમારી નજરની સાંધે એક મેહલ હોયે તેણું વીચારો જે મધે શાહુ તેહુર રહેતો હતો. એક બાદશાહી મેહલ જે તાંબ તેમાં વસનારાઓ કેવી રીતનો દોર દમાં—જાહાંજલા લી—અગર મરતમે અને મોટાઈ અને સંદાનું મુખ જો ગવેલે એવો વીચાર તુરત તમારા મનમાં ઉતપન્ન ધામેછે. અરે પણ એમ ધારવામાં તમારી લુલછે. મુખ અને સં તોશ બાદશાહી મેહલમાં કદાચન રહેવા મંગેછે. ઉંધ અ ને આરાંમ બાદશાહુ તથા અખીરની આંખ મધે આચારો લેવા ધીકારેછે. અચુટ ખજાનો જે કરીસસ એટલે કાઢન પાસે હતો તે તેનું જીવેચે બહડતો આટકાવી શકીઓ ન હી. દુકામાં કહીએતો “જે માધાં ઉપર તાજ રહેછે તે સ દા રૂબે” જેમ આ નીચે નજીવેલી વાત સાંધેત કરેછે. પણ નેકી અને સજીરી એ મે સારી દવા સીવાએ પરધવી ઉપરનાં સધલા ઇલાન વીઅરધે.

જેમ સમુદ્રમાં જખમરાથી મોટી માંખલી નાની માં છલીએને ખાઈ જામેછે તેમ જમીન ઉપર લોખ અને મ તલબનાં જામેઓ મોટા બાદશાહે નાના અને નજલા બા દશાહોનો જખમ કરવા જામેછે. તેમ ખીસાણે નંગરી જોરાખ તેહુરને જમ ધાઈ પડેઓ હતો. જોરાખ તેહુરને નો શાહ હતો.

તે એવભાષે કહર અને દયાનેત બદ,
તે લગાઈયાં પુરો પળુ નેકમાં રદ.
તે એવરવે ઝીલ પળુ ખમકતે ખર,
તે જીવમાતનો આગર પળુ દયાનો દર.

એવો જે આ જીવાક જેવો બાદશાહ તે એકદમ ઇશ
કાંદાંન શેરનાં શાહ તેહુર ઉપર વેર લેવા ઉતરી પડેઆ હ
તો. બદદેઆનત અને બદકરમ જે સાલથી અનુસ જાવતાં
બાલ સૌથીલીઆનાં તીર જેવા કાંદાંની ત્રીસાલે ઉભા થા
એ તેવાં કરમા કરવાને તે કદી રડતા ન હોતો.
જેરાખની અતે તેહુર ઉપર એટલીતા જેરમેહેરબાં
ની તથા કરોષ ઉતપન પચ્ચો કે તેણે તેનાં પરાંણુ ઉપર ક્રોધ
ત ઠેડવી અને તેણું માંણ કાપી, હાવનારને મોટું ઇનાંમ
આપવાનું બહેર કાઢ્યું. આ વાત તેહુરનાં સાંભલેઆમાં
આલેઆપી તેણે ઇશવરની પરાયણાં કરી તેની નદદ ચાલી
અને દુખનાં દરીઆમાં એકદમ તેણે પોતાનું દમ્યેઆણ
દીલ જોકાવવાની હીમત કીધી. વાંચનાર બાનુઆ તમેા સ
મનુઆ હશે કે તે અતે પોતાનું રાજપાટ, કુટુંબ કળી
શે-ચાકર નકર-સેલત દયાંમ પ્રતીઆરી છોડી પોતાની
પુશીથી દેસનીકાલ યાએઆ. અરે તમેા કેહેશે કે બાદ
શાહનેવી દેશનીકાલ થવું પડે કે ? ને સરદારોને સુખે
અને હાકેમોને વાલી; જે પરજોને પીતા અને તાજ ત
યા તખતનાં ધણી તેને દેશનીકાલ થવું કેમ પડે ? અરે જે
વારે બની તથા વેર સાથે ભેગાં ધાએ તેવારે નરંગ બીમા
રી નેકી તેમ્મોની સાંમે કેટલાવર બની રહી હશે ? આ ક
નીઆનાં ઘણીક કાંમોમાં આપણ વારંવાર સમાઈ અને
નેકી ઉપર હુઆઈ તથા બદીને કાવતાં જીવેએ છવેએ પણ તે
કેતે કાએમ રહેતી નથી અને અતે સુધવરનેા અદલ હાપ
કેતે લેલેલે તો, અરે વનનદાર સેવરે નીચે બેસેલે અને હલકી
અને પોલી પદારથ ધુવાની ત્રીસાલે ઉપર ઉડી જાએ.

પરકશણ ૭ છું.

ઈશકાંદાંન શેરન મધે એક મેહલ.

તેહુર તથા તેનો વછર હેરન.

જાએ અને જેવા તમેા પચવી-મોખંડ,
કોમકામની આડ નેડે જડશે લોખંડ,
તમે તેહુર પામ હશે એક સુરે સદાર,
નરે નરોને નડમ ને પુરે વફદાર.

પુદરતની આ શું ખુબીલે કે ને એક ઉપીઆગી પ
દારથ બીજ પદારથના મેલાપ લીનાં નકાંમી ધઈ પડે તે એ
ક બીજની નેડે નેડ રાખીછે ને જેથી અનુશબતને તેઓ

ને જેથી કે લોકડાની ખાન જેની ઉપર અનુશબતનો અપ
લો સુધારે તથા આપાદાની આધાર રાખેલ. વાચનારને ચારી
કોની ખમર હશે કે લોખંડની ખામખાની નીકળનાં કામી ધાનુ ને
વી લાલખાં જનીનખાથી જેલી કાહાડવામાં આલેલે તેવીજ હાલત
માં કાંતે આવી થકતી નથી પણ તેને આવી સોણ કરવી પડેલે જે
કાંતને માટે કાંતજાની મેલવણી કરવી પડેલે. જે પરમાણે કાલ
સાની ખાન લીનાં લોટાંની ખાન નકાંમી છે માટે હાથેર પોતાનું
કાહાણુથી આ ખેલ પદારથોની ખાનો એક બીજની નેડે સુકીલે,
કેવવી કુદરતની ખુબી !

નેા ઉપીઆગ કરવાનાં સેહેલ પડે. તેમજ નેકી અને વફ
દારી તેહુરનાં રાજ મરે એકમેકની નેડે રહેલી હતી. તે
હેરુરનો વડો વછર હેરન નાંમે હતો. જે દીડે દઆણ,
મનમાં મોરો, વીલીઆમાં પુરો, નેક, શાંત, પરમાણીક, અને
વફદાર હતો. એણું ખરા ચલકારતુ અખીરી મોઢેર બી
જ થોડાંન શેરનશાહે પારો ડાએએ તેથી તેહુર પો
તાને મોરો નસીબ વાલો ગણતો હતો. બાદશાહ જે
રાખનાં જીવમથી તેહુર દેશનીકાલ થવા તઈઆરી કર
વા લાગેા જે જોઈ હેરન ભારે કુખી તથા દલગીર દ
ખાએઆ. મતબસર હસણુ અથવા રડણુ જેથી ઘણીક
અમલદારો પોતાનાં વડાની મેહેરબાંની અથવા દએઆ મે
લવવાની કોસેસ કરેલે તેવાં પરાકરમ હેરન પાશ હતાં ન
હી. તેવાં અંતઃકણની ખરી હાલત કુદરત તેનાં મોહપર
જેથી હામે ચીતારતી હતી. તેહુર પોતાનાં માયાં ઉપર દી
ગાએલો ભયેકાર વાદલાનું ભેઆન કરી હેરનેને કહેવા
લાગેા “માહારા વાહલા વછર તું જાણેલે કે પુરધવી ઉપ
રની કોઈ પણ મીન જમની તેમ રહેતી નથી એવો પુદરત
નેા લેખેલે. જો ! આ સીકા રંગનું આકાશ બામદાદનાં
સ્થીર વખતે કેહેવું સુચિઅનાં કીરણોથી, સોનેરી રંગથી
પરકાશીત હતું અને હાથાં તેનેા દેખાવ કેવો કરાંખણ
દીસેલે. પેણું આપણાં બાગ માહેણું ખુલશુરત જાહાડ જે
લીલાં પાતરાં, ફુલ તથા મોહરથી એટલુંતા ખીજાખીચ ભ
રાએણું હતું કે હવાના પીળાં વાલા ગવઈઆએએ પોતા
નું શુંદર ગાંણુ ગાવાનું ચક્ર તમાં કીણું હતું અને જનાં
મહુર મેવા તથા ફુલ માહેણી તથા કાહાડવાને ઉદીઆગી
મધમાંખ સુલાકાત લેતી હતી તેની હાલ હાલત કેવી દીસે
છે. તેને માંમેનું પુશનુમાં લીણું અને રંગીન તાજ ખરી
ગમેલે, તેને રોજની સુલાકાત આપનારા પરાંણીએએ
છોડી દીધેલે અને હમણાં તે મોરો-નખણું તથા સુકું પ
રેલેલે, એમજ હાલ મારી પણ હાલત આવીછે. મારે કી
રતીનું આસમાન સંકટનાં સીકા વાદલાંથી ધંકાઈ ગમેલું
છે અને આ પરકાશીત તાજ મારાં મુરદાલ માયાં ઉપરથી
ઉતરી તારા વફદાર સર ઉપર આવી નરો લેલે માટે તું તે
ને સદા લાએક ધરો એવી આરી ઉમેલે.

હેરન-મારા માનવંતા શાહેણું તું કેહેલે તે સધલું
ખરે પણ તું જાણેલે. કાપી નાંમેણું દરખત નવા મુલ લે
છે. મોરો અને સુકું જાહાડ પાછાં નવાં પાતરાં પાંમેલે.
ઉનડ નખીન પણ એતીથી સુધરી પાક આપેલે. ગંબીર ત
થા ચોક કરતાં પખમલીને પણ ગવાને એક કૂડી કેત ગણેલે
માટે આ સંકટ તારા સર ઉપરથી સેજવારમાં ઉતરી જશે
અને તારું રાજ આગલી આબાદાની ભોગવશે એ સત ક
રી જાણેલે તેથી આ તારું તાજ તાખત, રાજ તથા પા
ટ ટુનેન સુધારક રાખ મને શા માટે સોંપી જાએલે. ક
નીઆનાં લોક કેહેશે કે લોખંડના મારેઆ મેં મારા શાહને ન
સારી સુકીઆ વાસતે સજુરો અખતીઆર કર, હીમત તો
રે હાઈડે બાંધ અને તારાં રાજની લગાંમ તારાજ હાપમાં
રહેવા રે.

તેહુર-તું નથી જાણતો મેજો નજલી જેરાખ મારા
જાંનને વાસતે કેટલું જરૂર રાખેલે ? તેના દંખ થોડાં ડ
રાખજો ને ?

હેદન-કીરતારની જે કુષ્પા તો મરપ મરડ પેદું,
ધમિપરની જે ઈંદા તો વાધ બને ગેદું.

વલી તું જાણેલ કે-મીંધા અને નેહરી કાંદા. વાલી જાહાડી તારાં અને મધુર કુલ પેદા કરેલે-નેહર જે પરાં છીંચોની છંદગી પલવારમાં છુલજેલે તે કુટલીકવાર આણસ તું કુખ મહાડવા વધેલો દવામાં વાપરેલે-અને આગ જે પલવારમાં બધું કર નાશ કરી નાખેલે તે મનુજન્મતા સુખ અને સગવડને માટે કેવી અમુલીઅલે, માટે મારા સમગ્ર હોસત અને શાહ તારું કુખ એ, શોડા વારમાં મુખ સામેત થશે અને તારા શતરૂ શેવરે ઉંધા પડશે એ મારા સખુન તું સત કરી જાણુને.

તેહમુર-હેદન, હું જોઉં તું ફીલસૂફની માફક ડાહ્ય પછની વાત કરેલે પણ વધારે બેલવાને વખત રહેલો નથી. જે વલ આવેલે તે મારા શતરૂને નબળી લાવતી જાએ અને વીલંબ લગાડવો એ મુરખાઈલે, માટે ઉડ હું શમારી પકડ, રાનની લગામ આન રોનથી તારે સવાધીન કર અને આ રાન તારું પોતીકું હુએ તેમ સમગ્ર કારભાર, નેકી અને સાંતીધી મલાવી શેવરે તું ખરોવકાદાર સામે ત થશે એવી મારી આચાહે.

હેદન-(ઉપર જોઈને) અરે ધણવર ! આ વખત મારી પાશ બેવડી નખાં હસેતો હું મારા મન માટેલા સરવે વીમાર પલવારમાં જાહેર કરતો. (શુણ્ઘરીએ ખેસીને) પણ એ મારા ખેરખાલ તારી સાથ વધારે તકાર કરવી એ તારું કુખી દીલ રૂબાલેઆને બદલે ઘાડેલ કીધા ખેરખાલે તારે ધણવરને આપણે સાખશી કરી તારી સામને હું કસમ લેઉં કે જાંહાંકુધી આ રંગમાં લોહીનું છેલુ ટીપું રેહેશે, જાંહાં કુધી આ દલગીર દીલ છેલો ધપકારો આપશે તેહાંકુધી તારી વફાદારી તથા તાબેદારી હું લુલચ નહી, અને આ રાન જે પડે તુને તથા વારશાંને જોઈએ તે પડે હું સવાધીન કરી આપવાને બંધાએલોછ એ મારા છેલા સખુન તારાં હાઈડાંમાં ઉંધા કોતરી રાખજે.

તેહમુર-ઉડ એ દયાહુ હોસત, વફાદાર વલર-ઉડી હોએ રહે તારાં મનમાટેલા સરવ શક તરીપાર કાહાડ, તારી વફાદારી ઉપર હું શક લઈ જાઉં એ મારી પોતાની હસતી ઉપર શક લઈ લવા બજોઅરહે. માટે ધણવરની જે મેહરબાની હોસતો આ મારે માયે ટીંગાએલું સીહા વી પતીનું વાદલું વીખરાઈ નહ, સુખ અને આખાદાનીનાં કીરણોને રસતો આપશે અને આપણ બને સહીસલંગત મલયું. પણ (આંખમાં આણ આંહી.)

અજબ ને કરે આખી આચાને ધાત.
કેઆમતમા મજનું આપણ બને મગાત !

હેદન-અર મારા ખાવીંદ તું રેહેલે તે અર અને તેની સામેતી આપણી નબરની શામેલે. ના પેતો મુન મને માંદ બીજારી આપમાન મધે કેવો પોતાના હસતા મેરેદાથી ધીમે ધીમે સવારી કરતો જાએ-ને નાઈ આ પછી આંખોને કેવી તાહાટક પડેલે. પણ જરાવારમાં કેવું અમીતું પેલું શોહા વાદલાનું લશકર મડી આવી તેને યેરો ધાલી તેની કીરતીને જાહાંખ આપવા જાએલે નથી આપણી આંખોમાં તુરત દલગીરી અને દયા ઉતપ્ત થા

એલે. પણ શોડાવારમાં જોસોતો પેલાં કાલાં વાદલાં પીગ લી અને પંથરાઈ નહ, પેલા માહુતાબની કીરતી કંઈ કીધાને બદલે ઉલટી વધારી આપેલે-આસતે આસતે તેમ્ને ખીશી તેની આસપાસ એક રૂપેરી મકર કરી નાંખેલે. જે ધી તે માહુતાબને દખાવ આગલ કરતાં વધારે આક્રતા બી પંથક પકડેલે. એજ મીશાલે સજુરીવાલાં નેક આદ મીનખી જાણવું.

આ પુરમાંજે તેહમુરે પોતાનાં વલરને રાનનો હવા લો આપી હામદન તામના શેહર મધે દેશનીકાલ થવા નીકલેઓ.

પરકરણ ૪ થું.

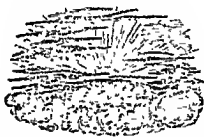
હામદન શેહર-મોટો કુકાલ.

કુલેવતલે કે આગનો બચેલો વનમાં ગમેઓ તો વન માંથી આગ નડી. શોડા દીવસની સફર કરી તેહમુર પોતાની ધારેલી નગાએ આવી પુજો પણ તેહાં તેનાં દીલપર નવી દાહાન લાગી. હામદન શેહર આપણુ જામે કાર કુકાલનાં વકાસેલાં નજ્યાં વડે પકડાએલું હતું. તેનો બાદશાહ ઉકોબાદ આ ખુદરતી બનાવને તાબે થઈ નીરાશ બેઠો હતો. લોકો ધરખાર ઠોડી શેહર આધાર નાહારી નતાં હતાં. મોહાલા ઉજડ થવાથી તેમ્ને મધે ધાસ ઉગવા માંડીઈ હતું. શોખીલા રેહેવારીઓ જેમ્ને ભાતભાતની મોજ મ જાહ સદા ભોગવતા હતા તેમ્ને સુધી શેહલી સાઈં મોહુ વ કાશતા પેડા હતા. મા બાપ જેમ્ને પોતાનાં વાહાલાં બનાં આંતુ રખસલુ અથવા પેરાણુ કરતાં હતાં તેમ્ને તે પસુ સરીખા નાહનાં ફરેસતાઓને ગોસપંદને બદલે વેતરી નાંખવાનો મનમુખો કરવા લાગ્યાં હતાં ! બજાર તથા તેની વાહલી બાનું લુખમરાનાં મીંધા દાંત તલે એરલાંતો મવાઈ ગમેઓ હતાં કે મેમાંથી એકુના નાન સર્લમત રાખવાને માટે તેમ્ને શોરતીની માફક નસીબ અજબાવી જોવાની મીડીઓ કાહાડી, તેમાંથી જે એક કમનસીબ થડે તેનાં અમુલીઅ આસ તથા લોહીથી બીજાને કરમાઈ નતો કુખ લો પરાંજુ તામે કરવાની ઉકટતીઓ શોધવા લાગ્યાં હતાં !! અરે ! શેહર મધે મુરડાંઓની લાસનાં એરલાંતો નજાવ થ એઓ હોતો કે તેમ્નેને ડાટી આપવાને કોઈ મડી આપવું ન હતું, પણ જેઓ આ મારનાં કોમની હાંમત કરતા હતા તેઓનાં લુખથી અધકુએલાં શરીરમાં તાકાદ ન હતી !!

તેહમુર પરમમ હામદન મધે આવેઓ તે વેલાએ તે શેહરની એવી અવસથા હતી ને જોઈ તેનાં મનમાં ભારે બલાપો તથા દેખ્યા ઉતપત થઈ હતી. પણ તે કમનસીબ ત શેહરની પછાતી તેનાં મુખારક પગડાં પડેઆધી ઉતરી હતી કારણ, જેમ પુરાતમ નજાનામાં નજાલમાં ભટકતા ધંસરાએલ લોકો જેમ્ને લુખમરાની ભારી શકેટમાં આવી પડેઆ હતા તે વેલાએ તે સદા પાલનાર સાહેબે એક જાતનાં અતાજનો વરસાદ તેમ્ને ઉપર રેહેઓ હતો એમ કેલકાદ તવારીખ લખનાર લખી ગ આજે, તેમ તેહમુરે વાંહણુ ભરી પોતાની સાથ ખોરાકીનો મોટો નયો આણેઓ હોતો તે બીમારાં હામદનનાં યડયડાં

રેહવાશીએને મોટા ટેકાવ અને આશીરવાદ થઈ પડેઓ હતા. આ ઉપરથી તે શેહેરના બાદશાહ કોબાદ, જેની દરબારમાં તે મેળવાન તરીકે ઉતરેઓ હતા, તે તથા તેની સોહી ફરંગીને તેના એટલેતા. ઉપકાર માનવા લાગ્યા કે નુ બેઆન તેઓ કરી શકતાં ન હતાં. તેઓ તેહમુરને પોતાના જન કરતાં વધારે પેઆરથી ભેવા લાગ્યા અને તેને સહયોગ આપી તેનાં ખાખાણ સવભાવ ઉપરથી સદાના દોસત કીધા હતા. પણ તેહમુરને આ શેહેર ખેલે વધારે દીવસ થયા નહીં એટલામાં તેનાં વધારા વચ્ચરનુ ભારે-તાકીદનું એક પતર આવીલું જેમાં એમ લખાવીલું હતું કે “તારા શત્રુ ભેરાખને તારે વીશે છુપી ખખર મલી છે માટે હામદન છોડી બીજા જગોએ કુચ કરી જવાને વી લખે લગાડવો નહીં.” આ ખરી ચેતવણી ઉપર ભરોશો રાખી તેહમુર તુરત વાંહણમાં મહડી બીજા શેહેર તરફ દોડી ગયેઓ.

ખાંમદાદનું પુરાનના ચીત્ર.

જે દીવસનો કોઈએક ચોક્કસ વખત ખીબા વખત કરતાં વધારે ખુબંદ તથા કીમતી ગણાતો હોએ તો તે ખાંમદાદના વખતછે. જો કોઈખી વખતે ખુદ સત પોતાનો શુરજો ખસાડીને પોતાને પરકાશતે ચેહડે તથા હસતે ચેહડે તમારી સનમુખ ઊભી રહેતી હોએ તો તે સવારનો વખતછે. જગ કરતાએ જે કાંઈ પેદા કરીશોં છે તે ભલાં કાજને માટેજછે એવા નેક એતે કાદ જે આદમી ધરાવેછે તેને ખાંમદાદની વખતે મરઘાના વાસવાનો ખરો અરથ સમજવાને વીલમ લાગતો નથી. તે અરથ દખલતો એજછે કે પરોડીયાંમાં ઊઠીને પોતાના પેદાના કરનારની એળાદત કરવી. એળાદત શ્વેત ચેહડું હીલવીઆપીજ ધાતી નથી. જે ખરોજ ભગતછે તેની ઊંચ તથા ઘુખ, ચાલવુ તથા હાલવુ, આપવું તેમજ લેવું, અને હુંકાંમાં તેનુ સરવે વી ચારવું, બેાલવુ તથા કરવુ ભગતીથી ભરેલુ હોએછે.

ખાંમદાદે ઊઠીઆથી ખીબા ઘણાએક શરૂઆતએમાં બે મુખીઅ તથા અમુકીઅ શરૂઆતએમાં—૧, લંડી સાંખી ધાએછે—૨, તંદરોસતીમાં હુમેરો ધાએછે.

ખાંમદાદે ઊઠીઆથી લંડી સાંખી ધાએછે એટલા સમયે સાંભલીને કોઈને આગએખી લાગશે પરંતુ તેને લગતો આજેજ ખોલાયો ખસતે કે જો એક આદમીની હુઈઆતી સીતેર વરશાની ધારોજી ગાને પછે તે આદમી જો દરરોજ નવ કલાક સુઈ રહેતો હોએ તેના કરતાં સવારે એકાદ કલાક સકારો ઊઠીને તે વખત કોઈ ભલા ઊઠીઓમાં મસમુક ધાએ (કે જે ઊઠીઓમાં ગ્રીહાદુરજો આપવાની અતરે કાંઈ જરૂર નથી.) તો ગણતરી કરતાં માલમ પડશે કે તેની લંડી પોતરીજ મહીના ચગિદ કાણકા તથા ચગિદ કલાક, ઈઆને લગભગ તરણ વરશ વધારે સાંખી હોએ તેટલી વધારે ઊપીઓગી રીતે મુજરશે. સેખસાદીની કહેવત મુજબ “દાનાવ તે નહીં કે જે શ્વેત કીમરે વડો; પણ તે કે જે દાનાઇજો પુર.” જે હુંકાંમાં ઘણી ઊપીઓગી તે સાંખીના કરતાં ભલી.

૨—ખાંમદાદની વખતે ઊઠીઆથી તંદરોસતીમાં હુમેરો ધાએછે જો મીસાલે ઊપર લખીગીછે. તે મુ સમજવુ એજછે કે પરોડીયાંમાં ઊઠીએતો રીકાખા ખેતીતો ન રહેવાએ અને જે તેવા ઠંડા વખતે કાંમકાજ કરીએ, સાંખી મંજલે ચાલીએ, થોડા ઊપર સવારી કરીએ, મજલામાં ખેતીને સમુદર અથવા નદી ઊપર શરવા ભઈએ અને વલી આપણે પોતાનેજ હાથે હાથે શાં મારીએ તથા એ વગેરે ખીજા સારી કમરતો કરીએતો આપણુ થોડી સાફ ધાએ, રૂચી વધે, કુવત આવે, શરીર તપી મન બેઠી સવચછ ધાએ જૂને સેંકડો રસને તંદરોસતીના રેલા રગેરગમાં રેલાએ.

જો હું ચીતારો હોઊંનો ખાંમદાદનું આ જો મીસાલ ચીતાડું—મરઘાના ઘંબીર આવાજથી એક મુશ કખીલીને જગાડું—પછે પોતાજ પેહરાલીને તેમને ખાહેરના લીલોતરી ભરેલાં ચેદાન ઊપર આણું—પરબાતના પરકાશને અસત ખાંમતા ચેતારા નમશકાર કરીને પશ્ચીમ તરફ ચાલતા ધાએછે તે મુશદેખાવ દેખાડું—તે ચેદાંનમાંથી તેમને રેકડા અને પાણીની પચઈની રચનામાં રમાડું—ખીજીની મુશગોથી તેમના મગજ તર કડું—પરવતના સીખરમાંથી દુઝના ચેતનાં પાણી પાઈને તેઓના દીક્ર તાજાં કર્ડ—નીચેના આગે ઊપર તે પાણીના સેંકડો નાલાં ખુદરત ના શરૂઆતે તાએજી ધાઈને પાછાં એક ચેતને મલીને જે માહ નંદી ખનાવેછે તેવી નદીના કીનારા આ

વાઈ સકાવું નથી તેથી એવા ટબમાં સુવાડીને ધોવાવું સે હલ પડેછે.

અથવા એક ડોહાડું ટબ ઉ કુટ લાંબુ અને ૪ કુટ ઉંડું લેવું તેમાં ૩ કુટ પાંણી ભરવું અને તેમાં માંચે અથવા આપાંચે બચાને ખોલા ઉપર લેઈને સારે નાહાવું. પાંણીમાં વીસ મીનીટ લગી રહેવું.

બચાનું માંચું અને ગરદન ડાબા હાથ ઉપર ટેકાવી ને. સઘડું આંગ પાણીમાં રાખવું. ટબ ઘણું નાહાવું તથા હાથકું લેવું નહીં કાંચેકે તેથી બદનના યોડો લાગ પાંણીની બાહરે રહેછે તેથી ઉલટી ઈત્ત યાએ.

આપણા લોકોમાં નાહાવાને માટે ટબ સુતલગ વાપરવામાં આવતાં નથી. હાલ જે રીતે બચાને નહવાડેછે તે ઘણી નુકશાનકારક છે, માંચે બચાને ખોલા ઉપર સુવાડીને ઉઘાડી જગા ઉપર નહવાડેછે. નહવાડતાં ઘણી વખતે ચરથો પોણા કલાક કાહાડી નાંખેછે તેટલો વખત એ ક્યારે બચાનાં બદન ઉપર ગરમ પાંણી પડેછે અને તેન ઘડી પછી ઠંડી પવન પડેછે, એ રીતે નહવાડીઆથી સરદી થઈને છાતીનું દરદ પેદા થાએ.

વલી હાથમાં નહવાડીઆથી બચાને તરેહવાર રીતે નેન ગમે તેમ પકડેછે તેથી કોઈ વખત હાથ પગનાં માંધા ને લચક આવેછે. ટબમાં નહવાડીઆથી બચાને ઉલટું થયું કરવાની ગરબ પડતી નથી.

૭. બચાને દરરોજ માથાંથી તે પગ સુધી નહવાડવાની જરૂર છે.

માથું પેટેલા સાફ પાંણીથી ધોવું પણ જરૂરી ચોલવું નહીં અથવા સરખું કરવાના વીચારથી દબાણ પણ કરવું નહીં.

કાન અને કાનનું પછવાડે સાજાના પાંણીથી ધોવું કે મેલ પેદા થાએ નહીં.

એ પછી બદન સાફ કરવું. હાથના અને પગના કાતરા બાજી રીતે સાફ કરવા.

મે મીનીટમાં સઘડું બદન સાફ થઈ સકેછે તેથી બપુ સાફ થાએ એટલા વખત થુધી પાંણીમાં રાખવું. થણા સાર રાખીઆથી બચાને નબલાઈ થાએ.

૮. બચાને નહવાડતી વખતે વાદલાંથી સાફ કરવું અને ધોવું.

એક મોઝું વાંદળું લેવું, કુવાલ તથા ક્લાનેલનું કપડું લેવું નહીં. વાંદળું વાપરીઆના ઘણા ફાયદા છે. તે બદનના સઘલા ભાગે ઉપર બરાબર ફરીવલેછે અને મેલ દૂર કરેછે—તે ક્લાનેલના કપડાં કરતાં નરમ અને ખુશ લાગે એવું છે. વલી વાંદલાના પુચકલ પાણી સમાએછે અને તેથી વલી બચાનાં બદન ઉપર ઉઘેથી પાણી સારી રીતે નાખાઈ સકાએછે એટલા કારણને માટે વાંદળું “શાઉઅર માથ” (ઝરીનું પાણી) ની ગરમ સામવેછે.

નવાડતી વખતે વાંદળું પાંણીમાં ભીજવી ઉઘે હાથે બચાના પીડ અને પગ ઉપર નાખવું કે તેથી બચાના બદનને કદમ્બત ત્રલયો.

આપણા લોકો વાસણ વતી પાંણી બચા ઉપર રેંછે પણ તેથી એક ન વખતે બદનના સઘલા ભાગ ઉપર પાંણી

ફરી નથી વલવું તેથી જરૂર એક લાગ ગરમ પાંણીથી એક તારે બીજી લાગ હવા માંચેછે એથી નુકશાન થાએ આ વગર રહેવું નથી. ટબમાં નહવાડીઆથી એ અંડ ચણ દૂર થાએ.

૫. વલી દરરોજ સાંજના બચાને નહવાડવું ઘણું ફાયદો લેવું છે.

બચું ઝાડા પીશાબથી જલદી મેવું થઈ જાએ છે એટલા માટે તરત સાફ કરેઆ શોવાએ સાંજે નહવાડવાની જરૂર છે.

વલી જે બચું ખીનવાવું હાએ તથા તામવીસ કરવું હાએ તેને સાંજે પાંણીમાં બેસાડીઆથી મીડી હુંધ આવે છે અને મીજાન ઠંડો પડેછે.

સાંજનું પાંણી ઘણું ગરમ નહીં હોવું જોઈએ તથા બચાને ઘણોવાર પાંણીમાં બેસાડવું પણ નહીં જોઈએ.

આપણા લોકો બચાને સાંજે નહવાડવાનું અડચણ ભરેલું ગણે છે તેથી સરદી પોડાએ. ને ટબમાં નહવાડેતા અલખત એ અડચણ દૂર થાએ.

૬. બચાને નહવાડવામાં કુટું પાંણી વાપરવું જોઈએ.

ઘણું ગરમ તથા ઘણું ઠંડું પાંણી વાપરીઆથી અવશ્ય થાએ.

આપણા લોકોમાં બચાને ખુબ ગરમ પાંણીમાં નહવાડવાની રેવ પડી ગઈ છે પણ તે કેટલાક રીતે નુકસાન કારક છે. ઘણું ગરમ પાણી વાપરીઆથી અચું નમજ પડી જાએ. માસમાં કદમ્બત રહેવું નથી, તેને પક્ષીના છુટી ને આંગ ઠંડું પડી જાએ, ખુબ ઉધ આવેછે અને કેટલી વખતે અચું જીભાઈ પણ જાએ.

વલી કેટલાએક ઈંગ્લેન્ડ લોકોમાં એવો વીચાર છે કે કુટું પાંણી અવપ્રત્યંધીન વાપરીઆથી અચું જોરાવ થાએ પણ એ પણ ઘણી ઘાતકી અને નુકશાનકારક રીત છે; ઠંડાં પાણીમાં બેસાડીઆથી અચું ઠંડું પડી જાએ અને બદનમાં જલદીથી ગરમી આવી સકતી નથી.

તેટલા માટે કુટું સમાધાન પાંણી વાપરવાની જરૂર છે. પાંણી ૯૬ ડિગ્રીની ગરમીનું લેવું જોઈએ. ગણા બાશા છામા જે નજાવોડ હવું કે દરએક કુટ અને એક ગરમી આપવાની શીશી ધરમાં રાખવાની જરૂર છે. તે શીશી બચાને નહવાડતી વખતે પાંણીની ગરમી જાણવાને અતીશે ઉપયોગી થઈ પડે.

આસતે આસતે પાંણી કુટું કરતાં જણું તે એવું કે છેલે બચાને કુટું પાંણીમાં નહવાડવું. પેટેલા તરણ મહીના લગી નરા ગરમ (આંગ ઉપર લેવાઈ સકાએ એવું) પાંણી વાપરવું પછી નવ મહીના વેર કુટું, બીજી વરસે એથી કુટું અને તરીન વરસ પછી તદન કુટું પાંણી વાપરવું.

જે એક અને કે બચાને કુટું પાણી વાપરીઆ પછી આંગમાં ગરમી જલદીથી નહીં આવેતા એવું પાંણી વાપરવું નહીં.

જોરાવર બચાને માટે ઠંડું અને નબલાને માટે ગરમ પાંણી વાપરવું જોઈએ.

કંડીની કુત્રામાં ગરમ પાંછીલ વાપરવું, કંડુ વાપરવું નહીં. ગરમીમાં દાહડા ઉપર કંડુ વાપરવું. જે બચું નબળું બાલક પડેતો હુકા પાંછીમાં બે સુકી ભરીને નીમક તાપવું તેથી બચાને હલ્લત તબશે.

૭. બચાને નહવાડતી વખતે સાચું વાપરવો જોઈએ નહીં.

ચામડી ઉપર હમેશ તેલ ભેવી ચીકણી વસતુ પેદા થાએ છે તેથી ચામડી નરમ અને સુંકારી રહે છે. ને તે ચીકણી વસતુ પેદા નહીં થાએતો ચામડી સુકાઈને તરફી જાયે તેથી બદન ઉપર એ ચીજની જરૂર છે. હવે જે સાચું વાપરીએતો તે ચીકણી વસતુને થોડું નાખે છે અને ચામડીમાં ચીરા પડે છે.

મોઠાડું તથા હાથ પગ મેલા થયા હોએતો ને ઉપર સાચું લગાડવો નહીંતો કાંઈ પણ જરૂર નથી.

અમસકુ હુકું પાંછી વગર સાચુએ બદન ઉપર ને સ ધલો મેલ થોડું નાખે છે.

જે સાચું વાપરવો પડીએતો “કાસતાઇલ” સાચું (તે કકણ રાફેદ વગર ખુશખોના સાચું બાવે છે) વાપરવો બીજા ખુશખોના સાચું બચાની ચામડીને નુકશાન કરે છે.

સાચું લગાડતાં સંભાલ રાખવી કે તે બાંખમાં નહીં જાય.

જે ચામડી ઘસાઈ હોએતો “ગલીસરીન” સાચું વાપરવો.

આપણા લોકો બચાને નહવાડીઆની આગમન અથવા નહવાડતી વખતે તેલ અથવા માખન લગાડે છે તે ચામડીને કુદાઈકારક છે તેથી ચામડી તરફતી નથી. પણ દરરોજ અને પુરાકલ તેજ લગાડવું નકારાતું. તેથી ફેટલી વખતે ગલીસરી રહે છે. કપડાં ખરાબ થાએ છે અને મેલ એકઠો નબલી થાએ છે.

૮. બચાને નહવાડતી વખતે ઝોરડો ખોલો પણ ગરમ રાખવો. થંડા પવનના ઊપાડા બાંગ ઉપર હુકવા દેવો નહીં.

કંડો પવન હુકીઆથી છાતીનું દરદ પેદા થાએ છે તેથી ઝોરડાની બારીએ બંધ રાખવી ને કુત્રાની બારી હોએ તે ઉંધાડી રાખવી કે ઝોરડા માટે એમો પવન કરતો રહે.

૯. નહવાડી રહ્યા પછી તરત એક ગરમ અને સુકા દુવાલથી સવડું બદન અછી રીતે સાફ કરવું.

પેહેરે બચાને દુવાલમાં વીરાદી લેવું કે તેથી સમણ પાંછી મુસાઈ જાયે પછી હલવેથી સઘલી તરફથી દુવાલ દાબીને આંગ સુકું કરવું.

આપણા લોકો નેરથી બચાની ચામડી ઘણે વખતે આંગ લાલ સુરુજ ભેડું ફરી નાખે છે તેથી કાંઈ પણ કાએ રો યતો નથી, આંગમાં ગરમી થાવે છે તે ખરી પણ ને પછી ગરમી રાખવાને બરાબર કપડાં પેહેરાવીઆં નહીં અને પવનમાં બચાને લેઈ ગયાં તો પછી ઉલટું નુકશાન થાએ છે, વલો નેરથી ઘસીઆથી ચામડીને નુકશાન થાએ છે.

૧૦. પછી દુવાલથી કાનને સાફ કરવાની જરૂર. કાંનની બાહરની અને અંદરની બાજુ દુવાલથી સા

ફરવી, જે સાફ નહીં કીધેતો કાન મેલથી ભરાઈ જાયે છે, અને તેથી તરેહવાર દરદો પેદા થાએ છે.

થણાં બચાં મોઠેરાં ઘઉં જાયે છે તેવું સુલ કારણ તપાસ થોતો એજ માખન પડશે.

૧૧. જે ભાગ ઘસાયો અથવા લાલ થયો હોએ તે ઉપર “પોડર” છાંટવો જોઈએ.

પગના તથા હાથના કાતરા તથા સફરો સાફ નહીં રાખીઆથી લાલ થઈ જાયે છે અથવા ઘસાયેતો માખન પડે છે એવા ભાગને પેહેલાં ખુબ પુરાકલ હુકાં પાંછીથી વાંદજાયે કરી થોડું અને સુકા દુવાલ આસપોસથી લગાડીને પછી તે ઉપર “પોડર” છાંટવો.

આપણા લોકોમાં “પોડર” વાપરવાની રસમ હમણાં ન દાખલ થઈ છે, પણ ઘણી વખતે જેમ વાપરવો જોઈએ તે કરતાં નથી, ઘણી વખતે બચાનું આપું આંગ “પોડર” થી ભરી નાખે છે. અંધ બાશાણમાં જે એ વીસે સમજાવે આપી હતી કે એમ કીધાથી ફેટલાક બેરકાએ થાએ છે.

૧૨. નહવાડવી તથા આંગ શુકાવી શુદ્ધ પછી આ પછો હાથ બચાના બદન ઉપર ગરમી આપે નાંહાંસુધી ફેરવવો.

હાથ ફેરવીઆથી લોહીનું ફરવું બરાબર માટે એ અને આંગમાં નબલીથી ગરમી આવી જાયે છે.

ઘણા નેરથી હાથ ફેરવેલા નહીં અથવા તુવાલથી પણ આંગ ધસવું નહીં કેમકે આંગડી ઘસાયે છે અને પીડા થાએ છે.

૧૩. બચાનું આંગ સાફ રાખવાને બદલે પણ પાંછીની ગરમ પડે તરે સુએથી પુરાકલ વાપરવું.

પાંછી પુરાકલ વાપરીઆથી બચું તંદોસ્ત અને ખુશ રહે છે. પાંછી વાપરવાની કાંઈ પણ કસર કરવી નહીં. જે આવસાઈ કરીને પાંછી બદલે જોઈએ તારે નહીં વાપરી ઉંતો ખચીત આંગડી ઘસાઈને ખરાબ થાએ છે.

૧૪. બચું તરતનું ધાવેલું હોએ અથવા હાથાએલું હોએતો ઉંઠાડીને તરતજ નહવાડવું નહીં.

ધવાડીઆ પછો એક બે કલાક પછી નહવાડવું. એ જવાનમાં રાખવાની ઘણી અગત છે, કાંએકે ભરપેદ ઉપર નહવાડીઆથી અવશુલ થાએ છે.

૧૫. બચાનું આંગ નુકશાનમાં કપડાં ખારથી ધોવાડવાં નહીં.

કપડાં ખારમાં ધોઆથી ધોતાં થાએ છે ખરાં પણ તે બચાની આંગડીને શુકી કરીને ચીરા પાડે છે તેટલા માટે કપડાં ખોડાં પાંછીમાં જોઈને સુકવવાં.

૧૬. બચાને નહવાડવાની, સાફ કરવાની અને કપડાં પેહેરાવવાની ફરજ માએની પોતાની છે.

માએથી જ કાંમ પોતાથી બની સકે તે કરી પણ બીજાને સોંપવું નહીં. બચાને નહવાડવાનું કાંઈ કામ સેરવું નથી. ઉપર કહેલી માવજતો માએ પોતેજ કરી સકે છે. બીજા માએસોને સોડીઆથી કાંમ મનપતીલ રીતે થવું નથી અને ઘણી વખતે જરા આવસાઈને માટે ખુબ પસંદાવું પડે છે.

૧૭. બચાને નહવારીઆ અગાઉ તેલ ચોપડતી વખતે તેના હાથ પગ મંડવા નહીં તથા પગવતે લટકાવવું નહીં. તેથી ઉલટું નુકસાન થાય છે કાચેલા કાંઈ પણ નથી. હાલ આ ભાશાંણુ ખતમ કરેલું અને આવતી વખતે નાહના બચાને કપડા પહેરાવવાની માવજત વીશે ભાશાણુ કરી સંભાવવશ.

બામથુ—ગરીબ ઘરનો વાંસ.

ખોદાની બખશોસોમાંની નલ્લીવામાં નલ્લીવી બખશોસથી અતીચંત કાંમતી અને શરૂઆતકરક છે અને તેની સીશત આપણાથી થઈ શકતી નથી. તારે તેવી બખશોસને વધી આમણું નલ્લીવીની કામ કહી શકો. જેમ એક બાલક પોતાના બાપની સાથે ચેલામાં બાંધે છે અને એક દુકાનમાં રમકડાં તથા ખીલ શુંદર વસ્તુઓ ભેઈ મલકાઈ બાંધે છે અને તે ચેલવવાને મધન રેડે છે—વધી આગલ ચાલતાં ખીલ દુકાનપરની સુંદર ચીજો ભેઈ તે બાપને કહે છે “બાપા પેલી દુકાન કરતાં આ વધારે શરસ છે” અને જેમ તે આગલ વધતો બાંધે છે તેમ દરએક દુકાન વીશે વધારે અને વધારે તારીફ કરે છે—તેમજ માનવી ભત ખુદરતની પેઠે ઇચ્છે જેમજેમ એક પછે એક ભેટો ભાંજે છે તેમ તેમ તે મલકાઈ છે અને ભેલે છે કે આ જેવી સુંદર પેદાઈશ ખીલ કોઈજ નહીં હો. એ બીપરથી વીચારવાનું એટલુંજ છે કે ખુદરતની બારીકમાં બારીક અને નલ્લીવામાં નલ્લીવી ચીજોની તે ખુદર સાહેબની માહિયઈ દેખાડી આપે છે, અને માનવીની નજરને તુરંપત કરે છે.

વાંસ અથવા બામથુ એક નલ્લીવી વનસપત્તી લાગે છે પણ ભરે તેનાં બીપયોગી શોધવા બેશીએ છે તારે એ નલ્લીવી બખશોસનાં શુકરાનાં કરવા વગર ચાલતુ નથી.

વાંસ ગરીબ ઘરને ઘણાજ બીપયોગી થઈ પડે છે—મુંબઈમાં તેમજ સુધરેલાં દેશોમાં અને તીઆનાં શહેરોમાં ગરીબ ઘરો ઘણા મંદી આવશે. પણ તેઓથીજી ગરીબ ઘરો ગુન અને જંગલમાં—અસાન અને જંગલી દેશોમાં હોય છે. તેઓને બામથુ અથવા વાંસ જેવી બીપીઓગી વસ્તુ વનસપત્તીમાં ખીલ કોઈ નથી. નાહના છોડવાથી તે માહમાં આડ સુધી તેનો સમલો ભાગ કામમાં આવે છે. બારે કુમલો હોય છે તારે તેના અચાર બનાવવામાં અ

ને તરકારીમાં પણ વાપરી શકાય છે. જેવાન, સીઆમ અને મલેના લોકો એના તરેવાર સવારીશત પકવા નો બનાવે છે—એમાં જે રસ થાય છે તે પીધથી ગરીબ લોકો ખુશી થાય છે—તે રસને છેલ્લે બાહર કાઢકવાને બદલે તેની અંદરજ સુકાવા દીધો તો તે દવાઈની માફક કામ આવે છે. આતસ તથા તેજબની બાલવાની શકતીને તે અશકાવી શકે છે. બામથુના પાતરાં પણ બીપીઓગી હોય છે. જે ગરુ સુલકી હોય છે તે એના પાતરાં કરતાં વધારે શરસ દવાઈ થોડીજ હોય છે. તોવ દુર કરવાને એની છાલનો બીપી ઓગ કરવો પડે છે.

એક ગરીબ જંગલીને બામથુ મલોચો તો પોતાને રેડવાને જેવું ભેઈએ તેવું ઘર બાંધે છે. બામથુ વાંસના થાંખા કરે છે—ખીબ વાંસોને ચીરીને તેની દીવાલ બાંધી લે છે. તેનાજ બારણા, તેનીજ બારી, તેનાજ છલમાં થાય છે. ઘરનો માલ પણ તેનાજ બને છે, નીચેની જમીન વડીક તેની બનાવવામાં આવે છે. માલ બાંધતી વખતે તથા નીચેની જમીન કરતી વખતે આડા આખા વાંસ નાખી ખીબઓની ચીર કરી નેતરથી બાંધી લે છે. એ ચીરોના બાહરનો બીપસો આવેલો ભાગ બીપર રાખવામાં આવે છે, જેથી ઊંઘાટે પગે ચાલતાં સુવાસું લાગે છે અને પગને હરખત થતી નથી. કહે છે કે કેટલાક લોકોને ગોરા બામથુ શરી તેઓને એવીતો રીતે પીડે છે કે તેઓ પંચરાઈને લાદીના જેવો આકાર પકડે છે. એ બાંધુની લાદીઓ થોડા કુટ પોહલી તથા બાર કુટ લાંબી સુધી બનાવવામાં આવે છે. એઓને જમીનની ફરસબીમાં કાપે લગાડે છે. ઘરને છાપડો ભેઈએ—તો એમાં પણ બામથુજ બસ છે. છાપરામાં વાંસનો બીપીઓગ થયે તો આપણે શરવે નાહીએ છે, પણ તે નહીં આની ગરજ સારે છે, એવો વીચાર આપણને કોઈ દાહડે આવીએ નહીં હો. ગરીબ જંગલીને નહીં આની કંઈ જરૂર નથી. બામથુ તેજ તેના નહીં આંખે. આખા બામથુના સારા આડા નાખી—ખીબઓની ચીર પાડી અરોઆડ તેઓને નેતરથી બાંધી લે છે. એ ચીરોની પોકલ બામથુ બીપર રાખવામાં આવે છે કે જેમાંથી વરસાદનાં પાણીને વેહવાને રસ્તો મળે છે. ગરજ તેવી અરોઆડ ચીરો મુકવી હોય તોપણ તેઓની ધારની વચે, ઘરમાં પાંછી ગમે તેવી જગા રેહવીજ નો

ઈએ. એનો અટકાવ શ્રેયથી બને છે. એવી વાંસની બે ચીરોની ધારની ઊપર તરીછ ચીર મેલવામાં આવે છે, પણ તેનો ઊપસી આવેલો ભાગ ઊપર રાખે છે કે નેથી બે ચીરોની વચ્ચેના ગાલો પુરવે છે અને તેપર પકડું પાંણી ઢોલાઈને ચીરોના પોકલ ભાગમાં જઈ પડે છે. એની ગોઠવણ અને આપણા નલીઓની ગોઠવણ એકજ સરખી છે. એ ઊપરથી માંસમ પડે છે કે આખું ઘર ખામણુ અથવા વાંસનું બની શકે છે. ખામ, દીવાલ, માલ, ખારણ, ખારી, છલ્લાં તથા છાપડું એટલુંજ નહીં, પણ ખુંટી, ખીલા, ચુંક સરવે ખાંમણુનીજ બને છે. આ પણ દુરથી પાંણી લોડાના નલમાં લાવીએ છે. ગરીબ ખીઆરો જંગલી તે કેમ કરી શકે ? સદા ઊપીઓગી ખામણુ તેની મદદ આવે છે. ખામણુની ચીરની તે પનાર ખાંધે છે, એ પનારની મારફતે પાંણી વેડું નાં હાં નોંધએ તાંહાં ચાલીઈ આવે છે.

ઘરનો ખામણુથી ખંધાઈઈ તો હવે “ફરનીચર” નું શું કરવું ? ખામણુ, ખામણુને તેણે ! ગરીબ જંગલી ને વાંસ મલીએ એટલે “ફરનીચર” નો શું ઝોર ? ખામણુની પેટી, તેનાજ કરંડીઆ, તેનીજ ટેખલ, તેનીજ ખુરસી, તેનાજ ખાંક, તેનાજ તુલ, તેનાજ ઢોલીઆ બને છે. તેના ઢોલીઆ એવાતો બને છે કે કમાનના છાએ તરેવાર તકીઆ ગાદી છતાં એક બાજુ રહે. એ મ પણ કહે છે કે એના વાસણબી બને છે કે જેના રંધાઈ શકે. એ કેમ બને તેની સમજ પડતી નથી. માતર એટલુંજ ધારવામાં આવે છે કે ઊપર કહેલો ખામણુનો રસ અહીંયાં ઊપીઓગમાં આવતો હશે. ગરીબ માણસને પીવાના હુકમાં પણ એ કામનેા છે.

ખામણુ નવધણીને દાખનેા છે. એક ભારી ચીજ એક દેખણેથી બીજે દેખણે લઈ જવામાં એનું કામ પડે છે. ચીન, જેપાન અને બીજાં ગરમ દેશમાં નાંહાં વાંસ કીતપન થાએ છે તાંહાં એની પાલકી બને છે. આપણા ગામડાંઓની ગાડીમાં પણ એનો ખપ છે. ગાડીનાં પઈકાંને ને તેલ લગાડવામાં આવે છે તે વરીક ખામણુની નલીમાં રાખવામાં આવે છે અને ખાટલીની ગરજ સારે છે.

ગરીબ જંગલીને લગાઈમાં ને જવું પડીકીંતો ખામણુની તે દાલ બનાવે છે. ખામણુનાજ તીર કામે દાં લઈને પોને હામશેા અથવા ખંચાવ કરે છે. ખામ

ણુની નલીમાં દાડુ ભરી તેના ફાકરાથી એક વખત ચીનાએ અંગરેજની રીજમીટની છાવણી પડી હતી તે ને બીહવડાવી શકીઆ હતા. ખામણુની નલીઓમાં દેસીક પરવાડી પધારણે રાખી લગાઈ કરવાને તેઓ દુર જઈ શકે છે. ખામણુની નલી તેઓની તરવાર તથા છરીની મીઆનને દેકાણે કાંચે લાગે છે. ખામણુથીજ પોતાના કુલીઓને શસી છે. તેથીજ શુનેહગારોને ફટકાવી કાઢે છે. વાસને ખામણુને લેકી ચાહે છે તેમજ તેથી કહે છે પણ ખરા.

દરીઆમાં મુસાફરી કરવામાં પણ ખામણુની મદદ ગરીબ ખીઆરા જંગલીને નોંધએ છે. વાંસનીતો હાડી બનાવી તેમાં ફરે છે. તેનાજ હલેમાં પણ બનાવે છે. આપણી તરફના કિસતે ફરનારા ખારવાઓ લાંબા વાંસ રાખે છે. તેની મદદથી બતેલા તથા ફતેમારીઓને ખાડીઓમાંથી અને બીજાં ખારોમાંથી બાહર કાઢી શકે છે. ચીનાઓ પણ એવી બાખદમાં વાંસનો ઊપીઓગ કરે છે. એથી વધારે જાણવા નોગ એ છે કે ખામણુ દરીઆમાં ફરનાર ખલાસીની ટંદોનીના ખંચાવનાર થઈ પડે છે. સુધરેલા દેશમાં થોડુક થઈઈ શોધ થઈ છે કે નેથી યુનૅા અથવા એવૅાજ કંઈ શેા શાક પેડરી કંઈ ચાકસમાતને લીધે દરીઆમાં પકડું પડે તો તેથી તે પોશાક પેડરનાર તરતો રહી શકે, પણ જંગલીને તો આગલથીજ માલમ છે કે ખામણુ તેને તરતો રાખી શકશે, વાસને દરીએ ફરતી વખતે ખામણુનું એક ચોકડું બનાવીને સાથે રાખે છે. એ ચોકડું એવી રીતનું હાએ છે કે શ્રેયથી માણસના સરીરને બેસતું આવે અથવા નો તેની ગરજ નહીં હાએ તો પાછું નીકલી શકે.

ચીનાંઓ ખામણુનાજ કાગલ બનાવે છે. ઈંગલેન્ડ ભરે પોનાનું આંગ રંગીને એક હવાનનો માફક લટકેનો હોતો તે વખતે ચીનો પોતાની ચંચાલઈથી ખામણુના કાગલ પર પોતાના લખત પતરનો વેહવાર ચલાવતો હતો. ખામણુના કાગલ પર ખામણુનીજ કલમ થી લખેનો હતો અને લખે છે. શાહીનો ખડીઓ પણ ખામણુનોજ બનાવે છે.

એવી રીતનો અનેક પરકારનો ખામણુનો ઊપીઓગ કરવામાં આવે છે, અને ને માણસ અગનાન અને જંગલી મણુએ છે તેમજ એના પોતાની મનશકનીની શામેતી આપે છે. વાંસના શુણ તેને જાણીતા છે, તેથી દ

રજોક સ્ત્રીજની ગરજ પડેતો બામણની મદદ માંગેછે. બામણ મજબુત, હકો, સીધા, સુવાણ, જોલ અને પોકલ હોયછે; તેની ચેહલથી સરખીને સરખી ચીર પડેછે. તેના ઊધરભાવ ઘણા ઊતાપલોછે; પાંચ અંધવા છ અંધવાડીઓમાંતો તે વીસ છૂટ સુધી વધી જાયછે. તે તરેવાર કદના હોયછે. તેની ઊંચાઈ હંસી છૂટ સુધી ગણાઈછે અને વીઆસમાં દોહડ છૂટ થઈ હોયછે; તેના ગાંઠ કંથે દુર, કંથે પાસે હોયછે. ખાહર થી કપણ, તોપણ તેનામા ચેહલથી નાકાં પડી શકેછે. એ વી રીતના અજાણ્ય જેવા ગુણ બામણમાં લેગા મલેછે તેથી ગરીબ બીઆરા જંગલીને હજારો જુદી જુદી સ્ત્રીજની ગરજ પડતી નથી. ખોદાનું દાણપણ જુઓ ! ઈંગરેજ કે જે ફનીઆમાં સફીથી ફેલાયેલો ગણાયે છે અને જંગલી કે જે અગનેઆનીનો અગનેઆની ગણાયેછે એ બંને તેની નજરમાં એકજ છે. ઈંગરેજ લોખંડને હજારો ઊપીઓગમાં લાવેછે તો જંગલી બામણને તેવાંજ કાંચામાં લગાડી શકેછે.

તરણ પુદરતનાં રાખસો.

એક વારતા.

પુરવ તરફનાં એક નાણના ચેહર મધે આદંબખા નામે એક ગરીબ ખેડુત રહેતો હતો. જોકે કંચાલીઅ તે તેનાં ગરીબ જીવનમાં સદાનો વાસો લીધો હતો તો પણ ઊદીઓગ અને ધીરજનું કાંમ તેનાં કુટુંબનાં સરવે માણસોનાં દીલ મધે કીધેલું હતું. ગરીબ બીઆરો આદંબખા દરરોજ સવારથી સોજાથી પસીનો ઊતારી જે સુદીબર અનાંજ કમાઈ લાવે તે ઊપર તેનાં ખાજીડી છોકરાં સુકરાંણાં કરી પોતાનું પેટ ભરતાં હતાં પણ અશ્વોસ ! એક વેલા એવી આવી કે ચેહનત કરતાં વુકડો ચેહલી પણ મલવાનાં સાંસા પડેઆ કારણ મેગરાખની ઘેરહજરીથી દુશકાલે તેનો કરાંમણો દેખાવ દીધો હતો.

પણ ઈઆદ રાખડ જે ધીરજનો બદલો ઇશવર કોઈવારથી આપવાને ચુકતો નથી. જેમ સાધારણ ફેલવતે કે “માડું” થાયછે તે સારાંનેજ કાળે” તેમ આ બનાવથી ગરીબ આદંબખાનું બંદુબુદ્ધિ નશીબ ચલકવા લાગું—કારણ એક વેલા ધનનાં મેણ ચડે કરતાં

પણ એક ચોટી પુદરતી બખશેસ તેને હાત લાગી હતી. છુખમચનાં ચીંધા દાંત તેના ગરીબ કુટુંબથી વધારેવાર ચેહવાઈ શકાયેઆ નહીં. તેથી તેણે એક વાં હાંણમાં પોતાનાં કુટુંબ સાથે ચડી જઈ દુરનાં કોઈક અનંબંધેઆ સુક્રમાં ઊતારો કીધો. આ દેકાંણે પુદરતની ચેહર અને લીલાં ચેહર સરવે તરફ તેનાં દીકરાં માં આવેઆં, જમીન ઘણીજ પ્રસવંત અને બહુક વાનથી ભરપુર, અમરત સરખાં મીઠાં પાંણીના વેહતા જરા આશપાશનાં ખેતરોને પાંણી ચાહ્યાકતા હતા. આ દેકાંણે આદંબખાએ સુક્રામ કરી, તેણાં ગરીબ અરધાં જંગલી ચેહવાશીઆના ચોડાંક ઓળાચે વાપડી ખેતી કરવા લાગેો હતો. એકવાર અનાજને ચેહલાઈથી દલવાની ઇછીકતી શોધી કાઢાકવાનાં લીઆરમાં ખેડેલો હતો તેવામાં એક ઊકતો રાખસ તેને આવી મલેઓ.

આ રાખસનું નામ વાયુખા કરી હતું. આદંબખાએ એક નવી જાતની ઘંટી અથવા ચડી બનાવી ને તે રાખસને દલવા ખેણાડેઓ. હવે વાંચનાર બાઈઓ આ રાખસનાં જોર વીથે શું બોલીએ—દસ વીસ માણસોનું કાંમ તે એખલો ચોણવારમાં કરી નાખતો હતો અને એટલું છતાં પણ તેને કાંઈબી ખાવાની જરૂર હતીજ નહીં માટે આદંબખાનેતો તે ઘણાજ કીમતી થઈ પડેઓ. તેની પાસ પોતાનું દલનું દલાવીઆ બાદ ને ગાંમનાં સરવે ચેહલાશીઆનાં અનાજ પણ તે રાખસપાસ દલાવતો હતો જેથી તેને કમાઈ થવા લાગી હતી. પણ આ રાખસમાં એક ખોડ હતી તે મનમાં આવેતો કોમે લાગે નહીતો કલાકી થુધી પડી રે. હતો હતો માટે આદંબખા એનાં કરતાં એક બીજો વધારે જોરાવર રાખસ શોધવા મંડીઓ. ઘણાંક દીવસ સુધી ચેહનત કીધા પછી અંતે તેને એક બીજો રાખસ હાત લાગેો જેથી વાયુખાને થોડીક કીમતે એક પછે શીને વેચાતો આપીઓ.

આ બીજો રાખસનું નામ જલખા કરી હતું. વાઈગીખા અને જલખા સદા એક ચેકના દુશમાણ ગણાતા હતા, તેમાં વાઈગીખા વારંવાર જાવતો હતો અને જલખા શીણ શીણ થઈ જતો હતો. આ નવો રાખસ દલવામાં જીના કરતાં વધારે ચપલ અને જોરાવર સામેત થયેઓ હતો અને તેને પણ ખાવાનું જોઈતું ન હતું. અનાજ દલવા શીવાએ તેને લાકડાં વેહવાને પણ કોમે લગાડવામાં આવતો હતો જે વેલા જે

કયો કરાઈઓનું કાંમ તે ઝોખલો થોડાવારમાં બળવ તો હતો. જંગલમાંથી થોડાંક જાહુડ કાપી લાવી આદંબખાએ તેની પાસે વેહરાવી પોતાને માટે એક શું દર ઘર બાંધીશું. એ પરમાંણે ગરીબ આદંબખાનો ઘાહ્યો ફરતો જાએ. તેને ઘર બાંધવું નેઈ તેના પડોશીઓએ પણ આદંબખાના રાખશ પાસ લાકડાં વેહરાવી શેહલાઈ ભોગવવા લાગ્યાં અને પોતાને માટે હુવેલોએ બંધાવી. જલખાની મનુરીના બદલામાં આદંબખાને પઈસા પણ લોદો આપવા લાગ્યા પણ જેઓ થી પઈસા ન બને તેઓ લાકડાં, અનાજ, ઈતીઆદી નેટ મેકલતાં હતાં જેથી આદંબખાની હાલત વધારે સુધરતી ગઈ.

એક ફરસુદની વેલા આદંબખાએ જલખાને પુછી ઊ કે તારા કાંઈ મા બાપ જીવતાં છે. તેણે જવાબ દીધો કે—“મારા મા બાપ વીશે મને કાંઈજ ખબર નથી પણ મારો એક છોકરો છે જેના સરખો ભોગવર આખી પુરથવીમાં ફાઈ મહેજ નહીં એવી મારી ખાતરી છે—મારાએ છોકરાનું નામ વરાલોખા કરી છે જે તમને થોડી ચેહનતે મલી આવશે. આ ઊપરથી તે વરાલોખાની ખોલમાં ઘણાક દોવસ ફરેઓ અને અંતે તેની ચેહનત પાર પડી. તેનો દેખાવ પેહલ વેહલાં ઘણા ભંડાર નજરે પડેઓ. ખાહર નીકલતી વખત તે ઊડી જતો અને પોકાર મારતો જણાએઓ પણ તે ને ઊકમતથી બાંધી ઘર લાવેઓ. આ છોકરો બાપ કરતાં ભારે ખરજત અને તાતો હતો પણ તેને ઠંકાં છે લાવી કાંતે લગાડીઓ તો બાપ કરતાં સેંકડો ઘણું વધતું નેર ખતાવા લાગો. દલવા શીવાએ તેને રૂ પી જવા તથા રેંહડીઓ તથા ચરકા કાંટી સુતલ બનાવવા ખેત્રાદેઓ હતો, સેંકડો ખાંડી રૂ પુરો થાએ પણ તેનો ચલાવનાર થાકે નહીં. આસતે આસતે તેને કપડાં પણ વણવાનું શીખવેઈ અને સેંકડો તાકા રોજના તે તઈઆર કરવા લાગો. કપડાં વણવાનુંજ નહીં પણ કપડાં નીખારવાનું અને ધોવાનું થોલીનું કાંમખી એ કરવાને ના પાડતો ન હતો. આ ઊપરથી આદંબખા મોટો વેપારી થઈ ગયેઓ. શેહરનો સઘલો રૂ પુરો થઈ ગયેઓ તેમારે વરાલોખાને હાલમાં નેતરી ખેતર ખેડવા અને અનાજ તથા કપાસની વાવણી કરવા લગાડેઓ. આ કાંમમાંથી શરજ થતાં ખાદ તેને ગાડીમાં નેતરેઓ જેમાં સેંકડો થોડાઓનો ભોજો તે એ

ખેલો અને ઊતાવલથી ખેંચી લઈ જવા લાગો. તેની ઊતાવલથી જરૂરમાં તે એક મીનીટે એક માઈલ જતો હતો, શું તેનું નેર હશે ! આ રાખશના ઊપીઆગથી આદંબખા મોટો માતખર થઈ ગયેઓ એટલુંજ નહીં પણ શેહરની હાલત તથા સુધરાઈ પણ ખેહુદ વધી ગઈ.

શેહર મધે નેઈએ તે કરતાં વધારે લાકડાં, અનાજ, કપડાં ઈતીઆદી થઈ ગયેઓ તેથી આદંબખા એ ખીજાં શેહરોમાં ઊપવી જીવતો વાંહાંણો માંડી મો કલાવા માંડી. મોહુપરનાં પવન તથા ભરતી ચોરથી વાંહાંણોને વારવાર મોટો વીલંમ લાગે છે એવું નેઈ શે વટ ખીચારા પેલા રાખશની પાસ વાંહાંણુ પણ ઘસડાવતો અને હુવેશ મરાવતો હતો. વરાલોખાની મદદથી વાંહાંણુના સર પણ ઊખેડવાની જરૂર પડતી ન હતી.

હુવે વાંચનાર બાઈઓ આ તરણુ રાખશોની વારતા વાંચેઓ ઊપરથી તમોને ભારે અમરતી ઊતપ ન થઈ હશે. એ રાખશોને કદાચ તમો પણ જોવા અને વાપરવા માંગતાં હશે પણ આપણાં શેહર મધે થી તેઓ કાંઈ દુર નથી. વલી આ છેલો વરાલોખા તો તમારૂં પોતાનું ખાંમગી કાંમ પણ દરરોજ કરે છે, તમો ખાવેછો તે ખાંણુ પકાવવામાં પણ વરાલોખાની મદદ નહોતો તમોને કાણુને કાણુ ખાણુ પડે એમાં શક નહીં. વલી તે થોડાને ઠંકાંણુ તમારી ગાડીએ પણ નેતરાઈ તમારી ખીદમત કરે છે. માટે તેઓ ઈ છો છે તે તમો જામજેઓ હશે.

આવાંબાઈનો મંદવાડ.

વેહમથી થાએડી ઘાત.

અખલા જત જેવારે એક ખાલકને જનમ આપે છે તેવારે તેની પોતાની હાલત એક ખ્યાં સરીખી થાએ છે. જે બાઈઓ માએ યાદ છે તેઓ વગર એ ઘણજ ખીજું કોઈ ખરાખર જીજી શકવાનું નથી.

ખાહરકાદ જીજીવાલા મોલામાં માકાંલોશાં નાં જે એક વેહમી લોશાં રેહતાં હતાં. એ લોશાંને પેટે ન વરોજી નાંને એક છોકરો હતો. આ છોકરાએ સારી દેલણી લીધેલી હતી. માએને પેટે એકજ લાવા થી તે હોવાઈ નવાઈના ગણાનો હતો અને માએનો તેના ઊપર એકેયોનો ચાહ હતો કે તેને કોઈ પુષ્ટ

એ વહીક કહેતો પોતાનો બંન કાણડી નાંખતી હતી. એટલું છતાંબી જો નવરોજી માકંદોશાંનાં વેહુમ ની વચે કાંઈ બોલીએ અથવા સમજવા બીજોતો પછે માકંદોશાંનો મીબજ તરે જોઈજ સેવો.

માકંદોશાંની વહુ આવાંબાઇ તરોજવાર એક બાલકને જનમ આપવા સુતી તે વખતે તે એટલીતો કશયદ ક તેનો છુટક થાએજ નહી. એવા શંકટના સમેમાં દાંઈ ઊપરજ આધાર રાખા માકંદોશાં બેશી રેહાં, જારે ઘણેજ ઘભરાટ થએા તારે બાહુતમાંની એ ક'બાઈએ માકંદોશાંને ઘણેજ બોલાંસ કીધી કે કાંઈ બી કાકટરને બોલાવો. એથી માકંદોશાંને ઘણેજ ચટકા લાગેા તેથી ફરારને બોલીઆ—“નહીરે માએ સ મીસાંજ એવુ કાંઈ બોલશોનાં એતો મારી, હુમનાં જણી ઊઠે; તે કરતાં આ મારી દાઇ કેવી બેઠીછે, તમારા સત ર કાકટરને એક કારે ખેસાડે, સુવા કાકટર એમાં થું સ મને ?”

ભાહુત—માએ તમારી જેમ મરજ—પણ જો વો આવાંબાઇને જીવ જુમાઇ જુમાઇ જાએછે.

તેવામાં બીજાં આડોસી પાડોસી એકઠાં ચચાં હતાં તેવોમાંથી એક સુનાબાઈ નાંમે સમજુ બાઈ હતી તે બોલી ઊઠી કે માકંદોશાં તમારી કાંઈ નજરછે કે કેમ; આ જેમ જેમ પલ જાએછે તેમ તેમ પેલીનુ કાંઈ ઠેકાંણુ મવે નહી, કાંઈબી કાકટરને જલસીથી બોલાવો.

માકંદોશાં—નારે માએ ઠેકાંણુ કાંઈ દુશ્મનનુ નહી હોએ એતો જ ભરુ જાએ શારી પખે થશે. થું કાકટરને બોલાવી બધું ઘેર અલેખર કરું? જીવ જા એ તોબી કાકટરનેતો નહી બોલાવા દેહી.

તેવામાં એક બીજી બુદી અને વેહુમી પડોસ ન વચમાં બોલી ઊઠી, માએ તરે ખેસી થું રેહુઆંજ બધું રેહવા દેઈને ફલાંનાંને તાંહાં એક મોહરો છે તે મંગાવો કચ કાંઈએને એથી પ્રજેદ થએાછે. એવુ શાંબલી એક બઈરી મોહરો લેઈ આવી તે પેલી બાઇને બાંધીએ.

થુનાંબાઈ—અરે માએ એ થું લેલાં કારોછો દાઈ હું બોલની બેહન—

દાઈ—બોલે થું જોઈએતો લાવ તારા કાકટર ને આ હું ચાલી જાઉં.

બીજી બાઈએ—નારે માએ દાઈ એમ કંઈ બને તારેથી એમ હથેલીઆર જવાએ, સુવો કાકટર આ

વીને થું કરવાનોછે? એ લોકોતો લાંજે નહી એટલાં બોખરો કરેછે.

આવી રકજકમાં બીચારી આવાંબાઇને આંકી આવવા લાગેા અને તેવામાં નવરોજીબી બાહરથી આવી લાગેા. તેણે આવો માંમલો જોઈ તરત કાકટ રને બોલાવીએ. કાકટર આવતાંને વાર હાવી હાલ ત જોઈ અડકી પડીએા અને લ્લા આપી. હુવે વ ખત ભરાઈ સુકે તેથી કાકટર બીચારો થું કરે !

દાઇને સરવે હકીકત પુછતાં માલમ પડીકે કે છોકરું આહું પડેલુ તે સમજ નહી તેથી તેનીએ કાંઈ ધાસતી ભરેલુ નહી વીચારીકે એથી કાકટર તેની ઊ પર બાહુ કશ થએા.

તરત પાંચ મીનીટમાં બીચારી આવાંબાઈએ પોતાનો કાચગરો જીવ બીજાંએની ક'મસમજ અ ને વેહુમને લીધે પોતાનાં હકતાકાને સવાધીન કીધા.

આવી રીતે આ અચરવાલ માં પોતાના બચાં એને પાછલ નાંખી કમસમજ દાઇના બોજ થાઈ મર જુ પાંખી. અવે એની પાછલ જે બચાંએા રખડીઆં અને આ જુવાન બાઈનો જીવ જાએ એ સરવેનો બોજ કાણુને સર ? માકંદોશાં તથા દાઈ તથા બુદી પ ડોસન તથા મોહરાના રાખનારાએા એ ગુનાહમાં લ પેથાં એવું હુવે સમજએ છઈએ. માકંદોશાંએ કાકટરને બોલવતાં અટકાવીએા—પેલી બુદી પડોસને મોહરાની લલાંમણુ કરી તેનાં જુમાતા જીવની કાંઈ દરવાજ કીધી નહી—અને મોહરાના રાખનારાં; કેમકે તેઓ જો એવી વેહુમ ભરી ચીજ પોતાને તાંહાં રાખે નહીતો લોકો એવા જુદા વેહુમ ઊપર તંગાઈ ખેસી રેહુ નહી પણ પોતાનો જોઈતો કરતો ઊપાએ કરે. દાઈ ની તકશીર પુછોતો પુરેપુરીજ છે જો તે આણુસમજ દા ઈ આવી બીકટ બાબદ ઊપરથી હાથ ઊઠાવતે અને પોતે તેમાં ખરાખર સમજતી નથી એવુ જણાવતેતો વખતઅર કાકટરની મદદ આવી પોંડવી ઊપાએ થતે.

આપણમાં અજનાનપણાંથી કંટકી ખરાખરી થાં એછે તેનો જો અડકરો કાહકવા જાઈથુનો માલમ પડ થ કે ઘણાંજ કંમકમાટ ભરેલા અને નહી દેખી શકાએ એવા નેટલા બનાવો બનેછે તેમાં પંદર આનાં અજના નપણુને સર મોંહકે છે. હુવે આ અજનાનપણું યાલ વાને વાસને જેવો પોતાથી બનતી મેહનત અને કો શેસ કરેછે તેએાને જે લોકો અને બાઈએા કંટકી

એક રીતે અટકાવ કરે છે અને નહારા સાંધુને જોયરે છે તેઓ કંટાળા ગુનેહુગાર થાય છે ? ખાઈઓ, તેમજ તમારા માહથી કોઈએથી નો એકાદ સારી પેલ્લ કાઢાડી તો દુનોઆમાંની કૈટલી ખરાબીને તમે અટકાવેલો અને કૈટલી ખરીને તમે દુનીઆમાંથી દુર કરી શકો છો ?

સુવાવડી જોરતોની આગળ ડકટરને બોલાવાની જુગી છીત રાખવાથી અને સરવે અભેખર થાય છે એવું જુકું ખાંડાંનું કાણાડવાથી ઘણીએક જોરતોનો નોન નકાઓ ખરખાદ થાય છે. એવે સને જે લોકો ફક્ત ઘઈઓ ઊપરજ આધાર રાખી બેસે છે તેવા એવાંતો કડવાં શ્વ આજે દે આખે છે કે કોઈથી પસતાવે પાછલ થી કીધાથી તે બનાવ પાછો ફરતો નથી અને જનમ શુધી દીલ તેને અંદરથી કડું રહે છે.

ઊપલી આવાંખાઈની વાતથી વાંચનારી ખાઈઓ તમારાં દીલમાં કાંઈથી જુલો પેદા થયો હોય તો જીનહુર એવી ભુલ કરશોના અને ખીનને એવી ભુલ કરતાં અટકાવાની તમારી ફરજ સમજાવો.

અમેરીકાનોની રમુજ.

જારે દંડાં દેશમાં કડકતી તાલુક પડે છે અને ખરફનો વરસાદ વરસે છે તારે તાંહાના દેશીઓની શી હાલત થતી હશે ? શું ઘર ખાર દાંડીને આતસની સગ ઊની સાંમે હાથ નેડી બેસી રહી થંદી વીથે વીલાપ કરતાં હશે ? કે ગરમ દેશનાં વશનારની અદેખાઈ કરતાં હશે ? નહીં, નહીં, એવું કંઈ કરવાની તેઓને જ રૂર પણ નથી. ખલકે શીઆલાની રૂઠમાં જોર દીલને રમુજ આપવા તેઓને તક મલે છે અને તેઓની અદેખાઈ કરવાને આપણને કારણ મલે છે. ખરફનાં વરસાદથી ઘર, ખાર, રસતા, વાડી, વલ્ચા, નદી, ઝાડ, પાન, સરવે ચીજ, એકસરખી સરેદ ખની જાય છે કે જે નોઈને લોઈને અતીથે ખુશી ઊતપન થાય છે. લોકો એવા રહીઆમણાં દેખાવપર ગોઠી પડી પોતાનાં કીરતારની વાખવાખી ગાય છે, અને એવી ખુદરતનો લાલ લઈ તરે તરેવારની ગોઠે મારવામાં પડે છે.

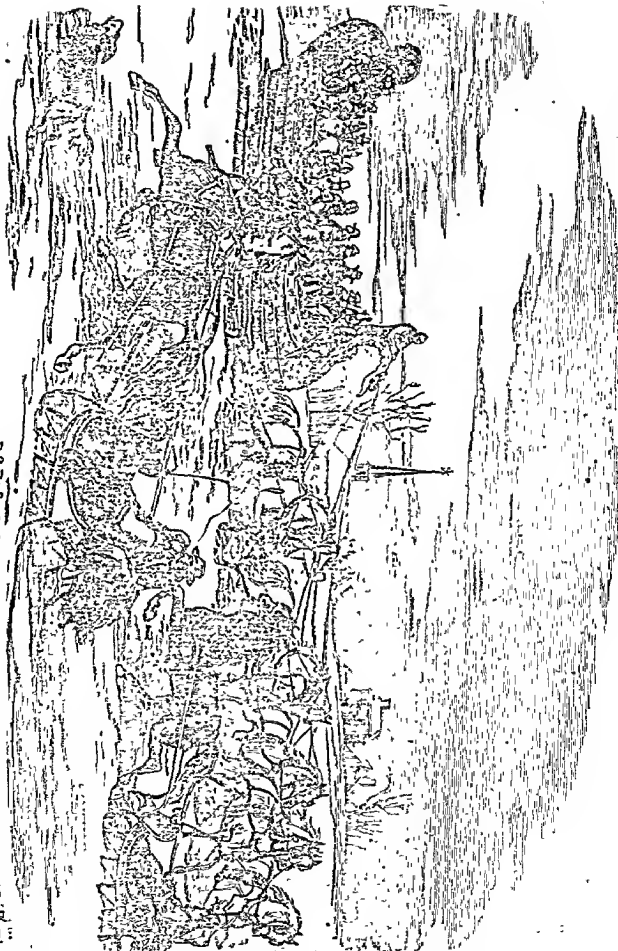
હવે એવા ગોઠેમાંની એક રીતની ગોઠેનો પાસે ચીતાર આપીએ. અમેરીકાનાનાં "યુનાઈટેડ સ્ટેટ્સ" નાં બોસ્ટન શહેરમાંના આ એક દેખાવ છે.

અમેરીકાનો એ ગોળમાં જેટલી ખુશી મેલવે છે તેવી ખીલ કોઈ પણ ગમતમાં મેલવતા નહીં હોય. ખરફથી ખંધાએલા સરેદ ધોરી રસતામાં, સીઆલાની સાંજના, ચંદ્રમાંનાં નરમ પ્રકાશમાં, અકડી જઈએ એવી હીમમાં, એઓ ખાહાર ફરવાને નીકલે છે. એવી વખતે, કોઈ શખસ ઘરમાંજ બેસી રેહવા માંગે તો તેને જીવ તાવેસ કરવો તેને બારી પડે છે. લોકોને નોઈને તે ખીત લલચાયેઆ વગર રહેતો નથી અને તેઓ સાથે, સાંમેલ, થવાને ગરમ પોશાક પેહરી તરત ખાહાર નીકલી પડે છે.

આ ચીતાર પરથી માલમ પડે છે કે જે ગાડીઓમાં એઓ મળી કરવા નીકલે છે તેઓ તરેવાર આકારની હોય છે. એઓને પર્કમાં નથી હોતાં, પણ તેઓને ખદ્દે દેસાવની કમાન રાખવામાં આવે છે કે જેથી ખરફપર રેહવાથી ગાડીઓ દોડે છે. ઘોડાઓ નોડવામાં આવે છે અને તેઓની કમરે ગુંધરાઓ ખાંધે છે. જારે તેઓ જર નોરમાં ખુશી થતા દોડે છે, તારે ગુંધરાઓનાં તરેવાર અવાંજથી ફરનારને સુર છુટે છે. તમે જોશો કે એક ગાડીનેતો આઠ ઘોડા નોડવામાં આવીઆ છે, અને તેઓ આસરે ૫૦ માંસુસોનો ભોજો ખેંચી લઈ જાય છે: આઠ ઘોડાનો એક હાકનાર કંઈ થોડો ચાલાક નહીં ગણાયે, ગાડીનો આગલો આકાર આપણા કૈટલાક સીનગારેલા ખંધાને મલ તો આવે છે. ગોડી છાતી વાલી હાંસને એ આકાર દેખાય છે, ખીલ ગાડીઓને આપણી ફર્કટન અને ખગીઓને મલતી આવે છે. એ બધી ગાડીઓ નોસમાં દોડતી દેખાય છે અને ખરફપર ફરવાની ગોજ ખરેખર આનંદ ઊપજાવનારી માલમ પડે છે.

કેહ છે કે જોના જેવી ગોજ ખીલ કોઈ નથી. દરીઆ અથવા નદીમાં ફરવા જાયો, અથવા મળાહને ખાતર ખાગ ખગીએ ખાહાર નીકલે, અથવા માછલીઓનો શેકાર કરવા નીકલે, તો એ બધી રમુજ થોડો જવાર સારી લાગે છે, પછી આપણને કંટાળો ઊપજે છે. પણ ખરફપર આજે ગાડીઓમાં ફરવા નીકલવાની ગોજ જેવી ખીલ કોઈજ નથી. સુરરા ખાંધી ગોઠેઓ નાચતાં તો તમે જોએઆ હો. તેઓનાં રંજન હોવા આપણને ફરી ખુશી ઊપજે છે તો આ ને માગેનો રીઆની માફક નાચતા, કુદતા, દોડતા ફરી કોઈ ગુઠા જાવતા હશે ?

આશીર્વાદ રસિક.

ને આ
બીરે
થને તારેથી :

અન્યાયપણે થાતી નુકશાની.

આમાં ઊપર થંડું પાંણી અથવા “કોલનવાટર” પાંણી
મુકવાં વીશે સાવચેતી.

જારે સકત તાવ આવતો હોય અને માથું ઘેણ
ગરમ થઈ આવે છે તે વખતે ડાકટરો માથાં ઊપર થં
ડું પાંણી અથવા “કોલનવાટર” પાંણી મુકવાને શરમાં
વે છે. પણ “કોલનવાટર” પાંણી કેમ મુકવુ અથવા
માંથું થંડું રાખવાની શી માવજત રાખવી તેથી આ
પણાં લોકો તદન અંબાણ છે.

વલી એવે સમે આપણાં ફેટલાંએક લોકો કોલ
નવાટર પાંણી મુકવાને આનાકાની કરે છે એટલુંજ ન
હી પણ ડાકટરના હોકમ છતાં ઘણીવાર તેઓ એકાદ
બે વખત મુકી વધુ વખત રાખવાને સાધ ના પાડે છે
અને કહે છે કે એમ મુકી આ કરીએ તો “મદદ” થંડોગા
ર થઈ જાય. એવા વેહેમથી અને નહીં સમજે તે
બીનાં વચે મુંડી ઘાલવાથી ઘણીવાર આરુનુ ઘેર કરી
મુકે છે. એવી રીતે નીમ હકીમને કહેવામાં થવાને
બદલે ડાકટરના હોકમને તાબે રહી જેમ શરમાવે તેમ
આલવાની સરવે કોઈની શરજ છે; કેમકે તે જે કાંઈ કરે
છે તે સમજે છે અને બીજાંએ બેસમજથી માતર બડ
બડી નીચે છે પણ તેની બારીકીની જરાએ સમજ થ
રાવતી નથી.

દરદી આદમી આગંધનુ માણસ ઘણીવાર સારી
માવજત કરવાની તજવીજ કરે છે પણ અંબાણપણે તે
ઘણીવાર શરમાવે બદલે નુકસાન કરે છે.

જો આપણે તપાસીને જોયું તો માલમ પડશે કે
તાવવામાં માંજસનાં માંમાં ઊપર કોલનવાટર પાંણી
મુકે છે તો ઘણીવાર માંમાંપર મુકેલુ કપડું સુકાઈ જાય
છે અને તે માટેથી પાંણીને બાજ નીકલતો દેખાય છે.
તે વખતે માંમાં ઊપર હાથ મુકી આથી માલમ પડશે કે
માંથું આગલનાં કરતાં વધારે ગરમ થયેલું છે. આપણે જો
મુઠપરછ કરીયું તો માલમ પડશે કે માવજત કરનારી
આરત થાતાની મરજ અથવા ઘેઆનમાં આવે છે તેમ
માંમાં ઊપરનું કપડું ભીનવે છે. ઘણુંખરુ જારે બાજ
નીકલે છે અને કપડું તદન સુકાઈ રહે છે તારે પાંણી મુક
વાનું તેનાં ઘેઆનમાં આવે છે.

હવે એ પરમાંણે થંડું પાંણી મુકી આથી શરમાવે

થયાને બદલે ઊલટો અવગુણ થાય છે. માંથું વધારે
ગરમ થઈ આવીને દરદનું જોર વધે છે, તેથી જે મતલ
બધી થંડું પાંણી મુકવામાં આવે છે તે મતલબ બરબા
દ જાય છે. એવી રીતે થંડું પાંણી લગાડેઆને બદ
લે એમજ રહેવા દેવું બેહતર છે. જો શરમાવે કરવાની
જ બાહેશ હોય તો પાંણીથી કપડું ભીજેલુંજ રાખવું
જોઈએ. કપડું જરા પણ સુકાઈ જવું અને તેમાંથી
કદી પણ બાજ નીકલવો નહીં જોઈએ.

એક દાખલો લેવો—જો આપણો હાથ બરજનાં
પાંણીમાં અરધો કલાક લગી કાઢીડીયા વગર મુકી.
રાખયું તો આસતે આસતે હાથની ગરમી નીકલી જઈ
ને થંડો થશે. પણ જો એમ કીધાને બદલે બે તરણ
મીનોટ લંગી બરજનાં પાંણીમાં હાથ રાખી બાહરે કા
ઢીને મુકવા દેવો અને જો પરમાંણે જો દસ બાર
વખત કરે આ કીધું તો માલમ પડશે કે હાથ થંડો થયા
ને બદલે ઊલટો ગરમ થઈ મુજબ આવશે અને તેમાં
લોહીનું શરધું વધારે જોશથી ચાલશે. હવે એજ રીત
માંથું કપડામાં લગાડ્યા તો માંથું ઊલટું વધારે ગ
રમ થશે, લોહીનો જોશ વધારે થશે અને તેથી દરદ
નું જોર કમતી થવાને બદલે આગલનાં કરતાં વધારે
ઊભરાઈ આવશે.

જો થંડું પાંણી મુકવાને ગુણ ચેલવવા ચાહતાં
હોવો તો નીચે કહેઆ મુજબ ચાલવું.

જનુ કપડું બેવડે તેવડ કરી થંડાં પાંણીમાં ભી
જવવુ અને તે આખા માંમાં ઊપર મુકવુ. તેને ઘ
ડી ઘડી ભીજવવાને માટે માંમાં ઊપરથી ઊચકવુ ન
હી પણ બીજાં કપડાંના કટકા વતે પાંણી તે ઊપર ની
ચવવુ, માંમાં ઊપરનું કપડું વગર ધીલ કરવે ભીજેલુંજ
રાખવું અને કદી પણ સુકવા દેવુ નહીં.

વધારે બેહતર રીત એ છે કે તરણ ચાર કોથલી
બનાવી તેમાં બરજ મુકવું, એક કોથલી તાલક ઊપર, બે
બેડી બાજુએ અને એક તકીઆ ઊપર મુકીને માંથું તે.
ઊપર મુકવુ એમ કીધાથી માંમાંને સઘલી તરજથી થં
ડી લાગી રહેશે.

પણ વલી ઊપલી રીત કાંમે લગાડતાં સંજાલે
સાંખવી કે તકીઆ અને બીજાંનું પાંણીથી તરજાર થ
ઈ નહીં જાય કેમકે તેથી બદનમાં સરદી ચેદ થઈને
ઈજા થાય છે. માંમાંની આસપાસ સુકાં કપડાંનાં કટ
કા મુકવા અને તે ભીજાંએ એટલે કાઢી નાખીને બી

જા કટકા ગોઠવવા. એમ કીધાથી માંમાં સોવાએ બી
જો ભાગ ભીજાવે નહીં.

હકર “ગરેબજ” લખી બજાએ કે “એક
ચીજ કરવી અને તે ચીજ શારી રીતે કરવી એમાં
ધણી શરૂક છે. એજ પરમાણુ થઈ પાણી ચુકવામાં,
અને તે પ્રાણેદા કરે એવી રીતે ચુકવામાં પણ શરૂક
છે. મારા કહેવા મુજબ થઈ પાણી ખરાખર લગાડ
વાનું મને એવુંતો ખીકર માલમ પડીછે કે મેં ઈસપી
ઘલમાં તે શરૂઆતવાનું એકદમ મુકી દીધું છે અને કદા
ચજ બાહરનાં લોકોને પણ શરૂઆતવું. જેમ મેં શરૂઆ
વીગે તેમ ખરાખર નહીં ચાલીઆથી અને તેથી દર
દનું જોર વધી ગયાથી છેવે એકદમ મને તે છોડી દે
વાની શરૂ પડી છે. વલી ખરાખર રીત કાંમે નહીં
લગાડીઆથી ઊલટી નુકસાની થાય છે કેમકે તકીઆ
અને ખીજાનાં બે કીસમથી ભીજવી નાખીને બદનમાં
સરદી પેદા કરે છે.”

બે ઝરાની વારતા.

“કી તમના જે રૂપમાં ન રાખે,
મરીને અકારના સ્વાદ આપે”

એક દેકાંલુ એક ઊંચો પાહાડ હતો, જેનું સી
ખર આસપાસનું લાગું હતું. તે પોતાની બાદશાહી કી
રતીમાં ખીલામણુ એખલાજ ઊભો હતો. આસપાસ
ની નાધલી દેકરીઓનાં જેટલી પણ તેનામાં શીસીઆ
રી ન હતી. એક જઈ શીસસુશી ખાફ પોતાનાં દબ
દબાનો હેંકાર તે કદીખી ન કરતો હતો, તેમજ તેનામાં
ફરીઆદ કરવાની ઈવ ન હતી. આસપાસની દેકરી
ઓપર તરેવાર ભતનાં મધુર રાગથી ગાનારા પક્ષી
ઓ જે કુદતાં, રમતાં, ઊડતાં, ફરતાં હતાં અને પોતા
ની નાહાની લાંદગીને ગમત આપતાં હતાં તે જોઈને
પોને અસંતોષી ન થતો હતો. જો કોઈ વખતે પોના
ની હાલતને વાતને બેસખર થવાને તેને કારણ મલનું
તો તરતજ પોનાનો લવ મારી પોતાની બખલોશ તે
નાં ઊપર દેટલી હતી તે ઈઆદ કરતો હતો. તે જોલ
તો કે “અહા! પેલી નાહની દેકરીઓપર શી મનહ
ચાલી રહી છે! પેલાં પખીઓનું છુસપણું દેવું! પે
લાં નાધલાં ગેશં દેરાં શુભચુલીયાં કરી રહે છે!-જો

મનહમાં હું શાંતિલ થતો નથી એ ખરૂં; પણ ઈશવરે
મારી ઊપર કુરપા કંઈ થોડી કરી નથી. સુનેરી રં
ગનાં વાદલાંથી માડે સર લપેટાંજીવું રહે છે. સુરજ
પોતાનાં ખુશનુમાં કીરણ મારી ઊપર સહીથી પેહલાં
નાખે છે. સરેદ ખરફથી મારો દખાવ રહીઆંમણુ
લાગે છે.” જોવી જોવી રીતનાં મનપસંદ વીચાર કરી,
પોતાની ફરીઆદનું કારણ હુલી જઈ, પોતાનાં લવને
ખુશી કરતો હતો અને પોતાનાં પેદા કરનારનો ઊપ
કાર માનતો હતો.

એક વસંત રૂતુની સવારના એ બુજોરગ પાહ
ડપર જે ખરફમાંથી ગજોળી હતું તે ઊપર સુરજના
સુંદર કીરણ પરકાશીઆથી દખાવ ધણેજ રહીઆમ
નો બનીઓ હતો. એ વખતે પાંછીના બે નાહલાં
રેલા પાહડપરથી આસતે આસતે ઊતરતા હતા. એ
ઓ જોટલાતો નાધલા હતા કે કોઈ પણ સખસ પોતા
ના હાથથી તેઓને અટકાવી શકે. એક વખત
એથી પણ નાધલા હતા કે જો એક પખસી પોતાની
રસ મગડવાને તેઓ પાસે જતેતો તેઓનું દર દેકાણ
પણ દેખવામાં આવતે નહીં. એઓ દેસલાક રસત
સુધી સાથેના સાથે ચાલતા હતા, પણ જેમ જેમ ન
એ ઊતરતા ગયા તેમ તેમ તેઓને દોડવાની શક્ત
વધારે આવતી ગઈ અને કદમાં પણ વધતા ગજોળા
અને જોઓને ઝરાનું નામ લાગુ પડીછે. એ ઝરાએ
એ વીચારીછે કે “આપણું દોડીએ છે તો ખરા પણ અ
પણે કાંઈ જવું અને કીઓ રસતો ધરવો તે આપણ
ને કંઈ ખાલમ પડતું નથી.” વાસ્તે તેઓએ પેલા મ
નવંતા પાહાડની સલાહ-લેવાનો ઈરાવ કીધો.

પાહડે તેઓને જવાબ વાલીઓ કે “મારા જ
આંજો, તમે મારી સલાહ લેવામાં ખમીત ધાણપણુ પ
રચીછો છે. હું જોડીછું કે આજે બાનુપર તમાર
જેવાજ ઝરા પણ કદમાં જોહડાં વેહે છે અને એ તરા
ની જમીન લીલાતરીથી ખુશનુમાં બની રહી છે; પણ
ખીલ બાનુપર પાંછીની કોતાઈને લીધે સરવે ચીજ
સુકાઈ ગજોલી માલમ પડે છે અને તાંડાંના રેલવાશીઓ
ધણી વખતે ઉડે છે કે જો એક બે પાંછીના ઝરા અ
બાનુ તરફ આવેતો તેઓ જે ગાગે તે આપીછે. એ
પરથી તમને માલમ પડે છે કે ખરેખર તમારી ખુશી
હાં છે. જો મારીથી બની શકે તો હું પેલાં ઝરાજ ખા
લુઓને મદદ કરવાને ધણી ખુશી છે; પણ તમે

હોહો કે બરફ તથા વરસાદ જેવો જોઈએ તેટલો હું આસમાનમાંથી ખેંચી લઈ શકુ છું તેપણ મારી પરથી વેહતાં પાણીઓને મારી મરણ માણક ચલાવવાને મારામાં શકતી નથી. વાસતે મારી સલાહ તો એવી જ છે કે પેલી સુકી જગાને ફલવંત કરો.”

એવું સાંભળીને એક ઝરો જે ગોજ સોખને વધારે પસંદ કરતો હતો તે ખોલી ઊઠીઓ કે “સાહેબ, તમારો ઘણો ઊપકાર થયો છે. પણ હું એવી દલદે શરીની જગામાં હું જાઉં ? વાહ ! એખી ઘણી સારી શીખામણ ! સાહેબ, તમે જો એમ ધારતા હોવ કે એ વી સલાહને હું કયુવ રાખશ તો એમાં તમારી મોટી ભુલ છે. મારે તો જાહેરો મોજ મનહમાં કાઢવની છે.”

ખીનો જે સમજી ઝરો હતો તે ખોલીઓ કે “છ ત ભાઈ, એમ થું બોલે છે ? જેમ આ ભલો પાહડ આ પણને શીખામણ છે તેમ જો આપણે નહી ચાલીએ તો આપણે ઊપીઆગ શો ? આપણે જાતેતા નાત વાન છઈએ તારે લોકને શુખ દઈ દઈને તે કંટકુ દેવું ? વાચતે હું તો એની સલાહ કયુવ રાખી તે પરમાંણે ચાલીશ.”

પેલાએ જવાબ દીધો કે. - “સાહેબ મેહરબાન ! ખોહા તમને ફજલ કરે. હું કંઈ તમારા જેવો ખેવ કુશ નથી કે તમારી માણક કુવામાં પડું. મારો રસ તો જુદોજુદો માટે હું તમારી રજા લઈ છું.”

એમ ખોલીને ગોલગો ઝરો ચાલતો થયેઓ. જેમ આગલ ગયેઓ તેમ તેમ વધતો ગયેઓ અને ખુશી ખુશાલીમાં દોડતો, કુંદતો, ગીત ગાતો, મજા મા રતો વેહવા લાગીઓ. એને રસતો સારો મલીઓ તે થી ખુશી થતો આસપાસનાં ઝાડોનાં છાંયેમાં તલે થઈ ને વેહતો પોતાની મગરૂરીમાં પોતાનાં ભાઈની ખેવકુ શી પર હસતો હતો.

ખીના ભાઈના રસતો કઠણ હતો અને તેને ઘણી ઘડી અડચણ નડતી હતી. તેને પાહડની અંધારી શરતમાંથી રસતો લેવો પડીઓ હતો. ખરેખર તેને ઘણું ખમવું પડીકું હતું તેપણ પોતાની અડચણો વીશ રી જઈ પેલી સુકી જગાને વીચાર કરતો હતો. તે ખોલતો કે “ગમે તેવો મારો રસતો અંધારો હોય, ગમે તેવી મને તેમાં અડચણ પડે તોયે મારેતો જે મ અને તેમ જલદી પેલા સુકા મેદાનોમાં જવું જોઈએ.”

આસતે આસતે તેનાં રસતામાંથી અડચણો મ

ડતી ગઈ. રસતો પોહરો થવા લાગીઓ. પાંણીનું જોર વધવા લાગીકું. અને તરેવાર જાતના રંગ ખરંગીન પખશીઓ તેની સવુતી ગાવા લાગીઓ. એ રીતે પેલી સુકી જગામાંથી વેહવા માડીકું. તાંહાં આખાંદાંનીતો પાણીઓ નખાઓ. કુસો, ફલો અને ઝાડો તેની આસપાસ લેહકી ખાવા લાગીઓ અને જાણે વાંકાં વલી તેને પીઆરથી ચુંખી લેતાં હોય તેમ દેખાવા લાગીઓ. આ જગાના રેહવાસીઓ અતી શે ખુશી થયેઓ. નાહના છોકરાંઓ આનંદથી તેની આસપાસ કુંદવા નાચવા લાગીઓ. અને જાંહાં જાંહાં એ ઝરો વેહવા લાગીઓ તાંહાં ખુશી અને સુખાકારી નજરે આવવા લાગી. આસતે આસતે તે એક મોટી નદી બની. તેમાં હજારો માછલીઓનું રેહવાણ થઈકી. વેપાર વણજમાં વાંહાંણીથી વધારો થયો. લોકોની હજારો ચકી તેને કાંઠે ફરવા લાગી, અને એવાજ હજારો ઊપીઆગમાં એ આવવા લાગી. જે આગલ એક નજરો રેલો તેની હાલત ફેરવાઈ ગઈ. મોટી નદી બની આખરે પોતાના મગરૂરી વગરના દમામ અને કીરતીમાં અંધ વગરના દરીઆના પાંણી સાથ મલી ગઈ.

પણ પેલા ગોલગો ઝરાનું ચુંખ થઈકી તે સાંભ લો. પોતાના સુખથી તે છાકી ગયો હતો. અને પોતાની મગરૂરીમાં પેલા પાહડની મશકેરી કરવા જાતો હતો તેટલામાં એક દેરાવ પરથી પછાછને નીચે ગદલાં પાંણીનો ગોચો ખાણો હતો તેમાં પડીઓ, જેથી તેના પાંણી ખીગડી ગયાં. ખાડામાંથી નીકડીને જેમ જેમ આગલ વધતો ગયો તેમ તેમ આસપાસની લીલાતરી શુક્રવા લાગી. પખશીઓ તાંહાંથી ઊડી ને ખીજે કંઠાણે ગયાં. ખિડતો ગદલાં પાંણીની નદીને વાસતે ફરીઆદ કરવા લાગા. લોકો ચકી ફેરવવાના કામમાં પણ તેને લે નહી. ગમે એવું ગેંદું વરીક તરસું હોય તોપણ તેમાંથી પાંણી પીએ નહી. માણસ, પસુ, પંખી, ઝાડ, પાન, ફૂલ ફલ સરવે તેને લીધારવા લાગા, અને લોકો તેને “કાસો નદી” કહેવા લાગા. એ ગોલગો ઝરો નદીના આકારમાંતો આ વીજો ખરો પણ કંઈથી વસતુને તેનીરી કશું સુખ મલીકી નહી તેથી તેને તરક કરી સરવે પરાણીઓ દુર ગયાં. ઊજડ જગામાં કાલી નદીએ રસતો કાપીઓ અને આગલ જે ઝરો મોજ મનહમાં લેગેગયેવો રહી

ઓ હોતે તે હમણા ગમગીનીમાં અને અંધારા ગાર માં ભઈ પ્રશી પોતાના દાહાક કાઢકવા લાગે.

સમજી વાંચનાર, આ વારતા પરથી નરીએત ખેલીએ વાસતે તે સમજાવવાની જરૂર નથી.

શાહચુરગ.

જેમ જમીન ઊપરનાં સઘળાં ચોપળાં જનાંવ રો મધે હાથી સરવેથી ચોટું અને ખલવંત ગણાએ છે તેમ સરવે પીછાંવાલાં જનાંવરો અથવા પખશીઓ મધે શાહચુરગ સરવેથી ચોટું અને જોરાવર પખશી ગણાએ છે. † આશરોકા, આસરેલીઆ, દખાણુ અમેરી કા અને અરખાસાનાનાં ગરમ રેતીના જંગલો જેહાં મનુષ્ય ભતની વસતી ન હોએ તેવી જગોમાં તે મલી આવે છે. આ ચીતાર ઊપરથી શાહચુરગનાં રાખશી કદનો ખરેખરો વીચાર વાંચનારના મનમાં ઊતપત થાએ એ શક ભરેલું છે, કારણ તેનાં પ્રુખત કદમાં લવ ગું નોએઊ હોએતો કાઈનાખી દીલામાં અંચીતી દહ સત લાગેઆ વીના રેહ નહી. ઊંચામાં ઊંચું માંણુ સ પણ શાહચુરગની લખાઈને પ્રગળું નથી. તેની સાથે રણુ ઊંચાઈ સાતથી આઠ ફીટ છે પણ મુસાફરો વારંવાર અગીઆર ફીટ ઊંચા શાહચુરગને જોઈ આવેલા છે.

† કાઈ વાચનાર ધણી જણે "અરેખીઅન નાઈટસ" વર્ગી કરે તે કહેયે કે "શ" શાહચુરગ કરતા ચોટું બીજું કાઈ પખશી નથી? અથવા! એમતો તે પ્રગતક મધે "શીનમા થી ચેગ" ની મુસાફરીની કાઠાણીમાં એક એક પણ પખશી આવેલું કે જેની ઊપાડેની પાંખના ઓલાથી નીચે ચીલા અંધારું પડી જાય—જેનાં એક ઇડાંડું કરે ચોરી કોરી કરતાં પણ મોટું" હતું—જેનાં પગ ચોરા ચુકાં દરખતના થડ જેવા નાકા હતા—અને તેનું જોર એક કુતરા જેવું કે સીનમાઈ પોતાની પાસનીની જગોએથી જનમવાને પોતાની પાસડી ઉઠી તે પખશીનાં પગ સાથે બંધાએએ જેથી થી ડાવારમાં તેની તેની સાથે આસપાસ તરફ ઊડી રહેએ. એનાં જનાંવરની હસતી ખરેખરે તે વારતાના પાના ઊપર અથવા મધનાનાં લેહરી સપનામાં રીસે પણ તે શીખાએ પ્રગળીનાં કાઈની ના જમાં તે મલી આવે એક" આ જનાનામાં મનાઈ શકાયું નથી.

આ પખશીનો દખાવ ઘણો સુંદર છે. તેની ઊંચી પાતલી સુમારી અને ઊંઠની ઊંચીને મલતી આ વે છે. પગ શીવાએ તેનાં શરીરનાં સઘળા ભાગ ઊપર ઘણાં સુંદર પીછાં હોએ છે અને તેની પુછરી અથવા પાછલા ભાગ ઊપરનાં પીછાં એવાંતો નરમ અને પ્રુખસુરત હોએ છે કે ઇંદીરખખાંડમાં ચારતાની તો પી સંજુગારવામાં તેઓના ભારે ખપ થાએ છે. આ પખશીના પગ તેનાં કદ પરમાંજે લાંબા, મજબુત અને ખપરાએલા હોએ છે જેઓને છેડે ચીંધા નખવાલા તરણુ આંગલાનાં પતળ હોએ છે. આ નખવાલા પંજો એટલેતો મજબુત રેહ છે કે એક વેલા આ પખશી એ એક માંણુસના પેટ ઊપરનું માથ એક જ ફટકાએ ખેંચી લોહી હુહાંન દીધા હતા. કેટલાક પ્રુદરતી તવારીખ લખનાર આ પખશીને બે પગું ઊંઠ કરી કહે છે, કારણ ઊંઠનો દખાવ તથા ખાશીએત તેનાંમાં કેટલીક રીતે મલતી આવે છે. પણ દોડવાની જડમાં આ બે જનાંવરો ખીલકુલ મલતી આવતાં નથી, ઊંઠ ધીર જથી કદને કદમ દોડે" પણ શાહચુરગની જડ સાગલ કાઈથી જનાંવર પોહાયું નથી. શેકારી કુતરો અથવા કીમતી સરતનો ઘોડો પણ તેની પાછલ દોડી તેને પકડી અથવા હાવી શકતા નથી. ચારખસધા નમાં ઘોડાએ પકડી અરખ લોકો તેઓનું જોર અને ચાલાકી તપાસવાને શાહચુરગનો શેકાર કરવા ભાએ છે અને જે ઘોડો તે પખશીની પછવાડે દોડી તેને ગોલી અથવા ભાંસો મારી શકાએ એટલો નજીક જઈ પોહ્યે તે જ ખરો તેલ ઘોડો સાબિત થાએ છે અને પછી તેની કીમત કરે છે. આ કામમાં શેકારી આ તે પખશીનો શેકાર કરવામાં વારંવાર નીશસ્લ થઈ જાએ છે તેથી અંતે તેઓ યાકીને તરવાર હીકમ ત અથવા કાવતરાં કરી તે પખશીઓનાં અલ્પત શા હો જમીનદોસત કરે છે. પણ કાઈ કાઈવાર દાહેલ થતાંથી તેની પાસે કાઈ માંણુસ અથવા જનાંવર આવી જાયે" હોએતો તેની સુપરાં જેવડી પાંખથી એ વોતો ફટકો મારે છે કે હાડકાંનો ચુરો કરી લોહી હુહાંન કરી નાખે; એનું તેની પાંખમાં જોર છે. એ શીવાએ કાઈ કાઈવાર તેની પછવાડે લાગેલા શેકારીઓને હરાંન કરવાને દોડતી વેલા પખશીને લાત મારી એવાતો જોરથી પછવાડે ફેંકે કે શેકારીઓને જ કુખતી ગોલી માફક લાગે છે.

શાહમુરગનો મુખીએ ખોરાક વનસપતી, ૧
૪, અનાજ, ઈતીઆદી પણ વારંવાર લુખમરાને
દીધે તે ચાંચરુ, ખાલ, દોરડાં, લાકડું ખાઈ જાએ.
એક વેલા એક મારેલાં શાહમુરગનાં હાજરાને એક
ખીખે ખાલી કરી તપાશીગીતા તે મધેથી ઘાસ, સુકા
મેવાનાં ફોટલાં, દોરડાં, પથર, કાચ, પીતલ, લોહડું, ક
કર્ણ, તરાંખું, સીસું, લાકડું, ઈતીઆદી મલીગી હતું
અને તે માહેલા ચોરામાં ચોરાં પથરને જોખી જોજો
જોતો એક રતલ કરતાં વધારે માલમ પડેજો હોત.
આ પરમાંજી શાહ મુરગ પથર અને ધાતુ ખાએજો
૧ ઊપર આસચરીએ થવા જોગ કાંઈજ નથી.

જેમ માંણસ જાતને ચોતાનો ખોરાક પચાવવા
તે ઈશવરે દાંત તથા તેની હાજરીમાં એક જાંતનો ૨
૩ મુકીજોજો તેવું પખશીઓમાં કાંઈ નથી. એ ખુર
કુરી પાકવાને માટે પખશીઓમાં ખેવડી હાજરીઓ મુ
કેલી હોએજો. મરઘીની અંદર આ ખે હાજરી હોએ
જો તેને આપજો “ટોરા” અને “સાત પય” ને નાં
૩ જોજીખીએ છઈજો. આ ખે હાજરીઓ છતાં જો
રાકને પચાવવા શાહમુરગ પથર ખાએજો જેથી તે
ખોરાકને અંદર પથર સાથે અઠકાવી કચરી નાખેજો.
આ પથર કાંઈ ખોરાક તરીકે લેતાં નથી પણ ખોરાક
પચાવવાને માટે લેજો અને પછે તે ખીજે રસતે નીક
લી જાએજો. મરઘી પણ જોજી કારણને માટે કાંકડા
તથા જોવીજ કઠણ વસતું ખાએજો. શાહમુરગ કો
ઈ કોઈવાર તરાંખાનાં કટકા વધારે લેજો અને તે માદા
માં કીટાઆથી ખોરાક લીધો અને જેહરી ખની જા
એજો જેથી તે પખશીનું મરણ થાએજો.

શાહમુરગનો માલો સાદો અને ખોલી જમી
ન ઊપર કીધેલો હોએજો. આશરે નવ, દસ શીટનો
વેરાવો કરી વચમાં એક છાલકી ખાડો પાડેજો અને
તેની આસપાસ રેતીની પાક બાંધેજો. આ માલામાં
તેજો ઈંડાં મુકી શેવન ખેજો. શાહમુરગનો નર ઘ
ણું કરી ખેથી છ નારીઓ સાથે જોડાએજો જેઓ સ
રવે એકજ માલામાં પોત પોતાનાં ઈંડાં મેલેજો. હર
વેલા દરએક માદા ૧૨ થી ૧૬ ઈંડાં મુકેજો જેથી એ
કજ માલામાં સઘલા મલી ૬૦ ઈંડાં મલી આવેજો.
આ ઈંડાં ઊપર તેજો ૪૦ દીવસો શુધી શેવણ ખેજો
જો. (ઈંડાં જેવી નજીવી સીજમાંથી શાહમુરગની
માંદાખી ૪૦ દીવસોમાં બચાં વેદ કરવામાં જેદલી ને

હનત લેતી નથી તેનાં કરતાં જીવતાં બચાંને પારશી
ની જોરતો જોજો આ ૪૦ દીવસનું શખત બં
દીખાનું જોગવી શેકેજો જશ કવી નાંકે ખમેજો!)
શેવણ ખેશતી વેલા રાતને વખને નર પોતે સંભાલથી
ખેશી ગરમી આપેજો અને દીવસમાં આ કાંમ માંદાજો.
કરેજો. વલી. આ. પખશીઓમાં બચાં સંબંધી
ખીજી કુંવું ગનેઆંન બખશેજો. ઈંડાંમાંથી ત
રતનાં જનમેલાં બચાં ઘણાં નાજુક હોવાથી તેજોથી
ખોરાક બચેબર લેવાતો નથી માટે ચોડાંએક ઈંડાં સં
ભાલથી તેજોજી શેવણ ખેશીઆ વીના જુદાં રાખેલાં
હોએજો તે શેડી બચાંજોનું પોશણ કરેજો. શાહમુરગ
નાં ઈંડાં તે પખશીનાં કદ પરમાંજી ચોરાં હોએજો—
૧ ઈંડું લાંછડી હોએજો તે મધેનો ગર મરઘીનાં ૨૪
ઈંડાંનાં અવેજો નીકલેજો. આ ઈંડાં સવાદીશટ અ
ને પોશણદાર હોએજો, પણ જેવવાને જરા ભારી પડે
જો. ઈંડાંનું ફોટલું જાડું, સરેદ, સુમાડું અને ચોલઈવું
હોએજો તેથી વારંવાર મુસલમાન લોકો મસીદ, દરઘા
હ અથવા ખીલ પવીતર જગો ઊપર હાંડીની મીસા
લે સીણગાર તરીકે ખાલી ઈંડાં યંગેજો. શાહમુરગનો
માલો ખોલી જમીન ઊપર હોવાથી તે મનુષ્યજાતની
નજરથી છુપો રાખવાની કીટોસ કરેજો, પણ અગર કો
ઈ માંણસે તે શેડી કાઢાડેજો હોએ અથવા માંણસનાં
પગલાં તેની આસપાસ પડેલાં દીસેજો શાહમુરગ તે
માંહેલાં શધલાં ઈંડાં ચાંચથી શેડી નાંખી ખીજે કંકાં
માલો કરેજો. અમેરીકામાં શાહમુરગનો ચેકાર કીધા
પછી તેનું માશ ખાવામાં લેજો, જે સવાદીશટ અને પો
શણવાલુ ગણાએજો. આ પખશીનું માસ અસંલી રો
મન લોકો પણ ખાતા હોએ એવું તવારીખ ઊપરથી
માલુમ પડેજો. એક રોમન સેનશાહનાં છુટીઆપણાં
વીરો કહેજો કે તે જોખલો ખાંણાંની વેલા એક આખું
શાહમુરગ ખાઈ ગીજો હોત. ઈંડાવથી અને અર
બ લોકો આ પખશીનું માશ ખાવાને બારે છોત
રાખેજો.

આ પખશીને જોર ઘણું હોએજો તેખી ઊંક
ની મીસાલે કાંઈ કાંમમાં લગાડવામાં આવીજો હોએ
એમ દીસતું નથી. એક તવારીખ લખનાર કહેજો કે
એક વેલા એક ગરમ દેશમાં ખે સીધીનાં મજબુત હો
કરાજો એક પાલેલાં શાહમુરગ ઊપર જડથી સવારી
કરતા દીકામાં આવેજો હતા અને ખીજે કંકાંજી એક

તું સાહુકર એક ચંપરખંદા શીધીને પોતાની પીઠ પર લઈ સરતનાં ઘોડાની માફક દોડતું ચાલતું પડી હતું. આ પખશીથી ખીલકુલ ઊંચી થકાતું નથી. તેને શેઠવાઈથી દોડતું હાજિતો તે પોતાની પાંખો ક્ષી કરી વાંછાંણનાં ચરની માફક ઊભી ચડાવી રાકે, જેથી તે મધે પીઠનો પવન લાગેતો રેતીનાં સમુદ્ર પર નાંજી એક સુંદર મનવાર હુંકરાતી હોયે. તેનો દેખાવ દુરથી દીઠે છે. જંગલોમાં ઈર્ષર તે છેડાએકું હાજિતો ભારે ભયંકર પોદાર મારે છે. સહીના ખરાડાને મલ્લો આવે છે. એક નાંતુ શાફર પાલીંગી હાજિતો તે જોડાખીતાં માંજુસો સાથે મલી જાએ છે પણ અંજનેઆં માંજુસોએ તેની જીદ જવું ધાસતી ભરેલું છે.

સીસોનમાં ગુનેહગારોને સજા.

સીસોન જેને લંકાનાં નામથી આપણા લોકો જાણે છે તે હિંદુસથાનની દખરીણ દશામાં થઈને પારતું થાય છે. એ થપુ હિંદુ ગ્રાસતરમાં થાયું વખતે જુલું છે એનો વચલો લાગ પાડાડી છે. એમાંના સથી મોટા પાડાડતું નામ "આડમસ પીક" છે. એ હાલ પરથી હિંદુઓનો દેવ છુધ આસમાન પર ચડી ગયો હો અને તેનાં પગલાંની નીશાંન હજુર પડી હો છે એવું કહેવાય છે. સીસોનના લોક સીનગાલી કહેવાય છે. સીસોનની રાજધાની કાલંગો છે અને ગુપ્તીય શેરો ધાનડી, તરીનકોમાલી, જાનનાં, કાલપેનદીન તથા ઈંદીગાલ છે. કલકતે તથા ચીન તથા આસતરેલીઆ તા "નેલ" ની આગળોરો પાંદેડીગાલમાં ખંદર કરે છે.

ઈસવી સને ૧૫૨૦ માં પોરડુગીઠ લોક પેટલો દાલંગોમાં આવી વસીયા. તારપછી કચ અથવા લંકા લોક આવી રહીયા, અને અદારમી સરીને કંઈ ઇંગરેજ લોક કંઈક લાઇ કરી ચાલક ખંદરો પાતને સવાધીન કીધાં. એ વખતેએ થપુનાં જુદા જુદા ભાગમાં દેશી શરદારે રાજ ચલાવત હતા તેઓમાં ગુરેસ કંઈક ચાલીઆતો ઇંગરેજોને બેલાવી આખું થપુ તેઓને દઈ સ. ૧૮૧૫ માં સવાધીન કીધું. એ દેશી શરદારે કંવી રીતે પોતાની રજીવતને ગુનેહગાર દેશી સજા કરતા હતા તેનાં લખસો ઘડદરેડવીનીચે પરમણે આપે છે.

કાનડીમાં દેશી રાજા નામે મોલીગાડી રાજ કરતા હતા. તેનો વજર હીલાપોલા હતા. રાજ અને વજર વચે કંઈ શર પડીઆથી વજરને નાહાશીને ઇંગરેજ લોક કાલંગામાં રાજ કરતા હતા તાંડાં તેઓ નો આશરો લેવો પડીઓ. એ વજરની સાથે કંઈક તેનાં માણસો પણ નાહાસી જતાં હતાં તેમાંથી રાજા ચોડકને પછવાડે લાગી પકડી શકીઓ, અને તે માનાં ૪૭ કીઓને એકદમ ઘુસીએ ચલાવીયા. એ જ વખતે પુસીલા દેસાવ નામનો રાજાનો એક અમલદાર હતા તેનાં ભાઈએ રાજાને કંઈ લેટ કરતાં રીત ભાતમાં ચુક કીધી. રાજાએ પુસીલાનાં ભાઈને એકદમ કંઈ કીધો અને પુસીલાપર તોહામત મુકીઈ કંઈ હું હીલાપોલા વજર સાથે કાગલ પતરનો વેહવાર રાખે છે. એની સાથેતીમાં હીલાપોલાની સાથે નાહાસી ગયેલા એક અમલદારે પુસીલાના કાઈ ચાકરને એક કાગલ લખીઓ હતા તે બહુર દરવામાં આવીઓ. એ કાગલમાં રાજાની બદરોઈ કીધેલી હતી તેથી પુસીલા દીસાવને ગુનેહગાર ચેડવીઓ અને તેની આંખો શેડી કાડાડી તેના હાથ પગ સાંધામાંથી કાપી નાખીયા અને પછી તેને ગરદન મારીઓ. એ જ વખતે કંઈ આગલ બલવો થયો હશે તે વીજે રાજાએ ચકચાર ચલાવી તેની તપાસ કરવા ને પોતાની સાથે ખીન્ બે માણસોને કંઈનીઆં. એ જોઈને આશરે ૭૦ માણસોને ગુનેહગાર ચેડવીયા અને તેઓને મોહાતની શજા કીધી. જેઓને ગુનેહગાર ચેડવીયા તેઓ બધા આખરદાર તથા પરશાવા લા સખસો હતા તે બધાંઓને મરતોલા શરદા મારોને પછી ધોંસી દીધા. એ જુલમ કંઈ થોડો કહેવાયે ન હી તોપણ વધારે કમકમાટ ભરેલી વાતતો હજુ કહેવાની રહી છે.

હીલાપોલાપરનું વેર હજુ એ રાજાના કાલુ દીલમાં જેટલું તેવું જ હતું. એ વજરના નાહાસી જવાથી તેનામાં એવુંતો છુન ચડીઈ હતું કે હવાનીચ તખાશીએન શીવાએ મનુશીય જાતીનો એક પણ ગુણ તેનામાં દીસતો નહી હોતો. હીલાપોલા નાગુની ગજો તે વખતે પોતાનો કપોચે પછવાડે નાંખી ગયો હતો તે કપોલાને સજા કરવાનો એ લાગી ગાનગો દેસાવ દીધો. હીલાપોલાના કોટરાઓને તથા નેના લાઈને તથા તેના કોટરાને મરદન મારવાને અને હીલાપોલા

ની ખઈરીને તથા તેની. છેકરીને તથા તેની લોખંઈ
ને હુખાવી મારી નાખવાને એ રાજાએ હોકમ કીધા.
હીલાપોલા વલ્લરની ખઈરી તથા છેકરાને ટુરંગમાં
નાંખીમાં હતાં તાંહુથી તેઓને. રાણીનાં મેહલ આગ
લ લાવી ઊભાં કરી ગરદન મારનારને સવાધીન કીધાં.

વલ્લરની ખઈરી હીમત ધરી ખોલી કે “હું” તથા
મારો ધણી તથા મારાં છેકરાં નીરદોશ છઈએ. હ
મારો જરા પણ ચુનાહ નથી. તોપણ મારી તથા મા
રાં ખયાની છઈંગી રાજાને સવાધીનછે અને તેની મ
રજીમા આવે તેમ તેનો ઊપીઆગ કરે. પણ એ વ
ખતે હું મારા દીલના જીવરથી ખોદા પાસે માંગી લ
ઉં છું” કે મારા તથા મારા ખયાના જાનની ખોવારથી
મારા ભરથારનો જાન સંઘામત રહે.”

એ પરમાણે ખોલીને તેણીએ પોતાનાં વડા છે
કરાને તેનાં નશીબને તાએબે થવાને ફરમાવીઁ. એ
છેકરો અગીઆર વરથનો હતા તે એમ સાંભલી રહ
વા લાગે તવામાં ખોલે છેકરો નવ વરથનો હતા તે
આગલ પડીએ અને પોતાનાં વડા ભાઈને શીખાંમણ
દેવા લાગે કે “ભાઈ તને રહુડું ન જોઈએ. મરવામાં
ખીક શીછે. જો કેમ મરવું તે હું તને દેખાડું ?” એ
ખાણકુર છેકરાનું તરવારનાં એક જટકાથી ડાકું છુડું
પાડીઁ અને તે ડોકાંને ખાંડણીમાં નાખીઁ અને
તેની માનાં હાથમાં ખાંડણીઁ આપી તે છુંદવાને તે
ણીને ફરમાવીઁ: એક પછી એક એ પરમાણે સરવે
છેકરાનાં ડોકાં કાપી તેઓની મા પાસે છુંદવીઆં.

એ છુનરેલ દેખાવ જે લેલ જોવાને એકઠાં
મલીઆં હતાં તેઓ શેકશેક રડવા લાગાં. ઊપર ક
હેઆ પરમાણે છેકરાઓની તથા તેઓના કાકાની ગ
રદન મારીઆ પછી હીલાથેલાની ખઈરીને તથા તે
ની છેકરીને તથા તેની લોખંઈને કાનડી પાસે એક
તલાવછે તેમાં હુખાવી તેઓના કુખનો છેએ લાવીઆ.
એ ખનાવથી આખાં માંમમાં બે દીવશ સુધી
હકતાલ પડી. લોકોએ પોતાના ચુલા વરીક સહમાવી
આ નહી અને એટલાંતો શોગમાં પડીઆં હતાં કે ખ
થો વખત અપવાશમાં કાણડીએ.

ઊપલે ખચીત દુખ ઊપજવનાર દાખલો જાહે
ર કરી આગલના જીવંતમાં ભરેલા દેથી રાજ શાથ
હલના ઈંગરેલ રાજનો મુકાબલો કરવાને તથા ઈંગ
રેલ રાજની તારીફ ગાવાને હમે શક્તી ધરાવતા નથી.

પરચુટણ.

સહીમી પેરેલો છે. ખોદા
સહીમી મુખસુરત છે નેહી
સહીમી સાપારણ છે આશા
સહીમી અવશુલી છે બદી.

બીજાના માયાં ઊપર સુખનો વરસાદ વરસાવીઆથી પોતા
ના માયા ઊપર થોડા પણ છાંડ પડીઆ વગર રહેતા નથી.

દશાખના માંડવા ઊપર બે જાનના શુભ ધરાવનારી દશાખ જી
ગછ, એ તેને જાકા ઊપરથી ટોડીને પાથી ટોચેતો તે જવને પ્ર
ધાલ કરેછે. તેને ખીલ લંગાનાં પાથી ટોચે તો માણસ છાકર
થાએછે અને તેડું પરીનામ પસતાવો થાએછે.

એક દિશની શીલસુરને કાઢીએ પુછીઁ કે તને એટલું બ
ધુ મનેઆન કેમ ચેલવીઁ? જવાબ દીધો કે “જે સીતમી હું અ
નખણી હતા તેની પુછપરછ અને તે વીધે મનેઆન ચેલવવાને એક
સાધારણ માણસનેમી પુછતાં હું” સરખાતો નહી હતા.”

તે કેહી સીત છ કે જે ચેલવવાને સધલા લોકો થાએછે પણ
જરે તે મળી એટલે તેને દુર કરવા વગર આજગુજ નથી ? હુખ.

ધીરજનો એક દાખલો—જરમનીનાં એક રેલવાસીએ
માર સીએને માયેના પાલ મણીઆછે. તેની ગણતરી વરખાણે
એક સીને માંબે ૧,૪૦,૪૨૬ પાસ હતા બીજને માંબે ૧૦,૬,૪૪૦
હતા. તરીલને માંબે ૧૦,૨,૬૬૨ હતા. ચોથીને માંબે ૮૭,૪૪૦
હતા. એ ચોસી સીએના પાલને રમ જુદો જુદો હતા પણ દર
એક સીના પાલનું વજન એકસરખું આસરે ૧૪ આલિસ થઈ
લે હવું.

ઉપીઓગી ઉદર—સાકાલ કાં એક ગરદસે બે મોડા જી
દર પાલીઆછે અને તેઓને એક હાંકાં ઈયંતરમાં નોડી સુતર
કાની મકેછે.

૧૦૦ છેકરાના મોઢાં માએ—વેલાતમાં એક “મનસ
દન” નામની એક મુદી સી જવેછે, તેની ચાર પેઢી પોતાની નજ
ર આગલ બેધરીછે. તેને પોતાને ૧૦ છેકરાછે તે છેકરાને
૪૯ છેકરા મએઆછે, અને તે ૪૯ છેકરામાંથી બીજ ૪૦ એ જ
નમ લીધીછે અને વધી તેઓમાંથી એક જળુને તાંબાં એક છેકર
મકેછે.

લાંબું માણસ અને ટુંડું માણસ—વેલાતમાં એક મી
ને જએએછે તેની ઊપર નોડક ૧૯ વરથનીછે તેવણ તેની જાયા
ઇ ૭ ફૂટ ૮ ઇંચનીછે. તેની સાથે એક મીના ચકરછે તેની ઊપ
ર ૩૦ વરથનીછે, પણ તેની જાયાઇ માતર ૭ ફૂટછે.

બામબુનાં કાગદ—એક અમેરીકાના “આનંદની ઈવની
જ મરનમ” નામનું એક વરખાંન વતર બામબુનાં પત્તાવેલા કાગ
દર છાણ બાહેર પડેછે.

જેનાં ઘરમાં મોઢાં જીંદગીની વચતી હોએ તાંબાંના વસના
રાએને રાતરે સુતાં ખગાં દાદર ઊપર મકેડનાં જીવરતાં મળાયા,

૨મું કુરસત.

૧ શુ. એક ઝોરડાની અંદર એક ઇકડાની ચખી હતી તે જોઈ એક મલયા આવનારે પેલા ધરપણીને પુછીછ કે બાઈ આ તસવીર કાણની ? પેલાએ જવાબ દીધા કે “ મને બાઈએ આ ને બેનો બીજુલ તથી પણ આ ઇકડાનો બાપ, તે ખાસ જાપનો ઇકડો. યાએ, હવે આ ધરપણી વચે અને પેલી તસવીરખાંના ઇકડા વચે થી સમાઈ હતી તે કહે.”

૨ શુ. એક ખરડને તરણ ઇકડરી હતી. એક ૧૦ વરસની, બીજી ૭૦ વરસની અને ત્રીજી ૫૦ વરસની હતી. તેઓને બન્નેરમા દાંડમ આપી વેચવા ગોકલેઆ. ૧૦ વરસની ઇકડરીને ૧૦ દાંડમ આપેઆ, ૭૦ વરસનીને ૭૦, અને ૫૦ વરસનીને ૫૦ આપેઆ અને તરણે ઇકડરીએ એકસરખી કીમતે વેચવાને આ ને એકસરખા પછડા લાવવાને રજાપીછા. હવે ઊપલા લુકમ પર ખાણે વેચવાને અને પછડા પર લાવવાને દરએકે પોતાના દાંડમ કીએ બાવે વેચવાં જોઈએ તે કહે.

૩ શુ. કુ આર અક્ષરનો એક મોલજી ખાસ પેકવા બે અક્ષર ખાણેસો જોયેા ભાગ બતલાવેઉ ખાસ છેઆ ને અક્ષર ઝોરડ બત બતલાવેઉ ખાસ આમો બોલ પેકવા બે અક્ષરના મોલ જોર લપેદાએસો રહેઉ અને તેને એક લગાડેઉ.

ખોલાસો મઠ વેલાનો.

૧ શુ ચીતન—૨ શુ લખતરામ—૩ શુ ધાર

રાગ હોરી.

“ જામરો અજુ નહિ આરો.”
એ ગગનીડે.

બાઈએ મોધુ તે મોલ વિચારો—૨૬.

કપની માથ કપાત ન ક્રિએ, જલિએ ન કરિએ મવારો,
માજરિયા મગ મરેવે પ્રારો,
મંપ મને ભડુ મારો, તેથી મરે અગ્ય તમારો;

બાઈએ મોધુ તે—૧

તમણે તમો માની નિજાવો, નાથ જો હોમ તમારો;
એજ ઉપાય વિના અખાનો,
મમાર માગ ખારો, ઉગરવાને એકે ન આરો;

બાઈએ મોધુ તે—૨

ખનર પાપની નવર કહેતો, પૂજા નમાન પીઠારો;
મોળવા કાજ મરીગ તમારો,
મરણુધી ચલુમારો, અમુલ મમુશા વિનારો;

બાઈએ મોધુ તે—૩

આજમા જલ આવી પડે એને, આવી નહાય વિનારો;
તિન તિન રાગો દવા મણી રિખનો,
જાલુએ જલ અજનારો, એમા નરો પડે ઉપારો;

બાઈએ મોધુ તે—૪

ગંબીરતા ચુલુ ગોષ્ઠી રાગો, ચાપો સુધોધનો આરો;
અજબી મેમુડું હાલું કાવું,
અજબી વેલુ ઉવારો, વિવેક વિશેષ વધારો;

બાઈએ મોધુ તે—૫

માણમનો ભવ કડી મળવાનો, વળિ વળિ નહિ મજે વારો;
સુખથી કહેલાં મહાન જ્ઞાનો,
વચન કડી ન વિચારો, ભરો તહિ પાપનો ભારો;

બાઈએ મોધુ તે—૬

તોલ તપામ નહીં કરે તેનો, જાણે અક્ષય જનમારો;
આ અમાર વિચાર કરીને,
મગજનહાગ મગારો, અમદચુલ મનુ મંદારો;

બાઈએ મોધુ તે—૭

પાપનો પંથ પડેા મુકિ પગીમા, પુણ્યને પંથે પધારો;
દાવતગમ કહે કુનિયામાં,
મયાથી રીત મુધારો, એકે ઉપરેશ અમારો;

બાઈએ મોધુ તે—૮

વૈદોંચ.

સરવે રીઓએ શખવા લાઝેકે પુરતક.

“ શેકસીર નારક” અથ ૧ લેા નાખને એક અંધ તેનાં ૫ રાક કમ્પારાએની તસવીર ઉપાને ખનીએઉ તેની વૈદોંચ ખાંત થાધે કમ્પુ કરીએ છપ્પએ આ ગરમ ૧૯૨ યસાનેઉ અને તે ની કીમત ૩૨૨ વાણીઉ એની છપાઈ અને બાંવણી સુદરઉ અને એને છપાવી પરગ કરનારા દરતર આથકારા છાપખાંનાં માલેકોઉ એમા નાખાંતી શરૂ શેકસીરખરના ને નારકોતુ” આ ચાતર માઇ નખાખાઇ રૂથતમજ રાણીનાએ કીપાઉ, આ નારકો એવીસ રા સીય અને સરસ છપારતથી રચેલાઉ કે ખરડો તેમજ ઝોરડો મોઠા ઉપ થાધે વાવયે

શરૂ શેકસીરખરના માની નારકોતુ શુભરાની જેવી અપુણ માયામા અથ ૬ લેડગત સુધા માયાનતર કરડું આઠ મુકકેલ આ ને ની ખની થકે એનુ કીપઉ એ છતા જોવા માયાનતર કર નારે એવીસો નાર રીતે આ ગરમ રચોએઉ કે તેથી એ મળીતુ” આપુ શુભરાની માયાતુ કપત ડોહડી રીતે માખમ પડી આવેઉ.

આવી કીયમના નારકો વાચકાથી રીજને ખતલ તેમજ જગ જને કવન અને કેડકુ મામ મરેઉ તેથી ઉપા સરવે વાંચનારી બાઈએને આ પુચતક વાચવાને ભગમજ કરીએ છપ્પએ. એ નારક એવાઉ કે રકત તે એકજ વખત વાચકાથી મન દસાઈ જ એ એનુ તથી ૫૫ જેમ વારખવાર વાંચીએ તેમ દર વખત તેની લેડગત વચની ગમ્મેઉ.

આ માયાનતર કરનાર શુભરાંની માયાની સારીએમાં જે ખ અને તેમ ૫૬ રા કરવામા સરવસા આડેસનઉ અને પેતાના મા નનો આની રીતે જોએમ કહેઉ તેથી મેથક એ પાણીને પરખની તરથી યાચાથી મરેડે

સ્ત્રી વ્યાધ.

પુસ્તક ૧૦ મું.

ફેબ્રુઆરી ૧૮૬૬

આંક ૨

સંકટનું શીવટ—તેહમુરનું તારણ.

એક વારતા.

૧૨૪૨૭ ૧ મું.

તેહમુર પોતાનાં વહારની મોઢશેલી ચેતવણી ઉપરથી હામદન થેરેર હોડી એક વાંદાંણમાં બેસી બીજ કોઈએક સુલક તરફ હુકારી ગયેઓ. પણ અકસેસ! જેમ એક તરફથી જીવમી જોરાબનાં છુપા જામુસો તેની પછવાડે વરૂની સાફ શેકાર દરવાને બાહર પડેઆ હતા તેમ બીજ તરફથી ખુદરતાનાં રાખથો તેને થેરી હેરાંન કરેઆ કરતા હતા. પવન, પાંણી, વંદોલીઓ, વીજ, ગગરાટ, ઈતીઆદી તેઓનાં છુલક જોર અને ઘાતકી હાતથી સચુદરનાં સીદા સુપડામાં પેલાં નાહાનાં વાંદાંણને છલાંની મોસાલે કુદાવા અને ઉડેઆવા લાગા અને દર પડે લુખા મોજાઓ તેઓનાં દશમણાં પતાલ જડનાં વકારી તે વાંદાંણને ગલી નવાની કોરોસ કરતા હતા. એવા સમયેમાં તે માંહેલા ની રપરાધી છવડાઓનાં હોશ કેવા ઉડી ગયેઆ હશે તેનો વીચાર કોણ માંનવીના અનમાં પુરેપુરો આવી શકે! જાણે તેઓ સમજી હોયે તેમ ધુનતો બીચારો તેહમુર તે મોજાઓને વીનંતી કરવા લાગે.

ખમ યાદે! ખમ! રે ખમ હવે કી!
આ કુખીઆરા દીવપર દયાતા ધરે!
આ આમ અને હાડના પુતનાપર એક!
કાં કીડો તમે આ જીવન છેક!
ભક્ષ કરવાને યુગને કાં કસીં છેક!
એક બુકથી બગએ ન પતાવ પેટ!
પણ થોડીને બીજો કંઈ મજા શેકાર!
કાં મારતા નથી તમ જીવનનો માર!

પણ અરે! તેહમુરનાં અવાજ ઉપર કોણ સેઆંન આપે! અંતે પેલું વાંદાંણ દુડેએ દુડ્યા થઈ પાંણીમાં દુબી ગયેઈ અને તે આંદલા સપલા કીમતી છવડાઓ કી છવડું સરેઈ કહન મોટી પાણીની ઘોરમાં ગરક ગયેઆ. તે આ સપલા પ્રે એક દુખતા માણસને ઈશવરે પોતાનાં શુભત હાતથી ટેકો આપી પાંણીની સપાટી ઉપર રાખેઆ ને

માહ સુસીખતથી મોજાઓની ઓલે કરી કીનારે છવતો સડાઈ આવેઓ. આ માંણસ કોણ હશે વાર? ખરે કોઈ નેકીના નર હશે—બેશક ઈશવરનો પેઆરો હશે. કોઈન તહી પણ સાહે તેહેમુર હતો.

થયો થડો હવે ખુદરતી કીના,
તેહમુર તાહડો ધુજાને બીના.
ઈશવરના હાતથી કીનારે લાગે,
ને અડકતા મોહમાં ઉભીરે નાગે.

આ પરમાંણે એક ભારી તોફાનમાંથી તેનો બં... થયેતો નિર્ધ તેહમુર ઈશવરનો ભારે આભાર માનવા મો અને હવે થું કરવું અને કાહુ જવું તે વીશે વીન. માં ઉભો. તેવામાં એવું બનીઈ કે કોઈએક તેહાં રેહ રો ગરાબ માંછી આવી લાગે જોણે તેની હાલત જોઈ એઆ લાવી પોતાનાં જીહુડકામાં આંહીઓ અને તેની માવજત કીધી.

એક દીવસ તેહમુર તે માછી સાથે તે માંમડાને લગતી હુકીકતો પુછવા લાગે, જે વીશે તેને જલદીથી આહીત ગાર કીધો અને કહેઈને આ સપથો આસપાસનો ફરદીસતાનને નામે આપખાએઈ. વલી તેણે બાણવીઈ કે આ સુલકનાં બાદશાહવું નામ સોરએહુ ફરીછે ને અતરે થી મોડાએક ગાઈ મોટા દમામ તથા જલવજાલીથી રાખ ફરીછે. તે દીલે દમ્યેઆહુ, હીમતે હાતમ, અને સરજીછે છે. વધારે વાત કરતાં તેણે બાણવીઈ કે આ બાદશાહની પરી નવી એક ખુબશુરત મેરીછે જેનું નામ તે ઉપરથી પરીચેર (એટલે પરી જેવા ચેરેરા વાડી) કરી આપેહુછે. મેરીએ પણ બાપનાં સરજીછે ધારણ કીધાછે નથી તે એક અમુધીઅ થેરેર ગણાએઈ.

તેહમુરનાં સુસત અને ચીંતાતુર દીવમાં આ વાતથી ગરમી આવી અને તે ઉપરથી પુછવા લાગે “બાઈ તે બાનુ કોણની સાથે પરજીડી હશે!” માછીએ કહેઈ કે “તેનો આપ કોઈનીની સાથે તેનાં નેકા કરતો નથી પણ એવો ડેરાવ કીધાછે કે એક દીરમે સપથા ચાહાનદાઓ, અત્રીર ઉમરાઓ અને સરદારો, જોઓ તેણીની સાથે પરજીવા ઉમે દ રાખતા હશે, તેઓનો મેલાવડો ફરી સરવેની હીમત, બાહુપરી, તથા નેકી તપામવી અને તેઓમાં જે સરસ સામે તથાએ તેની સાથે તે બાનુની પણ મરજી પછીને તેના ને કા દેરાવા.”

તેહુર—(નોટા ધંભીર રેખાવધી) હા! અરે ઇશવર! આ બાદશાહનો કાવ તથા તેની નેમ મોટી નેકછે. સદગુણી સ્ત્રીને સદગુણી ભરથાર મલવો જોઈએ અને તેમ કરવામાં આ રીત સરવેથી અપખસપાતછે.

માછી—પણ ભાઈ એમાં આપણું શું વલીઈ; જનોં ભાએગ હશે તે જીતશે. કાલ રોજ પરોઢેરની શાલગીરી નો દીવસ છે ને વેળા ઉપરો મેલાવડા મલનારછે, ને સમ હું યશે તે આપણે કાલ રોજ નેજીયું.

આ શબ્દ સાંભળતાં તેહુરનો મનમાં ભારે ઉલટ આવી અને તેણે માછીને સમજાવતીને પૂછીઈ. ભાઈ હુંબી કાલે તેહું જવાની કોયેસ કરવા ઇજીજી મારે તું કાંઈ મને મદદ આપશે, હુધીઆર તથા સારો લેખાસ મને મરેએા એ દેશે મને વધારે કાઈજ નેજીયું નથી. આ ઉપર માછી ભારે આસચરીઅ પામેએા કે તેનો મેનજાન કાઈ મોટો શાહ સફરી અને મોટાં કુલનો હોયો જોઈએ; કેવો નર કેરી કાલનાં મેલાવડામાં માણે ધાલવાની હીનત બતાવેછે. એ દલામાં એવું બનીઈ કે તે માછીને એક માફર ને દરી દલામાં જાલ નાંખી લોપા વખત શુખી મેટો હુતો તેની જાલ એકદમ ભારી થઈ આવીઆધી મોટી ઉમેદમાં બાહેર કાહડી નેજોછે તો એક કીદાએજી તોહડાંતુ બખતર માલ મ પડીઈ અને તે લઈ ઘર આવેએા.

આ બખતર નેતાંવાર તેહુર ચોંકી-ઉડીએા અને બોલેએા કે મહા! આ બખતર માફ મારા મરનાર બાપતુ પોતાતુ આપેજી ને મારા ભાગા વાંહાંજીની સાથે ગરક ગ એઈ હવું.” માછીએ તેને દુરત હવાલે કરીઈ અને કહેઈ કે ભાઈ વીપતના કુદકાથી ભાંગેલાં તારાં ભવીને પાણું સમારવાર આ અધીઆર ને અંચીતુ તારે હાત લાગેજી તે લઈ તારી હીનત અનભાવી ને અને ઇશવરની મર જી હોયેતો તું પાર પડેએા વીના રહેશે નહીં. પણ આ તારું મોવાએજી અને ગરક ગએજી બખતર કોણથી પાણું મલીઈ તે જીલતો નાં.

તેહુર—અરે ભાઈ, ને નેક છુલ બાપે આ બખ તર મુલને આપીઈછે તેણે મને અપપણથી ઉપકાર માનવા નો ઉતમ શુણ આ દીલને પામેએાછે—મારે તારો આભાર હું માનવાને લુણું એ મારા બાપનાં વચન તેડેએા બરો બરછે, એવું હું સમજી છું તે સત કરી જાંછુને.

હવે તેહુરને બખતર મરેએાથી મોહુ ઉત્તન મલી ઉ તેથી માછીની મારકેતે મોહો લેખાસ મેલવી બીજી દીવ સે બાદશાહનાં મેલેલ મયે જવા નીકડેએા.

પરકરણ ૬ ટું.

કુરદોસપાન મધે મેલેલ.

બાદશાહ—તેની બેટી તથા ઉમરાઓ.

બાદશાહ—શોરમેહની ધારણા મુનજી થેંકેસ સરદારે, શાહનદાએા, તથા અમીર ઉમરાએા. પોત પોતાનુ નેર, કવાએત, તથા હીનત વગેરે બીન શુણે બતાવી બરી મેહુરની કતેહ મેલવવા બાજનાં મોધાન મધે મેગા થએએા

નેએા મધે તેહુર પણ ઇશવરની ભક્તી કરી હીનત કે બાંધી મેપડક બીરાનેએા.

આ મેલાવડા મધે દુર દેશનાં પણ ઘણાંક મનાં એા મોટા કાદમારથી આવેએા હતા, બાદશાહ પોતે, ની બેટી તથા કારબારીએા આ સરવે ઉમેદવારોની આનધી સુલાકાત લઈ તેએાની તપાસ કરવાને તઈઆર એએા. આ ઉમેદવારો મધેનાં ઘણાંબરા પોત પોતાનાં તમાં નીશાન દાખલ એક એક ફુલ લાવેએા હતા, તે કુચની ખાશીએત સાથ પોતાનાં શુણે સરખાવતા હ એ તેવી કેહવત સાથે રાખી હતી. આ કેહવત દરએા જણ પોતાની દાલ ઉપર અપથવા તલવારનાં મેઆન અપથવા સોભઈનાં પાના ઉપર કોતરાવી અપથવા લાવેએા હતા. લકાઈનાં મોધાન મધે જતી વેળા દરએક ઉમેદવાર પોતાની કેહવત તથા મેઆરી નીશાન બાદશાહ ની મેટી પરીચેહરને મોટા આદરમાનથી આપી તેણીની બાજુએથી પસાર થએછે.

બાદશાહ—આ પેહુસા કોણુએ અને તેની નીશાન કેહવીછે?

પરીચેહર—અકમાન દેશનાં શાહનો મેટો—તેની નીશાન એક ખીલતા શુલાખનું ફુલછે અને તેની દાલ ઉપર નીચે પરમાંજી કેહવતછે.

સુમાખનો મોટો મોટો શુણમારો,
સુલાખનાં શુણે ગામે નરનારો.

બાદશાહ—આ બીને કોણુએ અને તેની નીશાન તથા કેહવત કેહવીછે?

પરીચેહર—હીરાતનાં બાદશાહનો મેટો—ને નીશાન તરારીકે એક ખુબસુરત સુરખનું ફુલ આપેછે અને તેની કેહવત આ પરમાંજી.

સુરીખનુ ફુલછે મદા અમુખ,
ખુખી ખરી નેની ગામે મરવે જીવજીવ.

બાદશાહ—આ તરારીકે કોણુ અને તેની કેહવત કેહવીછે?

પરીચેહર—માલદેશનાનો અમીર—મોધાંતી ખીલતી કલી આપેછે અમિ ને વીશે કેહેછે કે—

મોધારોના મધુ ખુચએ આખી,
ઇશવર ઇમાદ કરારે પાખી.

બાદશાહ—(આ કેહવત નરા નીતી ભરેલી લાગેછે ખરી) પણ આ મોધો કોણુ અને તે શું કેહેછે?

પરીચેહર—મોરાશાનનાં શાહનો વરો પુતર—ને મંપેલીની ખીલતી કલી આપી કેહેછે.

અપેનીની કપી અમકીનાં પરી,
દરમ જાને હેતથી દરી.

બાદશાહ—(એનીખી મતલબ નરા નીતીપર નમતી લાગેછે) વારુ આ પાંચમે કોણુ અને તે શું કેહેછે?

પરીચેહર—અવજ પરાંતના ઉમરા—તાજાં દોડમ કીનાં ખીલતા કુચની બેટ આપેછે. ને વીશે કેહેછે કે—

સુકનારનાં મોરાનો લાખ મેજામ,
આધાંધની કીરતીની આપેછે આધ.

બાદશાહ—આ છઠો કોણ ને સરવેનાં વધારે ધંભી
રેખાએએ અને જોઈએ એની નીશાન કહીએ.

પરીચેહેર—ધરાકાન મધે તેનુ મકાનએ એમ કહેએ,
પણ પોતાનાં ખાનદાન વીશે વધારે નજાવતો નથી. હાતમાં
એક મુકો લીમકાનાં આડની ડાંખરી લાવી એવી મેટી નખન
તાઈથી ભેર કરેએ. આ ડાંખરીમાં ખુશી એવી દીસેએ કે
તે સઘડી મુકાઈ મળેએ તોખી એક છેડે કુમલાં લીલાં પાતરાં
લાગેલાંએ અને ને વીશે કહેએ કે—

ધરી વીરજ આમે લીમતો કડનાં ખવાય,
રાખે હરદમ હમડે ચંકરના ચેતરની આય.

બાદશાહ—હા! આ કેલવતની મતલબ હું સમજે
એ—કેલવી નીતીવાલી અને નેક!—આ માંજસને લેખા
સ સારો અને હલકો દેખાએએ પણ એનો ચેહેરો તથા કે
હવત એક આરસીની માંડક એની નીતી અને નેક યુગાદ
ખતાવી આપેએ. આ લીમકાની કડવી ડાંખડી એમ ખતા
વેએ કે કુનીઆમાં કડવાસ એટલે વીપતી તેને ભારે ધીરજ
થી સોસવી પડીએ—ડાંખડી મુકીએ તેથી તેની મુકી અથ
વા પડતી હાલત હશે એમ સાફ દીસેએ—પણ એવી મુકી
દાખડીને છેડે લીલાં તાજાં પાતરાં લાગેલાંએ તેથી તે લીમમાં
એવી નેક ઉમેદ રાખેએ કે ખોદાની મેહેરખાંનીથી તેનુ મુક
નશીખ કરાય આ નવી રગાઈથી ચેતર પાણ ખીલી તાણ
મશે—જીથી તે શુખ અને આરામ મોગરશે.

બાદશાહ અને તેની મેટીનાં મન ઉપર આ છઠા ઉ
મેદવાર વીશે ભારે અસર થઈ હતી. બીજા ઘણુંક ઉમેદવા
રે રનાવું એક મહી એક પોતાની નીશાની આપી પ
જાત થતા ગમેઆ, પણ આ છઠા કરતાં કોઈબી વીશે તે
એનુ મન વધારે ખુશી થયેએ નહી તેથી તેનાં ઉપરજ ચેત
રે પસંદગી ખતાવી.

આ છઠો ભાગેગવાન કોણ હશે વાર? આ વારતા
ના વીર ન પેસા તરીપાર થયેએ તેહેમુર જેનાં કુખીઆરાં
લીલ ઉપર હમણાં મુકી કમનશીમનો કાસો કાસી કરડવા
મહે હતો.

બાદશાહ તથા તેની મેટી એએનો વીચાર તેહેમુર
વીશે મેંને સારો હોવાથી બીજા સરવેનાં મનમાં ભારે અરે
ખાઈ તથા ધીકાર ઉત્પન્ન થતો હતો એટલુંજ નહી પણ
એક ઉત્તરાવનાં પેટમાં ભારે ઉખાઈ આવીડે તેથી તે મેંને
એ સાહેબ શું તમે આ માંજસ વીશે પસંદગી ખતાવો
છો! અરે, પણ એનાં મોહડાં ઉરથીજ માલમ પડી આ
વેએ કે મેં કોઈ નંગની ભરવાડનો પોરીએએ. આ બા
હુધુર ઉમેદવાર ઉરાએની સાથ ભાલા તથા બરછીથી લ
ડાઈ કરવાની કોયેસ કીયાનાં કરતાં હું પાણુ કે મેં યુગે
મોહડે લાંબી ભરવાડની લાકડી લઈ ખેતરમાં ગાદરાં ચાર
વા બેએતો વધારે સાફ. બીચારો એ ગરીબ નાંહેક મારે
એ ન્યો તેની મને ધાસની લાગેએ.

મેં પરમાંજી બાહારનાં લેખાસ ઉપરથી બીચારા બાહ
ધુર તેહેમુરની કેકડી ધઈ. તેની હીમન તથા કવાએન કો
ઈને બીલકુલ બહેર ન હતી મારે બાદશાહે પણ કંઈબી

વધારે વીચાર આપેએ નહી. હવે સરવે લડાએક ઉમેદ
વારો પોત પોતાની હીમત, હીકમત તથા બાહુધરી ખતાવ
વાને મોખાનમાં બાહેર પડેઆ, જેઓ મધે તેહેમુર પણ ગ
એએ. અરે આ વેલા બાદશાહ તથા તેની મેટી કેવાં
આસમરીય પાંખીઆં હશે કે તેએએ ને ધણી વીશે સા
રો વીચાર બાંધીએ હતો તેન ધણી અંતે સઘલાએમાં શુ
રો સામેત થયેએ.

આ બીનાથી સઘલાએનાં મન ગાહેલા સંદેહ ઉડી
ગયેઆ અને તેહેમુર ઉપર હવે ભરા અંદાજથી ભેગા લા
ગેઆ. બાદશાહ તથા પરીચેહેર એણું વીચારવા લાગાં કે
આ માણસ નેકે પોતાની ખાનગી હીકમત કેહતો નથી તો
બી તે કોઈ મોડાં બાદશાહી કુલનો અધવા મોઝાઈનાં યુલ
નો હોવો નિશ્ચય. પરીચેહેરની ખાશ મરજી પુછીને હવે
બાદશાહે પોતાની કમુચાત યુગમ તેણીને તેહેમુરની સાથ
પરણાવો આપવાનો ફેરાવ કીરો. હવે બાદશાહ સઘલા
બીજા સરદારોને ખાણુ આપી પતાવો રવાનાં કરેએ.

બાદશાહ—સરદારો અને ઉમરાઓ, આન રોજે
તમેો તસદી લઈ મારે તેહાં આવેઆ છો તેથી હું તમારો
ભારે ઉપકાર માનુણું અને તમારો દરજી પીછાંની તમેો સ
રવેને માન અને યુવારકમારો આપુણું.

પરીચેહેર—(તેહેમુર તરફ ફરીને)

પણ ગણુજી તુને મરવેનો મરદાર,
હવે કાય તુનેજ વાહો બરધોર,
સોખાખી આ તાજવી મુકશીખર,
હીમત તું હરદમ ગખને અમર.

તેહેમુર—નથી મુગમાં ધણે મરજીથી મહુમાર,
નથી ધરતી રૂગી તારી બમાર.

બાદશાહ—અરે તુને તારી લામીકી મોએએ. આ
બનો દીસત તારોનએ—તારી વખાંજીયો મારો દયા ગીત
અને સાબાસીનાં પોકારથી મધુર વાગી રહીએ—ખુદરત
પોતે પણ તારી વખાંજી ગાવા મોહ વણું કરતો માણુમ પડે
છે. તું રન અને મેહનત, કીસજ અને કરાંમતનો કામેલ
નયુનો સામેત થયેએએ. (પરીચેહેર તરફ ફરીને) વાહલી
મેટી હવે ખાંજાની તઈઆરી કરવાનો હુકમ આપ અને
આ સઘલા નામવર ચાહજનદાએને આપર આપી મેસાડ
અને તેએમાં આ મુશ સરદારને પેહુડી મેકક આપ.

અર પરમાંજી સઘલાએ ખાણુ ખાવા બીરાન્યા આ ને
એમાં તેહેમુરને વડી મેકક આપી. તેહેમુર તે લેવાને ભા
રે સરખાએએ પણ અંતે કમુલ કરવી પડી. પરીચેહેર સ
લાંબનીએ લેવડાવતો વેલા તેહેમુરની સતુની કરવા નતી
હતી (તેવામાં તેણીને તપાસવાની મતલબથી.)

બાદશાહ—શું એણે શાકુ કામ,
એમા શાનુ શાકુ નામ,
એક નેજ નેજુ ડામ,
ધરે તેને માતર-લેખ,
મમના માની મારે મોટી,
ખુની ગાયે શાગારે મોટી.

પરીચેહેર—(ધંભીસાઈથી)

આ વેખારા પીતા, તું માને તે બધુંકે બરહક,
પણ વાહવા તમા, કે કાય અને લીગમાં ફરક.

ખાંણ ખાઈ સઘલાંએ પોત પોતાને મકાને પાછા ગ
એમાં. તેહેનુરને હેલશાં રાખેએ નહોં બાદશાહ તે
તે ની ખાનગી બાબતે વીધે પુછપરછ કરેછે. તેહેનુરનાં એ
લવા ચાલવા ઉપરથી જે સુખીવંતા ગુણ સુદરતથી નીક
લી આવતા તે જિહ્વા બાદશાહની ખાતરી થતી ગઈ કે તેહે
નુર એક સદગુણી ધરહસપદે. તેહેનુરે પોતાના નામ, રેશ
તથા કુટુંબ વીધે સઘણે હેલાલ ખાસે કરી કહી સંભલા
વેએ તેથી બાદશાહ તથા તેની બેટીની પુશાલી તેઓની
છાતીમાં સમાઈ નહીં; કારણ પેલેવેતા તેહેનુરને તેઓ એ
ક લડાએક મરદ કરી જાંણતાં હતાં. પણ પાછલથી તેઓ
ની ખાતરી થઈ કે જે સુરો સરદાર સેફકોમાં ફતેહ પાંખી
પરીચેહેર સાથ પરણતારછે, તેઓ જાતે બાદશાહી એલા
દનો અને પોતે ઇશકહાંનનાં રાહલાછે.

હવે યોગક મુકબલાડીઆં બાદશાહ તેહેનુરનાં પરીચે
હેર સાથ નેકા કરી, તેઓનાં એક મેકનાં દીલ મોહબત અ
ને પરીતીનાં પાક ગાંઠથી બાંધ્યાં.

પરકશણ ૭ મું.

પડેએ પારી ઉપર તે પ્રજુનો ખાર,
મારેએ તેપર આતથના ગોખાનો માર.

આગલા આંકમાં તમેએ વાચીઉ હવે કે તેહેનુરને ર
શનીકાલ ધવાનુ કારણ થું હતું. તેહેનુરનાં બાદશાહ ને
રાખનાં કુકરમો ઉપાડાં પડેઆથી તેણે તેહેનુરનો જાન લે
વાનો ફેરાવ કીધો હતો જે માંડે તેણે એ તરફ પુખા જમ
સો મોકરેઆ હતા. ખરેખર નેયોતો તેહેનુરે કાંઈપણ બાક
કે કીધું ન હતું—ઉખીઆણુ પારખીઉ તમાં તેનો વાક
શાંનો. અરે, આ દુનીઆમાં ગમે એટલી બીરને ફતેહ મ
લે અને તે કીવી જાએ પણ એવરે ઇશવર નેહી અને સ
માધનેજ સરજન ઉતારેએ એમ સત કરી જાણવું. હવે
જુએ નેરાશનાં કેવા હાલ થએઆ.

એક દીવસ નેરાજ તથા તેની બેટી મોઝા દમામથી બા
દશાહી ગાડીમાં ફરવા નીકરેઆં, રસતામાં અપવચે ગએ
આં નહીં એટલામાં કાંઈક સુદરતી બનાવથી તેઓની ઉપર
મોકાકા અધેથી એક આતસનો બલતો ગોસો એવેતો નેર
થી પડેએ કે. તેઓ અને જણ પલવામાં છુંતો થઈ ગયે
પાંમેઆં એહલ નહીં, તેઓનાં મુએમાં શરીર એટલાંતો
સંડી ગએઆં અને તેઓ અધેથી એવીતો બદલો નીકલવા
લાગે કે કોઈપણ માણસ તેઓની આગલ જવાને અને હાસ
ને રહજીવવાને હીમત કરવું ન હતું જુએ પાપીની હાલત !

આ બનાવને હેલાલ તેહેનુરનાં વહાદાર વજર હેર
ને તેની ઉપર તુરત લખી મોકલેએ—જે વાંચતાને વાર
તેણે ઇશવરનો ઉપકાર માનેએ. આ વાત સાંભલી બાદ
શાહ ગોરખેહ તથા તેની બેટી પરીચેહેર બારે પુણી થએ
આં કારણ તેહેનુરને હવે નીજાએ જાનપાત મલાવવાને
રસતો પુગા થએએ. હવે તેહેનુર પોતાના વજરની લો
નંતી પરખાંણે પોતાનાં ચેહેરમાં પડેઆ રવાનાં થવાને તઈ
આર થએએ.

મોડુએક પછી તેહેનુર બાદશાહ ગોરખેહની રજા લઈ
પોતાની ખાનુ નેહીને હંમેશ રહેવા હતો, તેણેને સંગા

તે લઈ એક વાંહાંણમાં બેઠો અને ઇશકહાંન તરફ હંકારી
ગએએ.

એ પરખાંણે તેહેનુરનાં સંકટનું તારણ થવાની શરૂ
આત થએએ. પણ અફસોસ ! ફાટલાં નશીબને હજુર
પુર પાથર સાંધીઉ નથી એટલામાં તે અધે નવેસરથી બીજી
ગાબડુ નીકરેએ; જેમ આપણામાં કેલવતે કે “ખાં
ર ફાટતો ગાબર ફૂ કેટલું મારે.” વલી તેહેનુરની છાતી ઉ
પર એક નવો ગમ પડે. તે, તેની વાહલી એરાત અને
તેણીની એક દાસી એએ. વાંહાંણમાં હંકારી ગએઆને
લાંબો વખત ગએએ નહીં એટલામાં એકાએક એક લખાં
કર તેણાન નીકલી આવીઉ. જેમ એક ગારોડી પોતાનો
ખેલ બતાવવાને ટોપલા આંઢેથી એક લખાંકર નાગ
છોડી દઈ મેકેશ મેનારાએને બીહવડાવેછે તેમ પવ
નનાં એવી રેવે પોતાનું નંગલી નેર તથા ખેલ બ
તાવવાને પુખા ગોઝા આંઢેથી સઘણે તોફાની પવન
એકદમ છોડી પેલાં એખલાં નાતવાન. વાંહાંણને ધા
સતીમાં તાંખીઉ. હા ! તે આંઢેલા નાજુક જીવડાઓનાં હ
ઈડાં કેવાં ઉડી ગએઆં હશે ! દરપડે તે વાંહાંણ સચુરની
ઉડી પતાલમાં ગરક જવાની ધાસતીમાં હતું. આ જાતની
ધાસતી તંદરોસત મરદોનાં મન તથા તનથી ખખાઈ શકા
તી નથી તો પેલી બીમારી નાજુક નાર પરીચેહેર જે હં
મેલના પુરા ફાહડામાં હતી તેણીથી કેમ ખમાએ. વાંહાં
ણમાં જેવી પેટેથી છુટી તેવીને તે મરજ પાંખી ! તોફાનનું
નેર નરમ પડે એણું ઉતેજારીથી ઇજોતો તથા ઇશવરની
વીનંતો કરતો તેહેનુર એક ખુણે મેકેશો હતો તેવામાં દા
સી આવી તુરતનું જનમેણું બચુ લાવી આંખોમાં આંધુ
આંહી કેહેછે.

મહિય જે આ બચું તારી પાચ,
ખાનુ પરીચેહેરની છોડ દેએ આય.

તેહેનુર—અરે ! મોલ તે કેમછે—અચુતો જનમેણું પ
ણ તેની કેહેવી હાલતછે.

દારડી—સાહેબ—ધંડી થઈ—લાકડાંની ખીચાલે તે
પડીછે—હવે ઈલાન ચાલે તેણે ઉલ નહીં. માંડે ઘભરાટ
કરી, આ તોફાનનાં ધુંગરમાં વધારો કીધાને બરડો પીરમથી
તારી મુએલી બાતુનો આ જવતો ભાગ જે રહી ગએએ
તે લઈ તારે હઈડે ધર, બીજી હવે કાંઈન ઈલાન બાકી રહે
એ નથી.

તેહેનુર—(સર નમાંવી)

અરે રજવર—અફઝાચ મદ હજાર !
જલેરે હરગી—જલેરે મંગા.

અફઝાચ મદ હજાર !

જાદરત કરી ખંત—એજો મુજબર ખાર,

મારેડે નાહેકે—મુગો મુજબર માર.

અફઝાચ મદ હજાર !

ખાનુને માડી નેક—હરી નાખી માર,

પડીકે હો તે—માકડે ચંડમાર.

અફઝાચ મદ હજાર !

કહેર હવે કેમ—કેહ મારા કીરતાર,
રાંખીને હવે રહેમ—પાર મને ઉતાર.

અફશાએ યદ હજાર.

દાસી—સાહેબ મારા, હવેતો સંજુરી અખતીઆર
કર, કર મારાં ને કાલો લેખ મારેકા હોએ તે કીરતાર નથી.
સાહુનાં ફીજનાં સહવા સમુદરમાં એક હુમસીને યેએએ
હોએ તોબી તેની સીદા માંમડી સફેદ ધનાર નથી—માટે
તારું નસીબ કાલું અપવા કહેડું હોએતો તારાં આંશુની
મેહરોમાંથી નહી બને તોબી તે અધે પુ' નીખારી સફેદ ફરી
શકમાર નથી.

હવેતો પુ' એટલું જ કર કે તારી ખુબશુરત રાંછીની
આ નાંની સુરતી લઈ ઇશવરની સત્તી કર કે તે મોટી થ
ઈ થેવટ તારાં શુખ અને શોભાતું સુલ થાએ. માટે હવે
તાકીદ કર, બનીઈ તે બનીઉ—આ લાસને દફનાવવાની
કોથેસ કર.

તેહુસુર—અરુ, નેક દાસી પુ' કેહે છે તે અરુ; પણ ઉ
તાવલ થાની છે—અતરેથી કીનારો કાંઈ થણો દુર નથી—
કોઈથી કીનારો હાત લાગે તેહાં ઉતરી આ લાશને આપણ
દફનાવશુ.

એક ખલાસી—સુરદાને વાંહાંલુથી વેગલું દીધાં
લીનાં વાંહાંલુ પાષણ માલવાર નથી માટે કંઈથી કરી દરી
આમાં નાખવું નથી—કીનારો કાંઈ હમણાની હમણાં હા
તે લાગનાર નથી.

બીજે ખલાસી—સાહેબ, વાંહાંલુ સુરદાંથી અપવીત
ર થએલું છે, માટે નિમ નહીથી દરીઆમાં નાખવામાં આ
વે તેમ સારું, નહીતો તોફાનનું નેર ભારે વધી બચે અને
આપણ સહવાલોમાં બાં ને મેશક ધાસતીમાં આવી પડશે.

તેહુસુર—ભાઈઓ, તમે કેહેલો તે અપસલ જમાનાંથી
એક વાત કેહવાતી આવી છે ખરી; પણ તેમ કાંઈ બનવું ન
થી. સુરદાંની લાસથી વાંહાંલુ કાંઈ અપવીતર થવું નથી
માટે મોદાનું માહણું હશેતો મોડાવારમાં આપણે જમી
ને દેખવશુ.

સેઠલા ખંભાસીઓ—નહી, નહી, સાહેબ, એ વાત
અને નહી. હમારા ધંધાને લગતી બીનાં હુમે તમારા કર
તાં વધારે સમજાએ છઈએ. તમે જમીન ઉપર સદા વચ
નાંશિયને દરીઆનો ભેદ ખબર નથી માટે વેકો તાકીદ ક
રો, નહીતો હુમે હુઆરુ કાંમ કરનાર નથી.

અતે બીચારા તેહુસુરનું કાંઈ જ માલોઈ નહી. વાં
હાંલુ અથેથી એક નવી કીમતી પેટી ત્રલી આવી તે અધે સ
રવે સીનગર તથા બેચરાત સુધાં રાંછીના દેખતાં સુરદાં ને
વા બાબને સુકીઈ, જની સરવે બાળુએ તરેહુ તરેહુની ઉ
મદા ખુશખોદાર વસતુએ પાંચરી અને થેવરે એક ચીટી લ
ખી તે અધે સુકીને પેટી મનજીત અધે કીધી. પછી યુજતા
હાત અને હઈડાંથી આસતે રહી પાંછીમાં તે નાખી.

આ પરમાણે તેહુસુરની હુલત તરતી રાંછી પાંછીની ઘેર
માં પડી. અરે! પણ તે કમોડાતનું મોડાત પાંખી એમ
બોલીએતો કોઈનું ધીરું. હઈડાંની ધડકોઆ લીના રહેશે?
હા! ખરેખર આ રાંછી કાંઈ મરણ પાંચેલી હોતી નહી—
તોફાનની વેલા બચાંને બનેઅ આપતાં જેસુધ થઈ ગઈ હતી
તેથી તેણીને સુરદાં તરીકે અગનેઆન દાસીએ ગણી હતી.

લભરાટમાં કોઈને કાંઈ ઉપાએ થુજ
પી થટતા ઇલાલ કીધા હુતેતો તે પાંછી હુસીઆરીમાં આવ
તે પણ ત્રાકાં ભાએતે તેમ કાંઈ બનીઈ નહી. પણ આ જ
મતનાં મોટા હકીમની જવાબાંની મરજ હુએતો નિમ તે
લે મટીમાંથી આ સુદર કાએઆ કીધી છે તેમ મટી થએ
લા તનને સમજાડ કરી ન શકે?

પેટી પેટી પાંછીની છોડથી નલદી ઘસડાંને રએ ના
મનાં એક થેડરને કીનારે લાગી. આ થેડર મયે સમુદર
નાં કીનારા આગલ દાનેશ નામના એક છુટો, પાક, ધૂરો,
પંકાએલો, પંડીત રહેતો હુતો ને વઈદકમાં અને રસાએ
લુમાં ભારે પુરવીલુ હુતો, એક શવારનાં પીહરમાં તે પો
તાનાં મકાનમાં બેઠેલો હુતો તેવામાં તેનાં માકરોની અમો
તી નજર પેલી પેટી ઉપર પડેઆતો તેઓ ઇતેજરીથી ઉચ
કી પેતાનાં થેડની હજુર લઈ આવેઆ. આ પેટીનું કદ
તથા વજન નિહ દાનેશ ભારે તાજુબ થએઆ અને તેની
અંદર શું હશે તે જાવાને પેટી ખોલવા માંડી. લોકણું દી
લું થએઈ એટલે તે અધેની ખુશમે આવવા લાગાથી તે
એાની ઇતેજરી બેહદ વધી ગઈ, ઇઆને ભારે ગડબડાટ
થઈ ગઈ. પેટી ઉઘાડતાં તેએાની નજરે પેલી ખુબશુરત એ
રત પડી જોના થેડરો નિહ તેઓ ભારે તાજુબ થએઆ.

દાનેશ—અરે! આ ઓરતનો થેડરો કહી આપે છે
કે કોઈએ તેણીને કમોડાતનું મોડાત જુઘમાં દીધું છે. સુ
એલી ઓરતનાં થેડરનાં એવો રંગ! નહી, આ ઓરત
કાંઈ મરણ પાંખી નથી. જાંઘીની નીચાની અને મેકાંમ
નજર પડે છે. આલો આપણે આ પેટીને પેશાં અધે ઓરડા
માં લઈ જઈએ અને તેહાં તઢબીરથી તેણીને બાહર કાઢા
ડીને તપાસીએ.

તેણીને એ પરમાણે પેટી અધેથી બાહર કાઢાડીને નર
મ બીજાના ઉપર મુકે છે એટલામાં દાનેશને તે માહેલું કાગ
જ મલીઈ ને અધે નીચે પરમાણે લપેણું હતું.

એ માનવી નેક—પેટી આ એક,
લાગે તારે હાત—તે બધને મગાત,
એક કાંમ માર કર—તારી ખુખી રહે અમર.
ચાહ તેહુસુર માર નામ—ઈવકાંન માર ગામ.
ખાનુ મારી પરી—જેવી મઈજ મરી,
કુરજ મને પડી—પેટીમા પેક કરી,
હીમત હઈડ રાખી—પાંછીમાં તે નાખી.
મટિ સાચ તેની લાઈ—મયાંલુ મધે જઈ,
પું કરે ભૂમીદા—ઉપકાર રહે યદા,
પણુ ઝટવા અગાડ—જવેર કાઢાડી મડે,
કરવા માર કાંમ—તે લેને તાર દામ.

ઓરતોની મનવસા.

બાશાણુ ૪ થું.

નાહાતા બચાંના પોશાક વીરો.

જ્યાં બાશાણુનાં બચાંને નહુવાડતી વખતે શી આ
વનગા કરવી તે વીરો પડી શલભાવીઈ હતું. આન દીને

નહવાડીઆ પછી બચાને કેવાં અને શી તરેહનાં કપડાં પેહેરાવવાં તે વીણે ભાણાણ કરવા માંજી હું. કપડાં પેહેરાવવાની બાબદ નહવાડવાના જીવીજ અગનનીછે અને આશા રાખજી કે તે ધેઆંન રહેને તમે શાંભલશે.

૧. બચાંતો પોશાક હલકો જોઈએ.

જમ બને તેમ પોશાક હલકો હોયે તેમ વધારે શાફ નારી પોશાક બચાંથી ઉચકાઈ સકાતો નથી તેથી અડલાઈ જાએછે.

આપણા લોકો અચું એ તરણ મહીનાનું ધમેઈ એટલે ભારી અલભું પેહેરાવવા મંડી જાએછે. પછી અચું કુખી થાએ તેનો વીચારન નહી કરતાં. હલકો પોશાક પસંદ કરવા નેજાછે.

૨. બચાંનો પોશાક નરમ હોવો જોઈએ.

કકરતું અસતરીબદ કપડું પેહેરાવવું ઘાતકીછે, તે બચાંને સપથી તરફથી ખુએછે, ચામડી ઘસાએછે, લાલ પાંડ આવેછે અને અચું બેચેન રહેછે.

૩. બચાંનો પોશાક ગરમ હોવો જોઈએ.

ધંડી રૂઠમાં પોશાક ફલાનેલનો તથા ગરમીની રૂઠમાં રેશમી અથવા શુતરાઈ પેહેરાવવો; ને ફલાનેલના કપડાંથી ચાંમરીને કાંઈ પણ અડચણ થાએતો શુતરાઈ અથવા રેશમી કપડુંન પેહેરાવવું.

બચાંને બદનની ગરમી રાખવાની થણી નરરછે. ને બરાબર ખાવના નહી કીધી હોએતો બચાંનું આંગ નલદી થી યંકુ પડી જાએછે અને ગરમી પાછી આવવાને શુરકે લ પહેછે તેથી બચાંનો પોશાક એવો નેજાએ કે તે ખુશ ગરમી આપે.

૪. વલી બચાંને ખુશકલ ગરમ કપડાં પેહેરાવી રાખવું નહી જોઈએ.

તેથી ઉલટી કમવચ યદને બેચેની પેદા થાએછે.

૫. દીવશાની કરતાં રાતનો પોશાક થોડો ગરમ હોવો જોઈએ.

બીજાનું ગરમ હાંવાના સખબધી રાતરે ઘણું ગરમ કપડાં પેહેરાવનાં શુવારજું નહી.

૬. બચાંનો પોશાક કોરાદાં તથા ખોલો હોવો જોઈએ.

પોશાક એવો પેહેરાવવો કે તે નલદીથી પેહેરાઈ તથા નીકલાઈ શકે; કે જીપી બદન ઉપર કાંઈ પણ રીતે રખાણ નહી થાએ તથા હાથ પગ હીનવવામાં કાંઈ પણ અડચણ નહી પડે. તે છાતી તરફથી કોરાદે હોવો નેજાએ, કે જીપી દમ બરાબર લેવાઈ સકાએ, તે પેટ તરફથી કોરાદે નેજાએ કે નેપી મોરાકનું પચન થવામાં અડચણ નહી પડે, તેની બાંદે લીલી રોવી નેજાએ કે જીપી હાથમાં લોહીનું ફરતું બરાબર માતે.

૭. જોહલા ૨. ૬ મહીનાયેર બચાંને ૫૪ લગીનો બાંને પોશાક પેહેરાવવો જોઈએ અને ધંડી રૂઠમાં નરમ ઉનનાં ઈસત્રાકીં તથા શુચેલાં ઉનનાં બુદ રહેરાવવાં.

લાંબા પોશાકની નરર એછે ને સમજું બદન ધંડી હવાની અસરથી દુર રહેછે.

આપણા લોકો એ બાબદમાં થણી રીતે પાછાતછે; થણી વખત નાહાનાં બચાંનાં પગ ઉંઘાડા રહેછે અને તેને ટાંકવાની માએ કાંઈ પણ સમજ રાખતી નથી. નાહાનાં બચાંને વારેણીએ તાપ, કાંશો થાએછે તેનું આએ એક ખુલ કારણછે.

૮. ૫, ૬, મહીના રહેને લાંબો પોશાક કાઢાડીને દુકો પોશાક પેહેરાવવો કે જીપી હાથ પગની હાલ આલમાં કાંઈ પણ અડચણ પડે નહી.

ધંડી રૂઠમાં લાંબા પોશાક ઉપરથી નલદી દુકા પોશાક ઉપર અચું નહી. બરે ગરમી પડવા માંડી એટલે દુકા પોશાક પેહેરાવવો પણ પગમાં ગરમ સટાકીંગ અને લીલાં બુદ પેહેરાવવાં નેજાએ.

૯. બચાંની ગરદન તથા હાંથ કદી પણ ઉંઘાડા રાખવા નહી જોઈએ.

બરે ઉતરે પુણેલાં આદમીઓ પોતાના બદનના સપલા ભાગો લીંકેછે તારે અજાએબ જીવુછે કે બચાંની ગરદન અને હાથ ઉંઘાડા રાખવા દેછે તેઓની ઉપર હવાની અસર વધારે નલદીથી થાએછે; એવું ખાલમ પડીઉંછે કે ને બચાંને છાતીના દરદો ઘણા થાએછે તેનું ખુલ કારણ એછે; ને પોશાકની માવનત રાખી હોએતો છાતીના દરદો થવાની ધાસતી ઓછી થાએ.

પણ વલી એથી ઉલટું બચાંને ઘણાન ગરમ કપડાં પણ નહી પેહેરાવવાં તથા બરે ઘરમાં હોએ તારે ગરદન અને હાથ ગરમ ગીઆલથી લીલાલીને રાખવું નહી. એટલુંન બસછે કે પોશાકની બાંદે હાથવેર લાંબી રાખવી અને ઉપર થો પોશાકને એવો બનાવવો કે ગરદનને બરાબર ટાંકે.

આપણા લોકોમાં બચાંનો પોશાક ઘણું કરીને અલભું હોએછે અને તે તંદોસતીના કાએધાથી એવુંતો ખાખી ભ રહેછે કે તેને સુખારવાની થણી નરરછે; હાલ ને અલભાં બનાવવામાં આવેછે તેથી બચાંના હાથ, છાતી અને ગરદન તદન ઉંઘાડી રહેછે; ને અલબાને છાતી આગલથી બનત શુકીને ટાંકી લે તથા ગરદન આગલથી એક ગોજબદ લીલીને આગલથી હુક અથવા બનતથી ટાંકે તથા હાથ આગલથી ખોત્રી બાંદે મુકેતો તે પોશાક શુદર, સોભાવતો અને માએ લાકાર બને.

૧૦. પેટ ઉપરનો ફલાનેલનો પાટો બચું એ તરણ મહીનાના માએ તાંદાંશુધી રહેવા દેવો.

પેટ ઉપરનો પાટો એકદમ કાઢાડી નહી નાખવો. આસતે આસતે પાટાની એક એક ચીપ દર રોજ કાઢીને કાઢાડવી. પસંદ કરવા નેજા એછે કે પાટો નલદી કાઢાડી ના ખીઆના કરતાં વધારે શુધી રહેવા દીધેતો સાદે.

૧૧. માંમાં ઉપર એક એ મહીના શુધી રાત દાહાડી છોની નરમ ફલાનેલની ટોત્રી ટોપી પેહેરાવવી.

રોજ માંખુ પોવાની નરરછે અને બાલ નુજીને શુકની આ પછી ફલાનેલની ટોપી પેહેરાવવી. ને બાલની વધ થણી નહી રોએતો વધારે મહીના સુધી રાખવી.

સંભાલ રાખવી કે રોપી કાંઈ પણ રીતે માંધાં ઉપર દબાણ નહીં કરે, આપણા લોકો અસતરની બાડી અં ને તગ રોપી પેટરાવેલો તે ઘણી નુકસાનકારક છે, રોપી તંગ હોવાથી ભેજાં ઉપર દબાણ થાય છે અને તેથી તરેહવા ર ભેજાંના દરદો પેલા થાય છે. રોપી નહીં હોય ત્યાંથી પચી નો માથામાં પચી રહે છે.

અમાંનાં માંધાં ઉપર બાલ રાખવાની જરૂર છે, જો બાલ કાઢાડી નાખે ત્યાં સરદી લાગીને સરકમ અને ઠંડો થા યે છે; વલી બાલથી અમાંનાં માથાંને સોલા મહે છે.

તરીને મહીનેથી તે બચુ ૧૬ મહીનાનું થાયે તાંદાં શુધી તથા જાં હાંથથી પુરાકલ બાલ નહીં આવે તાંદાંથુથી શુભરાજ નરમ દીલી રોપી પેટરાવવો. પુરાકલ બાલ આવી આ પછી રોપી પેટરાવવાની જરૂર નથી.

માંધાંની મામરી ઉપરથી હોય તો પચીનો વેર છે અને જો બાલ નહીં હોય અને માંધુ ઉવાડુ રેહેવા દેઈને જો લી ઉવામાં જાયે દેરીડે તો પચીનો બંધ થઈ જાય છે અને નુકસાંની કરે છે; વલી કંધાડાં માંધાંને શુભરાજી ગરમીમાં રાખી આથી પચીનો પેલા થતો બંધ થાય છે અને હુલ લાગે છે.

બાલ આવે ત્યાં પછી રોપી પેટરાવવાથી વેરકાંચિદ થાય છે; માંધુ ગરમ થઈ આવે છે, સોહીનો ભેગો મગન ત રક વધે છે અને ઉપલીક તથા બીજા રોગ પેલા થાય છે.

એ પછી રાતે પણ રોપી પેટરાવવાની જરૂર નથી. વલી રોપી વગર બાલની વધ પુરાકલ થાય છે તથા ખુબસુરતો વધે છે.

આવતામાં બીજાંનાં તથા પોશાગને લગતા અગતજો બ વીમારો બહાવી પોશાકની ખાબક પુરી કર્યું.

કોટલી કેવી કીમતી !

કોઈએક વેપારીની વખતમાં મોડાં રાખતો કે દનો લોહડાંને કાટ પડેલા હોય. આ કાટ મધે થયું કરી ખાતલ થયેલા સાંવા અને ચકરો હતાં. ઘસાઈ અને પુરાના થયેલાથી તેઓને ભાવ કોઈ બીલકુલ પુરતું ન હતું તેથી તેઓ કીટલી કંટલાઈને કકલવા લા હતાં. આ ઊપરથી તેઓ માહતું એક સરવેથી મોડું; ચકર પોતાની હુશીઆરી ખતાવવા તથા તેનાં ભાત ભાઈઓને ઘડીબર દીલાયો આપવા તેઓની સાં યે એક મુબાબીન ભાશાંણ કરવા લાગ્યાં. તે બોલીકી કે “ભાઈઓ દુનીઆને એવેજાં કાંચો છે કે જેઆરે એકની ચકરી થાયે, તેઆરે બીજાની પકતી થવી જો ઈરે માટે હાલ આપણુ અતરે નીરકીપીઓથી થઈ પડેલા છત્તે અને આપણને કોઈ કાલી આંખે જોતું પણ નથી તેથી કાંઈ કીકર કરવી નહીં. કીમત રા યો, કદાચ અંચીતો આપણે એવો અપ નીકલશે કે

લોકો આવી આપણને પગે પડી પડાવીને બેલાવી લઈ જશે—સાર કરી થોતાં ઘાતા કરશે અને કાંચે લ ગાકવાને કાકલુદી કરશે તે પેલા આપણુ ભારી થઈ કણુ લ કર્યું. તેઆર માદ આપણી કીરકી આગલની માફક વધશે; કારણ આપણુ કોણ—કંઈ નાના પરકા રની પદારથો નહીં પણ આગમીદોનો અમલ કરના રા—કારખાનાંઓનો કારખાર ચલાવનારા—કાંકલા લનો તદબીરથી કારખાર તપાસનારા, જેહં સધલી કુ નીઆની ચાંદી આપણુ પગ તલે ચંપાતી. આપણાં વીનાં કારખાનાંઓનો શું પણ શેર, દેશ, કુનીઆં ત મામ કંઠાલી અતમાં રહેતો.”

આ પરમાંણે તે પોતાની કીરતી ગાતું તથા હુશીઆરીનું બાંકુ પોકારતું જતું હતું તેવામાં અંચીનો એક નાનો અવાજ કોઈક છુણા મોંઢીથી નીકલતો ચ લલાંએઆથી પેલાએ જરા પોતાનું ભાશાંણ નરમ પા ડીગું. આ અવાજ એક નાની જુની કોટલીનો હ તો ને પણ તેઓમાં એક અંધારે છુણે ખાતલ પડી રહી હતી. ઊપરું લોહડાંનું ચકર ને પોતાની મુરુરા ઈ ગાતું ચાલીકી હતું તેથી તે કોટલીને જુસાની ભા રે જરમી લાગી, તેનાં પેટમાં કકરા આવેલા, અને અંતે કોભાઈ આવીકી તેથી બોલી કે “ભાઈ હવે બ ચ કર ખસ—કાલી બદાઈ થોડી કર—તારાં ગાંડા જા ત ભાઈઓનું ઘવેકાં વહીતડું ગમે તેટલું સહુરાવીને બોલ પણ તમે સરવ ખાતર રાખશો કદનાં મચુરો હ તાં; વધારે શું” ! એ પરમાંણે ખાલી કોટલીએ વગર ચાહેથી તેઓને ગરમ કરી નાખેલા તેથી સરવે જણુ જુસામાં એકદમ તેને ઘીકારી બેલેલા—“અરે, જો ના ની, નહીં, નકામી પદારથ થું કોણ ! હમારો દરજ નો થું અને તારો થું ! હમે સેંકયે ખાંડી બોજો પ લવારમાં કીચકી ચમતકાર કરનારા, પણ થું કોણ—બ કીઆરખાનામાં જુનઈને સુદી ચાહેનો ચેગરો કીકલ નારો—વલી તારામાં એવી કઈ છુણી કે હમે નેહવા કલા અને કવાએતવાન નચેને કપડો આપવાની હીમ ત કરે છે !”

કોટલીખાઈ હવે જરા થંડી થઈ તેઓને કહે છે, “અરે નજો, મારો કીપીઆગ તમે ગાંધ ઘવેકાંઓ થુ સખજો. તમે કોણ જલદીઆઓની માફક પરાંણી ખા ઈ અપવાં ઘવેકાંઓની માફક કીકલા ખાઈ તમેને ચ લાવે તેઆરે ચાલનારા નહીં તો પોતાની કાંચી પડી દે

હેનારા ખીનું થું. ખોદા પાથ ઊપકાર માંના કે હું હતી તો તમે કાંમમાં આવીશ, હું ન હતેતો તમે આજવેર હતીમાં પણ આવતે નહી. પણ જમીનના પે હાંમાં કચરા અને કાંદવમાં હજુર થુધી સડેઆ કરતે. વાસતે મારો ઊપકાર માના કે હું હતીતો તમેને સર વને અંધારા ગારમાંથી બાહર નીકલી આવવાનું ખની આવીશી, માટે વીચાર કંચે વીચાર, હું કહું છું તે ખરું કે ખોડું.”

આ ઊપરથી સરવે સાંચાઓનો એકદમ મીઠા જ ગળો અને કીટલી ઊપર ગુચે થઈ એકદમ જંગલો જોરથી હુમલો કરવા જતા હતા તેવામાં પેલાં મોટાં ચકરે તેઓને અટકાવીને કીટલીને પુછીશી કે “જો, દે વાની તું” શા ઊપરથી ફેરછે કે હમે સરવ તારા આ ભારે મધે છઈએ. તું જેવારે સુલા ઊપર ચઢી ચાર હી મેસમાં ખરડાએલી વહીતરું કરતી હતી તેવારે હ મોતો હમારી મળમા ચલકતા અને ચીકણા થઈ ધરે આ કરતા હતા.”

કીટલી બોલી “તમે થું નોંજો, આજ કાલના, કે તમારો ખપ કોણથી અને શાથી પડેજો. શા ખાસ હોજો પેલા નામીઆ મીઠ વાટને કે જેણે ચતુર ઈથી બાજના જોરની સમજણ મારી મારકતે મેલવી જે થી પાછલથી તમારો ખપ પડેજો અને તમે હસતી માં આવેજા.”

આ ઊપરથી સઘલાઓ દંગ થઈ ગએઆ અં ને આ વાત વીશે ખીલકુલ અનજાણેઆ હતા તેથી આતુરતાથી કીટલીને સમજાવીને પુછીશી કે “ખાઈ તેવારે હમેને ખરોખર સમજણ પાડ, તારી મારકતે પેલા મીઠ-વાટને ખાજનાં સાંચા સંખંધી ગનેઆન કે મ મલીકો.”

કીટલીપાછએ કહેશી કે “એક વેલા મોટા ઈગા રની ઊપર એક કીટલી ઊકલતી હતી તેની સંધે ઊપ લો ચાસાક નર ઊમેસો હો. તે કીટલીની ડાક જરા સાંકડી અને દીરાએલી હતી તેથી તે મારહાં ખાજનાં મોટા ભાગને બાહર નીકલી જવાને પુરતો મારજ ન મસેઆથી તેનાં મોડ ઊપરનું દાંડણું મોટા જોસથી ઊ ડારી નાંખીશી. એ પરમાંજે ખાજનાં જોર વીશે તે વીધવાન પુરશને પેલેલ વેરહું ગનેઆન મલીકીં હું અને તેઆર પાદ આસતે રહી ખાજનાં સાંચાઓ કીત પન થએઆ હતા જે મધે તમેને કાંચે લગાડવામાં

આવેલા હતા.”
આ વાત સાંભલી સઘલાઓ શરમાઈ ગએઆ અને વધારે કાંઈ પણ બોલેઆ વગર પાછા બુજે પડેઆ.

“ધરેણુ મુકો ધરણે—ને પાહણકાબાઈ પરણે.”

મારો બાપ—“જીત ને ઈસરાકીન પેહરીઆ— કલલા પેહરીઆ—માથે ઘેરી રાખી ને મોટા મોટા ચેખીઆ રાખીઆ—તેમાં હમારું થું દલદર ફીડું ! આ મ જાણે કે છોકરો થું ને થું કમાઇને બાપને નેહલ કરતો હોજો.”

હું પોતે—“બાવા તમે મારે વાસતે બોલો ચ કે ?”

મારી માએ—“જોની મરું, આપરી પાહણકા બાઈ દસ વરસની તો થઈ. હવે એને કંચે છેકાંજી ન હી પાડીએતો આપરી ફજેતી માએ કેની વાઈ ? તેથી હું તારા બાપની સાથે એને વાસતે વાત કરતીતી તેટ લા વારમાં તું આવી લાગો.”

હું પોતે—“માએજી તમે કહાચ તે ખરું પ હ બાવાજી. પાસે કંઈ હાલ પછસાછે કે તમે એવી વા ત કાઢી ?”

મારો બાપ—“મારું, ચાલીશીં તાંહાંવેર જે છેકરાઓને અદરાવીઆં, પરણાવીઆં ને મોટા કીધાં. હવે મારું ચાલતું નહી. જેરનાં કાઢાકતાને તે થું કહી એ ! તેણે જો લાલચ નહી દેખાડી હોતેતો આવો મારીએ મરીએ હું નહી ફરતે.”

મારી માએ—(જે લોકાને કંઈથી રીતે આડી બોલી જોયરતી નહી હતી) “જોદાએજીને કહીએ કે જેરનાં કાઢાકતાનુંખી ભતું કરજો. તે ભલાં માણસ ને એવું નહી મુગતેતો આજે આટલાં જરીખ ગુરખાં તણુએઆં નહી જતે ! પણ જોની બાવા, આજે પા હણકાબાઇને વાસતે માંગણી આવીતી—ને ઘેરતો સારું દેખાએચ—વલી રીતભાંત સારી થશે વાસતે એ નો જલદી વીચાર કરવો જોઇએ.”

હું પોતે—“બાવા હમાણા કંઈ આપરો વખતછે કે મારો જનના લગનનો વીચાર કરીએ. હવેતો જે માએ તે ચાર પાંચ વરસ રહીનેજ તો.”

મારી માએ—“દીકરા કંઈ વું ઘેલોગેલો થયો જોખ ! મારી છોકરી આવતે વરણે દાહડે વારેની થયો. ‘હવે કંઈ જોક ધડીખી થોખાએ કે ? જો વાએ ! લોકોને આંગલી દેખાડવાનું થાએ.’”

મારી બાપ—“મારે માથે તો પેલાં કાગલના ચી પરાં પડીઆંછ ને લોકોના કરજનો” એપેલા ભારી પડીઆંછ. હવે તો મને કાપીને કટકા કરેતો જોક લો હીનું દીપ્તી નહી નીકલે. હવે તો મેં તુંને રક્તો કમાતો કીધો—” ૧, કંઈખી કરીને નાણાની તજવીજ કર.”

હું પોતે—“ખાવા હું કાંહું જાઉં ને કાણની પાસે જાઉં ? મારી માએ કીધેને કંઈ લેણા દેણાનો વેહવાર છે વાડું વલી મારા પગારતો પૌ) રૂપડીનો તો ને જાણીને કીધે દમડીખી ધીરે ?”

મારી બાપ—“તો ચરર મરર ચાનલ, ને જન્વામતો રામલ” થઈને આની સાથે શરેઆ, ને પેલાની સાથે શરેઆ—શ્લાણેતો આવે, ને શ્લાણેતો મીનો. તારે તે લોક પાસે જાની. તારા જેટલો હું હોતો તો રેતો મેં જો છોકરાંના લગન કીધાંતો ને ચાકરી કરતો તો તારેતો વાણીઆની !”

મારી માએ—“દીકરા, હવે પંદર પંદર છોકરા નાં માએ બાપ થયાં—તે બધાંનો વર વેલુવાર કેમ કીધો હોય ? દેહવત છે કે ‘ગાર પરણાવી આપે, પણ ઘર નહી ચલાવી આપે’ તેમ માએ બાપેતો હમને પરણાવીયાં; પણ માએ પડેલું કીધેએ વેડીકી ? ખાર ખાર છોકરાનાંતો લગન કીધાં—પણ કમચીજની વાત કાણને કહીએ—જોહતને ઘેર માર આવે—તે અદરાએલાં પરણેલાં દસ છોકરાંનેતો ખેંચી લીધાં.”

હું પોતે—“માએજ જારે તમારી ઊપર એ વું પડેલું છે તોપણ નાહનપણમાં છોકરાંઓને પરણાવીને પઈસા કાંએ વેરોછ ? જો મારા દસ ભાઈ બેનો ને મોટાં થાએ તાંહુંસુધી પરણાવતે નહીતો આજે આપણા વાહલાંઓને ગુમાવીયાં તેના બલાપાની સાથે આટલા પઈસા શેકટ વેરાએઆ તેનાતો બલાપો નહી કરવો પડતે. ખોળું જો તેટલો પઈસો બનચતેતો આજે આપણે ગરીબ હાલતમાંતો નહી આવી પડતે, ને લોકોનાં કરજ તલેના નહી ચંપાએલા રહેતે.”

મારી બેન—(પાહણકાખાઈ ને ચીમાઈને આજે બધી વાત સાંભલતી હતી તે આસતે રહીને બાહર

નીડહીને જોલી કે) “માએ આપરો હાથ હાલ ભીડ્યા છે તો લગનની ઊતાવલ શું છે ? હું તો હળુ નાહું બસું છેકી—” મને સાસરે મોકલીને ગુલામગીરીમાં નાખવા ની કંઈ જરૂર જેવું નથી. ‘પોર ઝૂંઈ સાસુ, ને જોણ આવીયાં આંસું’ મને સાસુ સસરો—હાલ કંઈ જોઈતાં નથી.”

મારી માએ—(જે હવેશ મીઠા સવભાવની હતી તેણીનો આ વાત સાંભલીને મીઠાજ ગીઓ, અને તેણીએ મારી બેનપર એવાતો દારા કકડાવીઆ કે તે નાહુની જઈ જોક ખુણામાં ભરાઈ રડવા લાગી) “જોઈકી કે બાપા, તું કેહને છોકરીઓને શીખવીને હુશીઆર કરે. આ છોકરી નીશાલે જઈને જો કેવું શીખી આવીય તો.”

મારી બાપ—“એતો વલી સુધારાવાલો કેહવા એવ તો એખી એમજ કેહયેતો. મારા કાંહું—”

હું પોતે—“ખાવાલ, ને કીધે મારી માશક તુડું ભાગું છું ગરેલ શીખી, પેલુવાસમા શેરશર કરે જોટલે તે સુધારા વાલો થયો એમ કેહવું કે ? મેં થું સુધારો કરી લોકોને સારો રચતો દેખાડીઓખ ? પણ કીધે સુધારો કરનાર કંઈ વાત કેહ ને તે ખરી લાગેતો તે આપણે કણુલ રાખવી કે નહી ? પાહણકાખાઈ કેહય તે ખરી વાત છે કે હાલ તરત તમારી પાસે પઈસા નથી તારે લગનની ભાંજગડ માંડી વાલવી જોઈએ.”

મારી માએ—“પઈસો હોએ કે નહી હોએ, તવંગર હાઈએ કે ગરીબ હાઈએ, ખાવાનું હોએ કે ભીખ માંગવી પડે, ગમે તે થાઓ, જાંહું લગી મારી લાંટીમાં પરણાએ તાંહું લગી મારો તથા મારા બચાં તરફ કીધે પણ આંગલી કરી દેખાડે તેવું નહી ચવા દેવશ. ને કંઈ આપરા ઘેરમાં છે તે વેચી સાટીનેખી મારી છોકરીના જે ચોખા છાંટી આપસ.”

મારી માએનું આવી રીતવું જોલવું સાંભલી, મારી આંખના આંસુ ભરાઈ આવીયાં, તેથી ગુપચુપ કંઈ પણ વધારે જોલેઆ વગર હું ઊડી ચાલતો થયેઓ. મારી ખાતરી થઈ કે જોક વખત મારી માએ ને વીચાર કીધો તે શરવાનો નથી. તેથી વધારે બાલવાને મેં વાજખી ધારીકી નહી, પણ ખીજ તક શોધવાની તજવીજમાં રહેઓ, પણ તજવીજ થું કરે એટલામાં ખીજે દાહડે સાંજના હું મારા આરણમાં જઈને કપડાં ઊતારેચ તેવામાં મારી ધણીઆંની રક્તી મારી

પાસે આવી. મેં જાલરાઈને તેણીની દલગીરીનું કારણ પૂછીશું.

મારી ધણીઆણી—“જુઓનીજી, પાહાણકાખાઈના લગનની તઈઆરી સાથેય. આજે પેહરામણી હોરામણી સત્રી થઈ. એટલુંજ નહીં પણ તમારા તાલકા ભાઈ ફેરીઆણને પણ સાથે લાગે આમણ સામણ પરણાવી આપેય. વાસતે બેઠીના લગન ખરચને વાસતે સત્રરા સામણ માટે બધું ધરેણું માંગેય.”

મારી ધણીઆણી એમ બોલીને શેક મુકી રવા લાગી. મેં નોંધેલું કે મારે હવે દીલ મેડાઈ કરવાની જ રૂઝ છે અને મારી ભત્રી ધણીઆણીને સારી સલાહ આપવી નોંધેલું—તેથી માટે હઈલું ભરાઈ આવીશું હું તું તે નરમ પાડી આસતે રહીને જવાબ દીધે.

હું પોતે—“પુતલીબાઈ, તમે છેક નરમ દીલના કેમ થોજોછો? મારો બાપ તમારું ધરેણું માંગેછો એટલુંજ કે નહીં? તો તેની—”

મારી ધણીઆણી—(રકતી રકતી) “ધરેણાને હું કંઈ છાતીએ બાંધી નથી જવાની, મને તેની થોડી જ દરકાર છે—પણ આપણા કાયાં કુમારા બે છેકરાનું જોવાએ નાકરે ને કંઈ હોએ તો થું થાએ? વધી આપણે દલદેશરીતો એવી ભાગવીએ કે વરણના વર પાંચે તોપણ આપણે કંઈ વાગ નહીં લાગે. આ જોવા, મારી ઊપર એ શા ગળખ.”

હું પોતે—“પુતલીબાઈ તમે નાદાન ના થાઓ. ધીરજ પકડો ને હું કંઈ તે સાંભળો.”

મારી ધણીઆણી—“તમારી ઊપર મારો બાપ ખુશાન છે. તમે જેમ કંઈકો તેમ હું સાલસ, પણ આપણા કાયા કુમારા બધાં તરફ જુઓ. એઓના શું હાલ?”

હું પોતે—“તમે મને જોલવાતો દેઓ. જુઓ તમને જે ધરેણું કીધું છે તે મારા બાપે કીધું છે. વાસતે તેની ઊપર મારો હક સુલભ નથી અને હુતે તોપણ આજે વખતે મારા બાપની સાંજે મારીથી નહીં થવાને. કાએને તમે જાણોછો કે આજ સુધી તેવણે આપણને કીધારીઆં છે, વાસતે આપણી ફરજ છે કે હવે તરન મારા માએ બાપ જેમ કંઈ તેમ કરવું. તેઓને જરાક કાહણી આપો.”

મારો બધાં

હું પોતે—“તમે મારે વાસતે એવો વીચાર કરો છો તેથી હું ખરેખર દલગીર છેલું. થું તમારાં છોકરાં તે મારાં નહીં? પણ જોવા ઊપર સણુરી રાખો તે જ સાહેબ આપણે દાહણે વાલસે.”

મારી ધણીઆણી—(નરમ પડીને) “આ મારા શીઆણા ને વાહલા ધણી હું જે કંઈ આંડું જોલી તેની માફ કરો. તમારો જોલ હું માથે ચઢાડીશ. તમારો વીચાર નેક છે અને તેમજ હું વાલસ.”

એવું સાંભલી, મારી ધણીઆણીની વશદારી નોંધ, મારી આખમાથી આંસુ વેહવા લાગાં. તારખ છી હમારું બેઠીનું દીલ જોલું કરી એક બીજાને દીલ સાં દઈ હવે છુટાં પડીઆં. મને આવી ભત્રી ધણીઆણીથી જે સુખ મલીશું હું તે આખી દુનીઆની થોલતથી પણ નહીં મલતે, વાસતે જોવાની મેહુરખાની વીથ તેના શુણ ગાઈ, હું મારા માએ બાપને મલવાને જાઓ. તેઓતો અતીઆરથીજ લગનની ધાનધુનમા પડેલાં દખાએઆં. મેં નોંધેલું કે હવે હું જેટલું જોલસ તેટલું શેકર. તોપણ આસતે રહીને વાત છેડી. જેટલી મારમા શકતી હતી તેટલું મેં તેઓને કહી સંભલા વીગે, પણ શેએને બદલે આર ગેરશએલા થયો અને એવીતો ચીને ઝટકી નાખીઓ કે વધારે જોલવાની મેં હીમત ચલાવી નહીં. તોપણ નાચારીથી આસતે રહીને મારી માએ તરફ નોંધને જોલીઓ.”

હું પોતે—“માએજ હું નોંધેલું કે મને વધારે જોલવાની જરૂર નથી. પાહાણકાખાઈને પરણવાનું તમે વાજબી ધારેછો તો ખેર. પણ ફેરીઆણતો હજુ પાંચ વરણને છે, તેટલાં એના લગનની થું ઊતાવ લ પડીછ.”

મારી માએ—દીકરા, વલી એકને વાસતે ખરચ કરીએ ને બીજા રહી જાએ. એનુંબી સાથેલાશુ માથું થોઈ નાખીએતો સાડા ફની? આને મારી નજર આગલ છેકરાં એક વખત હલકાં ધાએતો પછી મને કસાંની ધાસતી નથી.”

હું પોતે—“પણ માએજ તમે જાણોછો કે ફેરીઆણની તંદરોસતી હવેય બીગડેલીની બીગડેલી થાલી જાએછે અને આજ કાલ દુખથી મારેલો મરેલો રહે તો તેને વાસતે થુંકામ ઊતાવલ કરોછ?”

મારી માએ—“હું જાણેને બા, સપરમા દાહલાલીએયતો. આએ વખતે

તુંને આવી વાત કરતાં આંધકા નથી લાગતો ?” એ શી વાંચી બીજી ઘણી વાત થઈ પણ બધી શેકડા.

મને હારીને સર નમાવી પાછું ફરવું પડીશું. મારા બાપે ફરમાવીશું કે જે કંઈ મારી પાસે હોય તે બધું તેવણને આપવું—મારી ધણીઆણીનું ઘરેણું પણ તેવણને સંવાધીન કરવું અને કોઈ પણ જઈને જેટલું બને તેટલું નાણું કહડાવવું. મારી પાસે જે હતું તે તથા મારી ધણીઆણીનું ઘરેણુંતો જે આંધી છે; પણ જે કરજ મારામા આપવાની શક્તી નહી તે કરવાને જે સાથ ના પાડીશું, તેથી મારા બાપે તરે વાર તજવીજ કરી લોકો પાસે બીજાં નાણાં કહડવીઆં. આણીમેરથી લગનની તઈઆરી માલતી હતી અને પેલીમેરથી મુરો ભાઈ કીરીઆલ બીમારીમાં વધારે પડેતાં જતા હતા. દર રોજ તેની શક્તી જા ઈ થતી હતી. જે તો તેની આશા છોડી હતી, પણ મારાં ભલાં માંએ બાપ કંઈ સમજ્યાં નહી. બીજી તરફથી મારી બેન પાહણકાખાઈ છુપી રીતે આવી રદ ન કરતી અને પોતે સાસરનાં ધીકાર દેખાડતી. હું તેણીને કંઈ દીવાસો આપી છુટે પડેતા.

મહીના એકમા લગન થયાં. કીરીઆલને આશીરવાદ સારતી વખતે જે જાણે દેકવીને બેસાડીએ હતો, પણ તે બીચારો આંચે લહન કરતાં પેલી લહનને વાસતે વધારે તઈઆર થઈ રહેજો હતો. પરણીઆ પછી એક અથવાડીઆમાં તેણે પોતાનો પરાણ છોડીએ. થોડા દાહાડાની વાત પર જે ઘરમા પુણી પુણાલી જોવામા આવતી હતી તાંહાં ગમગીની એ ઘેર કીધું. મારાં માંએ બાપ અતીશે વીલાપમા પડીયાં, તોપણ તેઓની બેવકુફી વીશે તેઓએ વીચાર કીધી નહી. જે નાણા તેઓએ તેના લગનને વાસતે ખચકીયાં તેનો દસમે ભાગ જો તેની દવાઈ પર ખચકતે તો કદાચ જોવાની ચેહરખાનીથી તે સારો થતે, પણ તેવો વીચાર મારાં માંએ બાપ કરે એવું ધારવું શેકડ હતું. તેઓએતો જે કીધું તે ખડજ હતું અને સી સારાંની ગીરદેશ આગલ કોઈનું ચાલે નહી એવું તેઓ માનતાં હતાં, તોપણ મારી ઊપર તેઓએ ચુપ ના પાડીયાં. રદન કરતી વખતે મારી અવડ વાણી ને વાસતે મારી માંએ મને જોલી સમજાવી. ગમગીનીથી હું એટલો ભરાએ હતો કે તે વીશે મને વીચાર કરવાને પણ વખત ન હતો, તોપણ મારી ધણીઆ

ણીને મારાં કરતાં બમણું સાંખવું પડવું હતું. પોતાનું દુખ અને મારે વાસતે ખરાખ જોલાવું હતું તેણી થી સાંખી નહી શકાવું હતું.

બીજી તરફથી પાહણકાખાઈની સાસુ ધણી કલાં માલમ પડી. તેણીએ જાણે છોકરીને વહીતર કરવાને વેચાતી લીધી હોય તે પરમાણે તે મારી બેન પર જશ પાડવા લાગો. વહી પાહણકાખાઈની નાથ લી નાથદ, મારા ભાઈના ગુજરવાથી રંડાઈ હતી તે થી મારી બેન સાસરે અવડ પગલાંની ગણાવા લાગી. વાસને દયા ભરેલી આંખોતો તેણીની તરફ કાઈ જો. એજ નહી. તેણીએ હુમારા ઘરમા માંએવું સુખ જો એકો હતું તેથી ઊલટુંજ સાસરે તેણીને જુખ ખમવું પડવું હતું. જરે તક મલે તારે ઘર આવી શેકેશક અને ઝરેઝર રડી રડીને પાછી સાસરે જાએ.

હુમારા ઘેરની હાલત પુરેપુરી કંગાલ થઈ ગઈ હતી. હુમારા માગનારોતો તમાલો—મારા ભાઈના મરણની ગમગીની—મારી બેનની ઊપર પડતી જશ, ખાવા પીવાની તંગી—હુમારી ગરીબાઈને લીધે દુનીઆનો શીટકાર—એ સરવે આગલ મારા બાપનું કંઈ ચાલી જી નહી. પોતાનો ઘડપણનો વખત થવા આવીએ હ તો તેથી આ દુખોથી તેવણ દુખાઈને અખતરી પડીઆ. ડાકટરની દવાઈ કરવાને પાસે દમડી હતી નહી. અને તારખાં મારી તથા મારા ઘેરની હાલત કેવી થઈ તથા હાલત તે કેવી છે તે હું જણાવા માગતો નથી. મારે વાસતે એટલુંજ કહુંતો ખસછે કે જોવા મારો આ દુનીઆ થી છુટકારો કરેતો સારું. વાંચનારને વાસતે મારે એટલુંજ કહુંછું કે જે ધણી પોતાના બચાંના નાહનપણ માંથી માંમાં થોઈને હાલત કરવા માગેછે અને પોતે તેજ વખતે ભારી પાંચેછે તે ધણીની કમ અકલથી તેના બચાંને પણ દુખ લોગવવું પડેછે, અને જે ધણીને પોતાની આખી લંછળી પસતાવામા ગુમારવી હોય તેજ ધણી એવો વીચાર કરે કે “ઘરેણું મુકો ઘરેણું ને પાહણકાખાઈ પરણે.”

૬૫ :

જરે એક ઊંચી જગા ઊપર ઊભા રડી દુનીઆની સપાતી ઊપર આપણે નજર કરોએ છઈએ તો જે તરેહવાર પ્રશ્નમાં અને ખુલ્લે દેખાવો આપણી ન

જરે પડે, એ દેખાવો રંગ ગેરંગી અને તેની સાથે હાનરો અને લગ્નો બહારે અને તેનાં પ્રસો પોતાનો મીઠો વાસ આસપાસ પોંથરતાં, હવા, દરીઓ અને જમીન ઉપર વસનારા બેહુલ જીવજંતો પોતાનો રસતો કાપતાં અને તેઓનાં સુખ અને પાસણને માટે જે અણુ ટ તરફ દ્રષ્ટી તે સરવે આપણની નજરે પડે. એ દેખાવથી તે શાહેળની અપરંપાર સેહરખાંનીનો આણને ગેઆલ આવેછે, પણ તે શાહેળની ખુબી કંઈ અહીંયાં અટકતી નથી. એટો આપણી નજરે પડતા દેખાવોએ જેથી આપણે એ સરવે ખુબી જોઈ શકીએ, પણ તે શાહેળની જે જે કારીગીરી આપણી નજરે પડતી નથી તાંહાં વહી કંઈ જોઈ ખુબી નહીં હશે. અવે હવા એ નજરે નહીં પડે એની ઈશવરની ખના વડે અને તેની તપાસ હજે જારી કરીએ છઈએ. એ તપાસથી વાંચનારી ખાનગીને સાન સાથે ગમત મલે એવી રીતથી લખવા ધારીએ છઈએ.

વાતાવરણ જેને હવા કરીળી કહે છે તે આપણી ફનીઆની આસપાસ ગમે લેપેડાએલી છે. તારે આપણી પેહલી તપાસ એ છે હવા જેને વીચે આટલું ખડું બોલાએ છે તે ખરેખર છે કે નહીં અને તે શું ચીજ છે ? એ કંઈ નજરે દેખાતી નથી અને આપણને લાગતી ખી નથી. તારે આપણી અને ફનીઆની આસપાસ સંધે હવા લેપેડાએલી છે એ કેમ ખને ! વાંચનાર ખાઈએ તમારી ખાતરી કરવાને નીચે થોડાક દાખલા અને ખનાવો ટાંકીએ છઈએ.

૧ હું. એક લાકડી લેઈ નેરથી આસપાસ ગુમાવીએતો આપણને શું શું કરતો આવજા સંબંધાએ છે અને લાકડીને ખરાબર કરતાં જાણે કંઈ અટકાવ કરતું હોએ એવું માલમ પડે. એ અટકાવ કરનાર કાણ અને એ આવજા કાણનો ?

૨ જું. નો આપણે એક પંજો અથવા છતરી ખરાબર બિંધાવીને હાથમાં ધરી નેરથી શાંખી બાજુ એ ફેરવીએ અથવા હીલવીએતો આપણને કાંઈખી ચીજ અટકાવ દરતી હોએ અને આપણી સાંજે બેલા સખસના તોહાં ઉપર જઈને અટકતી હોએ એવું માલમ પડે. હવે નો આપણે એક મોટી લીધા છતરી હાથમાં લેઈએ જેનો વીઆશ બાર પીંખવાને તેનો લેરાવો આશરે પીંખી ? વીશધી તે તરીક કુટની

બિંચી દેવાલ અથવા મળવા ઉપરથી આપણે તે ધરીને શેહલાઈથી અને વગર જોખને નીચે કુદી મારી શકું. આવી મોટી છતરી હાથમાં હોવાથી નીચે આવતાં આપણે જલદીથી એકદમ નીચે પડતા નથી પણ આશરે આશરે પોંચતા ઉતરીએ છઈએ. એ પોંચનાર કાણ ?

એજ કાએલ ઉપરથી હવાઇ ખલુનમાં બેઠના સજો એવું “પારાશુત” નામે હથીઆર પોતાની પાછે રાખે છે જેની મદદથી જરૂરની વેલા એક માર્દલની બિંચાઈથી વગર અડચણે કુદી નીચે આવી શકે. કદાચ આ હીકમત આગની વખતે કંટલીકવાર લોપી માલા પર લેરાઈ જાએ અને જરૂર કરી જે તરણ માં ઉપરથી કુદી પડે તે વખતે કાંજે લાગી શકે એમાં ! ઈશંધે નથી. બીપડી બાખલ ઉપરથી શાખેત કાએ છે કે આપણી આસપાસ કાંઈએક વસતુ છે જે આણને નજરે પડતી નથી તેખી કંટલીક બાખલમાં અકાવ કરે. એ ચીજ અથવા વસતુ હવાને નામે જોખાએ.

૩ જું. હવે એ હવા કાંઈ ચીજ છે કે નહીં ! આપણને જાણું જરૂર છે. નો તે કાંઈ ચીજ હોએતો જગા ઉપર તે હોએ તેજ જગામાં ખીજું કાંઈ સમાઈ નહીં. નેમકે જોપડી એક ચીજ છે કે જે આપણી ટેખ ઉપર સુકી હોએતો તેજ જગામાં તેજ વખતે જોપડી વાએ ખીજું કાંઈજ સમાઈ શકે નહીં, તેમજ જે જગામ હવા હોએ તેજ જગામાં ખીજું કાંઈખી તેને ખોચાઈ આ વીના સમાઈ શકતું નથી તેથી હવા એક ચીજ છે એવું શાખેત થાએ. એક દાખલો લેઈએ કે એક શીશી અથવા બાટલીને લેઈ તેવું મોહડું પાંણીમાં હખાવ્યું તો તેમાં પાંણી શેહજ ઉપર જશે અને આગલ વધી નહીં શકશે—તેવું કારણ એજ કે બાટલીમાં હવા ભરાએલી છે તેથી પાંણીને જગા મલતી નથી. નો બાટલીમાં હવા હોએ નહીં તો પાંણી આપોઆપ ભરાઈ જતું નેઈએ.

ધણીએક વાંચનારી બાઈએએ ગંરણી વને દીકાંનર અથવા બાટલીમાં દારૂ અથવા ખીજી કાંઈ પડવાહી ચીજે રેડી હશે અને વારં મવાર માલંમ પડી બિંહો કે ગરણી બાટલીના મોહાં ઉપર સુકી દીધાથી દારૂ ગંરણીમાં ધણીવાર ભરાઈ જઈ અંદર પડે તો નથી તેથી ગરણીને જરાક બિંચવી પડે જેથી દા

કે સરસરાત અંદર જાએ. હવે એ ગરણીને ઊંચકવાનું કારણ માતર એટલું જ કે ખાટલીમાંની હવાને ની કદી જવાને રસતો મલે જેથી દારૂનો તેની જગાએ સમાપ થાએ.

એજ કાએલો ધીઆનમાં રાખી દરીઆઈ ઘાંટ અથવા દુબકી મારવાનો ઘાંટ જેને કહીએ છઈએ તે શોધી કાઢીએ. એ ઘાંટ મથાલેથી બંધ અને ની એથી ખોલલો અને તેમાં માણસોને મેસવાની જગા બનાવેલી હોએ. એ ઘાંટને દરીઆમાં ઊતારે છે તારે જેમ ઊંધી કીથેલી ખાટલીના મોહકમાં પાંણી જવું નથી તેમજ એ ઘાંટ હવાથી ભરપુર હોવાથી તેમાં પણ પાંણી જવું નથી. એ હીકમતથી લોકો દરીઆને તલીએ બઈ ખોલ કરી આવીઆહે.

૪ યું. જો આપણે કાચની એક ચોકકસ નલી લેઈએ જે એક નાકિથી તંદન બંધ હોએ અને પછે તે ના મોહકોને બંધ મેસતો આવે અને હવા વરીક અંદર બઈ નહી શકે એવો એક ડચો અથવા અખન છુચ લેઈને તેને તેલ લગાડી તે મોહકોની અંદર જોરથી દબાવીએ અને છેક બીજે નાકિ સુધી લેઈ જવાની તજવીજ કરીએતો તે કવચીત બનનાર નથી. એટલા ઊપરથી આપણી ખાતરી થાએ છે કે આ નલીની અંદર જો કે નજરે કાંઈ પડતું નથી તોખી કાંઈ વસતુ હોવી જોઈએ જે ચેલા ડચા અથવા છુચને આગલ વધવા દેતી નથી. એ વસતુ હવાએ ચીવું સીધ થાએ.

૫ યું. વધારે શાએતીને માટે આપણે એક સાધારણ ધમણ જે લોહારો લોહાડું તાતવવાને વાસ તે કુકણી તરીકે વાપરે છે તે લેઈએ અને એકવાર જોરથી તેને ઊપસાવીએ પછે તેના નક્કાનું મોહ મજબુત હવાથી બંધ કરી લેઈ પાછી દાખવાની કોચેશ કરીએ તો તે કદી બનનાર નથી, પણ તે ડચો કાહડી નાખી તેને કેમણે આપણો હાથ દુરથી રાખી પછે તેને દાખવુંતો માલમ પડશે કે તેમાંથી કાંઈ વસતુ નીકલે છે જે આપણા હાથને જોરથી આંચકો આપી પસાર થઈ જાએ. એ આંચકો આપનાર હવાએ.

૬ યું. જો કે હવા ઘણુંકરીને બલકે તંદન નજરે પડતી ચીજ નથી તોખી કોઈએક રીતે તે જોઈ પણ શકાએ. જો આપણે એક ઘણાજ ચડતા અને ઘણુંજ દુર જોઈ શકાએ એવી દાચની દુરળીન લેઈ ઊનાલાના લેવસમાં ખરીબખોરના બારે શુરજ પરકાશ

તો હોએ તારે તેમાંથી દુરની ચીજ જોઈએતો તે વખતે હવાના મોજ હોલતા અને આપણી જોવાની ચીજને ઘાંકી નાખતા માલમ પડશે. એજ કારણને લીધે ઘણા તેજદાર કાચોની દુરળીન, દાહામાં જમીન પરની ચીજો જોવાને વાપડવામાં આવતી નથી.

આ ઊપલી સરવે સાહુદતો ઊપરથી વાંચનારી સરવે બાઈએની ખાતરી થશે કે હવા જો કે દીકામાં આવતી નથી તોખી પાંણી, લાકડું, પથર, લોહડું, ઈતીઆદીની માંક એક ચીજ છે. એ ચીજ જારે થઈ હોએ છે તારે આપણે તેને વાતાવરણ અથવા હવા કરી કહીએ છઈએ; પણ જારે તે હીલે છે તારે આપણે તેને પવન કરી કહીએ છઈએ.

સહીઅડ કાઢાડવા વીરો અગતભોગ સુચના.

આપણા લોકો પોતાના બચાંને સહીઅડ કહડાવે છે અને આગલી છીટ જતી રહી છે તે જોઈને આનંદ ઊપજે છે, પણ હજુર સુધી એક મોટી ખાંખી રહી ગઈ છે—મા બાપો બચાંને સહીઅડ કહડાવે છે ખરું, પણ તેનું થું પરોણામ નીપજીતું તેની કાંઈ પણ દરકાર કરતાં નથી. તેણે એ જોમ નહી ધારવું કે રસી મુકાવી એટલે કાંત પુર થાએ. સહીઅડ કેવા ની કલે છે, કેઆરે નીકલે છે અને કેઆરે મુકાએ છે તેના વીચાર રાખવાની ઘણી અગત છે.

ખીજે ઈઆ તરીજે દાહાડે નસતરની જગા લાલ થઈને તેની ઊપર જતી કુદી થઈ આવે છે. તરીજે એ એજ દાહાડેથી તે મોટી થવા માંડે છે તે છેક સાતમે દાહાડે અરધા ચણા જેટલી મોટી થાએ છે. વચમાંથી ખારો રહે છે અને અંદર પાંણી જેવી રસી દખાએ છે. આઠમે દાહાડેથી તે પાકવા માંડે છે. રસી સરેદ થાએ છે, બારમે દાહાડેથી તે મુકાવા માંડે છે તે ૧૫ મે ઈઆ ૨૦ મે દાહાડે પોપરો થઈને ખરી જાએ છે. જે જગા ઊપરથી પોપરો નીકલી જાએ છે તાંહાં ચાકાં જેવો દાહાડા રહે છે તે બચાંની જંદગી લગી રહે છે. ખારીકીથી તપાસતાં માલમ પડશે કે એ ચાકાંમાં જ ની ઘોંસણીએ પારેલા હોએ એવા શુદ્ધ દખાએ છે. બાળમાં ૫—૬ નસતર મુકે છે તે માંડેથી જો

એક જગા ઊપરથી પણ દાણા નીકલી આવીને ઊપર જાણાવીઆ મુજબ પાકીને મુકાએતો બાંધવું કે બધાં ને સહીઅડ ખરાખર નીકલીઆછે અને હવે ધારતી રહી નથી—પણ જો દાણા મુંધાઈ બાંધ્યા સાતમે દીવત્રે ઘણાજ ભના અને ખરાખર ભરેલા નહી હોયે અથવા બસાઈને કુટી બાંધેતો સહીઅડ ખરાખર ઊઠેલા નહી કેહેવાયો અને તારબાદ શરીથી મુકાવાની જરૂર રહેછે.

જેને સહીઅડ ખરાખર ઊઠીઆછે કે નહી તે બાણવાની સમજ નહી હોયે તેણે સાતમે દીવત્રે ઠાક કરને અથવા જેણે સહીઅડ કાઢાડીઆ હોયે તેને બોલાવીને દખાડીને ખાતરી કરવી જોઈએ.

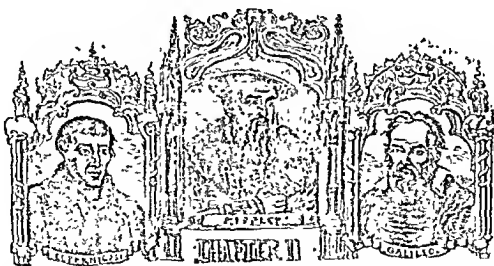
એવી બાબદમાં આંબાણપણે રહાથીજ બધાંને બાંહે સહીઅડ મુકાવીઆ છતાં સહીઅડ આવેછે તારે સહીઅડ કાઢાડવાની રસમને ઘણા લોકો પુછ કરીને ગણેછે, પણ તેઓએ બાણવું કે એક વાત સહુ કરધી અને તેના ખરાખર છેલે લાવવો એ બેકામાં ઘણો શરકછે. ઊલટ રાખીને કામ તેઓ સહુ કરેછે પણ તે ખરાખર પા

ર પડીછી કે નહી તે બાણવાની સકતી રાખતાં નથી તારે તે કામને બદનામ કરેઆને બદલે પોતાનેજ કપકો ઘટેછે.

હાલ આએ મહીનામાં ઘણા બધાંને સહીઅડ આવવા માંડેછે તેથી ધરારતંછે કે મા બાપોએ જલદીથી પોતાના બાલકોને સહીઅડ મુકાવવા.

સહીઅડ મુકાવવાની મોસમ કેઈછે એવા સવાલો વારેઘડીએ પુછવામાં આવેછે પણ સહીઅડ મોસમ નો એઆ વગર બાંહે ગમે તારે આવીને ઊભો રહેછે તારે માણસોએ ચા માટે મોસમ નોવી જોઈએ. ખમું જો કબીઅતમંદ હોયેતો બીજા ઈઆ તરીબા મહીનાનું થાયો એટલે મુકાવી દેવા, નો નખડું હોયેતો છકે મહીને લગી વાર જોવી પણ બાંહે સહીઅડ રેલાતો હોયે તારે મહીનાની પણ વાર જોવી નહી. આએ ગરમીની મોસમછે તેથી ખમું હરાન થયે. તાહાક આવવા દેવો, તાહાક આવી એટલે ખમું જરા આબરોછે રહેવા દેવો, એમ કરતાં મહીનાને મહીના નીકલી બાંધે અને છેલે પસતાવો કરવો પડેછે.

કોપરનીકસ—કેમલર—ગેલીલીઓ.

જ્યોતીશ શાસ્ત્ર જેથી આકાશમાંના ચલકતા હીરાઓની આપણને ખુબી માલમ પડેછે; જેથી અખજો અને કરોડો દુનીઆ, તથા કરોડો અને લખો ચાંનો અને સુરજોની હાતી વીશે આપણી ખાતરી થઇ શકે; જેથી અગણીત સુરજો, ચાંનો અને દુનીઆંઓની હોલચાલ, ગતી તથા વીચતારની ગણતરી કરી આપણે હેરત પાંખોએ; જેથી નજીકાશાસને ત્રીશી મદદ મલીછે, અને એક નાવીક ભણે વગર ગમે એવો અણબંણો દરીઓ ખેડે, અને પોતે દુનીઆના દીઆ ભાગપર શરેછે તે સેહુધી બંણી શકે;

જેથી ગરહણ તથા ધ્રુવકેતુ વીત્ર જે ખોટા વેદ્ય હતા તે દુર થયાં; જેથી સીતારાની ગરદેશપર આપણુ ભવીશીયા આધાર રાખે છે એવું માનનાર ની શક્ય થયાં; જેથી જમીન અને આકાશ સરવે માટે વાસતે પનેલાં છે એવું, કુદનાર મગરૂર માણસનો હંકાર ધ્રુવ ધર્મ પડી ગયો; જેથી માણસનું જ્ઞાન કે રહું થોડું છે તે માલમ પડે છે, જેથી સરવ શક્તિવાન કીરતારની કીરતી તથા જ્ઞાનનો આપણથી વીચાર થઈ શકતો નથી, એવું જે જ્યોતીશ શાસ્ત્ર તેમાં શાધ કરી વધારે કરનાર, ખલકે તેનો ખરો પાએઓ રચનાર, “કોપરનીકસ”, “કેપલર” અને “જેલીલીઓ” ઊપલાં ચીતરમાં નાંખ પરખાં છે ખોરાજે છે. એ તરણે વીદવાનોનું દુક ખ્યાન હવે નીચે આપીએ.

નીકલસ કોપરનીકસ યુરેશીઆના ચારન શેહ રમાં તારીખ ૧૯ મી ફેબ્રુઆરી ૧૭૮૩ માં જનમીઓ હતા એ વધદનો ધંધો શીખીયા પછી સીતારાનો તથા તસવીર પાડનારનો ધંધો શીખવા મંડીઓ, પણ “ખરૂજવીયાસ” નામનો એક શીખશાસ્ત્ર ગણીતશાસ્ત્ર પર ભાષાણુ કરતો હતા તે સાંભલી યોનુ મન જોતીશશાસ્ત્ર પર દોડી. એ શાસ્ત્રનો પુરતો અભીઆશ કરવાને એક નામીયા યુરના હથ તમે કેલવણી લઈ રોમ શેરૂરમા ગયો. ત્યાંથી શીખી પોતાને દેશ આવી ગણે ધરમના ઊપાધીયા તરીકેની ચાકરી કણુલ રાખી. એ ચાકરીમાં એને ફરસુદ ઘણી મલતી તેથી પોતાનો વખત જોતીશશાસ્ત્ર પર રોકતો હતા. ૧૭૮૦ માં એની ખાતરી થઈ કે પદ્મવતી સુરીયાની આસપાસ વરસા ઘડકે ફરી વળે છે અને સુરજ ખીળ ફરતા ગરે હતા વમે થંભ રહેયો છે. એ સંખેત કરવાને ગણે એક ઈગંતર ખનાવી, જેથી આકાશમાના તારાઓની ઊંચાઈ તથા અંતર માપી શકાયે. એ ઈગંતરની મદદથી ગણે જે અવલોકન કીપાં તેની એક ચોપડી ૧૭૮૦ માં ખાહેર પાડી. એમાં દુનીયા તથા ખીળ ગરેહા સુરજની આસપાસ ફરે છે એ નહેર કીધું હતું. તે વખતે સરવે લોક એવું માનતા હતા કે દુનીયા થંભે છે અને સુરજ ફરે છે અને ધરમ પુસતકમા પણ એવું લખેલું હોય તે પરમાણે કણુલ રાખતા હતા. વાસતે કોપરનીકસના એવા વીચારથી અનુની લોકમાં ઘણા ગભરાટ થઈ ર

હીઓ હતા. નોપણ કોપરનીકસ ઘણા સાગિયેત રે હતા હતા અને જેમ પને તેમ પોતાના વીચાર ખાહેર પાડવાને લીધ કરતો હતા. એવી સંભાલથી એના મતને કેલવાએલા લોક માન આપવા લાગા અને અણુક માણસોમા પણ એ કાવી શકીઓ. વીટેમખરગ માં “જ્યોતીશશાસ્ત્ર” નામનો ગણીત શાસ્ત્રનો શીખશાસ્ત્ર હતા તે કોપરનીકસનો ચેલો થયો અને એના હથ તમે કેલવણી લઈ એના અવલોકનની નોધ નીએક ચોપડી ખાહેર પાડી. એ ચોપડી ૧૭૮૦ માં ૧૫૪૦ માં છપાઈ હતી પણ તેના રચનારનું નામ જાહેર નહોતું કીધું હતું. પણ રેહીકસને માલમ પડી કે લોક એ ચોપડી સાંભે કંઈ ખોલતા નથી તેથી તેણે ખરે નામે તેની ખીલ આવડતી ખીજે વરસે કાઢી. એ ચોપડીના ખાહેર પડવા પછી લોક મા પણ હિમત આવી અને કોપરનીકસના વીચારો છલી રીતે જાહેર કરવા લાગા. એવું થયાથી કોપરનીકસે પોતાના હથના લખેલા દસ્તાવેજો રેહીકસને આપીયા, અને રેહીકસે તેઓની એક ચોપડી છપાવી. પણ વીદવાન કોપરનીકસ પોતાની ચોપડી પોને વાંચી નહી શકીઓ હતા. તારીખ ૨૨ મી મે ૧૭૮૩ માં એ ચોપડીની એક નકલ એના હથમા આપવામાં આવી અને થોડા કલાક પછી એ મરણ પામીઓ. જોતીશ શાસ્ત્રનો ખરો પાએઓ રચનાર કોપરનીકસ હતા માટે એ શાસ્ત્રનો દરએક અભીઆશી એના નામને ચોડું માન આપે છે અને દુનીયાં તથા ખીળ ગરેહાની સુરજની આસપાસ ફરવાની ગતીના કાએદને કોપરનીકસની “સીસટીમ” ને નામે ગણે છે.

જન કેપલર તારીખ ૨૧ મી ડીસેમ્બર ૧૬૭૧ માં ચેકસનીમાના વીટેમખરગમાં જનમ પામીઓ હતા. એનો ખાપ એક રીજમીટનો અમલદાર હતા પણ પોતાના ઊડાગિપણને લીધે તેને દીવાલું કાઢીવાની ફરજ પડી. તાર પછી તેણે એક પંચખાંડું કાઢીકીધું તાંહાં કેપલરને નાહનપણુસાથી ચાકરની જગાએ રાખીઓ. જરે એ પંદર વરસની વયેનો થયો તારે એને કેલવણી લેવાની તક મળી. એક કોપરનીકસનો ચેલો ભાસણુ કરતા હતા તે સાંભલી એનું મન જોતીશશાસ્ત્ર પર લાગી. એ શાસ્ત્રના અભીઆશથી ગણે ગરહા ફરવાને મારગ,

તેઓની ગતી તથા તેઓના અંતર વીશે તરેવાર ચીત
ની શોધ કીધી અને ઈ. સ. ૧૫૯૬ માં એક ચોપડી
બાહર પાડી, પણ એના વીચારો ખોટાલી હતા અને
એવા એલમમાં જે પુરતી સામેતી જોઈએ તે ન હોવા
થી એને પુરતી ફેરવ મંદી નહી, તોપણ ધરમના ઝગ
નીઓથી એના વીચારને વાસ્તે એને જુલમ ખમવા
પડીઓ તેથી પોતાનું વતન છોડી હંગેરીમાં એ નાશી
ગયો. તાર પછી એને પાછો પોતાના દેશમાં ખેલાવ
વામાં આવીઓ હતા અને યાદગી નામના નેતીશ સા
સાતરના શિક્ષણરૂની સાથે મક્કી સુરીઅ મંડલીની ગ
તીની ગણતરીનો એક કોષ બનાવીઓ. રાજાએ એ
ને શિક્ષણરૂ દાખલ ચાકરી રાખીઓ. તાર પછી
એણે જે ચોપડીઓ જુદી જુદી વખતે છપાવી બહાર
પાડી. એકમાં આપણે આકાશ-તરફ નજરનો ઊંચો
આગ કેમ કરવો તે વીશે બજેઆન કીધું છે; અને બી
જામાં દુરખીનોનો ઊંચાણ તથા તે કેમ અને તે વી
શે લખે છે. એ શીવાએ એણે મંગલની ગતી તથા તે
ના ફરવાના મારગ વીશે શોધ કીધી કે જેથી એ ઘણે
પંકાઈ ગયેઓ. એની શોધોની મદદથી “નીકોલન”,
“હુકર”, “હલી” તથા “રેન” જેવા નામીયા પુર
શોને દુરની વસ્તુઓના વજનની ગણતરી કરવાનો
કાએશે માલમ પડીઓ હતા. એ શીવાએ બીજા ગ
રહાની ગતી પરથી તેઓનો અંતર શોધી કાઢવાનો
કાએશે રચીઓ હતા. એ શોધ માટે એણે સતર વર
સ રોડીઓ હતાં વાસ્તે બંદે એ ફેરવ પાંખીઓ તારે
ખેલી ઊઠીઓ કે “વાહ! આખરે જીતીઓ તો ખરો.
આએ શોધની ચોપડી હમણાનો જમાનો વંચે કે આ
વતો તેની હું દરકાર કરતો નથી. બંદે ઈશ્વર પો
તાના કાએશે પીછાનનારને વાસ્તે ૬૦૦૦ વરસ સુ
ધી ખોડી રહેઓ તો શું આ ચોપડી પોતાનાં વાંચનાર
ને વાસ્તે ૧૦૦ વરસ નહી ચોલશે?”

કેપલર જોકે નેતીશ શાસ્ત્રમાં એ પરમાણે વંધા
રો કરતો જતો હતા તોપણ રાજાઓની તીજેરીમા પુ
રને લીધે એનો પગાર એને નહી મળતો હતા. તે
થી એ ખીચારોને દલદેશરૂગા દાહડા દાહડવા પડી
આ હતા. તોપણ પોતાના રાજાની ઈજત બદલવા
ને એ ખંતી હતા તેથી પોતાનું ગુજરાન ચલાવવાને
તરેવાર ઊપાએ કરતો હતા. એક વખતે એને પં
ચાંગ રચવાનાં કાંમમાં રોડીઓ હતા. તેમાં ભવી

શીઅ વીશેનું ખોટાઈ લખવાને ફરજ પડી હતી તેથી
તે ખોલતો કે “એક નીચ ભવીશીઅ ફેરનાઈ” પંચાંગ
કાહડવું અને ભીખ માંગવી બરાબર છે. પણ રાજો
જે મારી હાલત વીશે વીચાર કરતો નથી અને મને
ભુણે મરવા દેશે તેની એથી આખરૂ બંધે.” જુઓ એ
નું મોટાપણું! ભણવે ગણવે મોટો તો ખરો, પણ દી
લનોખો તેવોજ! એવી દલદેશરૂ ભોગવી ઈસવી સન
૧૬૨૧ માં એ આ જીહનના ખોળાથી છુટો થયો.
એની ચેહનતનો વીચાર કરો! (૨૬) વરસની અંદર
એણે ટર જુદી જુદી ખાખર ચોપડીઓ છપાવી અ
ને પોતાના હાથ દર્શકતની રર ચોપડીઓ મુકી મર
ણ પામીઓ !!

ગેલીલીઓ ઇટાલી દેશના રસકની પરાંત
માના પાઈસા ફેરમા ઈ૦ સ૦ ૧૫૬૪ માં જન
મ પામીઓ હતા. “પનોતો પુત પારણેથી જણાએ”
એ ફેરવત મુજબ એ પોતાની ચંચલાઈ વીશે નાહન
પણમાથીજ વખણાએઓ હતા. પોતાને હાથે રમક
કાં તથા સાંચા બનાવી પોતાના સોળાતીઓને રમુજ
આપતો હતા. પાઈસાની મદદેશમા ગણીત શાસ્ત્રના
અભીઆશપરથી નેતીશ શાસ્ત્રપર એ મંડીઓ. અ
ને તેજ વખતે પાંજીની મદદથી જુદી જુદી વસ્તુઓ
નું વજન કરવા વીશે એક નીખંધ એણે લખીઓ.
તારપછી એક ચીજ ખીલ કરતાં જેટલી ભારી હોએ
તે પરમાણે જોવી જગોથી નીચે પડવાને વખત રો
કે છે એણે લેકો માનતા હતા તે ખોટું છે એણે સામેત
કરવાને એણે પાઈસાના મીનારાપરથી એક ચીજ હલ
કી અને ખીલ ભારી નીચે એકજ વખતે નાખી અ
ને જે લેકોની ઠક મલી હતી તેઓને દખાડી આખી
જો કે બેકો ચીજોને પડતાં સરજો વખત લાગે હતા.
તોપણ ઝગુની અને હરીલાં લેકોએ ગેલીલીઓનો વી
ચાર કયુલ રાખીઓ નહી અને. આર તેની ઊપર
કશ થયા. એને કાપરનીકસના વીચારો ખરા
માલમ પડીઓ તોપણ એકએક બહાર પાડવાને એ
ખોધો. એણે તરેવાર જાનની જુદી જુદી દુરખીનો
બનાવી સંજીથી પેહલી બનાવી તેથી એક ચીજ
તરણ ઘણી મોટી દખાની હતી; પણ જે પંકવારેથી
બનાવી તેથી તરીચ ઘણી મોટી ચીજ દખાવા લાગી
હતી. એ દુરખીનોની મદદથી નેતીશ શાસ્ત્રમાં એ
ણે વધારો કીધો. સુરજની ધાલી ઊપર ધાલાં છે, ચં

દરમાંની અંદર પાહાડો અને ખીણો, ખરહસપતો ગરહુની સાથે ચાર ચાનોએ, તથા સાત તારાનો જે જુમખો દેખાએ છે તેમાં ચાલીસ તારાએ, એવું એને માલમ પડીકી. એ શોવાએ ખીજા ગરહુ વીરે એણે શોધો કીધી. એવી શોધોથી એ નામાંકીન થયા હતા પણ કેટલાક લોક એની કીરતીનો વધારો નેઈ શકી આ નહી. ઈ. સ. ૧૬૧૪ માં એણે પોતાના દાસ તદાર કિસ્ટેલી પર એક કાગલ લખીઆ તેમાં જણાવીકી કે ધરમ શાસતર કંઈ ખીજાં શાસતર, શીખવવાને વાસતે નથી. એની તક લઈ એક પાદરી ભાશાણુ કરતાં એની ઊપર ઊતરી પડીઆ તેથી એણે ગુરે થઈને એક ખીજું કાગલ બાહર પાડીકી તે માં પોતાના વીચારો ખરાએ એવું સીધ કીધું અને જણાવીકી જે દુનીઆં ફરે છે અને સુરજ સધીરહે, પણ અજનેઆની લોકોનો દાર હતા તેથી તેની તકરાર એક કોરે રહી અને આંધલા નીઆએધીસોની સાંખને એની તપાસ થઈ; જેઆએ એને શરમાવીકી કે પોતાના વીચારનો દતકાલ તીઆગ કરે. ગેલીલીઆને તેવું કરવાની શરજ પડી. તેણે એકચાર કીધો કે “મારે શરીથી એવાં મત બાહર પાડવાં નહી તથા એવાં મત નો ખંચાવ પણ કરવો નહી”—પણ જે વાત ખરી તે ખોટી કેમ થાએ? દુનીઆંતો શરતીજ હતી. ગેલીલીઆ ચુપકીદો બેઠોજ નહી. એણે એક ચોપડી બાહર કાઢીકી તેમાં ચાર જણ વાત કરતા હોએ તેમ લખીકી હવું અને પોપ કે જે સઊધી વડે ધરમ ગુરુ કેહવાંએ છે તેની હસવા શરખી તકરારનો ગીલો કીધો હતો, એથી લોકોને બહુ કંરોધ ચડીઓ અને એને શી કશા કરાવવાને ઊપાએ લીધા. એની તપાસ નેઈ તે વખતે એ ગુનેહગાર હતા એવું એને મોહડે કણુલ કરાવવાને એની ઊપર જરા પાડી. એ કણુલ થવા આવીઆ હતા તેથી એનીથી છુપો માર ખમી નહી શકા આ. એણે કણુલ ચાખીકી કે “હું ગુનેહગાર છોઈ અને મારા વીચાર બધા ખોટાએ અને તેઓના હું તી આંખ કડું છું.” એવી રીતનો શરીથી એકચાર કીધો પછી એને, જે સાંચામાં દખીઆ હતા તાંહીથી કાઢીકી આ પણ જેવો તે ઊડીઆ તેવોજ એક ચારે-દોતરદાર ઊભો હતા તેના કાનમાં બેલીઆ કે “ગરે તે થાઓ પણ દુનીઆં ફરે છે તે ખરીજ” તાર પછી એને કેદ ચાખવામાં આવીઆ તાંહી જુલમ ખમી ખમીને ઈ. સ.

૧૬૪૨ માં મરણ પામીઆ. જમાનાના ફેરફાર વીરે વીચાર કરો! જે સદીની વાત ઊપર જે વીચારો ખોટા અને ધરમથી ઊલટા ગણાતા હતા તેઓ પર આજે શક લાવવાની પણ કોઈની હિમત થતી નથી.

કીડીઓ વીરે જાણવાનોગે હવાલ.

સમજા લોકોએ કીડીને જોઈ હશે. જેકે જાણુવરો માં બહુજ નજીવું અને કમીતું માલમ પડે છે તોપણ તેનું કદ જોતાં તે બહુજ મંચલ અને નિરાવર જાણુવરે છે. અસલનાં વખતયોજ કીડી દાનાઈમાં દુર અંદરો અને મેહ નતામાં એક નમુના દાખલ દેખાડવામાં આવે છે.

કીડીએને ખીજા જાણુવરોની ખીસાએ માંચું, બદન, પગ અને પાંખ. માંધામાં બે આંખો જેથી તે પોતાના રસતો જોઈ સકે છે અને જાન કરે છે. એ શીવાએ કોઈ કીડીમાં ખીજા તરજી આંખ હોએ છે તે આંખોથી તેઓ દુર ની ચીજ જોઈ સકે છે કીડીને મોહાડુએ અને તેમાં એક જાખ. મોહાડાં વડે તે ખોરાકને કાઢે છે અને સુષે છે. મોહાડાં આગલ બે સુણે છે તેથી ખોરાકનો વાસ લે છે. કીડી એને છ પગ છે અને બે પાંખ. આપણે જેમ કપડાં બદલીએ તેમ તેઓ મોકસે સુલે પોતાનું પર કાઢી નામે છે અને ખુદરતી નવો ડગલો બની રહે છે.

મધમાખોની ખીસાએ કીડીઓ એક રોલી અથવા નાત કરીને વસે છે. રોલીમાં કેટલાક નર અને માદાઓ વસે છે—અને તેઓ કીડીઓની પેદાસ વધારે છે. એ સીવાએ નપુશક જાત પુરાકલ હોએ છે તેઓ મેગારીની ખીસાએ કામ કરવામાં જાંમ દામે છે તેઓથી કીડીની પેદાસ થતી નથી. નર અને માદા કીડીઓની આસપાસ, હોજેમાં મોટી રેહ છે કે તેઓ નાહાસી નહી જાએ. તેઓને કાંઈ કાંમ કરવા રતાં નથી અને પોતાની વસતીની હુમ્મી બાહર જવા પણ રતાં નથી. જે કોઈ મેમાલમ નાહાસી જાએ છે તો મખરાક ચોટ્ટારાથી તરજી માર મલીને તેના પગ અને પાંખ એ મે મે તાંહીને પોતાની જગા ઉપર પાછાં લેઈ આવે છે.

તારેધડીએ ચોટ્ટો રોલીના તડાં પરી જાએ છે. બટક તા મેગારીઓ મોટીએક નર માંધાને લેઈને પોતાને હીસાએ એક એકની પાસ જુદાં સવસથાન વસાવે છે. રાતા અને ભેરા રંગની કીડીઓ, ખેનરો અને વાડીઓમાં જે પરમાણુ જુદાં જુદાં તડાં પાડે છે. ખીરી અને લાકડાં માહેલી કીડીઓ એક જગા ઉપર વસેના વસસ પડી રહે છે.

કીડીઓ પોતાના ઈંડાં નાહાની નાહાની કોઠડીમાં ચુકીને તે કોઠડીઓ છુટી રહેવા દે છે. કાંઈ ચીજ સાથે વગાવી રાખતાં નથી અને જેવી હવાની હાલત, તડકો, ઈઆ વરસાદ હોએ તે પરમાણુ મેગારીઓ તે ઈંડાની કોઠડીને એક જગા ઉપરથી ખીજા જગા ઉપર જેમ સવસ પડે તેમ લેઈ જાએ છે. જારે કોઠડી માહેલાં ઈંડાંમાંથી અચાં પેદા થાએ છે તારે તેઓ રેમખના કીડીની માફક પોતાને વાસ તે એક દડી બનાવે છે અને તેમાં તેઓ રહે છે અને

મોટાં માએ છે. એ વખતે મેગારી ક્રીડીઆ બધાને ખચુત રતી ખીસાડે મોતાના મોઢામાંથી મોરક કાઢાડીને ખવરાવે છે.

ઈંગ્લેંડ ખંડમાં એ દડીઆનો માણસો ઉપીઆગ કરે છે. એ પાસેનાં પંખીઓને ખવાડવામાં આવે છે. કેટલા એક લોકો એ દડીઆ ઉપરને રોનગાર કરીને જુનશાય ચલાવે છે. સાધ્માન દેશમાં લોકો એ ઈડાંની કરી બનાવીને ઘણા શોકથી ખાએ છે.

મેગારી ક્રીડીઆ મોતાના સંધસથાનને વાસતે રસતા, મોરડા, અને ગાલેરીઆ બાંધે છે. એ કાંતને માટે કરીઆ અને મુયારો કાને લાગે છે. કેટલીએક ક્રીડીઆ પેલુંનાં મોતાનાં નડખાં વડે મોટાં મોડી કાઢાડે છે. તે મોટાંને બીજી ક્રીડીઆ વરસાદના પાંચી સાથ મેલવીને લાહી બનાવે છે. તે લાહી લેઈને બીજી ક્રીડીઆ ઘાસના તણખાં વ્યથા અનામની ડાલોએ ઉપર પાથરે છે અને તે શુકવવા રહે. તે શુકમિયે મોટરીના (મિસર) બનાવવાને માટે ધાલતા અને મેટુરાનો બનાવે છે. પાંલલાઓનો વચેની નગાઓમાં બીજી ભીની મોટી મોઢીને જુદા જુદા ભાગે કરે છે. તે મા વધી બીજા નાહાના મિસરડાએ બનાવે છે. ઘેરમાં એ દર તથા બાહરે મા માટે એક છતું આંધરું રાખે છે. એ ર બનાવવાનું કામ તેઓ ઘણુખરું રાતે કરે છે. એક જાતની ક્રીડીઆ મોતાના ઘેર ઉપર ઘેરાવ રાખે છે કે તેથી વરસાદનું પાંચી ઉપરથી નીકળી જાય. કેટલીએક જાતની ક્રીડીઆ માતરે શુયારખોં કાંત કરે છે તેઓ ઝાડની અંદર પોકલ ખોડે છે અને તેમાં બારીક મિસરડાએ બનાવે છે. આકરી કા દેશની ક્રીડીઆ મોતાના માલા ભડીની માફક મોટરીના બનાવે છે. તાહાના નંગથી લોકો એ માલાને મોતાના ઉપી મોગમાં ભડીની માફક કામે લગાડે છે વધી આકરી કામાં એક એવો જાતની ક્રીડીઆ આવે છે કે તેઓ પાતરાંના માંચેક મોટાના માંચા ઉપર જાણે કે જાંબી હોય તેમ મુકીને એવીતે સરખી રીતે ચાલી જાય છે કે માણસ જાત એવા કામિદાસર ચાલતાં કરી પણ નેવામાં આવતાં નથી. એ પાંતરાના કટકા મોતાના માલાને ધાંકવાને વાસ તે લેઈ જાય છે. વધી આકરી કા દેશમાં શરદ જાતની ક્રીડીઆ હોય છે. તેઓ મોતાના માલા ખાણના પુરાનો ખીસાલે બનાવે છે. ઘણાખરા તેઓ સાતથી આઠ ફુટ ઉંચા બાંધે છે અને હેડલથી દસથી બાર ફુટ ઘેરાવામાં હોય છે. કેટલાએક વીસ ફુટ ઉંચા બાંધેલા હોય છે અને ત્રીસથી ચાલીસ ફુટ ઘેરાવામાં હોય છે. તેઓ એ માલાએ એવાતે કુદરે બનાવે છે કે માણસ જાત મોતાની સઘડી ઈજકતીથી કદીપણ બનાવી શકે નહીં અને જારે એ માલા બનાવનારાઓનાં કદને વીચાર કરીએ તારે માણસ જાતે ઈજકત દેશમાં બનાવેલા બીનારા ને આપે દુનીઆમાં અત્યંત જિજ્ઞાસુ માં આવે છે તે એ માલાએ વ્યાગલ કુચ નથી. એક લીની જાતની ક્રીડીઆ છે તે ઝાડના પાંતરાને મોટીને તેની કોરે એક ચીકની વસતુથી જોડી અંદરથી મોતાના માલા બનાવે છે.

નારને દેશમાં કરી ક્રીડીઆના માલા પાંચ ફુટ ઉંચા હોય છે. તેઓ સરેલાં લાકડાં, પાતરાં વ્યથા ઝાડની છાવના કાઢા બનાવે છે. તાહાના લોકો એ ક્રીડીઆ એક ઉ

પીઆગ કરે છે. એક માટલીનાં ચરધુ ચરધ પાંચી ભરીને તેનું મોઢાકું તે ક્રીડીઆના માલામાં ખાસે છે. સઘડી ક્રીડીઆ માટલીનાં ચાલી જાય છે અને પાંચીમાં કુબી મરી જાય છે, પછી તે પાંચીને ઉઠાવીને એક ગમ્મારીડ બનાવે છે અને તેને સરકાની ખીસાલે કામમાં લાવે છે.

ક્રીડીઆ બીજાં જાણવરોની માફક સઘડું ખાએ છે, પણ તેઓને એક જુદી જાતનો મોરક ઘણો પેચારો છે. એકીસ તામના ને જા જાણવરો આવે છે તે જાણવરોના પેટ આગવથી બે મુજા નીકળેલી હોય છે. એ મુજામાં એક મીરે રસ મેલ થાય છે. તે ક્રીડીઆ ધાવે છે. મામાસાંની રૂતમાં ક્રીડીઆ એકીસને મોતાના માલામાં સાથે રાખે છે. તેઓ એ જાણવરને બાહરથી એકાં કરી લાવીને ઝાડના પાતરાં ઉપર વસાવે છે અને મોતાનું મધક ઝાડના ધડ વ્યાગલ કરે છે. એ જાણવરો મેલવાને વાસતે જુદા જુદા ભાગની ક્રીડીઆ એક એક સાથે મારામારી કરે છે.

આકરી કા દેશમાં એક જાતની ક્રીડીઆ આવે છે. તેઓ રોવાંખંપ એકાં ધાઈને બરાબર કામિદાસર ચાલીમાં જાય છે, અને ને જવડું અથવા ઝાડનાં પરાંણી મોતાને મરી આવે છે તેને ખાઈ જાય છે. એકે તેઓ ઘણા નાહાના કદનાં છે તોપણ પુરાકલ હોવાનાં સખખથી મોટા મોટા સાથે ઉપર હોમો કરી નહીંથી મારી નાખીને ખાઈ જાય છે. તેઓ એટલીતે સખ રાખે છે કે ને જાણવરનો ભોગ કરવા ધારે છે તેની પરધમમાં આંખ ન ખાઈ જાય છે.

બીજી જાતની ક્રીડીઆ બે વ્યથવા તરણ વરસે એક જ વખતે માલમ પડે છે. તે વખતે તે દેશનાં લોકો મોતાનાં ઘરમાર તેઓને વાસતે ખોલા મુકે છે કે તેઓ સઘડાં બારીક જાણવરો ખાઈ જાઈ ઘરને સોજી કરી નાંખે.

વરસાદની રૂતમાં ક્રીડીઆ મોતાના માલામાં મોરક ભરી રાખે છે. કાંમિકે તેઓથી એ વખતે બાહર નીકળી સંકાતું નથી. એ ઉપરથી નાંખીલા હુકીમ મુલેમાન માણસ જાતને રીખામણ રેઈ ગમ્યો છે કે ગમરે વ્યાગલ માણસ, તું ક્રીડીઆના દર વ્યાગલ જા, તેઓના રસતા ને, અને તે ઉપરથી હાણપણ પકડ—એકે તેઓને કોઈ પણ રસતો બતલાવનાર તથા હોકમ કરનાર નથી તોપણ તે મોતાનો મોરક હનાલાની રૂતમાં મેલવે છે અને મોસમમાં એકાં કરી રાખે છે.

ક્રીડીઆ એક દસ છોડીને બીજી દસ જાય છે. તેઓ એટલાતે મોટા નહામાં ઉડે છે તેથી કેટલીકવાર આ સખાં કાણ સીદા નેજા ધાઈ જાય છે. અને જાંતોં સવ સાથાન કરે છે તાહાં જમીનના ખોલા ભાગ ભાગ મારીને પડે છે. જરમની દેશમાં એક વખતે તેઓ ન્યાખંપ એકાં ધાઈ એક ઉંચા ધાંબ જાતની અચરત રીતે ઉડીઆ કરતાં હતાં.

હાંસયાનમાં જાતની રાત્રી ક્રીડીઆ ઘણી હોય છે. તેઓ એટલીતે બારીક છે કે દસ બાર જાણ ઘણી મુકિલથી એક ઘડેના રાત્રી ઘસડી મેકે છે. તેઓ બે જુદી જુદીમાં ચાલી જાય છે. એક હાર મોતાના માલામાં મોરક રેઈ જાય છે. અને બીજી હાર માલામાંથી બાહરે અનાન સેલવા જાય છે. જિના મોટાનામાં બોલે નથી તેઓ ખોજ વાસીઓને હમેસાં સાંખી નેટ આવે છે. જાણ કે તેઓની

મેહનતને વાસતે સલામ કરેછે.) કોઈ પણ સેકર તેઓને હાથથી છટકેછે તો તેઓ કદી પણ નાશીપાશ થાતાં નથી પણ ફરીથી મેહનત કરીને સહી સલામત સેકરને પોતાના માલામાં લેઈ જાયછે. એ કોડીઓ મીકાસ તરફ ઘણીજ લોકો ભાગ્યેછે. હીંદુસથાનમાં ફરનલ સાઈકલો એ કોડીઓની ઉપર તપાસ કોલાથી તેને એવું માલમ પડીલે કે તેઓ ઘણી પરેણાણથી ધરાવેછે. (ચિત્રની આધારે.)

કેનવાશ ઉપર ભરત.

હાલમાં આપણી સીઓમાં કેનવાશ ઉપર ભરત ભરવાનો શોક દરરોજ વધતો જાયછે અને તેઓને જો એકાદી નવી ભરતો જોવામાં આવીતો તે ઊલટથી હાલમાં લીજાયે. એટલા માટે હોયછે. કોઈ કોઈવાર જુદી જુદી ભરતોના નમુના આપવાનો વીચાર રાખી જાયછે અને તે મુજબ આ વેલાએ જે શહેરના નમુના પાસેના પાંના ઉપર આપીઆછે. એ ભરતો કેમ ભરવી તે ઘણું કરીને શંકાથી બાઈજો શખજેછે. હુચારી તરફથી માતરે એટલુંજ કહેવાનું છે કે પાસે આપેલા નમુના ઘણુંકરીને રેખાક્ષના કપરોના અને ખીલ જાણ સોની કોરો ઉપર ભરવાતાં પાણુ એજ નમુના મુજબ જો શારીની ઈચ્છા જલવાની કે ઈજારની કોર ભરી હોયતો તે પાણુ શોભા આપશે. એ નમુના મુજબ જે હરવાના કપડાંની કોર ભરેતો કોર જેટલો ચોક્કસ ઈચ્છા શાંકડી કરવી હોય તે મુજબનું છણા ઈચ્છા ચોસ કાંણનું કેનવાશ લેવું.

જે આંખ, જે કાન, તથા એકજ જળાં.

એક બચાંજો પોતાની માંજોને સવાલ કીધો કે ઈસવરે આપણને જે આંખ, જે કાન, તથા ફક્ત એક જ જળાં દાંજો આપીછે તેના જવાબમાં મા બોલી કે ઇનસાન ઘણું જોઈ, તપાસી, તથા ઘણું સાલકી લેઈને થોડું જોઈ એરી ધારનાશી. આ બોલોલી કુનીઓમાં જનમ પાંમીઆ પછે તે હેક ગરણુ તુકી ક. એટલુંજો જોવાનું તથા અવલોકણ કરવાનું છે કે ઘણા જ લોખ આપરદાન આદમીની સરવે પાંતીની તથા જ કરી સકેનું નથી. દરેક પક્ષ તથા દરેક કદમ, પોતાની સાથે નહીં જોઈતી અંજોળીઓ લેવું આ વેછે; ઉદરતની આપરતી સદા બોલીછે.

વધી જે લોકો થોડું સાંભળીને અથવા વગર સાંભલવે નકામો બકબકારો કરેછે તેઓ પોતાનો વજન પોતાને હાથે જોણે કરેછે. હરેક વાત સાંભલીઆ પછે તે ઉપર પુરતો વીચાર કરીને જો તે વીચે જોલ વુ ઘટ્યત હોય તોજ બોલીએ, અને વધી તેથી જેમ બને તેમ થોડા બોલેમાં બોલીએતો આપણા વીચારે મંડકીને જાહેર કરનાં આપણે નકામો રશી પડતાં નથી. ઘણાંજેક પુરવીન પુરોજો આધીજ રીતે પોતાના વીચારો જાહેર કરેલાછે.

એજ સવાલ ઉપરથી ખીલ નસીએત એ ની કહેછે કે હરેક કાંમ કીધા આગમજ તેના શરોદ તથા જેરશોદ બરોબર તપાસીઆ પછે તે કાંમ માંચે લેવું જોઈએ; અને વધી ખીજ હાથ ઉપરથી હરેક બાબ ઉપર બેઠી બોરદુવાલાઓનું સાંભલીઆ વગર અભીપરાએખી આપવો ન જોઈએ.

પરચુટણ.

“મારી માને બેહુસતમાં પાંતુંજો” — પારીશમાં એ કે “લેડી” રહેતી હતી. તે એકવાર બાહેર શાંમમાં ફરવા ગઈ તેવારે ધિવાની તાંમની માંગાપ વગરની એક છોકરી કે જે ઘણી ગરીબ પણ ઘણો પુશનમાં બેહુસતી હતી તેને પોતાની માકરીમાં લેતી આવી. આ “લેડી” પોતાનાં પુલકમાં આવવા બાદ થોડેએક દીવશે મુજરી ગઈ. તેણીની લાશને પેડીમાં મુકવાની આગમજ એક દેકાણે મુકી હતી. તોહાં ધિવાનીને મુપમુપ બળેને કદન જમકી જલદીથી બાહેર પાછી આવતાં એક સખજે જોઈ, તે ઉપરથી પેલા શખસને વીચાર ગયો કે મરનારાનાં આંગણે એક વીડી હતી તે લેવાનાં વીચારથી તે બાહેર ગઈ હશે.

બાહેર જઈ તપાસતાં માલમ પડી કે વીડી શલાં મત હતી પણ એક કાગજ પેડી બાહેર સાથે ધાંચી વતે “જોશુ” હતું. એ કાગજ ઉપર કાં માલમ પડી કે પેલી છોકરીએ પોતાની માં જે જે વરસની વાત ઉપર મરણ પાંમી હતી તેને એ કાગજ લખેલો હતો અને તે નીચે પર મોજો હતો.

“મારી ભત્રી મા, (ફલાંનો) સખજે મારી સાથ લગણ કરવાને આપરતા નજીવીછે તેથી તારી મરણ અને પુશી પડુછ. હું મારેમાં દેગપેછે તેથી જેરવાંની કરી સખ નાંમો અને મરી તારી એ આમરમાં પુશી ઈચ્છા નાપુશી નજીવજ. મારી શેકાંપી બેહુસત તરફ આવેછે એવું જોઈ આ જોગવાઈ મેં હાથ કરી પુશીઆ માને આ કાગજ લખેછે.” આ કાગજનું સરનામું “મારી માને બેહુસતમાં પોહોજે” કરી કીધેલું હતું.

ડાકટર ઈશિકાટ ફેટ્ટે છે કે ખરાબ અને નહારાં માંણુ શો પોતાની ચટતી કલા અને સારા વખતથી જે કામ્યેદા મેલવેછે તેનાં કરતાં કારાં અને ભલાં માંણુશો પોતાના કુખ માંથી વધારે મોતેજર કામ્યેદા મેલવેછે. એ હાલતમાં સારાં માંણુશો નોકે, દોલત, મોન અને કુનીઆઈ આપત્તને લાભ મેલવી શકતાં નથી તોખી તેના બદલે ઘણીન સારી રીતે દાહાપણ, નેકી, અને મનની શાંતીમાં મેલવેછે.

એક ભગ્નનકાર પત્રીર—હજાણાં એમેરીકાનાં ના ઉચ્ચારકમાં ખેતીવાડી સંબંધી ચીનિનેના સંધરહ લોકોને કે ખાડવામાં આવીએ છો તો તેમાં કનેડાથી આવેલું ચાર હ જાર રતલી એક પત્રીર યુકીઆમાં આવીઈ હતું. આ પત્રીર તણસતાં તે ખાંચી વગરનું માલમ પડીઈ હતું અને હવે કનેડાનાં સંધરહમાં બતલાવવા પછે તે ઈંગલેંડ લેઈ જશે એવી વકીઈ.

એક વકીલ કગાઓ—વસીમ્તનામું કરતી વખતે વકીલની જરૂર પડેછે. એવી વખતે કામ્યેદા જાણનાર વકીલ જે હાજર નહી હોએ તો વસીમ્ત કરનાર ધારાના અગનેઆનપણાને લીધે નહી ધારેલી ચુક કરેછે કે જીપી કરી પોતાની મીકતને મોઢે ભાગ ઈનસાફની અદાલત માં ખેવાર થાએછે. ઉપલી નથીમ્ત એક કંજુસને સારી રીતે ખજાર હતી તેથી તેણે ખરતી વખતે પોતાનું વસીમ્ત નામું કરવાને એક વકીલને મોકલાવીએ. વકીલે વસીમ્ત નામું થાઈ કાહડીઈ તેના એક હજાર રૂપીઆ તે વકીલને મને એવી એક કલમ પેલા કંજુસે નાખવાને કહી. કામ પુરૂં થયેઆ બાદ વકીલની પ્રેરૂનતને વાસતે તેની જે "ફી" થાએ તે ફી પેલા કંજુસે આપવા માંડી. વકીલે વીચારીઈ કે આએ માણુસે પોતાના સખી દીલથી અને હ જાર રૂપીઆને વારસે ખખડીએછે તેથી અને ફી લેવો ના ચુનાસેખછે વાસતે તે લેવાને ના પાડી. પેલા કંજુસને પછ તેહુંજ નોઈઈ હતું. વકીલ ગીઆ પછી તેણે વસીમ્ત નામાની બીજ નકલ કાઢી તેમાંથી પેલા વકીલના વારસા ખામેની કલમ કાહડી નખાવી અને તે નકલ પર સહી સાંપ કીધી. એ રીતે વગર ફી આપવે, પેલા કંજુસે પકું વસીમ્તનામું બતાવીઈ હતું.

વકીલો નોઈએ—એક ડોક્ટર ફરીઆ કીનારે રખ વું હતું તાણથી એક સોસવારે તેને બેગી લીધું. તેથી બ ચું ગભરાઇને મોરેથી ચીચીઆરી પાડી રડવા લાગું. તે સાંભળે તેની ના રોડની આવી અને પેલી સોસવારને આ રૂન દીધી કે "મારું ગયું પાણું આપ." સોસવારે મેલવી કે "એવું" યું થશે તેનો નેવું ખરો જવાબ આપસે તો હતું. તને તારું ડોક્ટર સવાપીન કરીશ." માએ જવાબ દીધા કે "તું" મારા ડોક્ટરને પાણું આપીશ નહી." સોસવારે કહીઈ કે "જે તે ખરો જવાબ દીધો હોએ તો મારીથી તારું ગયું પાણું નહી આપાએ, કામ્યેકે તેવી તારો જવાબ ખોરો પડે અને જે તે ખોરો જવાબ દીધો હોએતો તે મારી કબુલત પાલી નહી તેથી તારું ડોક્ટર તને પાણું મ લે નહી." માએ તકારર કરી જણાવીઈ જે "જે મે ખરો

જવાબ દીધો હોએ તો તારી કબુલત પરમાણે મારું ડોક્ટર પાણું આપવું નોઈએ. જે મે ખોરો જવાબ દીધો હોએ તોપણ તે મોરોછે એવું સામેત કરવાને મારું ગયું પાણું આપવું નોઈએ." એ કણઆનો ચુકારો કોઈ નીઆએ આપીસ કરી સકીએ નથી.

માંણુશો અકલનાં ચેરાગ અને રોશનીથી હમેશગીનાં મેરો શોધી કાહડવાની કોશિશ કરેછે તારે તેઓ એક બતી સલગાવી તેની રોશનીથી તારા જીએ અને તેઓની શોધ કરેતો તે મેહતર કેહવાએ કે નહી !!

લાંબી ઉંધ—ડાકટર બલાનડે ફરેમ એકાડમીના ભાશાંણુ કીપું હતું તેમાં તે જણાવેછે કે એક જુવાન વી શ વરશની રીએ ઈંડો સંડ ૧૮૫૪ માં પંદર દાહડા ચુ થી ઉંધ કાહડી હતી. તારપછી તેજ સી ઈંડો સંડ ૧૮૬૨ ની સરૂઆતથી ઉંધમાં પડી તે ઈંડો સંડ ૧૮૬૩ ના માર- મ મહીનામાં જંગમ પઈ હતી. એ બધા વખતમાં એ છીને ઉડાડવાને તરેવાર તમવીન કરવામાં આવી હતી. પછ તે બધો રોકટ ગઈ હતી. આખું વરશ ખાખા પીધા વગર રેહવા છતાં એ સીની તંદોરોસતી સારી હાલતમાં રહી હતી.

૨ મુજે કુરસત.

૧ છું. જાહડ ઉપરથી પડી એક કેરી તેનો આવા જ શાંભલોએ મે જણાએ—શાંભલીએ તેઓએ નોઈ નહી, નોઈ બીજા મે જણાએ—નોઈ તેઓ રોડીઆ નહી, રોડી આ બીજા મે—રોડીઆ તેઓએ લીધી નહી—લીધી બીજા મેએ—લીધી તેઓએ ખાધી નહી—ખાધી બીજા એક—હવે એ શાંભલતાર, નેતાર, રોડતાર, લેતાર અને ખાના ર કોણ હડતા તે પીંછાને. (એક સીધી મેવું.)

૨ છું. પાંખોએ પણ પંખો નહી—કાલો પણ નહી કાગ, ઉડે પણ ખજુતર મહી—નાચો પણ નહી નાંગ. પંખોએ પણ પોપટ નહી—પાંખોપર નહી પીંછ, થુડે પણ પુવડ નહી—રડે જાંણે રીછ.

૩ છું. વનસપતીમાંણું અને જનવરમાંખી છું. હું જંગલનેહી અને બીઆખાનમાંખી છું. હું જંગલ નમમાં છું—પણ મેહસતમાં નથી. જનમમાં હું હાજર છું, પણ મોહતમાં નથી. હું ચુખમાં તેમજ કુખમાં નથી. હું પાંતીની નથી પ્રુણ પવનમાં છું. હું માનસમાં છું અને હું વાંતમાંખી છું. હું જનનના સદા પછાત પણ નમગધારમાં પડેલો રહું છું. મારો વગર પન થતું નથી, તોખી પાંખાં માથ અને કરો સંબંધ નથી. તનમાં તેમજ મનમાંખી હું વસુછ. મારું મકાન સનનનમાંછે, તોખી હું આખાં ચુ જરાતમાં નથી. કહો મેહને હું કોણ છું ?

૪ છું. તરણ અસરને એક નાહડો મોલડે જને છેડે ઈ આપેછે—અગર ઈ ને કાહડીને ઓ ચુકોતો એક જુરોન ચખદ બનેછે, જીપી પેહરા અને બીજા ચખદ વચે ઉડે થડો ફર પડી જાએછે. તે મોરો લેતાર.

પીલ્કરી રહેન,

ખાલ થુંકો ખેલે માં ૧૫થી ને
દ્વારામ થાગેલે, તેમ ડની ૧૦૦લા ખાલકે. પણ
વીજ કરો કે દ્વાપણી દ્વાર્ધ ખાઈશો કરતાં ૧ : કે
ખીતા ખાલથી ફવી લાગેલો દ્વા. નથી, ખરી
ખીનાંકે કે માથુટર ૧૨ ૧૦૦લે, ઘરમાં નહી. જર
ખી લારી નથી. ઊપલી ૧ : ને ૧ ખરસ તથા દ્વાર
 તો ખસકે. દર તો યો માં
ખાલ ૧૦૦ળા કરતાં હું તો નહી.

દા૦ ની દ્વામાં

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧ છું—ખાપ દીકરા.

૨ છું—દાખલા તરીકે લેવો કે પેહલાં, તરણડે જાણે
રૂપીઆમાં સાત દાડમ પરખાણે વેચીઆં. પેહલીએ સાત
વેચીઆ, બીજીએ આઠવાસ અને તરીજીએ આગળપયા
સ. પછે બાકીનાં દાડમ બધાંએ તરણ રૂપીએ એક એક
વેચીઈ જેથી સારવે રૂપીઆ દસ દસ ઘર લઈ આવ્યાં.

૩ છું—ખાંખાંતું.

મુંબઈના સરકારના ગરબો,

ને તેથી ખરાબી

મા મુજને કેમ દીધી કેરી ધંખને

(એ રાગ.)

મુંબઈને મશાની મુખ નહી ગાપડ્યુ —૨૬.
આઆ મીચતિ કિયુ એ કામળો;
દામ દીધા તે પરચમતા દોરા થયા,
પાંચજથી સુડી નવ દીધી માવળે. ૧ મુંબઈ
પ્રથમતો અમરત જાણી પીવા ધરે,
પાંચજથી તે લાગીધું જોર મુખાનળે.
આંતરડાં તોડીને એતો નિકળ્યુ,
નિકળીપાંકે ધરને મડે મામાનળે. ૨ મુંબઈ
પાંચજ મળીઆ પ્રથમ ને પીવાગ થયા,
વાધો એથી મડેન હરખ અપારનળે,
ગયુ નાણુ ધરમાથી તે ગમીધું નહી,
પડીઆ આઠાં બારેતો ભંડારનળે. ૩ મુંબઈ
પરચિમમા નવ પાંકુ રૂ લગાઈધી,
ખરતખંડથી રૂ આપુ ખરપૂજાને,
લાભ મળીપો ને લોકોને લાકમ્ વધી,
ગડ્યુ એથી અફડુ મડેન મુજને. ૪ મુંબઈ
વિશાવતથી અખરુ લાવી વિજળી,
પચચિમનો હાથેલે હુખરખાંનળે,

ખરતખંડથી માટે રૂ ખરતું ધણું,
હુરાઈ લક્ષ્મી આપે આણે કામળે. ૫ મુંબઈ
ખનરાખ વડો ચડાકે હિંદુચાનથી,
જળને ડહો વગાડા વિજાવળે,
લડીને લક્ષ્મી ખરું લાગીપો લોકની,
ધણું વગે કીધીએ વડી વાવળે. ૬ મુંબઈ
લોભ મળીપો ને લાકમ્માં લેવાઈ ગયા,
વધારવાનો વળો ફરીરો વચારનળે,
કુડીએ કે મડેની દોષ તે મુખ મીડે,
મડાનોતો મુજેલે ઉપાવળે. ૭ મુંબઈને
મરો ઉપર મડેન નાણું આપણું,
કીધો મુંબઈએ કે મળી વિચારનળે,
પાંચજ મળીઆ પુષકમ તે પાંચજ થકી,
મડાનો કો આળો વેપારનળે. ૮ મુંબઈ
નાણું નવ રૂકુ એ રૂડી રીતથી,
જળીધું એથી ઉતેજન અપારનળે,
જુગારી થકી ખરુ આપો જોરથી,
આપો મુંબઈના લોકે ખરું મારનળે. ૯ મુંબઈ
કામ કરે અણુપટ્ટુ એ બેકે આપી,
નાણુ આપીવાથી થકું નુશાન લે,
ઉતરી આન કીરી હુરાખ દેખથી,
કામળીયા નવ લાગીયા કામને કામળે. ૧૦ મુંબઈને
આર ગઈને નાણુ ધરમાં નવ રૂડું.
ગયા મરવે ગરથ તણુ ભંડારનળે,
મખતામા આવીધુ ને મખતામાં મડું,
દાવા થયા મડે મુંબઈ મડુકારનળે. ૧૧ મુંબઈ
પાંચજારથી નવ દેવાં પૂરાં પડ્યા,
ગમેરે એથી ધરને મડે મામાનળે,
મામે લોકો ને મુડી નીચી કરી,
કડુ ધરે નહી કોઈ મુજે નહી કાનળે. ૧૨ મુંબઈ
કોઈ ગાડી ને પોરે બેચી મહાલતા,
કોઈ કરતા બાગોમાં બેચી સેખનળે,
કોઈની ભેડે પરાદાર પૂરો ફરે,
મરવે મુખની ભતી રહીલે લેરનળે. ૧૩ મુંબઈ
ઉંચાં ઉચા મદીર ને મેડી ગઈ,
ગઈલે વાકી વજ્રમા ને બાગળે,
કુલોના તોરા તે ક્યાં ઉડી ગયા,
ક્યા ગયાંકે ગાલો ને હુમાલ. ૧૪ મુંબઈ
ક્યાં ગઈ બહીસો દેતા ગરીબને,
ક્યાં ગઈલે સેક તણી રોઝાઈનળે,
ક્યા ગયા આકરો ને આકર બનીયા,
ક્યા ગઈલે મીઠાખાની મીઠાઈનળે. ૧૫ મુંબઈ
લકાંની લક્ષ્મી ને મુંબઈમાં હતી,
તે નવ રહી જુગારી જનની પાચળે,
આખર પણુ હુરાઈ મડેની આ મુમે,
ન નારીએ કીરી નામા નામળે. ૧૬ મુંબઈ
ધરણુ નવ ધણું કોઈએ કોડીનું,
નવ ધણું નવ રાખ્યું પેતે પામળે,
દેખાવડા મુંબઈના કોઈ ફરી ગયો,
લોગે આવા જાણે ચો પાચળે. ૧૭ મુંબઈ
પાંચની અરચી કોઈ પાસે નવ રહી,
કામળીઓએ ધરમાં માડ્યો ક્ષિયળે,
પેર આપિતો ધરમા અંપ વળે નહી,
હાથ કુટ કરવા માંડી હજેચળે. ૧૮ મુંબઈ

કોઈ નારીએ બાળ પછાડા કારમાં,
કોઈ નારીએ રાંધી નહીં ડોહાઈને,
આપું નહીં કોઈએ કાંઈ દેહડા કથરમાં,
કુબારજન્યો કંથ પર ડીસાઈને. ૧૯ સુંબઈ
હાથ કામ કરે તે હઠએ વાગીયુ,
દાગ થોડા દીનમાં તે નવ બળવે,
મરતા મુઝી મનમાં તે નવ મરે,
પાછળથી પરજને નહીં જુલાવળે. ૨૦ સુંબઈ
તે આડી ઓરે તે આડમાં પડે,
બુઝું કીયાથી નહીં બપું કહેવાયને,
કરણી તેથી પાર ઉતરણી બાણી,
વાંક કંડી કરતાં નહીં કહેવાયને. ૨૧ સુંબઈ
ગાંધા મુખ થયાકે જન ગ્રાંધા તણુ,
નુર નહીં નર નારીના દેખાવળે,
જરે અને હીમત મુઝી હઠએ થકી,
કરીયા કરમનો પડતાવે દીલ માવળે. ૨૨ સુંબઈ
લોભા ભાગીદારોતો ભાગા થણુ,
આઈ ગયાકે સુખા ને બલાડળે,
હીસામ નવ દેખાડો નાણુ લેખને,
આગમમાંતો આની કંઈ બનાડળે. ૨૩ સુંબઈ
નવાન નવ ગમ્મી થો પામે ચીતથી,
કેમ કરીને નાણું નાકુ વ્યવળે,
હીસામ લેતા દીનમતાં આને નહીં,
ઓર લાખનો કો મુઝાગ બળવળે. ૨૪ સુંબઈ
મરાધાણા લોકોએ આમ કરી,
મખા કરીને કમશે કેમ નિચાડળે,
મળીયા ભાગીદારો ને ભાગડાડ કરી,
જેવા મળીયા ગ્રાંધા જન જતાડળે. ૨૫ સુંબઈ
શીપાછળેને ભોલાવીયા મખા વિથે,
ભોલાડાકે દરવાજાની બાગળે,
વારીમા ભજના આપે આવી જતો,
નહીં ગીતને આવીવાનો અરીકારળે. ૨૬ સુંબઈ

તકારો આવી તતમજે તે થકી,
કહુ મુજે નહીં કોઈનું લીધું કાન જો,
લાખ અને મગજના મુઝી માનવી,
બોમી લેખેને આને મનમાવળે. ૨૭ સુંબઈ
મખામા મરેજે જણે ઉમા થઈ,
કરવા માડશે ઘણો પોષાડળે,
બડ બડતા લોકો તે બધ પડે નહીં,
લાગે દીનમા આવીમણે ઉમાડળે. ૨૮ સુંબઈ
બાહાર ગહી ભાગીદારો બુઝા કરે,
નૂં, તે, તેનો તીપા નહીં આને પારળે,
અકાશને ઉપડે મધના અવીથકી,
ગયા ગયો મારીને ધર બારળે. ૨૯ સુંબઈ
જળાપ નવ મળાવે જનને જગડે કાઠ,
જાણું જોતો કમ તળાડું કોમજો,
લખીયુ હજો લનારે તે કેમ સુકરે,
હરવે નવ દેવો એમાં રોય જો. ૩૦ સુંબઈ
પેટેપેથી થોરી નવ આપણુ આલીઆ,
નાણુ આવી મુતારી મુ થાયને,
જોતા જોતામાંતો જરે જરૂં ગયું,
પર લાગીયા પછી કપ નહીં જોરાવળે. ૩૧ સુંબઈ

શીલીલીથવ ધરેનનનું રું દેખીસો,
દેવુ અથા કરોડ ને ત્રણુ લાખળે,
કોડા નાણુ રહેલું તોનેકીમા,
બાર દબર પુગા ફરીઆ પામળે. ૩૨ સુંબઈ
નાણું લેઈ લોકોનું ને લુપ્તા થયા,
દેખાણું કાકી નવ આપીયા રાંખને,
તોન ઘણો લીમનાગનો તેથી ઘોરા,
બડું બેકોનો વળીયો એવી ધાણળે. ૩૩ સુંબઈ

મરામાં પંકાવો પરથમ પ્રેમમાં,
આપીયુ હોતજન એણે આપાળે,
લોકો કહે લાલચમા એણે નાંખીને,
મણુ લોકને કીધા દેવાદારળે. ૩૪ સુંબઈ
પરમથર પછાડને પાછળથી પકીયો,
ઘેર બળગતો મઠેથી થોરો દેવળે,
મરામા મુરો ને ગાદ મઠુકારની,
જુલાડી બગવતે મુકી ટેવળે. ૩૫ સુંબઈ
ગુલ કડી એણે તે બપું નવ કરે,
પણુ પરજનો પુણુ એમાં વાક જો,
કમી પડીને કોમર નાણુ નાખીયુ,
ઓર મરે ને ડડાયા થયા મરજો. ૩૬ સુંબઈ
નોકરીએ ઓડાને કારતો નિમણ,
રહા બેકોમા ગમ્મી વિમવાડળે,
તાલિવ થવાને તેણે તીયા ગયા,
પણુ નવ થયું પુરી પોતાની આશરળે. ૩૭ સુંબઈ
નોકરીએ મુકી તે પાછી નવ મણી,
મેરડાગારી થઈને ભો કોળે,
અડધાને મુકી આપાને ઘડે,
તે મુખ પામે કીયાથી ગારી પેળે. ૩૮ સુંબઈ
કેવળથી પામેયા દેવી કાઈ જતો,
જાણેકે મરામાં નથી મુખળે,
ભણેલા કમિતે કેમ જુવા પકીયા,
અડી બેપનુ નાણુ કીધું પુરવા. ૩૯ સુંબઈ
મુશાગનો અવરે તે મરો નથી,
કપારો કપારો કંક કામ જો,
લવચારીને લોકોને લાલચ દીધે,
પાડગથી તે વાઙે કમરમાણળે. ૪૦ સુંબઈ
મરડાથય થાંચુમાણુ નાણુ મરજીનું,
તે નવ મડ તલિવ કેરી પામળે,
પગ કરીને તેનો પાછું આપીયુ,
ધના લુપ્તા બનાડાએ દાગળે. ૪૧ સુંબઈ
મુધરેથી મુઝીઆ તેને આ મરે,
કમને તેનો કંથ તાણુ કપીયાણળે,
મરામીને ગારી અના તે આપે,
અડધાવત તે કંક કરતાં કરમજો. ૪૨ સુંબઈ
પુત્રીય દાનમા નાણુ નવ ખરજે કદા,
નવ ખરજે નવ આપે પુરે અવળે,
રોકે નાણુ કામડુ કોઈનીનુ,
મરામા મારુ બાણુડે ધનળે. ૪૩ સુંબઈ
દેવામા કામડા દેવી આઈ જતો,
તેની હ લખતો નથી અડી નોડળે,
ગિમ્વાણુ તેને ને બીજા મરજો,
વેરા એવી આવીયણે મુગાવળે. ૪૪ સુંબઈ
લખાંખા ને હવે પછીના લોકને,
સાંકરજે મરાની મરખો વાતળે.

પ્રમતકમાં લખાણને તે પ્રગટ થશે,
પુરથીમાં મગજે થાશે પ્રખ્યાતજો. ૪૫ સુંબઈ
પર પછીની મારી હાલત જેવી થઈ,
બરતપડના વાંકી જલણી વાગજો,
લખામાણુ લગે ને દરે મરવે,
લોખ થકી લક્ષમીને વાળશે દાલો. ૪૬ સુંબઈ
વરપરજ આગણીએ ને એકવીમનું,
વરમ કયાથી આપીયું સુંબઈ મારજો,
દુખના દરીઆમાં લોકો ડુપી ગયા,
આશા ઉપરને જરવો વાળશે દોરજો. ૪૭ સુંબઈ
શીપામાણુ લેવાને હુ મગજ નથી,
હું કહું મરેતા જન તણે સેવક જો,
મુજમતીમાં આવીયું તેવું જોતા લખીયુ,
આપો મારી આણીને અતી હરખળે. ૪૮ સુંબઈ

દીનગીરણુ શીપામાણુ દેવા આ મરે,
પાછળથી મુખ યડને ઉપાવળે,
દી રીસો પરથમ ને મહુવા જનને,
તે માગી નહીં હવે પકીયા પડતાવળે. ૪૯ સુંબઈ
તોન ઘોરા મુંબઈના આપીતો મણે,
મખારી વાંચી કુશો વિચારળે,
મુધરેયા મુંબઈને એ સોમ નહીં,
બરતપડના બાગે એવી ભાગળે. ૫૦ સુંબઈ
પરથિમમાં પંકાગ મુંબઈ આ મરે,
તીપાઈના મરેવાથી રમે જુમારળે,
તો તાખના કોરેકીમા મુખ મુંબઈ,
વાચીને વેરો કુશો વિચારળે. ૫૧ સુંબઈ
ગમ્મો આ કીધો મડને ગાવા તણે,
મારો મરે તાકો પાકી મળજો,
ગિમ્વામાણુ લેજો ને મુખ ઉપળે ધણું,
કરને મરે કરતાનું મગજળે. ૫૨ સુંબઈ
જો ભાગીયો બગવતે ભારે દુખનો,
ગીતાં મરમા ગમ્મો નર ને નારજો,
લોખાંખા પડમન કાંચે પુરથીલીયો,
લખીયા પુના તે કરે માફ કીતાવળે,
મુંબઈને મરાધી મુખ નહીં મારકીયુ. ૫૩

નો. ના.

પોહાંચ.

"આમ જન તે સાહેબની લખશે
મારે કોણુ આભારી" એવે નામની એ
વાચાજ દરુગર જવાપરક બીએસઈ
વાંચી કમ તાલી હતી તેનું બીજે કીયાતી
તેમા જવાવવારની તરફથી હમને મળીકોર
તેની પોહાંચ થોરા માન કાંચે કમુજ રાખ
એ હમજી. આપણું દરુગરને એવી ઉ
લક રાખત માટે ખરેખર સાબાસી થઈડ.

સીમાંધ.

પુસ્તક ૧૦ મું.

મારચ ૧૮૯૬

આંક ૨ નો.

સંકટનું શેવટ—તેહમુરનું તારણ.

એક વારતા.

૧૬૬૨૯ ૮ મું.

હકીમ—અકથોસ ! તેહુર અકથોસ ! આ મુખચુરત તારી રાંછીને મુએલી સમજ તે' દરીઆમાં નેહકાવી દીધી હશે, તે વેલા તારા દીલમાં કેહેવો નખમ લાગે હશે ! અરે તે વીશે મને કાંઈ પણ વીચાર આવી શકતો નથી. પણ હવે વધારે વીલંબ લગાડવો એ હાહપણુ ભરેલું નથી, ને પણ જાએ છે તે અપુલીઅ જાએ છે, મોહત પોતાના શે કાર ઉપર તરાપ મારવા તપી રહેલું હશે, માટે આ ઝોરત ના શરીર ઉપર અપ્પતરો કરવાની તથ્યઆરી કરવી જોઈએ. અરે ધણવર તું ને આહશેતો એકજ ધુરની અમદીથી આ ઝોરતને સજાગરી કરી નાખશે, હું શું કરતોતો ખાકી બચો.

એ પરમાંજે તે ભલા હકીમે એક બંધ ઝોરડામાં જ ઇ પોતાની પાશે ને કાંઈ ઇલાજે હતા તે કીધા અને પછી શેવટે એક વાંસલીના મધુર રાગ ગાવા લાગે. થોડાકવા રમાં જોમ ગારોડીની ટમડીના અવાજથી શેપલામાં મસત થઈ સુતેલો સરપ જાગી ઉઠે અને પોતાનું રોકું બાહાર કા હાડે, તેમ આસતે રહીને આ વાંસલીના અવાજથી પરી એ હેરની આંખો ઉઘડતી ગઈ અને શેવટે તે હીલવા લાગી એટલે આસપોસનાં સરવે તાજુઅ થઈ જોતારાએને તે એ રતની હાઈઆતી વીશે આશા આવી.

પરીચેહુર—(ધલરાટમાં બેઠી થઈને) અરે, ખોદા ! હું કાંઈ છું ! મારો ભરથાર કાંઈ છે, હું આ કેઈ કુતીઆમાં છું !

આસપોસનાં માંણસો—અરે ! આ કેહેવું અજા એજ નેહવું ! આ ઝોરત ધલરાઈને દેવાની થએલી દીસે છે. અરે એ હાલ પોતાના મનમાં શું ધારતી હશે !

દાનેશ—ભાઈએ, દમ ધરો, ધલરાટમાં વધારો કીધા ને મદલે જરા કાંમે લાગે. આશો પેલા ખેલવા ઝોરડા માં લઈ નજ આપણે તેહીની ધીરજથી ખાવજત કરીએ.

પરીચેહુર—(ઈતેજરીથી) ભાઈએ મેહરબાની કરી

કેહેશે, મારો વાહલો ભરથાર કાંઈ છે ! અને હું હીઆં કેમ આવી !

દાનેશ—ભાઈ ધીરજ ધર, જરા આશાએશ લે તું ને હું સમજું કહું છું. તારા ભરથાર વીશે હોમનેતો કાંઈજ ખ બર નથી, પણ ને આ કાગળ પેલી પેરી મથેથી મલી આ વેએ છે, તે મથેનાં હરશે તું ને પીછાણતી હાએ, તું જાણે શે કે તે કોણના છે.

પરીચેહુર—હા ! હા ! એજ મારા ખાવંદના, એજ મારા માહેબના, અરે હા ! હું વાંહણ ઉપર મહડી હતી તે મને ઇઆહ છે, પણ તેહાં મે બચાને જનમ આપેઓ કે નહી તે વીશે મને કાંઈજ ખબર નથી. પણ અરે, હવે શું હું મારા વાહલા ભરથારને પાછી જોઈ નહી શકસ ! હું શું કરસ અને કેહાં જવશ ! આ નેક મરદ (દાનેશ તરફ ફરીને) મારા કરમાંતાં પરાંણને પાછો તામે તે' કીધો છે, આ મોહતની તરાપમાં તણાતાં તનને તે' પાછુ એ'મી વીધું છે માટે તું'ન કાંઈ વધારે મેહરબાની કરી કોઈ એક ધરમ ની જગમાં માહર મકાન કરી આપાવ, કે જહાં; અગર મારા ભરથારને પાછો જોવાને મારા નશીબમાં ન હશેતો, હું મારી બાદીની જાંદગી રડાપામાં કાહડશ.

દાનેશ—ભાઈ જોમ તારી મરજ હોએ તેમ હું કરવા ને તથ્યઆર છું. આપણી પહેસમાંજ એઆદતગાહ નામે એક પવીતર મકાન છે તે મથે એક એવેદાર તરીકે તું ને રા ખ અને વલી તારી ખીદમત કરવાને તારી સંગાત હું મારો ભતરીજને પણ આપશ.

પરીચેહુર—એ પીરમરદ ! તારો ઉપકાર હું કેમ વા હું ! ખાલી શબ્દો શીવાએ મુજ નાચારના તાખામાં શું છે ! વાસતે ખોદા તારી મુખીના પાર વાલે એજ મારી ઉમેદ છે.

૧૬૬૨૯ ૮ મું.

હામદન શેહર.

તેહુરે પોતાની બાતુને મરણ પામેલી સમજ દરી આમાં નાખેઆવાદ, તેહીએ વાંહણમાં ને પુતરી નજી હ તી તે લેઈ હામદન શેહર તરફ ગએએ.

વાંસનારને માહુમ હશે કે આ શેહર મથે મોટો કુકા લ પહેઓ હતા તેથી તે સમજુ તારાજ થઈ જવાની તથ્યઆ

રીમાં હતું, તેવામાં તેહુર તેહાં બધા પોંહાંએઆથી પોતાની સમક્ષે પોરાક આપી તે શેરને બરા રેકો આપેએ હ તેા નજી તેહાંના ચાહ કોબાદ તથા તેની રાંછી ફરંગીજ તેહુરનાં મેહદ ઉપકાર માનતાં હતાં.

હવે તેહુરને જોએક કે આ નાની પુતરીને ઉધારવાને જા વીનાતો ભારે આપદા પડવાની તેથી હામદન શેરને અથે કોબાદને તથા તેની રાંછીને સોપવા ગમેએ.

તેહુરનું—વાહલા રસત કોબાદ આ વેલા હું તારી તથા તારી નેક જાનુની મદદ માંગવા આવેએહું. અને ઉ તાવલથી મારે શેરને બધું જોઈએ; તેહાં મારી ચેરહાબરી થી બપેએ ધવાની તઈઆરીએ; મારે આ જા વીનાની પુત રીને તમેા મેહ બધુને સવાધીન કરો જાહું. હું આશા રાખું કે તારી જાનુ એને પોતીકી કરી પાલવે નથી હું તમારો સદાને આભારી થઈશ.

કોબાદ—ભાઈ હમેા કાંઈ તારા થોડા ઉપકાર અથે છઈએ. ધીરજ રાખી તારું બધું હેગોને જોંપી જા મારી જાનુ તેને એક બીજી પુતરી તરીકે ગણે.

ફરંગીજ—આ સુલાબી મેહરાનુ બાલક જોઈ અને ભારે ખુશાવી ઉપજે. મારે સત કરી જાંજુને કે એને પુ રતી સંભાલથી ઉધારીને તથા કેલવણી આપીને તારા રૂખી આશા દીલને રૂબવવાને તથા તારી રડતાં આંખોમાં તાહા ડક પાડવાને હું એક નીરજમ મરો બનાવવાને કાંઈપણ કસુર કરશ નહી, અરે પછ તારી હેતવંતી જાનુ, વસંતના ખીલ તા બાહારમાં એકદમ કરમાઈ ગઈ એ કેહવી દમ્મા ભરેલી વાત ! જાંજુ કરતીએ ધરંમ ખાતર હાર ન આપેએ તેથી તે સપુરમાં મુતી, અકરોસ એ કેહવી કાંહાંથી !

તેહુરનું—અર નેકજાનુ તું કેહે છે તે અર પછ ઇશ વરનાં હુકમને તામે પડું જોઈએ. એકમારગી હું માથું ફેડી વે કરતે—પોકાર મારી આસમાન ચીરી નીખતે—આંખોમાંથી આંશુનાં સરોવર કાહાડી તે અથે દુખતે—માં ધાંના બાલ તેડી પીખી તાલકી પોરી કરતે, તેથી એકવાર આ આક્રત જ મુખપર આવી પડીએ તેના અટકાવ થ તે નહી. મારે તમેા મેહ નેકને આ નાની પુતરી હવાલે કરી જાહું જેના જનમ દરીઆ વચે થએ હતા. તેથી તે તેહીનું નામ દરીયાનું કરી રાખેહું છે. વહી દરીયાનું ને ઉધારવાને મારી ઓરતની આ ઘરડી દાસીને પછ રા ખી જાંહ છું.

એ પરમાણે તેહુર પોતાની નાની ડાકરીને તેએા ને સવાધીન કરી પોતાને દેશ ગમેા. હવે ફરંગીજ પોતા ની પેટી જરખાનુની સંગાતે દરીયાનું મેહનંત તથા મમ સાથી ઉધારવા લાગી. તે સદા મેહનજીની ઉપર એકનસ રખી આંખે જોતી હતી, અને દરીયાનું પછ પોતાની પેટની દીકરીની માંક ગણતી હતી. બનેનાં લન તથા મ નની ઉતમ કેલવણી આપવાને નામાંકીત પંદીતા રાખેઆ હતા. ન્યેઓના હાતતએ—સમક્ષ જાંજીતા હોનરમાં તે એા બનેને પુરવીજ કીધી હતી. ચીતાર ગાએજ તથા મી કન કાંમમાંતે આખા ગાંમમાં તેઓની હરીકાઈ કરવાની કાંઈ પછ તાકાદ ધરાવતું હતું નહી.

મેરડું છતાં જરખાનુ તથા દરીયાનું વચે મોરો ફરક હતો, તેએા એક બીજાનાં હરીક ગણાતા હતાં તોપણ જર ખાનુ કરતાં દરીયાનુની પુરવતી ચંચલ વધારે હતી તે થી વારંવાર તે જરખાનુ કરતાં વધારે કાબેલ સામેત થતી હતી. એ પરમાણે આ મેહ જીવાન ડાકરીએએ એકન સરખી કેલવણી એકન વખતે લીધી હતી, તેથી શેવટે દ રીયાનુની ચાલાકી વધારે પરકાશતી હતી. આ ઉપરથી જરખાનુની માતા ફરંગીજનાં મનમાં આસતે આસતે દરી યાનુ વીશે નાખુશી તથા ધીકાર ઉતપન થએા. આ ધીકાર ર.એટલા વધી ગએ કે તે તેહીનું મરણ પછ ઇછતી હતી; તેથી તે બાહારથી દરીયાનું ઉપર મખતા તથા પેઆર બતા વીઆ કરતી હતી. પણ અકરોસ; તે મોરો પેઆર અને મોટી માએઆ હતી !

જમ એક હરીએગી મધમાં જ રંબ અને મેહનંતથી એમાં મપેના બએ એકકો કરે અને છેલે સરવાલે દેવાની બની તે અથે ધુર ભરે તેજ માંક ફરંગીજ કીયું હતું. જે પુતરીને બાલપણથી ઉધારવાને મેહનંત, મખતા તથા રોલત ખરખવાને કાંઈ પણ કસુર કીધી હતી નહી તે ઉપર શેવટે પુર લાલી, બને તે અદેખાઈથી આંધલી બની પેલી નીરજોસ ડાકરી દરીયાનું મારી નાખવાની છુપી ઇછતી કીધી.

દરીયાનું પોતાની છુડી દાસીનાં મરણથી મોટા ગમ માં હતી તે તક લઈને ફરંગીજ પોતાનાં ખરતલ નામે એ ક ખીદમતગારને સીખવી મુકીએ કે તેહીને ફરવા લઈ જ વાની તલ્લીર કરી દરીએ કીતારે હાર કરી પાંછીમાં નાં ખી દેવી.

ફરંગીજ—(ફસલાવીને) જે હરીઆરી રાખજે, તુંને કાંઈ ભારી મેહનંત પડવાની નથી, એકન ફેડકો બસ છે, થો ડી મેહનંતે મોટું ઇનાંમ મલશે, એક ઘડીનાં કાંમથી મોટું નામ અને વરસો મુધી ખાએ તેટલો ખજાનો મલશે તે ખચીત કરી જાંજુને.

ખરતલ—પણ જાઈ મને આ ડાકરીનું મોહ જોઈ તે ડું કાંમ કરવાની હીમત થતી નથી.

ફરંગીજ—અરે, તું મરદ થઈને એવો હીમકારો બ નેચ ! હઈડું નરા કાંજ કરજે એટલે હીમત પોતાની ગમે રાડતી આવશે. હમેા એરત નેવી વારંવાર એથી મોટાં બીકર કોમેા પેપડક નહીએ છઈએ, તેઆરે તું નેવાથી એ રહું સેમ કાંમ કરીએ ! એવાં કાંમ કરશે નહી તારે મુરો સીપાઈ કેઆરે બનશે !

ખરતલ—વારું તેઆરે હું કરવા ધારંછ પણ અરે મને કમકમાટ લાગે.

ફરંગીજ—વહી ધારંછું મું; ખાતરીથી ફેડકે તું તે કરવાનાં.

(જિવામાં દરીયાનું જાતમાં રૂખની રોપવી લઈ આવતી રીચે)

દરીયાનું—અકરોસ પેઆરી દાસી ! તારી મધુર ઇ આદાસ આ મનમાં તારા રાખવાને તારી પોર ઉપર તા જાં કુલો પાંચરું નહી તેહાં મુધી મને એન પડનાર નથી.

ફરંગીજ—કેમ વાહલી દરીયાનું તું દલગીર અને

એકમારગી હજુર કેમ ફરીઆ કરે છે? નરમાનુ કાંદે છે; તે છીની સાથ ફરી હરી તારો વખત ખુશાલીમાં કેમ કાઢાડ તો નથી? દલગીરીથી શું તારી મુએલો દાશ પાછો છવતી યનાર છે? માટે ચાલ આવ દરોએ કીનારે ખુશી તાજ હવા માં ફરવા જા, પંડી તાજ લેહેકીથી તારા મોહપરની દલ ગીરી ઉડી બચે. વલી એકાએક તારી સાથ સંભાવને સા રૂ આપણા ખરતલને લેતી જા, જેની સાથે તું બે ઘડી ફરી આવ એકે છે તારાં મોહડાંપર લેહી આવશે અને ચો ડાવામાં લુખ, સુખ અને હસતુ હુખ સાત લઈ આવશે...

દરીબાનુ—તમે કહેલો છો તેથી તમારો ઉપકાર મેં તું છું, પણ અમરશ્યા મારી ખાતરસર તમારા માકરને શું મારે રોકાશે, તે પોતાનું કાંમ ચુકશે, મારે ફીકર નહીં હું તમારી સલાહ પરમોછે એખલી દરીઆ તરફ ફરી આવશ.

ફરંગીજ—નહી, નહી, બેલાશક, તું ખરતલને લઈ જા, એખલી શા મારે જાએ. વલી તે કાંઈ હાલ અગતનાં કાંમમાં હોએ તેવું મને લાગતું નથી, અને અગર હોએ તોખી શું થએ? તારા બાપને આભાર શું હમે ઉપર થોડો છે? અથવા તુને કે તેને હમે શું થોડા માહીએ? વલી મેં શાંભલીઉં છે કે તારો બાપ તેલેદુર અતરે થોડા દીવસ માં તારી ખમર લેવા આવનાર છે મારે તે જો તુને એવા ફીકા મેહરા સાથ અને હાલ હવાલ હાલતમાં જીએતો તે શું વીચારશે? કદાચ હમારી સંભાલની ખાંખી હશે એવું ધારશે. મારે ફરી હરી તારી તનદરોસતી તાજ કર.

દરીબાનુ—હા, તમે કહેલો છે તે ખરું. તારૂં તેઆરે તમારૂં કહેલું ફરી જાઉં છું.

ફરંગીજ—ખરતલ, જો, હીઆં આવ, આ બાઈની સાથ સંભાલથી જા અને અરધા કલાકમાં તમે જાને વેહે લાં આવજો. વલી મેં તું ને (પેછ) કહીઉં છે તે ધેઆનમાં રાખજો.

ખરતલ—ફીકર નહીં બાઈ, મને કાંઈ કેહેવું નહીં પડે. ફરંગીજ—પેઆરી દીકરી દરીબાનુ વેહેલી આવજો હો (પોતાનાં પાપથી મોહ કમલાવીને બોલી.)

દરીબાનુ—વાહલી માતો તમે નમીન રહે; શા માં રે એકલી ઈતેજરી રાખેછો? હું તો તમારો શુલ્ક કેઈ રી તે ગાઈ શકશ.

(દરીબાનુ તથા ખરતલ હવે ફરવા માલેઆ.)

દરીબાનુ—આજ પવનનું જોર વધારે દીછે.

ખરતલ—નફૂત તરફથી તે કુકે છે મારે ફીકર નહીં. પણ કોઈવારતો એવો તોફાની પવન નીકલી આવે છે કે આ આ વાંદજો પવવામાં ઉંધાં વાલી નાખે છે.

દરીબાનુ—હા બાઈ, વાંદાંજુ મેની ધાસતીતો હમે ઉપર ભારે પડેલી છે. મારી ઘડીએ મને કહેવું છે કે હું નેવારે વાંદાંજુમાં જનમી હતી તેવારે એવું તો તોફાન થઈ હતું કે દરીઆનાં મોભા આસપાસ દાશ કુદતા હતા, વાંદાંજુના ડોલ, સર તથા ચોરડાં તુટીને ઉડી ગયાં હતાં, બોડુ બારકસ મોજના ફેકાથી રખરનાં દડાની બી

શાલે દરીઆનાં દરોમત મેદાનમાં કુદતું હતું, જે વેલા માહાદુર ખલાશીએ પંજુ મોતાની આશા મુકી હતી. એવા સંકટનાં વખતમાં મારી આ મને જનમ આપી તોફાનનો ભોગ થઈ પડી હતી.

ખરતલ—(મનમાં) તેમજ તું ને પણ હમણાં ભોગ થશે પડશે. વારૂ વેક તારી ભક્તી કરી લે.

દરીબાનુ—બાઈ ભક્તીતો શવારનાં ઉકતાંનેવાર ફી ધીછે, અને વલી બનશે મો સાંભના પણ ધર મથે કરશું.

ખરતલ—નહી નહી, હમણાં તું ને ઈશવરની છેલી ભગતી કરવી હોએતો હું હમણાં તું ને થોડી ઘડી આપું છું વેક જલદી કર.

દરીબાનુ—(ધભરાધને) બાઈ, તું શું મને મારી આ રી નાખવા માંગે, કેમ, મને સમજ પડતી નથી.

ખરતલ—હા, મને મારી થોડાંજીના હુકમ માનવો જોઈએ.

દરીબાનુ—(આંખમાં આંશુ આંસી) અરે ઈશવર એક કેમ બને !!

નથી મેં કીધું ધાતકી કાંઈ કાંમ,
નથી મેં લીધું કોઈનું પણ નામ,
નથી મેં ધીધી પાળી કાંઈ ભામ,
બી ને જુરાઈ છે મુજને દરામ.
નથી કુપ્પ લીધું કરી કોઈ પ્રાણી,
મહા પાપ છે મને આ મેં જાણી.
વળી હું હતી છોકરી છેક નાની,
કોણે તારી તંગી મારી એક માની.
મેહાજીતો તારીએ માતાજી મારી,
માયા કરી મુજને મોડી ઉધારી.
મારે બાઈ મને તું કરે કાં માર,
જવાબ શું રહે ધીરતાને દવાર.

ખરતલ—હું કાંઈ તારી સાથ તકરાર કરવા આવે એ નથી. હું કાંઈ સમજતો નથી; મારી થોડાંજીના હુકમ મને માનવો જોઈએ. આ કાંમનો બોભ તેજીનીજ ગર દનપર રહેશે—તેનો જવાબદાર હું શોના.

દરીબાનુ—અરે, બાઈ હું તું ને એલણુ છું કે તું કે એઆને ઘોસતો. થોડા દીવસની વાત ઉપર કોઈ મે જાણ મારામારી કરતા હતા તેઓની વચે પડી તેં છોડેઆ હતા—કેવું પુનતું કાંમ? હવે એવી તારી મુખી છે તો હું મારી વચે પણ તું ને આવવું જોઈએ અને તારી થોડાંજીની ગર મેહરાબાનીમાંથી મને છોડવવી જોઈએ; પણ તેમ કીધા ને બધે તુતો મને ધાતકી હાતે મારી નાખવા માંગે છે એ વાત કેમ બને !

વેલી બીઆરી નીરપરાધી છોકરીની વીનતી ઉપર જ રા પણ દેએઆ આંનેઆ વીનાં પેલા ખરેખરા ખરતલ માકરની ખાતરમાં કાંઈજ આવડી નહી. અતે કમરમાં છુપાવેલું એક કોઈનું કાહાડી નેવા મોઝે જખમ દેવા જા એ છે તેવીજ ઈશવરનાં પુષા હાતે એક ગેબી દાલ આડી ધરી.

વાંચનાર બાનુએ ઈશવરની મુખી કીઆ શબ્દમાં બોલીએ ! નીરોશ અને નીરપરાધીને સદાનો વાલી તે છે

એમ કોણ ના પાડશે ! ખરતલ જેવા ફટકો મારે છે તેવામાં થોડાએક માંથીઆઓ (દરીઆઈ લુણારા) તેહાં અંચીતા આવી લાગા અને જેમ બીલાડી ઉદર ઉપર તરાપ મારી ચોકાર પકડી લઈ જાય છે તેમજ તેઓ પેલા માકરનાં હાત માંથી પેલી છોકરીને ધીલુવી પલવારમાં લઈ નાહા.

આ બીનાં ઉપરથી પેણ ખરતલતો ખરખરો ખર બની ગયેઓ, અને યુવકની મોશાલે તેઓ પાછલ જેવા લાગે અને પછી મનમાં બોલેઓ કે—“અરે દરીઆતુને તો તેઓ ઘસડી લઈ ગયેઓ. પણ ફીકર નહીં નવા દે હવે કહો તે પાછી મલે ? મારે હું ઘર નહીં બાધને છાતી કાઢી સોગણ લઈ કહું કે દરીઆતુને મારી દરીઆમાં ફેંકી આલેઓ.”

હવે આ ઘાતકી કરમ જે ફરંગીને કરાવીઈ હતું તે તેણીએ પોતાનાં ભરખાર કોબાદની હથે અને ગુપચુપ થઈઈ હતું. તેણેપણ પાછલથી તે મારા પડેઆપી ફરંગીને ઉપર ભારે કડા થયેઓ હતો, પણ તેનું કાંઈ વધારે ચાલીઈ ન હતું. કારણ તે જાતે કમજાત—જેહડે કપડી તથા સવલાવે ગરમ હતી અને તેનાં મગજનાં કોટલામાં અદેખાઈ અને વેરનું છુડું વીખ રાખતી હતી.

કોબાદ—અરે ! એ કાટેલ ફરંગીને, આ કેવું કરમ ! તુને કોઈઆથી જોઈ ન હશે તો આની ચાન, ચુરન પણ તારાં છુડાં કરમની સાખશી ને આપશે !

ફરંગી—અરે તમે કેમ નાદાન બની ગયેઓ છો ? એમાં મોટું શાનું !—મેં તેને ઉધારી હતી અને જેમ તેને મારી. એમા શાની તકરાર ભારી.

કોબાદ—અરે, શું આ કરમ જેવું તેવું ! અગર આ આપી પુરુષની મારી પોતાની મીલકત હતો, અને હું એવાં કડર કરમની ધુનેગારીમાં આપણે તોખી તે થોડી હતી. વલી તું જાણે છે કે તેલુચર પોતે થોડા દીવસમાં પોતાની બેઠીની સુલાકાત લેવાને આવાનાર છે મારે તે માંગશે તેઆરે આપણે શું કહેશું ?

ફરંગી—કેહેણ કે તે મરણ પાંખી. હોએમે તો તે છીને ઉધારવાને તથા તનજોસતીમાં રાખવાને હુમારૂં તન તથા મન ધસી લગાડીઈ, પણ ઈસવરનાં હુકમની શાણુ કોણનું ચાલે ? તે અતે મરણ પાંખી અને હુમારા દીલીની દાહન તથા આંખોનાં આંચુ તાજ છે તેઓજ ગેવાઈ પુરશે.

કોબાદ—અરે એવાં પરાકરમ કોઈ ચારખી શકનાર નથી ? આપણે દેંગ તથા કૃતવાથી મોહ મલકાવીને કેહેણું તેતો ખરૂં પણ આપણા અંતરણની અંદરથી છુપો અને અંચીતા પેકાર નીકલશે કે આ લોકો મોહ પડશે ઘાલે છે તેથી શું તેલુચરને સંસારો ભાલમ નહીં પકશે ?

ફરંગી—છીહ, છીહ, કેવું ચેલું ગાડું ! કેવું હી ચક્રારાપણું મરદો મયે ! તેણીને આપણે મારી નાખી છે એવુંતો તેનાં સપનામાંથી ફરી આવાનાર નથી. વલી મેં ખરતલનેથી તુરત નસાડી સુકીએ છે, મારે કદામ તે શેગી રૂ એવુંબી કોઈન નથી; હવે પાસતી શાંતી.

કોબાદ—પણ તુને એવું કાંમ કરવાની નરૂર શું પડી તે બીલકલ અને સમજ પડતી નથી.

ફરંગી—મારી છોકરી જરાબાનુની તે હરીફ હતી બલકે તે વધારે પોંછોંચી હતી મારે જેમ માહુલાબની શે શાની આકૃતાબનાં કીરણો જાંહુખી કરી નાખે છે તેમ જરાબાનુની કીરતો દરીઆતુથી જાંહુખી મારવા લાગી હતી. આપણી છોકરી જે આપા દેશમાં એકજ અપુલ્કીઅ નંચ ગણતું હતું તેમ પવાનું બંધ પડીઈ હતું અને લોકો રાધે કેકણે દરીઆતુની ચાલકી વખાણતા હતાં; મારે એવું મારેથી રખી શકાઈઈ નહીં.

કોબાદ—હા ! હા ! મરદો મોશાં માહુભારત કાંમે કહુવાં કરે છે ! તોખી આરતનાં પરાકરમની આગલ કરી જી પોંછોંચી શકે નહીં. અગર આ વાત ઉધારી પડીતર તારા કદામ કરમનાં કલા છાંડા મારા મોહપરખી ઉડશે અને હુંબી કદામ તારા જેવા ઘાતકી હોઈ તેમ સરવે જણ મારે, અંચીસર !

કરો કદી એ માનવી, મીમવાજ કોઈ જણપર, આરત—કોરત—ને સોરત, અમાલને એ તરણપર.

પરકરણ ૨૦ મું.

દરીઆતુની કુર દશા.

પેલી ફીતુરખેર ફરંગીને દરીઆતુને નાશ કરવાને જે ઇછતનો કીધી હતી તેમાં તે અરેખર નીચકલ થઈ હતી, કારણ તે છોકરી ઉપર જેવા ફટકો પડે છે તેવાજ માંથીઆઓને એક કાફલા આવી તેણીને લઈને નાહુશી જાય છે.

આ બીના ઉપરથી દરીઆતુ એમ સમજતી હતી કે તેણીને છુટકારો થયો, પણ તેથી ઉલટું બનીઈ હતું. માંથીઆઓએ તેણીને રમ્મે નામના શેહેરમાં લઈ નઈ ગેવા મ તરીકે બેચી હતી. તેણીને ખરીદદાર કોઈ મોટો મંડાલ આદમી હતા, જે વેશીઆવારો રાખતો હતા. દરીઆતુની જિજન તથા યુગયુગત દેખાવ જેઈ તેણે કમાઈની મેટી આશા રાખી હતી. જેમ એક કસાઈની છરી તલેથી છુટેજું નેહું નાશીને બનયો નતાં વરનાં ગોશુમાં સપડાએ તેમ આ ગરીબ છોકરીની દશા થઈ હતી. તેણીને ખરીદદાર તથા તેનાં મલતીઆઓએ મતલબસર તેણીને મીઠું પરીસી તેઓનાં ભુરા ધંધાને તાલિ રાખવાની મોટી સીફારસ કરતાં તોપણ તે કાંઈ તેણીને મમક આપતી ન હતી, અને પોતાની નીરમલ નીતી લુટવા દેવાની સામે કમર બાંધતી. કેદે વી ખુખી ! તેઓ અતે યાકી તેણીની ઉપર ભારે નફા પાડવા લાગા, પણ તેથીબી દરીઆતુ બીલકલ રહી નહીં.

શેવર એવું બનીઈ કે તે શેહરનાં હાકમ મેજેરાંમને આ છોકરી વીરો કોઈ ખબર થઈ તેથી એક દીવશે પોતે જાતે આવી તેણીની સુલાકાત લીધી.

મેજેરાંમ—કેમ જુવાન ગી એવા ઇંદનાં તું કેઆ રની પડેલી છે.

દરીઆતુ—સાહેબ રાગ રંજ અને નીતીઈ દેતો હું મારા પાલણામાંથી ચીખીજું.

બેહરાંમ—અરે, શું નાહનપણથી તને એવો જુરો પડ્યો હાત પરમેષોરે કે.

દરીબાનુ—સાહેબ કમનસીબને, તામે થઈ દીલ રા ખી. દર્યાનતઘરીના પંથો કરવામાં ખી કાંઈ એમ નથી. માં દ સુખ નેવાખી આ નગતાનાં મંડલમાં મસાલચીના કંથો કરવાને પલવાર અમકાતા નથી માટે આરા નેવાં નાનાં અ ને નજવાં પરાંછીએ શાની ગરૂરી કરવી નેઈએ? ધંથો ખી કરવો, પડે.

બેહરાંમ—અરે પછુ, શું તું નથી જાણતી કે તું આ કચ્ચા મકાનમાં વસેછી? તારા શેકની મરજને શું તું તામે થતી ન હશે.

દરીબાનુ—અમકશોસ—ઈશવર! મને પાંખ હોતેતા હું અતરેથી કહેવી હડી જતે! આ નગતામાં તું શીવાએ માટે કોણે!

આ થોડી વાત ઉપરથી બેહરાંમનાં મનમાં ભારે અસર થઈ તથા એટલી જ ઈસારત ઉપરથી તેણીની ખુબી તથા હુસીઆરી તે શેઆણ નેરે પીછાની.

બેહરાંમ—તારે વીશે મને કાંઈ સમજાય પડતી નથી માટે તારા મા બાપ કોણ હતાં તથા તું કાંઈથી આવીછે તે મને મેહરબાની કરી નજાવ.

દરીબાનુ—મારા વડાવા કાંઈ હલકા ઇચ્છા નાનાં ખાનસાનનાં ન હતા, દોલત તથા દમાં, મરતમે તથા મો રાઈ તેઓનાં હાતમાં હતી પણ એટલું છતાં કમનસીબે તે એને ઘેરીને ભારે કુખ દેવા 'માંડીઈ' તેથી તેઓ હાલ ભારે બીકટ હાલતમાં આવી રહેયાછે. સાહેબ એથી વધારે આ રેથી ખોલી રીતે મોલાઈ શકાતું નથી કારણ તેથી આ કુ ખીઆરાં દીલને નખમ તામે ધમેચ્ચા વીના રહેશે નહીં.

બેહરાંમ—(આસમરીઅ ધધન) હા! હું નેહલ કે આટલી રૂક મુખજુબાની તારી કેલવણી તથા તારા સરવ સં દગણ બતાવી આપે. આ નાંછું તું લે અને તારા મંડાલ શેકને આપી તારું છુટાપછુટા ખરીદ કર. હું અતરે આ પરમેષ્વર મકાન મધે કાંઈ પણ જુરી મતલબથી આ લેએ નથી. તારે વીશે ને કાંઈ સાંભલવામાં આવીઈ હતું તે મેં પુદ્રે એએછે અને તારી ખુમચુરતી સાય નેકી લપેટા એવી નેઈએ હાલ ઉપર આ આંખોને તારી કપડાં પાડીને અને બીજા હાત ઉપર આ દીલને ઘાડેલ કરીને હું ધર વ ઇ જાઉં.

દરીબાનુએ એ પરમાંછે બેહરાંમના આપેલા પદસા લઈ પોતાના શેકને આપેછે અને શેવટે માહ મુંસીબતે તે નાં કાંડામાંથી હુટેછે અને શેહરનાં એક જાંઘીતા ભાગ મ થે છોકરીએને કેલવણી આપવાનું કાંમ માટે લેછે. આ રીતથી તે આપખખતીઆરીથી પોતાનું ગુનરાંન કરવા લા ગી, અને ને કાંઈ પદસા બંધાવતી તે પેલા મંડાલ શેકને કરનાનાં પેમાં ભરી આવતી, બેહરાંમ તેણીની વારંવાર મુ લાકાત લેવા આંખોને, કારણ મનમાં તે એવી ધારણાં રાખ તો હતા કે અગર આ છોકરી કાંઈ મોટાં ખાંદાંનનીછે એ તું એ સામેત થાએતો મોહુમતાનાં ગાંધી તેનું દીલ બાંધ વાને કાંઈ વધારે લાએક આરત મે એ અકલથી ઉલટું.

માટે તેણીને ઘણીએક રીતે દુસલાવીને પોતાનાં માંખાપનુ નામ તથા કામ પુછેતા પણ વીમરથ નવું, કારણ માંખાપનુ નામ સાંભલી તે પોતાનું સર નમાવી દેતી અને શેવટે દલગીરીથી લાલ ધમેલો તેણીનાં મોહાડાંની આગ જુલવવા દયાણુ આંશુની ધંડી ધાર વગર મોલાવવે ઉતરી આવી બેહરાંમે બીજવી નાંખતી હતી.

ઓરતોની મજલસ.

ભાશાણ પ મું

નાહાનાં બચાંના બીછાનાં તથા પોશાક વીશે.

(આગળ સર ૨૯ થી)

૧૨. બચાંના માથાંની હુટે નરમ અને ગરમ તકીઓ આપીને સુવાડવું નહીં નેઈએ.

નરમ અને ગરમ તકીઆ ઉપર સુવાડીઆથી માથાં નો એક ભાગ ગરમ અને એક ભાગ ધંડો રહેછે તેથી સર કમ અને બીજાં દરેક પેદા થાએછે.

૧૩. બચાંનું બીછાનું સમઘલી તરફથી બરોબર ગ રમ હોવું નેઈએ.

એક બાજુ ઉપર ગરમ બીછાંના ઉપર સુવાડવું અને બીજી બાજુ તરફથી એક હલકું કપડું મોટારવું અવશ્યજ બ રહેછે અથવા બીછાનું ધંડું અને બદન ઉપર પુશકલ ગરમ કપડાં મોટારવાં એ પણ અવશ્યજ ભરેછે, એક બાજુએ પ સીનેગરકાવ થાએ અને બીજી બાજુ ધંડી રહે એથી નુક સાન થાએ. એટલા માટે નેજુ બીછાનું ગરમ તેલુમ મોટરું ગરમ હોવું નેઈએ.

૧૪. ગરમ પીછાનાં બીછાંના ઉપર બચાંને સુવા ડવું નહીં.

તેથી બદન ગરમ રહેછે. પસીના પુશકલ છુટે. વલી બીછાનું નરમ હોવાના સખબથી બચાંના હાડકાં વ લી બધને વાંકા થાએ.

૧૫. જે હાલતમાં દીવસમાં બચાંને રાખે તેવી ન હાલતમાં રાતરે બીછાંના ઉપર પણ રાખવું.

દીવસમાં હલકાં કપડાં પેટરાવવા અને રાતરે ગરમ બીછાના ઉપર સુવાડવું અવશ્યજ ભરેછું.

૧૬. ભીંગાં કપડાં કદી પણ બચાંને પેટરાવવાં ન હી ભીંગા કપડાં વખાતાં નાખવાની ઘણી ભરજ.

બચાના કપડાં એક દાહારો આગલથી વખાતાં નાખ વાં નેઈએ. જાંહી બની સહે તાહાં દરેકોન સોજાં થાએ લાં કપડાં પેટરાવવાં ને નહીં બનેતા રાતે નેવાં કપડાં કા હાડીઆં કે તેને વખાતાં નાખનાં કે ને પસીના ચડીઆ હાએ તે શુકાએ અને સહુરારે પાછાં પેટરાવવાને કામ લા ગે. બીજેલાં કપડાં કદી પણ પેટરાવવાં નહીં. એમ ન હી સમજવું કે નેવાં તેવાં ભીનાં ઇચ્છા સુકાં કપડાં પેટરા વીઆથી ખચુ દરાઈને મનજુત થાએ.

૧૭. જે કપડું ખરાબ થાયે તેને તરતજ બદલી નાખવાની જરૂર છે.

ખ્યાને ઝાડો પીસાખ વારે ઘડીએ થામેછે તેહલા આ ટે બપાવ નવાર કપડાં હાજર રાખવા જોઈએ. વ્ય ને એક કપડું ખરાબ થયાથી બીજી કપડું તરતજ બદલાવવું જોઈએ.

ખ્યાને ઝાડો પીસાખ ઘણાખરો દીવસમાં ચોક્કસ વખતેજ થામેછે અને સાવચેત ખામ્યેને જલદીથી માલમ પડશે કે તે કેમ્પારે બનશે અને તે વખત. ખરાબર ઘેઆન માં રાખીઆથી ઘણાં કપડાં ખરાબ થશે નહીં અને ખ્યાં ને પણ વધારે ઈજા ભોગવવી પડશે નહીં. ઘણી વખતે ખામ્યે ખ્યાને શીખવી સફશે કે ઝાડો તથા પીસાખની વખતે તેઓ કંઈ પણ નીસાનથી જણાવે. લોકો વારેઘડીએ ફરીઆદ ઉઠાવે છે ખ્યા ઝાડો પીસાખમાં ઘણાં ચેલાં રહે છે પણ તેઓએ જાણવું જો વાંક બધે ખામ્યેનાજ છે, જે ખ્યાં ને ખરાબર વખતેજ ઝાડો તથા પીસાખ કરવાની ઓદત ખા કે છે તેને આગલ આવતા તેવીજ તેવ પડે છે.

ફલાનેલનાં પોશાક વીશે.

હવે ફલાનેલના કપડાં કેવા અને સારે હતા હોવાં જોઈએ તે અને તે પેહેરાવવાથી થું શુદ્ધ થામેછે તે વીશે થો ડામ્યેક અગત ભોગ વીચાર જણાવવા માશુકું.

૧. ફલાનેલ ઝીની હોવી જોઈએ. જાડી તથા બારી નહીં હોવી જોઈએ.

૨. હમિશ બને માંડાં શુધી ફલાનેલ સફેદ વાપ ફવી જોઈએ.

સફેદ કપડુ વાપડીઆથી તે ઉપર જે મેલ વલશે તે જલદીથી માલમ પડી આવેછે અને તે તરતજ બદલવાને વીચાર આવેછે, રંગીન ફલાનેલ ઉપર મેલ પડે છે તે માલમ પડી સફતો નથી અને વલી તે જાડીની અને સારી મલતી નથી.

૩. ફલાનેલનો પોશાક મેલ ખાલે છે એમ વીચારી ને ઘણું શુધી પેહેરાવી રાખવો નહીં.

ફલાનેલના પુમરાંમા મેલ ભરાઈ રહીને પસીના સા થે મલીને કાઢે છે અને તેથી ચેરકામ્યેદા થામેછે.

૪. નાહુના બ્યાંને ફલાનેલના પોશાકની ગરજ છે કાંએકે તે આંગમાં ગરમી રાખે છે તથા આંગ થુંક પડવા જેવું નથી.

ખ્યાં મોઢાકુ થયા પછી ફલાનેલ જેમ ગરમ પડે તે 'મ વાપડવું'.

૫. પશીનો પડીઆથી જે આંગ થુંક થામેછે તે ફલાનેલના પોશાક પેહેરાવીઆથી થડું નથી.

૬. ગરમીની કુમમાં ફલાનેલનો પોશાક પેહેરાવવાની જરૂર નથી.

એ વખતે રેશમી કપડું પેહેરાવવું સારું.

૭. નાંડાં ફલાનેલ સડે નહીં તાંડાં પેહેરાવવું પણ નહીં.

કોઈ બ્યાંને ફલાનેલ પેહેરાવીઆથી ક્યવચ અને આંગ ગરમ અને લાલ થઈ આવેછે તાંડાં ફલાનેલ પેહેરાવવું નહીં.

૮. તાપનાં બ્યાંને ફલાનેલનો પોશાક પેહેરાવવો નહીં.

તેથી ઉલતી આંગમાં તાપ વધે, ફલાનેલ નહીં પેહેરાવીઆથી બ્યાંને સરદી થશે એ વીચાર ખોરા છે.

૯. બ્યાંને ચાંમરી ઉપર ફલાનેલ પેહેરાવવું નહીં.

નીચે સુતરાઈ કપડુ પેહેરાવવાની જરૂર છે.

૧૦. શતરે ફલાનેલ પેહેરાવવાની જરૂર નથી.

આવતી મંડલીમાં બ્યાંના ખોરાક વીશેની ઘણીજ અગતની ખાબદ ઉપર ભાશાજી આપરા.

એક ભુતની વાત.

અમેરીકા ખંડમાં છુકર નાખના કસખામાં ૧૮૪૭ ના રેએ મહીનાની ૧૯ મી તારીએ એવો બનાવ ખ નીઓ કે તરણ જીવાન સખસો જેવો કિંઆ ખાનધાન ના અને સગા હતા, તેઓ એક યુસાફરખાનામા શાથે મકોઆ અને રાત ઘણી તોશાંની હોવાથી કસખ કીથો કે રાત તાંડાંજ કાઢાડવી, વાત લંખાવતાં છેરે તેઓ ભુતની વાતો ઉપર આવેઆ. તેઓ માહેલા બે જણે એવો વીચાર જણાવીઓ જે ભુત ખરેખર ફનીઆમાં છે પણ તેઓ માહેલો સંજીથી નાહુનો તેનો ઈનકાર કરવા લાગે. એવી તકરારમાં તેઓ ગરમ થઈ ગએઆ અને છેરે એવી રરખાસત થઈ કે નાહુના ભાઈએ પાસે ના ગામકમા એક ખાલી ઘર હતું અને લોદાનો એ વો વીચાર હોતો કે તાંડાં ભુત વસે છે તે ઘરમાં તેણે ચ ત કાઢાડવી. નાહુના ભાઈએ એ વાત ઘણીજ ઢાંશથી કહુલ કીધી. સાચવી તર્જખારી કરીને તરણો જણે તે ધ ૨ લણી ગએઆ, એક કલાકમાં મુવાનો જોરડો તર્જઆ ૨ કીથો. થેલો નાહુનો જીવાન સગડી આગલ ખાહાકુ રીથી ઊભા રહેઓ—ટેખલ ઉપર ગેરીથી ભરેલી પીશ તેલો ભરી તઈઆર કરી યુકી અને તેના બેડી દોસત દોરોએ એ વખતે તેની પાછેથી રખથુદ લીધી.

નજીક રાતનાં ૧૧ કલાક થવા આવેઆ, ને જીવાન સખસે પોતાનો વખત કાઢાડવાને એવો થેરા વ કીથો કે તેણે મણીત સખતરના હીચાગો કરવા. એ કામમાં મુનેસા છે તેવામાં ખારણા આગલ કીઈનાં દોક વાનો આવજા આવેઓ, ખારણુ કીધાકીડી, તેણે ચા

તાના દોસતદારોને જોએઆ, તેઓ એવે બાહુને પાછા આવેઆ કે તેઓ એવી દરખાસતથી ખચીત દલગીર થયાછે અને તે તેઓની સાથે પાછો આવે ઈઆ તેઓ તેની સાથે રાતે રહે. પેલા જુવાન સખસે ખારણા ની બાહર આવીને તેઓને ખાતરીથી કહીકી કે તેઓ એ તેને વીગે કાંઈ પણ અંદોશ રાખવો નહી, એમ સ મળવીને તરણ મીનીટ. ઓરકાની બાહર રહીને પા દો પેતાના ઓરકામાં આવીને કાંતે વલગીઓ.

મધરાતનો વખત થવા આવેઓ, તેના કાન કિ પર કાંઈ આવાજ પડીઓ ? દાદર કીપર કોઈનું ચહડ તાં પગકું સંલલાએકીં અને તે સાથે એક હાએ મારતો આવાજ સંલલાઓ. જુવાન સખસ જરા મનમાં બી ધો પણ થોડા વારમાં સધલુ સમાધાન થઈ ગએકીં, થોડા એક વારમાં ફરીથી પગકું સંલલાકીં અને ખારણા ત રફ જોતાં તેની ખીલી ખીસતી માલમ પડી અને બા રણુ ઊધડીકીં.

ખારણામાં એક તદન સરેદ પેશાક રહેરેએ આકાર દખાએઓ. તે જુવાન સખસ તરત ચોંકીને ઊ ઠીઓ, હાથમાં પીસતોલ લીધી અને બેલીઓ “નીકલ અહીથી ! એ સધલી હીકમનહેં પણ સંભાલજે, હું એ વી બેવકુફીથી કરવાનો નથી. એક પગલુ આગલ બ ર અને હું પીસતોલ તારી તરફ શેડશ.”

પેલા હુતે એક મોહાટી ઊંડી હાએનો આવજ કાહડીને એક મજલુ આગલ ભરીકીં, પેલા જુવાન સખસે હાથ ઊંધાવીને પીસતોલ તેની ભણી શેડી. અબજેએ જેતું એ બનીકી કે હુતને કાંઈપણ લાગુ ન હી અને તરતજ એક બીજુ આગલ પગલુ ભરીકી, પે લા ગરીબ બીચારા જુવાનથી ઘભરાટમાં કાંઈ બેલા ઈ સકાઇકી નહી પણ બીજી પીસતોલ કીચકીને શેડી, વલી તેથી પણ હુતને કાંઈ નુકસાની થઈ નહી પણ તેણે હાથ કીચકીને પેલાં જુવાન સખસના પગ ભણી (બે ગોલી નેથી પીસતોલ ભરી હતી તે) નાખી. પેલા જુવાન સખસની હીમત આવા ચમતકાર આગલ તકી નહી સકી, તે બેસુધ થઈને જમીન કીપર પડીઓ. હુ સીઆર કીધા પછી માલમ પડીકી કે તે બીચારાની મજબની આગરી ખીશી ગઈ હતી.

પણ એ હુતનો ભરમ પછવાડેથી માલમ પડી ઓ. પેલા બેકી દોસતદારોએ હુતનો લેખાસ પેટરી ને તેઓના ભોલા સોજતી સાથે મસફરી કરવાનો દેરા

વ કીધો. હુતો પણ બીચારા તદન અંબાણા હતા કે તેનો એવો માફો પરીણામ નીપજ્યો. બીજી વેલાએ બરે પેલા જુવાનને સમજાવા ગીઆ અને તે તરણ મીનીટ સુધી ઓરકાની બાહર રહેઓ એટલામાં પેલી પીસતોલમાંની ગોલીઓ એકે છુપી રીતે કાહડી લીધે લી અને તેથી બરે પીસતોલ શેડી તારે માતર અવા જ થઓ. આ હીકમતની પેલા બીચારાને કાંઈ ખબ ર નહી તેથી પોતે શેડીથી પીસતોલ માહકી ગોલી પો તાના પગ આગલ નાખેલી જોઈને બેસુધ થઈ ગએઓ અને તેનું મજબ ખીશી ગઈ.

બચાંની ગમતને વાસતે રમત.

“ રમતીઆબને રમકડાથી રમ્મડા,
વંચિક વીચારે વની આનંદ પમાડા.”

મા બાપની ફરજ છે કે બચાંની ગમતને વાસ તે તેઓને લાએકની રમત પુરી પાડવી; કે નેથી કે ઈ પણ નુકસાન વગર બચું પોતાનો વખત ગુનરે. નાહનપણમાંથીજ ને બચાંનાં મનની વલાણુપર કી આન આપતાં રહીએ, તે આગલ ચાલતાં મા બાપો ને નેટરી મેહનત પડેછે, તેનો થોથો ભાગ પણ નહી પડે. “કુમકું ઓક વાલેકું વલે,” એ કહ્યત નેકે આપણામાં ઘણીજ સાધારણ થઈ ગઈછે તેપણ તેની શચાઈ વીગે થોડાજ વાંચનારાઓએ કીઆન આપી ઊંડો. દુનીઆમાં ને ને વજાણાએલા મરેછે ત થા બાણીતી ઓરતો થઈ ગઈછે, તેમાંનો ઘણોખરો મોથો ભાગ પોતાની માતાનો કીપકાર માનેછે. કારણ કે તેઓની છુધીમાં વધારો થવાનું સુખીખ કારણ તે ઓની માતાની દાહપણુ ભરેલી માવજત હતી, વાસતે નાહનપણમાં બચાં તરફ મા બાપ (તેનાં ઘણું કરીને મા) નેટરું ધીઆંન રાખે તેટલું થાઉંછે. પછી તેઓ ને એમ પણ લોગે કે કેટલીક ચીજો નજીથી સવાથી તેપર શેકટ વખત ગએછે, તે સુધાં ને તેઓ ધીરજ થી વીચાર કરશે તે તેઓની હુલ તરત માલમ પડશે.

બચું બરે દાંત આવતી વખતે હોરાંન થાએ છે, તે વખતે ને તેને હાથીદાંનની કડી હાથમાં રમવા ને આપી હાએતો તે મોહમાં ઘાલી ચુંસી પોતાનો વ ખત ગુનરેછે. તેટલુંજ નહી પણ નેથી તેનાં વવર તા પારાને આરામ મથેછે. એ કડીને એક દારીથી

ખાંધીને આપવી નોંઘજી; પણ ધીઆનમાં રાખવું કે તે દોરી રંગત નહી હાજી, કે જેથી તેનો રંગ ખયાંનાં મોહમાં ઓગરે. એજ કારણસર રંગત આં ગલીછીં અથવા ખીજાં રમકડાં આપવાં ન નોંઘજી. કુંચીનાં ઊમખાથી, ઘુઘરાથી તથા હરેક ચીજથી ખણખણતો અવાજ થાએ તેથી ખયાંને મઝા લાગે છે વાસતે એવી ચીજ આપતાં તપાસ રાખવી કે તેવી ચીજો તો ખાંધીને લોહડાંની, વગર રંગનાં લાકડાંની તથા હાથીદાંતનીજ બનેલી હોવી નોંઘજી. ફટલાક ખયાં પોતાનો ઘણો વખત ફેરવાની તથા મણીની સેર લઈ ગમતમાં કાઢાડે છે. ગલી શકાએ એવી નાહતી ચીજ નોંખયાંને આપવી પડે તો હુશ તેજાને મજબુત દોરીથી ખાંધીને આપવી નોંઘજી. ખયાં જારે બેસતાં તથા જરા સમજનાં થાએ તારે તેજાની પાસે રોંગેલા લાકડાનાં કટકા મુકવા જેજાને તેજા શે હાથથી મોઢવીને પાછા દેલી પાડે. તેજાને જુનાં પાનાં આપીઆ હાજીતો તેજા ખડુ ખુશી થાએ છે. મોટી મોટી કીમતનાં રમકડાં કરતાં એવી સારી ચીજો થી તેજાને વધારે ગમત મહેલે. જુનાં નીહીસપેપર તથા નકાંમી ચોપડીઓ તેજાને કાઢી નાખવાને નહી આપવી નોંઘજી કાંચકે તેવી ટેપ પડીતો નકામો તથા ઊપીઓથી કાગલ વચે કંઈ તશવત તેજા સમજ શકવાનાં નથી.

તેજા જારે ઊમરે જરા થોડુચતાં થાએ અને થોડાં સમજનાં થાએ એટલે હાથીદાંતના અથવા લાકડાનાં કટકા ઊપર મુકાસરો ફોતરી તેજાની સાંમને રમવાને મુકવું નોંઘજી અને તેજાને જેમ અક્સરો જાણવાની ખાજેશ થાએ તેમ શીખવતાં જવું. તેજા જેટલી વખત એક અક્સર જાણવા માંગે તેટલી વાર જાણવડું, તેજાની શાથે ખીજવાઈ જવું નહી; તેજાને કીતાવલે શીખવવાને ગોદ ગોદ કરવું નહી પણ તેજાની મરજી પરજ રાખવું. અક્સરો એવી રીતે શીખી રહે એટલે તેજાનાં નાહના નાહના સખરો ગોઠવવાને શીખવડું. જેમકે જે કટકાપર કે ફોતરી આ હાજી તેની નોંઘે જે કટકાપર ર ફોતરી આ હાજી તે નો મુઢીઆ હાજીતો કર રખદ થાએ. એવી રીતે એક સખદ શીખી રહીઆથી ખીજે શીખવવો. તેજાથી જરા મોટાં છોકરાં એવી રીતે તેજાને શીખવે તો ઘણું સારું. કાંચકે તેજાનાં મન અને ખયાંનાં

મનમાં થોડોજ ફરક હાજી છે તેથી તેજાએ ફટલાવાર એવી ખાખડમાં ધીઆન મોકવું તે મેહલથી જાણે છે. તેજા મુકામાં હાજી તથા ખીજા રમતમાં પડવાને માં ગતાં હાજી તે કદી તેજાને જોર કરી શીખવવાની તજવીજ નહી કરવી નોંઘજી.

કંઈ પણ ખચું શીખીને પાધરો જવાખ દેતો તેને સાખાસી આપવી અને સુંમી લઈ તેની પીઠ ઘેકવી. એવી રીતથી તેને હીમત મહેલે અને મેહનત કરી શીખી સાખાસી ચેલવવાની તક મહેલે. બેનબ મીન વેસટને વાસતે એવુ ફેહલે કે તે જારે નાહતો હતા તારે એક દીવસ પોતાની બેહન ઓરીમાં સુતી હતી તેની રખેવાલી કરતો હો. ઊગમાં ખચું હુશી જો તે જોઈ તે પોતાનાં મનમાં એવોતો મધન થજેજો કે કાગલ કલમ લઈ તેણે પોતાની બેહનની ચીતાર પાડીજો. તેટલા વારમાં તેની મા આવી લાગી; તે જોઈ તેણે ચીતારવું કાગલ છુપાવાની તજવીજ બીધી, પણ તેની માએની નજર પડવાથી તેને મુઢીજી કે એ થુંલે. તેણે ઘમરાઈને માફ માંગી અને પેલું ચીતર દેખાડીજી. તેની મા તે જોઈને ઘણી ખુશી થઈ અને તેને સુંમી લઈ સાખાસી આપી. તે દીવસથી તેણે ચીતારનાં કામમાં ધીઆન આપીજી અને પછ વાડે પરખીઆત થજેજો તારે તે ખોલતો કે “મારા માની ને સુંમીથી હું ચીતારો બનીજો.”

ખયાંને વાંકને માટે સળ કરવાને પ્રદલે તેનાં ઝુલુને માટે વખાણ કરવાની ચાલથી વધારે શકેલો થાએ છે. ટપકાથી તે હીમત દોડી દઈ નાશીપાસ પઈ જાણે અને જોડું કામ કરવાને અચકાવું નથી. પણ જો તેને સારા કીમને વાસતે સાખાસી આપીતો ફરીથી સાખાસી ચેલવવાની તજવીજમાં રહે છે.

જે તરણ વરસાવું ખચું થજેજો પછી તેને જનાવરોનાં તથા એવાજ ખીજા ચીતારોથી રચુજ આપવી. એવા ચીતારો તે વખતે તેજાને પસંદ હાજી છે તેથી સંભાલીને તેજાવું ચીતારની મદદથી ગાન વધારવાની કોસેસ કરતાં રહેવું. ચીતારોનાં કદ તથા આકાર ખુદરતથી કીલકા હોવા ન નોંઘજી. જો એક ચીતાર હાથીનો નાહના કદનો પાડીજો હાજી અને બીંદરનો પણ હાથીનાં જેટલાંજ કદનો પાડીજો હાજી. તે ખચું લુલ કરેજો વીનાં રેહુ નહી માટે તેની પણ સંભાલ રાખવી. વલી ચીતારો શાનું શાનાં છે તથા

તેઓનાં ગુણ, રેહ્યાણુ ઈતીઆદી વીરો થોડું થોડું જા
ન આપતાં જવું. ખચું નેટયું નાણુવાને ખુશી
હોએ તેથી વધારે જણાવવાની તજવીજ કરવી નહી.
આપણી મતલબતો. એટલીજ હાવી જોઈએ કે તે
આને અવલોકન કરવાની તથા પુછપરછ કરવાની
રેવ પડે.

ખયાંઆને પોતાને હાપના ખનાવેલાં રમકડાં
થી ઘણી ગમત મલે છે. તેમજ ખનાવતાં તેઓનો વ
ખત રોકાએ છે. વાસતે એ ખેવડાં કાચણસર જેમ ખને
તેમ તેઓ પોતાને હાથે રમકડાં ખનાવે તેવી રીતે તે
આને ઊંશકેરવું. જે ગામડામાં ખયાંઆને પોતાને
હાથથી ખનાવેલી રમતથી ગમત કરતાં જોએઆં છે તેમ
મુખઈમાં મારા જોવામાં આવવું નથી. તેઓ કામકાં
લઈ ગાડી ખનાવે છે અને વાડમાંથી કાંઠા કાઢી ગાડી
ના કામમાં ખીલાની મારફત વાપરે છે. વહી ખાલી
લીલાં નહીંએરના ફેરલાંને કામમાંના પગ જોડી થોડા
ખનાવે છે. ઝાડના ડીડવાને કાંઠા ભેડી ગાએ ખનાવે
છે. એ શીવાએ કામમાંની તથા ખીલ તરેહવાર ચી
જોની રમતો ખનાવી પોતાનો વખત ગમતમાં કાઢે
છે. ખયાંને સહેલપર પેનશીલથી રમકડાં પાડવાની
ખુશી લાગે છે વાસતે તેઓને ખરા આકાર પાડવાને એ
તવણી આપવી જોઈએ. એ શીવાએ કામલાનાં વાંડ
ણુ અને ખીલ જાતના રમકડાં તેઓને હાથે ખનાવે
તો ઘણુ સારું.

કાગલને કાપીને તેનાં તરેહવાર આકાર ખના
વવાની રમુજ પણ સારી છે. કાઈ વખતે દોષીની છ
લનો પણ એવોજ ઊપીઓજ ખયાંઆ કરે છે; તેમાં
મા ખાપે ખનેતો જેમ ખને, તેમ ખુદરતને મલતા આ
કાર કાપવાને શીખવવું. ખચું કાતરને કામમાં લેવા
ને શક્તીવાંન થાએ તોપણ જે કાતરની અણી જો
લ હોએ તે કાતર હાથમાં આપવી. એક છોકરાને
વાસતે ફેહ છે કે તે ખે વરચથી છ વરશનો થએઆ તે
ટલામાં તેણે કાતરનો એટલાંતો ઊપીઓજ કીધો હતો
કે પાંચ છ કાતર ઘસાઈને નડાંની થઈ પડી હતી. વ
હી તે તરેવાર દેખાવનાં એવાંતો સરસ આકાર વગર
દીલે અને જરા વીચાર કરીઆ વગર સેહલથી કા
પી શકતો હતો કે આપણે હેરત પાંખીએ. તારપછી
તે જુદાં જુદાં રમકડાં ખનાવવાને શીખીઆ તે એટલાં
મુઠી કે તેનાં, મા ખાપ જે ગરીબ હાલતમાં હતાં તે

આને પોતાનાં નીરવાહમાં રમકડાંનાં વેચાણથી આ
સરો મલતો હતો.

વહી ખયાંને ઢીંગલી આપી હોએતો તેની
સાથે પોતાનો વખત સારી રીતે ગુમરે છે. ઢીંગલીને
વાસતે કપડાં પોતાને હાથે ખનાવવાની કોશિશ કરે છે,
તેને પીચારથી ચાહે છે; અને ખીલ તરેહવાર રીતનાં
નીરદેશ આલા કરે છે. ફેટલાઈનો હવો વીચાર છે કે
ઢીંગલી જેવી ચીજ ખયાંને આપવી નહી જોઈએ તે
થી કરી ખયાં લગ વગરની ચીજ ઊપર ગોઠો પી
આર રાખવાથી ખરો પીચાર ભૂકી જાએ છે. પણ
એ મત પસંદ કરવા જોગ નથી. જોકે નલવી ચી
જપર હાડું હેત ચખણું ગોઠું છે, તોપણ તેથી ખયાંનો
વખત સારી રીતે જાએ છે. મીસ હેમીલટન એક છે
કરી વીએ ફેહ છે કે તેનો પગ કાપી નાખવાની ફરજ
પડી હતી તે વખતે તે છોકરી પોતાની ઢીંગલી ગોઠ
માં લઈ પડી રહી અને પગ કાપતી વખતે દુઃખનું
કંઈ પણ ચીનહ ખતાવીડીં નહી. કાકરે પગ કાપી
રહ્યા પછી મશકેરીમાં પેલી છોકરીને કહીડીં કે “આ
ભો, હવે તમારી ઢીંગલીનો પગ કાપીએ,” તે સાંભ
લીને પેલી છોકરીને ઘણુંજ રડવું આવી મઈડીં. પો
તાનાં દુઃખને વીચાર ન કરતાં તેને પોતાની ઢીંગલી
નાં દુઃખ વીશે ઘણું લાગીડીં.

ખયાંને જનાવરો સાથે રમવા દેવું. પણ જે
જનાવરને પાંજરામાં બંદીખાને નાખીડીં હોએ તે
થી સુખ મલે એવી આશા રાખવી નહી. સરવેને છુ
ટ પીચારો છે; પછી શું માણસ, પસ્ટ કે પંખી; ખયાં
પાચેજ તેઓને ચારો નાખાવો, ઘણા સ્થલવા ખેારા
ક આપાવો તેથી તેઓ કાંમનું કામ કરે છે અને વહી
પોતાનો વખત રમુજમાં કાઢે છે.

ખયાંઆને ખાહર દોડી રમત કરવા દેવાં
જોઈએ જો ખાગ ખગીઆ પાસ રેહતાં હોઈએતો,
ઝાડને પાણી સીપવાને, જમીન ખોદી ખી નાખવા
ને, નીંદવાને, તથા એવીજ ખીલ રીતે રમુજ કરવા
ને ખયાંને રેવ પાડવી જોઈએ. ખાહરની એવી ર
મુજથી તંદરોસતીમાં અતીશે શાએલ થશે.

છોકરીઓ પાંચ છ વરશની થઈ કે તેઓને શી
વવાનું આપવું જોઈએ તે એવું કે તેઓને તેથી રમુજ
મલે અને પોતાનાં પેહરવાસને લગવું કામ કરી શકે.

જેમ જેમ તેઓ મોટી થતી જાય તેમ તેમ તેઓને પોતાની સંભાલ થાતેજ રાખે એવું શીખવવું જોઈએ.

એ શીવાએ તેઓ ખીજાને કેવી રીતે મદદ કરી શકે તે પણ જાણવાની એવ પાઠવી જોઈએ. “હું કઈપણ શારૂં કરી શકીશ, કાંએ માએજ ખરૂં કે ન હી?” એવી રીતના સવાલ તેઓ તરફથી ઘડી ઘડી નીકલે તેવી ઊંચકારણી કરવી જોઈએ અને ખીજા આપર તેઓએ કેવો ઊપકાર કર્યો તેની સલાહ આપવી જોઈએ.

એ શીવાએ જ્યાંને કઈપણ નવી ચીજ વીશે ગનાન આપતાજ રહેવું. કાઈપણ ખીના ગમે તેવી વગર કામની કાએ તોપણ તે વીશે વગર અડચણે જો ગનાન મલવું હોયતો તે ખચીત શ્રેયવતું જોઈએ. કાં એકે આગલ ચાલતાં આપણી શી અવસથા થશે તેના આપણીથી કઈપણ રીતે વીચાર થઈ શકતો નથી. વી દીઆ થાબીઆશ વીશે, તેમજ રાંધવા, સીવવા વીશે, તેમજ મોખી, સુથારના કામ વીશે, વડીલાત વીશે, અ ને ગમે તેવાં નીચાં કે ઊંચાં ગનાન વીશે જોલ ક રી શમજાવેવું જોઈએ.

એવી રીતે ખચીપર પુરવું ધીઆન જો માતા ખીતા આપેતો આપણા લોકનો દીવશ એકદમ ઊંચડે એમાં કઈપણ સંદેહ નહી.

હવા—તેનું અચરત શરીરું વળન.

જારે એવું સાબિત થયેજીછે કે હવા કાંઈએક ચીજ છે, તારે દરએક ચીજની માંધક તેને વળન હોયો જોઈએ. હવે આપણે એ વળન છે કે નહી તે તપાસીએ.

૧ હું. જો એક ખાટલી લેઈએ જેમાં બે પેંડ અથવા થેર ભર હવા સમાઈ શકતી હોય તેમાંની હવા તદન ખાલી કરી નાંખીએ, (હવા ખાલી કરવાને માટે એક શાંચિ આવેલે જેને “એરપંપ” કહેલે તેની મદદ થી હવા તદન ખાલી થઈ શકેછે) અને પછે જો તેનું બરાબર વળન કીધું હોયતો તેનાં આગલનાં વળન કરતાં ૧૬ ગરેન હલકી માલમ ખર હવાનો વળન ૧૬ ગરેનછે/ અને ખચત

લ થાયછે. એ ઊપરથી માલમ પડેછે કે પાંણી કર તો હવા ૯૧ હલકી હલકીછે. જો હવાને વળન હવે નહીતો ખાટલી જોખમાં જાંઘા વખત-શરખીજ થતે, પણ હવાને વળન હવાને લીધેજોલમાં શેરશર થયો. હવાને વળનછે એવું સાબિત થયેજી હારે-આપણને એવું જોઈએ કે એ વળન દુનીઆની સપાતી અને તેમાંની વસતુઓ ઊપર કેવું અને કેટલું દખાન કરેછે.

હવાનો જોજો જમીન ઊપરની દરએક ચીજ ની સપાતી ઊપર દરએક ચોરસ ઈંચે પંદર રતલ પડેછે એવું ગણતરીથી સાબિત થયેજીછે અને તેનો અખતરો હવે નીચે આપીએ છઈએ.

તરણ શીટ લાંબી એક કાચની નક્કી-લેવી-જેનો એક છેડે તદન બાંધ હોય અને ખીજે છેડેથી ઊધાડી હોય તેમાં ઊપર સુધી પારો ભરવો અને ખીજાં એક પોહારાં વાસનમાં પારો ભરી આસતેથી પેલી નક્કીને ઊધાડે છેડે આપણા અંગુથો બરાબર દાખી હવા ન હી જાય એવી રીતે પેલાં ખીજાં વાસનનાં પારામાં ચુકવી અને પછે આપણા અંગુથો દુર કરવો. એમ કીધાથી માલમ પડશે કે પેલાં પોહારાં વાસનમાંનાં પારા ની સપાતીથી પેલી નક્કીમાં ફક્ત ૨૯૫ ઈંચ સુધી પારો રહેશે અને ખાડીનો પોતાની ત્રેલે નીચે જશે. એ નુ કારણ માતર એટલુંજ કે પેલાં વાસનમાંના પારા ની સપાતી ઊપર જેટલું હવાના જોજથી દખાન થાય છે તેનાં પરમાંણે પરમાંણે પારો ઊંચે ચડડી રહેછે. એ નક્કીમાંનાં પારાને ઊપરથી હવાનું કાંઈખી દખાન થવું નથી કેમકે નક્કી મથાલેથી બાંધેલું અને પેહલાં નક્કી પારાથી છેકથેર ભરી નાંખેલી તેથી તેમાં હવાનું તલજ રહેલીજ નહી. જો નક્કીને મથાલેથી ઊધાડી નાંખીએતો તેજ વખતે તેમાંનો પારો નીચે ઊતરી પડશે. પણ જેવારે ઊપરથી હવાનું દખાન સુધગી થવું નથી તેવારે નીચલાં દખાનનાં જોર પરમાંણે પારો ગણની બરાબર ચડડી થઈ રહેછે. જોટલા માટે હવાનું દખાન જમીનની સપાતી ઊપરની તરવે જગામા ૨૯૫ ઈંચ ઊંચાઈનાં પારાનાં જેટલું થયેજી.

હવે આટલુંતો સાબિત થયેજી કે ૨૯૫ ઈંચ ઊંચાઈએ અને એક ઈંચ જાડાઈનાં જેટલો પારો ૧૫ રતલ વળનમાં થાયછે અને તેટલીજ જગામાંની હવાનું વળન પણ એટલુંજ થાયછે તે ઊપરથી ખોલી રીતે માલમ પડેછે કે જમીનની સપાતી ઊપર દરએક

ચોરશ ઈંચે ૧૫ રતલનો બોજ હવાથી થાયછે. એજ ગણતરી ઊપરથી પારાની શીશી બનાવી લેઈકે હવા નો ફેરશર, જોવા કાંચે લગાડેછે અને એજ ગણતરી અને શીશીથી દરીઓ, ખેડનારાઓ હવાનો ફેરશર જો ઈંચેતાનાં બન માલની સંભાલ લેઈ શકેછે નહીતર હવાનો ફેરશર ઈંચાને તોણાંણ અને સમાંધાંની નહી માલમ પડેતો પછે તેઓ શાવચેતી કાંઠાંથી અને કેમ રાખી શકે?

જો ઊપલોજ અખતરો પ્રારાને બદલે પાણી થી કરવો હોએતો તેને માંડે છતરીશ ફીટ લાંબી ન લી નોઈએ, અને ને ઊપરથી માલમ પડે છે હવાનાં દખાનથી પાણી ખતરીશથી તે તરીશ ફુટ થી ઊંચા ઈંચે ચડી રહેશે. આ દીકર અને ખરચાલો અખ તરો કોઈ કરતું નથી પણ ૧૬૪૭ માં નામીયા પાસ ક્રે નારમંદીમાં કીધો હતો.

બરે જમીનની સપાતી ઊપર દર ચોરશ ઈં ચે ૧૫ રતલ હવાનો બોજ પડેછે તારે આપણી ધો તાની ઊપર તેજ ગણતરીથી કેટલો પડે તે ગણીએ.

જો માણસનું શરીર શરેરાશ પંદર ચોરશ ફુટ નું ગણીએ (જે ઘણું કરીને તેમજ હોએછે) અને આ પણી આગલી ગણતરી પરમાંણે દરએક ચોરશ ફુટે હવાનો બોજ ઈંચા દખાંન ૨૧૬૦ રતલ થાયછે તો પંદર ચોરશ ફુટ જે માંણસની બાહરની સપાતી ગણ વામાં આવી તેની ઊપર ૨૨૪૦૦ રતલ અથવા ચ લિદાન, અથવા ભારી માલ ઘસડી જનારા ચક્રી દ ગારાખાનાં માલ જેટલો બોજ પડવો જોઈએ. આ બોજ આપણુ દરએક મધીઅમ કંદનાં માંણસોની ઊપર પડેછે. એ બોજ આપણને એક બોલ બો લતાં કચડી નાંખે પણ તે અપાર ગેહરખાની નાં શાહજે તેની રચનાં એવીતો નાદર કીધીછે કે તે થી આપણને એ બોજ પીલકુલ માલમ પડતો નથી. કારણ માતર એજ કે એ દખાંન અથવા બોજ શર વે તરફથી, ઊંચેથી નીચેથી તેમજ બધી બાજુએથી એકશરખો પડેછે તેથી અને આપણાં શરીરની અંદર ની હવા જે તેટલાજ નોરથી બાહરની હવાનાં બો જને દખાંન કરેછે તેનાં સખબધી આપણને તે ખુલ ગી માલમ પડતું નથી.

જો આપણે એક કાચની પોકલ ચોટી નહી લેઈએ જેનાં બેકી જેંકે ઊઘાડા હોએ અને તેને એક

છેડ બકરાનાં ટુકાનું ચાંમડું બાંધીબીં હોએતો તે ક વચીત ફાટનાર નથી કેમકે જેમ ઊપરથી તેની ઊપ ર હવાનું દખાંન થાયછે તેમજ અંદરની હવાનું પણ દખાંન ચાલુજ છે તેથી શરખું દખાંન રહેછે. પણ જો તે નહીં માંની હવા, હવા કાઢી નાખવાનાં શાંધા વ તે સુશી લીધી હોએ અને બરાબર બંધ કરીએતો પછે મેલો કુકો હવાનાં ઊપરનાં દખાંને કરી જલદી થી કુટી જશે. એટલા ઊપરથી આપણી ખાતરી થાયછે કે બધેથી શરખું હવાનું દખાંન હોએ નહી તો પછે આપણાંથી જવાએ પણ નહી.

ઘણીવાર હવામાં ફેરશર થવાને લીધે આપણી હવાનાં વચનની ઊપલી ગણતરીમાં ફેર માલમ પડે અને જોવા ફેરશરને લીધેજ ઘણીવાર દરદી માંણસોને ખમડું પડેછે. જેઓને દંમ અથવા હાંધણનો મરજ હોએછે તેઓને હવા બરે હલકી હોએ છે તારે દરદનું જોર વધારે માલમ પડેછે કેમકે જેમ હવા હલકી થાયછે તેમ તેમાંની કમાંનીઅતની ખા શીઅત યોછી થાયછે અને તેથી બરે તે દંમમાં જોએછે તારે ફેરસાને બરાબર ઊપસાવી શકતી નથી.

હવા ઘણું કરીને વરસાત અને ધુમસની રૂતુ માં બરે વાદલાં છેડ નીચે આવેછે અને પાહક અને ટેકરીઓ ધુમસથી ધંકાઈ જાયછે તારે હલકી હોએ છે. એ વખતે શરવેને હવાનાં કમતર દખાંનને લીધે ચોટીઘણી પાક અને સુસતી લાગેછે અને જવ જરા ક ઊઘસ હોએ એવું માલમ પડેછે. શરીરનાં શાંધા ધીલા પડી ગયેલા લાગેછે. માસનાં ગોલાઓનું ડુંકા અને સાંખા થવાનું જોર કમતર થાયછે અને લોહી નું ફરતું મંદ અને સુસત થાયછે જેથી ઘણીવાર માં થુ ઢુખવા માંડેછે, તાવ આવેછે અને શરીરમાં ખીજ તરેહવાર અંધાળા અને ચાલસાઈ થાયછે. પણ તેથી ઊલટું બરે હવા ભારી હોએછે અને વાદલાં બ રે ઊંચે ચડેછે અને ખોલો દેખાવ આવેછે તારે હવાનાં વધુ દખાંનથી શાંધાઓ અને રગો મજબુતા ઈં પકડેછે. લોહી રગોમાં જોરથી ફરવા માંડેછે અને તેથી આપણે હલકા અને ચપલ થઈએ છઈએ અને જવની ઊઘસી અને મેચેતી ઊડી જાયછે અને આસપાશનાં દેખાવથી ખુશ રહીએ છઈએ.

હવે આપણે દુનીઆની સપાતી ઊપરની આ ખી હવાનાં દખાંનની ગણતરી કરીએ. આપણી દુ

નીઆની શપાતી નજદીક ૨૦૦૦૦૦૦૦૦ ચોરસ
માઈલની ગણીઆમાં આવેલે; દરએક ચોરસ માઈ
લનાં ૨૭૮૭૮૪૦૦ ચોરસ ફીટ હોયેલે; હવે એ
ખે.૨૬૩૦ને ગુણીઆથી ૫૫૭૫૬૮૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦
ચોરસ ફીટ થયેઆ. હવે દર ચોરસ ફીટે ૨૧૬૦
રતલનું હવાનું દખાન હોયેલે તેથી આ ખે નીચલી ૨૬
૩૦ને ગુણીઆથી ૧૨૦૪૪૪૮૮૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦૦
રતલનું હવાનું દખાન આખી પૃથ્વીની શપાતી ઉપર
થયેલું. હવે આ ઉપલા આંકડાઓ ઉપરથી
કાઈખી વાંચનારનાં ધેઆનમાં ગણતરી આવી શક
શે નહી તેથી એ આંકડાની એક જુદીજ મીસાલ
આખી આખી પૃથ્વીની શપાતી ઉપર હવાનું કેટ
લું વજન પડેલે તેનો ખીઆલ આપીએ છઈએ.

જો ૧૯૦ માઈલ ઘેરાવાનો અને ૬૦ માઈ
લ વીઆસનો એક સીસાનો ગોલો લેઈએ અને તેને
એકાદ તરાજુમાં એક બાજુએ યુદ્ધીએ અને આખી
કુનીઆની શપાતીપરની હવાનાં દખાનને ખીલ બા
જુએ યુદ્ધીએતો ઘણું કરીને બંધે એકશરખાં થયે.
હવે તે કાચેક કીરતારની શકતીને, તેનાં અપરમખા
ર દાહપણને અને તેની માએઆ અને ચેહરખાંનીને
કીઆસ કરો કે તેણે આ જગતમાં સું ઝોહી કારો
ગરી અને ખુખી દખાવડીલે.

હજુર હવાનાં વજન અથવા દખાન વીશેખીનું ઘ
ણું નાણુવું બાકીલે તે ખીલ જોગવાઈએ શમભવયું.

સારીની સોર—પરબીડું અથવા દાંકણ

પરબીડું અથવા જેને પરબીડીઈ કરીખી કે
હલે તેથી વાંચનારી ઘણીખરી બાઈઓ અણખની
નહી હોય. જેહરે આપણે દોસત આસનાવ અને
ખીબજોને દાગજ લખીએ છઈએ અને તેને એક કા
ગલની ફાટલીમાં નાખી પછે બધ કરી તે ઉપર શ
રનાંયું કરીએ છઈએ તે ફાટલીને પરબીડું કહેલે.
એનો ખરો અરથ નેઈશુંતો કાઈખી ચીજની ઉપર
ખીનું પર કરવું, લપેટવું અથવા દાંકણ કરવાનો થા
એલે. ખાંણુશ થોતે પણ પોતાનાં શરીરની ઉપર
વસતર, પોશાક અને જાત જાતનાં સવસાવાથી દાંક
ણ અને પર કરેલે. એ રીતે જોતાં દરએક માંણુસ

પાસે તરેહવાર જાતનાં લપકાદાર અને દગારા પરખી
ડાં હોયેલે જેની અંદર હજારો એખ તે દાંડી નાંખે
લે. ફાટલીવાર ખઈરાંઓ સારીની સોર છેક ચોહડાં
વેર તાંણી પોતાનાં ચેહરાની એખ છુપાવવા અથવા
ખોટી નમનતાઈ ખતલાવા માંગેલે તે પણ એક જાતનું
પરબીડુંલે. આ બધી જાતનાં પરબીડાં વીશે લખવા
ને હમારી પાસે જગા નથી તેથી તેમાનાં ચોડાંએક
વીશે ચોક્કસ ઇંછીએ છઈએ.

પેહલ પેહલાંતો લખમણસાઈ અને તાલમ ત
વાજનું પરબીડું આપણે કીમેડી જોવું જોઈએ. કે
ટલી વાર લગણસયામાં તેમજ તેવીજ ખીલ મીજલ
જોમાં આપણી થુનાંબાઈ અને આવાંબાઈઓ ખીલ
બાહરની શક્તિઓ આગલ ફવી નરમ રીતે ડુશને શુખ
ડવાતો કરેલે અને જાને નમનતાઈ અને બલમણસા
ઈથી ગોચેઆ તેવો એક કદંમ પણ દુર હોયે નહી
એવું દખાડેલે ! પણ જો તેવોને ઘર સંસાર અને કુ
ટંબપરીવારમાં જોએઆં હોયેતો હક્કીમલીને ચાલવા
ની બાબદમાં જાણે એક ગોધાં શરખાં નજરે પડેલે.
કુટુંબમાં કાંઈખી ચીજથી તેજોને ખુશાલી પેદા થતી
નથી. નજીવી બાબદમાં પણ તેજોનો મીબજ જોતો
રેહલે—વાઘની માફક ખરાડેલે અને ખીનતકશીરવાર
વહુઓ અને છેકરીઓને ધુભવી નાંખેલે. પણ એજ
બાઈઓને મંડલીઓમાં જોવો—તેવો ઘણા ખુશ મી
બજનાં, ઉપકાર કરનારાં અને બધી રીતે કંડી તખી
જોતનાં હોયે એવો દખાવ આપશે. આ રીતે તે
વોની ચાલ ઉપર પરબીડું કરી ખરાખર ચોહારખંધ
કરેલે જેથી અંદરખાંને થુથું છે તેની કાઈને ખખ
ર પડતી નથી.

લપકાદાર મીજલજોની અંદર માંણુકબાઈ અને
સીરીનબાઈ જે ચોતીની બાંગરી—થુનાંની ગુંગરી—
હીરા માંણુકની વીરી અને તેવીજ કશખી સારીઓ
પેહરી આવેલે તેને જોઈ રૂપાંબાઈ તથા બચુબાઈ
ઓ પેલોઓની ચોહારાઈ અને શુખ વીશે ફવી શુખ
ચુપ વાતો ચલાવેલે, પણ તેજોને ચોલીજ ખખરલે
કે માંણુકબાઈ અને સીરીનબાઈએ જો જણશે ચેલ
વવાને તેજોનાં ગરીબ લરખારો શાયે ફાટલી પંચા
તી, ફાટલી હજુત અને ફાટલી કંકાશ કીધેલે. તેજોને
ચોલીજ ખખરલે કે આ સંધુ ઘરેણુ ગાંધુ પેહરી આ
વવાની આગમચ ઘરમાંથી નીકલતાં, શાય અને આ

તાઓ સાથે તેઓને ફેટલી વહુરવાદ અને ફેટલી તાં છાંબની શાંભવવી પડી છે. આ બાતનુ પરખીડું ઘણી બાઈઓ વાપરે છે.

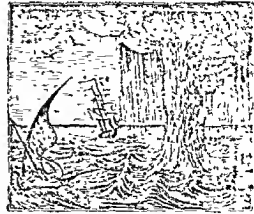
શહી મીતીઓ પાણી અને બાહર મીજલશમાં પોતાની ઓલખાનવાલીઓ પાસે ફેટલીક શાથુઓ અને ફેટલીક વંડુઓ ઘરખારની નીંદા કરે છે અને તે વખતે પોતાનો વાંક છુપાવવા અને શાંખાની તક શીર ખતલાવવા મોહકાં ઊપર ફવી તરેહ તરેહની ચોર તાંજી છે ઈઆને ખોટા દખાવ આપે છે કે જેથી શાંભલનારાઓનાં દીલમાં તેની વાત ખરીજ લાગે. ફેટલી બાઈઓ એવી ખોટી ચોર તાંજી પોતાનાં યુવા બેશવાની અને ભરથાર વીથો નાંખી વાતો કરે છે અને તેને હલકા પાડે છે અને પોતાની ખરાબીનુ મુલ પોતેજ થઈ પડે છે ?

આશીદોશાં અને યુનાંમાશીઓ ખોટી ચોર તાંજી શીખેલી ચેહુરબાઈ અને જરખાઈની નીંદા અને બદગોઈ કરી તેઓ અધરમી છે અને અડકાએલું ચોખું જરા શાંચવતાં નથી એવું બોલી પોતે ધરમી છે એવું ફેટલીવાર દખાવે છે ? અને ખરું નોશોતો પોતે આખા દાહકામાં ઈથવરને એક વખત પણ ખરા ખર ઈઆદ કરતાં નહીં હોય.

રતનબાઈ અને ખરજદબાઈ મતરાઈઓ પોતાનાં શાવકાં છોકરાંને તેઓની પોતાની માંએ ખરાખર આ હો છે અને તે તરીકેની શરવે ફરજો અદા કરે છે એવું ફુનીઆને ફેટલીવાર દખાડે છે ? પણ ખાતેનમાં જોઈ એતો તેવાનો દખાવ આરજ તરેહનો માલમ પડે છે અને આ ખોટી ચોર તાંજી મેનુશખતને તેમજ ઈશવ રને કોછે.

આ ઊપલી કીશમનાં અને બીજાં તેવાંજ દખલતાં શુંદર પરખીડાં જેની ઊપરનું શરનાચું જોઈ કીઈખી કઠાએ તે ઘણાંએક લોક વાપડે છે પણ અંતે તેનું ફલ ખોટુંજ નીપજે છે. જેવા બાહરનાં અણુશણ અને દખાવ તેવાજ અંદરનાં પણ રાખવા જેથી ચોર ને કંઆમતને દાહકાડે તેજ, રૂપ, રંગ સાથે ઈથવર રાન સુખ ઊર્બાં રહી શકીએ.

પાણીનો વટોલીઓ.

વટોલીઆ બે રીતના થાય છે, એક જમીન ઊપર અને બીજો શમુદરમાં થાય છે વટોલીઓ એટલે શું ? કીઈ છુદરતના રાંજોગથી હવાનો ફેટલોએક લાગ એકાએક ગોલને ગોલ ફરે છે અને તે હવા ફરતી ફરતી છેક કીનચે યુધી બાજે છે. એ વટોલીઓ ફેટલા રાંજોગથી બને છે તેનું ચોક્કશ કારણ હવુર યુધી માલુમ પડી શકે નથી તોપણ હેવું માંનવામાં આવે છે કે હવામાં વીજલીના ચુલની ઇલેક્ટ્રીસીટીનો એકાએક વધારો થઈ આવે છે અને તેથી એ વટોલીઓ બને છે. જમીન ઊપરનો વટોલીઓ અલખતાં ઘણાંઓ ના જોવામાં મેદાંન મધે આવેલો હોય. એ વેલા જમીન ઊપરની ધુલ એક ગોલ આકારમાં છેક કીનચે કીડે છે, અને તે ગોલ કાંમલાની મુઆરેક આંનીગમથી વેલીગમ ફરે છે. એ વટોલીઆની વચે કાંઈખી ચીજ આવે છે તો તેનેખી ધુલની સાથે ઊપર કાંચખી લીંચે છે. મેદાંન મધે ધોલીગરા ઊપર ધોલીઓએ ચકાતાં મુકેલાં કપડાં ફેટલીએક વેલા કાંચકાઈ ગએલાં માલુમ પડ્યાં છે. આ લગ ઊપર વટોલીઆનું જોર કમતર હોવાને લીધે માતરે ધુલ અને કપડાંજ કીનચે ચડકતાં જોવામાં આવે છે પણ જાહાં વટોલીઓ જોરમાં થાય છે ત્યાં ઘેરનાં છાપડાં અને ગુફાં કાંચકાઈ બાજે છે.

પાણીનો વટોલીઓ ખીલજ રીતનો હોય છે, એ વટોલીઆથી શમુદર મોંહેવું પાણી ગોલ કાંમલાના આકારમાં આકાશ યુધી કીનચું બાજે છે. વટોલીઆ હવાનાં જોરથી થાય છે અને જેટલી હવા જમીન કીપર હોય છે તેટલી રમુદની શાપી કીપરખી હોય છે, તેથી એ બેકી વટોલીઆનાં ચુલ અવચુલ એકજ થર ખાં હોય છે, ફરક માતરે એટલોજ કે જમીન ઊપર ધુ

લ થયા બીજી, અપરવાહી પદારથોને ઊંચકે છે અને શુદ્ધિમાં પરવાહી પદારથ ઈલાને પાંણીને ઊંચકે છે. જમીન ઊપરનો વટોલીઓ મુકના ડિડવાથી કંડલા ભરેલો દેખાવ આપે છે પણ પાંણીનો વટોલીઓ દુરથી ઘણો અનન્ય જોડેલા લાગે છે. પાંણીના વટોલીઓમાં પાંણી ઊનચે ચડતી વેલા, તે પોકડ નકાની સુ આશેક હોએ છે અને હવે વટોલીઓ થતી વેલા વાંછાં છુ વાલાઓ ઘણી ચોકાશી રાખે છે કમકે જે તેની વચે કોઈ બારકડ આવી જાએ છે તે તેને ચકરી ખવાડી ને પાંણીમાં ગેરાડી રેચે છે, માટે વાંછાં છુ વાલાઓ જા રે દુરથી હવે વટોલીઓ જોએ છે તારે પોતાના બારકડને જેમ ખને તેમ તેથી દુર રાખવાની કોશિશ કરે છે તે છતાં ઘણી વેલા ઘણા માદા બનાવે બ ને આ છે.

જે જગા ઊપર પાંણીનો વટોલીઓ થાએ છે તેની ઊનચાઈએ શીલા વાદલ થઈ આવેલું જણાએ છે, તે વાદલાં કાંઈ નહીં પણ વેલાં ઊનચે ગએલાં પાંણીનો જમાવ હોએ છે. શુદ્ધિની નજીકમાં આવેલા પાણીનો જમાવ થાએ છે અને જારે તે વટોલીઓ નું જોર નરમ પડી જાએ છે તારે તે જમાવ થાએલું પાંણી ઘણા જોર સાથે પડે છે જેથી પાણી ઊપરથી જા હોડા પથરો પણ ઘસડાઈ આવે છે. ઈઊરમાં જોડ નાંકની ખીણની વચે જોડ પાણી આવેલો છે જેનાં મ થાલાં ઊપર કાંઈ નહીં પણ ઝીના ગોલ પથરો છે તે પાણી ઊપર જોડવાર પાંણીના વટોલીઓથી ઊનચું ગએલું પાંણી પડી જી, તે પાંણીનું જોર એટલું તો જા હોડું હતું જે તે પાંણી સાથે ઘસડાઈ આવેલા પથરો થી પાશે આવેલું જોડ ગાંમડું ભરાઈ ગએલું અને તે માહેલાં જુશડાંઓ તથા જાણીએ દંકાઈ ગએલાં તથા અનાંજનાં ખેતરોનો ધાંન વાલી નાંખેલો. પથરો નો દરંગ એટલો તો ઊનચો ગએલો કે જુશડાંઓનાં છાપરાં તથા પુંમારીઓનાં માતરે દેખાવા લાગેલાં.

ઊપર જણાવેલા પાંણીના વટોલીઓનું જોડ ચીતર આ ખીનાંને મથાલે પાડવામાં આવેલો છે તે જોતાં જ માલમ પડે છે કે જોડ વાંછાં છુ તથા જોડ જે વટોલીઓનાં સપાટમાં આવી જવાની ધાશતીથી ચો તાનાં સર શેરવી રસને ખદી નાખે છે. આ દેખાવ જોઈ પરમેશ્વરની ખેલ શકતી તથા તેની અનન્ય

જેવી કરાંમતનો આપણાં મનમાં કાંઈક ખેચાલ આ વી શકે છે, અને તે શરવ સકતીમાં શહેબની ખુબી ગાએલા વગર આપણાંથી રહેવાનું નથી.

અંજાણપણે થતા અવગુણો, દસતાંન બંધ કરવા વીરો.

જો જ મજાહ મારવાને માટે ઇઆ ઘણા જ અ જતાં કાંમને માટે પારસી જોરતો વારેધડીએ જાતાં દસતાંને બંધ કરવા માટે ડાકરો ઈઆ ધુતારાઓ પાસે કાલાવાલા કરીને કાંઈ પણ જોશડ માંગે છે. જા રે દસતાંન હદથી જેઆદા જતું હોએ તારે ઘટતા ઊ પાએ કરવા એ દાણપણું કામ છે, પણ કુદરતી કાએ દાસર દસતાંન જતું હોએ તેને બંધ કરવું, એ નુકસાં નકારક છે, જોરતો અંજાણપણીથી જોવા ઊંચાએ સો થે છે પણ જે ડાકર સાલવું દસતાંન બંધ કરવાને માટે જોશડ આપે તે ખરેખર પોતાની શરજ અને ધંધો સમજતો નથી, સામણા ઘણીને ચાલ રાખવા ઈ આ પરજા કહડાવવાને માટે જે સખસ દસતાંન બંધ કરવાને માટે જોશડ આપે અને તે સમજે કે તે આપે આથી ખીચારી ભોલી જોરતને અવગુણ થશે, તેના જે વો નીચ અને હુચો સખસ ખીજો કાઈ નથી.

જાણવું જે દસતાંન એકદમ બંધ કીધાથી ઘણી ખરાખી થાએ છે, લોહીનો જોરો ભેળમાં ઇઆ શેરજાં માં ચડે છે, પીડમાં અને ઘરબસખાનાં દરદ થાએ છે, ખીજ વખતનું દસતાંન ખરાખર વખતે આવતું નથી અને આવે છે તો ઘણા કમતી પડે છે અને તે વખતે ઘણુ દરદ થાએ છે, અને પાછું દસતાંન લાવવાના ઊ પાએ કીધા સીવાએ એ દરદો સારાં થતાં નથી, એ સીવાએ ખીજ ઘણા અવગુણ થાએ છે. જોય જોર તોને હીસતીરીઓનાં જુડાં મરજી ઊપર નાખી છે છે કે જેથી તેઓ ઘણી વખતે અંત સુધી દુખી થાએ છે અને તેઓને કટલીકવાર ખયાં પેલાં થતાં નથી.

જારે આટલા અવગુણ થાએ છે તારે થોડી ધ ડીની જોજ ઇઆ શરજને માટે ખુદરતના કાએ ધ માં અટકાવ કરવો તદન ખેવકુશી ભરેલું છે, ખલકે જુ દરતનો કાએ દો તોડવો, એ ગાએલા એક મોટો ઝુંગાડ કીધા ખરાખર છે.

એકરત જાત આવી રીતે કુદરતનો કાચોદો તે
ક્રીડને ચોતાની ઊપર તરેહવાર દુખો લાવી નાંખે છે તે
નાં કરતાં કોઈ બીજી રીતે ચોતાનું સુખ અને આનંદ
સિ અને દસતાંન અટકાવાનો ખેડું હો વીચાર કા
હાડી નાંખે એવી વધેલની શલાહ છે.

ક્રીડીઓ વીશે.

(ગીચા આંકથી શાંખણ)

કરનલ સાંધકસ દેવાલથી નરા દુર એક સાંધકોરડ
ઉપર મીઠાઈ રાખતો હોતો, અને ક્રીડીઓ, ઉપર નહીં આ
ને માટે રેખલના પધ્યા પાંખીમાં મોરો રાખતો હોતો. પ
છે તે છતાં ક્રીડીઓ પુચકલ મીઠાઈ ઉપર માલમ પડતી હ
તી. તેઓ પાંખીમાં તરીને પધ્યા ઉપર મહડતી હતી.
એ અપદવાવાને વાસતે પધ્યાઓને તરપીટન તેલ લગાડી
ઉં પછુ બીજા દાહાડે ફરીથી મીઠાઈ ઉપર ક્રીડીઓએ હામકો
કીધો. તપાસ કરતાં એવું માલમ પડી કે ક્રીડી
ઓ દેવાલ ઉપર મહડી સાંધકોરડની સપાટી બરાબર સ
ધલી એકકી યાદને તાહાંથી ફલાંગ મારીને આવતી હતી.
એનો અટકાવ કરવાને માટે સાંધકોરડ દેવાલથી નરા દુ
ર ક્રીડી, થોડા દાહાડા ક્રીડીઓ માલમ નહીં પડો પછુ
આખરે આ મહેનતુ પરાંખીઓ ચોતાના ઉઘીઓગથી તાહાં
આવી પોહ્યીઓ. એ ક્રીડીઓ ક્રમ આવી તે પેહેલાં કો
ઈને સમજ પડી નહીં, પણ એક દીવશે એક ક્રીડી દેવાલ
ઉપર મહડતાં માલમ પડી અને સાંધકોરડની સપાટીથી
આસરે એક કુટ, ઉંચે મહડીને કુડકો મારીઓ તે લાગલી
મીઠાઈમાં આવવીને પડી. એન માફક બીજી ક્રીડીઓ
પછુ આવતી માલમ પડી હતી.

હું લોકો સાખાવત અને સવાબનું કામ સમજને
ક્રીડીઓના ડર અને માલાઓમાં ખાંડ ચુકે. તેઓ એ
મ વીચારે છે કે જાંડું રાત્રી ક્રીડીઓ વસે છે તેના ધરમા આ
બાંધની થાએ છે. એ રાત્રી ક્રીડીઓ સહે ક્રીડીનો નાસ
કરે છે તેટલા માટે તે માણસના દોસતંદારની માફક ગણ
એ છે.

અમેરીકાખંડમાં પીર નામના રાજામાં મોટી ક્રીડીઓ
વસે છે. તે એક ઈચ લાંબી અને તેનો રંગ પીરો અને
કાંરો હોએ છે. એઓ માહેની એક જાત તાંડાંના લોકને
થણીજ કામજોગ વાઈ પરે છે. તેઓ નંગલ માહેથી રેલા
બધે આવે છે તે અને તાંડાંના લોકો ચોતાના ધેર બાર ઉ
ધાડાં ચુકે છે. એ ક્રીડીઓ ધેરો માહેથી સધલી જાતના છાંડી
ના જાનવરોનો નાસ કરે છે અને તેઓ ખેતરમાં કોઈ પણ
રીતે બીજાકો કરતાં નથી.

આફ્રીકા દેશની સહે ક્રીડીઓ માણસ જાતને ઘણો
જ ઉપદ્રવ કરે છે. તેઓ ધરમાં ધાતુ અને પથર શીવાએ
બીજા સધલા સામાજીનો નાસ કરી નાખે છે. ચોતાના મા
લાથી તે ને ધેર હુટવાનું હોએ તાંડાં શુધી એક મટોરી
ની ગાથેરી બાંધે છે. તેની હેડલથી લખોબંધ ઉતરી પરે છે

અને ચોવીસ કલાકની અંદર ધરનો સધલો માલ, લાકડ
કામ, પેહેવાના કપડાં, નેરા, ઇતીઆદીનો નાસ કરે છે.
ગરેન્ડા દેશમાં સેરડીના ખેતરમાં ક્રીડીઓ વારેધડી
એ પુચકલ નાસ કરે છે. એક વખતે બાર માહલની ફરતી
જમીન ઉપરની સધલી સેરડીનો નાસ કીધો હોતો!

માણસ જાત જમ એકમેકની ઉપર મહાધમ્મો અને
લડાઈઓ કરે છે તેમજ જુદી જુદી જાતની અને તાણકાની
ક્રીડીઓ એકમેક સામે લડાઈ કરે છે, જો તેઓ અનાજ
લેવા જાય છે તારે લડાઈઓ વારેધડીએ થાય છે. હજારો
ક્રીડીઓનો એ પરમાણે કાપાકાપીમાં નાસ થાય છે. એ શી
વાએ એવું પણ માલમ પડી છે કે એક જાતની ક્રીડીઓ
બીજી હલકી જાતની ક્રીડીઓને ચોતાને ધેર કામ કરાવવા
ને માટે લડાઈઓ કરીને ગેલામોની માફક વેકે પકડી લાવે
છે. તેઓ મોટી ક્રીડીઓને પકડી લાવતાં નથી પણ તેઓ
ના બચાઓને જુદી લાવે છે. તે બચાંને મોતે પાલીને મોટાં
કરે છે અને પછી તેઓ પાસે કામ લે છે.

ક્રીડીઓનો નાસ કરનાર યુબીઅ એક મોટું જાન
વર છે તેને “ક્રીડી આનાર” કરીને કહે છે. એ જાનવર ચો
તાના પંજથી ક્રીડીઓના માલા ટોડી ફાડીને ચોતાનું લાંબું
શુન જુવું મોડું અંદર મોરો છે અને દોહાડ કુટની લાંબી
છાબ બાહેર કાઢાડીને મોટી રહે છે. ક્રીડીઓ પેહેલાં ઘલ
રાટમાં પડે છે અને તે જાનવરની છાબને ક્રીડો સમજને તે
ઉપર હુડી પરે છે. જની ક્રીડીઓ ઉપર મહેન્ટે તેવું જ જા
નવર જાનને મોહામાં બેંચી લેઈને ક્રીડીઓને ગલી જાય
છે. એ પરમાણે પુચકલ ક્રીડીઓનો નાસ કરી નાખે છે.

જાંડું ક્રીડીઓનો ઘણો ઉપદ્રવ હોએ તાંડાં જમેજ
ગ ખાંડ પાંખીમાં પીગલાવી તેમાં જરા સોમલ નાખીને વા
સમાં ચુકવું. ક્રીડીઓ તે ઉપર હુડી પરે છે અને તરત
મરણ પામશે, અને ફરી આવવાની કલમીત હીમત કરશે
નહીં.

એવુ માલમ પડી છે કે ક્રીડીઓ હરેક વાતની ખબર
એકમેકને જાણવી સકે છે. જે એક ક્રીડીને કાઈ યોરાક
માલમ પડીએ તો કોણ વખતમાં ક્રીડીઓનું સધલું ટોણું
આવીને ટૂટી પરે છે.

ક્રીડીઓ ચોતાના બચાં ઉપર ઘણો ખેચાર ખતલાવે છે
તેઓ દરરોજ બચાંને જાંડું યોરાક મલી સકે તાંડાં લેઈ
જાય છે. જે કંઠાચ બચુ મરી ગમે હું અથવા કટકે કટકા
થાઈ ગમે હું તો તેઓ દરએક કટકાને તે જગા ઉપરથી ઉચ
કી લેઈ જાય. જે કોઈ માદા ક્રીડી મરી જાય છે તો ઘણા
દાહાડા શુધી તેનું બદન આડીઆ કરે છે અને તેની ઉપર
સધલી તેરડીની માવજત કરે છે કે પાછી તેને જીવતી કરે.

જે કોઈ ક્રીડી ચોતાના માલો મુકીને બીજા માલામાં
બરાએ છે તો તેને બાહેર કાઢાડી ચુકે છે અને શીખણા કરે
છે. તેઓ ચોતાના માલાની બાહેર એકમેકને મદદ કરે છે પ
છે ચોતાને ધર પારકી ક્રીડીને આવવા દેતાં નથી.

જે હરેક ક્રીડી ચોતાનું કાંમ કરતી નથી તો તેને શી
કસા કરવામાં આવે છે. તરણ માર જાણ મલીને તેના કટ
કે કટકા કરી નાખે છે. તેઓમાં કવાએઘ ઘણી સારી છે અ
ને તેટલા કારણથી જ તેઓમાં સધલું કામ સારી રીતે અને
છે અને સલાહ સંપન્ન રહે છે.

કચ્છા ટોલા અથવા નાતામાં આવી આપણે સંપન્ન નોંધ્યો. દર માણસ અથવા જનવર પોતાનો જ લાભ સોધે. પોત પોતામાં મારામારી કરીને એકબેકનો માલ હુરે. તેવું કીડીઓમાં જોવામાં આવતું નથી. ને કીડી એક અનાનને દાણે લેઈ જાય છે તે પોતાના એખલાના કામને માટે નથી પણ આખી ટોલીને માટે. કીડી એ ખલી પોતાને માટે કાંમ કરતી નથી પણ આખી ટોલીને માટે કરે. ને કાંઈ સંકટ પડે તો તેઓ નાસીપાસ થાતાં નથી પણ સઘળાં સાથે જીવીને તેના ઉપાયે સોધી કા હાડે. ને તમે તેના માલ ટોડી નાખો તો પાછા એક બે દાહડામાં અગાઉના કરતાં સરસ તથા અમર કરીને ઉભાં રહે. આ નાહાના પરાંણી કેટલું કરી શકે છે અને પાંચ પ ચીસ બલકે હજારો નર અને માંદાઓ કેવા સંપ અને કા એક સર રહે છે તે ઉપરથી આપણે ધનસાનને પુઠાની કુ દરત કેવી નેહારી છે તે વીશે ટોડા લેવા નોંધ્યો.

ઈ'ગલડમાં એક પારસાણીની મુસાફરીના હવાલ.

લખનાર

એક પારસી ભાંતું.

(જેણીએ સને ૧૮૬૨ માં મુસાફરી કીધી હતી.)

કાળજી ૧ લે.

મારી વાહાણી બેન,

તમને મારી મુસાફરીના આ રૂક હવાલ વાંચવાની તસરી આપતી વેલા મારી મતલબ એ છે કે તમારામાં તથા આપણી સઘલી બીજા બેનોમાં મનમાં એથી એવી ઇચ્છા ઉત્પન્ન થાય કે ને પરમાણે દુરના રોશો જોવાને હાલ આપણા પારસીઓ યોડાય છે તેના રોશો તે પરમાણે આ પછી એમરો પછુ કરે. એક વરસ ઉપર આપણા પારસી ઓમાંની દુર રોશોની મુસાફરી કરવાનું કાંમ ચોડું જ હતું. પણ હાલ તે ઘણું જ વધેલું દીસે છે ને એથી મોટી પુણીનું પરીણામ જોવામાં આવે છે કે સઘલી હાલુસતાનની ર ઉખતમાં આપણા પારસીઓ વધારે સુધરેલા જાય છે અને આપણાં મુધારાને ફેલાવે રીનપરદીન વતો થતો જાય છે, પણ જ્યારે આપણી પારસી બાઈઓ પોતાના ઘણી, બાપો, તથા બાઈઓ સાથે એ દુર રોશોની મુસાફરી કરવા ને શામેલ થશે તે વખતે જરૂર આપણે ઘણા મગન થઈશું. એવું તો કાંઈ નથી કે બાઈઓમાંથી મુસાફરી થાય નહીં, ને એમ હતો હાલથી જ મહીનાની રૂંકી સુદમાં ઉર રખાં કેટલાક બાઈઓ નોંધે અવાતે નહીં. મારી વાહાણી બેન તમને તથા બીજાં સઘલી બેનીઓને મારી એ જ અનુભવ છે કે તમારે જરૂર પરામખ જોવા સુધરેલા ખંડ ને વા જુએ એથી તમારો પોતાનો અને આપણા કુલ પારસી ઓના મોરોડો મુધારો થશે, જુએ કે હાલ તમનીક સો પારસીઓ વેલામાં છે, તથા એથી વધારે મીન તથા એવા

બીજાં રોશોમાં પણ ગણાયે છે પણ તેઓ તાંહાં ખરું મુખ બીજાં બીજાંથી મણાળ વેગલા છે, કારણ કે તેઓ પોતાનાં પે અરારો બાલ બચાંથી દુર રહે છે તેના સખબધી તેઓનાં મન માં ઘણી ધાસતી રહે છે. વલી ને વખતે તેઓ પરદેશની માલ ચલણથી વહિકે થવા માંડે છે તે જ વખતે બીજાઓને બાલ બચાંઓનાં મુખ કુખને લીધે આ તરફ નાહાણી આ વવાની ફરજ પડે છે; એટલું જ નહીં પણ ઘણાંઓ પોતા ના ખરડાથી દુર નહીં થવાનાં કાંઈ પણ ઘણાંઓ પોતા ના સાંસારી રોશોમાં રહે છે તેઓ લીધે એવાં સાંસારી સાંસારી ગાંમે જોવાનું તથા તે તરફ પોતાની રોશોનો વધારો કરવાનું શેકટ બોલે છે. કદાચ કાંઈ ને એવા કારણથી બે દરકાર રહી હીત કરી જાય છે તો તેના ખરડો હીમાં પડી આનાં સખબધી તેનાં મનમાં બીજા તહરે તહરે રેનાં કુખો ઉત્પન્ન થાય છે. બીજારી જુવાન બાઈકી પોતાના વાહાણા ઘણીથી છુટી થઈ રાત દીવસ તેની ફીકર ચીંતામાં ગીરફતાર થાય છે અને એખલી કુખમાં પોતાનો વખત મુજારે છે; ને આમે હાય છે તો પોતાનું પરીત ભરેલું મચનું હજારો માઈલ દુર પરદેશમાં કેમ હશે એવા વીમા રે કરી રહે છે; ને બેને હાય છે તો પોતાના મામે આણુ બા ઇના મધુર થયે નહીં સાંભળીયાથી અફસોસ કરે છે અને બચાંઓ પોતાના કચ્છા આપની બરદાસત નહીં જો અવીઆના કારણથી ઘણીવાર ખરાબ માલના નીકળે છે, એ કું કુખ છતાં વાહાણી બેને કાંમ આપણી બેનનીઓ પોતાની ખરાબ રસમો અને વેહેનોને વગી રહે છે. ઉરો પ તથા બીજા એવા દુર રોશોના મરદો જ્યારે આપણા રોશોમાં થવાને સાડ કે એવી જ બીજા મતલબથી આવે છે, તે વેલાએ તેઓને આપણા નેરલું કુખ નથી ખમનું પડે છે કારણ કે તેઓ પોતાનાં બાલ બચાંઓને પોતાની સાથે જ લાવે છે અને તે જોવી સુખી હાલતમાં તેઓ પોતાના વ તનમે રહેતા આવેલા હોય તે જ રીતે પરદેશમાં પણ તે એ રહે છે.

બીજું મુસાફરી કરીઆથી તહરે તહરેના મુજા ઉત્પન્ન થાય છે. રાન, જુદી જુદી મીને જોવાથી વધે છે, આ પછી દીલ અને મનની હાલત સુધરે છે. તે તહરે તહરેની મીને જોવાથી બેદાતાલાની કુદરતને વધતો વીમાર આપણા મનમે ઉત્પન્ન થાય છે. એ બાબતપર વધુ મોલવા ની હું હાલ અગત નેતી નથી, પણ મારી વીનની તમને એ છે કે તમારે એવી ખરાબ, વેહેની રસમોને પડતી મુક વી અને આટલું બધું મુખ શેકટ એવી અસલી રસમો ને લીધે જવા નહીં રહું.

ચોડું એક સદીમર વીશે લખનું અને સમ્પરાર. કા રણ કે "સદીમરમાં કેમ રહેવાયેરે મામે." એવા બોવાથી આપણા ઘણાં બાઈઓમાં પોતાની મારી ઉરો ઘણીવાર તો હી નામે છે. ને બાઈઓ એવી ધાસતી રાખે છે તેમાં તેઓ મુકે છે. નેરલું વેરમાં મુખ મને છે નેરલું જ બલકે એમ જ આદા મુખ મરીમરમાં મને છે ને વલી દરીઆનું લાગવાનું તો કદાચ એકુ ને દાહડા લાગે તો લાગે નહીં તો કઈ મુદર નહીં.

હોમાએ ને સદીમરમાં મુંબઈનું બારું ઠાડું હતું તેનું નામ "બીડીઆર" કરી હતું. (સદીમરને નામ એ સાડે આપે છે કે તેઓ એવા બાઈઓ.)

“કાલેજ” ને માટે વીચાર કરવાને થઈ હતી તેનેજ એ કાંમ પછું શોધી. તેઓએ વીચાર કરી એવું જણાવી. કે “કાલેજ” ની પરોસમાંજ એ ઇસપી ટાલ ખાંધવી અને સર જમશેદજીનાં માંગવા મુજબ ૩૦૦ ગરીબ ગાંધીઓને રાખી શકાએ એટલી આ તે તેઓની નાત જાતને માફક આવે એવી રીતે ખાંધવી અને તેનું નામ “જમશેદજી જીજીભાઈ ઇસપી ટાલ” રાખવું, અને “કાલેજ” નાં શીખવનારા ત પીળાનેજ ઇસપીટાલ ખાતે રાખવા.

એ ઇસપીટાલનો પાએજો ૧૮૪૮ માં નખા એ અને ૧૮૪૫ માં ધરમનું નાહાનું દવાખાનું ખંધ કરી એજે મહીનામાં સરવે દરદીઓને માટે આ જગા ઊઘાડી હતી.

૩૦૦-દરદીઓને રાખવાને માટે વરસ ઘણડે થતા ખરચનો ધારેલા આડસતો રૂપીઆ ૩૩૦૦૦ નો થયો હતો તે નીચે પરમાંણે આપતો કીધેલે.

સર જમશેદજીએ આપ્યા કીધયા એક લાખ	
જીર ૪ ટકા લેખેલુ વીઆજ.....૩	૪૦૦૦-૦૦
હાનરએજ ૫૪ ટકા આવ હરકરોએ આપ્યા	
કીધયા રૂપીઆ એક લાખ જીર ૪ ટકા	
લેખેલું વીઆજ.....૩	૪૦૦૦-૦૦
જાપરી ને લાખની રકમ જીર ૭ ટકાને બદલે	
૪ ટકાનું વીઆજ આવેલું કીધુ તેના તથા	
૫૫ નીચે ધરકાર એક નવર આવેલી	
ખચોથ.....૩	૪૦૦૦-૦૦
ગાંધી દવાખાનુને આપતો કીધેલી ૬૨ ખ	
હીને ૩૨૦૦ ની રકમ ખચી તે આ પાતાને	
આપતો કીધો તેના.....૩	૩૬૦૦-૦૦
ડાકટરનો વચાર બાદ કરતા “નેટીય જેનરલ	
હાયાપીટલ” ને આંધે વરસ દાહાડાનો ખ	
રચનો અડસતો.....૩	૧૧૧૪-૦૦
૬૨ વરસે થરકાર વધુ આપતો કીધેલી રકમ-૩	૬૦૮૬-૦૦
૩ ૩૩૦૦-૦૦	

“જમશેદજી જીજીભાઈ ઇસપીટાલ” બાંધવાના	
ખરચ.....૩ ૩૨૯૫૭-૧૦-૩	
ચાર જમશેદજીએ ઊપલાખરચનો આપેલી રકમ	
૩ ૫૦૦૦-૦૦	
સરકારે ઊપલાખરચના	
આપેલી રકમ...૩ ૮૫૭-૬-૧૦-૦	
૧૩૫૭-૬-૧૦-૩	
જાપરી રકમે ઊપરાંત થરકારે જમીન ધરા ત	
થા ખીજ કારણસર ખરચેલી રકમ.....૩ ૬૧૧૭૪-૦-૦	
સર જમશેદજી જીજીભાઈએ જાપરી રકમે જી	
પસાં પડીઆપીનારા તથા જમીન વચા	
ની લેખાનાં કારણસર આપેલી રકમ.....૩ ૮૫૭-૬-૧૦-૦	

એ ઊપરાંત શર જમશેદજીએ ખીજા પંદર હ જાર રૂપીઆ થરકારની તીજેરીમાં અનામત મુકીઆ હતા અને તેનાં વીઆજમાંથી એ પડીઓનાં તથા ચાં નનાં ઇનાંમિ તખીખપણમાં અછી માહીતગારી ધરાવ નારને આપવાને દેઘાવ કીધો હતો જે પરમાંણે આજ સુધી તે અપાંડી જાએલે.

૧૮૪૮ માં જમશેદજી ઇસપીટાલનો પાએજો ૧ રીમેશનની મંડલીએ પોતાનાં ખુદ પોશાગ તથા હથી આરો શાયે આવી નાંખીઓ હતો અને પાએજાની અંદર જે તખતી મુકી હતી તેની ઊપર નીચે પરમાં જે કીતરેણું હતું.

નાંમદાર રાંણી વીકશેરીઆનાં રાજમાં અને હીંદુશતાંનનાં ગવરનર જેનરલ એડવરડ લારડ એલ નખરો, અને મધરાજના ગવરનર મારકવીશ આવ ૮ વીહેલ અને હાંનરએજાલ સર જીઆરજ આરકર ખા રોનેટ મુંબઈનાં ગવરનર, શાહેજીની હુકમતનાં વખત માં ફરીમેશનોની કીરીઆ શાયે, જમશેદજી જીજીભાઈ ઇસપીટાલના પાઆનો પવર તેને બંધાવનાર શર જમશેદજી જીજીભાઈ અને નાંમદાર ગવરનર શાહેજી ની હજુરમાં, જેમશ ખરનશ, પચચમ હીંદુશતાંનનાં ૫ રોવીનસીઅલ બરાંનડ માગરે ખીજા ફરીમેશન ભાઈ ઝાની મદદ શાયે નાંખીઓ, અને ૧૮૪૩ નાં જીને વારી માસની ૩ જ તારીખ અને મંગલવારને દીને અને ફરીમેશનોનાં ૫૮૪૩ માં વરસે.

ચીનનાં સેહેનસાહુની સપાટ-ચીનાઓનાં વાંહાંણોનો આકાર.

ચીનાઓનાં વાંહાંણોનો આકાર ચીનનાં એક પુરાતન સેહેનસાહુની સપાટ ઊપરથી લીધેલો હતો એવી એક કાંહાંણી તે લોકમાં મચાહુરછે. તે કાંહાંણી વાંચનાર ખાંતુઓને શાડુ અતરે ઊતારીએઃ-

ઘણાંજ પુરાતન વખતમાં એક વેલાએ એવું ખનીજો કે ચીના લોશ પોત પોતાની કલપણ મુજબ જુદા જુદા આકારનાં બારકસોં બાંધવા લાગા. તે જોઈને તે વખતનો સેહેનસાહુ ધમરાટમાં પડીઓ કે જે મીસાલે વાંહાંણી બાંધવાનું કાંમ નો ચાલુ રહે

થેતો પછે પરદેસી લોકો તેઓનાં આકાસી ની ચુલકમાં બંધી આવળાવ કરશે તે કીક નહી. તે કીપરથી તેણે રદ્દિતની એક બહુર સભા લરીને તીઆં પોતે તખત કીપર ખીરાલ્યા; પછે કીપર કહલી બાબદને લગતી જે કીઈ સોચનાં કરવું તે સાંલલતો હતો તેવામાં એક ચીનો પોતે એક અબજેખ જેવા આકારનું અને ઘણીજ જડધી ચાલે એવું નાથલું વાંઢીણુ પોતાની ખગલમાં મારીને તખતની નજીક આવી કીભે તથા નમશકાર કરીને પોતાનો નમુનો રોહ નસાહને દેખાડીઓ અને અરજ ગુભરી કે ખીભે વાંઢીણુ પણ તે નમુનાં ચુવારેકે ખાંધવામાં આવેતો સાડું.

તે જોઇને રોહનસાહને રીસ ચહી અને પગમાંથી સપાટ કાહીડીને પેલા કારીગરનાં માથાં કીપર ખરોખર વાગે તેમ રેંડી તથા ખોલીઓ કે “કુરથા!—અવે પછે આજે ખાસકાનાં આકાર કીપરથી સઘસા વાંઢીણુ ખાંધને.” પોતાની રોહ પોતાનાં દરખાંનો ખેડેલા હતા તેઓ તરફ જોઇને ખોલીઓ કે “દંદેરો ખીશવીને એક હાકમનાંચુ બહુર કરો કે આ દેશનાં સરવે વાંઢીણુ મારી સપાટનાં આકારનાં ખાંધવાં.” ખીજા હાથ કીપર વચે વલ્જર ખેડેલા હતા તેની તરફ નજર કરીને અને એક આંખ કીધાડી તથા ખીજા મીચીને કીધે શાધે ખોલીઓ કે “લોકો જો આજે નમુનાં પરમાણે ચાલશેતો પછે સરકર કરવાનું કાંમ ઘણુંજ ધેંગી કીશશે તેનો ખીઆલ કરો” ! તે કીવસ પછે તીઆનાં ખારકસો તેવા આકારનાં ખાંધવા લાગાં તથા રોહનસાએ એક આંખ મીચીને જે વાત વલ્જરને કહી હતી તેની ઈઆદગારી તરોકે વાંઢીણુના આગલા ભાગ કીપર એક આખ ચીતરવાની ચાલ શુર થાઈ. ચીનાઓ ધેંગીતો ખરા !

આલેકઝેન્ડર અને આફ્રીકાનો રાજા

માસીદનનો ખાદશાહ આલેકઝેન્ડર એક વખ તે આફ્રીકાનાં દુર દેશમાં શુનેરી ઘોશાક અને અશખાળ શાધે ગીઓ હતો. તાંહાનાં લોકો તેને મલવાને ગાંધાં ગીઆં અને તેની ગાંધે શુનેરી રહ્યા અને શેર ધરીઆં. ખાદશાહ ખોલીઓ “એ શરત તેમે

તેજ ખાવો, હું તમારી ઘોશાઈ જોવા આવીઓ નથી પણ તમારી રીતભાંત શીખવાને આવીઓહું.” એ કીપરથી લોકો તેને ઇનશાફની. દરખાર બાંહાં તે ચુલકનો રાજા ઇનશાફ કરતો હતો તાંહાં લેઈ ગયાં.

એ વખતે એક જણે રાજાની શાંધે આવી રીઆદ કીધાવી કે એક ઘણી પાસેથી મેં આ ભુશા અને ચુલાંની ગુણુ વેચાતી લીધી અને તેની અંદર તરેહવાર ખર્ખનો નીકલી આવીઓ. આ ભુશા અને ચુલું માડુંછે પણ આ ખર્ખનો મારો નથી અને આ માંણુસ તે પાછો લેતોખી નથી તેથી હું તારેથી ઇનશાફ ચાહુંહું.

જવાબમાં પેલી ગુણુ વેચનાર ધોણી ખોલીઓ કે “તું આણુસતી રીતે કાંઈખી રાખવાને ખીહુંછે, તારે તારી પાસેથી ખોતી રીતે કાંઈખી લેવાને હું ખીહું નહીં ? આ ગુણુ મેં તુને અખન વેચી તેમાંથી જે નીકલીછે હાજે તે તારૂંજ, તેથી જો અદલ ઇનશાફી રાજા હું તારેથી મારો ખાંવાવ ચાહુંહું.”

પેલા રાજાએ એકને પુછીકી કે તને છોકરો છે. તેણે જવાબ કીધો કે હા. રાજાએ ખીજાને પુછીકી કે તને એકાદ છોકરીછે. તેણે પણ હા કહી. તેથી રાજા ખોલીઓ તમે ખાંધો પરમાણીક માંણુસ છો તમારાં છોકરાંજોને અરસ પરસ પરણાવો અને આ ખર્ખનો મલીઓછે તે છોકરાંજોને રીતમાં આપો એ મારો વીચારછે.”

આલેકઝેન્ડર આ વીચાર શાંલકી અચરત થઓ. રાજાએ પુછીકી કે શું મેં જોરો ઇનશાફ કીધોછે કે તું અચરત થાજોછે. આલેકઝેન્ડર ખોલીઓ, નહીં ખોશેતો નહીંજ પણ હમારા ચુલકમાંતો જોથી કીલતોજ વીચાર મલતે. આ રકજક કરના રાજાનાં કોકાં કીધારી ચુકતે અને આ ખર્ખનો શરકારી તીજોરીમાં જતો.”

આ વાત શાંલકી પેલા રાજાએ અચરત થઈ ખાંધે હાથ જોડીઆ અને ખોલીઓ “શું તમારા ચુલકમાં શુરજ પરકાશે, અને શું આશમાં તમારી કીપર વરશાદ વરશાવેછે” ! આલેકઝેન્ડરે હા કે હી. રાજા તે કીપરથી શરો ખોલીઓ કે “તમારા ચુલકમાં વસનારાં નીરઅપરાધી જાનવરોને કીધી હશે, ખાકી હાવી કીશમનાં માંણુસ કીપર કીધી શુરજ પરકારો નહીં અને આશમાં પાંડીખી વરશાવે નહીં.”

† ખીજાઓ ખીજાને આકાસી રૂકક ગણેછે, તથા આખી ડનીઆની ખીજા રુકે પાળને દેખાંખી રુખજેછે.

પરચુટણ.

રમુજે દુરસાત.

બાકીથી ચાલનારું ધડીઆલ—આ સાંચો હમણાં
ઈંગલંડના શોધી કાઢીઆં છે એથી સકારે ઉતારાઆ ને
વખતે ઉડવા માંગે તે વખતે એ ધડીઆલ ઘોંઘાટ કરી ઉડા
હે છે એટલું નહીં પણ ઉઠીને કપડાં પેહરીએ એટલામાં
એક કાઠી અથવા આંટું કપ તઈઆર કરી આપે છે. એ
સાંચો ધડીઆલ વગર તેમજ ધડીઆલ શાયે પણ મહેલે.

ગાડી યોડા—ફક્ત લંડનની અંદર ૩૩૪ રસ્તા
છે અને તાંહાંથી દરરોજ ૬૦૦૦ ગાડી યોડા પસાર થાય
છે એવી ગણતરી કીધામાં આવી છે.

બારીક લખાણ—બારીકમાં બારીક રોતે લખવાને
માટે વેલાતમાં ત્રીજી પીરસે એક શાયે સોધી કાઢીઆં
છે તેની મારફતે એક ઈંચ જેટલી નગાનાં વીસ લાખમાં
ભાગના “માડીઉ મારશલ ઈંગલંડની બેકનો” કરી લખ
વામાં આવી છે હવે. કેવી તાજુબી.

હુંદગી કેમ ચુલ્તરવી ?—લાઈડ કોક નીચે પરખાણે
લખી ગયેા છે અને જે તેણે પોતાની હુંદગીમાં પાલી છે
હવે. છ કલાક ઉપનાં; કામ્યેદાનીં ભારે અભીઆશને મા
ટે છ કલાક, ચાર કલાક અંદગીને માટે, બાકીના ખુદરત
ઉપર રાખીઆ હતા. પણ ઉભીઅમ મોનસ જે વખતને
વધારે તપાસતા હતા તેણે નીચે પરખાણે હેંડઅણી કીધી
હતી. કામ્યેદાના અભીઆશને માટે શાત કલાક, નીરાંત
અને ઉપને માટે શાત કલાક, દસ કલાક ફુનીઆને લગ
તાં કામકાજમાં, અને બધા વખતમાં તે શાહેબની કીરતી
ગાવી.

અધિલાંએને વાસ્તે ઘંધી—ઈંગલંડમાં અધિલાં
એને શીખવવાને માટે વરગ ઉભા કીધા છે તાંહાં હાલ આં
ધલી બધરીએને શીવવા શીખવી છે ન્હી તેઓ દર રોજ
એાખાને એાછા અરૂથે રૂપીએ પેલા કરી શકે છે.

બંદગી—જારે હું અંદગી કરે તારે દીલ (લગાડીઆ)
વગર મોઢા મોઢે તેનાં કરતા બોલો વગર તારે દીલ લ
ગાડજે.

કાંસાની તાંકલી—નાટીગ ગાંમમાં એક બાલકને કાં
સાની તાંકલી મોઢાડામાં સુથવા આપવામાં આવી હતી
તે એકદમ ગલાંમાં નળને ખુટાથી તે બાલકનું મરણ ની
પન્થ હવે.

એક પોપટનાં ઘણી ઉપર આબરની ફરીઆદી—
પારોથમાં બસનડન નામનાં માંડી બધરેને પોતાના પંડા
શી ફાંકીને વીશે પોપટને શીખવી “ફાંકીનેટ માર તથા
અખીલ અને ડુકરછે” એવું બોલાવાને માટે પારોથના ઉ
ભા કીધામાં આવીઆં હતાં તેઓ ઉપર તકશીર શાખુત ય
વાથી તેઓ પારોથી કેટલાક ફાંકીને ઈંડ અને “દાંમીન”
અપાવીએ હતા.

૧ હું—બરો જબરો નર એક, ડુગાવી તેનું અંગ
બને છે ગોલ આકાર—
હુગંડાં પેહરી રેસમી, રોગાંન રંગનાં તંગ
આકાર હડે નીચાઆર—
ન હડે તેનું પખશી કોઈ, ન અહડે કોઈ પટંગ,
કુર્યવીને પ્રેસે પાર—

૨ જી—તે કહી શંખીઆં છે કે જીને ડ ને યુલ્હી તે
માં જ ઉમેરીએ અને તેને આડે ભાગીએતે બાકી (૩૨) રેહશે ?

૩ જી—હું એક મોટો જબરો જાડો દધત છું અને ધ
છુંકરી વરોડરાના રાજની દરબારમાં રહુ છું. મારા શાંધાએને
સરવાલો લેએાતા ૧૩૫૦ થશે પણ તમે જે બીજા સવાચાર
આપોતા હું માટે સુકાંત છોડી ડાકટરની ડુકાને બેસુ છું
અને દરરો સારાં કરવા કામ લાગુ છું. એ ઉપરાંત તમે
જે સવાનવ બીજા આપોતા તેહાંથી પણ નીકલીને કપડી
આની ડુકાનપર બેસુ છું જેહાંથી તમે વારંવાર તમારૂં બ
દન લીકવા અને ધર બોલાવી લઈ આપો, આ વેલા હું
પેટેલા કરતાં કદના બરોમર બેવડો બનુ છું; તોથી તમે જ
ને હેતથી તમારા પાસાંમાં લેએાછો કારણ હવે હું નારી જ
તોમા અપુ છું એવું વીચીતર પરાંણી કોણ તે કહેા.

૪ યુ—હમેા માટી બધરે છઈએ અને હમેા વે
લાત તરફથી આવીઆં છે—હુમારો ધનધો રામોસીના છે,
અને હમેા રાત અને દાહાડો જગતા અને હુશીઆર ર
હીએ છી. હુમારે અસતક કરોડો રૂપીઆને માલ રેહ છે,
અને હમેાએ આન દીન સુધી કોઈ પણ વખતે હુમારો દી
આનત બીમાડી નથી—હુમારો જાતની વસતી ઘણી વધી
જેઈલી છે, અને ફુનીઆના ચારો ખડોમાં તે પથરાઈ ગયે
લી છે—હુમારો જાત માંડેલા કોઈ પણ બાહરે દેશ જાએ તો
જેરૂ ને જેરૂ સાથે જાએ, અને હમેા હમેા સાથે જાં
ન કરીએ છઈએ. જે (ખેાદા ન કરને) હુમારો આહેણ
એકુબી બેહસતનશીન યઈવું તે જાંહાં લગી જેરૂ પાછુ સ
નધાએ તાંહાં લગી હમેા શોગ પાલીએ અને કઈ કામ ક
રીએ નહી—હમેા સું માતબર, કે સું ગરોબને તાંહાં એકસ
રખી રીતે ચાકરી કરીએ છઈએ અને ગમે તેવી નાચારી
હાલતમાં કોઈથી હુમારો ધણી હોએ તેએપણ તેને હુમારો
પાલવુને માટે હમેા ભારી પરવા રતાં નહી—હમેા આએ
ફાની ફુનીઆની મોનથી વેગલાં છઈએ, અને માતર એ
ક એ તેલનાં દીપાં હુમારો મોહડામાં સુકી હમેા મહીતાનાં
મહીતા વેર તેપર જ સુકરાનાં કરીએ છઈએ. “અલેક.”

ખાલાસો ગઈ વેલાનો.

૧ હું—કાંન, આંખ, પગ, હાથ, મોહડું.

૨ જી—વાહુડું.

૩ જી—ન, અક્ષર.

૪ યુ—અરધી—અરધો.

ગરબી.

તા. ૧ ડી ફેબ્રુઆરી ૧૮૯૬.

(માહા રાંછીને આશીરવાદ.)

આહા આં શી શોભા દેખુ આજની,
મુખ ધીમિ દરશુ લીધાં તેજ ને;
રહ્યોતે હાથાં આપે પું તાવની,
એ મોટી આપા લીધી તેજને. આહા ૧

મુખ ધીમિગ્રી છપ્પે રાંછી પું ખડુ,
રૂઝા લી નેવા પામીએ નીતિને;
ધારણાં ધ્યવર નેડે હું એ કડુ,
આજ રાત્ર તારાનાં ગાઉ ગીતને. આહા ૨

પરદેશી આવીયો તે દુરજ દેશથી,
નેવા પામીયો રાત્ર સંજાનો મેલો ને; †
હરેઆયો હાડકાં ઉત્તમ વેશથી,
હરે હું નેવળી નાં બુજાસે વહેજો ને. આહા ૩

દેખી વૃજને પુત્ર પુત્ર મહુ પાપમાં,
વળી દેખીયાં વહુ મેડીનાં પુંખાને;
(એ) મેળાવડે ઉવળનીયો મનોપાપમાં,
હું રેક આશિયો દહી છુ પામો મુખને. આહા ૪

દેખીયો ઉવળે એક જ વાતથી,
પાંચમઠનનાં જોત ધરી કહુ શાયને; ‡
પડી રાત્રમા આમુજ મુઠ એ ધાતથી,
નાં બુજાએ એ અગનીતી આજન. આહા ૫

પણ પરધાની બીજા ને છે આજ તે,
ગમે તેપર પરમુ ધરાણુ પ્રભર;
વધારસે ધીરતો, મોખા ને જાજ તે,
એ આશિયો મારો હોજો લીમળ. આહા ૬

શોગ પિયા વાંમી દે હાનમ દેખી,
ભગવંતે ધીરુ તે જાગક માનને;
યાયે કુરપા કરીને હરીનાં એજથી,
ભાએ જાણુવી રમત એ વાંનને. આહા ૭

ઊપદેશનાં પદ.

"કુંબળ શું તપ કીધું'રે એપાલ એવું".

એ રાગનાં છે.

જાપ છે જગત આશીરુ'રે એ છવ નેને. ૧૬.

નેને વૂ પાટણુ નેવા, મારો હવા મેહરે કેવા,
આજનો ઉજડ એવારે, એ છવ નેને. ૧વળી મિથપૂરવાજો, મોરો નેને રદમાજો;
રહેવો નહિ તે રવાજો, એ છવ નેને. ૨

૦ લોહાની રૂપ ઇચછાથી.

† રાત્ર સંજાનો મેલો, એટલે "પારથીઆનેટ" લીધાવ્યા
ની કીરીઆટ કાંપ‡ રાત્રીલીનો પડો પરધાન ભારડ પાંચમઠન મરહુ પામી
એ તે વીચે.

રૂઝા રૂઝા રાંછી નેવા, મેળવી અયાગ માયા;
કળે તેની પડી કપારે, એ છવ નેને. ૩

છને નેને છાયા થતી, રૂડી નેની હતી રતી;
એમ ગપા કરાડખારે, એ છવ નેને. ૮

જરી ને આજની ચતા, હાજર હીમ હતા;
તેના તે ન લાગે પવારે, એ છવ નેને. ૫

કોમતો કહેવાતા કેવા, આભતા આધાર નેવા;
ઉડી ગપા એવા એવારે, એ છવ નેને. ૧

જુવાનીમાં જતા જોડ, રાખી નહિ ચક્ષ્મા કાઢે;
રહ્યાં મરે મમાં રોષરે, એ છવ નેને. ૭

હાજર હાજરો રહેતા, ખમા ખમા ખમા કહેતા;
વિચવપાથી ગપા વેહવારે, એ છવ નેને. ૮

મુખ જન નેની ગાય, હેતથી પોતાને ધાય;
મરહુ ન મરહુ માથેરે, એ છવ નેને. ૯

જય લીધો ચંચુ છતી, નવી ન ચકાવી નીતિ;
વેળા તેની મહુ લીટીરે, એ છવ નેને. ૧૦

જગતમાં પુખ જામીયા, વેગ વાળીને વિગામીયા;
પણ તે મરહુ પામીવારે, એ છવ નેને. ૧૧

નેક નામદાર નામે, રૂપી જઈ મુમ્મદાન ધામે;
રૂઝા દેવપત રામરે, એ છવ નેને. ૧૨

પોહોં ચં.

લલીતા દુ.ખ દરશક.

એ નામની ચોપડી તેના બનાવનાર તરફથી જમને ભેદ ન
લીછ તેની પોહોંએ છે પુણીથી કુપુલ રાખીએ છપ્પે. ૧૨ તથા
કનીઆની આત અપુ તરસવાતે વહેતે તેમો મારો કુલના છે કે
નહી તેજજી આત્ર જોઈ નાંજાવણુના લગન કરવાના માંગથી ને
પરાથી થામિએ તે રાહવાની બનાવનારની મતલબો. બનાવના
ર કેવળથી વાગેજો હીંડે ડોખાથી જુજરાની માથા મ્હરીતે વળી
ચક્રીએઈ અતે નેજાંજી કારણ મારે હપારા વાંચનારને જીવથી એ
પડીની મલામણુ કરવાને હમે સુકતે નહી પણ પાકાં મામિએ હીંડે
એ આ ચોપડીના બનાવનારે પણ આર પાંચ કોણે પરાય સુકતે
વાપરવાનો આંચકો પામો નથી. એટલા વાસતે હમે લંચીર છ
અંચે કે હમે એ ચોપડીને રેકો આપી નહી ચકતા

લનીના દુ.ખ દરશક અથવા લવીતાના દુ:ખની આરથી નાહ
કતા રૂપના રચવામાં આવેછે; પણ નાટકમાં જોડલી મનચકતીના
વેઆલથી ઇજકતી લગાડવી જોઈએ તે (અથવા નેને ઇમરેછપા
"વગાટ" કહેછે તે) મુતજા જોવામાં આવતી નથી એના કપી
તાની રચના રીક દેવાએઈ. ક્ષેપ જુજરાની પુત્રકોમાં વધારો જર
વાની બનાવનારની જીજર, વાસતે તેને સાપાથી પડેછે. હરે પછી
જો તે બીજા ગરમ કાકાડવા ધારેતો નેમાં ઉવર મજાવેલી મોડી
ખાંતી કે ને ચેડવથી સુધરી ચકતે તે નહી જોવામાં આવીતો અ
ને બીજા બધી ખાખરી સરખો જાલમ પડીને સરવે વાંચનારને લાએ
ક તે મહ પડે કીવી હપારી ધારણુછે

હપારા આટલા હીંડુ નાઇએનાં જુજરાનીને મારો અનો
આથ છતાં એક મારો જુજરાની કાચની પુગ રેક એ વીંછે હમે કે
મારો લચીરી જીણવાની આ તર લગએ છપ્પે એવી પુગ ન
હી પુરી પડે તાકાસુથી આ ચોપડીના બનાવનાર અને એના નેવા
નાઇએને રૂપની મલામણુછે કે તેએએ સાધારણ બહુલીના મથરો
શીવાએ બીજા મથરોના મથરની "નોટ" રાંચવી.

સતીબોધ

પુસ્તક ૧૦ મું.

ઓપરેશ ૧૮૬૬

આંક ૪ થી.

સંકટનું શૈવલ-તેહેમુરનું તારણ.

એક વારતા.

પરકશ ૧૨ મું.

તેહેમુરે પોતાની છોકરી ને હામદન શેઠરનાં બાદશા
હ કોબાદ તથા તેની રાંછી કરગીન એમની સંભાલ ત
લે ઉપારવાને રાખી હતી તેની મુલાકાત લેવાને પોતાના વ
લ્લર હેડનની સંગાત વાંહાંછામાં કુચ કીધી. નાંહાંની વચ્ચેથી
ને માં.વીનાનાં બાલકનુ પારકે કેકાંછે પોશાણુ કરવામાં આ
વીઈ હતું તેના ઉધરતા દીધાર નેવાને તેને આશરે પંદર
વરસ થુપી રાજ કારબારની રોકાંછુને લીધે બનીઈ ન હતું,
આટે આ વેલા તે મુળમુરત જીવાન રીને નેવાને તેની
આંખ તથા હાંધુ કેવું આંતર હશે ! ને એકપુરી મેટી દ
રીઆ વમે મહા મુસીબતામાં બનતી હતી તેને બાપના હે
તથી ભેટી પોતાને ઘર લાવવાને તેહેમુરની છાતી ફેલવી ધ
પકી હશે ! ને તેના રાખપાતને વારસ, ને તેની આશાને
રીપતે મોઝા, ને તેની ઘડપણની લાકડી, તેને પોતાના સ
વાધીનમાં લઈ હાંધાં હેડલ, રાખવાને તેહેમુરનાં બનમાં કે
હવા ફેલવા વીચાર, તલપ તલપ કરી રહેઆ હશે !

હવે જુઓ એકગમથી તેહેમુર ઉલટને બરપુર પોતાના
અચાંના મુલાકાત લેવા બઝેછે, અને બીલગમથી રેલે ક
ગાલ કોબાદ તથા ફીતુરખોર કરગીન પોતાના બુરાં કરમને
લંકવાને તરેવાર ઉપાએ કરેછે. પોતાના બાગના અધીઅ
બાગમાં ઉતાવલથી દરીબાનુતી એક મોટી છુલ્લં ઘોર બ
ધાવી, તે ઉપર રેલકદાર આરકાંનાં મોટા મીનારા ઉઠાવે
આ અને સોનેરી હરશેથી તેણીની તારીકાંને લેખે કેતરા
વેઆ. આ લેખે નીચે પરમાંછે હતા—

વસંતકવના બાદરમાં ખીચતી ગમીલ મુલછી,
શુદર—મરિ—અધુર—કરમાઈ ગાંધે મરી.

ગરવ, ગાલ, કે કસોલ યકી, હતી મરા બેકામ,
દરીઆ મધે જનમી, દરીબાનુ ગમ્પતી નામ.

ધમકાન શેઠરના શાહ, તેહેમુરનું તે ફરજદ,
પાલણીમાંથી પ્રવીણ, અચમીથી બુલદ.

આહતે, ધાકી હાત યકી, મગીઈએ આકુલ,
તોડી તારાજ કીલુ, કીધું ચેવટ પુલ.

ધચર હછિતો વું, તાજુ કરે તે કચી,
દયાદમા તારી ઉગારે, પાછી આ મુલછી.

તેહેમુર ઉલટને બરપુર હામદન શેઠર મધે આવી પુ
ગે અને આકર નકરે સુધા કોબાદનાં બાગ મધે ગચ્ચેઓ.
આ કેકાંછે કોબાદ તથા તેની રાંછી, નેઓ પોતાનાં પરાક
રમ પકાં અને પુરાં કરી તદ્દઆર હતાં, તેઓને મલેઓ.
તેહેમુરને જોતાંનેવાર તેઓ બંને નજાએ તેને આદરમાન
થી લીધે અને જાંછે ધણાંએક દાહાડાંનાં ગમમા પડેલાં હોએ
તેલે મોટા રેખાવ દીધે, ને જોઈ તેહેમુરનું ઉલટ અને ઉમેદ
થી ઉછલતું લોહી પડગાર થઈ ગીઈ, અને તેના મેહેરો ફી
કે પડી ગીએ. કોબાદે તથા કરગીન ગંભીરાઈથી તેહેમુરને
બાગનાં અધીઅ ભાગમાં લઈ નઈ દરીબાનુતી ઘોર બતાવી,
ને ઉપરનાં લેખે જોઈ તેહેમુરનાં દીલમાં મોટા નખમ
લાગે, તેની ઉમેદ તુટી ગઈ, અને આંખમાં આંશુ આંહી
ભારે થોગ કરતો પાછો ફરેઓ.

તેહેમુરે પોતાનાં એકપુરાં પેઆરાં અચાંને તથા તેનાં
વાહીને મોઝેતે નાંશ કીધેલો સમજ દીલપર ભારે ગમ ધ
રેઓ, શોકને કાલે પોશાગ મેહેરોએ, આપું પીવું—બોલ
કું માલવું છોડી દીધું, અને વાંહાંછ મધે ટુરત પાછો ન
ઈ ઉધે મસતક આંખ વીચી પડી વાંહાંછ પાણુ ફેરવવાને
હુકમ કીધે.

વાટમાં બોરાક ઘડી ગચ્ચેઆથી તેહેમુરનાં વાંહાંછને ર
એ નામના શેઠર તરફ બંદર કરવું પડીઈ. વાંચનારને
આલમ હશે કે આ શેઠર મધે મેહેરાંમ નામે હકિમ અમલ
મલાએ અને એન શેઠર મધે દરીબાનુ પોતાની મેહેનત
તથા કેવલથી કાંમે લગાડી એખવી ધીરજથી પોતાનુ બુજારાં
કરતી રહેલી. તેહેમુરનાં બાદશાહી બારકસંના દબદ
બે જોઈ મેહેરાંમને આસચરીઅ લાણુ મોટે તે મધે કોણુ
હશે તથા તે કેહાથી આવીઈ હશે તે જોવાને તથા જાણવા
ને ઘોતે એક મજવામાં બેશીતે વાંહાંછ તરફ ગચ્ચેઓ, તેહે
મુરનાં વલ્લર હેડને મેહેરાંમને મોટા આદરનાતથી મેહેરાંમને
ઉપર લીધે અને કહેઈ કે આ વાંહાંછ મધે હમે હમારા શા
હ તેહેમુરને લઈ ધાકાંહાંને તરફ પાછા નઈએ.

મેહેરાંમ—હા ! તેમારેતો ઘણું સાઈ; હું તમારા શા

હને જીવાને ઉમેદવારણ, તે કહાં છે મને મેહુરબાની કરી નરા તેની સાથ મુલાકાત કરાવી આપશે !

હેરન-ભાઈ હમારા શાહ તેહુર વીચે હું 'શુ' કહું ! તેણે તો જાણે આખી દુનીયામાં તણ હોય તોય અવતાર ધારણ કરી વાંદાંજીને એક મુલે તે ઉધે મસતક પડેલાં છે; કારણ તેની એકપુરી છોકરી, જે તેની સરવે આશાના એ રાગ હતો, તે પારકા ગામનાં મરણ પાંચેલી જિંદ તે દેવાનો બની ગયો છે, આખા ઉઘાડીને જિંદો પણ નથી તથા કાંઈ શાય બોલતો માલતો પણ નથી, કારણ ગમનાં ગાંડથી પોતા નુ મોહ બાંધી લીધું છે.

મેહુરશંખ-ભાઈ, વાઝ જોઈ નરા મેહુરબાની કરી તારા શાહની નબદીક મને લઈ નશે; હું તો નરા જોઈ કે તે કેહ વી હાલતમાં પડેલાં છે.

હેરન-મને કાંઈ અડચણ નથી, પણ હમારું તેમાં શું વડીલ, તે કાંઈનુંથી ચાલવનાર છે. ઉઘડી હમારી દલગીરી વધશે.

તોથી હેરન મેહુરશંખને શાહ તેહુરની નબદીક લઈ જાય છે. મેહુરશંખ મોટે શાધે તેને સલામ વ્યલેક્રમ કરી ત વાળે કરે છે પણ તે શેકર; તેહુર કાંઈ સાંભલતો નથી અથવા નવાબ પણ આપતો નથી-જાણે લાકડાં અથવા પથર ની સાંધે સલામ કીધા મરોજન થયેલું.

મેહુરશંખ-વાઝ તેમ્મારે ભાઈ ખરું એ કાંઈ કાંઈનું સાંભલનાર તો નથી પણ નરા થોભ, તારી મરણ હોય તો હું એક તપાસ કરવા માથું છું. આ ચોર મને એક જીવાન સીંછે નેની ખુબી તથા ખુબ સુરતીનો તો કાંઈન પાર નથી, વીરેઆ તથા એક મનમાં તે એકલીતા પરવીણ છે કે કાલે મરદનેથી એક કોરે મેસાડે. માટે જ તારી મરણ હોય તો તે ચોર તને અતરે મોલાવી મંગાવીએ, અને જોઈએ કે તે છોની પાસ કાંઈ એવી કરામત છે કે આ શાહની દલગીરી લેવાય. હું તો ધારું છું કે તે કાંઈપણ હીકમત લડાવશે.

હેરન-મને તો કાંઈ અડચણ નથી પણ ચોર ત કે મરદ કોઈનું પણ કદી તે સાંભલનાર નથી. તોથી જોઈએ તે એવી તો કોણ જીવાન ચોર ત છે !

(મેહુરશંખ દરીબાનુને તેડાવી મંગાવે છે. દરીબાનુ પોતાની એક માંકરડીને સાથે લઈ વાંદાંજી મંથે આવે છે.)

મેહુરશંખ-(દરીબાનુને) બાઈ આ કોંણ એક મોટો શાહ ગમના દરીબાનું ગરક ગયેલાં છે જને તું જાણેલ થી તેરવી કાંઈ પણ તારું તંતર લગાડી મોલતો કરશે તું ને, મોટું ઘનામ મહે એકલું નહી, પણ તારી વાપેલાંથી આખાં દેશ મંથે થાય, અને તેમ્મારે તારી ખરી ખુબી હું પણ પીછાં છું.

દરીબાનુ-(નમીને) નેકનામ સાહેબ તંતર મંતરની એ કદી કદા લાલીમ લીધી નથી-તમારી આગ્રા પરમાણે કરવાને હું રાહ છું; મારેથી જ કાંઈ હીકમત મનશે તે હું તપાસા જોશ, પણ એ શાહની આગ્રાથી તમે સરકેલા હોર નહ મને એમ લીને તથા મારી આ દાસ્તી રમોં નવા દેઓ, હમો અને શીવાએ કોઈનું આવવા નહી દેઓ તો કદામ કાંમ અને નરણ મંથે

(દરીબાનુ એક તંત્રરો લઈ ગોણ ગાતી તેહુરની હજુર માં જાય છે.)

દરીબાનુ-રહેલો શુખી એ શાહ, તાજ તખતની મંગાવ, આવીએ મનરે હું પુણા તને ને વાત.

તેહુર-(મનમાં) ઈએ ! હા ! એ, કોણ !

દરીબાનુ-સાહેબ, હું એક કનેઆ છું, ગરીબ અને લાચાર, તોથી મારા મુખમાં દરશણ પરથમ કીધા વી ના ચાન સુરખની ભકતી કોણ કરે છે ! પણ નેક શાહ ના નપણુથી આ દીલ્લર પડતાં આવેલાં હુખને થોત ને તારી હજુર છોડું તો હું નહીં-ધારતી કે આ સમુદરમાં તે સ માઈ શકે. એ સાલવીંછે કે તારી ઉપરથી કાંઈક દલગીરીના વાદલાનો ઘેરો આવી પડેલો છે, પણ હા ! તે તો થેન માં મદી જાય; શું તે કાંઈ મારી દલગીરીના અનંત વી સતાર સાથ સરખાવી રહ્યો છે ? કદી નહીં-ગાંડ અને ત મુ વચે કેટલો ફરક ! વલી હું તો ખમ કોણની, મારા વડા વામોના દરબને કેટલો ! અને હાલ મારી કેટલી અવસ થા ! તે જો તું જાણે, એ નેક મરદ, તો તારી દલગીરી લુલી જાય એમાં શક નહી.

તેહુર-(ધીમે વ્યવાન) શું મારા વડાવા, મારી તો ખમ, મારા દરબન, મારા ગમની સાથ શું તારું સરખા વાની તાકાત ધરાવે છે ! તું હંમણાં શું બોલી ?

દરીબાનુ-હા, સાહેબ, મારા મા આપ વીચેની મારી હીકમત તમે જાણીતો ખાતરી થાય.

તેહુર-સારું, તેમ્મારે જોઈ તારાં હુખને હેવાલ મ ને કહી સંભાવ અને અમર મને માલમ પડે છે સામે ઉપર પડેલું હુખ મારાં હુખને હજુર મોખી લાગ સામેત થાયેલો છે સાંસ સરવેની હજુર-કણલ કડ કે તે એક હીકમતવાન અને સુરા મરદની મીસાએ સોસીઈ, અને મેં હુખ સોસવામાં નાજુક છોકરીનું દીલ રાખીલું-એટલે હું તુંને સુરો મરદ ગણું, અને મને ચોર ત.

દરીબાનુ-સાહેબ, લખો આદમી ઉપર રાજ કરનાર એક શાહની હું એકપુરી બેઠી છું. મારા વડાવા મોટા મોટા શાહની શકતી ધરાવતા હતા, શેકેલો લડાઈમાં છતી હ જરો શતરોએને તામે કરતા હતા, પણ અફરોસ ! એક ને રો શતર મારા નેક પીતાની પાળાડે લાગેલો હતો, નજરો અને છુપો, પણ તેનો પીછો છોડતો ન હતો પણ . . .

તેહુર-તે કોણ વાઝ ?

દરીબાનુ-સાહેબ, તેનું કમનસીબ-કમનસીબની બેઠતી કરનાર ઘાહ હજુર તેના દીલ ઉપર તાબાન હશે; કદામ તપી રહેલી બીલાડીની તરાપમાંથી એક ઉર પણ ન નમે, પણ કમનસીબની તરાપમાંથી મારો બાપ બનવી શક તો હતો નહી. વલી શાહે તું જાણેલો હશે કે નવલ તે નો લેલો" હું પણ તેના નવ્વી એટલી કમનસીબ કે આ અનજાયેલાં ચોર મંથે એકલી વામ્યેનહાન રહી મારે વી મે મારું જીવન કડે છે.

તેહુર-(નરા હુસીઆર ધરને) તારી મોલી તથા શીવાએ પરથી હું પાર છું કે તે જણી ઉતર કલવલી હી પાંદોંથી !

દરીબાનું—મારી સપલી તવારીખ તારી સાંમે ખોલી
કરૂં તો તે તું મેંદી જેવી લાગશે એમાં કાંઈન શક નહીં.

તેહુરનું—પણ બાઈ તું તારૂં નામતો મને કેહે.

દરીબાનું—તારૂં નામ દરીબાનું કરી છે.

તેહુરનું—(ચોંટીને) અરે ઇશવર ! આ શબ્દ આપકા
શાંખી જેવી નીકસેએ છે આ જીવાન સીનાં મોહાડીમાં
થી, તે મને આજુમ પડતું નથી. દરીબાનું તારૂં નામ ! હું
નહીં ધારતો કે તું આદમજાતની જનમેલી હોએ; તું કોઈ
પરીઆનીં એલાદ અથવા દરીઆનીં દેવી હશે.

દરીબાનું—નહીં સાહેબ નહીં; સરવે મનુજાતની
માફક હું પણ એક ખાફી એરતજી, મારા વડાવાએ પણ
તારા જેવા આદમજાત અને શકતોવાલા શાહ હતા.

તેહુરનું—પણ તું બાદશાહની બેટી અને તારૂં દરી
બાનું નામ કેમ એવું નામ રાખવાની તત્તલમ થું.

દરીબાનું—તારૂં નામ દરીબાનું કરી મારા બાપ શાહ
તેહુરને આપેલું છે—જેનો અરથ એવો થાયે છે દરીઆ
માં જનમેલી સી. એવું નામ આપવાનું કારણ એમ બની
ઉં કે મારી મરનાર માં, જે એક બાદશાહની બેટી હતી, તે
હીએ અને દરીઆ તથે વાંદાંજમાં જનમ આપેઆ હતા.

તેહુરનું—હા ! હા ! એ ઇશવર ! આ તારી જગત
થું મારી ઉપર મળવ કરી રહી છે કે મારા અપરાં ખીસી
ગએલાં મગલને તદન મેલું કરી નાખવાની કોએસ કરે છે,
અને જેવી પરીઆ મોહલી નાંહેક મારી મળક કરે છે. અ
રે હું ઉમેશાહું કે જગતો—હું આ વાત સપનામાં સાંભળું
હું કે ખરેખરી તે મને આવમ પડતું નથી. દરીબાનું તો
મારી બેટી ! જીવન નામ મેં પોતેન આપીઉં હવે; પણ આ
કાં ભાએને તે ભામન. થોરેમાં મરણ પાંખી, તેજી
ની હજુર તાલ છે, આ આંખે હું હમણાન નેહ આવેએ
જી. વારૂં નેક નાર તારી વાત, જરા વધારે કેહે તું કાંઈ
બી બોલું કેહતી હશે એમ મને કયુલ, કરવાને કાંઈપણ કાર
ણ નથી.

દરીબાનું—મારો બાપ મને હામદન થોરે મધે રાખી
ગએ હતા, જેહાં બાદશાહ કોનારે તથા તેની રાણી કરૂંગી
જે મને મારી નખાવવાને છુપી ગોડવણ કરી રાખી હતી;
પણ મને જાનથી મેજન કરવાને જેવો કૂટકો મારી ઉપર
પડે છે, તેવામાં થોડાએક ચાંચીઆએ અચીતા આવી અને
પકડી શેલામ તરીકે થસીડી લઈ ગએઆ, અને આ થોરેર મ
ધે લાવી અને જેવી ગએઆ. અતરે મારી ઉપર પેટુલ બેઠો
કેટલી લજા પડી, અને મેં તે સપલી દેવી ધોરૂનથી સોસરી,
તેનુ મેઆન કરવાને મારી જ્યાંમાં તાકાદ નથી. પણ સા
હેબ મારા બેલ ઉપર તમેને કાંઈ પણ ચક્ર આવતો હોએ
તો હું એટલું જ નજાંઉં કે, શાહ તેહુરનું મારો બાપ જે
છવતો હોએતો ઉપલી વાતની સમાઈ વીથે તમને સાખ
શી આપે.

તેહુરનું—એ વફાદાર વજર—પેઆરા હેરન, અત
રે આપ, તું જાણે આ એરત કોણ છે—એની વાત સાં
ભલી મારી અપ્રકતી આગડી ખીસી જાએ છે.

હેરન—નેકનામ શાહ, હું તો આ એરતને બીલકું
લ આવેખતો નથી, પણ આ થોરેરનો હકિમ થોરેરાંમ કેહે
છે કે આ કોઈ નેક અને પુરવીજ નાંની સીંછે, પણ જ્યા
રેખી એલીનાં મા બાપ વીથે સવાલ કરવામાં આવે છે તે
આરે મોહડું સુગું કરી નાંખી હડકું ભરાઈ આવેઆથી
રડી પડે છે.

તેહુરનું—ખરેખર ! મારી મરનાર એરતનો થોરેરો
આ છોડરનાં થોરેરાને આપેલું જ મલતો આવે છે, અને આ
રી બેટી પણ એજ થોરેરાની હોવી જોઈએ. અરે ઇશવર
તારી કેહવી ખુની ! જે ચીજનાં મારા અથવા જીમ થવાથી
મેં સપલી આશા છોડી દીવપર ભારે ગંમ પરેઆ હતા,
તે ચીજ વીથે તે મારી આશા પાછી તાજ કીધીએ એટ
લું જ નહીં, પણ તે અચીતા મારી સાંમથે લાવી જમી કી
ધી છે. મારે આ પેઆરા વજર, જલદી આવ, આ હરખ
મારી છાતીમા સમાઈ શકતો નથી—મને સમાજને, રમે
ને આ ખુશાલીના શાગરમાં હું એકદમ ગરક થઈ જીમ પ
ઈ જઈ. આ છોડરી મારી દરીબાનું—મારી એકપુરી
બેટી આજે છે, જેને મારે મેં આજવેર શોગ રાખેલા હતા.

દરીબાનું—નેક અને સજીરીના સાહેબ, તમે તો મ
ને મોરેરનાની કરી જરા તમારૂં નામ તથા કામ જાણવો ?

તેહુરનું—તેહુરનું—ઇશ્કાનનો શાહ કરી જે તું કેહે
છે તે હું થોતે—તારો પીતા—તારાં તનતું તન. જે બેટી
ને હું મરણ પમેલી સમજતો હતા તે તું જાણે. મારાં રા
ન અને પાત—તાન અને તખત—દુનીઆમાં તથા શેલત
નો વારસા તું મેને છે. હેરન તથા સરદાર, માલો મધુર
પકવાનો બનાવવાનો તુરત હુકમ કરો, અને માલોઆ
પણ સરવે નવો પોશામ પેરેરી આજને મુબારક દીવસ ઇ
શવરની ભક્તીમાં અને મોજ મજહામાં કાહાડીએ.

એ પુરશાજે તેહુરને તેની પેઆરી બેટી મનેઆથી
એટલેતો ખુશી થયેએ કે—જાણે ખુશાલીથી તેનું મગન
અપરું ખીસી ગએલું માલમ પડીં; કારણ થોડાવારમાં
તે બોલી ઉડીએ—“હા ! હા ! થું મધુર ગએલું ! આ
આખું આકાશ ખુશાલીના રાગેથી મધુર વાગી રહે છે !”
તમે સરવેનેખી સંભલાએજેની વારૂં ?”

ગાએલું જેવું તો કાંઈખી સંભલાવું હવું નહીં તોખી
આ વેલા તેહુરની ખુશાલીમાં ખલલ ન થાયે તે મારે
સરવે જાણે બોલીઆ “હા, સાહેબ હા, હમેને પણ સં
ભલાએ છે. વા, કેહેવું મધુર આકાશનું ગએલું !”

હવે થોડા વારમાં ખુશાલીથી તેહુરના હવશે યાકી
ગએઆ તેથી તે મીઠી ઉધમાં પડેઆ, અને તેના માથાં ત
લે નરમ તકીઆ આપી, આસપાસના સરવે જાણે દુર થઈ
ગએઆ.

ચરકણ ૧૨ મું.

મપનાની સાચી સજાહ—તેહુરના તારણનું
તમામ થવું.

વાંચનાર બાનુએને ઇઆદ હશે કે તેહુરની રાણ
પરીથોરને દાનશ નામના એક પોરમરે સુદાં સરખી હા

વતમાંથી સજ્જગરી કરી તેણીની સારી રીતે આવળત કીધી હતી એટલું નહીં, પણ તેણીની ખાસ ખરત્તથી એવાદતવાહ નાખના એક પવીતર મકાન મધે એક હાથેદાર તરીકે રાખી હતી.

હવે તેડુમુરેતા પોતાની રાંછીની આચા બીલકુલ છેડી હતી, કારણ તેણીને સુરડાં સરખી હાલતમાં મેટીમાં બંધ કરી દરીઆ મધે નાંખી હતી. તેણીને ફરેથી હુધ્યા તીમાં જોડું એ અલબત્ત અલકથી ઉઠવું ગણતો હતો.

વાંહાણ મધે ખુદર ઉંધમાં તે પડેઆ; અને એવી હાલતમાં લાંબો વખત ગમેઆ નહીં એટલામાં તેડુમુરને એક બોઆબ આવેઆ, જેમાં તેણે એક ફરેસતો દીસે. આ જે બી ફરેસતાએ તેને નીચે પરમાંણે સલાહ આપી—

“તારી મેટી, જેને વીશે તે સઘલી આચા છેડી હતી, તે તુને વગર મેડેનતે મલી—ઈશવરનાં ધુપા હા તે તારી હજુર લાવી ઉભી કીધી. મારે વધારે વખત કા હુધેઆની આગમન પુરત ઉડી એવાદતવાહનાં પવીતર મકાન મધે જા, જે અતરેથી યહુ કુર નધી, અને તેહાં પાખ તન અને તનથી ઈશવરની ભક્તી કરી તેને ઉપકાર આન, અને તેઆરબાદ તારી ખરણ પાંમેલી રાંછીનાં ગ્રામ યવાથી તુને ફેરો શોગ ધરવો પડેઆછે તેનું બેઆન કર, પછી ખરાં દીલથી તેણીને હુધ્યાતીમાં પાછો મેલવવાની નેક સુરાદ ઈતેજરીથી ચાહ, અને પછી એકીન હશે તે તારી સુરાદ બર આવશે એ સત કરી જાહુન.” (એક કહી ફરેસતો એ પદ અમેઆ.)

તેડુમુર અમીતો બોહાલખાથી ઉડેઆ અને તે મધે સાંભળેલી ફરેસતાની સલાહ પોતાનાં વજર રૂઝનને કહી. થોડાવારમાં તે પોતે, તેની મેટી દરીઆનું, રૂઝન, તથા તે શે હરને હાકિમ બેઆન, એઆ સરવે કીનારે ઉતરી એવાદતવાહનાં મકાન મધે ગયાં.

તેડુમુરે તન તથા મન પવીતર રાખી પાક પરવરે ગારની બંદગી સર કીધી અને પછી પોતાની સઘલી કાંહાં છીનું દાસતાન ખેલીઈ અને પરીચેરની હસતી વીથે તે છીનું નામ પોકારી સુરાદ માંડી.

(એટલામાં તેડુમુરને આવળા પરીચેરનાં કાન ઉપર મડેઆ; કારણ તે તેહાંન રહેલી હતી.)

પરીચેર—તું ! તું ! હા હા ! એ મારો તેડુમુર ! વાહાલો ભરથાર ! (એક બોલી તે બેહોશ થઈ પડી ગઈ.)

તેડુમુર—ભાઈએ આ શું ! આ કેહવે બનાવ ! પેલી કોઈ આરત જુમ પાડી એકદમ પડી ગઈ, અને બેહોશ થયા માંડી, એનું કારણ શું હશે !

(આ કેહણે પેલા પીરમરદ દાનેશ હાનર હોત તેણે પરીચેર ઉપર પાંછી છાંટી હુશીઆર કીધી અને બોલેઆ.)

દાનેશ—ભાઈ અગર તે આ પાક સુકામ ઉપર બંદગી કરી તારી બાનું વીશે નેક સુરાદ ચાહી હોતો એન તારી બાનું રોવી જોઈએ.

તેડુમુર—(બીરાઈને) માનવંતા નેક ધરહસ, આ ગુજતા હાવથી મેં પોતે મારી આરતને દરીઆ મધે નાંખી હતી, તેતે પાંછીની ભેરમાં ડટાઈ ગઈ હશે, હુધ્યાં તે કાં હાંધી આવે !

દાનેશ—હું ખાતરીથી કહું છું કે તેણીને આન કોસ તા ઉપર નાંખી હતી.

તેડુમુર—હા ભાઈ બેથક, કેવે આન કીનારા તરફ.

દાનેશ—જે પેલી આરત, તુને જોઈ તે ખુશાલીથી એ ટલીતો ભરાઈ ગઈ કે તેણીની છાતીમાં હરખ સમાએઆ નહીં તેથી બેહોશ થઈ પડી પડી; પણ હાલ તે આસંતે આ સંતે હુશીઆરીમાં આવતી જાએ. હું એક સદવારે બરી બાંઝાદનાં વખતમાં મારા સુકામ મધે બેહોશ હોતો, તેવામાં મારા ચાકરો એક મોટી પેટી જે કીનારે રહ્યાં આવી હતી તે લઈને મારી આગળ આવેઆ. મેં તુરંત તે ઉપડાવી અને જોડુમુરેતા તે મધે એક આરત છુતેલી હતી અને તેનાંમાં છંદગાણીનાં બેકામ ચીનીઓ અને નવર પડેઆં તેથી મેં મારી હીકમત લગાડી તેણીને સજ્જગરી કીધી અને તે દરેસતોના રાખવાને મેં પુરતા ઉપાએઆ લીધા. આ છલથી તેણીની ખાસ ખરત્ત ઉપરથી તે આ પાક મકાન મધે ધરમ સંબંધી એક અધિકારી બનાવી તેણીને અતરે રાખી.

તેડુમુર—એ નેક મરદ, તારી કેવી ખુબી ! હું તો તારો ઉપકાર પુરથવીની કેઈ પેદાએશની મારકતે આનું ! મારી પેઆરી આરતના જાનનાં રખણને મારે તારો સદાનો કરબાર રહેવડા.

એ પરમાણે તેડુમુરને તેની પેઆરી બાનું અકમખાત મજેઆથી તેની ખુશાલી કીધા અલકમાં બોલી શકીએ ! તેડુમુરે પોતાની મેટી દરીઆનું પરીચેર સાથે સુવાકાત કરાવી. દરીઆનું પોતાની જાને જોઈ નીચું વલી નમસકાર કરવા પડી. (તેવામાં)

તેડુમુર—વાહાલો બાનું, આ કોણ ! નીચું વલી તું ને કોણ નમેછે ! તારાં તનનું તન—તારાં બોલીનું ભોહી—વાંહાંણ મધેના તારો બોએ—તાઈ નવેર—તારો વારસ—તે ને તું ગમે વધગાવ.

એ પરમાણે બાપ, મા તથા બચું એ તરણે નજુ ન ભીક-૧૫ વરણ સુધી પારકાં માત્રમાં, માંડી હાલતમાં, રીલ પર ગમ ધરી નીરાશ થઈ મેકાં હતાં, તે તરણેના અકસમાત મેલાવડો યંચેઆથી તેઓના દીલની ખુશાલી કેહેવી હશે તે વીશે બેઆને કરડું એ બેથક કલમની શક્તીની બાહાર છે; મારે તે દાનેશ વાંચનારના વીચાર ઉપર સોપીએ છાએ.

એ પરમાણે તેડુમુરના તારણની તવારીખ તેમાં મધે અને ચેવટ તે પોતાની વાહાલી બાનું તથા મેટીને પોતાના હાંધાં રહેલ લઈ પોતાને વળત ગમેઆ. તેડુમુર પોતાના રાખમાં લાંબો વખત રહેઆ નહીં એટલામાં તેણે રાહ કોમાદ તથા તેની રાણી ફરનીનના યાતકી કરમની સીખ્યા કરવા મારે હામદન ચેર ઉપર હુમલો કરવાની તખાલી કીધી, અને મોટું લથક લઈ તે મોડર ઉપર ફરી પડેઆ અને તે તારાન કરી નાખી.

ચેવટ પેલા પરીપકાર હાકિમ મેરાંમ, જેણે દરીઆનું ઉપર રહેઆ, મેરુશાની, અને મોહબત રાખી હતી તેથી, તથા દરીઆનું સાથ પરણવાની તેની ખરત્ત માલમ પરઆ થી તેડુમુરે પોતાની મેટીન લગત મેરાંમ સાથે કરી આ પેમાં. વલી આ સગાઈથી તેડુમુરના ગુખમાં વધારો મ

એમ્મે, કારણ બેહેરાંમ કરતાં વધારે નેક, હીનતવાન, અને મોટાં કુલને બીજી ગરહુચ્ચ દરીમાનું ને લાએકને મેલવવા એ ન અને તેહું હતું. એ વરાણે તેહુર પોતાના કુટુંબ કબીલા સુધાં પોતાની વફાદાર રહેતે ઉપર રાજ કરતા, લાંબી ઉમર સુધી સંસાર સંપન્ન અને શુભચેતનાં પોતાનાં દીવસ શુભરવા લાગીએ.

આ લાંબી વારતા અથવા એલ ઉપરથી જે નીતી ની કહે છે તે તમે એ જાણી હશે આ દુનીઆમાં ખરું સુખી ધનસાન કોણી એ સવાલને નવાબ આ વાત આપે છે; અને તે એક જે ધનસાન પોતા ઉપર પેરલાં, અનેક પર કારનાં કુખોમાંથી નેકી, હીનત, અને ધીરભયી બાહાર પડે, અને જીવંતીમાં અત સુધી તન અને મનનુ શુભ રાખે, તેન ધનસાનને ખરું સુખી ગણવું.

કુખનાં દરીઆમાં કુખેલા નર, ધીરભયી નીકે મુખાદી ઉપર. નેકના નાવમાં, રેકને બેસે, ખુશામીની ખુશકીપર, ઉનરીને પેસે. તેહુરનુ કુખ—કેહો તેના મન, મનુરીથી મધ્યું, ધમેકે ખાતમ. શંકરનુ કોવડ આવીકે મરીઆમ, તેહુરનુ તારણ ધમેકે તમામ.

ચોરતોની મજલસ.

બાશાણ ૬ કું.

બચાંનાં ખોરાક વીશે.

બચાંને નહવાડવા ધવાડવાની અને પોશાક પેરેરા વચાની માવજત વીશે આગળ બાશાણીમાં કહી ચાલવા વીઠે. આજ દીનના ભાણીની બાબદ એ કરતાં ઘણી વધારે અગતની છે અને તે ઉપર તમારૂં શેઆન પોહ્યાડવાની વધારે નરર છે, કાએકે આપણા લોકોમાં બચાંના લા એક ખોરાક કીએ છે. તે વીશે ઘણું અનુભવ છે અને એવા અનુભવવાના સમબધીન બચાં મે વરસના થાએ છે તેની આગળ તેઓમાં વધારે મોહિત નીપજે. એ કારણેના મારે બચાંની માએને એ બાબદ ઉપર રાન મેલ વડું એક મોહિતી કરજે, એ બાબદ ઘણી લાંબી રવાના સમબધી તેના જુદા જુદા ભાગ કીધા છે.

બચું જનમીઆ પછી તરત ખોરાકની રી માવજત કરવી.

૧ જુ—બચું જનમીઆ પછી ૨—૪ કલાક લગી બચાંને માએના થાન આગલ કરવાની તથા દુધ પાવાની નરર નથી.

કાએકે બચું નજીવી વખતે માએ ઘણી કચડી પામે છે અને ઘાંધી જાએ છે તેથી તેને ૩—૪ કલાક લગી આ શાએક લેવાની નરર છે.

વલી બચાંને જનમીઆ પછી ૧૨ કલાક સુધી હરકે ઈ બીજ જનના ખોરાકની કાંઈ પણ નરર નથી.

વલી બચાંને પણ ૩—૪ કલાક લગી થાક લેવાની નરર છે.

આપણા લોકોમાં તરત માએનુ થાન આપવાની આ વ નથી એ એક સારી રીત છે; પણ બીજ તરફથી વગર દીલ શાખે બચાંને બીજી ખોરાક આપે છે, એ એક નુકસાનદારક ચાલે છે અને તેના અટકાવ કરવાની દરએક સમજી મા એની કરજે.

૨ જુ—તરણ ચાર કલાક થયા પછી વગર દીલ રાખે બચાંને માએનુ થાન આપવાની નરર છે.

એ વખતે થાન નહી આપેઆથી માએને તથા બચાંને બેઠેને ઘેરએક થાએ છે.

માએનુ પેરેહુ દુધ બચાંને જોલાબની મીસાલે અસર કરે છે. સુદતથીન એ દુધ કાઈ ખોરાક નથી પણ જોલાબ છે અને તે બચાંના પેટ માહેની સંધવી ખરાબ વસતુ ઝાડા ને રસતેથી દુર કરી નામે છે. જે એ દુધ ધવાડીકે નહી અને તે ખરાબ વસતુ નીકલી નહીતો બચું ખમીત હેરાં ન થાએ છે.

પેરેહુ દુધ નરા ચીકટ હાએ છે તે ધાવવાને બચાંને નરા સંકતી પડે છે, મિરાવર બચું એ દુધ ધાવી સંકે છે. જે બચું ઘણું નબળુ હાએ તેનાથીન એ દુધ ધવાઈ સંકાતું નથી.

આપણા લોકોમાં એવો વીચાર છે જે માએને ૨—૩ દાહાડા સુધી થાનમાં દુધ આવતું નથી તેથી બચાંને તેરલા વખત સુધી કાંઈ પાણી ઉપર રાખવું પણ એ વીચાર તદ ન ગવત છે. ધણું ખરું માએને પેરેલાં થોડું પણ દુધ હાએ છે અને તે દુધ બચાંને ધવાડવાની કરજે. એ દુધ ૬—૮ દાહાડાવેર જોલાબની અસર રામે છે અને પછી બદલાએ છે.

વલી બચાંને જલદી થાન આપવાથી બીજી એ કાએ તે થાએ છે કે તે જલદીથી ધાવવા સંકે છે. જે મે તરણ દાહાડા લગી થાન આપેઆ વગર રાખીકે હાએતો બચું નબળું થઈ જાએ છે પછી થાન લેઈ સંકતુ નથી અને જે દુધ પાવે છે તેઓ કી હાડે છે.

વલી થાન જલદી આપેઆથી માએને પણ ઘણા કાએ થાએ છે. પેરેલાં માએના થાનમાં જલદી મલાઈ જીવી વસતુ છે તે બચું ધાવીને ખેંચી હાડાએ છે. જે તે ખેંચી નહી હાડાએ થાન શુદ્ધ થાવે છે; પર બધાએ છે અને બીજ ધણુ અવશુજો થાએ છે.

વલી બચાંને જલદીથી થાને સુકીઆથીન દુધનુ વેઠે વું વધારે અને સેહેલથી થાએ છે.

વલી જલદી થાન આપેઆથી માએને બીજી કાએ છે એ દસતાન વધારે વેહેતુ કમતી થાએ છે અને પછવાડેથી આવતી લીનનુ નિર અને કુખ નરમ પડે છે.

૩ જુ—બચાંને કાંઈ પણ જોલાબ આપવાની નરર નથી. માએનું પેરેહુ દુધન જોલાબ છે તારે જોલાબ આપવા નકાત્રા છે અને તેથી ઉલટું નુકસાન થાએ છે. જે એ દુધ ધાવીઆ છતાં પણ બચાંને જોલાબ લાગે નહીતો એ વખતે હલકો જોલાબ આપવાની એ મોટી કાડ અથવા જો

લ ગરમ પાંછીમાં પીંગલાવીને તે પાવું અથવા ઘેરથી અમ
ચી સોજી નીડું તેલ અથવા ઘેરડી ઘંટાડવું.

આપણા લોકોના એવો વીચાર છે જે બચાને જોવાબ
આપેઆ વગર માથેનું ધાવણું અપાએલ નહીં પણ એ વી
ચાર તત્ત્વ ગતવું. આપણા લોકો બચાને જનનોઆ પછી
તરતજ ગોલ પાણી પામેછે તેનું કારણ એ છે બચાને તરત
પેટ આવે પણ જો માથેને પોતાને ખચેર હોય કે પોતા
નું કુખ જોવાબ છે તો તે કદી પણ ગોલ પાંછી પામે નહીં.
જરે પેટ લીધું અને ચીકણું આવવાનું બંધ થાય એ
ને પોલા રંગનું પેટ આવે તારે સમજવું કે સપર્શ ખરાબ
વસ્તુ બચાનાં પેટ માટેથી નીકળી ગઈ.

૬ મું—જો યાનના કુખ નહીં હોય તો ચાર કલાક ૨
હીને કદીથી બચાને થાન આગલ લેવું, કદે હળુપણે કુખ
નાહી હોય તો લંદાશુધી કુખ આવે તાંદાશુધી ચાર કલાક
લગી થોવું.

બચું પછું કરીને ૧૨ કલાક લગી ખોરાક વગર ૨
હી સફેદે તેથી જો માથેનાં ધાનમાં કુખ નહીં હોય તો
એટલા વખત સુધી પીરજ, રાખીને થોવું જોઈએ.

૭ મું—જો એટલા વખતમાં બચાને ખોરાકની જરૂર
૨ થીતો કુખનો ખોરાક બનાવીને આપવો અને બચું મા
એના ધાનમાં કુખ માલમ થઈડું એટલે તે મુકી દઈને
થાન આપવું.

બચાને તરણ ચાર કલાકે માથેનાં ધાન આગલ ધરી
આ કણું તેથી ધાનના કુખનો જોગા થયેઆ વગર રહેશે
નહીં, તેટલા વખત સુધી કુખનો ખોરાક બનાવીને આપવો
પણ કાચ, માટે કદી પણ આપવી નહીં.

૮ મું—જો બચું કુખ હોવા છતાં ધાવો સફે નહીંતો
તેનું કારણ સીધી કાહડવું અને તેનાં થાન ઉપાએ લેવા.

માથેને કવાડતાં નહીં કવાડે તેને લીધે અથવા બી
જ ખરાબ માવજતને લીધે બચું ધાવો સફળું નથી. આ
પણ લોકોમાં ૧૩—૧૪ વરસની છોકરીઓ માથે ધાએ
તેવોમાં વારેધીએ એવી બેસજન જોવામાં આવે છે. જરૂર
કવાડતાં નહીં કવાડે તારે માથે વારેધીએ બચાના વાંક
કાહડે કે તેને કવાડતાં આવડતું નથી પણ તેના તે જુલ
કરે છે. બચાને ખુદતથીન ધાવતાં આવડે બચું પોતા
નું કામ સમજે છે પણ માથેને પોતાનું કાંમ આવડતું નથી.

જો માથે ધાવવાનું આપવા છતાં બીજી રીતે બીજી
ખોરાક આપેતા બચું ધાવણું બેંચવાને કંટાણે માથે
છે તેમો બચાને પેટેથીન ધાવણું શીવાયે બીજી રીત ૨
ખાડવી નહીં.

ધાનની બોતરીને બચાથી લાભ લગાડી સફાતી નથી
તેથી બચું ધાવવાને કંટાણે માથે છે અને ખરાબ ધાવો
સફળું નથી. એ વખતે બચાની લાભ તપાસવાની જરૂર
છે. કેટલીએક વખતે બચાની લાભ અંદર બેંચાએલી ર
છે તે બાહેર નીકળી સફાતી નથી તેથી બચું ધાવો પણ સ
ફળું નથી. એ લાભને તપાસતાં હેડથી આગલો લાભ એ
ક બારીક દોરાથી બંધાયેલા માલમ પડે તો તે દોરો એક મા
લતી કાતરની અણીથી કાતરવો. એમ કીધાથી લાભ સહે
વથી બાહેર નીકળે. એથી બીજી કામેરા એ ધો કે બચાં

ને આગલ માલતાં બેલવામાં કાંઈ પણ અડચણ પડશે ન
હી. એ દોરો અને તાંદાશુધી કાંટર પોરોન કવાવો.

વલી માથેની ધાનની બોતરી નાહાની હોય છે અથ
વા અંદર પેશી કાંઈ હોય છે તારે બચાથી કવાઈ સફાતું
નથી. એ વખતે કાંઈ બીજી ઘેરને બોતરી હોતામાં પકડી
ને આસતે આસતે બેંચાઆ કરવો જોઈએ એમ કીધાથી
થોડા દીવશમાં બોતરી બાહેર નીકળે.

૭ મું—માથેની કંટાણે જે પોતાનાં બચાને પેટેજ
કવાડે અને પારડી કવાડનારીને કદી પણ રોકે નહીં.

જો માથે કુખ હોવા છતાં, પોતાનાં બચાને કવાડે ન
હીતો જોડો ગુનાહ બચું અધુરું તોડી પાડવાને છે તેટ
લા ગુનાહ એને લાગુ પડે છે. જે બચું બાહુતી ઘેરતથી
ધાવે તે બચું મોહાડું થયેઆ પછી પોતાની માથેને કદી
પણ આખરું આપવાનું નથી તથા કાંઈ પણ આખાર માંન
વાનું નથી, તે કદી પણ પોતાની માથે ઉપર થેઆ રાખ
વાનું નથી. જે માથે મોહાડાઈ થયેઆ આવડને લીધે
અથવા કવાડીઆથી પોતાનું કુખ અને જનની ખુનચાર
તી બગડશે એવા વીચારથી પોતાનાં બચાને કવાડે નહીં એ
વી માથેને જોવી વીશેસણ બેલીએ અથવા લગાડીએ તે
માલી રહે.

બચાને કવાડતું ખુશી ઉપજે એવું કાંમ છે. જે માથે
પોતાનાં બચાને કવાડે તેને ખુશી ઉપજ્યા વગર રહેવી
નથી. જરૂર બચું પોતાનાં ખોરાકમાં રમવું અને હસવું
થાતને વલગને ધાવે તો તારે માથેની ખુશી અને હસખને
પારખ નથી. માથે પોતાનાં ધાવતાં બચાને લુધી જાયે
એ ખુદતથીન ઉતરે છે.

વલી જો માથે કવાડે નહીંતો તે પીડા પામે છે. કુખ
એકડું ધામે છે, ધાન સુલ આવે છે અને અંદર પડે અંધા
એ છે અને કેટલીએક વખત ખડીના ગરમ ઉપર નાખી
રહે. થાનમાં પાડી નીકળે તેનું કારણ મણખરું માથે
પોતાનાં બચાને કુખ હોવા છતાં કવાડતાં નથી તેથીન હોય છે.

વલી માથે એવું બાહુતું લાવે કે તે નબળી છે તે
થી તે બચાને કવાડતાં અસફળ છે; પણ નબળી માથે ન
પોતાનાં બચાને કવાડતાં મેડને કામેરા થાયે. બચાને ક
વાડીઆથી માથે વધારે જોરાવર થાયે અને પોતાની ત
નદરોશતોમાં સુધારો કરે છે.

નબળી ઘેરતને ઘણી વખતે અધુરે મહીને બચું પ
ડવાની રેવ હોય છે. જે તે પોતાનાં બચાને કવાડતાં તે
રેવ નીકળી જાયે.

વલી બચાને કવાડીઆથી, જલદીથી અને વારેધી
એ હમેશ રહેતા નથી તેટલા વાસતે નબળી માથે પોતાનાં
બચાને કવાડતું જોઈએ કેમકે વારેધીએ હમેશ રહેઆથી
તે વધારે નબળી થઈ જાયે.

જો ઘેરન બચું નજવાને સફાતીવાન છે તે ઘેરત અ
લખતે પોતાનાં બચાને કવાડવાને અને તેની માવજત લે
વાને પણ સફાતીવાન છે.

જો એક ઘેરત ખુદતની મેરજાનીથી સપર્શ રીતે પ્ર
ખત અને તનદરોશત, અને તે ઘેરત, જુવું બચું નબળી
એ છે, પોતાનાં નાજુક, વગર આધારનાં અને બેચુનાં બ

માંને એક ભાડુતી ચોરતને સોંપે છે કે જે દસ હજારમાં એક બી તનદરોસત. અથવા સારી હાલતમાં હોતી નથી. જેનું તન અને મન બેઠે નિરાવર નથી, જેને વ્યાખ્ય અથવા સા રૂ નામ નથી, જેને બચાંને મારે પેચાર અથવા દ્યેચા ન હો, પણ જે, બચાંના કરતાં પછાતાની વધારે ખાતરદારી રા મે છે અને પછાતા તથા ધનાંજની લાલચથી જેટલી બચાંની સંભાલ કરાવી સકાયે તેથી વધારે તે કરી સકતી નથી. એ વી ચોરતનાં હાથમાં બચાંને સોંકવું થણું ન થાતકી છે. ખ રી વાત છે કે જાંહું માએથી ધાવણું અપાઈ સકાતું નથી તોહું નાચારીથી બે પીડામાંથી જે થોડી હોએ તે પસંદ કરવી પડે છે.”

“આપણે વારંવાર એ જોઈએ છે કે ઘણા બચાં પાંચ વરસનાં થયેઆની અગાઉ મરી જાયે છે તેનું જે મુખી અ કારણ જ્યેષ્ઠતા બચાંને જે ખોરાક મલકે ને જોઈએ તે મલકતો નથી. મરીય માણસોના પોતાની મરણ પોતાનાં બચાંને પોતે ન ધવાડે પણ પછાસાવાલા વ્યાલમને લીધે પોતાનાં બચાંને ભાડુતી ચોરતને સોંપે છે, પણ તે માએને ખે આલ કરવા ને જોઈએ કે જો પોતાનું બચું પારકી ચોરતના કુપથી જીવે છે તારે તે પારકી ચોરતનું બચું પોતાની માએ નાં કુપ વગર ધવલીને મરે છે.”

ન્યુ ગ્રીતીઓ—ઈશ્વર સરવે જુએ છે.

જ્યુ નામનો નાહુનો છોકરો ગોદીમાં સુતાર નું કામ કરતો હતો. તેના મા બાપ પણ ગરીબ હાલતમાં હતાં, વાસતે તેઓનું રેહાણુ બેપરવા તથા બદખસલતના લોકમાં હતું. જ્યુ જાતે પ્રમાણીક, પણ મા બાપથી પ્રમાણીકપણા વીરો કોઈથી દીવસે તેને ધરો મલીજો ન હતો. ગરીબ અસાન લોકોના ઘરમાં ત થા તેઓની આસપાસ, નીતીની છુબી વીરો સુચના, લાસાણુ, સક્ષાહ અથવા માયણુ સાંલકવાની આપણે આશા રાખવી ન જોઈએ તેમજ નાહુના જ્યુમાં છુદરતે જે નીતી શીખવનાર અંતકરણ મેલીકીં હતું તે શીવાએ તે વીરો તેનામાં બીજું સાન ન હતું, મા ટે એક દીવસે તેના નાહુના હઈડાંની પકી તપાસ થ ઈ; એકજ નહી પણ તેને ભારે ખમડું પડીકીં.

જ્યુનો પગાર માતર રૂપીઆ સાકચારનો હતો, પણ ઊપર કહેલા દીવસે એવો બનાવ બનીજો કે પગાર કરનારે તેને લુલ્લથી રૂપીઆ દશ આપી દીધા. ગોદીમાં હજારે માણસોના પગાર થાય, વાસતે પગાર કરનારની એવી ચુક કદીખીં માલમ પડે નહી. છેવે, હીસાબ કરતી વખતે તેને ખોટ આવેતો ખરી, પણ તે કેમ આવી તે શોધી કાઢવાના ઊપાય નહી,

માટે જ્યુ પોતાના પગાર કરતાં વધારે રૂપીઆ લઈ ગયો છે એવું તે પગાર કરનારને કોઈ દીવસે પણ માલમ પડતે નહી.

જ્યુના હાથમાં રૂપીઆનું પડીકું આવીકીં તે વખતેજ તેણે બાંણીકીં કે તેનો ખોસો હોસે કરતાં વધારે હતો, પણ તે કુંઈ પણ ખોલીઆ વીના લઇને ચાલતો થએજો. બાહર નીકલતાં દરવાજાની આગલ તેને માલમ પડીકીં કે પગાર કરનારે લુલ્લથી નાણું વધારે આપીકીં છે. તે વખતથી તેના નાહુના દીલમાં તરેહવાર વીચાર બે ચાપ કરવા લાગીયા.

જ્યુ વીચારવા લાગીજો કે પગાર કરનારે લુલ્લથી કીધી છે ખરી, પણ તેને મારે વાસતે કોઈ કાલે શક જનાર નથી. તો પણ જે પછાતા મારા ન હોએ તે મારે ન રાખવા જોઈએ, ખીચારા પગાર કરનારને ટોરો જયો, પણ પગાર કરનારનો દરમાજો એટલો જોરો કે તેને એ છુટ મારે પડશે નહી. બીજું, તેને જણાવવા જઈશ તો તેની લુલ્લ વીરો સમજણ પાડવી મુશ્કેલ પડશે અને કદાચ મારી ઊપર ખોડું આલ મુકશે. વલી આટલા બધા વધારે રૂપીઆથી મારા ગરીબ ઘરમાં ફેટકું શુખ મલશે? મારાં મા બાપ હાવથી હુમાણુ ઘરમાં હરાન થાયે છે, તેજો કામ કરવા ને શકતીવાન ન હોવાથી તેઓનો દરજોજનો મુસારો બંધ પડીજો છે, તેથી ખાવાની તંગી પડે છે, મારા નાહુના ભાઈ બેન છુબે અધમુઆં થઈ રહ્યાં ફરે છે, ઘરવાલાને ભાડું આપીકીં નથી તેથી દર પલે કાડી મુકવા ને ધમકી આપે છે, અને એવાં અનેક પ્રકારના દુઃખ શોષ રૂપીઆને વાસતે શોષવાં પડે છે. તો એટલા પ. ઈસાથી ફેટકો-ફેરશર થઈ જયો!

એવું વીચારતા જ્યુ દરવાજાની બાહર નીકલી જો, પણ એનો જીવ માને નહી. આ પછાતાથી શુખતો મલશે ખરું, પણ જે ખરું અને જોડું શુખ મારાં હઈડાંનું તે જયો. તો તાર પછી બલીકીં મારું જીવતર. ના એ જોડું થયો. મારે એમ ન કરવું જોઈએ—તારે શું મારાં મા બાપ અને ભાઈ બેન છુબે ધવલે અને નકામી બીકથી હું મારા હાથમાંથી તેઓને સહાય કરવાની તક આવેલી જવા દેજી? એ મારા જીવ, આ તે શું બનીકીં? મને કંઈ સમજ પડતું નથી. મારે શું કરવું જોઈએ? એક જીવ એક વાત કહે છે—ખીજો ખીજ, તારે કણુલ તે કીકીં રાખવું.

ચાઇએ. ૨૬ ઘણી હલકી અને ૯૬ માઈવની ઊંચાઈએ ૨૬૮૪૪૫૫૬ ઘણી હલકી હોય છે. વધી જોવી પણ ગણતરી કીધામાં આવી છે કે આપણે દમમાં લેઈએ છઈએ તેમાંની એક ઈચ જેટલી હવા જમીનથી ૫૦૦ માઈવની ઊંચાઈએ, શનીસચર ગરેહની શરવાની જગા જે ૧૮૦૦૦૦૦૦૦૦ માઈવ ઘેરાવાની ગણાય છે. તેના ગુંબજ ભરી નાખે એટલી પાતલી થાય છે. એમ થવાનું કારણ માતર એજ કે હવામાં ક્રમાની અત ખાશીએત છે જેથી તેને રખરની જે જેમ તાણે તેમ તે ઓછી થઈ પંથરાતી નથી. ઊપર જે કંઈ શંખોઆ આપી છે તે કોઈખી માણસ જઈને જોઈ અથવા ભરી આવીએ નથી, પણ ઘખલા દલીલની રીતે ગણતરીએ કીધી છે જે ખરો છે એવું સીધ થયેલ છે.

આ ઊપર લખેલાં તમારા મનમાં ખરાખર વીચાર આપવાને માટે આ ખીનાને મથાલે એક ચીત રચી દીધું છે, જેમાં ગોલ દડા જેવી પુરૂષવીની આસ પાસ વાતાવરણ અથવા જેને આપણે હવા કહીએ છઈએ તે પંથરાઈ ગયેલી દીશે છે. એ હવા પુરૂષવીની નજીકમાં ભડી માલમ પડે છે પણ જેમ દુર ગઈ છે તેમ તે પતલી અને ખોલી માલમ પડે છે.

અરથા માઈલ ઊંચાઈનાં પરવત ઊપર એક “ખેરાંમીડર” અથવા જેને હવાની શીશી કહે છે તે લેઈને જાવો તો માલમ પડે કે જમીનની સપાટી તરફ હવાનાં દખાણથી શીશીનો પારો, જે તરીક ઈચ ચહી રહે છે તે ઊપલી ઊંચી જગામાં, ઊતરીને ૨૭ ઈચ થઈ, અને જેમ જેમ વધારે ઊંચા ચડે તો જોઈ તેમ તે પારો, તેનાં પર માણસ મુજબ નીચે ઊતરતો નથી. એ ઊપરથી પારાની ઊપર હવાનું વજન અથવા દખાંન કેટલું છે તે આપણને માલમ પડે છે અને તેથી આપણે હરકોઈખી દેકરી અથવા પાહાડની ઊંચાઈ ચોકસ કહી શકીએ છે અને ચોકસ ઊંચાઈએ હવા કેટલા પાતલી અને તેનું વજન કેટલું છે તે પણ કહી શકીએ છઈએ. જે મુશ્કારેએ ઊંચા ઊંચા પરવતોની ઊપર અને ખલુનમાં ખેસી મુશ્કારી કીધી છે, તેઓને નાતી અજમાએશથી માલમ પડી શકે કે ઊંચેની હવા ઘણી જ પતલી હોય છે અને તેથી દમ ખરાખર લેવાઈ શકતો નથી અને હાથ અને પગ સુલ આલે છે અને કેટલીક વખત

તેઓ લોહી પણ ચોક્કે. વધી તેઓને એવું પણ માલમ પડી શકે કે જેમ વધારે ઊંચે જાય છે તેમ તેઓને હવા ખોલલી અને સાફ માલમ પડે છે અને પછે તે હવા વજનમાં ઘણી જ કમતર હોવાનાં સખખથી, વાદલાં શેખાવી ઇઆને ઝાલી ચાંપી શકતી નથી. પીરૂ દેશનાં આનદીજ પરવતનાં શીખર ઊપર દોન ઇંગ્લેંડ આ નાંખેના સખખ જઈ આવીએ છે તે આ પરમાં જોયે છે કે “આ પાહાડનાં શીખર ઊપર ઊભાં રહી જોતાં તેની થોડેએક હથે હવાનાં વાદલાં તોફાની દરીઆનાં ઝોળાની ખાફ અકકતાં અને શીણ શીણ થતાં માલમ પડતાં અને જે જગા ઊપર હું ઊભા હો તો તેની ઘણેએક છેડે તે ઝોળાઓમાંથી વીજલીના કરાકા નીકલતા અને ગગરાટનાં અવાજો પસાર થઈ જતા હતા.” આ મુશ્કાર સંધો કુદરતી ખેલ જોઈ શકીએ તેનું કારણ શેહલું છે. વાદલાં જે છે તે ખાફ છે, ઈઆને ગરમીથી શાશાઈને ઊડી ગયેલું પાંણી છે. ખાફ, એ જમીનની સપાટી ઊપરની હવાનાં કરતાં ઘણું હલકી છે તેથી તે ઊંચે ચડે છે અને તે જમાવ થઈને જે દખાવ આપે છે તેને આપણે વાદલાં કહીએ છે. હવે જો વાદલાં જેટલી ઊંચાઈએ કમી રહે છે, તેથી ખી ઊંચે જારે મુશ્કાર ચડે છે તારે તોફાની હવા ઘણી જ પતલી હોવાનાં સખખથી તે ખોલલી રીતે ચેતાનાં પગ હલક વાદલાં જોઈ શકે.

હવે થોડાએક અખતરાથી હવાનું વજન દખાડીએ છઈએ.

૧ ક્ષે—એક નાધલું વર્ધન ગલાસ લેઓ અને તેને પાંણીથી ચીકાર ભરી નાંખો અને પછે એક સુવાલું કોર્ડ કાગજ લેઈ, આસતેથી ગલાસની કોર ઊપર ખરાખર દખો; તે જોવી રીતે કે પાંણી અને કાગજની વચે જરાખી હવા રહે નહી, પછે સંભાલીને તે ગલાસને ઊંધું કરી નાંખો. જેથી થેલું પાંણી કાગજ ઊપરનાં પાહરનાં હવાનાં દખાંનથી કમી રહેશે અને પડશે નહી. આ કાગજ પાંણીનાં ખોજથી પાહરની ખાનુએ ઊપરેલું નહી પણ હવાનાં દખાંનથી સાંધું અંદરની ખાનુએથી સેટજ ઊપરેલું માલમ પડશે.

૨ જો—એક નાધલું વર્ધન ગલાસ લેઈ તેમાં એક ખલલું કાગજ મુકવું અને તેને જરાવાર ખલવા દઈ, તે ખલતાં સુધી જો આપણાં હાથની હથેલી જો રથી તે ગલાસની કોર ઊપર દખાડતાં તે ગલાસ

હુએલી સાથે વલગી જશે અને હુણ દુખાશે. આ વખતે ગદાસથી હુણ છુટી કરતાં ઘણું નોર કરવું પડશે. આ અખતરામાં પેલાં બલતાં કાગજથી ગદા સમાંની હવા એફેદંત પતલી થઈ ઘણું કરીને બહી જાય છે તેથી બાહરની હવાનું પુરેપુરું દખાન થાય છે જેથી નોર કરવાની કસબ પડે છે.

૮ નો—શાંકરાં મોહાડાં અથવા નાંકાંની બે અથવા તરણ કુટની એક કાચની નલી લેવી અને તે નો એક છેડે પાંણીમાં મુકવે, અને પછે બીજા છેડા માંથી આપણાં મોહ વાટે તેમાંની હવા ચુંચી લેવી જેથી પાંણીની સપાટી ઊપરનાં હવાનાં બોજથી પેલાં શાંકરાં મોહમાં પાંણી ઊપર ચડકશે, તેવોજ નક્કીનાં ઊપલાં મોહાડાં ઊપર આપણો અંગુઠો ઘસવો અને પછે તે નક્કી તેમની તેમ પાણીમાંથી બાહર કાઢકયી. નોક નીચેનું મોહડું બોલું છે તોણી તેમાંથી પાંણી પડનાર નથી કેમકે નીચેનાં હવાનાં દખાને પાંણીને ઓલી રાખી શકે. પણ જેવો આપણો અંગુઠો ખી શાડીગો કે તેવોજ હવાના ઊપરનાં દખાનથી પાંણી નીચે પડી જશે.

૪ થો—એક વાઈન ગદાસ લેવો અને તેમાં એક બલતું કાગજ મુકી અને તે બલતું હાથે તેવા માંજ એક ઊંડી પાણીથી ભરેલી રકાળીમાં ઊંધું વાલી મુકી દેવો અને ગદાસમાંની હવા બહી જાયેલી અને પાંણીની સપાટી ઊપર હવાનું દખાન છે એટલા માટે રકાળીમાંનું પાંણી ગદાસમાં ઊંચે મુકી ચડકશે.

૫ થો—આપણાં લોકોને સારી પેઠે માલમ છે કે ઘણીવાર આંગમાંથી લોહી કાઢકવાને કાકરો કમડી મેલે છે. જે જગામાંથી લોહી કાઢકવું હાથે છે તે જગા ઊપર ચાંપની પેટી બરાબર મુકે છે જેની અંદર વેહુની ધારનાં નશતરો મેહલેલાં હાથે છે. એ પેટીની ચાંપ ઘણી એટલે નશતરો ઊડીને જખમ કરી પાછાં પેટીની અંદર એક પલકારામાં બંધ થઈ જાય છે. એ જખમોમાંથી લોહી વેહું કરવાને કાચ ની કુલીમાં જેવાં નાથલાં ગદાઓ વલગવાની દેખે છે. એ ગદાઓની અંદર કોલનવાટર અથવા દારૂ લંગાડી તેને લકડું લગાડે છે અને બલતાં હાથે છે એટલા માંજ પેલા જખમો ઊપર ઊધાં વલગાવી દે છે, એથી કરી માસનો ફેલેક ભાગ ગદાસની અંદર ઊપ શાઈ આવે છે અને તેનાં નોરથી લોહી વધારે વેહ

વા માંડે છે. એ સમજવાનો કાચો પણ એજ છે કે ગદાસમાંની હવા પેલાં બલતાંથી બહી જાય છે અને પછે રકત બાહરનીજ હવાનું દખાન થાય છે તેથી તે નોરથી મોહી મેરે છે.

આ દાખલાઓ ઊપરથી માલમ પડશે કે હવાનું દખાન બહી બાબુએથી છે. આ હવાનાં દખાન વીરો બરાબર બાંણીઓથી આગલ માલતાં તેમને માલમ પડશે કે એથી કુનીઆનાં કેવાં ચમતકારોક કાં ગો થયાં છે.

વખતનો ઉપીઓગ.

મારી વાહલી બેહન,

તમારો કાગલ મને પોતા છે. તેમાં જે પરમુદ્ધ પેર ગતુ બાબદો હતી તેમના નવાબ એક જુદાન કાગલમાં વા લખી છે કે જેથી કરી તમારા તથા તમારાં બેહનપણીઓના કાચે એક એક બીજા ઉપર ત્રાસ વીચાર આપવાને ભેગવાઈ બને. તમે લખો છો કે તમે ચેરના કુચકામાં એવાં તો રોકામેલાં રહેા છે કે લખવાની તથા લખવાની કસબ મુલ મલતી નથી અને એજ કારણને લીધે તમને સરસ તા પરમાણુ મારી ઉપર કાગલ લખવાને મનનું નથી. હું બાહુડું કે એવું કારણ હમણા ઘણું સાધારણ થઈ પડી શકે, પણ મારી ખાતરી થઈ છે કે ઘણી વખતે એ કારણ વાળી નથી હોતું વાસતે આપણી કોમની સીમે પોતાનો વખત લખીએ કેવી રીતે રોકે છે અને તેમણે કેવી રીતે તે રોકવો જોઈએ તે વીરો મોડીક મુશ્કા કરવાની બર નોડું.

આપણી હંદની વખતની બનેલી છે, જેમ વખત જાય છે તેમ તે એવી થાય છે. દરેક પલ આપણને આ પણી મારેલી નમદીક લઈ જાય છે, વાસતે આપણે જે આપણી હંદમાંને માહતાં હોઈએ તો જની તે બની છે તેને માહડું નોઈએ. નેટલી ફીકર આપણી હંદમાં સામવવા ને રાખોએ તેટલીજ ફીકર જની તે બની છે તેને વાસતે રાખવી નોઈએ, ઈચાને હંદમાંને જે બંધાવ કરવો હોય તે તો વખતનો બંધાવ કરવો જોઈએ. વખતને કોઈ અટકાવી શકવું નથી તો વખતનો બંધાવ શી રીતે થાયે ! વખત તો પાણીના ઝરાની કાચે માલીએજ નવાનો, તે સડવી સરસ ઉઘામે એજ કે જેમ બને તેમ કરી કરીને તેને કામે લગાડવો. કુનીઆમાં જે કારણસર આપણને સરસ આંધે, તેજ કારણસર જે વખતનો ઉપીઓગ કીધે હોય, તો તેને બંધાવીએ એજ સમજવું.

વખતનો ઉપીઓગ આપણા તન તથા મનના રોકાણથી થાય છે. જેવી સારી અથવા નરસી બાબદસર આ પણું તન તથા મન રોકામેવું રહે છે તે પરમાણુ આપણે વખતનો સારો અથવા ખરાબ ઉપીઓગ કરીએ. માણસ જાતના મનની વધાણ એટલી છે જુદી જુદી બાબતો પર હાથે છે અને તેમણે એવી તો જુદી જુદી રીતે એવી બાબતો

પસંદ કરે છે કે તમે તથા તમારી કુલાણી સહીએ કેવી બા બાદ પર પોતાનું તન તથા મન રોકવું એ આરાધી કેલવાઈ શકાતું નથી. એવો દરએક જણની હાલત, નેમવાઈ તથા મનની વલાણ ઉપર રહે છે.

એવું છતાં જો મને સાધારણ રીતે અનુભવ પરથી એ લવાની છુટ આપો તો તમે તથા તમારી બેનપણીએ કહી કહી બાબદસર રોકાએ તો રહેવું જોઈએ તે નીચે પરખાણે કહું છું.

૧-પોતાના ભરથાર તથા કબીલાનું સુખ વધારવા.

૨-પોતાના બચાને ઉધારવા તથા તેમને ફેલવણી આપવા.

૩-પોતાના આડોસી પાડોસીનું સુખ વધારવા.

૪-ખાંતું પકાવવા.

૫-સીવવા સોંપવા તથા ભરત ભરવા.

૬-વાંચવા, ગાવા તથા પોતાનો સુધારો કરવા.

જો દરએક બાબદ સર થોડીક સૂચના કરું તેની આ ગમચ-મને તમને કેલવું જોઈએ કે દરએક સીની ફરજ છે કે તેણીએ જે બધી બાબદો પર રોકાવું જોઈએ. તેમ કર વાને વખતના ભાગ કરીને, કેલવે વખતે કેલવેથી બાબદ સર તન તથા મનને કાંગે લગાડવું જોઈએ. આપણે એવી રીતે વખતના ભાગ ઘણી વખતે નથી કરતાં તેથી જ બાબદ પર કીમ્માન આપવું જોઈએ તે આપી શકતા નથી અને જે નરૂનું કામ તે અવારે થાય છે અને પછી ફરી બાબદ કરીએ કે વખત મલતો નથી. જેમ આપણો કી રતાર કામેદાથી પોતાની બધી પેદાએ પર નેપેલાની રાખે છે, જેમ રાખ કામેદાથી રદ્યે પર રાખ ચલાવે છે, તેમ આપણે કામેદાથી આપણું મન તથા તન રોકવું જોઈએ. આપણું તન તથા મન રોકવાને કામેદા એવા ઘડવા જે છે કે જેથી એક પલ પણ ફેકટ જાય નહીં. એવા કામેદા ઘડી અમલમાં આપણા જોઈએ અને તેમ જ કીધું તો હું ખાતરીથી કહું છું કે "રોકાણના સળબધી મને કલા છું" કરવાને નહીં બનીઉં" એવું બાંહાંનું કરવાને કદાચ નરૂ પડશે.

હવે પેહલાં તમારા ભરથાર તથા કબીલાના સુખ વધારવામાં તમે રોકાવું જોઈએ, એ સી જાતની પેહલી ફરજ છે. કુતીઆંના કાભાર પરથી તમને જાલમ પડશે કે પુરુસ રન જેમવાને અને સી તે રનની નજાલ હલકી કર વાને પોતાના દાહપણી સરખાવે છે. તમે હવે કી તમારા ભરથારની પાસ રહીઆથી તે કેલવી રીત ખુસી રહેશે તેની, મનમાં સારી પેઠે નોંધ લેવાને તમને હવેથી જ આપણે તક મેલે છે. દરએક તકથી કામેદા મેલવી તેના સુખમાં કે મ વધારો થશે તેનો વીચાર હમેશા કરતાં રહેવું જોઈએ તેની દરએક હાલત એટી જઈ તેના મેલવાની આગમચ ત ધ્યાની રાખવી જોઈએ. તેને સુધારાઈ હમેસ પસંદ છે એ છે, માટે તમારી આસપાસની સરવે ચીને સાફ રાખવાની નરૂ છે. સુખીઅકરી તે તમને પોતાને થોડાં કપડાંમાં તથા આંગની પુરતી સુધારાઈમાં લેવાને વધારે ખંતી હોય છે અને તેથી ખરેખર ઘણો ખુસી થાય છે. એ બાબદ પર તમે જરૂર ધીમાન આપો તેણું થોડું છે. એ સીવાય

કેટલીક નાહતી ચીજ કે જે કદાચ તમને નજીવી જેવી લાગે તોપણ તે પર તેની ખાતરસર ધીમાન આપો તો તમે તેનો પીઆર વધારો વધારે મેલવતાં રહેસો એટલું જ નહીં, પણ તે પોતાને તમારી ઉપકારી ગણશે. એક બાબદ પર હું તમારું ધીમાન ખેંચવા માગું છું તે એકે, તેને ઘેર મોં કચ્ચો કંકાસ યુદ્ધ મસંદ હોતો નથી. વાસતે તેવી ફરીઆદ વટીક તેની આગલ કરવી ન જોઈએ. કેટલીક વખત તે બેલેશો જલેશો કાંમથી કંકાવી ઘરમાં પગ ઝુકે તેટલામાં કેટલીક સી આપા દાહાડાની ફરીઆદ કરે છે તેથી તેને અતીથે કુખ થાય છે અને તેઓ વીશે હલકો વીમાર બાંધે છે.

તમારાં બચાને ઉધારવામાં તથા ફેલવણી આપવામાં તમારા તન તથા મનની રોકાણની નરૂ છે. તમને જાલમ છે કે નાહતપણમાં જેવાં બી બચાંના મગળમાં રોપીએ તે વાં મોહટપણમાં તેના કલ નીપજ. તેમજ નાહતપણમાં તંદરોસતીને સાવ જેવી માવત કરો તેવો મોહટપણમાં સરીરનો બાંધો ઘવાનો. તારે તમારાં બચાં સારી રીતે ઉધારવાને તમારાં તન તથા મનનું પુખ્ત રોકાણ હોવું જોઈએ. એવી બાબદમાં આલસાઈને લીધે આપણા દુશીઆની હાલત સુધારેલાં દેશના લોકોથી ઉતરી છે. "સી થોળે ન" થયા તે નેપેલાલીઅનની કેલવત ટાકેલી છે તે એ બાબદને લગતી છે અને તે ઉપર બરાબર અમલ કરવાની હું મનજીત બલામણ કહું છું.

"કો નેપોદપન દેશને, કયા આબાદાન"

મરમ રીત એજ કે, હા માતાને માન."

તમારા આડોસી પાડોસીઓના સુખમાં વધારો કરવાને તમારા વખતનો થોડો ભાગ રોકવો જોઈએ. પણ એ બાબદ હાલ તરત હું ઘણું લખવા માહતો નથી. એ બાબદ તમારી સારી સમજ પર વધારે આધાર રાખે છે, આ રીતે રૂપી એટલું જ કેલવા માગું છું કે એવી બાબદમાં જે કરશે મેહલત લેએ તે જરૂર કરવાની કંઈથી રીતે તમની કંઈમાં જે કાંઈ તમારો જમણો હાથ કરે તે ડાબા હાથને જાણવા દેશો નહીં.

ખાંતું પકાવવામાં તમે તમારો વખત રોકવો જોઈએ. હું જાણું છું કે તમારી કેટલીક બેનપણીએ સેમ કરવાની ગરબ પડતી નથી. તેઓ કેલશે કે "જરે હમે રાંધણીમાં ખાંતું પકાવવા જોઈએ તારે દોલો, સોલો અથવા હોમલો સું કરે." દોલો, સોલો અથવા હોમલો ગમેતાં આલણ કરે પણ વાહાલી બેન, તમે તથા તમારી બેનપણીએ ખાંતું પકાવવામાં તથા રાંધણીમાં દરએક બાબદની ખબરદારી રાખવામાં તમારું તન તથા મન રોકવું જોઈએ. હું એ એકે કે તમારી ફરજ ગણું છું. જો સી એ બાબદસર અપાન પણ દેખાડાવે તે સીનું તામ છાનું નહીં. રાંધણીમાં સરવે ચીને વાસતે જો યેડવી, જો નંગોપર જો યેડવેલી ચીન હોયે તેમ જંગોપર તે પાછો મેલવી. જેમ વખતનો ભાગ કીધાથી વખત બંધે છે તેમ આવી ગોડવણી પણ વખત બંધે છે કે જે વખતની કીમત તમે સારી પેઠે સમજો. કેટલીક બાબદો રાંધણીમાં કાંમ કરતી વખતે રજુ જ દેખાવ કરી ઝુકે છે. તેઓ હાલ મેહાલ રોડતી કામતી

ફરેછે; બેસવાને ફેંકાણે ચુલીઓ, ચુલીઓને ફેંકાણે રકાળી નેાં મોરો, આખી રાંધણીએ કાદા પરેશની-બાલ, છરી ર ખડતી, છરી સોધવા લતાં મહે નહી; ધીને બદલે તેલની બરછી હાથમાં આવે; ગીડાંને બદલે મુખડ અને મરીને બ દલે ખાણ. બેન એવી રીતના કંઈગા રોકાણથી કાચેદાને બદલે ગેરકાચેદ થાયછે. વાસને તેની સાંભાલ રાખવી.

સીવવા સાંધવા અથવા ભરત ભરવામાં ને વખત રો કાચેછે તે તમને તથા તમારી બેનપણીઓને ખુશી ભરેલો વાગવો નોઈએ. એવી રીતના રોકાણથી તમને આસાએ સની સાથે રચુન મહેછે. જેમ જેમ એ બાબદમાં વધારે સીખતાં જાઓ તેમ તેમ વધારે ખુશી ઉત્પન્ન થાયછે. ને પરમાંજી ચીતારો પોતાનાં કાંમમાં મથન થયેલો રહેછે તેમ પરમાંજી સીવનાર પણ રહેછે. એ કાંમથી ગમે તેવી દલગી રીત તમે હાવ તોપણ એવી વખતે ખરેખર થંડા નરમ મીઠાનના સીના માનવતા હોધાને લાગેકતા રેખાયેછે. કચ્છના કાંકાસતું મોહડું કાણું થાયછે. અને એવાં ખુ સીંભરેલાં કાંમમાં રોકાયેલાં હોવ તોપણ તમારી બેનપણી યોની સાથે સારી સારી વાતો કરવાને બનેછે. એ રોકાણ મને ઘણું જ મન પસંદછે અને પોદાએ જાણે તારી જાતના નરમ-સલાવાને મહત્ત્વ સરછડું હોય એવું માનું છું. એમાં તારી જાત પોતાનું કામ વીસરી મુખ મેલવેછે. વાસતે એવાં કાંમમાં તમને રોકાણું નોઈએ એમ મને કેહવાની નહર પણ નથી.

વાંચવા ગાવા તથા બીજી રીતના મુખારો કરવામાં તમારાં ખનને રોકાણ આપવું નોઈએ. હજુર મુખી વાંચવા ના સોખ તમારી બેનપણીઓમાં વધીએ તથા એ નોઈ હું દલગીર થાઉં છું. કાંમમાં બેન જાંહાંજીથી વાંચવાપર આપણી સીઓ કીઆન રોકે નહી તાંહાંજીથી તેઓને જ્ઞાન મ લવાનું નથી, અને જ્ઞાન વગર પોતાની ખોરી ફરને મુંછે અને તે કેમ બજાવવી તેની સમજ કદી પડવાની નથી. અને તેવી સમજ નહી હોવાથી આપણી હાલત સુધરવા ની નથી, અને તે જ નહી સુધરીતો આપણા દેશની આ બાંદાની સપનામાંથી કેમ વીચારી શકાએ ? ઘણી તરફથી ફરીઆદ થાયછે કે વાંચવાને વખત મલતો નથી. બેન ને તમે શુંને નહી થામેતો હું કેહવાની રજ લેઉં છું કે એ જાંહાંજી ખરું નથી. ને વાંચવાનો સોખ હોય તો વખત ખ ચીત મલશે. બીચું વખતના ઉપર લખેઆ પરમાણે ને ભાગ કીધા હોય તો પછી તેવી ફરીઆદની નહર પડે ન નહી. વાંચવાની બાબદ ઘણી અગતતીછે પણ નગા ની કોતાઇને લીધે થોડું જ લખું છું. એ બાબદ પર ડરનું કીઆન રાખીઆથી તમારો મુખારો થશે અને એજ તમારો ગાવાનો સોખ વધારશે. કમકમાદ ઉપજવનારા, આત સના ગીત જેવા તથા તરેવાર જાતના કહેર રાગ અને સરી દ વગરના ગાયેણ, ને ગાયેણનાં નાંમને એજ લગાડનારા, એને હેવાનના કહેર અપાવનાર મતાના, જ્યે—મે—આ” પોદારતા, ગીતોને આપણામાંથી એક દમ નાશ થવો નોઈ એછે. હું કંઈકાંધીને મારાં છગરથી એવાં ગીતોને કીકાડુંછે. તમે એવી રીતે બરાડવામાં કદી સામેલ નહી થશો એ જાહી ખાતરીછે, પણ એમત જાત ને મુખને કાને સરછડે તે ખ

રાં ગાયેણ સીવાએ કેમ પુરેપુરું મહે. અહા! ગીડાં મધુ ર દીવપરંદ નેકીના નેસા ઉપજવનાર ગાયેણ તમારા છણા આવાનમાં સાંભલવાને હું કેવો ખંતી હેઉં.

લાગ તમારો ભલું ઇંછનાર જાઈ.

આવલચ્ચરસમાં ઈતરસાદ.

એક રમુજ અને પરંદ કરવા નોગ હવાત.

આવલચ્ચરસ આફરીકાની ઉતર દશા તરફ આવીડું છે એ તમને સારીપેઠે ખાલમ હશે. એ પરંતની થોડીક નગા ફરનઉઆ નામે એવાખાએછે તાંહાં એક આરજતુ ખા નદાન રાન ચલાવેછે તેમાના બુચકાસ બીને આચુર નામ ના શેક પોતાની પરજના શુખને મારે વખણાઈ ગયેલોછે. એ પોતે સારો ખાણસ હતો અને જરે બાહર ફરવા નીકળે તો તે વખતે એક હુબરી શીવાએ બીજા કોઇને સાંધે થ ખતો ન હતો. એ પોતાની સાથ હુમેશ એક બંડુક અને બરછી રાખી ફરતો. ને આસપાસના ગાંમડાંઓમાં કંઈ તોફાન થાયેતો એ, પોતાના હુબરીને બંડુક આપી મોકલે, કે કંઈથી મેલો હુબરી તેઓને પામકી આપી સલાહ સંપ ન કરતો. પોતાની જાતના લોકોની આવાલ કોરાન વામ વવામા ને ખરચ થાયે તે શેક નુચકાસ પોતે આપતો; ને એ મહે હન કરવાને જતા હોયે તેઓ ને એના મુચક ત રફ ધરને અચેતો તેઓને શુકત ખાવા રીવાતુ આપતો; અને તેઓની ખુશી પડે તાંહાં જીરી વાસો કરવા રતો. પ છ ને તેને કોઈ પણ વખતે એમ ખાલમ પડીડું કે મેકુ છા છ કગી ગમીછે તો તેની પછવાડે પોતાના અધરાથીઓને રોડાવતો અને તાંહાંને તાંહાંન/તેના પગના તલીમીં ઉપ ર જાડાં ડીગલાના પમાસ ફટકા ખારવાને હોખ કરતો. તેમજ કોઈ ખાણસ વીશો ને વખણાઈ થતી તો તેને પોતાની બંડુક આપી પોતાના મુલકમાં ગમે તાંહાં ફરવા રતો અને કોઈ પણ પરજ તેને ખાવાનું પુરું પાડતી. ને તે સમસ મુલક છોડીને નવા માહેતો શેકની બંડુક, બરછી અથવા કુતરો પાછો કોઈ પણ રેહવાશીને આપીને માલતો થા છે. પાછી તે રેહવાશી પોતાનું કામ છોડીને તરત તે પોતાના શેકની જાનસો પોમાડવા મોકલો.

જરે બુચકાકાસ પેહલાં ગાદીએ મેલો તે વખતે મોરો ની ખતીશખ પાસતી રાખવામાં આવતી હતી. મારે તે યોનો નાશ કરવાને એણે ઉપાયે લીધા. પોતે એક વેશ રીના વેશમાં ફરતો અને નાણાની કોથળી નગીન ઉપર નાખી તેની ઉપર છુપી રીતે નજર રાખતો. ને કોઈ પ છ સમસ તે કોથળીને ઉંચકી મુખમુખ પોતાના ગાવામાં છ માખસ તે કોથળીને થતોતો તેની પછવાડે એક પોતાના માણસને મેલતો અને તેને ગરદન મરાવતો. એવા ઉપાયેથી આ રોમાં એરેલોતો ફરફાર પછ ગમ્યા કે તેઓમાં કેહવન છઈ પડી કે અણુઅકાશના રાજમાં માતર બાર વરષાનો છોરો ને સુનાતુ તાન પરીને ફરેતો તેની ઉપર કોઈ પણ હાથ દ ને ડાવવાની હીમત કરી શક નહી. કોઈ સમસ ને કંઈ મોટો સુનાદ કરે અને તેવા સુનેહગારને ઝડપથી અટકાવ

કરવાની શેક જરૂર નેમ્મેતા તે પોતાની બરછીથી પેલા ગુને ગારનું શીર ઉડાવી નાખતો.

બુધ્યાકાસ ઓરત જાતને ધણું ખાન આપતો હતો અને તેઓના મરતપો જલવવાને ભારે ખતી હતો. તે ના રાજમાં ઓરત જાત ને પાંછી ભરવા ભતી, તે રસતા માં કોઈ પણ મરદ આગલ ચાલતા હોએમ્મેતા, દુર દુરી રસ તે મોકડે કશી આપી, તેઓને પેઠામાં જવા દેવાની તેની કુશળ ગણતી હતી. એક દીવસે શેકના મગનામાં આવીઈ કે ઓરતજાત મારે વીશે ક્યેવા વીચાર રાખેછે તેની તપાસ કરવી. તેથી ગામના પાદરે તેણે એક બુધ્યસુરત અબલા નેતાનેવાર તેણીની મશકેરી કીધી: પેલી ઓરત ઓમ્મો પામી તેની સાચું જોવા લાગી અને મોલી કે—

“એ પડાણ, મારી પાસથી તરત દુર થા, નહીતો તું મોટા ભએમાં આવી પડશે.”

તોપણ પેલા શેક આગલ વધી વધારે મશકેરી કરવા લાગીઓ; તેથી પેલી ઓરત ગુસે થઈ મોલી કે—

“એ યેવકુક, તું એવા કીઆં દુર દેશથી આવીઓછે કે તુને આ રાજની રોતભાંતની ખબર નથી! તું આ દેસ ના રાજ કરતાને ચાલખતો નથી?”

બુધ્યાકાસે સાંભલીઈ કે તેના રાજમાનો એક કાજ એવોતો ખરો ઇનસાફ કરતો હતો કે મુસેમાન, જે સફથી ડાહ્યે ઇનસાફ કરનાર ગણાઈ ગએછે, તેની સંક્રમાનો તે ગણતો હતો. એ વીશે પછુ પોતાની ખાતરી કરવા માટે પોતે બીજી વેશ લઈ પોતાના યોડા ઉપર બેસી તેણે કાજના ગામ, તરફ સવારી કીધી. રસતામાં ચાલતાં એક લંગડો બીખારી મળીઓ; તેણે શેકની પાસે બીખ માંગી; જે ખામ્મે થ તેણે પુરી પાડી, તોપણ પેલા કુકીરે તેને વલગી રહેઓ. તેણે પછીઈ કે “ભાઈ, હવે તું શું નેહીએ?” પેલા લંગડાએ જવાબ દીધો કે “આપણા ધરમમાં ફરમાવીઈછે કે ‘તારા ભાઈખંધને બીખ આપને’; એટલુંજ નહી પણ તારા ભાઈખંધને વાસતે તારીથી નેહણું સાડું બની શકે તેટલું કરને.”

શેકે મોલીઓ—“વારું ભાઈ, હું બીજું શું કે છે?” પેલા લંગડાએ જવાબ વાલીઓ કે “જે ગામ તરફ તું જાએછે તાંહાં અને પણ તારા યોડાની પીઠપર લઈ જા.” શેકે તેમ કીધું. અને રસતામાં લોકેને હસવા ને ગરેખાવ લાગતા, તોપણ તેની દરકાર ન કરતાં તે ગામમાં આવી પેઠામીઓ. પછી પેલા લંગડાને ઉતરવાને કહીઈ. લંગડો મોલીઓ કે “તું ઉતર”. શેકે મોલીઓ—“તું ને ઉતરવાને વાસતે મોટી ખુશીથી હું નીચે ઉતરશ”. લંગડો મોલીઓ “એમ નહી, તારો યોડો અને આપી દેશ પડશે.” શેકે અજાએખ દીધે કાજલ પુછીઈ. પેલા લંગડાએ હીમચી જવાબ દીધે કે “એ યોડો મારોછે!” શેકે જવાબ દીધો “સાડું, તારે નેહણું?”

લંગડો—“સાલજ ભાઈ, આપણે અદલ ઇનસાફ કે રનાર કાજનાં ગામમાં હીએ, વાસતે તું ને તેની પાસે અને લઈ જવાને ધારતો હોએમ્મેતા તું ખચીત હારશે. કોમ્મેને તે ઇનસાફ કરતાં તારા આખા અને મારા ભાગેલા પગ વી ચે વીચાર કરશે અને આમ્મે મારો યોડોછે એવા મુકદ્દમે કરશે.”

શેકે—“તારે તે અદલ ઇનસાફ કરનાર કાજ કેમ કેહવાશે?”

લંગડો—“તોડો તેને અદલ ઇનસાફ કરનાર કહેછે પણ તે માણસ જાતછે અને મુક કરે તેમાં નવાઈ નહી.”

શેકે મનમાં વીચાર કીધો કે કાજની પરીખ્યા કરવા ને આ તક સારીછે તેથી યોડાની લગામ પરી પેલા લંગડા ને કાજની દરખાસમાં લઈ ગએઓ. પોતાનો કુલઓ નીકે લે તેની આગલ બે મુકદ્દમાં તપાસવાની હતા વાસતે બુધ્યાકાસ અને પેલા લંગડો કચેરીની એક બાજુએ પેડા.

પેઠેલા મુકદ્દમો મોલાવવામાં આવીઓ. તે એ હતો કે એક ગામડીઓ ખેતુન એક મેહતાની બધરીને લઈ ના હાસી ગએઓ અને કેહવા લાગે કે એતો મારી બધરીછે. મેહતા કેહવા લાગે કે એતો મારી બધરીછે. બધરી બેઠ ને વર દાખલ-કુચલ રાખની હતી; તેથી કાજને મુકદ્દમો મુકવવાને ભારે લાગુ. તેણે યોડોક વાર વીચાર કરીને કહી કે “આ બધરીને તમે અહીંયાં રાખી જાઓ અને કાલે ઇનસાફને વાસતે પાછા આવશે.”

બીજે મુકદ્દમો ધાંચી અને ખાટકી વચે હતો. ધાંચી તેલથી ખરડાએજા અને ખાટકી લોહીથી. ખાટકી મો લીએ કે “સાહેબ, આ ધાંચીને તાંહાં હું તેલ લેવાને ગએ યો હતો—અને તેને આપવાને મેલીમાંથી પઈસા કાઢાડવા લાગો, તેટલામાં ઘણા પઈસા નિળને તેની નજર ફરી ગઈ અને મારા હાથપર તરાપ મારી મૂતી લેવા લાગો તેથી મે “ચોર, ચોર” બુખ પાડી અને મારા હાથમાં પઈસા રાખી એને થરી લાવીઓ છું. હું મહમદના સોગમ લઈને કહુંછું કે મારી ઉપર ચોરોના દાવો એ જુડી રીતે મુકેછે.”

ધાંચી મોલીઓ “કાજલ સાહેબ, આએ માણસ મારે તાંહાં તેલ લેવાને આવીઓ અને પછીઈ કે ‘તારી પાસે ચુરોછે?’” મેં હા કહી. જેઓ પઈસા હું મલકામાંથી કાઢાડવા જાઉં તેવીજ એણે તરાપ મારી મુકી ભરી પઈસા લીધા. મેં “ચોર, ચોર” બુખ પાડી અને એને અહીંયાં લાવીઓ છું. હું મહમદના કસમ ખાઈ કહુંછું કે આએ માણસ જુડોછે અને મારી ઉપર મેહત તોહમત મેડેછે.”

કાજએ યોડોવાર વીચાર કરીને પેલા પઈસા મુકીને તેઓને જવા કહીઈ અને બીજે દાહાડે ઇનસાફને વાસતે ફરીથી મોલાવીઓ.

તારપછી શેકને મુકદ્દમો નીકલીઓ. બુધ્યાકાસ મો લીએ કે “કાજલ મેહતાના, હું મલકાએક દુરથી આ બજારમાં ખરીદી કરવાને આવીઓ છું. રસતામાં અને આ લંગડો મળીઓ અને એજુ મારી પાસે બીખ માંગી. મેં બીખ આપી. એણે મને અરજ કીધી કે મને પણ તું ને બજારમાં જાએછે તાંહાં તારા યોડાની પીઠપર લઈ જા, નહીતો યોડોની ગીચથી હું મપાઈ જાશ. મેં તેમ પણ કીધું. બજાર આગલ આવીઆ પછી, મેં એને યોડા ઉપરથી ઉતરવાને કહીઈ. એણે ના પાડી અને કેહવા લાગો કે મે યોડો મારોછે, વાસતે હું એને તમારી પાસે ઇનસાફ કરવાને લાવીઓ છું. હું મહમદનાં સોગમ લઈ કહુંછું કે મેં ને કહીઈછે તે બધું ખત્રોછે.”

પેલા લંગડો મોલીઓ—“કાજલ, સાહેબ, હું બાદે રાંખથી આએ ગામની બજારમાં ખરીદી કરવા મારા યો

તાનાં ઘોડા ઉપર બેસી આવતા હતા, તે વખતે રસતામાં જે આવ્યો આણસને મરતોલ દોડા. જે એને પુછીએ કે, 'તેને શું થયું છે?' એણે જવાબ દીધો કે "કંઈ નહીં ભાઈ, હું યાકીને નાતવાન થઈ ગયેઓ છું; જરૂર જે તારા ઘોડાની પીંપર બજાર સુધી લઈ જાએતો, મહમદ પાસે હું ફવા માંગસ કે તારી જે કંઈ પુરાદ હોય તે હાંસલ થાએ." જે એની અરજ કબુલ રાખી; પણ બજાર આગલ આવવી પોતાતાં, એણે અને ઘોડા ઉપરથી ઉતરવાને કહીએ; તેથી હું મોટો એમએ પાંખીએ અને તારી પાસે લાવી, ઇનસાફ ચાલું છું. હું મહમદનાં કસમ આઈ કહું છું કે જે હું ઘોડીએ છું તે ખરૂં છે."

કાંઈએ પેલું જાણને પોતાની વાત ફરીથી કહીજવા ફરમાવી. અને એ પોતાની વાત એકસરખી રીતે પાછી કહી, કાંઈએ ઘોડોક વાર વીચાર કરી તેએને ઘોડો સુકી નઈ પાછા બીજે દાહાડે મોલાવીએ.

બીજે દાહાડે કાંઈની કચેરીમાં પેલા સુકદમાં વાલા સખંસો પાછા આવોઆ અને શોડાની ઠડ મઠી ગઈ.

કાંઈએ પેલવા સુકદમાં વાલા મેહતાને તેડીને તેની બાએડી સવાપીન દીધી, અને પોતાનાં મપરાસીને ફરમાવી કે પેલા ગાંમડીઆ ખેડુતને પચાસ ફટકા મારવા.

બીજા સુકદમાં પેલા ખાટકીને પધરાસ આપીએ; અને ધાંચીને પચાસ ફટકા મારવાને હોમ કીધો.

તોજે સુકદમાં શેક બુખકાસના નીકડીએ. તેનાં ઇ નસાકો કાંઈએ દીલ કીધી, અને પેલા શેકને પુછીએ કે તારો ઘોડો જે વીશ ઘોડા વચે સુકીએ હોએતો તું તેને એાલખી સકસે શેકે હા કહી. કાંઈ તેને એક તમેલામાં ઘણાએક ઘોડા હતા તાંહાં લઈ ગયેઓ. શેકે પોતાનો ઘોડો તરત એાલખીએ. તેજ ન કાંઈએ પેલા લંગડાને પુછી કે, લંગડાએ હા કહી તેથી તેને પણ તેજ તમેલામાં લઈ ગયેઓ. લંગડાની ઇઆદાસત તથા નજર કંઈ કમી નહીં હતી. તેણે ઘોડાને તરત એાલખીએ. કાંઈ કચેરી આ પાછો આવોઆ અને શેકને પેલા ઘોડો સવાપીન કરવાને ફરમાવીએ અને લંગડાને ધયાસ ફટકાની સજા ફરમાવી.

પેલા શેક ઘણાજ અમરત પાંખીએ. તેણે નેઈએ કે 'તરણે સુકદમાં ઘણા બારીક હોવા છતાં તેએનાં સુકદો કાંઈએ અદલ રીતે કીધો હતો. વાસતે કચેરી બપોપાસત થ એઆ બાદ શેક કાંઈની આગલ નઈ ઉત્તો. તેણે કાંઈને જવાબીએ કે "હું શેક બુખકાસ છું અને જે તારા અદલ ઇનસાફ વીશે ઘણું સાંભવીએ તેથી તારી તપાસ કરવા ને હું અહીંઆં આવોઆ હતો. જે તું ને આ તરણે સુકદમાંનાં સુકદો કરતાં જેએઓએ અને તે તે મનપતાન રીતે કીધાએ. જે ખરૂં હતું તેજ તે ખરૂં હેડવીરું છે. એ તે કીઆ તહેસનાતથી કીધું તે હું જાણવાને ખતી ઉઠે" મારે જલદી એનાં બોલાસો કર."

કાંઈ મોલીએ કે "હા સાહેબ, એ ઘણું સેહલ છે અને તારી આગલ બોલાસો કરવાને હું ખુશી છું. પેલો શેક સુકદમાં—હું મપ રાતે ઉડીએ અને પેલી બાઈને નગા હવાને ફરમાવીએ. તેણે ઉડાવે તારા મારો શાઈના ખડીએ પોઈ સાફ કરી બીજા શાઈ પુરવાને ફરમાવીએ. તે

તેણેએ એવીતા રીતે સાફ કીધો અને બીજા શાઈ પુરો કે મારી ખાતરી થઈ કે તે મેહતાનીજ બધરી હોવી નેઈએ. બીજે સુકદમાં—એમાં તું ને ઇઆદ હશે કે પેલા ધાંચી તે લખી ચીકણા શરીરનો દેખાતો હતો. જે પધરાસ પેલા ખાટકી સુકી ગયેઓ હતો, તેને જે પાછીમાં નખાવીએ અને જેઈએતો કંઈ પણ તેલનાં મીકાસ પાછીમાં એાગીએ ન હતો; તેથી ને વીચારીએ કે એ ધાંચીના પધરાસો હોએ ન નહીં. કાંઈએ તેનાં તે હોતતો, નરા પણ મીકાસ લાગીઆ વીનાં રહેત નહીં અને જે મીકાસ લાગીએ હોતેના પાછીમાં તરી નીકડીઆ વીનાં પણ રહેત નહીં. તો જે સુકદમાં—એ તારો હતો અને એનાં સુકદમાં નરા અને મેહતાન પછી, પણ તેમાંની સમાઈ થોધી કાહાડ વાને અને વાર લાગી નહીં. તારો ઘોડો તે એાલખીએ એઈએ નહીં પણ પેલા લંગડાએ પણ તરતજ એાલખી એ. પણ મારી મતલબ કંઈ તે હતી નહીં! મારી મતલબતો એ હતી કે ઘોડો કોણને એાલખે—પેલા લંગડાને કે તું. વાસતે જરૂર હું તને તાંહાં લઈ ગયેઓ તારે તે જે અખાર મારી અને જરૂર પેલા લંગડાને લઈ ગયેઓ તારે તે સુપકીદો રહેઓ તેથી મારી ખાતરી થઈ કે ઘોડો તારો હતો."

બુખકાસ ઘણાજ અમરત પાંખીએ અને મોલીએ કે "એ! કાંઈ, અરેખર મારી નગોપર તું નેઈએ અને મારે તારી નગા લેવી નેઈએ. પણ મારી કોઈ પણ રીતે ખાતરી નથી કે હું તારી નગાને કોઈની રીતે લાએક હોઈ."

અમેરીકા ખંડમાં ખુદરતની અજાએબીઓ.

ફનીઆમાં સગીથી મોહાટો પાંજીનો ઘેત ના જોગરા નદીનેા છે. ઘણાજ મોહાટા તલાવોનું પાંજી એકઠું મક્કીને એક પોણા માઇલ મોહાટાની નદી બને છે તે એકદમ ખંધોઆર થઈને ખડકીની બિયર થી બે ઘેત થઈને ૧૭૦ ફીટની ઊંડાઈએ પડે છે.

ફનીઆમાં સગીથી મોહાટો ગોશી ફનડીમાં માગાય નામનેા છે. એ જમીનની હેકના ગોખમાં એક નદી વેહે છે અને તેમાં હર કોઈ યુસાફરી કરી શકે છે. તે માહુથી લોકો આંખ વગરની માહસીએ પડે છે.

ફનીઆમાં સગીથી મોહાટી નદી મોસાસીપી છે તે ૪૧૦૦ માઈલ લાંબી છે.

ફનીઆમાં સગીથી મોહાટી ખીન મીચીથી નદી છે, તે પાંચ માઇલ ચોરસ માઈલની જગાએ અને તે ઘણી ફલવંત છે.

ફનીઆમાં સગીથી મોહાટો તલાવ લેકયુપીરીઅર

(એટલે સગીથી મોહાટો તમાવ) છે, ૪૨૦ માર્દલ લાંબા અને ૧૦૦૦ ફીટ ઊંડા છે.

દુનીઆમાં સગીથી મોહાટો ખુદરતી પુત્ર વરસાદની આ દેશમાં શીદરકરીયુ ઊપર છે, તે ૮૦ ફીટ યો હાલા અને ૨૫૦ ફીટ ઊંડી ખીન ઊપર પડેલો છે.

દુનીઆમાં સગીથી મોહાટો મોહાડાનો જો મીસાકીરીનો લોખનનો પાહાડ છે, તે ૩૫૦ ફીટ ઊંચો અને બે માર્દલ ઘેરાવા મંછે.

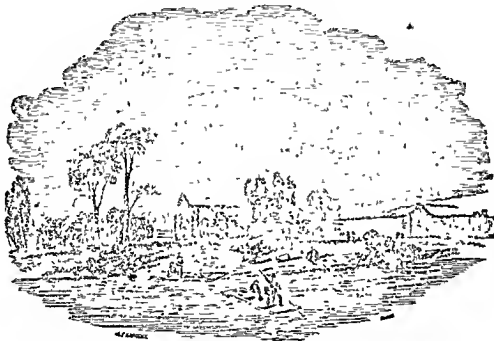
દુનીઆમાં સગીથી મોહાટી પાંણીનો નેહર ની

ઊર્ધ્વારક દેશમાં કરોડન આકવીકકર છે તે ૪૦ માર્દલ લાંબી છે. તેને બનાવવામાં તરણ કરોડ પચાસ લાખ રૂપીઆ ખર્ચાગેઆ હતા.

દુનીઆમાં સગીથી મોહાટી યોત્રાની ખાંણુ જે નશીલવેનીઆ દેશમાં છે. દર વરસે લખાખંદ ટંન કોલસો અંદરથી નીકલે છે અને કદી ખુદ નહીં આવે છે.

એ સંધી અંતઃપ્રાણીઓ અંગેરીકા ખંડમાં છે. જે ખંડ સરવેથી છેનો મોહાટી કાહકવામાં આવીઓ છે.

વરસાદની કમાન.

(મા દીકરી વચે વાતચીત.)

ચોમાસાની રૂતમાં એક દીવસે નમને મોહાટો એક મા અને દીકરી દરીઆ મીનાગ આગલનાં એક ખાગમાં પથાર કરતાં હતાં. માએ બચગીથી ચારી કે લવણી લીધી હતી તેથી પોતાની પુતરીને નીતી વીચે નશીઅત કરવાને અથવા ખુદરતી ખેલોનો ખુશી વીચે મોડો આપવાને મેહનન અને વખતની કાંઈપણ રીતે કચુર કરતી ન હતી મેચરાન્તની લેહરથી આસપાસની લીસોતરીનો દેખાવ ઘણોજ રહીઆંમણો જોઈ મા બોલી.

મા—હા! હા! દીકરી જો મુંડુંદર આસપાસ નો દેખાવ! ખુદરતે જાણે નાહી ઘેઈ નેહરાર કીધી હોએ તેમ કેહવી ખુબચુરત લીલા ચીણુમારની ચારી

પેહરી છે—કીઆ બાદશાહ અથવા કેઈ રાંણીનો જરી નો લેખાત એની સાથ સરખાવી શકાએ! વલી ઊપર જો આ વાતાવરણનો બહુ દરીઓ કેહવો સચીર અને થંડો લાગે છે! ને જોઈ આપણી આંખોમાં તાકત વરે છે. અરે વલી પેહુ જો; આસમાં જાણે પોતાના મેહરા ઊપર મેરાનદાર ચાંચો કીધા હોએ તેહુ થું દીવે છે?

દીકરી—અરે, હા, માલ એ થું હો વાડ કેહવા ખુબચુરત રંગ!

મા—દીકરી એનો વરસાદની કમાન છે તું નથી જાણતી?

દીકરી—થું વરસાદલ પણ તીર કમાન લઈ લ

હવા નીકલેછે? હા, દેખાએછેતો નરી કથાનનાં જેવી. વાહલી મા, મેહરખાની કરી મને સમજાવશો, વરસાદની કથાન એટલે શું અને તે કેહાંથી આવી?

મા—હા હું તુંને સમજાવું છું. પણ જરા વધારે ધેઆન રાખવું પડશે; નહીંતો તું સમજી શકશે નહીં.

દીકરી—માલ હું ખેંચક ધેઆન આપી સમજાવું, હું આશા રાખું છું કે તમારી મેહરખત ૨૬ જાન્યુઆરી નહીં.

મા—તેઆરે જો; વરસાદની કથાન એટલે વરસાદ આવવાની આગમન કોઈ કોઈવાર સાંજનાં જોવો ખુબસુરત દેખાવ નજર પડે, જે એમ ખતાવેછે કે થોડા વારમાં વરસાદ ઘણું કરી આવશે.

દીકરી—વરસાદના દીવસ ઊપર કોઈ કોઈવાર એવો દેખાવ નીકલેછે તેનું શું કારણ? તે દરરોજ કેમ નથી નજર પડતો?

મા—આ સવાલનો જવાબ આપીઆ આગમન જ એ કથાન સાચી અને કેમ બનેછે તે તુંને જણાવવું જોઈએ—તુંને તે ખબર હોતો એવો સવાલ ન પૂછતો, આ કથાન એમ બનેછે કે વરસાદથી ભરેલાં વાદલાં સુરજની સાંજે એવી રીતે હોયકે તેનાં દીરણો તે મધેનાં પાણીનાં દીપામાંથી પસાર થઈ બીજે દેકાંણે પડે. એવે દેકાંણે કથાનનો ખુબસુરત દેખાવ દીસેછે.

દીકરી—વારૂં, પણ હું વારંવાર સુરજને વાદલાની સાંજે જોઉં છું તોખી એવી કથાનતો કંઈ બીજા કુલ નજર પડતોતો નથી તે કેમ.

મા—વાદલાંતો ઘણામાં થેંકડોવાર સુરજની સાંજે આવતાં હશે; પણ વરસાદના દીપાંથી ભરેલાં હોય તોજ એવો દેખાવ બને; નહીંતો કદી નહીં.

દીકરી—હાં! હાં! હું સમજી વાદલાં ખાલી હોય તો નહીં બને પણ તેઓ પાંણી ભરી આવેલાં હોય તેઆરેજ એવો દેખાવ દીસે; માલ એમજ કે નહીં?

મા—હા; વાદલાં પાંણી ભરી આવેલાં એટલે શું, તેઓ કાંઈ પાંણી ભરવા બનેછે કે? તું સમજતી નથી કે વાદલાં થુંછે. સુરજની ગરમીથી પાંણીમાંથી બાષ્પ નીકલી તે હલકી હવાથી ઊપર ઊડી બનેછે તેઆરે આપણે તેને વાદલાં કહીએ છઈએ. એ વાદલાં અથવા બાષ્પનાં જથ્થાને થઈ પવન લાગેતો બાષ્પનાં દીપાં ખંધાઈ બનેછે અને ગ્રહલાં એકદમ ખંધાએછે તો તેઓ હવા કરતાં ભારી હવાથી જમીન

ઊપર તુટી પડેછે; તેઆરે આપણે વરસાદ આવેઓ એમ ખોલીએછે.

દીકરી—વારૂં માલ હવે હું સમજી વાદલાં થુંછે. વાદલાંમાં પાંણીનાં દીપાં ખંધાએલાં હોય અને તેઓની સાંજે સુરજ આવેલો હોય એટલે કથાન બને. પણ આ રંગો કાંઈથી આવેઆ તે બાંણું જોઈએ.

મા—હા, હવે હું જો કહું. સુરજનાં દીરણમાં જ જુદા જુદા રંગોછે, જેવાકે લાલ, નારંગી જેવો, પીલો, લીલો, જાડો, કાલો ગલી જેવો અને ઘેરો આસમાની. એ રંગો વરસાદની કથાનમાં દેખાએછે.

દીકરી—માલ તમેતો કાંઈ નહીં મનાએ તેવું કહોછો, સુરજનાં દીરણોના રંગતો સાફ સરેદ દેખાએછે, બીજોતો કાંઈ પણ રંગ નજર પડતો નથી.

મા—વારૂં દીરજ ધર, તેખી હું સમજાઉં. સુરજના દીરણો જે સરેદ જણાએછે તે સાત દીરણો રંગોની મેલવણીથી બનેલાંછે. આ વાત પેહલે વેડલાં જર આઈબક નીકીતન નામનાં એક પરખેઆત શીક્ષકે સાબિત કરીધી હતી. અને એની તપાસ સેડલે. જે ઓરડા મધે સુરજનું તકક આંધળું હોય તે ઓરડાની બારીઓ ખંધ કરી વીનીજનનાં ફરકામાંથી સુરજનું એકજ દીરણ આવવા દેવું, અને આ દીરણની સાંજે એકતરણ ખુણાં અથવા તરણ બાજુવા લો કાચનો કટકો ધરસુંતો સાંખી ભીત ઊપર ઊપલા સાતે રંગ નજર પડશે.

દીકરી—એવા કાચનાં કટકામાં કાંઈ નવાઈ જેવી જુખી હશે?

મા—જુખી એટલીજ કે સુરજનાં દીરણને કીધું જતાં અટકાવી તેને બાંજીને આડું અટકું મોકલેછે; જેથી થેલા ગુપત રંગો પોતાની મેલે બાહાર છુટા નજર પડે.

દીકરી—વારૂં આ સાતે રંગો લઈ મેલવીએતો સરેદ રંગ બને ખરો કે?

મા—હા, અલખત, પરમાંણ પરમાંણે એ સાતે રંગ મેલવીઆ હોય અથવા એક પાટીઆનાં કટકો ઊપર એ સાતે રંગ પરમાંણ પરમાંણે પાટી તે પાટી ઊતરથી ભમરડાની માંક ફેરવીછી હોયતો તે સાતે રંગને બદલે સરેદ રંગ નજર પડશે.

દીકરી—વા, એતો નવાઈ જેવું; પણ હવે મેહર

ખાંતી કરી કહેશે કે વરસાદની કમાનનો રંગ કેમ બનેઆ?

મા—જેન પરમાણે; જેમ સુરજનું કીરણ તરી કાણાકાર કાચમાંથી વીખરાઈ જઈ ભીલ ઊપર તરે વાર રંગ બનાવેછે. તેમજ સુરજનું કીરણ કાચને ખંદે પાણીનાં ડીપામાંથી પસાર થતી વેલા વીખરાઈ જી દા જુદા રંગો, ધુણ પાડેછે અને તે આકાશ ઊપર ન જર પડેછે.

દીકરી—પણ તેનો ગોલ ત્રેણબદાર અધારમાં દીસેછે, તે કેમ?

મા—કારણ જે ડીપામાંથી તેજો પસાર થાએ છે. તે ડીપાં ઘણુંકરી ગોલાકાર હોએછે તેથી કમાન પાણુ ગોલ દીસેછે.

દીકરી—વારૂ માણ, હું તમારો ઊપકાર માનું છું; આ બાબદ વીશે મને જરા વીચાર આવેએછે. પણ આ કમાનનો કાંઈ ઊપીઓગ હશે વારૂ?

મા—ઊપીઓગ જેન કે માંણુસો તે જોઈ ચોપ ગોતી રાખે કે હવે શોહા વારમાં વરસાદનું બપરું આ વશે તે શીવાએ આ કમાન મધેથી નીતી પણ કાહા ડી શકીએછે.

દીકરી—તે શું વારૂ વાહાલી નેક માતા?

મા—આ સુંદર કીરતી ભરેલા રંગ, એમ બતાવેછે કે આ પુરુષની પરની સોભા, કીરતી, ઓવગઢા લી, એ સરવે-ખોટી અને પલવારનીછે, જેમ આ કમાન મધેનાં તરેહ તરેહનાં રંગો પલવારમાં નાણુદ થઈ જએછે તેમજ આ પુરુષની પરની સોભાઈ, અપવાદમામ કાંઈ કાએમ રહેતા નહી, પણ સઘળું શના થવાનું, એવો કીરતારનો લેખ મારેલોછે, અતરે જે મનું તેમ સદા કાએમ કાંઈજ રહેતું નથી, પણ કમાનનાં રંગની માફક પલવારમાં ગુમ થઈ જએછે; સઘળુ ખોટું, અને તકલીદીછે. પેલા જગતનાં કીરતાર સીવાએ સદા કાએમ કાંઈજ રહેતું નથી.

દીકરી—વા એક કમાનપરથી કહેવી નીતી! બેશક ખરી. એ શીવાએ તમારા ધેઆનમાં આ બાબદ વીશે બીજું કાંઈખી હોએતો ગેહરખાની કરી મને સમજાવેઆ વગર રહેતાં ના; હું એવું સાંભલવાને જાહેરેઈતેનરછું.

મા—આ બાબદ વીશે એક કવેસરો એક રચુલ્ય શ્કરો લખેલોછે, તે કહી આજનો ઘડો ખતમ કરીએ.

અસલ જમાનાંથી કવેસરો લખવાનું શરૂ કરતી વેલા “ગાડ એપાલો” એટલે સુરીઅ દેવને સંમરણ કરે છે, (એટલે તેની ભક્તી કરી મદદ માંગેછે) ઊપલો કવેસર કહેછે “ઓ મારા સઘનાં ગેહરખાનં સુરીઅ દેવ, મારે એક મોટી ફરીઆદ તારે વીશે તારીજ આબ લ કરવીછે. દરીઆ, નદીઓ, સરોવરો, ઈતીઆદી, સઘ તુંને તામે-થઈશોતાનાં નીરમલ પાણીથી તુને ખંડણી આપતા રહેછે, તોથી તું કેવો લોભી! એટલું તું ને બસ નથી પડતું કે વલી મારા જેવા ગરીબની ચોરી કરી ગએછે! સરીઆમ લોભી થઇને, મારા ખડી આમાથી સાહીનાં થોડાં ડીપાં તારા તાપથી સુસો લી પાછે. તે ડીપાંઓ આકાશમાં છોડી જઈ બીજાં શંકડા સાથ મલી જઈ કેવાં દોહધામ કરી રહેઆં છે! શેવટે તારાં કીરજોથી ઊપલાં ડીપાંઓએ એક પુગપુગાં રંગીન વરસાદની કમાન બનાવી દીધીછે જે જોઈ માંણુસ જાતની આંખમાં તાડક વરેછે. હા! હા! કેવાં નામીયાં ડીપાંઓ! કેવલ વેહલાં કેવાં કાલાં, અને ગલીચ! હમાણા કેવાં સરેદ અને સુંદર! વારૂ, હવે બનીગીં તે બનીગીં; હું તારી પાસ એટલુંજ માંગી લેજીછું કે જેમ તેં મારી સાહીનાં થોડાં ડીપાં આસમાન મધે પરકાશીત કીધાંછે, તેમજ આ બાકી રહેલાં ડીપાંઓને જમીન ઊપર પણ પરકાશીત કર—એટલે મારાં લખાણુ મધે એવી છુખી બખશ કે સરવે લોક તેની વખાણુ કરે.”

દીકરી—વા, હું સુંદર કવેસરો કલપના! એક વરસાદની કમાન ઊપરથી કેવા કોંડા વીચારો ઊતર્યન કીધાછે. મનની જોગ તેજો કેવી ભોગવતા હશે! ખરૂં, પેઆરી-માના તમાએ તે દાહાડે કહીઈછી હવું કે ખાવા પીવાનો શોખ રાખેઆ કરતાં વીદીઆ તથા હોનરનાં ભોજનથી ખરેખરો જોગ ઊપજેછે, તે બેશક ખરૂંછે.

આપણો હીંદીશયાનનો ગવરનર જનરલ
સર જાન લારેનસ.

સર જાન લારેનસ જેનું એક આખેલુખ-ચીતર પાસેનાં પાનાંપર દીકામાં આવેછે, એ ઘણી સીપાઈમી રીમાં પરનાર એક સરદારનો હોકરો થાએછે. એનો

જનમ હીંદુસ્થાનમાં ૧૮૧૧ માં થયો હતો. પેલ્ડ વેલ્ડે ક્રેકવર્ણી એણે ઇંગ્લંડમાં લંડન રોડે ખાતે લીધી હતી. તારપછે એ ફ્લેમીષરી “ક્રાલેન્” માં ગયો હતો. ઇંગ્લંડમાં ક્રેકવર્ણી લેઈ ૧૮૨૯ માં હીંદુસ્થાન ખાતે સરકારી ચાકરીમાં એક લખનાર તરીકે આવ્યો હતો. તારપછે દીલીનાં રેસીડેન્સ અને મોઝા કમીશનરનાં હાથ હેઠલ ૧૮૩૧ માં તેને મદદનીસ તરીકે નેમીયો હતો. બે વરસ પછે દીલીનાં માલમટ રેઝ અને કલેક્ટરની બદલી તેને કાંમચલાઈ તરીકે કલેક્ટરિયો હતો. એ જગા સારી રીતે ચલાવવાથી પાંચ વર્ષ ખાતે તેને એવોન્સ એપો આપીઆમાં આવી યો હતો. એની જાતી હુશીઆરી અને ચલાકીને માટે ૧૮૨૬ નાં જુલાઈ માસમાં ગુરગાન ખાતે તેને રાખીયો અને બે વરસ પછે એ જગાને કલેક્ટર ખતીઆર એને સોંપવામાં આવીયો હતો. ૧૮૪૦ માં તે ઇંગ્લંડ રજા ઊપર ગયો તાંહીસુધી એ ઘણી માતર જકાત ખાતાંઆમાં જ સારી રીતે કાંમ ચલાવનાર તરીકે વખણાયેલો હતો.

ઈંગ્લંડથી આવીઆ પછે ૧૮૪૬ માં ઇંગ્લંડનાં સરવેથી ઊપીયોગી મધીઆ ભાગનાં એક પરમણા નો તેને નેઆમાધીશ તથા માલમટરે અને કલેક્ટર ખનાંવીયો હતો. આ જગામાંથી તેની રાજકારભાર નો વહીવાર અને અમલ ચલાવવાની શક્તી માલમ પડી આવી, અને તારથીજ ગવરનર જેનરલ સર હેનરી હાર્ડિંગનાં ધીઆંન એની તરફ ખેંચાયેલો અને ૧૮૪૭ માં એને શીખની લકાઈ પુરી થવા પછે સરલજ તરફનાં પરાંતો જે ઇંગરેજ સરકારે લકાઈનાં ખરચને પેટે ચેલવીયાં હતાં તેનો કમીશનર કલેક્ટરિયો. આ નવાં પરાંતોની અંદર વસુલ સંખંધી તથા રાજદરબારી ખટપટ અને ખેતીવાડી સંખંધી એવોતો ગુચવારો થઈ પડીયો હતો કે તેની ગુચ કાણડવાને માણભારત રાજકારભારીની જરૂર હતી. તે છુટ મીંડ હેનરી લારેનસે પુરી પાડી એટલું જ નહી પણ એ ગુચ કાણડવામાં એણે પોતાની રાજકારભાર ચલાવવાની શક્તી એવોતો કીતમ રીતે દેખાડી આપી કે જેની તારીફ આપણાંથી થઈ શકે નહી.

૧૮૪૮ માં ઇંગરેજ સરકારનાં સુલતાંન ખાતે નાં એલચીએને કાપી નાંખીઆ તેથી સુલતાંનનો કીલે જપત કરી લીધો, અને તેથી શીખ અને આફગાંન

લોકો એકઠા થઈને લડના હતા તેઓને લારડ ગ્રેજ લીએક ચેડનતે હુરાવીઆ અને ઇંગરેજ સરકારને તાંબે આપીઆ. એ ઊપરથી તે વખતનાં ગવરનર જેનરલ લારડ હેલક્રાફ્ટીશીએ, હીંદુસ્થાનમાં ઇંગરેજ સરકારનાં અમલ તલેનાં દેલો સાથે પંજાબ એડી નાંખવાનો હોકમ કીધો.

આ નવાં જોડી નાખેલાં રાજમાં ખખેલે નંર મ પાડવાને તથા રાજકારભાર ઇંગરેજ કાએલ પર માંજે ખરાખર અમલમાં લાવવાને અને તેહની કુલે કારભાર સીંતાંથી ચલાવવાને કાણને નેમવો તે વીલે લારડ હેલક્રાફ્ટીશી વીચારમાં પડીયો. એ વખતે મીંડ જાન, લારેનસ લાહોર ખાતે “રેસીડેન્ટ” હતા તે ઊપરથી અને તેની જાતી હુશીઆરી ઊપરથી તેને અને તેનાં લાઈ સર હેનરી લારેનસ અને એક મીંડ મારશ એ તરફને પંજાબનો, રાજવહીવટ સોંપીયો. મીંડ જાન લારેનસે ઊપલા બે સંખેલોની સાથે મલીને પંજાબનાં શીખ લશકરી શીખ ઇચોતી હુકડીઓ કાણડી નાંખી અને તેઓમાનાં થણએકોને સમજાવી ઇંગરેજ હુકડીમાં સાંમેલ કીધા એટલું જ નહી, પણ રાજકારભારનો ખંદોખત એવી તો કમાલીએતથી કીધો કે પંજાબને ચેડજ વખતની અંદર એક ચુલેહ ભરેલું, ચેડર ખનાવી દીધું, એની કમાલોએતની કચોડી. હીંદુસ્થાનમાં શીખાઈયો નો બલવો ૧૮૫૭ માં થયેલો તે વખતે પંજાબ, ચુલેહ ભરેલું રહેલો તે ઊપરથીજ માલમ પડી, એટલું જ નહી પણ પંજાબની લશકરી હુકડીઓએ બલવાની સાંમે થઈ પોતાની ઈમાનદારી ખતલાવી હતી તે ઊપરથીજ એની રાજનીતી વીચારી લેવાને બને છે. એની ખાણડુરી, ચંચલાઈ અને કામેલીઅને માટે એને જુદે જુદે વખતે “સર”, “ખારોનેટ” વગેરે બીજા કિસ્સાક ખેતાંમે મલીઆ અને ઈન્ટીઆ કાંઝિનસીલમાં જગા મલી હતી. એજ ઘણી કે જે એક ગરીબ લશકરી સરદારનો હોકરો અને એક શાંધારણ લખનાર તરોકે હીંદુસ્થાન ખાતે આવી યો હતો. તેણે પોતાની જાતી ચંચલાઈ ચેડનત આ ને ઊદીએગનાં બલે કરી આખાં હીંદુસ્થાનની ઊપર સરદારી ચેલવી ૧૮૬૩ નાં કીમેજખરમાં ગવરનર જેનરલ યચેઓ અને હાલમાં એ ઘણી હીંદુસ્થાન નો રાજકારભાર ચલાવે છે.

અંબાપણે યતા અવગણો,

નોંધાયથી યતી ખરાખીઓ.

ખસું નારથી જનમે છે તે મરે છે તાંહાંયથી તેની ઊપર કોઈક હુમલ તરેહના વધન પડી રહે છે તેમાં એ ક મોઝાડું વધન તેના બદનની ના તંદરોસતી છે. હું હું દંગીમાં તેને કાંઈ હુમલો વખત ખેમારી થાય છે. 'ચા કા સખસોજ હોએ છે; કે પુદરતની બખશેથી તે બી આરીથી મોકલા રહે છે પણ માણસ હુમેસાં તંદરોસત રે હુલુ નથી તેનું કારણ શું છે? હું સમજ એ રાખવી કે જે સખસ પુદરતના કાએદથી ઊલટો ચાલીઓ કે પછી તેની તંદરોસતીમાં ખીગાડ થયેઆ વગર રેનોજ નથી. અલખત પુદરતના કિલાએક કાએદ-એવા છે કે જે બી પર માણસ પોતાનો અખતીઆર ચલાવી સકતો નથી, તેથી દુખ ઊતપન થાય છે, પણ તે સીવાએ બીબા પુદરતના કાએદ છે જે બીપર માણસનો પુરતો અખતી આર છે, પણ બેસમજથી અને નાંણી જીલને તે કા એદગીથી ફેલીકવાર ઊલટાં ચાલી તેને તોડે છે જે ચી વાર મવાર મોસાં મોસાં દરદો ઊતપન થાય છે.

આપણા લોકોમાં વગર કારણે નોંધાય લેવા ની દેવ પડી ગઈ છે. ખસું જેવું જનમે છે તેવું તેને જોરડીથી ચતાડવામાં આવે છે પછી તેની ગરજ હોએ ઈઆ નહીં હોએ તેની કાંઈપણ દરકાર કરતાં નથી વલી ઘણા ઘણા થયેઆ નોંધાય આપીઓ નથી અને કોઈ સાધ કરવો જરૂર છે એવા વીચારથી તરેહ વાર નોંધાયો આપવા મંડી નજો છે. ઘણા જાણને ઈઆદ હો કે નાહનપણમાં તેના મા બાપેએ તેવો ને દર અકવાડીએ ઈઆ ખયસ કરીને દર મહીને સ રેહવાર જાતના નોંધાયોના ઘુસરો બનાવીને જીવમ થી નેતરની યાક આપી પાએઓ હો. તેહવારનાં ઘણા આવીઆ કે મા બાપો બચાને આગલથી જો લાખ આપવા મંડી નજો છે કે તે પછી ચારીપેઠે અ ગર દગર ચીગરે તેની કાંઈ ધાસતી રેહ નહીં. પણ તેવા નોંધાયો આપીઆથી ફેલાં ખરાખ પરીણામે નીપજાએ તેની બીચારાં મા બાપોને થોડીજ ખ ખર છે. ફેલાએકોને દર અથવાડીએ ઈઆ દર મહી ને નોંધાય લેવાની દેવ પડી ગઈ છે. ફેલાએકોને જો લાખ લીધા વગર પેટ ખરાખર આવડુંજ નથી. ફેટ લાએકોની તંદરોસતીમાં હંમેસાનો ખીગાડો થઈ જાય

છે. જે લોકોને વગર કારણે નોંધાય લેવાની દેવ હો એ છે તેવો કલો પણ સુખી રેહતા નથી. બદન ના જીવ રહી જાય છે અને દરદો રેહલથી લાગુ પડે છે. ખ ચીતથી ધેઆનમાં રાખવું કે એવા નોંધાય શયેદો કે રેઆને બદલે દુખમાં વધારો કરે છે, તેનું કારણ આપ છે તથાથી નોંધાય. એક રેહજી ઘખલો લેવો. એક ઘણીના હુસતકમાં એક સારો જીનીઆદ અને જોરાવ ર થોએ હોએ. થોડો પોતાના કદ અને તખીઅત પર માણે એકજ રીતે પોતાને અડચણ અને યાક ચહાવી આ વગર દોડી સકે છે અને પોતાના ઘણીનું કામ ખરા ખર બજાવે છે. હવે જો એનો ઘણી અણધડપણાથી તેને ચાખક મારીને ખુખ દોડાવે તો શું પરીણામ નીપ જે? થોડો પોતાની સકતીથી વધારે દોડીઆથી યાકી જઈ અને બીજે દીવસે પોતાનું કાંમ ખરાખર બજાવી સકવાનો નથી. ઘણી ચીરકાઈને તેને વલી વધારે મા ર મારે છે અને થોડાનો વાંક દાહડે છે કે તે બેજીની આદ અને આલશુ છે પણ જે ખટું કારણ છે તે સમ જતો નથી. ચાખકનાં મારથી થોડો પેટલાં વધારે જડથી દોડવા માં છે પણ જોરે ચાખકનો વરસાદ અકતો નથી તારે તે હારી ખાએ છે. તેનું બદન જી રદાલ થવું નજો છે, હડીલાઈ અને હુંગઈનો મીજાજ પડે છે અને એ પરમાંજે એક અસીલ જાનવર બેસ મજનાં હાથમાં આવીઆથી ખરાખ થઈ નજો છે. એજ પરમાંજે માણસનો અંદરનો બાંધો છે. નાંહાંસુધી કોઇ પણ જાતની અલવાલ આવતી નથી તાંહાંસુધી સરીરનાં સરવે સાંચાઓ પોત પોતાનું કાંમ ખરાખર કે રેઆ નજો છે. દરોજ ધારા પરમાંજે ઝાડો સાધ થાય છે પણ જો અણધડપણાથી જેમ ચાલતા થોડા ને ગોરો મારીને ચલાવીઓ તેમ વગર કોરણે જોવા ખ આપીને આંતરડાં પારે કાંમ કરાવો તારે આંતર હું ઘલસડમાં પડીને જેટલું બને તેટલું કાંમ કરેઆ નાં કરતાં વધારે કરે છે. વધારે કામ કીધાથી યાંકી નજો છે અને બે તરણ ઘણા સુધી સુવત પડે છે. આતો પુદરતનો એક ધારોજ છે કે આપણાં શરીરનો કોઈબી સાંચો તેની સકતી ઊપરાંત કાંમ કરે તો તેને યાક અથવા આશાએશની જરૂરજ છે, અને નાંહાં સુધી તેને યાક ચલની નથી તાંહાંસુધી પોતાનું સાંચે તાનું કાંમ તે ખરાખર બજાવી સકતો નથી. જોરે થોડા થોડા ઘણાને અંતરે નોંધાયનાં ગોડ આવી

પડે તારે આંતરડાં તદન નાકવત થઈ જાય છે—કાં
મ ધારા માફક કરી ચકતોં નથી—પેટ કળજ રહે
અને છેલે એવી તેવ પડે કે નોલાખનાં ગોદા ખાધા
વગર ચાલુજ નથી અને માર મારેલા ઘોંઘાની મી
શાલે હીલાઈ અને ઘુંઘઈ પકડે. જેની પાસે નેર
જીલમ કરીને કાંમ કરવાની તેવ પાડી તેને ગોદા
ખાવાની આસરમ પડી જાય છે અને આણુલક માણુ
સ પોતાનાં કાશનોજ વાંક કાઢીએ પણ તે જોતો
નથી કે વાંક પોતાનોજ છે.

આપણા ઇંકેટરો કેટલીક વાર સામણું ધણી
ની મરજી રાખવાને માટે ઘણી વખત નોલાખ લખી
આપે છે. એવી ચાલ ચલાવનારાઓએ ખરેખર શર
માણું નોઈએ અને તેવો પોતાનાં નામીયા ધંધાને
જેમ આપતા નથી તેથી નાલાજીક ઠહે.

હમેશાં ધેઆનમાં રાખણું કે જાંહિયાથી ખરેખ
ર જરૂર પડે તાંહાંજીથી નોલાખ લેવો ઈઆ આપ
વો નહી. જે સખસ વગર કારણે નોલાખ લે, ઈઆ
આપે તે પોતાનાં તથા પારકાનાં બદનની તનદરેશતી
ખરાળ કરે છે અને તેનો દેશ લેનાર ઈઆ આપનાર
ઊપરજ લાજ પડે.

વાંચનારી બેહેનો, તમારાં મા બાપોએ તથા
અંજાણપણથી નોલાખ આપીને તમારી તનદરેશતી
ખીગાડી હોએતો તમે તમારાં બચાંની તનદરેશતી
આ ઊપલા વીચારો વાંચીને સંબાલવાની હમેશાં ત
જવીજ કરને અને વારેઘડીએ નોલાખ આપીઆથી
બદનને સાફ કરી નાખે છે અને દરદ પેદ થવા
દેતું નથી એવો ખોટો વીચાર મનમાંહેરી કાહડી
નાખને. ઊપરસમજાવીઆ મુજબ આણુલકો નોલાખ
દરદને અટકાવીઆને બદલે દરદને આગલ બોલાવે છે.

રહે. એકન રહેર ઘણુંજ ઉનડે તથા તાપ પણ ઘણું
જ પડે તેનાં સખખથી આડ તથા બનાવરોની ઉત્પત્તી ન
હી મલે. તાંહાંના રહેવાસીને ખોરાક પાસેનાં ટાપુ તથા
આમમાંથી પોરોંચીયા થાયે છે તથા પારસીઓનાં પોચખાનાં
ને દુકાનોએ જમાનાં એક પારસીનાં પોચખાનાનાં હમે ઉ
તરીઆં, પારસીનાં બહાં છોકરાં પણ તેની સાથે તાંહાંજ રે
હે, તેઓને અપે મલોઆં ને તેઓથી સાંભલીક કે તાં
હાં નબહીક ૭૫ પારસી મરદો અને ૨૦ એસેરોએ. એક
નમાં ૧૨ કલાકને ઉતારો કરી તાંહાંથી નીકળી પાંચ દાહા
ડે સાંજે 'મુએજ' આવીઆં. હીઆંથી દરીઓ અટકે
વાસતે અપે નજ પોરોંચીઆં એટલેજ સદીમરપરથી સખ
લો સામન કાહડી લીધે અને ઉતારોએ ઉતરી પડીઆં ને
આગની માડીમાં સામન ગોઠવીઆ પહી સધલા ઉતારોએ
તેનાં મેસીને આઠ કલાકે 'કામેરો' આવીઆં, જાંહાં થો
ડા કલાકનો વીસામો કરીઓ ને તાંહાંના ગામમાં ફરીઆં.
'કામેરો' અસલી ગામએ. હીઆં થયેડા તથા ઉંટ થણ
ખરા વપરાયે; એ દેહાંણે વરસાદ થણોજ થોડો પડે,
કદામ વસતમાં એક ઈઆ બે વખત વરશે પણ તે વેરા
થણાંજ નેરપી પડે છે તે સખખથી છાપરાંપર નહીઆંને બદ
લે અગાસીઓ બાંધવામાં આવે. સુએઝથી કામેરો થ
કીના રસતો થણોજ ઉનડે, ને કાંઈ નહી પણ રેતીનાં ઠ
ગલાઓ મેવામાં આવે; એથી ઘણાંજ ડુખદાએક પરીણ
મે ઉતપણ થાયે છે અને એ રેતીનાં રાતમાં ઉનહાલાં પ
વનપી એટલી રેતી ઉડે કે આંખોમાં જમખ થાયે.
'કામેરો' થી આઠ કલાકે 'એલેક્ટ્રનદરીઓ' માં આવીઆં.
હીઆંથી ઈલપત થોડેર ખલાસ થઈ. તરણ સદીમર
હીઆંથી જાયે. એક તરીખસતને મારે, તે ઈસી ત
થા ફરોંસ થઈને જાયે; ખીલ ખારસેલસને મારે તે ખા
લી ફરોંસ થઈને જાયે; અને તરીજ સાણે પટનને મા
રે—તે એકદમ ઈંગ્લેંડનાં કોનારાપર લઈ જાયે; એ
છેલે રસતે હમે ઈંગ્લેંડ ગએઆં હતાં. એ રસતો બધા
વી લાખે—અને એલેક્ટ્રનદરીઓથી માર દાહડે માલક
પોરોંચીઆં. તાંહાંથી મોહારી રાતેમ કોલસે લઈ આમ
માલીઆં અને માર રીવરે 'જમરાલતર' આવોઆં, કે
જેના ડુગેના રખાવ થણોજ રલીઆંખણે અને સારોએ, ત
થા એક મોહારો અસલી પાહાડે. જાંહાં ગએઆં
તાંહાં રાખાંનું ઘણું જમખ. 'જમરાલતર' નો હાલનો ગ
વરન સર લીઆમ કારડીટનની સાથે હુમારા પોઆરા
ખાવાને પીછાણે હતી વાસતે તે હમેને તથા હુમારા મા
વાજને મેઈને ઘણો ખુશી થએઆ અને હમેને પોતાની
લેડીની સાથે મુસાકાત કરાવી આપી. સપેનનાં માહબદ
ને લેવા જવાનું હતું તેથી હમેને એજી પોતાની મદમ ત
થા છોકરીઓ સાથે રાખીઆં કે જએએ હુમારી ઘણું જ
એઆણુ રીતે માવજત કરી હતી. સપેનનાં સાહજતાને પ
લણનું માન આપીક તે મેવાને હમે તાંહાંથી ગએઆ.
અહીં પણ સર લીઆમ કારડીટનને હુમારી ઘણી માવજ
ત કરી હતી. જમરાલતર તરફથી નીકળી હમે સાહજત
પટન આવી પોરોંચીઆં. એ રીવસ આપણી માલ રાણી
વીકેટરીઆની વરસગાડનો હતો પણ એનાં માએઆણુ
ઘણીનાં ખાણને લીધે આ વાસ કાંઈ જાવજવાલી હતી.

ઈંગ્લેંડમાં એક પારસણની મુસાફરીનો હવાલો.

વખનાર

એક પારસી બાંતુ.

(જીહીએ સને ૧૮૬૨ માં મુસાફરી કીધી હતી.)

(સાંજે ગઈ પેલાડ.)

હમે મુંબઈથી તા. ૨૦ મીની સવારના નીકળેલાં
આઠ દાહડે આરેબીઅન સી નામના દરીઆમાં થઈને
એકન પોરોંચીઆં તાંહાં કોલસા ભરી લેવા સદીમર ઉભી

મીનીસોશ ખાતે પણ મુકેલા છે. તે તરફ હાજર થઈને યે એક એક પછાન મોટાં તોફાંણ થયેલું હતું જેથી એક કે કાંઈથી તાર છુટી ગયેલો અને તે તોફાંણને સાહસ કરી લાંબો થયેલો માલમ પડીશો હતા. તોફાંન બંધ થવા પછી ઝાગણીસ કલાકે તાર દરસત કરનારે આવી, તપાસવા ખાતે તે હાથમાં લીધો. એક વીનલી પેદા કરવાની ખાતેરી થી તે છુટી પડેલો હતા તોથી પેલા ધણીને તે તાર પકડવા થી એક ધણીને મોટો આંચકો લાગેલો હતા કેમકે તે તાર માં તોફાંનની વીનલીની અસર ભારે થઈ હતી. સાહસ કરી લાંબો થઈ જવાનું કારણ એવું કારણ કે જુલ વીનલી નો સમાવ થવાથી તાર આતશ ભેગો ગરમ થઈ અને પછે પવનને જવાટે જવાટે જે આઈ લાંબો થયો હશે.

જેને ઈમીશ ટોકલીશ રાજપાટને ખાતે આનકરોસ પાસે ઉછીકાં નાંખું. આંગવા ગીચો તારે તે બોલીએ કે “હું મારી સાથે આ કાંત કરવાને બે રાખશો લાવેલો છેલ્લું, એકતો બલ અથવા કુવત અને બીજોતો અન મનાવનાર.” પેલાએ જવાબ દીધો કે “હું મારી પાસે બે એથી જોરાવર છે, એકતો અશક્તિઅતા હોવાને નહીં બની શકે એવું અને બીજોતો મુટ અથવા તંગી.”

રમુએ કુરસાત.

૧ જી—કેટલા વસતુ કોણ હું, પેટીની દગલા દસ વીસ, પુર મટોડાં મધે ઉગી, રમુ છ પેટલા નાચસ. જમીનમાંથી ખાહાર આવી, આઈલ તમને કાંત, ઉપીએગ મારો મોટો, પછે થોડુંજ માઈ દાંત. બાત બાતની રસોઈમાં, ભાગ લઉં પેટલ, મુતતી વાણી સજાગારી, સવાદ આપું સેટલ. છે કેટલેવત એવી ખરી એક, કે બોઈ તે પડે, તેમ કાપે અને જેની કોઈ, તે પોતે અને રડે.

૨ જી—આકાશ મધેનાં કીઆ જોવાને સરવે લોક માં, કરી હાંક ખાતે !

૩ જી—એક જાતનો અનાજ જે પકવાન અને પુરા દીમાં પરખેઆત છે તેના બોલોને ઉલટાવી નાખેતો તેની એક અમુલીઅ દવા બનેલો જે વગર, પરાણી ખાતરને આલ તું નથી અને તે વગર ખરેખે મલી શકેલો, પછે વાર મવા ર ગરીબ કરતાં તવગરો તેની અલત વીધે કરીઆદ ઉડાવ તા માલમ પડેલો. ઘણીવાર એક બાઈચાંદ કરતાં કુદરે ઈ આ મીયાકોનને તે જલદી મલી શકેતે તે શું હશે તે કહો.

૪ જી—

આ ચીતારની ચારે બાજુએ જે લીટી રહેલી છે તેને વાંચનારે દેવાલ સમજવી. એ દેવાલની વે ક, ખ, ગ, નામના તરણ થ ર આંધેલાં અને એ તરણે ધરની સાંભળે ક, મ, ખ, નીસાંતવાલા

તરણ નહયે. હવે એ દરમિત નલમાંથી ઉપવાં જુલાં થ દાં તરણ ધરમાં પાંછી મોહાઆડપુ છે, તે હવે મોલીયા જે પાંછીને ખાતે જે નીક જમીનમાં મોદવામાં આવે તે એક ની ઉપરથી પસાર થાયે નહીં તથા દેવાલની પણ, ખાતેર નહીં જાયે. પાંછી કે નલમાંથી ક ધરમાં, ખ નલમાંથી ખ ધરમાં, અને ગ નલમાંથી ગ ધરમાં મોકલવું. વાંચ નાર વીમારો કે કેટલી રીતે નીખોને વલાંણ આપીઆપી તે એકકની ઉપર આવીઆ સીવાએ મુકર દીપેરે ફેંકી જાયે !

ખોલાસો મઈ લેલાનો.

૧ જી—બહન.

૨ જી—૮૪.

૩ જી—શાજાહા (મધમલ)

૪ જી—તાણું કુચી.

હાપદેશનો પદ.

“કુબળ શું તપ કીધુંરે યોધાલ એકું”
એ રાગે.

એતેતો એતાકું તનેરે, પાખર પ્રાણી—ટક.

સલ ધરમાર સાઈ, મિયા કહેલે માઈ માઈ; તેમા નથી કશું તાઈરે, પાખર પ્રાણી. ૧. તારે હાથે વવરાશે, તેરજુંજ તાઈરે યાથે; બીજુંતો બીજાને જાશે, પાખર પ્રાણી. ૨. માખીએએ અધ કીધું, ન આપું ન દાંત દીધું; કુરનારે છુટી લીધુંરે, પાખર પ્રાણી. ૩. ખંચેરીને હાથ ખાલી, એવિતાનું જનું માલી; કરે માયાકુટ કાલીરે, પાખર પ્રાણી. ૪. સાહુકારીમાં સવાયો, લખોપતિ તું લખાયો; કેહ સાચું શું કમાયોરે, પાખર પ્રાણી. ૫. આવે તારે સાથે એવો, કમાયો તું, માલ કવો, અવેન તપાશ તેવોરે, પાખર પ્રાણી. ૬. દેવે નરતનું દીધું, તેતો ન કીમત દીધી; મણી સાટે મેશ લીધીરે, પાખર પ્રાણી. ૭. બોખામાંથી ધન બોયું, બુબળી કપાલ ધોયું, જાણુયું તાઈરે જોયુંરે, પાખર પ્રાણી. ૮. હજી હાથમાં છે આજ, કર તું પ્રજુને રાજ, તારી મૂલી ધરો તાજરે, પાખર પ્રાણી. ૯. હાથમાંથી બાજી જાયે, પછીથી પરતાવો યાથે, કશું ન કરી શકાયોરે, પાખર પ્રાણી. ૧૦. મનનો વિમાર તારો, મનમાં રહી નનારો; વળતો ન આવે વાશેરે, પાખર પ્રાણી. ૧૧. નિસર્ગી નમાં શરીરથી, પછી તું માંચેક નથી; દલપતે દીધું કદીરે, પાખર પ્રાણી. ૧૨.

૧ શરીર

૨ કાળ.

૩ કદી રીધ.

સીપાઈ

પુસ્તક ૧૦ મું.

જેએ ૧૮૯૬

આંક ૫ મો.

કરણી તેવી પાર ઉતરણી,

અથવા

બહી-રેહ છુપી કદી ?

કેકાઉસ... બોસતાન શહેરનો શાહ
કીરોજ... કેકાઉસનો માતરીનો અને મરનાર શાહ રસામરો
નનો મેરો,
પાહુલન... કેકાઉસનો વછર.
નોદર... પાલનનો ઘોડરો.
ગુલબાનુ... બોસતાનની રાણી અને શીરાનની મા,
મેહરબાનુ... પાલનની ઘોડરી
પુસ... એક અપભ્રંશ
હોશંગ... શીરાનનો દોસ્ત
સીપાઈઓ, સરદારો, ચાકરો, ઈતીઆદી
તથા એક છુત (બોસતાન શહેરના ખરણ પાપેલા શાહ રસા
મરોનનો દેખાવ)

બોસતાન શહેરનો મેરચો.

નેહાં એક સીપાઈ રાતે પોહરો ભરતો દેખાએછે.

સીપાઈ—(મનમાં) બારનો અપભ્રંશ યદ્ય ગએએ; હી
કડબી ભારે પડેછે; રાતનો સીદા પરદો કેહવો દયાંભણ દે
ખાએછે! રમેને વલી પેરો ગઈ રાતનો ભયકર દેખાવ
આનિબી પાછો દેખાએ!

(એવામાં હોશંગ તથા પુસ સાંખા આવતા દેખાએછે.)

સીપાઈ—એ સાંચુ કોણ આવેછે! મોલ નવાબ દે.

હોશંગ—તારો રોસત અને સાધીનું હોશંગ.

પુસ—(તારા ભવો રાતનો પુસ) હું પુસ.

સીપાઈ—ભાઈઓ ઠીક યએઈ તમે આવેઆતો—
અતરે હું પાસતીથી સુકાઈ જઈછું—પેલી બીના વીશે મા
રો દગદગ વધતો જાએછે.

પુસ—તેજ બાબદસર ખાતરી કરી વીચાર કરવા હ
મે આવેઆ છઈએ. વલી તે વીશે હોશંગનો બીલકુલ
ખાંનતો નથી, અને કેરેછે કે એનો ખાલી વેહેન અથવા સ
પનો હશે.

સીપાઈ—તો ઠીક, તેનો આવવાનો વખતથી નહ
ઠીક આવતો જાએછે, હોશંગનેથી મતાવીને એની ખાતર
જગા કરી નાખીએ.

હોશંગ—થું, પણ મને બરોબર સમજણ પડતી નથી.
સીપાઈ—ગઈ રાતરે હું પોહરા ઉપર હતો, તેઆરે
બાર ઉપર એકનો સુમાર પએરો હતો તેવામાં હુમારી પા
થેથી અચીતું કોઈ શુપશુપ ચાલી ગએઈ અને તેને હમે
બોલાવીએઈ એટલામાં તે થોડાં પગલાં આગવ ચાલી શુમ
યદ્ય ગએઈ.

(તેવામાં એક છુત + આવતો દેખાએછે.)

પુસ—ચુપ! ચુપ! અરે જુઓ પેરો સાંખે આવેછે
કોઈ ગભરાવુના!

સીપાઈ—અરે જુઓ! જોવો લેખાસ આવેછો મર
નાર શાહ પેહરતો હતો, તેવાજ લેખાસમાં તે દીસે!

પુસ—હોશંગ, તું મોલકણેછે, તું નરા એને બોલાવ.
મે જાણે આવેહુમ આવેછો મરનાર શાહ હુએ તેવો નથી
દીસતો! જાહેરે વાઝ નરા એને બોલાવી મે એ કાંઈ નવાબ
આપશે.

હોશંગ—કોણે રે વ, કોણ અતરે આવી ભએછે!

આ સીદા મતના મતામાં રખાડી કાણ રમેછે!

વલી અંગ ઉપર નાખીએછે રંગદાર લેખાસ.

મે મરનાર હમારો શાહ, પેહરતો હતો પાથ.

મરે થોમ! અરે થોમ! આ મરે તું બાગેછે!

હમા રહી કેલે, અતરે આવી શું મએછે!

(એટલામાં છુત થોડાં કરમ આગવ આવતી નાજુદ યદ્ય જાએછે.)

+ આ એ જ નાખીઆ કવેસર શેકસીઆરના "કેમરેઈ" નાં
મનું એ જ ઊતરી રમેલેછે જે મધ્યે એક છુતનો દેખાવ અપએરો
છે—એટલે એક મરનાર શાહ પોતાના મુનીને મોલકણ પાડવાનો
તથા તેની ઊપર કીનો લેવાનો હવાલો આપવાને પોતાના છુતની
પુષાકાત લેવા મરકતો રહેછે. મારકનાં તખતા ઊપર રચુન આ
પવને ઊપજા કવેસર છુતનાં અવતારથી એક પેલાડી દાખવ કી
પાછે, તેથી આ એની તતક્ષણ તથા તોડ જોડ મરોબર સમજ
ણ પાડવાને અતરે પણ તેમજ કાણ પડીગે. પણ આ ઊપરથી
વાચનાર વાક્યાએ એક નહીં સમજવું કે છુત પધીતની હસતી
વીશે આ એ જ સામિતી આવેછે. શેકસીઆરનાં પછાપના સ્થ
લા એરે અસખી કેરેપત, કથા, તથા કાંઈનીએ ઊપરથી રમેલા
છે, મરે તે મધની સ્થપતી બીમાં મને તેવી અથવા ખરીદી એક
ખાનગી કોઈન કરણ નથી.

તુસ—કેમ ભાઈ, હાશંગ, હવે ખાતરી તારી થઈ? નેહ કેહેની હવે કે એની ખાતર વેહેમ છે? એટલા થોડાં થોડાં યોગતાની વું કેહેવો યુદ્ધઓ.

હોશંગ—હા ભાઈ, ખાતરીતા મારી પુરેપુરા થઈ, પણ હીનતનો મારી એટલું કેહેવાની પણ આવી નહીં. આતો આમેલુપ આપણા મરનાર શાહનીય સીકલ દેખા એછે, જાણે લડાઈમાંથી તુરતનો આપણે હામે તેન ગં બીરાઈથી ભવં મહાદાવતો વીચારાં હામે તેન દીસેછે.

તુસ—એવ પરમાંણે મેં અતરે બીજવાર આપણે નેહએ.

હોશંગ—આ ભમતો દેખાવ નેહ મારાતો મનમાં તરેહ તરેહના વીચારો ભગતો કરેછે. પણ નીસમે જાણુવું ને આપણાં રાજનાં કાંઈ પણ મોટો સડો પડેઓ હવે, તે શી વાચે એવું કાંઈ બને નહીં, અને આપણો મરનાર નેક શાહ એ પરમાંણે ઘેરમાંથી પાછો ઉડી રાતરે લટકતો ફરે નહીં.

તુસ—હું ધારેછું કે તારી કલપનાં ખરી હશે, પણ અને કાંઈ સમજણ પડતી નથી કે આપણાં શેરેર મધે કી-લક્ષમાં મનજીવ કરવાનું, તોપો મારવાનું, અને લડાઈનાં સધલાં હુદીઆરો તઈઆરો કરાવવાનું કાંમ ને પામયુમથી રાત અને દાહડો માણેછે તેનું કારણ શું હશે.

હોશંગ—હા, એ વીશે અને ને ખમર પડીછ, તે હું તુને કહું છું. આપણો મરનાર શાહ, જેનો આકાર હમણાં આપણે જોએઓ, તે મોટો લડાએક અને મુરો હતો. એક વેલા અમરાનીસધાનના શાહની સાથે લડાઈ કરતા તે ની સાથે લખત કરી એવી સરત કરવામાં આવી હતી કે ને પછી લડાઈમાં મારેઓ જાએ તેની ચોકસ માલ મીલકત, ન ખીન. પછસો ઈતીઆદી, પેલા જીહીતનારનાં તાબામાં જાએ. હવે ઉપડી લડાઈમાં શારાં ભાગેએ આપણો શાહ કતેહ પાં ખીઓ, અને સાંખા વાણે મારીઓ ગમ્મો, તેથી કરાવ પરમાં જે પેલી મીલકત આપણા શાહને સવાધીન થઈ. પણ આપણા શાહનાં મરણ પછી પેલા અમરાન શાહનાં છોક રામે પોતાનાં બાપની બોહેલી મીલકતને દાવો ઉઠાવીએછે અને આપણાં શેરેર ઉપર હુમલો કરવાની તઈઆરી કરવા માંડીછે. મારે આપણુ અતરે રાત અને દીવસ ધાંમધુ મધી લડાઈની તઈઆરી કરવાનું કાંમ થવું નેહએ, અને તેટલાન મારે અતરે પણ ચોક્કો ચોડારા થાએછે.

તુસ—મારે આ મરનાર શાહ એવેન થઈ ફરીઆ કરતો હશે, કેમ વાર? (ચિવામાં ભુત પાછો આવતો દેખાએ.)

હોશંગ—જુઓ વહી તે પાછો આપણે. હવેતો મ એ તે બને હુંતો મેધડક એની સાંમે યાદછું—યોગ, રે ક મારા દેખાવ થોમ, તારા કંઈમાં કાંઈ પણ અવાનની કાક તી હેએતો મેલ અને મારી સાથે વાત કર. તારા મન તો કાંઈમી દગદગો ભરાએતો હોએતો બેભાસક બાહર કા હાડ, જ્યો તારું કે હમારું કાંઈ પણ કહેવાંછું થાએ. પ છુ અમર તારી જાંદગીની વેલા તે કાંઈ થન ડાટીઈ હોએ અને તેની પાછળ હાલ વું ભમતો રોએતો તેમ કેકે, હમે તુને છેડીએ નહીં કારણ તે મહીઆ વીતા તમે ભમતા એ કહી પણ કાર પડો નહીં, એમ હમે નંહીએ.

(ચિવામાં મરણ વાજતો મંજાએ.)

તુસ—અરે, વહી એતો પાછો આવવા માંડીએ! આ હોશંગ એનાં માથામાં માંડું!

હોશંગ—જો, હમે રહી આપણુ સાભરે નહીતો આ ર મેધડક.

તુસ—અરે, તેતો નાહો! પેરો રહેઓ! જેપ થઈ ગ એએ! પણ ભાઈ વું જાણે આપણે ઘણું મોટું કરીએ છીએ, આપણા નેક મરનાર શાહને એ પરમાંણે મોટુ અપ માન આપીએછે એટલું નહીં, પણ જંગલી પછે તેની ઉપ ર હુમલો પણ કરવા નેહએ. વહી એતો ખાતર ખાલી બોલુ અથવા હવાઈ દેખાવે, ને એહીગમથી પેલીમમ કુદતો ફરે.

હોશંગ—જમ એક અપરાધી પોતાનુ ધાતકી કરમ છુપાવવા સતાવાલાએથી ભરાતો ફરે તેમ ભુત, પવીનુ જેવા કરામણ દેખાવે મરણના વાસતો અવાન સાંભરો ભરા તા ફરી નાજુદ થઈ જાએ.

તુસ—હા, હા, મરણની કેહેવી ખુબી! પેરો મોલ વાની તઈઆરી કરતો હવેતો તેવામાં મરણ વાસીઓ એટલે માલવા માંડીએ. શું આ નાનાં પરણીમાં ઈસવરે ગની આન બખરીઈછે! બડી બામદાદમાં આલણુ બીજાંનુ ઈ ડી દેવાને મનુશખતને પોતાના હલકથી ચેતવણી આપેએ એટલું નહીં પણ રાતના ઈરામણ વખતમાં ભમતા દેવ દેવસતાન તથા ભુત પવીનેને નસાડી મુકી મનુશ જાતને સલામતીની ખાતરી કરી આપેએ.

હોશંગ—આકાશમાં ઉઠાડે આંખ—માહતામ મારે ભંખ. દીવમેનો ઉધરો પરો—રામ મરો મારો. જીજીપુ આપે રોડી—આપણેયો પરો રોડી. મયાર પડી પશોતો—દવ ઈપા દીસે ભોતી. ચાલો આપણુ જઈએ, શીરોનને વાત કરીએ, કે મરહુમ તારો બાપ—મસામી હમને આપ. ગમગીનિમાં પુર—દીકા હવે ફર.

તુસ—હા ચાલો આપણુ જઈએ—કહીએ તેને લાગતાન. આ બીનાથી બીચારો તે—એ બીચકુલ અજીબન. (જતા રહે.)

પરકરણ ૯ જી.

શાહ કેકાહીરા—ગુજબાબુ—ફીરોન ઈતીઆદી.

ઉપલાં પરકરણ મધે ભુતને લગવું દાસતાન દાખલ કીથું નેહ વાંખનાર બાંનુએને એમએ લાગરો એનાં થ ક નહીં. આ ભુત મેસતાન શેરેરનાં મરણ પાંમેલા થા હ ફાંશરોનના દેખાવે. ફાંશરોન એક નેક, દાતાવ અને મુરો સાહ હતો. તેનાં રાજનાં સધલી પરજ સુધેહ સતોથ અને સલામતી ભોગવતો હતો. માહેલા ગુરો સી વાચે માહેરનાં દેખાવમાં પછ તે હરીકાઈ વગરનો હતો—તેનાં અંગનો બાધો અને મોહની ખુજમુરતી ઉપર જાણે પરીઓ પણ મનમાં અદેખાઈ કરતી હતી; તેઆરે તેની રાંધી ગુજબાબુ તેને કેહેવી માહતી હશે! ગુજબાબુ ફાંશરોન ઉપર સદા કીદા હતી, તેમજ ફાંશરોન ગુજબાબુને પોતાનાં જાન કરતાં વધારે માહતો હતો. શાહ ફાંશરોન

અને તેની રાંછી વચેના પેચાર શેઠર મધે સરવેને સારી રીતે મશહુર હતા, અને લોકો સાક કબુલ કરતાં કે પુરુષવી ઉપર વધારે મમતા ભરેલું જિંડું તેમ્ને શીવામ્મે બીજું મ લી શકનાર નથી, વલી તેમ્ને ધારતાં કે તેમ્ને મધેથી એકને જોદા ન કરેને કહી કમ બનીતા બીજાથી છવતું રેહવાઈ શકનાર નથી. એવો પેચાર તેમ્ને અસર પરસે દેખાડતાં હતાં. હવે જુઓ નેક વાચનાર, ધોરનથી જુઓ, મોહબત અને પેચાર કેહવી સાબેત થાએ ?

ફરાંમરોજ મરણ પામેમ્ને (સાથી તે તમોને હુલવે ર હી માલમ પડશે). તેનાં મરણને બે માસ થયેમ્ને નહી, એટલામાં. શુલબાનુએ પોતાના બરધારના ભાઈ કેકાઉસની સાથ પોતાના લગન કીધાં આ બીના જોઈ સરવે રહમિત આશ્ચર્યોમ્ પાંખો ડંગ ધઈ ગઈ, અને ધારીઆ કરતાં ઉવ ટુંલ બનેલુ જોઈ સરવે મોહુ મધે ભારે ચકચાર ફેલાઈ. તે મરનારનો ખેટો ફીરોજ, જે પોતાનાં પોતાના મરણથી ભારે ગમગીનીમાં હતા, તે આ વીચીતર બનાવથી એટલેવોતો બે વેળે થયેમ્ને કે ગમનાં ને ગમનાં તેનુ મગ્ન ખીસી નવા લાગે. રાંત અને દીવસ, માલનાં ને હાલતાં, તેને પોતાને આપ ઈઆદ આવતો, અને તેની ખાની ખંધર એટલો ફેરફાર કેમ થયેમ્ને તે વીધે વીચાર લંબાવતો, પણ કાંઈ સાર હાતમાં આવતો નહી, તેથી તે જ્યેન દીલથી વેહેમના દરી આવવામાં ડોલા ખાતો રહેમ્ને હતા. પણ શેવટે એક સાર તેને હાલ લાગેો નથી તે વેહેમનો સંપુદર આવંગી સમ્યાઈ મેલવી શકીમ્.

(ફીરોજ ફરાંમીમાં એપડો નેકોલે તે વામાં કેકાઉસ તથા શુબખાનુ આવેલે)

કેકાઉસ—અચકોસ, મારો પેચારો ભાઈ રાજપાટ છે. હી પોતાની ફીરતીની ભરતીમાં તણાઈ ગયેમ્. તેતા મેહેસ તમાં પોતાની મોટાઇ બરોબરનુ સુકામ લઈ બેઠો હશે; અને આપણુ સરવેતો રડતી આંખે અને યાહેલ દીતે તેની પાછલ શોગ કરતાં બેઠાં છડ્મિ. પણ બનીકે તે બનીકે, લા પો વાર શોગ કીધાનો શો કામ્યોર ? તેની મજુરઈઆદદા સ આપણાં દીલમાં તાણ રાખીએ એટલે બસશે. હવે તે છે છેડી દીવેલી રાજની લગામ મારા પોતાના હાતમાં લઈ રાજ કારબાર સમાધાનીથી સ્થાવવાની મારી ફરન મણુ રડતી. તે શીવાએ મારા મરનાર ભાઈની રાંછી જે રંડાખામ હડતી બેઠી, તેણીને સામવી લેવાની મારી અધન ફર નજે, માટે તેણીને મારી પોતીકી કરી મણુ, એટલુંજ નહી પણ નેકાના નેક ગાંઠથી મારા દીલની સંગત તેણીને બાં ધુણે. એ પરમાંજે સરદારો તથા ઉમરામ્ને તમે નજીકે આપણે શોગ અને દલગીરી તપાસવામાં, અને પુશા લી તથા શાહદી રામશની બીજાં તસલવામાં મુકી સમ તોલ કીધીએ—એટલે સલાહ સંપન અને સમાધાની રાખ વાની મુરાદ રાખીએ.

કેમ વલર, સરદારો અને ઉમરામ્ને, આ મારી રીત અને મતલબ તમને કેહવી લાગે ?

સરવેજી—યહીજ નેક, વાલખી અને દયાથી ન રહુર; એમાં કાંઈજ શક નહી.

કેકાઉસ—કેમ, પેચારા બતરીજ અને વાહલા પુત, ફીરોજ, તારો કેહવી અબર, તારો કેહવો વીચાર ?

ફીરોજ—(મોહુ ફેરવી) અબર ખાટલે, ને વીચાર વા મર વસી તકે નામે વીચાર પુગેજ.

કેકાઉસ—હજુર તારા સર ઉપર સીહા વાદલ કેમ થે રાઈ રહીલે ?

ફીરોજ—સાહેબ, માતર સરપર નહી, પણ મારા પીતાના ધરપર કપટનાં અનુભ વાદલાંને ભારે ગનુમ વર સી રહેમ્ને જેથી આ દીલ પણ આપુ તરબેર થઈ મણુ.

શુલબાનુ—(ફીરોજને) માના પુત અને આખા તોજ, તારાં નેતની સામજીને કાલો પરડો કાહડી નાંખી સવલ આપે આ દેશની ઉપર એક રાસત તરીકે જો; અને આં જે અધારી બાધી તારા મરણ પામેલા બાપને મટીમાંથી શોધી કાહડાડવાનાં ફેકટ ફાંફાં ના માર, તું જાણે એતો સાધારણ અને બપુ પછ સમજીએ કે સરવ ખાંસને. મ રહુજે; મોહીત સીવાએ કોઈને છુટકો નથી માટે શું આપણા રડવા બરવાથી તે કાંઈ પાછો છવતો થનાર ?

ફીરોજ—હા! નેક માં, હવે તે કાહડી પાછો આ વે! વલી તુ કેહુજે તે ખરું. એતો સાધારણ દીસે.

શુલબાનુ—તેઆરે તુંને એટલું અસાધારણ જુવું કેમ દીસે ?

ફીરોજ—મેહરબાન મા, નહી, અને માતર અસાધારણ દીસે એમ નથી, એ ખરેખર અસાધારણ છે, એમ અને લાગે, એમ હું સારી રીતે સમજુ. વલી આ મગમીનીના કાલો પેરાગ, આ મોહુ મધેને કમ્પીઆરો દ મ, આ આંખોમાંથી વેહેની નહી, આ ફીકો મેહેરો, આ વાંકો સણુક અને વાંકો સવભાવ, મારી દલગીરીના ખરેખરો આકાર અને ખરેખરો રંગ બતાવે છે એમ નથી. એ સમજુ તો મારી દલગીરી માતર બાહેરથી બતાવે, પણ અંદર આપનાંથી આ રીતે મરણ કેહવા ડાહમ પડેલા, તેની માતર સેન અસર તમોને દેખાતી હશે.

કેકાઉસ—ફીરોજ, આ પરમાંજે તારા મરનાર બાપ ની ઈઆદદાસને માટે તું જે શોગ રાખે તેમા જાણે તારી ફરન બેજવે છે એમ તું ગણે, અને તેમ હું પણ માનું છું. ઉકરને માખાપ કરતાં આ પુરુષવી કીઈ પેદાએ શ વધારે વાહલી છે ? પણ તું જાણે તારા મરનાર બાપે પણ પોતાનો બાપ ખોએએ, વલી તે મરનાર બાપનો બાપે બી તેને પરમાંજે પોતાનો બાપ ખોએએ, માટે તુંને તેમ્ને તુ છવતું ફરન દ તારા વડાઓને માટે થોડી મુદત શુ કી શોગ રાખે એ બરહક છે. પણ એ પરમાંજે આંખ વી યી જાણે શોગ જરી રાખવો એ બેહુધી રીત છે, એ અરમી હુડીલાઈ, એ કમ અકલતું કાંઈ, એ હલકું હીમ કારાપણું છે; છીહ, એટલુંજ નહી, તે ઈશવરને હીજી લગા આપે બરોબર છે; તે સુઆંને, મોટું અપમાન આપીઆર સ રખુંજે. માટે હવે સમજુ થઈ તારી દેલગીરી કાહડી નાખ અને જમીનમાં ડાદી મટાડું વાલ, અને માખાપ તરીકે હ મો તરફ જી—શુલબાનુ શું તારી પોતાની મા નહી ? અને એમ છેતા સમન કે હું પોતે તારો બાપ નહી ?

વલી વાહલા ફીરોજ, હું તારેથી જુદાઈ રાખુજ એમ તારાં મનમાં સમજતો ના; તું મારોજ પુતર છે; આ રાજ અને તાજનો મારો વારસ વકીલ તું પોતે, એમ સત ધ રમે સલવાં ખાતોઆખની હજુર હું કબુલ કરું છું, અને તે

વીધે તારી ખાતરી કરૂં છું. મારે કેલવણીને બાંહેડીને હુમારી આગલથી છટકી નહીં છું છંકાક નામના ફર દેશમાં નવા માંગે છે તે હમને પસંદ પડતું નથી; એમ કરવાની તારી કાંઈથી બંદર હમે જોતા નથી; તેથી હું વીન'તી કરી કહું છું કે હમારી આખા આગલ રહી મારો ભતરીએ, મારો કુતર, મારો મુખીઆ મસલતીએ. અને ઉતરાવ થા. ગુલબાનુ—તારી માનીબીનીનીની સાંભલી લે, ફીરોજ—ખોદાને વાસતે છંકાક શેઠેર તરફ જવાનું માંડી વાલ અને મારાં હાઈડાં હેલવ રહે. ફીરોજ—તમારી મરજીને તામે થઈ મારો વીચાર કે રહું છું.

કેકાઈસ—વા, કેલવે વાનખી અને હેત ભરેલા નવાબ હુમારી સામેજ આતરે તું રહે એટલે હમને જોઈ હે શાન થાએ—સાહેબ ગુલબાનુ, ફીરોજ આપણી મરજીને આ બંદર આપેલી જોઈ મારાં દીલમાં ભારે આનંદ ઉપજે છે, આ ન રોજે આખું શેઠેર ખુશાલીથી સલામતીએ લેશે અને આપણાં મોજાં મજાનાં પોકારથી આસમાન માછ રહેશે. સાહેબ આપણું નહીં.

(ફીરોજ શીયાએ સરવે નજી નતા રહે છે.)

ફીરોજ—કુનીયાં, કુનીયાં કુનીયાં—કુનીયાં અરે મેંડાં ! કાયા, વારા કેલવા, વીસે તાગ રંગ ! કાયા, માયા, આપા, માત સરવ મગાઈ, કે સોગ, દોગ ધગુગ, કાયા, કાલી કાયાઈ, કારની આ કાયા—મરીનું આ માય, પીગલી મુકાઈને, યઈ નવ વુ નાય. પ્રાણપાત કવા, પરાવા પલુ ન કર; મરવા થઈ મનમાં, આ માંડે કોઈક કંઈ. પલુ હા ! રહેશત એક, કીરતારની લાગેજ લગાર; —આપણાં ન આપે, આક્રમણ કરી કાર.

અરે છીહ ! તપખમાં કેલવી તણુંછે તું ! મા, નીરદય કેલવી, અખેત યાદુંછે તું ! પ્રીય મારો બાપ—ભરતાર તારો નેક, જેથી ભારી ભારી, જુવા ગઈ કેમ છેક ? વા, કેલવા તારાં કોતક, કેલવી તારી ચીત ! માત માત મેજમા, ચરીયું તારૂં ચીત ! અરે, વીચાર પલુ તથી, વુજમાં એટલા યોડા ! પગમાં તલન કોરા, છે હજુર તાગ નોડા ! તનીયું વરીક ધયાડ, નથી રતી ભાક; રંગ પલુ નંખો, ધયો નથી નરા લગાર. પલુ દંગ અને રંગ, ફરીયા તાગ કેલવા ! ફરે મારા કાકા મંગ, ગઈ રહેવા ! લાજ વીના પનાડીયા, તેની માત લગન, અકુશા, આ લીખમાં, ઉંડે કેલવી અગન ! જોરત જાનતું હાંકું, કેલવે મેજમા ! મોહપર મિલે મીઠું, પીપર પાંડે જકા ! (મિલવા રોજાં તથા ગુચ અદર આવતા દેખાએ છે.)

હોશંગ—ખોમારા રોસત શાહ ફીરોજ કેમ કેલવી તારી ખબર આન રોજ !

ફીરોજ—હા, હા ! ખતી રોસત; તુને જોઈ અને ભારે આનંદ ઉપજે છે. પલુ કેમ ભાઈ, છંકાક અધી તને અમીતુ આવવું કેમ થઈઈ ?

હોશંગ—કાંઈ મનમાં એવાન ફીરોજ આવેલો, તેથી તરફ ઉતરી થડીએ.

ફીરોજ—નહી, નહી, ફીરોજ તારા જવા કાઢાપણવા વા રોસતનાં મનમાં આવે ! મજલ મુકી છું મેહરબાની કરી કેલ તારું આતરે આવવું કેમ થઈઈ.

હોશંગ—તારા મરનાર બાપની કીરીઆ જોવા ખાંડે હું આપીએ છું.

ફીરોજ—ધઆર, મેહરબાની કરી મારી મસકરી નાં કર; હું કાઢું તારા બાપની કીરીઆ જોવાતો નહી, પલુ મારી માનાં લગન જોવાની મતલબથી તું આવેલો છે.

હોશંગ—ખરેખર ! અરે તું શું બકેલ; એમ કેમ બને ?

ફીરોજ—નહી કેમ, ખેમારા રોસત નહી કેમ કુનીયાનાં મારા તને હજુર નથી ખબર. મોહતની કીરીઆને મારે આવેલો સરસામણ લગનની કીરીઆમાં કાંમે આવે એ—મગમગીનીમાં કારણ સર જે જોસખંદનાં તુકડા આવે આ હતા, તે મધીથી બચેલો ભાગ લગનની રેખસ ઉતર પરીસવામાં આવેલો; એ કાંઈ થોડું થઈઈ ? એવો કુશરી વસ દીડાની આગમન હું મારા બાપની સંગાત નહી મેસ તેલો કેવું શાઈ ? હા ! હા ! તે મને કેવો નવર આવે છે !

હોશંગ—થું તે તને નવર પડે છે ! કાંઈ વાઝ !

ફીરોજ—આ મનમાં રોસત, આ મનમાં.

હોશંગ—મેં તેને છેલો વેણા જોયો હતો તે વેણા કે

વે થયા અને દમાખમાં પુર દેખાતો હતો !

ફીરોજ—અરે તે પુરો શાખાં ન હતો ! હવે તેનાં ને

ક દીદારના દરશત ફેલાં કરશ !—હવે તેને ફેલાં જોવાય !

હોશંગ—શાહેબ, હું કાઢું મેં તેને ગઈ રાતનાં જો

શો હતો.

ફીરોજ—જોયો હતો ! કોણને તેં જોયો હતો !

હોશંગ—સાહેબ, તારા બાપ શાહ ફીરોજરોજને.

ફીરોજ—(અજાણે ધધમે) તારા બાપને તેં જોયો !

હા ! હા ! કેલવી વાત !

હોશંગ—તારી અખતએબી યંડી પાડી નરા કીન

થરેલો સપથી વાત તારો આગલ કર, અને તેની સચાઈ

વીધે, આપણા વુસ સાખશરી આપી તારી ખાતરી કરો.

ફીરોજ—ખોદાની ખાતર, મેહરબાની કરી નરા ન

વરી કેલ.

હોશંગ—શેઠેરનાં મોરઆ આગલ રાતે પેલેરો ભર

વા શીયાઈની નવરે તારો બાપ બે રાત ફરેલો દેખાએલો.

આ વાત પેલા સોપાઈએ તુસની આગલ કીધી; તુસ પોતે

મથ રાતે તેનાં નહીં પોતાની ખાતરી કરી આવીએ. તે

આરઆર તુસે આવો અને કેલઈ, પલુ મેં કાંઈ માનીઈ ન

હી; તેથી તે મારી ખાતરી કરવા તેનાં મને વાઈ નહીં સારે

જોવા રાખીએ. આશરે મથ રાતનાં બાર ઉપર એકને અ

મલ થયેલો એટલે તારા મરનાર બાપનાં જોવા દેખાવ મ

થાંથી ધગવેર લગાઈના લેખાસ પેટરી હાઈઆખાં હુમારી

પરોશમાંથી માદી ગમ્યેલો. પેલવ વેલવાં તેના દેખાવ

જોઈ હતો બીકથી મુકાઈને ઊડાં મેવા થઈ ગમ્યેલો.

ફીરોજ—વાઈ તેં કાંઈ તેને મોવાઈએ હતો !

હોશંગ—સાહેબ, મેં તને બોલાવેલો. પણ કાંઈ ન વાળ આવેલો નહીં. તોભી ડાકી ઉઠી કરી બોલવા નતો હોય તોવું હોય કીધું, તેવામાં મરઘાના વાસતો અવળ આવેલો એટલે નલલીથી ચાલતો યંચેલો અને નરાવારમાં એ પ થઈ ગયેલો.

કીરોજ—કેટલું અનળ જવું! વાડું એના એહરો કેવા દેખાશે.

હોશંગ—મણેજ કીકો, સુરસાને બદલે ગમગીનીથી પેરાયેલો.

કીરોજ—અરે, હું પણ તમારી સાથે હુતેતો કેટલું સારું! પણ બધો મલી તે કેટલો વાર રહેલો?

હોશંગ—એક માંજુસ વ્યાસતે રહી સો ગણે તે રહેવાર.

પુસ—બલકે નરા હજુર વધારે.

કીરોજ—વાર કીકે, આજ રાત હુબી તમારી તર ક્રમાઈ—ધણું કરી તે આજ રાતેથી દેખાયે. અગર મારા બાપનું રૂપ લઈ તે આવેતો હું તેની સાથે બોલેલો વીના રહેનાર નથી. દેખાવે મને તેવો દરાંમણો બતાવી રહેલો આવે, દેવ દરેજનાં જેહવા મારા કરો મોહ મધેથી મવાલાયુખીનાં જેહવા બલતાં કાહોડે, પતાલ નડ્યાં ઉઘાડી અને ગલી નવા માંગે, તોભી એકવાર તેની સાથે થઈ તે નાં દીલને લેલ જાણીયા વીનો ઉઠાર નહીં પણ તમેજ નરા મેહરબાની કરી એટલું કરને કે આ બીનાં કોઈનાં કાનમાં પડે નહીં.

હોશંગ—હમે હજુર કોઈને પણ નજાવીલું નથી. હવે હમે તારી રજા લઈએ.

(હોશંગ તથા પુસ જતા રહે.)

કીરોજ—મરનાર બાપનું રૂપ—કેટલું હશે શું!

ધોર છોડી આવે—અગર કેહવી લાવે!

હાથીઆર મંગ કૂર—નિદ હશે ખરે!

કાંઈ પણ જોડું—યકું તોરથી વ્યતે મધરાત

પરેયા હશે ગળબળ—તેની ઉપર અનળ

વખત પેક રહેલો—હતો બનીયો યેસ!

નર્વ—જોતા પાથ—જોતા તેને આજ.

મધ રાતનો ડેરવેલો વખત કેવ્યારે આવે. તેની વાટ જોતા કીરોજ એકા; દરએક કલાક એકકી સરી બરોબર લાંબો થતા તેનાં ચીંતાનુર મનને લાગે. રાત પડતાં તે બા રે બેસે ન થતા ગમેલો; તોરહ લરેહનાં આડા અવડા વીચારો તેનાં મનમાં ભમવા લાગે; તોણ તોરથી વ્યતે મધરાત આવી તેથી પરકતું હુઈલું લઈ ચાલતો યંચેલો; વાટમાં પડીતા એટલી કલકલતી પડતી હતી કે કોઈ માંજુસ કે રેલા ન પણ બાહાર કડકતું ન હતું. અતે પેલા પોહોરા નર ત સુધી આઈતો એકી આગલ આવી પુગો, નહાં હોશંગ તથા પુસ બંને નજી કીરોજની રાહ જોતા ઉભા હતા મંદ રમજની નહીં પોશનીથી તેમો લુતની રાહ જોવા લાગા; તોકી તોકી જોતાં તેમોની આંખ પણ તણાઈ આવી. અતે ત્યાર ઉપર એકનો સુખાર યંચેલો એટલે હોશંગને પેલો લુત કુરથી નનર પડેલો.

હોશંગ—સમાવજ, સાહેબ જો, પેલો તે આવેલો!

(લુત આસતે આવે તેમોની માંખે લાગે રહે.)

કીરોજ—(અમ પાડીને) રે, કીરોજ, દયા કર તું—આની ચા મુજને સાંધાય!

લુત, પનીન જેવું પેલું—માયુ ઉઠું કોણ થાય!
અગરમેના અંગો મંદેશો—ધીરોજનને કુશદર,
લેતો આવે તારી મંગ—તોભી બુજી તારી કર;
મતજબ તારી હરો કેહવી—ભણી, જુગી કે ઉઠાર,
મોહ તારું બોલવા માટે—કેટલું ઘીસે તઈયાર!
પોકારી તેડું તને—કહુ યાહ, વાની ને બાપ,
પણ તેનો ધીરજથી—ઉતર મારો મને આપ;
કન તારા છોડી—પયરની ક્યાર તોડી,
નીકલે કેમત આહર—આવે હીયા કેમ દોડી!
વીચીન કેહતું આ! મંદેનુ દરયણ કરવા,
હાડનું ખાલી જોખું—મધ રાતે નીકલે કરવા,
અગમાં લેખામ લગાધનો—માયે પીછાની તોપ,
બાજુએ તરવાર મગે—અનલે હમને કોપ,
રે, માટે હવે કેહું—નિહરખાની કરી બાક,
માગેલે અતરે શુ—નર મ તારો જોખ.

હોશંગ—જે તે ઇસારત કરી તને તેડે, તને કાંઈ કેહવા માંગતો હોય તેડું દીસે.

પુસ—અરે હા, વલી નમં તાઈથી હલવે રહી તને પેલી બાજુએ નવા કેહે. પણ અમરદાર હો તેની આગલ જવું નહીં.

હોશંગ—ના, ના, એની આગલ નવાયે શું.

કીરોજ—તેઆરે તે બોલનાર નથી; મારે તેની પછ વાડે મને નવા દે.

હોશંગ—અરે નવાયે કેમ!

કીરોજ—પણ જાતે કીર રાની! મારી લંઘીની હું થોડીન પરવા કરું—એક લોહડાની સોયે, પણ મારા કરતાં વધારે કીમતી હોય. વલી મને તે તેડે અને છોડે નહીં—દેખો.

હોશંગ—સાહેબ, કાંઈ તારામાં સમજાણ છે? કેવે નહીં નાલામાં તને લઈ—અઈ હોમાવશે તેઆરે, અથવા દરીઆ વચેનાં કોઈક ડુંગર ઉપર સુકી નાશી નશે તેઆરે તારા કેહવા હાલ શામે! અથવા એવી કંઈકે નજીએ તને લઈ ગએલો આદ તે કાંઈ બીજી રાખણી દરાંમણો દેખાવ લઈ તારી સામજી ઉમે રહી હોવા યુરકેતો, તારી અકલની આગરી ખીચી ગએલો વીના રહે નહીં, તેનો કાંઈ વીચલ કીધો?

કીરોજ—અરે તે હજુર મને બોલાવેલ, માલ, માલ, તું માલતો થા. તારી પછવાડે હું આહુડું. ભાઈએ મેં હેરખાની કરી મને છોડી દેલો નહીં તો આ લુત નેરલો કો ઉપર ક્યા નહીં થાયે તેટલો અને તેથી અઆદ તમે ઉપર હું ક્યા નહીં. તકદીરને તામે થવાના તમે, મારી તકરી રે ત કાહોડો. હાલતો મારા થરીની સમગ્રી નાની-મોટી રજો, એક સડીની સઘલી થોરી નેસોનાં કરતાં વધારે તંગ અને કઠણ બની.

(કીરોજ અતે તેમોને, રાત, છાડવી છડી ભજે.)

હોશંગ—તોભી માલો આપણી કરજે, કીરોજને એકદમ છોડી કેમ દઈએ, એનુતો લુતને જોઈને મગજ મરી ગઈ; મારે માલો આપણ હલવે રહી તેની પાછલ નઈએ.

પુસ—જોઇ માલમ એનું શું થયે! આ બાબદનુ રો

૫૪ થું હોયે! હું તો ધારૂ કે આ શેરે મધે કાંઈપણ સડી પડીઓ હોયે.

હોશંગ—મેશક; પણ ઈઆદ રાખજે—

જીવી મીતે, હડી દાટે, કુકરમ, કે ગધી, કુડી આદર હડી આપે, ચુપત રહે ન કહી.

બોરતોની મીઝલસ.

બાશાણ ૭ મું.

ગયા બાશાણમાં, બચું જનમીયા પછી તરત બોરાક ની શી માવજત કરવી, અને માપને પોતાનાં બચાને ધવા ડવાની કારજ વીશે કહી સંભાવીયું હતું—આનદોને બચાંને પાંદુલા દાંત આવે તાંહાંસુધી શું બોરાક આપવો તે વીજેઈકેલીએક અગનમેગ શુચનાઓ કહી બજાણું પડું.

૧. બચાંને પેડેલાં દાંત આવે તાંહાંસુધી માપના હુધ શીવાયે કાંઈ પણ બીજે બોરાક આપવોજ નહીં.

“ઈપાદ રાખવું જે માપના હુધ જેવો બોરાક બીજે કાંઈ બીજી નથી, બચાંની નાજુક હોજરીમાં જરૂરીથી પાચન થા એ એવું, તેને ઉપારવાને અને તેનાં હારકાંમાં ભેર આપવા ને, અને માસ બનાવવાને શુધી હુધ જેવો બીજે કાંઈ પણ બોરાક નથી. બચાંને ગાયની રાખવાને, તેના તંદોરસ ત બાથો બનાવવાને, લાંબી છ'છગી આપવાને, દરેક દુર કરી શકે એવું ભેર આપવાને, અને તેના દાંત સેડેલથી કુટવાને માટે, માપના હુધ જેવી તાશીર બીજા કાંઈ પણ બોરાકમાં નથી. ટુકામા આંચે દુનીયામા માંચેવું હુધ બચાંને સઘળી મોહોરો આશીરવાદછે.”

૨. જે માપને હુધ થોડું હોએતો, થાનતાં હુધ શી વાપે બીજાં જાનવરોનું હુધ પણ આપવું.

એવી હાલતમા માપે બચાને દાહાડામાં જે તરણ વખત ૫—૬ દલાકના અંતર રાખીને ધવાડવું અને બા કીને વખતે અને રાતરે ગાય, બકરી, ઈઆ ધવેડીનું હુધ બ રાખા મેલવની કરીને પાડું.

જે જે માપનું હુધ ખરાબ હોય અને બચાંને સઢે નહીં તો ધવાડવાનુંજ મુકી દેવું અને એક સારી ધવાડનારી રાખવી.

૩. જો ધવાડનારી રાખવાને બને નહીં તોજ ના ચારીએ જાનવરોનું હુધ આપવું.

૪. જે જાનવરોના હુધથી બચું બરાબર ઉધરી શકે નહીં તેની સઢે બીજે હાથનો બનાવેલો બોરાક બેલીને આપવો.

૫. બચાંને કદી પણ અમથો હાથના બનાવેલા બોરાક ઉપરજ ઉધારવું નહીં.

બચું ૫—૬ ગહીનાનું થાપે તાંહાંસુધી જમ અને તે મ હાથનો બનાવેલો બોરાક આપવોજ નહીં.

જે હાથનો બનાવેલો બોરાક આપવાની જરૂર પડી તો અંદર હુધ નાંખીઆ શીવાયે કદી પણ આપવો નહીં.

આપણા લોકોના એવો વીચારછે જે બચું આનદરી પડીયું અને પેટ આવે એટલે હુધ ધવાડવાનું અથવા આ ધવાનું મુકી દેવું ફક્ત આરાડટની કાંજ ઉપરજ રાખવું; પણ તેથી ઉલટો અવશ્યજ થાયછે. આરાડટ પોતે જાતે બચાંની હોજરીમાં જરૂર પવાને કહાયછે, તે પેટને રસતે એ અને એમજ પચીયા વગર નીકલી જાયછે તેથી આરાડટ કદી પણ ધણાં તાહાંનાં બચાંને આપવી નહીં. અને જે આપવાનીજ જરૂર પડીતો હુધ મેલવીયા વગર વાપડવીજ નહીં.

હુધને પાંજીથી ઈઆ માટેના ઈઆ સુવાના પાંજીથી નરમ કરવાને બદલે આરાડટની કાંજથી નરમ કરવું, કાંચે કે તેથી બચાંની હોજરીમાં હુધના ગાંગરા બંધાતા નથી અને તે જરી સકેછે.

જાંહાંસુધી બચાંને દાંત કુટવા માટે નહીં તાંહાંસુધી કદી પણ હાથનો બનાવેલો બોરાક એખરો આપવોજ નહીં. જરૂર દાંત કુટેછે તારે સખજવું કે હોજરીમાં બોરાક જીવવાની વધારે શકતીછે.

૬. જે હરેક કાંઈ જાનવરનું હુધ માંક નહીં આ વેતો એક ભાગ મલાઈમાં તરણ, ભાગ પાંચો મસવીને આપવું.

જો ખટાસ માલમ પડેતો સુનાનું પાંજી બેલીને આપવું.

માપનું હુધ સાડેછે ઈપા ખરાબછે, ધવાડનારી કેવી રાખવી, કીયા જાનવરનું હુધ પસંદ કરવું તથા કીયા હાથ નો બોરાક બનાવીને આપવો તે વીશે આગલ માલતાં ન હાવવામાં આવશે.

સુખ.

આ દુનીયાનું સુખ જેને માટે આપણે આર

વું બધું સાંભલીએછે પણ થોડુંજ નેઈએછે તે સું

બીજે ૧ જે સુખ એક માતર છાંએઓ અથવા એ

લોએ જે જરાક દેખાઈ પાછો નાણુદ ઘઈ જાયછે.

જે આપણને મલશે એવી વારંમવાર કણુલાત મલેછે

પણ તે કણુલાત કદાચજ પાર પાડવામાં આવેછે; પણ

તે છતાં જે આપણને એકતાર ફરી કણુલાત આપવા

માં આવીતો તે આપણે જરૂરીથી કણુલ રાખીએ છ

ઈએ. સુખ આવેછે અથવા મલશે એવું આપણને

કેહનાર અગમચેતીછે; પણ નાંશીપાએશી એ સુખ

નો સાધીછે.

આ છ'છગીની રમતમાં સુખ જે સરવેની જે

લાંછી ગણાયેછે તે આપણને પોતાનાં શુચવણ મરે

લા રસતામાં લીશકરી આગલ દોડાવેછે—આપણ સ

રવેને તે ફક્ત એકજ રસતે દોડાવતી નથી પણ દર

એકને જુદે જુદે રસતે બનાવેછે. સુખ મેલવાને

માટે “આરીસ ટીપરા” મોજાનાં રસતામાં દોડવા લાગે; “શાકરટીશ” ઘાહપણનાં અને “જીપોટીઠીરશએ” એ ખંધે રસતા પકડીયા. સુખ શેઠાણીએ આ તરણુડે ઊપર થેઆંન આપીધી; પણ એકેને દાદ આપી નહી.

જેમ એક મોટા પાંણીના થોતની કીનારીને કાંઈ નીચેથી ટેકો હોતો નથી તોળી તેને ટેકો હો એ જોવું દખાએ છે—જેમ એક મોટાં તોડાંનની આગ મચ સરવે થાંબ અને સધીર માલમ પડે છે—જેમ જંગલમાં તરસથી ભરકોતો મુશાશર દુરથી પાંણીને તલાવ જોએ છે અને નજીક જતાં તેને જંગલ સવા એ બીનું કાંઈજ માલમ પડતું નથી—તેમ સુખથી એક જોડો દખાવે છે અને તે આપણને કહે છે, કેમકે આપણે તે બાંહાં હોતું નથી તાંહાં તેને કુંડીએ છઈ એ. “અનગોનીએ” નેને થેઆર અને ઈશકનાં જંગલમાં કુંડીકો—“ખરૂટા” કીરતીનાં જંગલમાં—“શીજ રે” પાદશાહી અને રાજપાટ મેલવવાનાં જંગલમાં કુંડીકો. પેહલાને એવી રીતે સુખ સોધતાં નાંચાસી મલી; બીજાને કંડાસો અને હેવાને નીમકહરાંમો મલીઆ અને તરણુડે તેમાં પાએમાલ અને ખરાખ થએઆ.

કેલાઓની ઊપર સુખ મેહરખાંન હોએ છે પણ તેઓની ઊપર થોડું કડુર અથવા બલમ હોતું નથી. તેઓની આગલ થોતાનું થેઆલું એકવાર આગલ થરે છે અને તે એક ગોર લેઈ તેનો સવાદ જો એ એટલામાં ખસેડી દેએ છે. કેલાડીને તે વુરૂપત થાએ જોરું પીવા દેએ છે અને પછે વધારે પાઈ તે જોનું થેર કુલવી દેએ છે જેથી તેઓને ખખર રેહતી નથી કે તેઓ માંણસ છે ઈઆ તેથી કાંઈ વધુ દરજ નો ધરાવે છે. તોળી આદમજાત એકમતથી આખરૂ આપી તેને થોતાની શેઠાણી અને રાંણી કરી કેહે છે, તેમ તે છે. આપણા સરવે જુસસાઓ તેની દરખાર નાં ઊમરાવો છે, તેનો હાકમ સાંભલવાને સદા ખતી રે હે છે અને તેનાં હાકમથી આગલ પગલાં ભરે છે. પણ બીજા રાજવંસીઓની માફક સુખ રાંણીની આસ પાસ બીજા તેનાં એલથી, પરધાનો અને રાજકરખા રીએ જોટલાતો રેહે છે કે સુખ રાંણી સાથે મોહડે મોહડું વાત કરવાને કોઈનેજ ખતે છે. ઈચ્છા, લોભ, મોહાખત, વેર, એ બધાં માતર આ માહ રાંણીનેજ કુંડે પણ તેઓને તેની જનાખમાં કાઈ મેલવવાં લેઈ

જવું નથી, તેમજ તે થોતે પણ તેઓને મલતી નથી. જારે માહ રાંણીની મુલાકાતને માટે ઘણાજ તેઓ વલે છે તારે તે થોતાનાં હલકા એલથીઓને તેઓની જોડે મોકલે છે. ઈચ્છાની આગલ સતા અને હુકમત ને મોકલે છે; લોભની આગલ દોલતને, મોહખતની આગલ અદખાઈને, અને વેરની આગલ પસતાવાને મોકલી આપે છે. પણ ખરેખર જોઈશ્વરો એ બધાં નાશીપાશીનાં સગાં થાએ છે અને આજીનદે તેઓ સુખ રાંણીને ખલે નાશીપાશીનેજ લાવે છે.

એ માહ રાંણી લાલચ અથવા ખુશામતથી લલચાઈ આપણી પાસ આવતી નથી, પણ તેને મેલવવાનો ઊપાય સેહલ છે. એ રાંણીના કુશમનેને તારા જ કચે એટલે તેની આગલ તયુને જવાની કાંઈજ જરૂર રેહી નહી કેમકે પછે ને થોતે તમારી આગલ ચાલી આવશે.

રાખઓ અને પાદશાહો તેને ખરીદવા મોડું કાંમ ખરએ છે પણ આ રાંણી તેઓને ઘર કલચજ જાએ છે. લોકો રાખઓને તાંહાં મોટી ધાંમધુમની વખતે જે કાઈ ઠકાર જોએ છે તે માતર આ રાંણીઓનાં હલકા એલથીઓનો છે, બાકી રાંણીઓ કાંઈ દાહાડે થોતે પધારતાં નથી.

* હુમે માહ રાંણી, સુખ, હમારા સચાઈનાં અને અપસપાત શયુનો તમે થોતે શાંભલો કે જે રાજવંસીઓને કદી પણ સંભલાવવામાં આવતા નથી અને આવેતો તે તેઓને ભાવતા નથી. જેમ હુમે તયુને જ રાખી ધીકારતાં નથી તેમ હુમે એકદમ તયુને માંગતાં નથી; કેમકે તમે માતર આ દુનીઆનો રાજ દંડ હુથમાં રાખો છો અને તમારી ખખશો આ દુનીઆ ઊપરત ખીજે કચે કાંમ લાગતી નથી. બીજા રાખઓ અને શેહનશાઓની થેડે તમારા મદદનીશોને કાહડી લીધા હોએનો પછે તમે હુમેને કાંઈબી રીતે ઊપીઓથી થઈ શકો નહી—એટલુંજ નહી, પણ તમે થોતે તેઓ વગર ઊભાં પણ રેહી શકો નહી. એક હુથ ઊપર સંતોશ અને બીજા હુથ ઊપર તનદરો શતી જો તમારી બાજુએ હોએ નહીતો પછે તમે થોતે કડકે કડકા થઈને જમીનસેથત થાવો.

નાલીચરી, ખજુરી, તાર, માહાર.

ગરમ દેશના ગરીબ દેશીઓને વાસતે ઇશ્વરે ઉપલાં સરવ ઉપીઓગી ઝાંડો બખસીઆંછે, એ ઝાંડોથી ગરીબ ગરમ દેશોને ચોલા મહેલે; તે એટલાં શુધી કે ઉજોપીઆ ન લોક પણ એઓના સીણુગારની વખાણુ જોતાંમાં ગામ્મે છે. પણ એઓ જે ઠાલાં સાણુગારને વાસતેજ વખણુએલા હુતેતા અને અમારા વાંચનારના વખત રોકેપાને ઇધ્તે ન હોી. પણ એઓ ગરીબ દેશીના રખશણમાં ફેટલો પ્રોટો ભાગ લીએછે તે જોતાં, એઓના તરેહુવાર શુણ અને ઉપી ઓગ વીશે નાથ લેવાની અને નજર જોઈએછે.

ખજુરી, તાર અને મહારના કરતાં, નાલીચરીની પે દાસ તથા તેને ઉપીઓગ વધારેછે, માટે તેનું બમેઓનાં પછ વારેથી આપીએ છીએ.

ખરી ખજુરી આરબસથાન તથા આફ્રીકાના ઉતર ભાગમાં પેદા થાએછે, અને તેનું ફલ જે ખજુર તે યુખીઆ કરીને તીઆના દેશીઓના ખોરાક છે. જે ખેરખાણે હીંદુસ યાનના દેશીઓને યુખીઆ ખોરાક આપાછે, તેમ ખેરખાણે આરબ તથા હબસી લોકોના યુખીઆ ખોરાક ખજુર છે. તે આ તેના પાંદડાંને વણીને સાદરી તથા ટોપલી વગેરે બીજી તરેવાર ઉપીઓગી થીએ બનાવેછે. હીંદુસથાનના ખજુર એ ખજુરને મલતો આપેછે, અને તેની પેદાસ હીંદુસથાન ના ઘણા ભાગના માલમ પડેછે. ખજુરી, એની તાડીને વા સતે પણ, વખણુએલી છે. તાડી પીધા પછી, જે બાકી રહેલું તેના દાઢુ ગાલવામાં આવેછે, અને કેટલેક કેટલાં તેના યણુ ફરીને બંગાલામાં તાડીમાંથી ગોલ બનાવવામાં આવેછે. એક ઝાડમાંથી દર વરશે સરાસરી ૧૮૦ પાંદડ તાડી નીકળે. જેમાંથી ૧૫ પાંદડ ગોલ નીકળે; કે જેને બંગાલા માં શુર અથવા જાગરીના નાખી એલખેછે. ૧૫ પાંદડ ગોલમાંથી આસરે ૭ અથવા ૮ રતલ ખાંડ નીકળેછે. આ પછે જે ખજુરી જોઈએછે તે પર ખજુરાં શીવાએ બીજું કંઈ જોવામાં આવતું નથી. એ ખજુરોના ઉપીઓગ આ મહાના ગરીબ હુમરાએ કરેછે. ખજુરીના પાંદડાંના અને તેના સોદાઓના દોરડાં બનાવવામાં આવેછે. જે દોરડાંને કુવામાંથી પાણી ફાહડવાને તથા કામ વણતી વખતે આપ લા લોક પચાંસી દાખલ ઉપીઓગના લાવેછે. ફુકલના વ અતમાં ગરીબ લોક ખજુરીના ઘાળ ખોરાક દાખલ વાપરેછે. સાવરણી પણ એના પાંદડાંની બનેછે. વધી ગરીબ લોકો ના રેહડાણની દેવાલ તથા છાપડ પછુ તેઓનું બનેછે અને ખજુરીના લાકડાંના ખાલ પણ કરવામાં આવેછે. ડાહ પછુને વાસતે વખણુએલો રાજા મુતેમાન પોતાની રાણીની મુખસરતીની વખાણુ ગાતી વખતે ખજુરીની ઉંચાઈ, સીધાઈ અને જોલીતા દેખાવતી સાથે તેઓના દેખાવને સરખા વેછે. તેમન હોખર, જે કવીઓના પેહલો સરદાર ગણુએ છે, તે પણ ખજુરીના દેખાવની એવીજ વખાણુ ગાએછે.

તાર હીંદુસથાનનાં ઘણુ ફરીને સઘલા ભાજોમાં હુએ છે. એનું ફલ કેટલીએ; જેના સવાદ સરવે વાંચનારે મા ખીએા હશે. ગરમ દેશના મા પછુ એ પાંદે તારે ગમેલીના પાણીથી ફેટલી તાહડક વણેછે અને એક તરસા ખજુરને કે

વી આશાસર મહેલે તે સરવેને બાણીવુંછે. ગમેલીને જે મોટી થવા દીધી હુએતો તરફુ બનેછે, જેની ઉપરની ઊંચ પછી સવાદદાર માવો મહેલે, જેને ઘણા ગરીબ લોક ખો સક તરીકે વાપરેછે. આમાંજ જે નરમ ગમેલીના માવો હુ તે તે બંધાઈને એ તરફડામાં મોટલી બનેછે. જે મોટલી એવેતો કણુ હુએછે કે આપણીથી સેહલથી ચવાઈ શકા તી નથી. તોપણુ કેટલાંક લોક સોપારીની ખાફક માવેછે, એ મોટલીને દલીને આટો કરેછે, જે આશાના નાદર સવા દને વાસતે વર્લકા લોક વખાણુ કરેછે. તારની તાડી પણ નીકળેછે. તે પીધા પછી બાકી રહે તેના, ખજુરીની તાડી ની ખાફક, દાઢુ ગાલવામાં આવેછે, અથવા ગોલ બનાવવામાં આવેછે. તોપણુ લોકડું, કણુ, કાઢું, ભારી અને ટકાઈ હો એછે. એના પાંદડાં લખવાના કામમાં આવેછે અને દેશી આ લોહડાંની કલમથી તેઓપર લખેછે. ઘેરના છાપાં તે ના પાંદડાંના બનેછે તેના વાંચનારને સારી પેઠે માલમ હશે. વલી ટોપલી, સાદરી વગેરે બીજી ચીએ, જેમકે ટો પી, છતરી ઇત્યાદી પણ તેઓની બનેછે. ભોજ પંખા પણ તેઓના બનેછે. વલી અદાસ તરફુતા પાંદડાંના સા ખાની સુતલી તથા દોરડાં બનાવવામાં આવેછે. એ સાખા લાંબા મન્યુત તારના જિવા હુએછે. જુતારા એઓના બનેછે. વલી પાંદડાંની ડાલને છેડે ભડું હુએછે, કે જે ભડું તાડી ગાલવાને કામ આવેછે; તેમ આપણા અંગને ધા લાગાથી જે લોહી વેહડું હુએતો તેના અટકાવ પણ એથી થાએછે. એવું ભડું ખજુરીમાં પણ મહેલે.

માહાર પણ ઉપલાં ઝાંડોને મલતોછે. એ ભીરલી મા હુરને નામે વધારે એાલખાએછે. એના પાક હીંદુસથાન તથા સીસીના ઘણો જોવામાં આવેછે, એમાંથી પણ તા ડી નીકળેછે, ઉનાલામાં રોજની સરાસરી ૧૦૦ પાંદડ તાડી એમાંથી નીકળેછે. ઉપર કહેઆ મુજબ એની તાડીનો પણ ગોલ બનેછે. એની અંદરના ગર સાણુઓખાને મલતો આવેછે અને તે ગરીબ લોકોના ખોરાક થઈ પડેછે. એ ગ રની તેઓ રોટલી બનાવેછે. વલી તેનું તેઓ "ખરખટ" બનાવેછે. માહારનાં પાંદડાં સોપારીના પાંદડાંને મલતાં આ વેછે. પાંદડાંના સાખાની વલી સુતલી તથા દોરડાં બન વવામાં આવેછે. એ રોરડાં ઘણા મન્યુત તથા ટકાઈ હો એછે. વલી પાંદડાંને છેડે પણ જરાં જિવા પદારથ મહેલે; કે જેને વાહણુમાંની ફાટ બંધ કરવાના ઉપીઓગમાં લાવે છે. તાર અને માહારનાં લાકડાં પાંચીની નેહર બાંધવાનાં કામમાં વપરાએછે.

નાલીચરી ઉપલાં ઝાંડોના કરતાં ઘણીજ ઉપીઓગી છે. એના ઉપીઓગ એટલો બધોએ કે વંતસપતીઆ એને કોણની સાથે સરખાવડું તે સમજ પડતી નથી. એની મુખી વીશે વોમાર કરતાં બાંમથું ઇમાદ આવેછે. પણ બાંમથુ સરસ કે નાલીચરી એ કેહડું કણુ પડેછે.

નાલીચરી ગરમ દેશમાં જોવામાં આવેછે. એની પેહલી પેદાસ કીઆં હશે તે કેહવાઈ શકાઈ નથી. પણ એટલુંતા ખરું કે ગમે તેવાં તરતનાં માહાર નીકળેલાં ટાપ માં પણ એ પોતાના દેખાવ આપેછે. કે જાંડાં બાંમથું કે રી પોતાને પગ પણ મેલીઆ ન હાએ. નાલીચરી ઘણી

ખરી દરીઆને કાંઠે વધારે ઉગે છે અને તેથી જાણે, જે જમીનપર તે ઉભી હોય, તેને સાચુગાર આપતી દેખાએ. એનું ફલ, નાલીચર, જે ખરી પડીને દરીઆમાં પડાઉં હોય તે, તે તણાઈને કાંઈ પણ જમીનને કાંઠે જઈ પડે છે, તે તાંદા ખીજાં ઝાડનું તે બી યઈ પડે છે, અને એ જ રીતે નાલીચરની વનસપતી વધી છે. હિંદુસથાનની એક તરફથી જે નાલીચરી લકદીવ તથા માલદીવના ખેટોમાં, તથા મલબાર કોસતા તરફ તથા સીસાનમાં માલમ પડે છે, તે બીજ તરફથી બંગાળના આખા તરફ યઈ, અરબપુરા તથા ગંગા નદીને કાંઠે યઈ, સરવે ઉંચી નીચી જગાના જિવામાં આવે છે. તે જ પરમાણે પાસીફીક દરીઆના હજારો ટાપુઓમાં એ હોય છે, અને જુની તથા નવી દુનીઆના ગરમ દેશના દેશોમાં એકસરખો આસરો યઈ પડે છે.

એ ઝાડ સાદીથી તે સો કુટ સુધી ઉંચું થાય છે. એનો વીઆસ એ કુટ સુધીના હોય છે. એને મથાણે એક તાબની આકૃષ્ટ પાંદડાંની ડાંણે ઉગે છે. કાંઈ કાંઈ ડાલતા વીસ કુટ સુધીની લાંબી હોય છે. એના ફળો જે નાલીચર તે એ જુમખાના જુમખા ઉગે છે. એ જુમખા ૮ ધીતે ૧૨ સુધી એક ઝાડપર હોય છે અને એક જુમખામાં પાંચથી તે ૧૫ નાલીચર સુધી હોય છે. યજ્ઞમાં યજ્ઞ એક ઝાડમાંથી ૮૦ ધીતે ૧૦૦ નાલીચર મળે છે, નાલીચરીને છેછને તેમાંથી નીરો કાઢે છે. લકદીવ તથા માલદીવ ખેટોમાં તથા મલબાર કોસ્ટાપર નાલીચરીની વસતી પુષકલ છે. અને તીઆના ગરીબ લોકો નાલીચરપર જ પોતાનું જીવન મળાવે છે. એક સમય દર રોજ આસરે માર નાલીચર ખાય છે. જો નાલીચરપર એક જુમખાનું જીવન તારે તે તેઓની મોટી નીલકત ગણાયે તેમાંથી કંઈ શક નથી. દરેક ઝાડની ઉપર એક પોતાની નીસાણ રાખે છે. અને દરેક ઝાડની ઉપર જકાત લેવામાં આવે છે. વલી જે ગરીબ રેશીને નાણાની જરૂર હોય તે તે પોતાની નાલીચરીને ઘરણે મુકે છે. એને રોપવામાં તથા ઉધારવામાં થયું મેહનત પડતી નથી. પે હલેવરજેન જે તેની ઉપર ધીઆન આપી ઉગે છે તે પોતાની મેસ વધે છે. એક કુંદ છે કે કીલાતન મેસમાં જે એક નાલીચર એક છરીની સાથે ડાહી ઉગે છે, પોતાની મેસ ઉગીને ઝાડ મેડું થાય છે. તેની ઉપર વધારે ધીઆન આપવાની કાંઈ જરૂર પડતી નથી. નાલીચરી ૮ વરગની થાય છે તારથી ફલ આપવા માટે છે.

આપણે જો નાલીચરીના અગણીત ઉપયોગો જોઈએ છીએ તારે હેત પાંચીએ છીએ. એ ઝાડમાં કાંઈ બી ચીજ એવી નથી કે જેના કંઈ પણ ઉપયોગ યઈ સકે નહી. નાલીચરીમાંથી તાડી નીકળે છે અને તે તાડીના ઉપયોગ આ મલ લખેઆ પરમાણે થાય છે. એનું નાલીચર નરે કે મળું હોય છે તારે ઘણું સવાઈશટ કુંદ આવે છે. જો મોડું થાય છે તારે તેમાંથી ખાવા લાયક કોપર મળે છે, જેની ઉપર હજારો લોકોનું જીવન માટે છે. વલી સુદા કોપરની વાટીના તરવાર રાખવામાં ઉપયોગ કરવામાં આવે છે. પણ સહી વધારે સરસ ઉપયોગ જો કોપરનું તેલ કાઢી છે તારે થાય છે. કોપરે તેલના ઉપયોગ લીધે લખવાની જરૂર નથી. એના અપ વેલાત સુધી છે. કોપરે તેલ

માં એક ચરખીની વસતુ આવે છે જેને છુટી પાડી મીણમાં તીના કામના લાવે છે. પણ કોપરમાંથી તેલ કાઢીઆ પછી તેના છુટાની નકામે જાતો નથી. તેના ખોર બને છે; જે ગમ્ય દોરના ઉદા ખોરાક હોય છે. નાલીચરના પાણીના એક બોલે ઉપયોગ થાય છે. તેને મુતાના બેલવામાં આવે છે; જેથી મુતા વધારે ચીકટ બને છે.

વલી નાલીચરનું કોટલું કંઈ વગર ઉપયોગનું નથી. એને બાલવાના કામના આવે છે અને ગરીબ લોકને તાંદા લગતની વખતે એનો જોર અપ પડે છે. બાલીઆ પછી પણ કોટલું રદ થતું નથી. તેના સુંદર કાલસો બને છે જેના અપ થયું હોય છે. વલી આખા કોટલાના ઉપયોગ થયો છે. સારંગી, ઉકા, કલગીઆ, દારૂ પીવાના ગલાસ, પાટલી, તવાયા, મચ્યા, કરછી વગેરેની મીજે તેની બને છે. કાટલીને કાંઈવાર કામેને એવીતો પાલીસ કરે છે અરધી પારદરક યઈ શકે છે. વલી કાંઈ વખત કાલે રંગ લીધામાં આવે છે તથા તેની ઉપર તરવાર કાતરકામ કરવામાં આવે છે. એની જેટ લાયક વસતુએ બનાવી વેલાત મોડલવામાં આવે છે. કાટલીનું તેલ મામરીના દરદ તથા દરાન સારી કરવાનાં કામના આવે છે.

હવે કોટલાનો ઉપના કાથાને ઉપયોગ સાબો. કાયાનું રોડનું તે સહ કાંઈને ખબર હશે કાથાના અપ થયું છે, અને ગરીબ લોકની મોટી વેદાશ એમાંથી થાય છે. કાથાથી મોદરાં તથા તકીઆ ભરે છે તે પણ જાણીતું છે. વલી કાયાનું કપડું બને છે જે સડના તથા શુષ્કપાટના કામમાં આવે છે કાથે ખીલાનો ગરમ સારે છે. સીસાન તથા કારી માનડલ કોસતા તરફ ગરીબ લોક મળવા બનાવે છે તેમાં ખીલા જિવામાં આવતા નથી; પણ પાડીઆને કાથાથી બાધી લે છે કાથાના અપ તથા જુતાના બનાવવામાં આવે છે કાથાની સાદરી તથા સેતરની બનાવવામાં આવે છે. વલી એની જોપીઆ તથા રોકરીઆ પણ બને છે.

નાલીચરીના પાદડા અને તેઓની ડાલ પણ તરવાર અપમાં આવે છે. એના કુમલાં પાંદડાં રાંધીને ભાજ તરકારીની માફક ખાવાના કામમાં આવે છે. તેઓમાં અપ તપ બને છે. વલી તેઓની જાલવી બનાવી કાપરપરના નાખવામાં આવે છે. તેઓની સાદરી, છતરી, ડાલ તથા પેટીઆ બને છે. ગાલલીના પાદડા બાલીઆ પછી જે રાખ થાય છે તે કપડાં ધોવાના કામમાં આવે છે. વલી જે ડાલ ને સોડો, તેની જી સરી, માછલી મારવાનાં સોડા બને છે. તેની વાડ બાંધવામાં આવે છે. તેના અપ અને તેની કોસરી પણ બને છે. ડાલીની આંગણનું જરૂર ગાલવાનાં તથા વેલતા લોહીના અપકાવ કરવાના કામમાં આવે છે. કુંડલનું ફલ જેના રેડ છે તેની છરીની જેઆન તથા પેટીઆ બનાવવામાં આવે છે. વલી કુંડો અપવા કાયાં ફલ દવાઈ નાં કામમાં આવે છે.

નાલીચરીનાં લાકડાને ઉપયોગ પણ થોડા નથી. પાંછીની નેહર તેઓની કરવામાં આવે છે. તેઓનાં કોટા આ બનાવવામાં આવે છે. તેઓ ઘરનાં ખાંબ, સાટકા, ઈ તાંચારી કામલ વપરાય છે તેઓનું તરવાર જાતનું રૂ નીચર બનાવવામાં આવે છે. તેઓના વેલાતમાં પણ અપ

છે. તીઆં “પેરકયુપાઈન ઉડ” ને નામે મોલખાએ. જે આડને આટલો બધો ઉપીએગ તથા ખપ તે આડને નહીં કોણ ચાહે ? પણ સીંગલી લોકોતા એ આડપર ખુરખાન થઈ બઝે. તેઓ એવું કહેછે કે, અસવનં વખતમાં તેઓને એક નોટો રાજા ચાંમનીનાં દરદર્શી હેરાંન થતા હતા. તેણે ઘણાએક હકીમોની કલાહ લીધી, પણ બધી ફાટ. આખરે તેણે ઇશવર પર ધીઆંન રોડાવીડ, અને તેની ઉપર ભરોમો રાખી, ધરમ, ધેઆતમાં શું તમોએ. એક દાહાર એવું બનીડ કે તેને યોઆબ આવીએ. તે માં તેણે કોઈ દીવમે નહીં લેએલાં આડો દીધા, તેઓ તરફ આંગલી કરી ઇશવરે તેને યોઆબમાં કહીડ કે “એ આડોથી તારું કુખ મરશે. હાઆં એ આડોએ તીઆં જવાને તને એ કલાક લાગશે. તીઆ નજને એ આડોનાં ફલ જે તું ખાશે તને સાફ થશે પણ એ ફલે ઘણું ઉંચે હોએ, આરે દેવતાની મદદ ચીવાએ તેઓ તને મલનાર નથી.” રાજાએ યોઆબમાં જે જોઈડ, તેમ કીધું અને કાનડીથી નાકલીને પાઈટ ડી ગાલી આવીએ. તીઆ તેણે ઇશવરની આડો જ્યાં અને તેઓનું કુખ ખાધા પછી સાગે થયા. પછી તેણે એક ખડકની ઉપર પોતાનો એક મોટો આકાર કોતરીએ. એ આનખુધી લેએ તે રસતે બઝેછે તેઓનાં જીવામા આવેછે તે મોલોએ કે, અમા આ કારથી હું એમ લખાવવા માંછું કે કદમા હું નાનોતા ખરો, પણ મારી વફાદારી મોટી.” એ વાત ખરી હોએ કે મોટી પણ એથી નાલીખરીની ખુળી માલમ પરછે. એ ક ઇંગરેજ કવી તરણ લીટીમાં એનું બઝેઆન કરેછે. તે કહેછે કે “એખણું નાલીખરન ગરીબ હીડું કપડું, મોરાક, મેન, મેલો, પાણી, ફલશીએ, મલ્લો, રોરકું, સડ, રોલ, સુધએ પ્રકારે” એક માણસના નેક શુણ તથા તેનું પાક દીવ તેનાં ખુબસુરત મેહરાથી વધારે ડલકે; તેમજ આ સરવ ઉપીએગી તથા સુંદર આટી મોદાનું કાહપણ તથા તેનાં સખાવત વધારે કીરતી પામેછે.

એક કુંવારી કણીઆ.

હુનીઆમાં સરવેથી દીલપસંદ ચીજ એક ખુખસુરત કણીઆએ કે જેની ખુશીનાં ફલ મધેધી ધરમ તથા નીરદાશપણાના પગરાટ નીકલતા હોએ. તેવા દેખાવની એક અળલાનું આ એક નામીયું ચીજ નોવો. એક નદીનાં ઊંડાં પાણી ઉપર નજર કરની અને હાથ નોડીને તે ઊંચેલી. તેનાં દાખા હાથ ઉપર એક નાથનું નાણું વેહેછે કે જેનાં ધીમી ચાલનાં ચલકતાં નીરમજ પાણી પેલી ઊંચાએલી નદીમાં બેઠાઈને તેનાં રોહોમા રેલાએ. એ દેખાવની તાસીર એટલીજ કે આ સુંદર કણીઆની બચતી પેલાં નાલાંની મીસાલની નીરાંત સગજવી. પણ જે

વે ખીએછે તેની જવાનીનો આહાર કે તેવોજ વખતનાં ઊંડાં પાણીમાં પરેછે તે નાજુક નાર. નાલાંની ખીસારી પાણીમાંથી તેનું તલકીં જોણું દીસેછે, પણ નદીનાં ઊંડાં પાણીમાંથી દીશનું નથી તેજ મુચારેક ખાલકપણની સાદઈ અને મોટપણનું તંગ દીસે.

ખાજુએ મુકેવું ચીજ છે તે ગોએઆ નદી કીનારે ઊગેવું એક શુલકીનું ફલ છે. આ હંદીની મંજલનાં તરણ ભાગ—જેવાકે ખાલક પણ, જવાની અને જઈથી તે મધેનાં પેહેલા ભાગની મંજલને નાકે આવીને હવે તે ઊભી છે. હવે પછે તે ગોલાખ ગલાથે અને તેનું અંતર થાથે. તેનાં મોટેલા હાથ ખોલી રી તે દેખાડેછે કે હવે પછેની તેની હંદીનો સાફ થાથે તેનાં નાથ.

સાએલીઓની શેહેલ.

કીનારાં ઉપર વાતચીત.

ભરતી એટ.

શેહેરનાં મોહકાઓની ખીએખીચ વસતીનાં કે સખારમાંથી, ઘર સંસારનાં શુચવાકમાંથી, અથવા બચાંઓનાં બધકાકામાંથી થાકી તથા કંટાળા ગયળાં તન તથા મનને આશાએજ તથા ઊલટ આપવાને દરરોજ સવાર સાંજની ખોલી હવામાં કીપેલી શેહેલ ફેલવી અગતની છે ! ખોલી હવામાં અને બામદાદના ખુશનુમાં વખતમાં મેદાનમાં, ખેતરમાં, દરીએ કીનારે ઘણા નદીને કાંઠે શેહેલ કરવા ગયાથી ફેલા અને ફેલા શયેદ થાએછે તે બાંણવાને આપણાં દરીએ ઇંચુપીએનો કરતાં પછાત છે, એમાં કાંઈજ શક નહીં. તેથી ફેલાને ખુશલી ઉપજેછે કે નેમ રશીએ મધે પારસીની કોમ સરવે બાળદમાં પેહેલ કા

એક કુવારી કાનિયાં.

હુક છે, તેમ આ અગતની ખાખદનો શાએલો તેઓએ જ પેટળ વેટળો પીછાનીયો છે. વળી જણાવવાને અનીશ આનંદ ઊપજે છે કે તેઓની સાચેલીઓ પણ આલેસી પડેલી, સહી મીટી, ભાઈ બેન, અથવા ભરતારની સાથે દરીએ કીનારે સવાર સાંજ સેલેસ ક રવા આવતી દીશે છે.

પીરોનખાઈ તથા સીરોનખાઈ બે બેનો ચાંદરા તની સાંજનાં કીનારા ઊપર ફરતી હતી, તેવામાં તેઓ ની પડેસણ ગુલવડી ગોરાંણી તેઓને સંગાત મળી, તેથી તરજે સાચેલીઓ તરેવાર ખાખદનર વાતચીત કરતાં આગળ ચાલીયાં.

પીરોનખાઈ—કેમ ગુલવડી, તરેતો કાંઈ અતરે મહીને મહીને દીએલો, હમારી માફક દરરોજ કાંઈ નથી આવતાં ?

ગુલવડી ગોરાંણી—રોજ રોજ આવીને શું કરીએ જો, નકામાં ટાંડીઆ છુંદીને કરી કરવી; આ વાંઈજત માથે પેટ કરને તાહડી રાખે, હુંતો શકની ચાંદરાતે કે પરભવારે બેઠે થી આવી નહીં બસ.

પીરોનખાઈ—આખસાઈને લીધે તમે એમ કરતાં હો; જોણી હવામાં દરરોજ એક બે વાર ફરવા થી કેટલા શાએલો થાયે છે તે તમે તપાસીઆ નથી, એમ જોલો રીતે દીશે છે; ચાખેયા વીનાં જેમ સવાદ આવે નહી, તેમ દરરોજ અતરે આવવીયા વીનાં તમે ને શાએલો માખમ પડે નહી. જુઓ, અતરે ચારી આથી આપણાં શરીરનાં સાંધાને કસરત મહેલે, જો લી હવા દમમાં લીધાથી લોહી સાફ થાયે છે, પંડા પવનની લેહરી તથા પુશાનુમાં પુદરતી દેખાવથી, અંગમાં અને આંખમાં તાકક વરે છે, અને વળી કોઈ સા રાં સુકુની એક સઈ આપણી સંગાત હોએતો વખત થણે પુશાલીમાં જાયે છે એટલું જ નહી પણ વળી ઘણપણ વધે છે અને ગનેઆન મળે છે.

સીરોનખાઈ—જુઓ આ કંદુડું અળએળ જે વું ધણે આપણે પાંણી કાંઈ જોખાંતાં અને આજે કાંઈ હોઈ, એટલો બધો ફેર કેમ પડી ગયો હશે ?

પીરોનખાઈ—દાહ્યાનાં ૨૪ કલાકમાં બે વાર બરતી ઓટ થાયે છે તેથી પાંણી વધવટ થતું જ હાયે છે.

સીરોનખાઈ—પણ પાંણી એટલાં બધાં વધી શાથી જાયે છે, અને પછી પાછાં જોઈનાં કેમ થઈ જાયે છે તેનું હોય ?

એ છે તેનું કારણ મને ખીલકુલ સમજણ પડતું નથી. ગુલવડી ગોરાંણી—જોની માથે એતો જવા તાં પાંણી કંદુવાપ તેથી થોડો આવતાં અને પાછાં હી જતાં વાર નહી લાગે.

પીરોનખાઈ—નહી નહી, પાંણીતો સઘળાં સરખાંજ—જેવાં આપણા કુવા તલાવનાં પાંણી તેવાં એળી પાંણી, ફરક માતર એટલોજ કે એમાં ખારનો જથ્થો થણે છે.

સીરોનખાઈ—તેઆરે ભરતી અને ઓટ સાથી થતી હોય ?

પીરોનખાઈ—મને ધનજીશાએ, સમજાવીયું છે કે ચાંનનાં જે ચાંણની શકતીની અમરથી ભરતી ઓટ થાયે છે, ને શકતીને આકરશણ શકતી કેહે છે.

સીરોનખાઈ—શું તે શકતી ચાંનમાંજ છે અને સુરજમાં નથી, કે ચાનથી ભરતી ઓટ થાય અને સુરજથી નહી ?

પીરોનખાઈ—ચાનમાં, સુરજમાં, અને તેમ જ સરવે નાની કે મોટી પદારથોમાં તે જોવાની શકતી છે. પણ કદ અને વજન પરમાં જો કોઈમાં વધતી અને કોઈમાં ઓછી હાયે—ગુલવડી મારાં કરતાં વધારે માનેલાં છે તેથી એ વણમાં મારાં કરતાં જે ચાંણ શકતી વધારે, તેમજ સુરજ ખરેખરે ચાંન કરતાં થણેજ મોટો છે તેથી સુરજની જે ચાંણ શકતી ચાંનની શકતીનાં કરતાં વધારે છે ખરી પણ સુરજ પુરુથવીથી ચાંદના કરનાં થણેજ ફરે છે, તેથી તેની જે ચાંણ શકતી થણેજ જુજ માલમ પડે છે. ચાંનનો જોણો પુરુથવીની નજદીક હોવાથી તે અતરેની સરવે પદારથોને જેમે છે, અને સરવે જાતની પદારથોમાં પરવાહી પદારથો તેની જે ચાંન શકતીને જલદી અને વધારે તાથે થાયે છે; માટેજ આપણ આપણી સામેનાં દરીઆનાં પાંણીમાં હાલ ભરતી થયળી નેઈએજ. જુવો જે ભાંગ ઊપર થોડાક કળાકની આગમજ માંણેયો અને જણાવરો ચાલતાં હતાં. તેજ ભાગ ઊપર લાયેલા મહવા ઓ ઇલાહોમ, કંવા સરસરાટ હંધરેયા જાયે છે !

સીરોનખાઈ—વાડ મેહન હોયો સમજ્યાં પણ આપણેતો કોઈ દાહ્યા નાની અથવા જુજ ભરતી નેઈએજ અને કોઈ દાહ્યાતો ભરતી એવી મોટી અને જોરથી આવે છે કે કીનારા ઊપરનાં ખડક અથ

વાળાં ગદાઓની ભીત ઊપર તોષાનો મારો ચાલતો હોય તેવું નોંધવેલ તેનું કારણ શું ?

પીરોનખાઈ—હા, ખેન હું તમને એ બાબદ હમણા હમણાં સમજાવવા જતી હતી. જુવો એમ નહીં સમજવું કે સુરજ ઘણાજ દુર છે તેથી તેની ખેંચાંન શક્તીની અસર અતરે ખીલકુલ લાગતી ન હોય; જે આરે ચાંન ફરતો ફરતો એવી જગ્યાએ આવેલે કે તે પુરૂષવીની સાંભો સુરજની સાથ એકજ સીધી લીટી માં થઈ જાય છે તેઆરે પુરૂષવી પરનાં પાંણી ઊપર તેની પણ ખેંચાણ શક્તીની અસર સારી રીતે સામે ત થાય છે, એટલે ચાંન અને સુરજ બને એકજ ખો રૂઢી આવા જાય છે તેઆરે પાંણી વધારે જોરથી ખેંચાયાથી મોટી ભરતી થાય છે, એવી મોટી ભરતી દર માસમાં બે વાર થાય છે જેને આપણા લોકો ચાં દરાતનો અથવા પુનમનો જુવાર કરી કહે છે.

શુભવજી ગોરાંણી—હા, હા, હું સમજી; જાણું તમે બને ખેલુનો મળી મને એમલોને ખેંચોતો હું જોરથી ખેંચાઈ આગે, એમજ કરી ?

સીરોનખાઈ—(મશકરીમાં) જાવોલ તમેતો એવાં જખરાં છેએ કે હમે ખેડીથી પણ હીલો નહીં, એમ શું જોલોછ, હમે ખેડીખી તમને પુરાં નહીં પડીએ.

પીરોનખાઈ—હવે જુવો જેમ ચાંન અને સુરજ એકજ બાજુએ આવેઆથી તેઓની આકરશણ શક્તી પાંણીને ખેંચીને ભર જુવારની મોટી ભરતી કરે છે, તેમજ એ બને ગોલાઓ સાંભાસામી આવી ગયાતો મોટી એટ બની જાય છે જેથી કોઈ કોઈ જ ગોએ ગાગીનાં ગાગી સુધી ખાડીઓ એવીતો શુકાઈ જાય છે કદાચ અનજાણું માંણસ માનેખી નહીં કે આ જગ્યાએ પાંણી હવું અને એટને લીધે તે પાછું હટી ગયું છે.

સીરોનખાઈ—વારું હમણાં આપણી સાંમખે ભરતી થયલી જોઈએ છ તેમજ ભરતી ફનીઆનાં સરવે ભાગોમાં થઈ હોય, કે આપણી તરફ ભરતી તો કોઈ ખીજે દેડાંએ એટખી હોય.

પીરોનખાઈ—તમારા આ સવાલનો જવાબ આપતી વેલા મારે તમને કહેવું જોઈએ કે તમે વધારે ધ્યાન દઈ સાંભલશે નહીંતો ખરોખર સમજણ પડશે નહીં—મનેખી ધંલજાયે સમજણ પાડી તે

વેલા મને જરા શુભવણ પડી હતી. તમે જાણો છો કે પુરૂષવી ગોલ છે અને આપણા પગ તલે પણ દોગ છે અને માંણસની વસતી છે, એમ જોલોએતો કાંઈ તમને નવાઈ જેવું લાગશે નહીં. હવે, જુવો, જે વખતે જેવી ભરતી આપણાં શેર મધે થઈ તેજ વખતે તે વીજ ભરતી આપણેથી ઊલટા ભાગમાં એટલે આપણાં પગ તલેનાં શેરમાં પણ થાય છે.

શુભવજી ગોરાંણી—તેઆરે હું ધારું કે આપણાં ગાંમમાં કુવા તળાવ ખોદીએ છ તેઆરે જે પાંણી આવેલ છે તેમો કેલોલ તેમ આપણાં પગ તળેના શેરનાં દરીઆની ભરતીનું આવનું હોય ખરું.

પીરોનખાઈ—છીહ, છીહ, તમે શું ખડોછ ? પુરૂષવીનું દલ ૮૦૦૦ માર્દનુ છે, એટલે દુરથી પાંણી કેમ આવે ? તે પાંણીતો જમીન મધેના અરાનુ આવે છે, જે જમીનની સપાટીથી માતર થોડા થોડાજ શીટ દુર છે. વારું હવે સાંભળો, મેં કહીયું કે જેવારે આપણાં શેરમાં ભરતી થાય છે તેવારે આપણાં પગ તળેનાં શેરમાં પણ થાય છે; તેનું કારણ એમ કે ચાંન જેઆરે આપણે માંધે હોએ છે તેઆરે દરીઆનું પાંણી પરવાડી લેવાથી ઊપસીને તેની તરફ ખેંચાઈ આવે છે; એમ થવા પાદ ચાંનનાં ખેંચાણથી. પુરૂષવીનો ગોળો પેલે પણ ખેંચાઈ હોય આવે છે, જેથી તે ઊપરનું ખાકીનું પાંણી પાછળ હટી જાય છે, એટલે પુરૂષવીનાં પાછળ ભાગ તરફ પાંણી વધીને તેહાં પણ ભરતી કરે છે.

સીરોનખાઈ—વારું, એતો હું સમજી, પણ ભરતી દરરોજ એકજ વખતે થતી નથી પણ આજનાં દરતાં કાલે મોડી થાય છે તેનું કારણ શું ?

પીરોનખાઈ—કારણ એજ કે ચાંનનાં ખેંચાણથી ભરતી થાય છે અને ચાંન દરરોજ નજીક પોંલો કક્કાક મોડો ઊગે છે, મારે ભરતી પણ દરરોજ પોંલો કક્કાક મોડી થાય છે.

સીરોનખાઈ—વારું આ ભરતીનાં મોળા આથી આવતા હોય.

પીરોનખાઈ—પવનનાં જોરથી પાંણી ઊપર ખાડા ખજાયોઆ થાય છે અને એકમત ખાડો પડી એ એટલે ખીલમતના ઊંચા ભાગમાં પવન ભરાયે આથી તે ઊંચકાઈ ગોલ થઈ ગડડી આવે છે. જેમ કુવામાં એક પથર નાંખીએ તોઆરે કુંદામાં નીકળી આવે છે, તેમ પવનથી મોળા નીકલે છે અને જેમ એક

કુદ્ધમાંથી બીજું અને બીજાંથી તરીબુ એ પરમાંણે નીકલે છે તેજ પરમાંણે એક મોળથી બીજો અને બીજાથી તરીબો એ પરમાંણે નીકળતા જાય છે. ભર દરીઆમાં ફેરવેક છેકાંણે મોટા મોળઓ; જેઓને પાણી મોળા કહે છે, તેઓ પાણીની સપાટીપરથી ૨૦ ફીટ ઊંચા થાય છે અને વાંહાંણીનાં વાંહાંણી ઝાળાંથી જાય છે, અને તેઓનું જોર એટલું તો હોય છે કે ફેરવાયેક મોળઓ એક કલાકમાં ૪૦ માઈલ દોડે છે તેઓને સાથે અથડાતાં વાંહાંણીની કેવી અવસ્થા થતી હશે તે વીશે કોણને પુરેપુરો વીચાર આવી શકે.

સીરીનખાઈ—હવે ભરતી ઝોટ તથા મોળ તો સમજાવ્યાં પણ તેઓનો કાંઈ ઊપયોગ હશે ?

પીરોજખાઈ—અલખત, ભરતીનાં ઊપયોગ થઈ પાળી છે, તેઓ માંણસને માટે મોટાં મોટાં કાંમે કરે છે—તેઓ વાંહાંણીને કીનારા ઊપર અથવા નદીમાં સલાં મતલાવે છે—તેઓ સંઘા અથવા ચકીઓ ચલાવે છે—તેઓ ગોદીની સુકી જમીન ઊપર ખાંધેલા નવા વાંહાંણીને સલાંમતીથી દરીઆમાં ઊતારે છે, ઈત્યાદી.

સીરીનખાઈ—હ, ખરેખર પાંણીનો મોટો જુવાર ન આવે તો ગોદીમાં વાંહાંણીથી પેશાજ નહી, અને બાણું તુડું સમરાજ નહી. આજ સવારની જે હવાથી મને જે તમે સમજાવ્યું આપી છે તેનો ઊપકાર માનું અને આશા રાખુ કે વલી બીજી વેલા તમે જોઈ જાવ કાંઈ બાબત સર મને ધડો આપશો.

પીરોજખાઈ—હવે આ નીચે જણાવેલી સત એ કહી છું આ બીના ખતમ કરૂં.

ધારો અનળ અરે—ઈશવર કેહવો કરે !
સરવ નગતમાં ફેલાય,
જોધી આંખો અરે—દીપાં નીચે ખરે,
તેથીજ ભરતી ઝોટ ધાય,
પ્રગ્ધવી, માન ધરેહ—નીર આધારે ફરે.

કીરમજ.

કીરમજ રંગનાં કપડાં આપણી ફેટલી સીંચા પેહેરે છે પણ તે રંગ કેમ બને છે અને શાનો બને છે તે વીશે ઘણાંજ થોડાંજાને ગનેઆન હશે, તેથી તેનો હવે થોડોએક હવાલ આપીએ છીએ.

કીરમજની પેદાઈ, વનસપતી અને અનાજ

માથી થાય છે એવું ઘણાં લોક માણતાં હતાં, પણ તપાસ ઊપરથી સીધ થયેકી છે કે તે એક જાતનો ખારી ક કીડો છે. એ કીડો અમેરીકાનાં મેક્સિકો દેશમાં મલી આવે છે અને તાંહાંથી તેને ઈંગ્લંડમાં લાવીઆ હતા. એ કીડાનો ખોરાક અમેરીકામાં ઊગતાં એક જાતની અંજીરીના પાતરો છે અને ઇશિરપમાં એક જાતના યુવર ઊપર તે ગુંજારાન ચલાવે છે.

એ કીડાઓની થોડીએક માંધાને રૂનો માલો બનાવી તેમાં મેલી તે માલને પેલી અંજીરીનાં પાતરાં શાયે વલગાવી દેય છે. એ દરએક માંધ નજદીક એક હજાર ઇંડાં મેલે છે ઇંડાંમાંથી એ જાનવર બાહર નીકલેઆ પછી થોડી શકે છે પણ આપણી શાધારણ નજરે તે પડતાં નથી, પણ જો યુખશમ દર શક ચત્તરની મદદથી જોઆં હોય તો તે તરત માલમ પડે છે. ખોદાની ખુદરત એ બાબદમાં એવી છે કે ઇંડાં મેલેઆ પછી તેજ જગામાં માંધ મરી જાય છે અને તે ઇંડાં શેવણ થાયે તાંહાંથી તેઓની ઊપર ખુદરતી દાંકણ થઈ પડે છે. એ જાતનાં નર કીડાને પાંખ હોય છે પણ માંધાને હોતી નથી.

યુવર અને ઊપલી જાતની અંજીરી ઊપરથી તેઓને ઝાખવી કાઢાડી ગરમ પાણીમાં નાંખી મારી નાખે છે. તારબાદ તેને રંગ આપવાનાં કાંમસર વાપરે છે. એ વખતે તે ઘણું કરીને અનાજનાં દાંણાંને મક્તાં આવે છે અને એટલાજ ઊપરથી ઘણાંએક શુધી લોકોમાં એવો વીચાર ચાલતો હતો કે તે કીડાએક જાતનો અનાજ છે.

જેમ એ કીરમજ સુકાએલી અને આખણ માલમ પડે તેમ તે સારી સમજવી. એ કીરમજ ઊપર ઘણીવાર જાંજુરો રંગ માલમ પડે છે તેનું કારણ માંતર એટલું જ કે જેવારે તેને ગરમ પાણીમાં નાંખી મારી નાખે છે તેવારે તેનો થોડોક રંગ ઝોગલી તેને વલ જશે. એ કીડાનો જાતી રંગ જાંજુરો છે પણ તેને રાતા કરવાને માટે કલાઈનાં એક ખાર શાયે લેલવામાં આવે છે.

કીરમજ કપડાંને રંગ આપવામાં કાંમ આવે છે. તે જે જાતની થાય છે. એક જાતની ઊપર રૂઆં થાય છે જેમાંથી સરસ કીરમજ રંગ નીકલે નથી પણ તેનો રંગ શીકી નીકલે છે. એ જાતના કીડાને રૂઆંને લીધે વરસાદ અને તોશાંનથી કાંઈજ અ

કચાણ થતી નથી પણ રૂઆં વગરની જાતનાં કીકા એ જ્યાંનાં નાશ પામે છે, તેથી એ હલકી કીકા નાં રૂઆંધર જાનવર પુશકલ મલી આવે છે. એથી ક રી જેથી જાતમાં ભાવનો પણ ઘણો તથાવત રહે છે અને હલકા ભાવની ચીજનો જેમ વધુ ખપ થાય છે તેમ એમાં પણ ખને છે. વેલાજાતમાં દર પરચે વીશ લાખ રતલ કીરમજ બાહરથી આવે છે અને સીતેર હજાર કી કાઓનુ વજન એક રતલ થાય છે. કીરમજ વેચના રાઓ કાવતરું કરી સારો નશો ચેલવવા માંડે સારી ઊંચી કીરમજ લેઈ તેને ગુંદરનાં પાંણીમાં ચેલવે છે અને પછે તેને “સલશેટ આપ ખારીશ” નાંમની દવા ઇ સાથે લેવી તેમાં હાડકાનો લુકો લેલે છે જેથી તે ઘણાં દાર કીરમજનાં જેવીજ માલમ પડે છે. આ રીતનું કાવતરું પકડવાને માંડે સેહલો ઊપાય એજ છે કે તેમાં ની કીરમજ જો પાંણીમાં નાંખી હોજોતો તરત તેનો રંગ શેરવાઇ જાય છે અને તરકટ માલમ પડી આવે છે.

પુદરતની નજીવામાં નજીવી જાનવરી પેદાજ શ કીકા ગણવામાં આવે છે, તે પણ પોતાનાં ઊપીઓ ગથી ખાલી નથી. તે ઈનશાંનને ભાંત ભાંતનાં રંગ નાં કપડાં પેહરાવે છે અને કહીને લજવાવે છે કે “અજી મગરુર ઈનશાંન, જોકે હું નજીવો કીકો છેજી અને વા રંમવાર હું” મને પગ તલે કચડી ધીધારી ચાલી જાય છે; તાખી મારી ગરજથી હું ખાલી નથી.”

“જાતપર ભાત—કામરપર ડીખાં.”

સોરાખશાહ તથા સીરીન વચે વાતચીત.

સોરાખશાહ—કેમ સીરીન પેલો વરધોડો કે હવો નીકલેજો તે તમે વાંચીજો ?

સીરીન—અરે વાંચુ શું, વાંચીયાની આગમ જ મનેતો સરવે ઠેકણેથી ખખર થઈ કે સેરનો સવા સેર સજડ મલેજો; પેલી ખેમાની એક્ટો છટકી જઈ, પણ ખીજનેતો ખુખ ચાનક લગાડી અને આખો એ કે માસ તુરંગ મધે ઘાંધવાનો ઠેરાવ ચઢેજો.

સોરાખશાહ—જો ખરું પૂછેતો આ સીખશા પેલી કમઅકલ જોરતનાં કરતુક સાથ સરખાવતાં કાંઈ જ નથી—કારણ હાલનાં “પીનલ કીડ” એટલે અપરા ધીજોને માટે કાહડેલા નવા કાંચેલ પરમાંજી આતો

હલકામાં હલકી સીખશા છે. પેલી હાલનાં ચાલાક દે શી માણસતરેટ શેજાદરી અદાલતમાં પારસણને પેહ લ વેહવી આવેલી જોઈ રહેમ રાખી ન હોતો વાત ભારે વધી જતે.

જુઓ ૧૯ મી સદીનાં સુધારાની અસર પાર સીની ખેરડ જોરતો ઊપર ફેહવી થાય છે. “જા તપર ભાત—કામરપર ડીખાં” એ ફેહવત તેજોને આ ખેહુખ લાગુ પડે છે. કેમ સીરીન ખરું કની ?

સીરીન—હુંતો કાંઈ સમજતી નથી; તમે જો લીઆ કે જાતપર ભાત અને કામરપર ડીખાં, પણ એ નો અરથ શું ?

સોરાખશાહ—ખોટા ખાવા અથવા ખોટા મા જોને ખોહડે તમે એ ફેહવત વારંવાર સાંભલી હશે. જોને અરથ જોવો થાય છે કે એક જાત વાલા એટલે સારાં કુમાસદાર કપડાં ઊપર રંગનાં છાપ મારજોતો ફેહવી ભાત—એટલે તરાંડ ખીરાણ નીકલશે ! પણ કાંમરી, ધાલરી, અથવા શુણપાટ ઊપર તેવીજ રીતે છાપ મારવા જાજોતો શું બનશે ? જોવા ખખરાજોલી કુમાસ ઊપર તરાંડનો ખીલકલ ઊઠનાર નથી પણ કીલડાં ખેલેલ ડીખાં અથવા ચકરડાં પડી રહેશે. એ જ પરમાંજી આજે ફેહવત સામેલ કરે છે કે જેમ એક હાત ઊપર સારાં કુમાસનું કપડું અને ખીજ હાત ઊપર ખખરાજોલી કાંમર, તેમ એક ખાનુએ સારાં સલુકની અને સજાત જોરત, અને ખીજ ખાનુએ ખખરાજોલી ચાલની એટલે કમઅકલ અને ખેરડ જોરત છે. એક સારાં કુમાસનાં કપડાંની સપાટી ઊપર સેહલાઈ થી તરાંડ ઊઠે—તેમ સારાં સલુકની જોરતનાં મન ઊપર સેહલાઈથી નીતી ગુણની અસર ઊપજે. એથી ઊ લડું, કાંમરીની સપાટી ઊપર છાપની તરાંડ ઊઠે ન હો, તેમ કમઅકલ જોરતનાં મગજ ઊપર સારી વાત ની અસર થાય નહી.

સીરીન—પણ કમઅકલ અને ખેરડ જોરત એ નામ તમે દોણને લાગુ પાડો છ, જોને અરથ જોવો પાડી જણાવોતો ખરોખર સમજાણુ પડે—એજ ખોલમાં તમે મનેખીતો નહી સંઘેવવા માંગતા હોવો ?

સોરાખશાહ—જે, જોરતો પોતાની શરજો શું છે તે સમજતી નહી હોજોતો તેવી જોરતોને આ ના મ લગાડવામાં કાંઈ ખોટું નથી. મા ખાપ તરફ, ખર તાર તથા તેનાં સગાં તરફ, ખયાં તરફ, પાર પડોશી

અથવા ભરબાહુત તરફ, અને સરવેમાં અગત કરી ખોદા તરફ, પોતાની ફરજો કુલુલિ છે તે જાણે અને જાણે તે નેક અને સખત ચોરસ કુલુવાએ; પણ તેથી ઊલટું ઊપલી ફરજો જાણે નહીં અથવા જાણીઆ છતાં તેવી ફરજો તેડે તે ખરી કમઅકલ અને ખેરડ ચોરસનાં નામને લાગેક પડે. તમે પણ સીરીન, કીઈ કીઈવાર સચીઆંખ તમારી કીઈકી ફરજો તેડતાં દીસીઆં છે જો—તે દાહડે ગુસાથી તમારો માજજ ગીજોતો તે આરે, મને પણ થોડા વાંકા સણુને ખોદીઆ હતાં. ખરેખર જોજોતો, તેથી તમે પણ ભરતાર તરફની તમારી ફરજ તેડીઆ ખરોખર કીઈ હું, પણ પાછલ થી મનમાં પસતાયો કરી સજુકાઈ પકડી તેથી તમારી રીત, મને પસંદ પડી છે તેથી હું પેલા જોલકાખ કાંઈ તમને લગાડવા ચાહતો નથી.

સીરીન—હું ધારૂંય કે શીવવા, ભણવા ઊપર ચોરસોની સજુકોને આધાર ધણીજ રહેલું—કેવવાએ લી ચોરસ પોતાની સરવે ફરજો સારી રીતે શમજે.

સોરાખશાહ—હા, તમે કહેજો તે ખરું, પણ ચોરસ વાંચવા, લખવા, શીખેલી નહીં હોએ, તેથી સખત થઈ શકે. પેલી ધાતકી ઘરવાલીઓ જે પોલીસ મથે નામોસીથી ચડી હતી તેઓ ચાહતો, સખતપણું સાચવી શકતે; પણ પાર પડે શી અથવા ભર બાહુત તરફની તેઓની ફરજ ઊપર લોકલ વાલીજો તેથી શેવટે ફસવા થઈ અને શેવટે જે મોની જોકને તુરંગમાં ૨૦ દાહડા વેર ધાંધી મચુરી કરાવવાનો હુકમ મલેજો. અશ્વસા, એ ખીનાં પાર સીની કીમતું જેખ વાંડણું પાડે જોમાં શક નહીં.

સીરીન—(દલગીર થઈને) અરે, પણ એ પર માંજે જો આપણી કીમતે હીણું લાગતું હોએતો હું ધારૂંય કે એવી ખાખદા સતાવાસાઓની સાંમજે નહીં જાએતો વધારે સાડું; નહીંતો, એવા દસ ખાર દાખરા જો જો કદાચ નીકલી આવેયાતો પારસીની કીમતની કી રતી આંખ મારી દાલી થઈ જશે—અને પુરવ તરફના સરવે પરજાઓમાં પારસીઓએ જે નામ મેલ વીજોં છે તે હુણઈ જશે એમાં શક નહીં.

સોરાખશાહ—વા, સીરીન તારીખી અકલ જે જોઈ લીધી; તારી રીત પરમાંજે ચાલેઆ હોએતો, કે મજાતપણાં અથવા ખરીનો ભંજેલ વધી જતાં વા

ર લાગે નહીં. હું અપરાધ કરનારી જોરતોનાં કરતું કે છુપાવી નાખવાં જોઈએ, અને તેઓને ઘટતી સીખ સાએ પોંડ્યાંચાડેઆ વીનાં જતી મેલવી જોઈએ? આ ખરાખ રીતથી કીરો મેરશએથા થાએ! એક ચોરસ જો દુશટ કરમ કરતાં છતાં છટકી ગઈ તે, ખીલ તેવીજ ચોરસો પણ તેમ કરવાની મેલકક છાતી ચ લાવે. પણ જો તેઓને ઘટતી સીખશાથી ચાનક લગાડી હોએતો ખીલજો, નામોશીથી કરીને, તેવું કરવાની હીમત કરતી નથી. વલી જો ચોરસને લગતો એક નામોસી ભરેલા દાખરો ખનીઓતો, લગતા વ લગતા તથા સગાં વાહવાંજો, આંખ વીચાંમણી અને હાત દખામાણી કરી, લોક પીછેડો કરવાને ખનતી કીરેક કરે; એ કુલુનું શરમ ભરેલું!

સીરીન—હા, નહીંતો પછી, પેલી અપરાધ કરનારીનેતો અદાલતમાં ઘસડે ચોલુંજ નહીં પણ ખીલ સાત પાંચ લાગેકી વાલી અથવા આખરુદાર ચોરસોનેખી સાહેદી ગોવાઈ પુરવા જવું પડે—નારે માંજે એતો ભારે શરમ અને કંઠાલા ભરેલું; કીઈ જોએ કે સાંભલેતો ખરાખ લાગેઆ વીના રહે નહીં, કે આ જો સાહેદી ગોવાઈ પુરવા આવેલી ચોરસો પણ હું ઊંચ હોએ.

સોરાખશાહ—એવું ધારનારાં તમે ખઈરાં જો કુલુવાં, મેલકકી છેજો! સચાઈની ખાતરસર ઈ નસાઈનાં પવીતર ઘરમાં જવું એ શરમ અને કંઠાલા ભરેલું! તમે ચોરસો, વારંવાર કુલુની નકારે કંઠાંજે ભટકતી પકડાઈ છેજો—લુલેવર અથવા મંખાદેવી નાં દુહડાંજોમાં—મોકમાવલીનાં દવલમાં—ખરાંમજો અથવા, ચોરસ અથવા, શેવરાઓને ઘર—ચુલમાં મોની મજલમાં—અને પીરીની દરવાહાઓમાં ઈતી આદી કંઠાંજે વેહેપોથી આંધલી ખની, રાત અને દીવર, ભટકતાં અને ખોહાર થતાં શરમ અથવા કંઠાલા નથી લાગતો? વલી સચાઈને ટેરો આપવો એ દરેક માંજુસની ફરજ છે પણ તેમ કીધાને ખદલે તમે વેહેમ અને હીમકારાપણથી તેને દાખી નાખોજો એ કુલુનું ઘુના ભરેલું હોએ?

સીરીન—હા, તમે કહેવોછ તે ખરું; પેલી ધાતકી વેર વાલીઓની સાંજે, ફરીઆદ ધનારાઓની હીમત ઊપર હું ભારે, હરત પાંડું—કારણ એ ખીના થી જુલમી ઘર વાલાઓ પોતાનાં ગરીબ ભર બાડેતો

ઊપર જુલમ ગુનારતાં જરા કરશે. ઘણાંક ખીયારા ગરીબ કુટુંબોને ભાડું આપતાં છતાં ભારે દોર ખમવો પડે છે.

સોરાળશાહ—સીરીન, વલી તમે જાણો છ, સરવે ધરભોનાં ધાનુનોની મુખીઅ કલભોમાં કહે છે કે “જેમ તમે પોતાને ચાહવો તેમજ, તમારા પા ર પડોશોએને પણ ચાહવો.” એટલે, ખને તેહાં સુધી તેઓનું જલું ઈછો તથા કરો. હવે જુઓ, પેલી પડોશોએ અને એકજ ઘર મધે રહેનારીઓએ (ઘર વાલીઓ પછીના શું થઈશે) પોતાની પડોશણ અથવા ભા રૂતણી ઊપર કહેવો ચાહ ખતાવીઓછે ! તે ખીયારીને, ભાત મારી ઘદર ઊપરથી ગગડાવી મુકી, નેથી તે જ ખમી તથા બેઠાશ થઈ હતી, અને તેણીને જાન પેહલ વેહલાં ધાસતીમાં હોતો, એમ કાકરર પણ પોતે કણુલ કરેછે. હવે પારસી લોકોની હીમકારી રીત પરમાં છે એવું ધારીઆમાં આવોછો હતું કે આ પણ અપરાધ કરનારીઓનાં ઘાતકી કાંમ ઊપર ઢાંકપીછોછે કરીઆ માં આવશે પણ મને કહેવાને ભારે ખુશી ઊપજેછે કે ઘટતે મારગે તેઓને સીખશા કરવામાં આવીછે. કાકરરની મુખજુખાની ઊપરથી તેઓ માહેલી એક જો રતનો અપરાધ ભારે વજનદાર અને અગતનો લાગા થી માલસરદારેએ મોટી ઈસર મધે ને તપાસને માંડે મોકલવાની તંદબારી કીધી હતી, પણ હાલના કાલપણ વાલા દેશી માલસરદારે જરા રહેમની નજરથી તે મુકદ માને મુકમાં મુકવી નાંખીઓ ને મધે એકજ જણી ઊપર અપરાધ સામેત થએઓ, અને ખીલ ઊપર સાખશી ખાચોખર નહી પડેઆથી તે છટકી ગઈછે.

સીરીન—એવા, અને ખીલ જાતના વાંકને સ તાવાલાઓની સાથે ઊઘાડા મુકવાને મેહનત, પછિઆ અને હીમત, એ તરણ જોઈએ, નહીતો કોઈ ગરીબ ખીયાર કાણુલ હાએ તે કાંઈ ફરીઆદ કરવા જાએ ?

સોરાળશાહ—હા, હીમતતો જોઈએ; પણ પછિઆની કાંઈ ઘણી જરૂર નથી, ગરીબોની તરફથી સરકાર પોને ફરીઆદ ઊઘાવેછે, અને ઘટતી તપાસ કરેછે. એવી હીમત પારસીઓમાં વારંવાર દીસેતો કહેવું સાડ !—ક મજાત પારસણે વારંવાર ઘુઝાના થેલાપણામાં જેઠર ખાઇ આપઘાત કરેછે, અથવા ખીનંઓને જેઠર દેછે, ઘ રસંસારના કુદલા ઊપરથી જરા જરામાં કુવા તલા વ પુરેછે, વેઢમને લીધે ચીટી દોરા તથા ધુતમ ઘાતમ

કરેછે. એવા નામોશી ભરેલા ખનાવો આપણે વારં વાર સાંભલીએછ તથા નજરે પણ જોઈએછ, પણ અ ફશોસ, હીમત ધરી કોણ બાહર પડેછે અને એવા તે ઓના અપરાધનો અટકાવ કરવાની કોરોસ કોણ કરે છે ! એવાં કાંમો હીમતથી બેધક ઊઘાડાં પાડવાં, એ મેં ઊપર કહેછી તેમ દરેક માંણસની ફરજ છે, પણ આપ ણ પારસીઓ તેમ કરવાને હીમકારાપણ ખતાવેછે, જે ભારે દયા ઊપજાવનાર વાતછે. માંડે હવે સીરીન કહે જોઈ “જાતપર ભાત અને કામરપર ડીખાં,” તે શું અને તેવાં ડીખાં કહ્યાં પડેછે ?

સીરીન—હા, હું સમજ, કમઅકલ માણસો ઊપર મુધારાના છાપની અસર થતી નથી, તેથી તેઓ નીજ ઊપર ડીખાં પડેછે.

અંગણપણે થતા અવગુણો.

મરણ કાંડે આવેલાં માંણસોને જલદીથી નહવાડી નાખવાની માંડી ચાલ.

આપણા પારસી લોકોમાં એક ઘણોજ ખરાખ અને ઘાતકી રવઈઓ ઘણું મુધીનો ચાલતો આવે છે, તે એછે કે, મરણ કાંડે આવેલાં માણસમાં દમ હો એછે એટલામાં તેને ચોખું કરવાનાં વીચારથી નહવાડી નાખેછે. જોકે એકગમથી તેઓને મનસે તેઓ સવાખ કરેછે, પણ વારેઘડીએ ખીલ તરફથી જોખ રાખર ખોલીએતો તેઓ ખુન કરેછે. જે શખસ દે ક કોઈ આદમીની લદમી માહેથી જાણી છુલનેઈ આ અંગણપણાથી અરધો કલાક, ખલક પાંચ મી નીટ પણ કમતી કરેછે, તે શખસે જોદાનાં ઈઆ મા છુલનાં કાજોદા પરમાંછે ખુન કીધું એમ કહેવાએછે. હવે જો અંગણપણાથી મરતાં આદમીને નહવાડી ના ખીઆથી અરધો કલાક જલદીથી મરણ પાંચેતો ખુન થયું એમ કહેવાએ. આપણા લોકો એ પરમાંછે અંગણપણે ઘણી વખતે ખુન કરતાં હોય તેમાં કાંઈ પણ શક નથી, અને તેનો જવાબ જોદાની દરઘાડમાં તેઓને દેવો પડ્યો.

મરણ કાંડે આવેલાં આદમીને જાચીને ખુર સી ઊપર બેસાડીને નહવાડીઆથી તેનામાં જરા પ વધુલગી દમ ચાલવાની વડી હાએછે તેનો તરત

આંધ્ર આવેછે; લોહીનું દોહડું એકદમ બંધ થઈને બાં
ન કપજ થાયછે.

મરવાતાલાય થયેલું આદમી ઘણી વેલા મોહાત
ના શંકા માહુથી ખચી બાંધેછે તેના ઘણલા આપણે
વારેઘડીએ જોઈએછી અને સાંભલીએછી; પણ બારે
એ પરમાણે અજબ પ્રભીથી જીવ બાંધે ગયેલા પા
છો આવેછે, તારે થું આપણે છેલ્લી ઘડી લગી જીવ બ
ચાવાનો ઊપાય નહી શોધવું, અને હરેક ચીજ કીધા
થી મુકસોની થાયે તેથી દુર રહેવાને આપણી શ્રજ
નહી સમજવું ? નાંહુંસુધી ઘાંટીમાં જરા પણ દમ હો
એછે તાંહુંસુધી ડકટર પોતાના ઊપાયો લાગુ પાડવા
ને મુકતો નથી; કાંચેકે તેણે વારેઘડીએ જોઈએછે
અને વાંચીએ પછુ છે કે માણસો કેટલી વખતે અજ
બ રીતે ત્રજવન થયેલાં છે. તારે શા માટે આપણ
ને ખરાખર વખત સુધી થોપવું નહી, જોઈએ? થોડી
ઘડીની ઊતાવણ કીધાથી થું મોહાદો શાયેદો થાયેછે ?
એથી ઊલટો વારેઘડીએ અવગુણ થાયેછે.

એ રવઈએ એટલા સુધી ચાલેલેછે કે વારેઘ
ડીએ ડકટરને પુછવામાં આવેછે કે, જો હવે કાંઈ પ
ણ આશા નહી રહી હોએતો તેવો આભરીને નહવા
ડી નાખે. જો ડકટર પોતાની ખરી શ્રજ સમજતે કાં
ઈ પણ રીતે આભરી માણસને ઊધકવા ઈઆ હીલ
વવાને મના કરેછે, તો પછી તેની ઊપર ગાંભીરતા વર
સાદ વરસાવેછે, અને જો તે ડકટર પારસી હોએછે, તો
તેવો ધરમ દુખાઊ અને પોતાનો ધરમ સમજતા ન
થી એમ ધોલેછે, — ડકટરનો ખરો ધરમ પોતાની ખ
રી શ્રજ ખબવવામાં છે, નહી કે, વેહમી લોકો સા
થે પોતે મલી નાંચે અને તેથી દરદીને નુકસાંની કરે.

એ ખાખર ઊપરથી એક અગત જોગ સુચના
નીકલેછે. વારેઘડીએ આપણા સાંભલવામાં આવેછે,
કે આભરી માણસો સારું થવા આવેલું એકાએક મર
ણ પામેછે; અને લોકો અજબ રહેછે કે એ ખીના કેમ
ખની હો. જો તપાસ કરથું તો માલમ પડે, કે તે
આભરી માણસ એકદમ જોરથી ઊઠતાં પાછી એક
નાખી દઈને તરત મરણ પામીયોછે. હવે આ
ભરી માણસ સારું થવા આવેલું ઘણીજ નખલી હ
લતમાં હોએછે અને તેની નાડી ઘણીજ નખલી ચાલેછે;
અને બારે એવી નખલી હાલતમાં તે એકાએક જોર
કરીને ઊઠવા બંધેછે, તારે લોહીનું શરડું એકદમ બંધ

થાયેછે અને તરત તે ઊંચી નાખી દઈને મરણ પામેછે.
એ ઊપરથી સમજવું કે નખલાં માંણસે કદી પણ કં
ઈ જાતનું જોર કરવું નહી જોઈએ, નહીતો તેનું ખરા
બ પરીણામ નીપજે એમાં કાંઈ પણ નવાઈ નેવું નથી.

એ સુચનાં કેટલાંએક દરદોમાં પણ ધેઆનમાં
રાખવી જરૂરી છે. ગ્રથલી જાતના લીલના દરદોમાં
એ સુચના ઘણી અગતની છે.

કેસારાના પુરા મરજમાં ડકટર હવેશાં આજ
રી માણસને ઊઠવાની તદન મનાં કરેછે, અને જે શ
ખરોએ જીવે મુકવો એ અગત જોગ સુચનાને દરકાર
કરેઆ વગર હીલ ચાલ કરેછે, તેવામાં દરદનું જોર વ
ધવું જાયેછે અને વારેઘડીએ જરા પણ જે આશા ર
હલી હોએછે તે ભંગ થાયેછે.

જો દરદી આદમીની આ અગત જોગ સુચના
ખરમાંણે માવજત થાયેતો, અલખત ઘણા જણ વગર
મોહાતે મરણ પામેછે તેમાં ખચીતથી ઘણા થાયે તે
માં કાંઈ પણ શક નથી.

પાંચ ટપાનો એક પરવત તથા તે દરેક ટપા

ઊપરની તખતીની તારીર.

એક દોહલતમંદ પુરુસને મુસાફરી કરવાનો સોખ
હો, તે સોખ પુરો પાડવા સારુ, તે દોહદેશ શ્રવા ની
કલીએ ઘણાએક મુશુકો જોઈને પાછો પોતાનાં વતન
તરફ આવતો હતો, તેવામાં રસ્તામાં એક ઘણોજ ઊં
ચો પાણક તેને નડીઆ તે પાણક એવો હતો કે તેપ
ર ચડવાની કોઈની હીમત થાયે નહી; તોપણ તેનાં દે
ખાવથી જોનારનાં મન ઊપર કોઈ અજબ અચર
થતી હતી આપણા મુસાફરે ઘણોએક અજબેથી જો
એલી હતી; તોપણ આજે જુદીજ તરાંની અજાએખી
થી વાકેશ થયેઆ વગર, ઈઆને આજે પરવત ઊપર
ચડીને તેની તપાસ કરીઆ વગર, તેને ઘેર જવું દર
જત ધારીકી નહી. તે હીમતવાન હતો એટલુંજ નહી,
પણ કલાની કુચીનો ધરાવનાર હતો, તેથી ખેદનું ના
મ હોટપર લેઈને ઊપર ચડકવા લાગીઆ. ઘણાએક
દીવસોની મુસાફરી, રજા અને મુશુકેલીથી કીધા પહે,
આખેરે પાણકને મથાલે તે બઈ કીલો. સ્ત્રીઓથી તે
ની નજર એક કાલા પથરનાં મોઠા તકતા ઊપર
પડી, કે જે જોવાને તે તે તરફ ચાલીઆ. તે તકતા

ઊપર નીચે લખીઆ મુજબનાં મોટા તથા ઊંડા લેખ કોતરેલા હતા.

“પેહેલો દરજ્જો અંતકરણનો છે.”

આ લેખોને તેણે પોતાની કમરણ પોથીમાં ઊતારી લીધા, તથા પોતાની મેહેનતનું આપું સારું શ્લ મલીઝી, તે વીચે તથા ઊપલા સખદોની ખુબી વીચે ઘોર કરતો, એલા પાહાડની ખીલ ખોરદુએથી નીચે ઊતરતો થાએઓ. ખીલ ખોરદુએથી ઊતરવા માંડીકે તેનો સખખ એ હતો, કે જે ખોરદુએથી તે ચહુડીઓ તે એવીતો ખીકટ હતી, કે તેનાથી નીચે ઊતર્યા ઈ સકાતેજ નહી, અને વહી ખીલો સખખ એ હતો, કે એક ખોરદુની રચનાનો તેણે જોઈ લીધી હતી, હવે વહી ખીલની જોવામાં આવેલા સારી, અને ખરેખર તે ખોરદુની રચના જોવા લાએકજ હતી. તે મુસા શરે મથાલાં ઊપર ઊભા રહેતો, નીચલાં મેઘન પુલીક નજર પુગાડી, તો જુદી જુદી પાંચ પગતી અથવા ટપા દીસીઆ.

દરેક ટપા એક એકની ઊપર ગોઠવાએલા હતા, તથા જે જગાએ તેણે ઊપર જણાવેલા લેખ વાંચીઆ હતા, તે જગા ઈઆને મથાલું તે પેહલો ટપા હતો. હવે એલો મુસાશર ઊપર કહેલા પેહલા ટપા ઊપરથી ઊતરીને ખીલ ઊપર આવી લાગો તેવારે તેની નજર એક ખીલ તખતી ઊપર પડી, કે જેની ઊપર નીચે ટંકેલા હરેશી હતો.

“બીજો દરજ્જો તંદરોસતોનો છે.”

આ ખીલ ટપા *ઊપરની નસીએતનેથી પોતાની પોથીમાં ઊતારી લીધી તથા તે ઊપર ઘટ્ટો વીચાર કરીને તેણે તરીલ તરફનો રસતો પકડીઓ. તરીને ટપે પણ તેની નજર એક તખતી ઊપર પડી કે જેનો ભરમ નીચે મુજબનો હતો.

“તરીલો દરજ્જો સંસાર સુખનો છે.”

આ ખીલાને પણ પોતાની ઈઆદીમાં દાખલ દીધા પછે તથા તે ઊપર વમાસન કરતો આપણે મુસાશર નીચેના ચોથા ટપા તરફ જઈ પુગો, તોઆંપણે જોએછેતો એક તખતી છે કે જેની તાસીર નીચે મુજબ છે.

“ચોથો દરજ્જો વીદીઆ અલમનો છે.”

આ અમુકીઅ વાકીઅને આગલની મીસાલે મરણ પોથીમાં લખીને તેણે ખાકી રહેલો ટપો ઊતરવા

માંડીઓ, આખેરે પાંચમો ટપો પણ આવીઓ અને તેઆંનો તખતી ઊપર આ સખદો તેણે વાંચીઆ.

“પાંચમો દરજ્જો દોહતનો છે.”

આ નસીએત પણ તેની ઈઆદીમાં ઊતારી અને પછે પોતે જે કાંઈ જોઈકે હતું તે ઊપર દરીઆ કરતો પોતાને દેશ જાઈ લાગો.

ઘરે જઈને તેણે પોતાની મુસાશરનો હવાલ જાહેર દીધો, તે મધે મુખીઅ આ ઊપર કહેલા પરવતનાં પાંચ ટપાઓની અઅએખીનું બએઆં આપીકે એટલું જ નહી પણ તે દરેક તખતીની ખીના ઊપર જુદા જુદા પંદોતએ ઊપદેશ ભરેલા રસાલા લખીઆ કે જેઓથી આદમી જાતનાં હકમાં ખુલુ શએદ થાએઓ.

આબરી માણસને માટે સેરવો કેમ બનાવવો.

આપણા લોકોમાં હાલ જે રીતે સેરવો બનાવવામાં આવેછે તે તદન નકામે છે, અને જે કાંમને માટે તે આબરી માણસને આપવામાં આવેછે તે મતલબ પુરો પડતી નથી. આપણા લોકો પેહલાં ગોસતને શરીરેટ ચોક્કોને ધોએછે, તે એવા વીચારથી કે સપ્તમી નજીની નીકલો જાએ અને વાસ નહી મારે, પણ આ જેવી ભુલ તેવો ખીલ કાઈ પણ કરતાં નથી. ગોસતને ધોવું અને તે પાણી નાખી દેવું, એટલે તેનો સ્થલો કવતમંદ કસ કાહડી નાખવા ખરાખર છે. ગોસતનો કવતમંદ કસ થંડાં પાણીમાં જસદીથી પીગલી જાએ છે, અને પાછલથી તેના સાકા માતરે રહી જાએછે તેમાં કવત ઘણું થોડું રહેછે. એ શીવાએ સેરવો બનાવતાં ખીલ માહારી ભુલ કરવામાં આવેછે. પેહલાં ગોસત અને પાંણી સાથે નાખીને ઊકાલવા માંડે. તેનો કસ ગરમીથી જસદીથી ખંધાઈ જાએછે, તેથી પાંણીમાં પીગલતો નથી. જો ગોસતનો સેરવો આબરી માણસને કવત આપવાને માટે બનાવતાં હએતો આ નીચે પરમાણે માલકું; અને એમ નહી સમજવું કે એવાં નવાં કાકમાં ઘોણું પડે.

પેહલાં ગોસતને ધોવા વગર તેના ખારીક કસ કરી ચરથી કાહડી નાખવી, અને તે કુખે તેટલું થંડું પાંણી નાંખી તેમાં નજલીક જેથી તરણ કયાક લગી જોલી રાખવું.

એમ કીધા પછે તે પાંછી સુધાં સુધા ઊપર મુક્યું અને ધીમી આંધે ગરમ કરવા માંડ્યું. એ વખતે વજન પરમાણે નીમક, આખાં મરી, તજ, આદુ, ઈંતીઆદી નાખ્યું. ઘણીજ ધીમી આંધે લગાડવી, અને જેમ તે ગરમ થયું જ્યે તેમ પેલાં ગોસત માહેથી ખીજો કસ નીકલતો જ્યે અને પાણી કમતી થયે. ન જીક અરધા અરધા પાંછી રેહે એટલે મુસા ઊપરથી ઊતાર્યું અને થંડું પડવા દેવું, પછી ગાદીને આબરી માણસને પાડું. એ સેરવામાં ગોસતનો સઘલો કસ આવશે અને આબરી માણસને ઘણીજ કવતમંદ માલમ પડશે. એ સેરવો કાંઈપણ અડચણ કરતો નથી. જે રીતે હાલ સેરવો કરવામાં આવેછે તે પાંચેઆથી આબરી માણસને ઘેટ આવેછે અને અવગુણ કરેછે, પણ ઊપર જણાવીઆ પરમાણે બનાવેલો સેરવો ઘેટ લાવતો નથી.

કાકટર લીળીગના ઘારો સેરવો પણ એવીજ રીતથી બનાવવામાં આવેછે. તે ઘણા દાહડા લગી ખરાબ થતો નથી; અને એક ઊંચ નજીક પાંચ સાત રતલ ગોસતનું કવત ધરાવેછે; એટલા માટે તે આબરી માણસને ઘણું ઊંચીઆથી થઈ પડેછે. જારે જોઈએ તારે એક મીનીટમાં સેરવો તઈઆર થઈ શકે છે. જો લીળીગના સેરવાની એક ચમચી લઈને તે માં એક વાઈન ગલાસ ગરમ પાંછી નામીલો હોએતો એક વખત લઈ શકે એવો કવતંધર સેરવો બનેછે. તેમાં જરા નીમક નાખવાની જરૂર છે, અને યસંદ પડેતો સવાદને માટે જરા મરી પણ ભજાવવાં. એ વાં રીતે બનાવેલો સેરવો આબરી માણસને દાહડામાં તરણ ચાર વખત આપેલો.

ઈગલડમાં એક પારસણની મુસાફરીનો હવાલો.

લખનાર

એક પારસી બાંડું.

(જીણીએ સને ૧૮૬૨ માં મુસાફરી કીધી હતી.)

કાગળ ૨ નો.

મારી વાહાલ્લી બેઠન,

હવે મારાં ગમેઆં કાગલમાં લખીઆ મુજબ હું તને થોડુંક કાંઈ લંડન વીશે લખવાની રજા લેઉં. પણ તે સર કરવાની આગમય હું એટલું કહેવાની છુટ માં

કુછ કે મારી એવી મરજ તથા શકતી નથી કે હું ખરે ખરે લનડનનું એઆન કરી શકું. મરજ નથી કે સમય થી કે મારા કરતાં ઘણે દરજે મહતાં ચાન સીમેલા આદમી આ એનું ઘણું સારું એઆન આપી ચુકીઆછે તેથી તે આનાં પુસતક વાંચીઆંના આવેતો બસછે, અને જે વાંચવાની હું તમને ઘણીજ ભલામણ કરું છું; પણ આ ભલામણ કરતા મને એક આચકો લાગેછે કે એ બાબતનાં સઘથી સારાં પુસતકો. અંગરેજ ભાશાના લખેલાં છે તે સમયથી આપણી બેઠનીઆને વાંચવાને બનવું નથી. વલી આપણી કોમની ઘણીમરી બાઈઆ કાંઈ જુન ગુનરાતી ભાશાની માર્હીતમારી સીવાએ બીજી પારકી ભાશાઆ અને અગતની બીનાઆ ભણવાથી ઘણીજ મેનસીબ રહેલી છે. પણ એ બાબતપર થોડા ડોશભાઈ ફરાંમલ કરાકાએ ગુનરાતીમાં રમેજી પુસતકની કીટછે, અને તે હું તમને વાંચવાની ભલામણ કરું છું. વરણન કરવા સરવ બાબતો પુરતી ભણાવાને ઘણી બેઠનત પડેછે તેની વસતી તથા અશખીઆ અને ચીજો વીશે પુછપરછ કરવી પડેછે. એ સંધું પણ હું મોહાડી ખુશી સાથે મારી પેઆરી બેઠનીઆના વાંચવાના કાએ ઘનાં સમયથી કરતે પણ કમનસીબે હુમને વખત ઘણીજ દુકાં અને તેથી રોકાએલા હતા.

એ વતરેએ આમને એવા બવાનું પુરાકલ હવું તેથી અમારેથી કયું બની સકીઈ નહી, પણ એથી તમે નાસીયા એસ નહી વઈ જશો. અલબત્તે મારી નબરે જે ન પડીછે છે તે ચીજો ધણે હું માહારા બીજા કાગલમાં લખીઆ કરીશ અને મને આશાછે કે એ વાંચીઆથી તમને થોડો ઘણો આનંદ ઉત્પન થશે અને કદાચ એ દુરનાં રોજો જે વાને તમારીબી ઈછા થશે. આપણી બાનુઆનો પોશાક કે જેની ઉપર અતરે કરતી નોષ થતી નથી તે પારકા લોકો માં કેવો નવાઈ ભરેલોછે, તેનો નમુનો હુમને સાકથેમપટનમાં ઉતરતાંજ માલમ પડીઆ. હુમને તાહાના એક મેહુલ જેવા આમની ગાડીનાં સરેસન ઉપર આવતા વાર લાગી નહી, તેટલામાં અમારી આસપાસ આદમીઆનું એક મોહોડું રોલું ભેડું યવા માંડીઈ અને તેથી દરએ ક તાજુબી ભરેલાઆ હુમારા પોશાક ભેવા નહીઆ. થોડલાં થોડા રીવશતો હુમારી ઉપર આ રીતે તાકીને એવાથી તથા આ પરમાણે હુમારું ચુલ યવાથી હુમને ઘણું ખરાબ દીસવા લાગીઈ, પણ આસતે આસતે જ રે હુને વીચાર કરીઆ કે આવી મોહોડો વસતીઆ સંભવા ને જરે એકજ જતનાં પોશાક ભેવાની આદત પડેલી હોએ તોઆરે આવા એક જુદીજ તરેનો દેખાવ મહેતો અલબત્ત ને નવાઈ ઉપજાઆ વીના રહે નહી, એ વાંચારથી હુમારી આસપાસ રોલાં ભેડાં યવાને લીધે અમને તાજુબી કે સર નીઈગી કરતી ઉપજ નહી, કારણ કે અમે ધારોઈ કે એવો દેખાવતો અમે સાધારણ થઈ જશે સાહુધેમપટનના સરેસન વતરેએ બીનાં સઘલાં એ બાજુનાં સરેસનો ઘણીજ મોહોડાં હોએ છે. દરએક સરેસને ૬ કે ૭ પડેટ કારનેગ હોએછે. ને તેના ઉપર કરીસટલ નામના જડા કાચના જપપ રેહેછે કે જેમાંથી અનવાલું ઘણું પડેછે. લનડન નો હવાલો સર કરીઆ આગમય ઈગલાનડ વીશે કાંઈ થોડુંક ભાલવાની રજા લેઉં. ઈગલાનડ, સકાટલંડ ને

આમરેલાનડ, એ તરણે દેશને એકંદર લેતાં તેમને ગરેટ બરીટન તથા આમરેલાનડ એકું એક સાધારણ નામ. આપવામાં આવેલું છે. ઈંગલંડ અને સકોટલંડ સાતે જોડા મેલાં છે પણ આમરેલાનડ એ એક છુટો ટાપુ છે. લનડન ઈંગલંડનું પામિત ખત શહેર છે. ઈંગલંડના બીજાં ઘણાં શહેરો છે જેમકે સાલુથેમપ્ટન કે નાંહાં હમે પહેલાં ઉતરી આવ્યાં હતાં, એ પણ ઘણું સરસ છે. જરે હમે સાલુથેમપ્ટનથી પહેલાં આગની ગાડીએ લનડન ઉતરી આવ્યાં અને તો આનાં એક “રીન્નન્ટ સીટ” નામના મોટાટા રસતા ઉપરથી ગાડીની સેલ કરી નેઈ, તારે હમે આશચર્ય આત્રીયાં. તાંહાંના રસતાની ઉપર ગાડી યોડા. અને આદમી આની એટલોતો નીડ હતી કે, મુંબઈના કોઈ સરસો સરસ મેલાને દીવસે એટલી નીડ નહીં પતી હશે. એ જો હલી વસતીનાં ગાડી યોડાનાં મારનાં સબબથી તોઆનાં ઘણાખરા રસતા પથરના બધેલા છે ને એવું કહેવામાં આવે છે કે કોઈવારેતા એવા મક્કમ રસતા પણ દબાઈ જાય છે. રસતા એવા મોટાલા રહે છે કે ગાડીની પાંચ હાર બલકે વતી સહેલથી ચાલી સકે છે. એ વરોએ વહી પડે ચાલનારા સાડા બંધે બાજુએ પગતીઆ બાંધેલી હામે છે. રીન્નન્ટ સીટ સાલુથી નામીઆ રસતા કહેવાય છે. જોવા કે આપણો કોટનો ચરચ સીટ. બીજું એ સહલી મોટી ગ લીઆ હેવાથી રસતાઆને દેખાવ યહોન રલીઆમણે લામે છે. યહું કરી તે રાતને સમે ને કદચ તમે તાંહાથી જતા હોવ અને નીધા કરીને જુવોતો આજુબાજુ ગીઆસ લાઈડનાં દીવા બલતા અને યોડીઘણી નીડ કમ થયેઆને લીધે સંધું છવને આનંદ અને મુશકારક દેખામે છે. લનડનમાંના સઘલાં યેરોની બાંધણી એક જ સરખી, મોટાટો મોટાટો બેલીઆ, કાઈ આપણી મુંબઈની બેલીઆની માફ કે લાંબી ટુંકી નથી રાખવામા આવતી. લનડન જેવા મોટા શહેરમાં દરએક ગલી તથા રસતાને જુદા જુદા નામે આપવામા આવે છે ને એવું કરવાનાં કારણ ઘણું છે. વસતી ઘણી મોટાલી પડીઆનાં સબબથી ઘણીવાર એવું બી બને છે કે એક ઘરનાં રેહનારાને પોતાના પડોસીનું નામ ખબર નથી. એવે સમયે લોકોનું રેહકાણ એલખવાને દર એક ઘરને “નંબર” આપવામા આવે છે કે તે નમબરનાં ઘરમાં ક્વાણે શખસ રહે છે તે એલખાઈ આવે. અબજને બેહુના તમને ખબરતો હશે કે આપણા મુંબઈનાં ઘરોને પણ નંબર હામે છે, પણ હીઆતાં નંબરોના ઉપીઆગ કર એકદમ કરવાનાં કારણ સીવાએ બીજી કંઈ નથી. કુકા નોતો લનડનમાં મુશકલ છે. જો દાહાડે હમે પોસેતા તે દીવસે એ રસતેથી ગાડીના મેસી મેલ કીપી તો તે રસતાપરની નીડ તથા એ દુકાનોના ચમકાર એ ઈંચચરત થયેઆં. દરએક દુકાનોમાં મોટાટા મોટાટા આપા કાચોનાં બારણા બારીઆ હામે છે અને દુકાનોની અંદર એવી રીતે સામન કોડવીઆમાં આવે છે કે બારણે નનારાએતો છવ તુરત લલચાએઆ વીનાં રેલ નહીં, અને એ કદી કોઈ અંદર એવું ધારીને જાય કે હું કાઈ નહવી ચીજન ખરીદ કરીસ તો તે પોતાની કારણાઓ તુરત કાઢામે, કારણ કે તેની પાસે કાંઈ મુખાર વગરની બીજી એવી રીતે લાવાને દેખારે છે અને એવા મધુર શબ્દોથી તે

વેચનારઆ તથા વેચનારીઆ બોલે છે કે કોઈ કંજુસનો કંજુસ હાયે તેનેથી પણ કાંઈબી ખરીદ કરીઆ વીના રેહવાએ નહીં. કદાચ તમે એમ કેહો કે મુંબઈમાંથી સઘલી બીજી નહીં, એ ખરે છે એ મારાથી ના નહીં કેહવાએ. તમને મેં ઘરોનાં બાહારનાં આકાર વીચી આગવ કે હીઈ છે. હવે અંદરનાં ભાગ વોરે મોડું લખવું સમજાર પાડજુ. લનડનનાં ઘરોતો એક બેલીઆના સઘલા એક જ તરેનાં હામે છે. તેમાં ચાર કે પાંચ ઈઆ તેથીબી વધારે માલ હામે છે ને બખરચીખાનું સઘલાની નીચે, જોએતલી એ રેહે છે કે જેનો ધુમાડો તથા ચોરડામાંની સગડીના ધુમાડો કાઢાડી નાખવા સાડું ચીમની (એટલે ધુમાડીઆ) કરવામાં આવે છે. સઘલાં ઘરોમાં ચોરડાઆ તાંહાનાં રહે છે. એના બે સબબ છે, એકતો ઘણી જગા નહીં રોકાયે ને બીજું તાંહાના ચોરડામાં કંડી યોડી લાગે, દરએક ચોરડા મા સગડી બાંધેલી હામે છે. (સગડી હોમને તથા જવેલી નહીં લાગી એ વોરે અને ઘણીવાર સાંભરેલાં હતાં વાંકેનું હવું પણ નરે નેએલી નહીં. હમે જે રૂતમાં ગયેઆ હતાં તે રૂત ‘સમર’ કરી કેહવાતી હતી અને એ તેઓની ગરમીની રૂત છે પણ તેઓની ગરમી આપણી ઘડી નહીં એ છે એથી સગડી કોઈજ વાર સલગાવતાં હતાં પણ એ યોની જરે ‘વીટર’ ની રૂત આવે છે તારે કેહે છે કે સગડી આગલ ઘણી મજ પડે.) બીજું ઘરોમાં ઘણું કરીને નીચે લખેલા ચોરડાઆ જરૂર હામે છે. “દરાઈંગ રૂમ” એ ચોરડો સારો સમારેલા ને રોસત રોસતદારો એલખાણ પીછાન વાલાઆની સાથે મુશકારક કરવામાં તથા બેસવાના કમમાં આવે છે. “ડાઈનીંગ રૂમ—આવાનો ચોરડો. “બેડરૂમ” મુશનો ચોરડો. “લાઈબ્રેરી” પુસ્તકખાનું ઈઆ અખીઆસ કરવાનો ચોરડો. એ વગેરે નેએતલી એ રોપવાની જગીઆ તથા માકર માણ્યોની બેસવા ઉપર ને જગીઆ બાંધેલી હામે છે. પાણી સઘલી બાજુપર કારકો ફેરવીઆથી બધે પોલાંચતું ધામે છે. તોહીના પવન ધાઈ યંદો ને દુઃખામે છે તે સબબથી સઘલાં બારણાં બારી બંધ રાખવાનો સ્વઈઆ એટલે મુખી ચાલે છે કે બાહારનો દરવાજો પણ બંધ રાખે છે. કોઈ અંદર આવવાને માંહાંનું હામેતો તેણે બાહારથી ઘરનાં તોરનું બકલ જેમકે કે હામેતો તેણે આગલ ટાગેલા ઘર વાગે છે એટલે બાજુસ ને તેથી રસોડી આગલ ટાગેલા ઘર વાગે છે એટલે બાજુસ ને ઈ બારણે ઉઘાડી તેને અંદર લે છે. ને પાછું બારણું બંધ કરી એ શખસને દરાઈંગ રૂમમાં મેસાડી આપવને તેની આવીઆની ખબર આપે છે. આપણી સાથે વાત કરી તે શખસ પાછો જવાને તઈઆર થાયે તોઆરે આપવને દરાઈંગ રૂમનાં ઘરનું બકલ જેમકે કે નીચેના માકને તે થી ખબર પડે ને તે પેલા આદમીના પાછું બારણું ઉઘાડી આપે. દરએક ચોરડામાં પણ ચાકરોને બોલાવવા માટે ધરેના તારો મુકેલા છે. એ તારોની વેતણ પર બંધાયે તોઆરેઆની કરવામાં આવે છે. ઘણું કરીને ચોરડા માકર રાખવામાં આવે છે કાંએક ગરેડોને બીજા ધંધા ધણા તથા તેમને પગાર મોટાટો આપેલા વેતે છે. પણ એ રોડોના પગારથી આપણા માકરો કરતા વધુ અને તે આપણા તરણ ચાકરનું કામ એખીનું કરે છે એવું નહીં પણ સઘણ કામ એવી રીતે કરે છે કે સઘલા રાત રહે છે.

હાલ લખાણ થવાથી કદાચ તમને વાંચતાં કરાશે આવશે તેથી બીજી વાર લંડન લીધે લખીશ.

પરચુટણ.

જોરે લાંબી મુદતનાં કોઈબી દસતાવેન અથવા લખત પંચર ઉપરની ચેહાઈ ઉડી નહીં ફીકી થઈ ગઈ હોયતો તેની ઉપર ટાનીક અથવા ગાલીક આસીડ લગાડીઆથી પાછી અસલી હાલતમાં તે આવી શકેછે.

દીન રામશી નાંખનાં સખશે એવી ગણતરી કાઢા હાડીછે કે ઈંગ્લેન્ડ અને મકાલેન્ડમાં અહીં દર આઘતવા રે ૭૫૦૦૦ વાંચેછે તાંહાંનાં પાદરીઓ કરેછે !

ફુનીઆમા સઉથી જરૂરથી ચાલનાર સડીમર—ઈજપટના “વાઈસરાયને” વાસતે એક સડીમર બધાઈછે તેની તપાસ કરતી વખતે તે એક કલાકમાં ૧૮૫ “નાટ” અથવા—માઈલ ચાલી હતી. આનમુખી એવી ચાલ આખી ફુનીઆમા કોઈપણ સડીમરની માલમ પડી નથી.

સોમન લેવાની નવાઈ જેવી રીત—ચીનાં લોકોને ઈંગ્લેન્ડે અદાલતમાં જવારે સોગન આપીઆમા આ વેછે તારે તેઓને આપણી પેઠે પરમ પુરાતક ઉપર શોગન આપતા નથી પણ તેઓની રીતે તમારો ફેરીનાં વાસન અથવા રકાબી ભાલઆથી શોગન આપેછે. અદાલતમાં તેઓ નીચે મુજબ શોગન લેયેછે. “તમારે સાંચું બોલવું”, બધું સાંચું બોલવું અને સાચાં સવાયે બીજું કંઈન બોલવું નહીં, આ રકાબી અથવા વાસન નજ ભાંલઆ તે મન ને જીકું બોલશેતો તમારા જીવના પણ કટકા થશે.”

ફરીઆમાં લેવના કુવા—કાસપીઅન સમુદરના કી નારા ઉપર એક તેલનો કુવો અહીં આવીઓછે. એક ખડકમાં એકસો વીસ કુટનો ખાડો ખોદવા પછી, તેમાંથી એક તેલનો ઝરો માલમ પ્રકીઓ તેમાંથી વીસ મીનીટ મુખી તે વ વેવવા પછી, એક મોટા ધડાકો થઈ ધરતીકંપ થયો; કે જેથી મજૂર લોક બીહીને નાશી ગયા. તે ઘોષાટ નરમ પડવા પછી, ખારા પાણીનો એક ઝરો જોરથી કુટી નીકળીઓ. તે છવીસ મીનીટમાં બંધ પડીઓ. તારપછી તેન ખાડામાં થી ફીજી, ધુવાડો, અને પરમ નીકલવા લાગા. તે પુરા થયા બાદ, ખાડામાંથી સરાસરી ૧૫૦૦ થી ૨૦૦૦ કુડી ભરી તાક તેલ કાઢાડવામા આવીઉંછે.

બચાને કદી મારશીનાં—જે તમારાં બચાએ કરો શંક અથવા તકસીર કીધી હોયતો તમારી પેહલી ઈછા તે બચાની ખાતરી કરવાની હોયછે કે ને તેજી કીધી તે ખોટું છે. હવે એકવાર જાણીઆ છતાં તેન તકસીર કીધી કે છે તારે તમે તમારા હોકમને તામે થવા ફરમાવોછો. તમારી, તમારવ બચાઓ ધુમ ફડીલાને તામે થવા કરતાં, તમાર ઈછાને તામે થાયે એવી હોયછે. બચાઓ કુલત યમકી

થીન આપણાં હોકમને તામે થાયે એવી આપણી નેમ નથી પણ તેઓ જે જીવ અથવા તકસીર કરેછે તે, જીવ અથવા તકસીરછે એવું સમજ, તેઓ આપણાં હોકમને માન આપે એવી આપણી ઈછા હોયછે. જે બચું કુલત મારની બીહીક થીન તામે થવું હોયતો ચોતાની ખરી તકસીર થુછે તે તે નાં ઘેઆનમાં આવનાર નથી, અને એ રીતે જાંહુંમુખી તે ચોતાની તકસીર શમજ થકે નહીં તાંહુંમુખી માર મારવો પડેછે. મારેલો માર તે નંવલીથો વીશરી જાયછે; પણ ખરી રસ્તો કીધો તે તેની સમજમાં એકવાર આવેછેતો તે ક વચીત પછી વીશરવું નથી. ધણીવાર બચામાં મોહાસ કરવાની તમે મારથી વધેછે.

જે મહીનાની વાત પર, એક ફરીઅન ગાનડીઓ મજૂર, નામે કમીસારાઈ, ચોતાની વરસગાંડને દીવસે સવાર ના પરીડીઆમા, દેવલમા બંધ બંદગી જુઓર, દેવલમાથી પાછો ફરતો હતો, તેવામાં જે નહીં ઓલંગી તેને બચું હતું, તે નદીપરનો પુલ ખસેડી ચુકીઓ હતો, મારે નદીની પાસે એક વાડીમાં ફરીઆનો શાહ હતો તેને જોવાને લોકોની ગીમ બની હતી, તેમાં કમીસારાઈ પણ સામેલ થયો. ચોતાના શાહને કોઈ દીવસે જોયેલો નહીં, તેથી તેનો મેહરો જોવાને છેક આગળ વધીઓ. તેની પછવાડે એક બીજો શખસ આગળ આવવાને જોરથી તબવીન કરતો હતો, પણ કમીસારાઈ ચોતાની ઝગો ખોવાને માહતો નહીં હતો; તેથી તેનું થોડોક વાર કંઈ વળીઈ નહીં. જ્યો શાહ ગાડીમાં મેશવા જાયછે તેવોન પેલો પછવાડેનો શખસ કમીસારાઈની આગળ નીકળીઓ અને ચોતાના ડગલાના અંદરના ગમવામાંથી પીસટોલ કાઢાડી ફેડવા જાયછે, તેવામાં કમીસારાઈ તેના હાથને આંબકો મારેઓ, તેથી ગોલી આઈ ગઈ અને શાહનો જાન બનચીઓ. લોકોમાં હો હા થઈ રહી અને પેલો ધુનેધાર થોડા વારમાં પકડાયેઓ. કમીસારાઈ જીવ લઈને નાઠો. તેને ઘણી મેહનતે પકડી લાવી આ. શાહની આગળ ઉઠો કરવાનેવાર તે મજીનપર પડી પડે લાગો. શાહ તેને ઉઠાડી હાથને મોસો ઘઈ તેને અચીરનો ખેતાબ આપીઓ. મોટા મોટા ઉમરાવો તેને માત આપવાને આવીઓ, અને જે ઘણી સલામના મીસકીત હતો તે બચેરમા ઉમરાવ ગણાવા લાગો. વાંચનાર ! આ ખરી વાત, અને તેવી સરાગાતથી જોડી કાઢેલી ખોટી વાતને, કેટલી ઝાંખમાં તાપેછે !

રમુએ કુરસત.

૧ છું. જેલ મથેનુ બચું જમીન ઉપર કાઢેડે, મક્કા પેહલાં જમીરી, માલુસ તેપર પાડે; આખો તેની ફેડો, કાણુ તેને કરે, બચું માંથી છુટું, ચોગથી ફરે; માઈઓ તમો લાવી, હેતથી તે ધર, ખુશી થઈ રાખોછો અંગની ઉપર.

૨ છું. અરધાઈ મનાં ખાડામાં, મગત અરધી બપ, મેતારા, માન, મુરન, મેહલથી સમાપ.

૩ છું. પુરૂષવી ઉપર, એક રાત્ર, દર વરસે કરવા નીકસેછે. તે જાંહાં પગલું મુકેછે તેહાં આખાદની યાએ છે. હજારોને તે બખશેસ કરતાં યાએછે. ભુખીઆને તે અનુ આપેછે અને પેપાસાને તે પાંહુ પામેછે. તેના આ વવાની ચેતવણી આપવાને ઘણુ કરીને-તેના એપદારો તે ની આગમન વેહેતી તરવારને અગ્રકાટ બતાવેછે અને ન ગારાં વાળેછે. વલી તે-રાજની-મેહેરબાની સધલી પરજ ઉપરનછે એમ નથી. સધલાં જન જનાંવર, પાહાડ, ખેતર, આહાડ પાન, ઇતીયાદીને તે અમન અમનમાં રાખેછે એ રાજ કોણ તે કહેા.

૪ થું. ઇંગલંડનો બીએ હેનરી રાજપાતની ગાદી

ઉપર બેઠો તેની આગમન તેની એક રાત્રનંદ નાંમેરાખેલીરી હતી જને જાહાડ પાનનાં વે

લાએ ઉગાડી તેની ગલી શું ચીએ બનાવી તેહાં માડવમાં રાખી હતી. એ માંડવામાં જવાને રસતા એટલેતો બીક ટ હતો કે અંદર જનાર ધણી ભટકી ભટકીને પાછો રહે. હેનરી પોતે પણ ખાનગી રીતે એક-રેશમી રોરો બાંધી રાખેતા તેની મદદથી અંદર જઈ શકતા હતા.

ઈંગલંડમાં ગમતને ખાતર એવા માંડવાએ બનાવે છે જાંહાં લોકો તરેહ તરેહની ગમતો કરેછે.

એવાજ હેખપડન કોરદમાનાં શું ચવારા ભરેલા માંડ વનું આ એક ખરું મચી આપીડેછે જેની વચે મે જાહાડ છે. કારી લીટીએછે તેને આરી આહાડીની ભીત સમજવી અને જાંહાંથી ખોડો મારગ દીશેછે તેને અંદર દાખેલ થવાનો દરવાજો સમજવો અને તેમાં ઘઈ આરી ભીત ન હી નડે એવો રસનો પકડી શકેથી ટુકે રસતે પેલા મે જાહાડ આગલ જવું.

ખોલા શો.

વાંચનાર જે રસતા સોધતાં તમે એક મે વાર ભુલાં પડો, તોએ એ તમવીજ આણુ રાખી સોધયોતા રસતા જ રર મલશે.

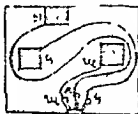
ખોલાશો ગઈ વેલાનો.

૧ છું. કારો.

૨ છું. ચંદરખા.

૩ છું. ઘડ.

૪ થું.

ઊપદેશનાં પદ.

(ગયા આંકમાં હતું તેજ રાગમાં.)

તન તું ગણેછે તારું રે તે નથી તારું. ૧.

પૂષવીના પરમાણું, જેણા ઘઈ ભણું રમાણું,

સુધારીને કયું સાઈ રે, તે નથી તારું. ૨.

સંભાળીને રાખું સાણું, તોલવાણું કયું તાણું,

ખવરાયું ખાટું ખાઈ રે, તે નથી તારું. ૩.

જ્યારે તે રોગી જણાશે, મુકવાનુ મન થાશે,

અતિશે થશે અકાઈ રે, તે નથી તારું. ૪.

ભવનર જ લીધું ભાડે, અવધ્ય આખર વહાડ;

જેનુ તે તેને જનાઈ રે, તે નથી તારું. ૫.

પંથી આડ હેઠે પેઠો, મે ઘડી કરીને મેઠો;

મૂઠ જાણે આડ માઈ રે, તે નથી તારું. ૬.

સ્વજાતણીર રાખ થારો, અતે એતો ઉડી જશે,

હશે સાઈ કે નાઈ રે, તે નથી તારું. ૭.

તેના તે તરવો ધુંધારો, કૈકની કાપા રમાશે;

વિચારીને એતો વાઈ રે, તે નથી તારું. ૮.

તેની તેજ માટીતણા, ઘડાએલા ઘાટ ઘણા;

શી રીતે બધા સંભાઈ રે, તે નથી તારું. ૯.

અગત છુએછે જાણું, તોય નથી જાન થાણું,

એણું શું ધણું અંધાઈ રે, તે નથી તારું. ૧૦.

નરૂર જે એણું જાણું, તેના શો ગમત તાણું;

જાને માટે શણગાઈ રે, તે નથી તારું. ૧૧.

પર ઉપકાર કરીએ, તેથી ભવજળ તરીએ;

બીજુ એકે નથી બાઈ રે, તે નથી તારું. ૧૨.

પલકમાં નાથ પામે, દાખુ દલપતરામે;

આપી ઝાઝું શું ઉચાઈ રે, તે નથી તારું. ૧૩.

ચુક—ગાંધ્યા આંકમાં "અમેરીકા ખંડમાં ખુદશત ની અન્નએબીએ" એવાં પ્રધાતાં હેવ હુનીઆમાં સડથી મોટી નદી મીસીસીપીએ કરી વજેડેછે તેને બદને એમેલેન વાંચવું.

બાગમાં હું મુલેલા હતા તેવામાં એક જેહરી સરપે આવી અને કરડીયા, તેથી તેનાં ડંખનાં જેહરીથી મરણ પામીયા. આ પરમાણે હાલ પણ આપું દેશ એવન માનિએ. હવે ને વાહવા પુત્ર, ને જેહરી સરપે તારા બાપને ડંખીએ હુ તો તે કયો ! તે હાલ તેની ગાદીએ બેસી તેનું તાન પેહેરેછે.

કીરોજ—ઓ ગેબી ફરેસતા !! મારો કાકો !!!

જીત—હા, તેજ બદકાર, તેજ છીનાલવા હેવાને પોતા ના પરાકરમથી મારી પેયારી અને દેખઈતી નેક રાણી સં ગાત સંબંધ રાખેયો, તેણીની મનતા ગેબવી, અને એથક નાં કોલમનાં આપણો બની તેણે મારી ઉપર કરૂ કરમ કી ધું. ફકમનાં કરૂંતો, હું મારા બાગમાં રાખેતા પરમાણે પાછ લે પોહોરે આરામ લેવા થુલેલા હતા તેવામાં તારો કાકો કે કાકસ, છુપી રીતે પોતાના હાતમાં એક જેહરી પાલાનાં રસ ની સીસી લઈ તેણે આવેયો, અને તે વસતુ મારા કાનમાં નાંખી નાહણી ગયો. પેલી જેહરી વસતુની અસર એવી થઈ કે મારા શરીરની સમજી રગે રગેમાં તેનું જેહર પે વસ થઈ ગયું, અને મારું લોહી બીગડી ગપાધી રગત પી તમા પેયારી મારા સમજા ઉપર બંધાઈ ગયો—મારો સુવાળી અને ખુબસુરત માનડીને બાવળની છાલના નેવ ડી બડી કરી નાંખી. પછી પેણા રોગ બીજ સમજી મા હેલી ઇંદરીએ ઉપર ઉતરી પડીઆથી, ઘુરત મારું મોહત આવીયું. એ પરમાણે મારો ભાઈ, યઈ મારો મુદઈ, જન મારો લઈ, લઈ બેઠો સરવે કઈ—મારું તાન, મારું તખત, મારી મીલકત, અને વળી લઈ બેઠો મારી રાણી, હા, એ કેહવી કાંહણી ! ને મારી કેહવી દયા, મારી લંદગીનાં ખીલતા બાહરમાં અને કાપી નાંખીઆથી, હાલ હું ધરખા ર વીના બપકરો ફરૂં—નાંહાણી મારી લંદગીમાં થય હું પાપ કપાઈ જ્યે નહી તેહીસુધી મારું કામ થાએ ન હી—આ કેહવો મનન ! આ કેહવો સીતન ! તારી અંદ ર સદશુણ હોએતો આ વાત મુગે મોહડે ખમી બેસી રેહ તેના, અને બેસતાન શેહરનાં બાદશાહી બીજાનાને અથ દીત લગતી નેડાએલાં નેડાંથી અપવીતર કરવા રેતો નાં. મારી સોપેલી ફરજ તું બજાવે તેની આગમન હું તને એ ક ચેતવણી આપુછું, તે એકે તારી પોતાની માને તેણીનાં અપરાધ ખાતર કાઈ પણ ઇજ્જત કરતો નાં—તેણીને પોતાના અંતકરણ ઉપર સોંપેને, અંતકરણનાં ચટકાની સીખસા તેણીને બેવકા દીવને લાગીયા વીના રેહનાર નથી. હવે, પ રોડીલ નમરોક આપવું દીસેછે, સેવારાની રોશની બંદખી થતી જાયેછે મારે—

શિશન કશક, ઝેબી મુખામ,
મીયા વીના, એટલુ કામ,
કડે ન સેતો, જરા આગમ,
પીનાની પરીવાની રાખને કામ.

(જીત જતો રહેછે).

કીરોજ—ઓ આકાશ, પ્રથમી, મુશી, માન ! બીજુ મું ! રોગખનુ દુશ્મ મકાન ! અરે કીહ ! મુપ ગોહ આડ ન માન, હાલ તું તંગ પાર, નેસોની જ્વન, પીનાની પરીવાર માપુ ન કામ, તેા જ્વનને છત્રપરે માર દશામ.

અરેયોમ બવા ભુત ! કાંથી કેહવી રૂખ, રાખે તારા ભવીચના મારેશા લેખ ! આ મગજનાં ખાગમાં બરી મરવ મમ, હુકમ તારો પાલવા પડ એકદમ. અરે મોરત ! પેલી મોરત કમળત ! પાધરી તે હેતેતો પીડા ન થાત ! હવે હાં મોર સેખણુ નેપ કમમ. (બચેછે). “કાકા, મમાન હવે, પાકિલ તારો જમ.” (એવામાં હાઈગ તથા ગુમ આવી લાગેછે).

હોરોગ—કીરોજ ! શાહ કીરોજ,

ગુસ—કીરોજ, કેમ કેહવી ખબર ?

કીરોજ—ઓ, ભારે નવાઈ જ્વો; ભારે અનખ !

હોરોગ—કીક ભાઈ, હમુને વેહેડો—કેહ—હુમોભારે ખેમેન રહેઆ—છપ્પમે.

કીરોજ—નહી ભાઈ, નહી, મારેથી કેહવાએ નહી, કદાચ તમે કોઈને જણાવી દેએ.

હોરોગ—હું ખાતરી કરી કહું છું કે હું બીવકુલ કો ઇને કહું નહી.

ગુસ—રોસત કીરોજ હું પણ સતધરમથી જણાઉં કે હું તે છુપું રાખયા.

કીરોજ—તો કીક, જુએ ભાઈ, આ આખા દેશમાં એક એવો મંડાલ માણસ નહી હોય કે ને પેલાને (કાકોને) મલતો આપે. હા ! હા ! ફનીઆમાં બીજુ દુશ્મ આપણી કોઈને નહી હોય.

હોરોગ—હા ભાઈ, તેતો વલી સડ જણેછે, એથાંકાં ઇ નવાઈ નહી; અને વલી એ વાત જણાવવાને એક જીત ને પેરમાંથી ઉઠી આવવાના કોઈને નરૂર નથી.

કીરોજ—હા, ભાઈ તું કેહમ તે ખરૂં, અને એજન છે તો, સાહેબ મેહેરખાન, અને નવા રએ—આપણ પોત પોતાના કાંમ ઉપર જતા રહીએ.

હોરોગ—વા, હું હોમેન ઉડાવવાની કોસેસ કરેછ; ને મ તારી મરહ.

કીરોજ—ભાઈ, હું દલગીરછું કે તમોને નરા રીય લા ગી હોય, પણ એમાં હું થું કરૂં મારેથી તે કેહવાઈ શકાઉ નથી. તોખી અને એટલું કેહવા દેએ કે, આને ભુત આ વેએ હતા, તે નેક અને જલોછે, પણ હુમારી વએ થું વાત થઈ તે મારેથી કી શકાતી નથી. આપણ જુદા પડીએ તેની આગમન હું તમોને વીનંતો કરી કહું છું કે આજ સતરે તમે ને કાંઈ જીયું છે તે કોઈને નરા પણ જણાવતા નાં. આ રે આ મારી તરવાર ઉપર હાત મુકી ફસમ. એએ કે તમે કોઈને કેહેનાર નથી, કારણ તેથી બારે ખરાબી થયો.

પરકણ ૮ મું.

ભુતે આવીને નેઆથી કીરોજને છુપી વાત કહી તે હારથી કીરોજ મગજ અરધો મરી ગયેશ હોએ તેવી માલ વારવાર બતાવતો હતો, તેથી તેની મા તથા કાકો બારે અંદેશમાં પડીયાં હતાં કે રખેને તેઓની છુપી વાતનો સં સારો તેનાં કાનપર પડેશ હોય.

વળી કીરોજે શાહ કોલસના વજર પાહવનની મેરી

મેહરબાનુ સાથ મેહબત બાંધી હતી. આ વાત તેણીના બાઈ નોદરને લખાયાથી તે આદર્યાહુન કાંમ બનવા પરામા ન બતા નીકળે છે તેની આગમન પોતાની મેહુનને શીખ્યાં મણુ દેવા ઉમેા રહે છે.

નોદર—વાહલી મેહુન, સદા તમેા મોગવલે મુખે અ ને વેન, અને આરે વીશે કાંઈ પણ ફીકર કરશે ના, અને કામ પતર મોકલતાં રહેલે.

મેહુરબાનુ—થું તમોને તે વીશે કાંઈ બાક મ્મએ છે ?

નોદર—હા, ફીરોનને વાનતે, તેની બોલી તથા બખ યેસ ઉપર કાંઈ પણ બુઝતાં નાં, જુવાન મરદાં એશકની બીવતી ઉવરમાં મેહુલ વેહુલા બારે ખુશનુમાં પમરે છે, પણ એવો વમરાદ નોઈ લેવાને, વખવારના અને બોરો, પછી પાછળથી બેજનીવાલીની બરબોઈ બતાવીયા વગર રહેવા ન થી, આરે ફીરોનની ઉર તમેા દીયથી મનતા રાખો તેની આગમન સમાજને, તે કુઈ બતને બાંખસ છે. આને કદાચ તે તમોને માહુશે, અને કામે પવનપર પીક ફેરવી ફરી લયેતા તેને તમેા કાઈ પણ કરી ચકનાર નથી. નેમ નોલતીના યા સો એકવાર પડેમો તે ફરી ફેરવાઈ ચકતા નથી. તેમ એક વાર મેહુબત અથવા નેકાની તાલી પડીતા તે કાઈ પાછી ફેરવાઈ ચકાતી નથી. આરે હું કહું છું તેવર ખુબ દરીઆ ફીકરને કી પાછળથી પસતાવો કરવા પડે નહીં. કુમારી કનેઆ ઉદારપણે એકવારથી જો પોતાની ખુબસુરતી મંદર માની સામે બોલી કરી બેમેતા તે પણ એમ્દાંતની અથ વા બોલી ઉડાડ કહેવાએ, આરે સાવચેતી રાખી મારી શીખામણ ઉપર વેઆંન રાખલે કરણુ સરવેથી મરસ સચાં મતી પાસતીમાં રહે છે.

મેહુરબાનુ—તમારી આ શીખામણને તારાં દીલ ઉ પર બોધીયાન તરીકે રાખી ચુક્યા, પણ નેકીવાલા બાઈ, કેટલાક મતલબીઆ ધરમચુએની આક્ર સવરગને સીધા રસતાં છોડી કાંઈતી આડીમાથી અને મારગ બતાવતા ના. કેટલાંએક માણસો એશઆરામ અને શી (સાથે) વંપરપણાં માં ગારનવર ગરક ગમલા હોય છે. તોખી તેઓ બીજને ન શીમેત કરતી લેવા મનતા અને મેહુબતના આરાને પણ અડકવાની મના કરે છે.

નોદર—નહી મેહુન તેવી બોલી નચીએત હું તમેા ને કરતો નથી. વખત કહો. ગમે, આરે જુવું એવે, —પ લ જુએ સાંમહે આપણો બાપ આવેલો.

(પાદાન આવતા દેખાએ છે)

પાહુલન—હજુર હીયાં, નોદર ! તારે વાસતે વાંદાં વ યોબી રહેયુ છે, નવલી કર, પવન પણ પીકને સારો નીક લેયો છે: જતી લેવા મારા આચારીરવાદ લે.

(નોદરના માર્યા બાર કાન રૂપીને)

રંગાંર વખ વું નોદર બાઈ, મીખામણ મારી લે મનમાં વુ મારાં કહું તે અરે કહી મનમાં વુ નોઈ, મારા મણુથી વું આલે મુનેપે, આંખે મનમાં તે કહેવુ નવે મારા, કદી મોવતાં રાખવી નહી મરવા, વીખારમાં આવી નથી પણ આંખ, હુમમાં કહી નોમકું નહી મારા.

હસી ને મગી આપવું મંડ માન, અવાને થયી કરી મંડ વાન, ડેકી તારાં છેક લેવુ નહી મીખુ, વાંદાંણુ કુખાર કદી છેર જીવુ, કરી કાચી નહી મગન મીકી, જરા આંખીએથી નીમ કાપ મીકી, ખરા મીનર કાકી વીકામી મીકી, નરો દીન મંડ લોખંડની મીકી, કહેવ ન કહો કદી મોઝ મગ, મરુ પર તોમ લેવી મગમ, હાંમી દરીને પડો નીખાકી, મગીને અતે બનાવો અનાકી, વતે મગમીમા કહી નહી મીકાન, આપણ જીવની આગમનથી માન, પોનાગ વુ પેટરે કીમીનર એસ, તાર મગવુ ને આતી નરે તોગ, રેનમી અકમકીત ને રંગીન મીખામ, બાવિ પેદરનારને દરકી પનાન, કહીવુ લેવુ કે લેવુ ની નહી નહી, આપા ખનપર કાચી નહી મીકી, કહીના પાકી તોગે ને નયારે, બોવાં જતી વતી મીનર ખનકે, વેવર મુગી લે, રાખા વુ રંગન, પોતાના દીને નરે નરે વુ મગ, નેચી પરીનામ નીકને એવુ આપ, કદી ન કરે વુ કાંપણુ પાપ, કીખામણુ એટલો મીનરી મીધાર, આગીવાદ મારા થા હી પમાર.

નોદર—મોઝા ઉપકાર સાથ હું નમી તમારી રજા લે છું. (મેહુરબાનુ તરફ ફરીને) વાહલી મેહુન સવાંમની આ થ રહેલે, અને મેં ને તમને કહેલું છે તે ખુબ પાદ રાખલે.

મેહુરબાનુ—તે વાતતા મેં મારી છાતીમાં કળે 'ઈ' રાખી છે, તેની કુંચી તમારી પોતાની પાસા રહેશે.

(નોદર હી નહા રહે છે)

પાહુલન—મેહુરબાનુ, તારો બાઈ જતી લેવા તુને થું પાદ રાખવા કહી ગયો ?

મેહુરબાનુ—મેહુરબાન આપ, શાહ ફીરોનને લગતી કંઈક વાત.

પાહુલન—હા, હા ! કીક થયું—હું પણ અતરે તારી આગલ એન બાનદાર વાત કરવા આવેલો છું. મેં સીમ લીધું કે ફીરોન સાત વું વાર વાર કુપી વાતચીત કરવામાં અ ને તેવું કરેલું સાંબળવામાં થયો છુટ લે છે, એ મારી વાત ! ને એમ લેાપતા પેચારી મેરી હું તને મેનરહી તરીકે નજા છું કે નેમ આપણી દુરમનને છાને તેમ તે સમજણ રા ખી નથી. હવે મેં નરો મનેતો અરેખરે નહાવ કે તારી અને તેની વચે થું વાત થઈ હતી.

મેહુરબાનુ—તેજે મેહુ એકની વાતપર મેનતું હેત આપવાને મારી ઉપર દરખાસત દીધી હતી.

પાહુલન—તેવું હેત ? પુક ! તું અને કુત વીધુના શી નાંમન છાકરીનાં નેચી દીસે છે, ને કુલની આડી ઉપર વીધુ લડેલો નોઈ તેને પણ પકડી લેવા જાય છે.

મેહરબાનુ—સાહેબ, હજુ મેં કાંઈ તારો વીચાર કેર વીધો નથી, અને હવે મને થું કરવું જોઈએ તે જાણતી પણ નથી.

પાહલણ—તેઆરે જો, હું તુને સમજાવું પાડું. એ મન સમજ કે તું એક બાલક છે અને તુને કોઈએ એક રૂ પીએ આપીએ જે પાછળથી ખોટો અને સીસાનો સામે ત થયો, ખાટે થું તેને નકાસે ગણી એક કારે સુકી બેઠી છે.

મેહરબાનુ—ખરૂં, પણ તેણેતો આખરૂં દરકારથી ખરૂં દીલ બતાવીયું છે, તેથી તેનાં બોલ ખરા હશે.

પાહલણ—હા ! હા ! ખરૂં દીલ, તેના ખરા બોલ ! તું નથી સમજતી એ જીવાન મરદનો દરએક બોલ ખજુ તર પકડવાનો એકેક ફીરો છે—જે પેહલ પેહલાં લલવાઈ ને આગળ જોયેરો પણ પાછળથી વધારે સમજ શેકાર નજા પોતે એકને કાસામાં સુકી બીજગમ રોડે. વળી તું જાણતી નથી એવો બાદશાહનો બેઠો છે, ફીરામાં આવે તેમ કરે અને ચીતમાં આવે તેમ ચરે ઉડા ઉડાં પાંછીમાં ચાલવાને જે ધણી દેહશત રાખે નહીં તેનાં બોલ કેડવા મા નવા ! નહીં મેહરબાનુ નહીં, હવે પછી કોઈ કોઈ આ પતી ના અને તેના મધુર બોલવા ઉપર ભરોશો રાખતી નાં. દુકમાં કહું છું કે તું કાંઈથી તેનું સાંભળશેતો શેવર ખરા બે પરીજાન નીપજો, જીધી તારા હુદા બાપને નામેશરી લગાડીયા વીના રહેશે નહીં

હવે વાંચનાર જુઓ, શાહ ફીરોની ચાલ ગમથી થેલી હતી તેથી તેની આ તથા કાકો તેને ધીકારતાં હતાં એટલું જ નહીં, પણ દરબાર મહેલાં સરવે અનલવદારો તેને વીશે તાડું બોલતા અથવા કરતા હતા તેઓ મહે બાદશાહનો વજીર પાહલણ પણ ફીરોને ભારે ધીકારતા હતા. એટલું જ નહીં પણ તેના ઊકારે નોદર પણ તેવો જ ચાર રાખતા હતા. એવામાં ફીરોની મમતા પાહલણની સુખસુરત મેરી મેહરબાનુની ઉપર લાગેલી હતી. આ જીવાન સ્ત્રી પોતે પણ ફીરોની ઉપર મમતા રાખી તેનાં સાચુને સાંભળતી હતી, એવામાં તેણીનાં ભાઈ તથા બાપે વચમાં રંલક સુકી. તેઓએ ઉપર નજાવેઆ પરખાં છે મેહરબાનુને નગીએત કરી ફીરોનેતો એક બોલ પણ સાંભળવા મના કીધી હતી. તેજ પરખાં છે તે ચાલવા લાગી. એ શાહ દાહડામાં ફીરો તેણીની સુલાકાત લેવાને ગયો. પણ પેલીએતો કરાવ પરખાં કાઈ કોઈની આપીયું નહીં અને પેલા એકાકથી થેરાએલા ફીરોને અપમાન લગાડી હું, જીધી વલી તેના કુખ ઉપર ડાહડ પડીયોઃ અને તેનું ગમગીનીથી ચરેલુ મગન વધારે મેડા કાહડવા લાગું ફીરો જ ગયા પછી મેહરબાનુ પોતાના બાપની આગલ કરીઆ કરવા ગઈ

પાહલણ—અરે કેમ ! મેહરબાનુ શું છે ! મેહરબાનુ—સાહેબ, મને એટલાંતો દેહશત લાગી કે હું શું કહું !

પાહલણ—એ ખોટા ! દેહશત તારી ઉપર શાની ! મેહરબાનુ—મીયા આર મેખી.—હતી હ એખી, શરિફ ખમી ગોરો,—અને મોશી ખોરો, આવી ઉનો આગો,—પછી નીચો પગોઃ તેનીની ની મધુક,—અમાનાં નહીં દુઃ

જાન પગને કોરે,—આડા અવકાં પકડે, અંગમા હોય ન શોહ,—તેવું શીકે શોહ, નજી દાનખમાથી છુટી,—અપિયો લેવા છુટી.

પાહલણ—થું તે તારા એકાકને ખાતર ગાંડો બની ચો હેતો !

મેહરબાનુ—હું કઈ તે જાણતી નથી, પણ મને કાસતી લાગે છે કે તેમજ હશે.

પાહલણ—પછી તે મોલીયો થું ?

મેહરબાનુ—પેહલાં તેણે એક હાતે મારો પોહચો મજબુત ધરીયો, પછી બીજી હાતે મોતાનુ કપાર ધરી મારી ઉપર ભારે હોળા ધુરકીયા. એ પરખાં લાગિવાર તે મને ધરી રહેયો; પછી મેં જોર કરીને મારા હાત છોડવીયા, જીધી તે એટલેતો દમકાં ખાવા લાગો કે મારી પોતાની છાતી બરાઈ આવી, અને એનું મારીર ધુનવા લાગું. શેવરે તે આંખ વીચી ચાલતા થયો, અને મારી ઉપર દુરધી નજર કીધી.

પાહલણ—તો દીકરો; માથો આપણે બાદશાહની આગલ નજ આ સધલી બીના કહી સંભળાવીયે. એકાકના આપણાપણમાં માણસજાત પોતાની અને વળી બીજાની પણ ખરાબી કરી નાખે છે ખરે એવો અટકાવ થયો જોઈએ. પણ તે થું હાલમાં કાઈ આડા સખુત તેને કહેવા હતા !

મેહરબાનુ—આડા સખુતતા હું કાંઈ જ તેને મોલી નથી; પણ જેમ તમે મને હુકમ કીધો હતો તેમ તેની ચીટી પતરીઓ પાછી વાલી હતી અને તેને પોતાને પણ મારી હજુરમાં આવવા ન દેવાને ગોડવણ કીધી હતી.

પાહલણ—હા, તો તેઆરેજ એ આ પરખાં મેકો બની ગયો હશે ! અરે મેખી વધારે ડાહડાણ ખરમી તેના અટકાવની બીજા કાંઈ રીત શોધી કાઢાડી હશેતો વધારે શારૂં. તોબી આ બીનાને અટકાવ થયો જોઈએ. માથો આપણે પાપરાં એના કાકા શાહ કેકાઉસની આગળ એની ફરીયાદ કરવા નજીએ.

(નતાં રહેઉ)

પાહલણ મોલીયો મનમાં, જોકે બાદશાહ પામ, મમતની વાત કહેતો, કેદે મને આપણ, શરિફનું થેતાપણ, નરવ તેનો મંતાપ; મતાપ ખેસે કહા, તે સુતોય આપા આપ.

અંગતપણે થતા અવગુણે.
માનની માણસ આગલ મરદી કરવાની
નુકસાન ભરેલી ચાલ વીશે.

ખચું ઇચા મોહાડું માણસ જેવું આનની પડી
હીં એટલે કુદરતથીજ તે આસાએજ લેવાને ચાહે. પેહલાં તેને બીજાના ઊપર પડી રહેવાને મને છે, તે કરવા કરવા ચાહડું નથી. રમતીઆલ ખચું જેમ આગલ કુદકારા મારવું હતું તેમ કરીઆને બદલે સુખ

સ્ત્રી વ્યોધ

પુસ્તક ૧૦ મું.

જુન ૧૯૬૬

આંક ૬ ઓ.

કરણી તેવી પાર ઉતરણી,

અથવા

બદી—રેહ છુપી કદી ?

કેકાહિસ.... બાસતાન શેઠરનો થાહ.

કીરોજ.... કેકાહિસનો માતરીઓ અને ખરનાર થાહ રસાગરોજનો બેરો.

પાહાલમ .. કેકાહિસનો વછર

નોદર .... પાહાલનો છોકરો

ગુલબાનુ .. બાસતાનની થાહી અને રીરોજની મા

મેહુશબાનુ... પાહાલનની છોકરી

પુસ .... એક અજબદાર.

શીરોશિ .... રીરોજનો દાસત.

શીપાઈઓ, સરદારો, ચાકરો, ઇતીઆરી

તથા એક જુત બાસતાન શેઠરના ખરજ પામેલા થાહ રસાગરોજનો દેખાવ)

પરકશણ ૭ મું.

ગયા આંકમાં તમેએ વાંચીહ હશે કે કીરોજ જુતની ખજવાઈ ગયો હતો. તેઓ અને બજી થયે હુર નવરે દેકાં છે ભવા લાગા તેથી કીરોજનાં ખનખા ધાસતી લાગી અને તે બોલીઓ.

કીરોજ—અરે તું અને કાંહવેર લઈ ગયો ! હવેતો તું વધારે આગલ તારી ખજવાઈ આવનાર નથી.

જુત—તું ભરાબી ધાસતી રાખીઆ વીનાં મારી ઉપર નભર દેરવી ચાલીઆ કર. કંઈ નહી તું ભરાબી કરતોના.

કીરોજ—વારૂ તેઆરે ડીકલ.

જુત—મારો બાહર કરવાનો વખત હવે લગભગ પુરો થાવા આવીએછે, અને ભરાવારમાં અને આતસની એ હ અને ગંધકના મોઝામાં ગંધાપુ પડશે.

કીરોજ—અકરોસ ગરીબ જુત ! તમે ઉપર કેહવી બધા !

જુત—મારી ઉપર દયા કીયાની આગમન, એક જુ

પત વાત હું ને તને કહું તે તું ખુબ થયાન દઈ સાંભલ.

કીરોજ—તું ગુપત વાત ! હા, ભલવી કર.

જુત—પણ તે આંભકી થઈ પેરે બેગી રહેતોના—કીનો લેવાને તુરત કંઈર બાકલ

કીરોજ—કીનો ! કીનો મનો !

જુત—એ, જુ તારા પીતાનું, રેહ હું પોતે,

કુખ માં જન્મે, તો કુખીઆ પછી રોતે.

મને હમને મના, એ મમવાને બાહાર

દીમે હમને દેછે, દેવતાનો માગ.

જીવગી પાપ, જીવી મનહુ બપ,

ધુના અને ગરબ, બપી માક થાપ,

પરે તેહા તુરક, દમોપર એ જાક,

રેહ તેહા મુશી, ખુશગ થાં કાક.

કેદની કાદછી, કેદનીકે કેદર,

એ કેદવાને તે, મનાઈ મને પુર.

પણ વાત એક મહુ, ને મુની તતકાલ,

સીમોવીઆનાં કારો, જેવાડિઆ થાપ માપ.

જીવ તારો જલઓ, થના પારો ન વાગ,

લોહ તારું જુઆન, થાંનિએ થડગાગ;

આઓ તારી એકદમ, નીકળીઆપે બાહર;

આમુની ભગીમાં, મને ભલહુ નલહુ.

માટે એ પેપાગ પુત, મચુન તારા મુન !

તારા પીતાનું થય, એ પાતકી ખુર !

કીરોજ—જુત ! એ ઈશવર જુત કોણુ !

જુત—જુત, હા, જુત, તારા પીતાનું ભેગક,

ખૂન તેનું થયું, છીણવી લેવા તેનો હક.

માટે કીનો તેનો લેવા, જવા દેતોના તક

માઆ આ મચુનપ લાખેનાના મક

કીરોજ—(ભવાં મહુશવી.)

તો તોય, તેગણુ, જવા દેના એક પત !

આમગન મધે હોય, તો મી આણી રેકવ !

આમગની મોંક, તેને આરૂ મચક !

આ ઉધગતી મોંકમાં, મચું એજુ બપ !

જુત—હા ! અને લાગેહ તું ભારે આતુરછે—કીનો

લેવાને તું પલવાર સુકનાર નથી. ને કીરોજ સાંભળ, મા

સં મારણી વખતે સરવે લોકમાં એવી વાત ફેલાઈ કે મારા

બાગમાં હું થુતેલા હતા તેવામાં એક જુહરી સરખે આવી અને કરડીયો, તેથી તેનાં ડાખનાં જુહરીથી મરણ પામીયા. આ પરમાંજે હાલ પણ આપણું દેશ એમજ માનેછે. હવે જો વાહલા પુત, જે જુહરી સરખે તારા બાપને ડાખીઆ હ તો તે કયા ? તે હાલ તેની ગાદીએ બેસી તેનું તાજ પહેરેછે. શ્રીરોજ—હા, બેબી ફરેસતા !! મારો કાકો !!!

જુન—હા, તેજ બદકાર, તેજ હીનાલવા હુવાને પોતા ના પરાકરમથી મારી પેવારી અને દેખઈતી નેક રાંખી સં ગાત સંબંધ રાખેયો, તેણીની મમતા મેળવી, અને એશક નાં લોભમાં આંધળો બની તેણે મારી ઉપર કવર કરમ કી હું. હકમાં કહુંતો, હું મારા બાગમાં રાખેતા પરમાંજે પાછ લે પોહરે આરામ લેવા થુતેલા હતા તેવામાં તારો કાકો કે કાઉસ, છુપી રીતે પોતાના હાતમાં એક જુહરી પાલાનાં રસ ની સીસી લઈ તેહાં આપેયો, અને તે વસતુ મારા કાનમાં નાંખી નાહુશી ગયો. પેલી જુહરી વસતુની અસર એવી થઈ કે મારાં શરીરની સઘળી રંગે રંગોમાં તેનું જુહર પે વસ થઈ ગયું, અને મારૂં લોહી બીગડી ગયાથી રમત થી તનો પોપરો મારા સઘળા સરીર ઉપર અંધાર ગયો—મારી સુવાળી અને ખુબસુરત આંખોને બાવળની છાલના જવ ડી બડી કરી નાંખી. પછી જેણે રોગ બીજ સઘળી જા હેલી ઇંદરીઆ ઉપર ઉતરી પડીઆથી, તુરત મારૂં મોહત આવીયું. એ પરમાંજે મારો ભાઈ, યઈ મારો પુછઈ, જન મારો લઈ, લઈ બેઠો સરખે કઈ—મારૂં તાજ, મારૂં વખત, મારી ખીલકત, અને વળી લઈ બેઠો મારા રાંછી; હા, એ કેહવી કાંછીયું. જે મારી કેહવી દશા, મારી લાંછીનાં ખીલતા બાહરમાં અને કાપી નાંખીઆથી, હાલ હું ઘરખા ર વીના ભટકરો કૂડું—જાહંજુથી મારી લાંછીના થય હું પાપ કપાઈ જમ્મે નહી તેહાજુથી મારૂં કામ થાએ ન હી—આ કેહવા જાનમ ! આ કેહવા સીતમ ! તારી અંદ ર સદજીવ હાએતા આ વાત સુગે મોહડે ખમી બેસી રેહ તેના, અને મોસતાન ચેહરના બાદશાહી બીજાનાને અથ યીત લગનથી નિડાએલાં નિડાંથી અપવીતર કરવા રેતા નાં. મારી સોપેલી કરજનું બું બળેયે તેની આગમન હું તને એ ક ચેતવણી આપીછું, તે એકે તારી પોતાની માને તેણીનાં અપરાધ ખાતર કાંઈ પણ ઇજ કરતો નાં—તેણીને પોતાના અતકરણ ઉપર સોપને, અતકરણનાં ચટકાની સીખણ તે હીના મેવકા દીલને લાગીયા વીના રેહનાર નથી. હવે, પ રોડીજ નતરીક આપવું દીસે, સોનાસની રોશની જાહંખી પતી જાએછે મારે—

શ્રીરોજ કહ્યું, હેમા મગામ, કીયા વીના, એજી કામ, કવ ન હેતા, જા આગામ, પીતાની પરીતીની રાખને કામ.

(જન જતા રેહ્યો).

શ્રીરોજ—ઓ આકાશ, પ્રચંદી, સુચી, માન ! બીજી શું ? દોખાવું કુશ માન ! અરે છીહ ! મુખ મોહ આડું ન માન, રીમ વું તંગ પર, તેસોની જન, પીતાની પરીતીના મુખ ન કામ, તે જાનમ ને જનરણે માર દશમ.

અરેશન બના ભુત ! કાલેકેલી રખ, રાખે તારા ભવિષ્યના મારેલા લેખ ! આ મગજનાં આકાશ ભરી મરવ ગમ, હકમ તારો પાલવા પડું એકરમ. અરે આરત ! પેની આરત કમગત ! પાપથી તે હતેતા વીડા ન થાત ! હવે લઈ માર લેખજ નોક કમમ, (વનગે). “કાકા, મગામ હવે, થાઉં તારા જમ.” (એમાં હાથેય તથા વ્રમ આવી લાગેડે).

હોશંગ—શ્રીરોજ ! શાહ શ્રીરોજ, તુસ—શ્રીરોજ, કેમ કેહવી અપર ? શ્રીરોજ—ઓ, ભારે નવાઈ જવો, ભારે અનમ ! હોશંગ—હીક ભાઈ, હમુને, વેહેલો કેહ—હમા ભારે એવેન રેહ્યા છઈએ. શ્રીરોજ—નહી ભાઈ, નહી, મારેથી કેહવાએ નહી; કદામ તો કોઈને જણાવી દેઓ. હોશંગ—હું ખાતરી કરી કહું છું કે હું બીલકલ કો ઇને કહું નહી.

તુસ—કાસત શ્રીરોજ હું પણ સતધરમથી જણાઉં કે હું તે છુડું રાખત. શ્રીરોજ—તો હીક, જુઓ ભાઈ, આ આખા દેશમાં એક એવો મંડાલ જાણસ નહી હોય કે જે પેલાને (કાકાને) મલતો આપે. હા ! હા ! ફનીઆમાં બીજી કુશદ આકાશી કોઈજ નહી હોય.

હોશંગ—હા ભાઈ, તેતો વલી સઈ જાણે; એમાં કં ઇ નવાઈ નહી; અને વલી એ વાત જણાવવાને એક જુત ને યોરમાંથી ઉડી આવવાની કાંઈજ નરૂર નથી. શ્રીરોજ—હા, ભાઈ વું કેહમ તે ખરૂં, અને એમજ છે તો, સાહેબ મેહેરખાન, અને જા રેઓ—આપણે પોત પોતાના કાંમ ઉપર જતા રેહીએ. હોશંગ—વા, હું હમાને ઉડાવવાની કોથેસ કરેછ, ને મ તારી મરજ.

શ્રીરોજ—ભાઈ હું દલગીરછું કે તમાને નસા રીય લા ગી હોય, પણ એમાં હું થું કવું મારેથી તે કેહવાઈ ઇકમ નથી. તોખી અને એકલું કેહવા દેઓ કે, આજે જુત આ વેઓ હતા, તે નેક અને જાણે, પણ હમારી વચે થું વાત યઈ તે મારેથી કહી શકાતી નથી. આપણ જુદા પડીએ તેની આગમન હું તમાને વીનતો કરી કહું છું કે આજ રાતર તમે જે કાંઈ જુજી છે તે કોઈને નસા પણ જણાવતા નાં જા દે આ મારી તરવાર ઉપર હાત સુકી કસમ લેઓ કે તમે, કોઈને કેહનાર નથી, કારણ તેથી ભારે ખરાબી પયો.

પરકરણ ૮ હું.

જુતે આવીને જાઆથી શ્રીરોજને છુપી વાત કહી તે હારથી શ્રીરોજ મગજે અરેથી મરી ગયેલા હોએ તેવી માલ વારવાર બતાવતા હતા, તેથી તેની જા તથા કાકો બારે અરેશનાં પડીયાં હતાં કે રખેને તેઓની છુપી વાતનો સં સારો તેનાં કાનપર પડેજો હોય. વળી શ્રીરોજે શાહ કેકાઉસના બહર પાહલનની મેરી

મેહરબાનુ સાથ મોહબત બાંધી હતી. આ વાત તેહની ભાઈ નોદરને બહાપાથી તે બોધાણુ કાંત બનવા પરગા ન બવા નીકળે છે તેની આગમન પોતાની બેઠનને શીખાં મણુ દેવા ઉગો રહે છે.

નોદર—વાહલી બેઠન, સદા તમે ભોગવને સુખ અ ને ચેત, અને મારે વધે કાંઈ પણ ફીકર કરશે ના, અને કાગળ પતર મોકલતાં રહેજો.

મેહરબાનુ—યુ—તમેને તે વધે કાંઈ શક નવે છે ?

નોદર—હા, ફીરોનને વાસતે, તેની બોલી તથા બપુ ચેસ ઉપર કાંઈ પણ જીવતાં નાં, જીવાન ખરદો મેશકની ખીલતી ઉલટમાં પેહલ વેહવા ભારે ખુશનુમાં ખમરે છે, પણ એવા ખમરાટ નોંધ લેવાનો, પગવાનો અને બોરો, પછી પાછળથી બેચુનીવાદની અવેશ બતાવીવા વગર રહેતા ન થી. માટે ફીરોનની ઉપર તમે દીલથી મનતા રાખો તેની આગમન સમાજને, તે કુદ જાતને માંખુસે, આને કદાચ તે તમેને ચાહ્યો, અને કાસે પવનપર પીટ ફેરી ફરી જયોતા તેને તમે કાંઈ પણ કરી શકનાર નથી. જેમ મોરતીના પા મે એકવાર પડ્યો તે ફરી ફેરવાઈ શકતો નથી, તેમ એક વાર મોહબત અથવા નેકાની તાલી પડીતે તે કાંઈ પાછી ફેરવાઈ શકતી નથી. માટે હું કહું છું તેમ ખુબ દરીઆ કે કરને કે પાછળથી પસતાયો કરવા પડે નહીં. કુમારી કનેઆ ઉદારપણે એકબારથી જ પોતાની ખુબસુરતી અંદર માની સાંપે બોલી કરી બેસેતા તે પણ બેઅંદાજની અથ વા મોઢી ઉગાડ કેહવાએ. મારે સાવચેતી રાખી મારો શીખામણુ ઉપર બેઆંન રાખને કારણુ સરવેથી સરસ સલાં મંત્રી ધાસતીમાં રહે છે.

મેહરબાનુ—તમારી આ શીખાંમણુને મારાં દીલ ઉ પર ચોકીમાન તરીકે રાખી મુકશ. પણ નેકીવાલા ભાઈ, કેટલાક મતલબીઆ ધરમચુએની માફક સવરમને સીધા રસતા છોડી કાંટાની આડીમાંથી અને મારગ બતાવતા ના કેટલાંએક માણસો મેશઅરામ અને શી (સાચે) લ'પરપણાં માં ગરદનવે ગરક ગાયલા હોય છે. તેમી તેમી બીજને ન શીએત કરતી વેલા મનતા અને મોહબતના એરાને પણ અડકવાની મના કરે છે.

નોદર—તહી બેઠન તેવી બોલી નથીએત હું તમે ને કરેતા નથી. વખત ઘણો ગયો, મારે જનુ નોંધાયે—પ લુ જુઓ સાંમણે આપણો આપ આપે છે.

(પાંદરના માથાં ઉપર હાથ મુકીને)

પાહલન—હજુર હીયાં, નોદર ! તારે વાસતે વાંહાં છુ થોખી રહેયું છે, નવદી કર, પવન પણ પીડેના સારો નીક લેયો છે. નતી વેલા મારા આશીરવાદ લે.

(નોદરના માથાં ઉપર હાથ મુકીને)

દેશાંતર બપુ નુ નોદર ભાઈ, શીખાંમણુ મારી લે મનમાં નું શાઈ, કહું તે અરે કરી મનમા નુ નોધ, મદા ચરણથી નું ચાલે સુખેય. આપે મનમા તે કેહવું નહી મગ, કરી જાણતાં રાખતી નહી મગ; વીઆરમાં આપે જરૂી પણ આડ, હુગમઈ કરી મોખનું નહી મોંડ.

હસી ને મળી માણુ મુક માન, આંદાએ ધરી કરવી મુક વાન; છોડી લાગ છેક લેવું નહી બીલું, વાહાં છુ કુખાંડ કરી છેદ છુલ. કરી કરવી નહી મગન બોરી, છુરા આંધીઓથી વીડા ચાપ મોઢી; અગ મીતર કાદકી લીધેથી ચુકી, જરા દીઠ મરે લોખંડની ચુકી. કોથ ન કરી કોઈ કોઈ મગ, મગ પડે તોજ લેવી પમંગ; હમી દરીને ધરો મીખાડી, હમીને અંતે બનાવેલા અનાડી. થતો મડબીમા કરી નહી નાદાન, આપવા છુવની આગમનથી કાન. મોચાનુ નુ પેહરે કીમતીન એવા, તાર જનુનું ને આપી અરે તેવા; રેમની ચક્રચીત ને રંગીન લેખાચ, બતાવે પેહરનાનો હુલો અવાચ. ઉછાનુ લેવું કે દેવુખી કરી નહી; જોશ અનપર કરી નહી મહી. ઉઝીના પાંચા નાચે ને નયાં, આતાર જઈ વળી મીતર પચાડ. ચેપટ મુતી લે, મગવા નુ દમન, મેપતા દીપતે મદા રહેવું મત; નેધી પરીનામ નીકે એવુ આપ, કરી ન કરે નું કાઈપણ પાપ. શીખામણુ એટલી શીખી સીધાર, આશીરવાદ અઈ થા હને પનાર.

નોદર—મોઢા ઉપકાર સાથ હું નમી તમારી રજ લે છું. (મેહરબાનુ તરફ ફરીને) વાહલી બેઠન સલાંમની સ્થ થ રહેજો, અને મે જે તમને કેહેલું છે તે ખુબ યાદ રાખજો.

મેહરબાનુ—તે વાતો મે મારી છાતીમાં કળ દઈ રાખી છે, જેની કુંચી તમારી પોતાની ધાય રહેશે. (નોદર ફરે નતો રહે છે.)

પાહલન—મેહરબાનુ, તારો ભાઈ નતી વેલા તુને ચું યાદ રાખવા કહી ગયો ?

મેહરબાનુ—મેહરબાન આપ, શાહ ફીરોનને લગતી કંઈક વાત.

પાહલન—હા, હા ! ઠીક થયું—હું પણ અતરે તા રી આગલ એન બાબદસર વાત કરવા આંદોણું. મે સાંજ લીધું કે ફીરોન સાત નું વારંવાર છુપી વાતચીત કરવામાં અ ને તેનું કહેલું સાંભળવામાં ધણી છુટ હોયે, એ ખરી વાત ? મે એમ હોયતાં પેયારી બેઠી હું તને ચેતવણી તરીકે નજા હું કે જેમ આપણી હુરમતને હાને તેમ તે સમજણ રા ખી નથી. હવે એક જરા મનેતા ખરેખર નજાવ કે તા રી અને તેની વચે થું વાત યઈ હતી.

મેહરબાનુ—તેણે થોડુંએકની વાતપર પોતાનું હેત આપવાને મારી ઉપર દખાસત કીધી હતી.

પાહલન—તેનું હેત ? ખુલ ! હું અને કુલ લીજના રી નાંદાન છોકરીમાં જેવી દીસે, જે કુલની આડી ઉપર લીજ લટકેલો એક તેને પણ પકડી લેવા નવયે.

મેહુરબાનુ—સારેબ, હજી મેં કાંઈ મારો વીચાર હેર વીધો નથી, અને હવે મને શું કંઈયું જોઈએ તે જાણતી પણ નથી.

પાહાલણ—તેઆરે જો, હું તુને સમજાવું પાડું. એ મજ સમજ કે તું એક બાલક છે અને તુને કાંઈએ એક રૂપિયા આપીએ જ પાછળથી ખોટો અને સીસાંના સામે ત ધથો, માટે તું તેને નકામો ગણી એક કોરે ચુકી બેઠી છે.

મેહુરબાનુ—અર, પણ તેણે આખરૂં દરકારથી ખરૂં દીલ બતાવીયું છે, તેથી તેનાં મોલ ખરા હશે.

પાહાલણ—હા! હા! અરૂં દીલ, તેના ખરા મોલ! તું નથી સમજતી એ જીવાન મરદને દરએક મોલ ખજીર પકડવાનો એકેક ફોરો—તે પેહલ વેહલાં લલચાવીને આગળ જાયશે પણ પાછળથી વધારે સમજ શેકાર જણાવેતો એકને કાસના ચુકી બીજાગર યાદશે. વળી તું જાણતી નથી એવો બાદશાહનો બેરો છે, કાસનાં આવે તેમ કે જે અને મીતનાં આવે તેમ મરે ઉડાં ઉડાં પાણીના માલવાને જે પછી દેહશત રાખે નહી તેનાં મોલ કેહવા માનવા! નહી મેહુરબાનુ નહી, હવે પછી કોઈએ કોઈ આ પતી ના અને તેના મહુર મોલવા ઉપર ભરોશો રાખતી નાં. દુકાનાં કહું છે કે તું કાંઈની તેનું સાંભળશેતો શેવટ ખરા બ પરીણામ નીપજશે, જેથી તારા બુદ્ધ બાપને નાખોશી લગાડીયા વીનાં રેહશે નહી.

હવે વાંમનાર જુએ, શાહ ફીરોની માલ ગમથી વેલી બની હતી તેથી તેના મા તથા કાકા તેને ધીકારતા હતાં એટલું જ નહી, પણ દરબાર મથાનાં સરવે અમલદારો તેને વીશે માડું મોલતા અપવા કરતા હતા તેએા મથે બાદશાહનો વજીર પાહલણ પણ ફીરોને ભારે ધીકારતા હતા એટલું જ નહી પણ તેના કાકાનો નોદર પણ તેવોજ વીચાર રાખતો હતો. એવાના ફીરોની મમતા પાહલવની ખુબશુરત મેટી મેહુરબાનુની ઉપર લાગેલી હતી આ જીવાન રી રોતે પણ ફીરોની ઉપર મમતા રાખી તેના સખુનો સાંભળતી હતી, એવાનાં તેણીનાં ભાઈ તથા બાપે વચમાં રહેક ચુકી તેએાએ ઉપર જાણવેઆ પ્રમાણે મેહુરબાનુને નશીએત કરી ફીરોને એક મોલ પણ સાંભળવા મના દીધે હતી, તેજ પરમાણે તે માલવા લાગી. થોડાક દાદગામ ફીરોજ તેણીની ચુલકાત લેવાને ગયો પણ પેલીએતો ફેરાવ પરમાણે કાઈ કોઈની આપીયું નહી. અને પેલા એકાકથી વેરાએલા ફીરોને અપમાન લગાડીયું, જેથી વલી તેનાં કબ ઉપર ડાહમ પડીયા. અને તેનું ગમગીનીથી મરેણ મગજ વધારે વેડા કાઢડવા લાગું, ફીરોજ ગયા પછી મેહુરબાનુ પોતાના બાપની આગળ ફરીઆ કરવા ગઈ

પાહલણ—અરે કેમ! મેહુરબાનુ શું છે!
મેહુરબાનુ—સારેબ, મને એટલીતો દેહશત લાગી કે હું શું કહું!

પાહલણ—એ બોલ! દેહશત તારી ઉપર ચાની?
મેહુરબાનુ—મીયા માં મીયા, —તરી હ એબી, શીરાબ બની ગયો, —અને પોશો માં, આવી ઉમો માં, —પછી મીયા માં, —તોસીના ની મયુક, —અમાનાં નરી દુક

માન પગને છેડે, —આમ અવડાં લકડે, અંગમાં હોપ ન લોહ, —તેનું શીક માં, બાણે રોજબાપી છુટી, —આવેયો સેવા છુટી.

પાહલણ—શું તે તારા એકાકને ખાતર ગાંડો બની ચો હતો?

મેહુરબાનુ—હું કંઈ તે જાણતી નથી, પણ મને ધા સતી લાગે છે તેમજ હશે.

પાહલણ—પછી તે મોલીયો શું?

મેહુરબાનુ—પેહલાં તેણે એક હાતે મારો પોહલો મજબુત ધરીયા, પછી બીજે હાતે પોતાનું કપાર ધરી મારી ઉપર ભારે હોળા ધુરકીયા. એ પરમાણે લાંબાવાર તે મને ધરી રહેયો; પછી મેં જરૂર કરીને મારા હાત છોડીયા, જેથી તે એટલોતો દમકાં ખાવા લાગે કે મારી પોતાની છાતી ભરાઈ આવી, અને એનું શરીર પુજવા લાગું. શેવરે તે આખ વીચી ચાલતો ધથો, અને મારી ઉપર દુરથી નજર ફીધી.

પાહલણ—તો કીક; માંત્રો આપણે બાદશાહની આગળ જઈ આ રાધલી બીના કહી સંભળાવીએ. એકાકના આંધળાપણના માણસજાત પોતાની અને વળી બીજાની પણ ખરાબી કરી નાખે છે માટે એના અટકાવ ધવો જોઈએ. પણ તે શું હાલમાં કાંઈ આડા સખુન તેને કહેયા હતા?

મેહુરબાનુ—આડા સખુનતો હું કાંઈ ન તેને મોલી નથી, પણ જેમ તમે મને દુકન કીયો હતો તેમ તેની મીટી પતરીઓ પાછી લાલી હતી અને તેને પોતાને પણ મારી હજીરમાં આવવા ન દેવાને જોડવણ કીધી હતી.

પાહાલણ—હા, તો તેઆરેજ એ આ પરમાણે થેડો બની ગયો હશે. અરે મેંથી વધારે ડાહપણ ખરચી તેના અટકાવની બીજ કાંઈ રીત શોધી કાઢાડી હતોતો વધારે શાર. તેમની આ બીનાનો અટકાવ ધવો જોઈએ. માંત્રો આપણે પાપરાં એના કાકા શાહ કેકાઉસની આગળ એની ફરીયાદ કરવા જઈએ.

(નતાં રહે)

પાહલણ મોલીયો મનમા, જોકે બાદશાહ પામ, મમજાની વાત કહો, કે મને મારાબ, શીરાબનું પેનાપણ, મરજ તેના મારાબ મારાબ મેમે કહાં, તે મુગીયું આપો આપ.

અંજીણપણે થતા અવગુણો.

આગળની માણસ અગલ ગરદી કરવાની
નુકસાન ભરેલી માલ વીશે.

અચું ઇઆ મોહાટું માણસ જેવું આગળની પડી બીં જોટરે કુરતથીજ તે આજાએશ લેવાને માટે છે. પેહલાં તેને બીછાના ઊપર પડી રેહવાને ગમે છે, તે કરવા હરવા આહતું નથી. રમતીઆલ અચું જેમ આગલ કુકારા મારતું હતું તેમ કરીઆને બદલે મુજ

તે પડે છે અને કોઈના હાથમાં અથવા ખોલામાં રમવા ને ચાહતું નથી. આભારી ખચું ઇચ્છા માણસ આ સાચેશ એ તરેહની ચાહે છે; જેમ તનને કસવા ગમતું નથી, તેમ મનને પણ આરામ આપવા ચાહે છે; કોઈ સાથે વાતચીત કરતું નથી; ઘોંગાત તદન પસંદ પડતો નથી; ઊઠતું નોવા ગમતું નથી. એ પરમાણુ કુદરત પોતે આભારી માણસને તન અને મનની આ સાચેશ આપવા માંગે છે.

આપણા લોકોમાં એક ઘણાજ ખરાબ રવઈ એ પડી ગયા છે. જો કોઈ ખચું ઇચ્છા મોહાતું માણસ આભારી પડી જાય, એટલે પાર પડોશીઓ, સગાં વાહાલાં આભારી માણસના ચોરડામાં આવીને ગરદી કરી ચેલે છે, પાંચ છ જણ આભારી માણસના ખીણના ઊપર તેને ઘેરીને બેસે છે, અને ચોરડામાં ખુરશી; પેડી, પાટલાઓ ઊપર બીચ થઈને કાંઈ એકાદમાં જોઈ પચીસ ચોરડો બેસે છે. જો ચોરડો નાહાનો હોય છે અને હવા જવા આવવાનો ખરાબર ખંદાખસત નહીં હોય તો, ઘણાં માણસો હોવાના સખખથી હવા ખીજે છે અને ગરમ થઈ જાય છે, તેથી આભારી માણસને બેચેની પેલ થાય છે, તે ઘણું ચાહે છે કે તેની આગલથી લોકો જરા દુર બેસે અથવા ચોરડા માંડેલી ગરદી કમતી કરે, પણ તેનું ખોલતું અને કાલાવાલા સઘલા વીઅરથ જાય છે; ઘરનાં માણસો, ખીજાં સગાં વાહાલાં, પડોશી, ઈચ્છા દોસતદોરોને જરા પણ હીણું લાગે, તે કચેઆના કરતાં આભારીને દુખ ખમવા દે છે. એ ચાલ ખરેખર ક્ષીકારવા નોગ છે અને તે જલદીથી આભારી માણસને ખાતર નીકલી જવી જોઈએ.

જો ચોરડો આવીને યુગી યુગી બેસી રહેતી હોય તો વલી જુદી વાત છે, પણ તેને બદલે ચોરડામાં તેઓ મોહાટથી વાતચીત કરે છે, આભારી માણસનું તે સાંભલે તેમ દુખ રહે છે, અને વારે ઘડીએ નાસીપાચેશીના સણુને કાઢે છે; દરદ જાણે તેઓ ખરાબર ધીછાનતાં હોય તેમ ખોલે છે અને વારે ઘડીએ બેવકુશીથી કાગનો વાધ કરી ચેલે છે; તેથી આભારી માણસને ઘીલા સો મલકીઆને બદલે ઊલટો ચોરડો થાય છે, તેવો કાકરના સાન વીચે વાતો કરે છે; સારો ઇચ્છા હલકા હાથનો અથવા નરસો કાકર તેવો ખરાબર ધીછાને છે, અને જો તેવોના ઘેઆંનમાં આભારી માણસ આગલ આવતો કાકર ખરાબર નહીં આવી જાય તો તે

ને બદલી નાખવાની ભલામણ કરે છે; તેથી ઘરના માણસોના વીસવાસ કાકર ઊપરથી ઊઠી જાય છે, તેઓ ભલામણ પરમાણુ ખીજાને ખોલાવે છે; તેથી જો જલદીથી આભારી માણસને આરામ નહીં થયો, તો વલી ખીજા ચોરડો તરીજા કાકરની ભલામણ કરે છે; અને વચમાં કોણનો ખીજાએ થાય છે ? ખીજારા આભારી આદમીની ખરાબર દાદ લેવાતી નથી. તે પોતે નાસીપાચેશ થાય છે કે કાકરો એકએક પછી બદલાય છે તે દરદ ઘણું ખીજા હોય તેથી કરીને હોય. આભારી માણસ જો પોતે નાકીમેદ થાય છે તો દરદનું જોર વધીઆ વગર રહેતું નથી. એ સઘસો ખીજાએ ચોરડોના અંબાણપણે ખકખકારા કીલા થી થાય છે. વલી જો આભારી માણસની વાત થતી નથી તો પછી બાહરના કુલ્લાઓ ચાલે છે અને તેને કાંઈ પણ અંત નથી. જો કોઈ નવી ચોરડો ચોરડામાં પેસે છે, તેવી તે આભારી માણસ આગલ જાય છે; તેનું આંગ તપાય છે. નાકનો દાંડો હાથ ફેરવીને જુવે છે; અને જાણે દરદ પારખીકી હોય તેમ ભવાં ચડાવી, અને ચેહરો નાસીપાચેશીનો કરી નાખીને પછી પોતાની જગા સોધવા માંડે છે. જો આભારી ખચું ઇચ્છા માણસ જરા ઊંધાએડું હોય છે તો એ કીને કીટે છે, અને જો કલસ પેલીના ચેહરો ઊપર ન જર પડે તો તે પોને નીરાશ થઈ જાય છે.

થું એવો દેખાવ દરએક ઘરમાં જોવામાં નથી આવતો ? જોર કુદરત પોતે તન અને મનની આસાચેશ આપવા ચાહે છે તારે થું માણસ કુદરતથી ઊલટું ચાલવાને હીમત કરશે ? જોરે આપણે નોંધએ છ કે કુદરતથી ઊલટું ચાલીઆથી જ આપણી ઊપર દરદ અને આપડો આવી પડે છે, તારે થું એ કુદરતના ધારાથી ઊલટું ચાલીઆથી આભારી માણસ સુખી રહેશે ? ના, કદી પણ નહીં.

આ માટે આપણા લોકો અસાની લોકના મન સખવાને માટે પોતાના વાહાલાં ખયાને ઇજા દે છે ? આ માટે તેને આભારી ચોરડામાં બીચ થયેઆથી ચોરડો થાય છે તે જણાવીઆ છતાં, ખેપરવાપણે તે ચાલવા દે છે ? થું તેને પોતાનું ખચું વાહાલું નથી ? ખયાંના જન આગલ પારકા લોકની ખોટી શરમ થું ? જંગલીપણની નીશાની જોવી હોય તો હલ પારસી લોકમાં આભારી માણસના ચોરડામાં જોવા

માં આવશે. જાંહાં સઘલી પાંનીનું અસાનપણું જોવા માં આવે, તારે. તે જંગલીપણું કાચે નહીં કંટવાએ ? સઘલી જાતની તાવમાં અને લેજાના દરદોમાં એ વીથેની સલાલ ઘણી જરૂરની છે. ઘણી વેલા વગર મોહાતના મોહાત ખને છે તે, એ કાચેદા ધેઆન માં નહીં રાખેઆના સખખથી છે.

ઈંગરેજ લોકમાં આજની માણસ આગલ એ ક આદમી શીવાએ ખીજી આદમી હાજર રહેવું નથી. વારેઘડીએ સઘીથી વાહાલાં સગાંને પણ તેની આગલ જવાની મનાઈ છે. તેવામાં આજની માણસ ને જોવા જવાની ટેવ નથી; અને જો સગાં વાહાલાં, દાસતા આવે છે તે આજની માણસના અતલગના સગાં ને મલીને જાએ છે. તેવાને દલાસો દે; પણ આજની માણસના જોરકામાં પેશતાં નથી.

આજની માણસ આગલ, એકાંતપણું, નરમ મીજાજ, ઘણું મેહેરો, માવજત, એ શીવાએ ખીજી કાંઈ પણ જોઈવું નથી.

સેવરાની શેવા.

• વર અથવા છોકરાં ત્રેસવવાને ઘણીએક ખાઈ જોને સેવરાની મદદ જોઈએ છે. જો એવું ખનીછી હોએ, કે એક સીનો વર તેને રાહડેતો ન હોએતો તે રાહડે તેમ કરવાને, તરેવાર શંખા એ પણ એક ઊપા એ ગણાએ છે. જો પેટે ખ્યાં નહીં થતાં હોએ, તો તરેવાર જાતની માનતા કરવામાં આવે છે, અને સેવરા જોની સલાહ માંગવામા આવે છે. હવે કંટવત છે કે "જો ગામના વેહુની ન હોએતો ધુતારા લુએ મરે," પણ આપણો પારસી યેલો, જે શુધરાઈમા આગેવાન ગણાએ છે, તેમાની નારીજાત ચાવા બેહુંદા ઊપાએ અખતીઆર કરે, તેથી આખા યેલાને હીણું લાગીઆવીના રેહવું નથી. માટે દરએક સમજી મરદ તથા જોરતની શરજ છે કે જે અગનાન અને આણસક સી પોતાના પર્ણસા યુમાવી, બેવકુશ કરી, પોતાની કૈમને ખરો સગાડે, તેને ખનતી કોઠોસથી સમજણ આપી અટકાવવી.

ખરું છે કે કંટલીક વખતે નીરદએઆણું નીરલાજરા, નજરવચ, અને ઊણી વરને લીધે, કનીઆ ને ભારે ખમવું પડે છે. જે શખજ, એક જોરતને પો

તાની જાંઘીના જોડીઆ તરીકે, એક વખત કણુક ચખી, તેનીથી દુર રેહ-તેનું જલવતર ખલીછી. ખીઆરી કનેઆ જોવા ઘાતકી વરના કુકરમને લીધે મોઠાં કુખમાં પડે છે અને તેમાથી છુટવાને જે ઊપાએ તેની જાણમા આવે છે, તે તપાશી જોએ છે; પછી તે ગમે તેવા બેવકુશીથી ભરેલા હોએ. એવી વખતે આસપાસની ખાઈજો, જે શરેખ આપી, તેને ભમાવે છે તેજોની ઊપર ફીટકાર નાખવો જોઈએ.

અમને આવી રીતના વીચાર આપવાનું કારણ પારસીજોને કાઢ સગાડનાર પેલો જાણીતો પોલીસ આફીસને કલજો છે. એક પીરોજખાઈ નામની પારસણપર, કુવરખાઈ નામની પારસણે તોહમત મુકીછી, કે પીરોજખાઈ કળીને, માડું ચાર પાંચ હજાર રૂપીઆની કીમતનું જરીઆન ખાઈ ગઈ. શાખસી લેતાં માલમ પડીછી, કે કુવરખાઈ કાઈ એક પારસી પેશતનજની ઘણીઆણી હતી. એ પારસી પોતાની ખઈરીથી પાંચેક વરસ સુધી જુદો રહ્યો હતો. એને જુદો રેહવાનું કારણ ગમે તે હોએ, તેની સાથે આપણને કંઈ દરકાર નથી. પણ તેમના વખતમાં, કુવરખાઈ પોતાના ઘણીને ત્રેસવવાને પોતાની પાસેનું જરીઆન વેચી, ખાહમજૂની, સઈએદની અથવા સેવરાની સલાહ લેતી શરતી હતી. કાઈએ ખીસો ઊંખરમાં તથા દોલીઆની ઇસમા મેકવા શરમાવીછી. તેમ કરતાં પણ ઘણી હાથ લાગે નહીં. કાઈએ ચીકી લોખાનમાં ધુપવાને કંટડી, તેમ કરતાં પણ તેજોના ત્રેસમાતથી ઘણી હાથ લાગે નહીં. એમ એક જગાપરથી ખીજા જગાપર, અને ખીજા જગાપરથી તરોજા જગાપર, કુવરખાઈ પીરોજખાઈની સલાહથી લટકી અને પોતાના પર્ણસાના કંકરા કીધા, પણ ઘણી હાથ લાગે નહીં. છેલ્લે ઘણી ઘણીઆણીને કંમ ત્રેસાપ થએજો, તે ખખર નથી, પણ તેજોના ત્રેસાપ પછી આ બેવકુશઈના નયનાનો વરઘોડો પોલીસે ચડીજો. પોલીસમા પારસી સીજોની એથ જાહેર પડી; અને આપણા વખણાએલા તથા પોતાના જોધાને જેખ આપનારા ધુંધી પારસી માણસરેડે એ એખપર ઘટતા ટીકા કરવાની જરૂર જોઈ.

હવે એ વાત આપણને કંટડું નીચું લગાડનારી છે. પીરોજખાઈ છટકાંમાથી છટકી ગઈ છે; પણ જેલી કુવરખાઈને ભમાવવાના વાંકસે લીધે આપણા લા

એકીવાલા માણસરહે જે તેને કહી સંભવાવીશિ, તે વાળખી હતું. જે સ્ત્રી પોતાના પર્ણશા ખરતી, પોતાની મતલખમાં નીચણ થતી, તે છતાં બાહ્યમણ, તથા જેવ રાગો ઊપર પોતાનું ઈમાન રાખી, એક દેહાણેથી બીજે દેહાણે બદલે, તે સ્ત્રી ભાલી, અનધક અને કાચા કાનવાં લી હોવી જોઈએ. એવી સ્ત્રીને કોઈ ભભાનુ જોરત મહેઆને બદલે, સમજુ જોરત મલી હોતો તેની ઊપ રં મેહલથી શવી શકતે.

જુઓ ! આએ દાખલાથીજ સાબિત થાએછે, કે બાહ્યમણ, સેવરા તથા સર્જએદોમા કળી પર્ણશા ખાઈ જવા શીવાએ, બીજો કંઈ તલેસમાત નથી. એક શખસની મરણ ઊપર એવો બીજો શખસ કેમ શવી શખે ? ઈશવરે માણસ જાતને પોતાની મરણ પરમાણે ચાલવાની છુટ આપીછે અને તે કીરતાર પણ તેની મરણની વચે પડતો નથી; તો એક માણસ, કે જે તેના પેદા કરનાર ની શક્તી આગલ કસીખી ખીસાદ નથી, તે પોતાના જાતભાઈની મરણ પર પોતાની શક્તી કેમ ચલાવી શકે ? કોઈ પણ સ્ત્રીએ એવા કળારથી શએદ મેલવી શી નથી, તે છતાં તેઓ ઊપર એટલો વીશવાસ રાખવામાં આવે, એ તાજુખી ભરેલુંછે. અને સમજાએ છઈએ, કે એવું ઘણુંખરું કારણ, કળારી જોરતોની તેઓ સાથે સામેજગીરીછે. એ શ્રેયખાજ જોરતો, ભાલી જોરતોને કળીને પર્ણશા મેલવવાના કારણ સર તેઓને ખોટું સમજાવેછે. આગલ કહુઆ જુજખ એ વી જોરતો પર શીકાર તાખવો જોઈએ અને દરેક સ્ત્રીની શ્રજછે કે તેઓની સાથે તેણે કંઈ પણ વેહવાર રાખવો નહી.

વાંજણી સ્ત્રી છેકરાં મેલવવાને પણ અનેક તરે હના વેહએમાં ગરક થાએછે. શ્વાણી માતાને ખક રો, શ્વાણા દેવને મરઘો, શ્વાણા હનુમાનને તેલ, ધુ પેલ, ગોટમાવલીને રૂપાંની દીકરી, દીકરા, પીરની કખ રોને શ્વના હાર, તાણુતની માનતા, અમાવસનો અ પવાસ, ઈતીઆદી કરવાને તે તર્જખાર થાએછે. હ વે ખરેખર એમાં ખુદરતી કાએદા વીશે અગનાનપણું મુખીઅ કારણછે. જે ખુદરતી કાએદાથી છેકરાં થાએછે, તે કાએદાની ઊલટું કોઈનું કંઈ ચાલું નથી—પછી ગમે તેવી માનતા કચો, કે ગમે તેવા સેવરા સેવો. કુતારાઓ કુતેછે અને અનીતીમાં વધારો થાએછે. એ શીવાએ આવી બદ ચાલથી બીજો શએ

દે કંઈ થતો નથી. અને પુછીએ છઈએ કે સેવરા એ એમાં શું કરે ? શું તેઓ ખોદાની સાથે રકજક કરી, તેનો કાએદો દોડવાને અરજ કરે ? એમજ નો તેઓથી બનતું હોએ, તો તેઓનું આ કુનીઆમા કાં મ શું ? તેઓ ભાખ માંગી પોતાના હોજરો કાંએ ભરે ? અમારી પછી ખાતરીછે, કે અમારા વાંચનારે સેવરાની સેવાનો ધીકાર કરેછે. એ ચાલે ઘણીજ મેહુંદી, મેવકુરી ભરેલી, અનીતી ભરેલી અને હીણું લગડનારીછે. ઊપલા થોડાક વીચાર આપવાનું કારણ માતર જોરજુંજ, કે બનતી કાશસ કરી કોઈ લુલાવો ખાતી, ભાલી સ્ત્રીને કોંક ગારમાં પડતી, તેઓ અટકાવે.

શું માણસ આંખ વગર જોઈ શકે ?

માણસ તથા બીજાં જીવનંતો આખોથી જુએછે, એવું આપણે સારીપેઠે જાણીએછે. પણ આંખો વગર માણસ તથા જાનવર કોઈ વખતે જુએછે; એ આપણા વીમા રમાં પણ આવોઈ નહી હશે. તો એકે એક વીમારવાહું માણસ ઉંધમાં ચાલનાર તથા કામ કરનારના કાંમે જોઈ, તેનું કારણ શોધવાને પેહુલથી એટલુંતો કચલ રાખશે કે ઉંધમાં ચાલનાર શખસ પોતાની આંખો મીલીને ચાલવા માં તથા કામ કરવામાં દેખતાં માણસ કરતાં વધારે સરસ રીતે પોતાનો બંચાવ કરેછે. એ બાબદ વીશે, એક નરમ ન હકીમ, નામે વાઈનહાલટ, પોતાનો અલીપરાએ આપી ગએછે. તેના અલીપરાએ ખરા હાએ ઈઆ ખેઆલી, તેની સાથે આપણને કંઈ નર નથી. પણ તેણે જે દાખ લાએ ઉપરથી પોતાના વીચાર ખાંપીઆએ, તે જાણવાએજે હાવાથી, તેઓનો થોડોક હેવાલ હમે નીચે આપીએછે. કાકર વાઈનહાલટ વીશે હમારે એટલુંતો જણાવવું જોઈએ કે તે પોતાના ધંધામાં તથા વીદીઆની શોધ કરવામાં તો માંકીત ધઈ ગએએછે. એ વીદવાન ધો સો ૧૭૭૦ માં જનમીઆ હતો; તથા ધો સો ૧૮૦૪ માં મરણ પાંખી એ હતો.

ઉંધમાં ચાલનાર શખસ, કુદલીક વખતે, ખુદરતી ઉંધથી જુદી ઉંધમાં પડેછે; પણ એ બને ઉંધને કેમ પારખવું તે આપણને માલમ પડીઈ નથી. બરે તેવો શખસ રાએતાની ઉંધથી જુદી ઉંધમાં પડેછે, તારે તે થોડોકવાર બીછાંતોપર રહેઆ પછી, પાછો કંકે. અને અગરૂત માં હુસની માફક પોતાના જોરકામાં અથવા ધરમાં રહેએ; ધ લીક વખતે, તે બાહરે પણ નીકલી જાએછે, ગમે તેવા આ અટારસ રસતા ઉપર ચાલેછે, લમે ભરેલી ટેકરીએ ઉપર, કુવા તથા તલાવની પાર ઉપર, જાણી અથવા અણજાણી નીજા ઉપર ફરી વડેછે. રસતામાં કંઈ પણ ને આડું નડેછે, તો તેની એક કોરેથી પોતે ચાલીએ જાએછે; અને

જે ચીજ કરવાને પોતાની જગણત હાલતમાં હીમત નહીં મળાવે, તે ચીજ વગર ધાસતીએ બનાવેછે. તે છાપેલી તથા લખેલી ચોપડી તથા કાગલ પત્રો વાંચે; અને લુલ્લ વીના જેમ જગણત હાલતમાં લખતો હોય તેમ લખે. વલી એવાં બધાં કાંમ રોશની શીવાએ અધારામાં અને ધણુ કરીને અંધ આંખે કરે. દરએક ઉંઘમાં ચાલનાર તથા કાંમ કરનાર 'શખસ' એ બધી ચીજે કરતો નથી; પણ કોઈ એક કામ કરે, તે બીજે બીજુ'. એવા તરેવાર દાખલાઓની નોંધ હકીમોને તાંહાં ધણી યદ્ધ; તેમના ચોડાં દાખલાઓ ડાકટર વાઈનહાલ્ટ હકી જાએ. જેઓ વીશે પકે પાએ અને ભરોસા ભરેલી રીતે એ નામાંકીત હકીમ ખાતરી કરી આપે.

એક દાખલો એક રોડાં બનાવનારનો તે આપે. એ શખસ, કેટલીક વખતે કાંમ કરતો કરતો, ઉંઘમાં પડતો; અને પોતાની જગણત હાલતમાં તે જ કાંઈ કાંમ કરતો, તે ઉંઘમાં પાછું શરૂ કરતો, કોઈ વખતે જાંહુધી તે કાંમ આંધી રહે' હોય, તાંહાંથીજ આગલ વધારતો. કોઈ વખતે પગે સુસાફરી કરતાં, રસતામાંજ તે ઉંઘમાં પડતો, પણ જાંહે જગણત હોય; તેમજ ચાલીએ કરતો, અને કંઈ પણ રીતે ડોકર ન ખાતો. એક વખતે એ જ રસતાપરથી જતો હતો, તાંહાં લાકડાં નાંખીમાં હતાં, તેઓ ઉપરથી પણ તે સહી રસતાંત ચાલી ગયે. એવી રીતે વરદીએ, તે નઉમજુરગથી તે વાઈખાર મુખી સુસાફરી કરતો. એક વખતે મોટે અસવાર ધઈ, વાઈખાર જવાને નીકળે, તેવામાં તે ઉંઘમાં પડી. તોપણ જગણતમાં હસની માફક, યોડા ઉપર સવારી કરી તેણે પોતાનો રસતો કાપી. રસતામાં ધલમ નદીની પાર ઉતરતા યોડાને પાંછી પ્રીવા દીધું, અને પોતાના પગ પાંછીમાં નહીં ભીંગાએ, માટે ઉંચા લીધા. વાઈખારની બજાર, ગલીશુંમી, હોકાની ગીમ, ગાડી યોડા, અડપાન, સરવેને જરા પણ અધડીઆ વગર, તે પોતાના રાસતવારના ધર આગલ આવી લાગે, અને પછી તે જગણત થયે. એવી એવી જાતના તરેવાર કાંમ અધારામાં તેમ અનવાલાંમાં તે કરતો. તોપણ તેની આંખો અનજીત રીતે અંધ રહેતી, અને તેઓ ગમેતેવા જરૂરી ઉઘાડવાની તબવીબ કરવા બધાં, ઉગડતી નહીં. તેમ પરજાંએ બીજાં ઉંઘીએ પણ અંધ રહેતી, ગમે તેવી ચીજ તેને એવી વખતે સુગાડવામાં આવી, તો તેની કંઈ પણ તેના ઉપર અસર નહીં થતી, ગમે તેમ ચીજના દેતા, કાઠો બોક્તાં, અથવા કુટકા મારતાં, તે તે વખતે ન લાગતું, તેનું નામ ઈં મોરેથી મેલાવતાં, તે પણ નહીં સાંભળતો.

બીજે દાખલો એક ૧૧) વરશની ઉમરની નાહાની છોકરીને આપવામાં આવે. એ છોકરી મોટાં ખાનદા નની હતી. તે બીચારી રૂબરૂ હેરાન થતી હતી. તે વખતે એવી ઉંઘમાં પડતી, તારે તેની આંખો અનજીત અંધ થતી. એવી વખતે વગર અડમણે તે પાનાનો રંગ તથા તેઓ ઉપરનાં રીપકાં ફલી શકતી, જગણત ખાદસની માફક લખતી, અને તેમજ કાગલ કાપીને તેના ચીતર બનાવતી. તર્જિ દાખલો એક આલોનાં. એ શખસ બીજાંમાં પરથી ઉડી ખાદેર નીકળતો, અને ધરની દેવાલ તથા છાપ

રોપર ચડી એસતો. એક વખતે તે એવી હાલતમાં હતો, તે વખતે તેના ઉપર એક દેખલ જવી પડવા જાએ તે જોઈ તે હરીઆરીથી પોતાનો અંચાવ કરી શકી.

ચોથો દાખલો એક વીલીઆરીથીનાં. એ શખસ નીતંદરોસતીમાં ઘણો બીગાડો થયે. હોતો, તેવી હાલતમાં ઘણીક વખતે તે ઉપલી જાતની ઉંઘમાં પડતો હતો. તે વી વખતે તે પોતાના બીજામાં ઉપરથી ઉડી પોતાના ખોરડામાં ફરતો, બારી તથા બારણાં ઉગાડતો તથા અંધ કરતો, પોતાની કબર ઉગાડી જે ચીજની તેને અનપડતી તે કા હડતો—જેવાં કાગલ, ખડીઓ, કલમ, કે ચોપડી—અને એ બધી વખતે તેની આંખ અંધની અંધ રહેતી. તેના ગામણીની ચોપડીએમાંથી, એક જ "એપોરા" નો સરસ રાગ હતો, એક વખતે તેણે ઉંઘમાંજ ચુડી કોહડી, અને તે ચોપડી પોતાની સામને બરોબર મુકીને, તંજુરા જવાં વગનતર નું પર તેણે આપું ગીત ઉતારી. તેજ પરમાંજ નાના બીજાં ગીતો પણ ઉતારીમાં અને તે એવી કલાથી કે જાણે તે પુર રીતે તેઓની મુખી સામનતો હોય. એવી વખતે એક શખસ તેની પાસે હાજર હતો, તેણે તે ગામણીની ચોપડી ફેરવી ઉલટી મુકી. તે તેને તરત માથા પડી' હોય તેમ પાછી ફેરવીને સીધી મુકી, અને પાછો રાગ ઉતારવા લાગે. એવી હાલતમાં તેણે પોતાનાં બાઉ ઉપર એક કાગલ લખી, તેનું લખાણ સમજ પડે તે હું હવું, વલી લીટીએ શીધોની શીધી હતી. એક વખતે પરીસર ફીડર એ વીલીઆરીને મળવા ગયે. હોતો, તે વખતે તે એવીજ ઉંઘમાં પડી. હોતો. તેણે પેલા પરી ફેસને કહી' કે અરફો વરસાદ નજીક વરસે, કે ને વાત ખરી હતી. વળી જોકે તેની આંખો હુલુ અનજીત અંધ હતી, તોપણ તેણે જાણવી' કે સાંમનેની બારીએ તો આને ધર ધણી ઉભો, અને બીજાં ખોરડાનો બારીએ રોપીએ ટાંગેલી, એ ને વાત ખરી હતી. એવીજ હાલતમાં તેણે પરીસર ફીડરે બનાવેલી ચોપડી કાઢાડી, અને તેમાંથી જે કુશરોએ તેને પસંદ પડતા હતા, તે દેખાડી. વલી પરીસરના ભાગાણોની એક બીજા ચોપડી કાઢી અને તેમાં પોતે પેનસીલ લેતે જ રીપકા દીધા હતાં, તે દેખાડી. એ બધી વખતે એની આંખો તદન અંધ હતી. એમાં અનજીત જુડું એક કે કોઈ કોઈ ચીજની શે તેનું ધીઆન રહેતું નહીં હવું. જોકે જો તે ઉંઘમાં વખતે હોય, અને કલમખાની શાહી પુરી ધઈ હોય, તો પણ તે લખીએ ચાલીએ જતો હતો.

પાંચમો દાખલો એક પાદરોની. એ શખસના ઉંઘમાંના કામ ને આરંભ બીશવ આવા મોરો. એ પોતે જ એવાં, અને પેહલાં તેણે "ફરેચ એનસાઈકલોપીડીઆ" માં છપાવી જહેર દીધાં હતાં. એ પાદરી રાતની વખતે પોતાના બીજાના પરથી ઉડીને કાગલ કલમ લઈ પોતાના ભાગાણે લખતો હતો. એક પાના પર લખી રહેલા પછી, તે પાછું ફરીથી વાંચી જતો, અને કંઈ મુક પડીતો તે મુક પારતો. એ પાદરી લખતી વખતે, પોતાની આંખોના ઉપર પીચોગ કરે કે નહીં, તેની ખાતરી કરવાને ઉપર નહોતો

લો ખ્યામ બીધા, જે એ પાદરીની સાથે રહેતા હતા, તે ખતો હતા. પેલા પાદરી લખતા હતા તે વખતે તેણે તેની આંખ આગલ એક જાડું કાગલ ધરીઈ, તેપણ તે વગર અડચણે લખવા લાગે. જે કાગલ ઉપર લખતા હતા તે કાગલ ખીસાડીને બીજું કાગલ તેની આગલ ઝેલીઈ તે તેને તરતજ માલમ પડીઈ. એવીજ હાલતમાં આંખ બંધ છતાં તે કાગલ ઉપર તરેવાર ગામ્બેના રાગ રચતા હતા, ગામ્બે વાંચવાની જે નીશાનીઓ સામેલે તેઓની નીચે એ શબ્દ લખતા હતા. એક વખતે એવું બનીઈ કે એ શબ્દો ઘણા મોટા અપસરમાં લખાએઆ, અને ગામ્બેની નીશાનીની નીચે બરોબર આવી સકીઆ નહી તેથી તેણે તે શબ્દો છેડી નાખી નાહાના અપસરમાં લખીઆ.

એવી રીતના ખાતરી ભરેલા દાખલા આપીઆ પછી ડાક્ટર વાઈનહાલ્ટ એવા બનાવ ખુદરતના કીઆ કામ્બે થી બનેછે તેની શોધ કરેછે.

કેટલાક ફીલસુફો એવી અટકલ બાંધેછે કે, ઉંઘના કાં મ કરનાર શખસ નવરનો કંઈ ઉપીએગ કરતા નથી, પણ તેની એઆલ શક્તી તથા લાગવાની ઈદરી અપમાં લાવેછે. તેઓ કહેછે કે એવા શખસના મનના કેટલીક ચી ખીતર આખેબુખ પડેછું હોએછે, તેથી જોકે તેની આંખ બંધ હોએછે, તેપણ તેના મનના ચીતરથી તથા લાગવાની ઈદરીથી તેમાં ફરી શરેછે. ડાક્ટર વાઈનહાલ્ટ એ તકરારને રદ કરેછે. તે કહેછે કે એ અટકલથી પુરતા ખોલાસો મળતા નથી. તે શખસના મનમાં બીજી ચીજિનું ચીતર હોવાથી તે ચીતરમાં કહ્યા ભાગમાં તે પોતે છે, તે તે કેમ માલમ પડે. બીજું કેટલીક વખતે એવા શખસ સાંદેછે તેવામાં બીજા જગડત શખસો તેના રસતામાં આડી ચીજિ શુકેછે તેઓનું ચીતર તેના મનમાં કીઆથી આવીઈ ?

કેટલાક ફીલસુફો કહેછે કે જે ધણી ઉંઘમાં ચાલેછે અથવા કાંમ કરેછે તે પુરેપુરો ઉંઘના નથી હોતા, પણ થોડા જગતા, થોડો ઉંઘાએલો હોએછે. તેની બધી ઈદરી આ જગડેછું હોએછે, માતર તેનામાં અને જગડત માણસમાં ફરક એટલોજ કે તેનું મન સવપનાના ગરક થએલું હોએછે. વાઈનહાલ્ટ એ મતને પણ ખોટું ચેડવેછે. તે કહેછે કે ઉંઘમાં ચાલનાર શખસ એક ઉંઘાએલો માંદસ કરતા પણ વધારે ઉંઘમાં પડેલો હોએછે. એવા વીચારની શાયેતિથી તે નજાવેછે, કે એવા શખસની ઉપર સંઘી અલકાટ ભરેલી રોશનીની પણ અચર થતી નથી, તેના કાં ન આગલ બંકડે દોરી તો તેના અવાજની પણ અચર થતી નથી. વલી જે તેને લાણું હોએતો તેની તે વખતે તેને વેદનાં થતી નથી. એ રીતે બધી ઈદરીઆ સુખ થઈ જાયેછે, અને તે છતાં તે ધણી એક જગડત માણસની માફક ચાલેછે.

કેટલાક ધારેછે કે એવું માણસ પોતાની આંખો વતી જુએછે, તે પણ ખોટુંછે. આએ જાણીતી વાતછે કે તે શખસ પોતાની આંખો તદન બંધ રાખેછે અથવા તદન ખોલી રાખેછે. કોઈ પણ વખતે એવું નથી બનતું, કે આંખો, અરધી બંધ, અરધી ઉઘાડી રહે. જે શખસની આંખો બંધ હોએછે, અને આપણે જે તેઓને ઉંઘાડવાની તબીબી ક્રિયાઓ, આંખના રોપાં ગેર કરતાં હોએ તેમ માલમ પડેછે અને ઘણા ઘણાએ અથવા ઉંઘડીને રહેછે. તે વખતે આપણને માલમ પડેછે કે આંખની કીડી ઉપર ચહેલી હોએછે અને તે કદી પણ હીલતી નથી. વલી ગમે તેવી રોશની આગલ લઈ નજીએ તેપણ તેની અચર થતાં નથી. તેમજ જે શખસની આંખો તદન ઉંઘાડી હોએછે તે આ પર પણ રોશનીની અથવા બીજી કશી અચર થતી નથી. એક જુવાન સ્ત્રીની તંદ્રોસતી બીગડી હતી, તેવામાં તે એવી ઉંઘના પડી. તેણીની આંખો તદન ઉંઘાડી હતી, પણ તેઓના ઉપીએગ કરતાં હોએ એવું ન હતું. સાવેલસ નામના પરખીઆત શખસ સમજાએ કે એ દેાગ હશે, તેથી પોતાની ખાતરી કરવાને તરેવાર ઉપાએ કીધા. અચણ્યથી પેલીની આંખો સામને તેણે શુકી તાકી, પણ ફેકટ. પેલીની આંખો નરાએ હીલી નહી અથવા પોતાના અચાવ કરવાને તે પોતે પણ હીલી નહી, તેણે પેલીની આંખો આગલ સામરસીગડાનું તેલ ધરીઈ, તેમાંથી એક પીછ ભરીને આંખને લગાડીઈ, અચણ્ય પોતાનું આંખનું આંખને લગાડીઈ, એટલુંજ નહી પણ બરતી ચીજ ખતી પેલી આંખોની નનદીક એટલીતો લઈ ગમેએ કે તેણીના પરપણ વદીક બલી ગએઆ. એ સઘણું છતાં પેલીની આંખો નરા પણ હીલી નહી. એ વખતે તે પોતાના ઓરડામાં ચાલતી, રસતામાં જે ચીજ આવી વતી તેથી બર નતી, જાંહાં ફરવું જોઈએ તાહાં ફરતો, અને એવીજ બીજી કેટલીક ચીજ કરતી.

કેટલાક વીચારેછે કે બધી ઈદરીઆ જગડત છતાં, ઉંઘમાં ચાલનાર શખસ પોતાના વીચારમાં એટલો બધો ગરક થઈ ગએલો હોએછે કે તેની આસપાસની વસતુઓમાંથી જે તેના વીચારને મળતી આવે તેનીજ ઉપર તેની ઈદરીઆ કામે લાગેછે. એના નવાબમાં પણ ઉપલીજ અડચણ વાઈનહાલ્ટ લાવેછે. તે કહેછે કે એમન જે હોએતો આંખોમાં એટલો ફેરફાર કેમ ? અને તે ફેરફાર છતા, એક શખસ કેમ જોઈ શકે ? એવું બનેછે ખરું કે ઉંઘા વીચારવાલા શખસો જોરે પોતાના વીચારમાં પડેછે, તારે આસપાસ શું ચાલે ઉંજાએ તેની કંઈ પણ તેઓને ખબર રહેતી નથી શી વાએ જે ચીજ તેઓના વીચારનેજ મળતી હોએ કે જે વખતે તેઓનું મન તે પર ખેંચાએછે, પણ વાઈનહાલ્ટ કહે છે કે તેવી વખતે તેઓની આંખમાં કંઈ પણ ફેરફાર થતા નથી.

હવે વાંચનાર એમ પુછશે કે વાઈનહાલ્ટ પોને એના ખોલાસામાં શું કહેછે ? એના નવાબ અને આવાતાંમાં આપનાં બારીએ લીએ.

જે લાગવાની ઈદરી આપણાના પાચ ઈદરીઆ હોએછે તેવાની, આખવાની, સુધવાની, આંખવાની અને લાગવાની આવાની ઈદરીથી આપણને ઠાટ, ઊંડ, લીસ, પાડ, કચક, જાડ, પાતર, લાડ, લાગે, તેથીજ અખપણ લાગે. આધના આસે એ ઈદરી આખ માંહસો કરતા વગર જોઈએજ કરેછે.

ફરાંકલીન અને તેની મા.

બેનજામીન ફરાંકલીન અમેરીકાના બેનજામીન જે હરનાં એક મીણુબતી બનાવનારનો છેકરો હતો. તે પાછલથી ચોતાની જાતી લુધી અને હુશીઆરીથી આ જમાનાંનો શીલથુષ અને મોટો રાજકારભારી થયો હતો. એ શખસનો જનમ ૧૭૦૬ માં થયો હતો અને ૮૪ વરસની ઉંમરે ૧૭૯૦ માં મરણ પામી ગયો હતો.

એ નાંમીયા શીલથુષ વીશે એલું કહેવાયોછે કે તે નાંહુંનપણથી ઘણાંએક વરસ સુધી પારકાં વતન માં રહેયો હતો. જાંહુંથી તે ઉંમરે પુરી ચોતાને વતન જવા નીકળીયો. એ વખતે એનાં દેખાવમાં એટલોતો ફેરફાર થયો હતો કે લાએજે તેને કોઈ જાણખી શકે. ચોતાની અંદર આવો અચરત શરીરો ફેરફાર થએલો જોઈ તેની મા તેને જાણખશે નહીં એવો વીચાર તેનાં મનમાં આવીયો. તે ઉપરથી જાંનેવારી માસનાં એક ઠંડીનાં દાહ્યાકની શાંજનાં તેણે જાઈ ચોતાનાં ઘરનુ બારણું ધોકી ઘર ઘણીઆણીને મલવા માંગીજી. અંદર જતાંજ લુટી ઘરઘણીઆણીને સગડી આગલ બેસીને ગુંથતાં જોઈ તે બોલીયો “ખાઈ તમેા મુશાફરોને તમારાં મુકામમાં આશરો આપોછો એ હું શાંલકી અતરે હું આવીગોછું” અને આજ રાતનાં વાણો કરવા માંગુછું.” પેલી ખાઈએ ઉતર આપીયો કે આ કાંઈ લોટોને ઉતારો આપવાની જગા નથી પંણુ જે વખતે રાજદરબારી શલા આ શેઠરમાં મલેછે તે વખતે કોઈ કોઈ કાએલ ખાંધનારા રાજકારભારીઓને તે ઉતારો આપેછે અને હાલ તેનાં ઘરમાંદશ તેવા નાંમીયા શખસોએ ઉતારો લીધેલોછે અને બાકી એક ખી બીછાનું ખાલી નથી.

એ ઉપરથી ફરાંકલીને જાંણે કકકની તાહુક વાગતી હોએ તેમ ચોતાનો મોટો દગલો આંગને વીતાવવા માંડીયો જે જોઈ પેલી લુટી ઘરઘણીઆણીએ તેને સગડી આગલ બેસી ગરમ થઈ રખથુદ સેવા કહેજી.

ફરાંકલીન સગડી આગલ ગરમ થએછે એટલામાં તેને માંટે દાશીનું એક કપ આવીજી જેની સાથે તે વખતનાં રેવાજ પરમાંણે એક રકાખી ભજી શખલ, તંબાકુ તથા ખીરી પીવાની એક નલી આવી. એ રવે ઉતારો સેનાસએ શરૂડી આગલ આવી પેલા

નવા પરોણાંની સાથે તંબાકુની ખીરી પીવા લાગ્યા. વખત ગુજરવાને માંટે તેઓ મનપસંદ વાતો, રમુજ અને મથકરી કરવા લાગ્યા. આ વખતે ફરાંકલીને પેતાની હુશીઆરી અને અકલથી સાંખાઓને એવાતો હેરતમંદ કરો નાખીયા કે તેઓ તેની સાથે વાત કરવામાં તદન રોકાઈ ગયા અને એટલામાં રાતના આ ઠં વાણ.

પેલી લુટી ઘરઘણીઆણી રાતનાં ખાણાની તરફ દુક કરી ટેબલ ખીંચવી જોએછે તો પેલા નવો પરોણો પણ વગર પુછવે ટેબલપર ખાવા આવી બેઠો હતો. ખાણું ખાઈ રહેયા પછે તેણીએ ચોતાનાં પરોણાઓ માંનાં એકને દુર બોલાવી કહેજી કે આ નવો આવનાર ઘણો લુચો માંણુસ દીશેછે અને તેની ઉપર ઘણેએક શક આવેછે. પેલા પરોણાએ તેણીને જણાવીજી કે તે કોઈ લાએક અને કાબેલ માંણુસ દીશેછે અને શક લાવવાનું કાંઈજ કારણ નથી. પણ જો તમારા ઘરમાં નેને ઉતારો આપવાનું બનવું ન હોએતો તેને એકાંત તેડીને તેમ જણાવો એટલે તે રખથુદ લેશે. પેલી એ ચોતાની દાશી પાશે ફરાંકલીનને બોલાવી કહેજી કે શાહેબ મારી પાશે તમારે માંટે ખીલકુલ જગા નથી તેથી તરુને આજ રાતનાં હું વાણો આપી શકતી નથી. પેલાએ ધીરા શવલાવે કહેજી કે ખાઈ તમારે માટે ખાતર કાંઈખી અડચણ ભોગવવી નહીં અને હું પણ પેલા ગરહુસથો સાથે તંબાકુની એકાદ ખીરી પીઈ ને રખથુદ લેજીહું તેથી તમારે નીરબએ રહેવું.

ફરાંકલીન પાછો જઈ ટેબલ ઉપર બેઠો અને પેલાઓની સાથે ખીરી પીતાં પીતાં વાતો કરવા લાગ્યા. એવામાં તે દશને લગતો એક કાએલો ખાંધવાની તે વખતે ચાલુ તકરાર હતી તે એક રાજદરબારીએ કાહડી તે તકરારમાં ફરાંકલીને એવાતો ગુશાથી લાગ લીધો કે તકરારમાંજ બે તરણ કલાક નીકળી ગયેઆ તોખી તેઓની લાંજગડ પુરી થઈ નહીં. પેલી ખાઈનો મીજાજ જતો રહ્યો અને વધુ વખત ધીરજ સોખી શકાઈ નહીં તેથી મેજ આગલ આવી પેલા નવા આપનારને ગુશાથી કહેજી કે તમેાએ મારા ઘરમાં આવી બેથક ધાંત્રો નાખીએછો તે એક ગરહુસથ માણુસની સાથથી તદન ઊલટુંછે અને તેથી તાકોદથી રખથુદ લેવી.

બેનબીને પોતાની ચાલને માટે પેલી પાસે, પેલાં ઊતર વાલીઓ કે માડે દેશ શીલાડેશીઆછે. માથ માંની બીબા પરોણાઓની નેટ લેઈ ચાલવા માં આ શાંબલતાં પેલી છુટીને આંચડી છાઓ અને ન ડીંગી. આ વખતે ઘરધણીઆંણી તથા તેની દાથી, રત બોલી થું શીલાડેશીઆ તમાડે દેશડે તારેના એક ખતી નેઈ છેક બારણા સુધી પેલા નવા આવના તમેએ મારા બેનબંબીનને તાંડાં લેએઆથી હો. પ રને મુકવા આવીઆં. બારણું ઊઘાડી નેએછેને બા લો અનબંબીઓ થઈ ધીરજથી બોલીઓ બાઈ દો હર કરાંને વરસાદ વરસતો હો અને તોણની પવાણ છું, પેલી મા બોલી કે. વહી બેનબંબીન પ્રાંનકલી કુંદો, જેથી પેલી દાથીના હુધમાંની ખતી બુબઈ બ નજીતે, મારો વાહુલો અને પનોતો બેનબંબીન મા ઈ. ખતી પાછી ચલગાવીઆ પછે બેનબંબીને પેલી ચે છેડેચે.

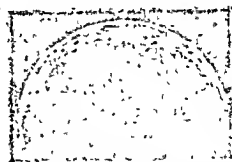
નવો આવનારા—થું બેનબંબીન તમારો છેડ ચે યાએ ! તેનો મારો જીવેબંબીનો દોશન થાએ, તે અને હું એકજ અને હોવા સાથેજ રેહના હતા.

માએ—અરે બોલ મને માં કરને કે મારા બેનબંબીનના દોશનને આખી રાત મેં એક છુરથી ઊપર નાખી છુટીઆ અને હું પોને એક નરમ અને ચારાં બીછાંના પર જઈ થીતી.

આ પછે પ્રાંનકલીન ચરવે બોલાઓ કરી પો તાની વાહુલી માને બેરીઓ અને પછે પેલી છુટીની અચરતી અને છુટીનો થું પાર પુછેછ.

સાચેલીઓની રીઠેલ.

માંડ વધપડ કેમ થાએછે ?

આ છુમ શાંબલી અંદરથી ગ્રધલા પરોણાઓ બાહર નીકલી આવીઆ અને ઘરધણીઆંણીની ચા લ નાપકડે કરી કહેડીં કે આવા કામિલ શખત્રને આ વી અંધારી રાતના કાહાડવામાં લાએડી નથી. ને ઊ પરથી તેણીએ તેને સેડવાની રજા આપી અને બીછાં નું એક ખાલી નહી હડું તેથી પેલાને એક ગાડી છુ રસી ઊપર આખી રાત કાહાડવી પડી.

પેલી છુટીએ થવાની આગમચ પોતાના ચમચા, કાંથીઆ તથા બીબાં રૂપેરી તથા કીમતી વાંચેઓ એક પેટીમાં ખંધ કીધાં અને પોતાના ચાકરને આવેગેતીથી કુવા કહેડીં અને તેને બેનબંબીએ કે આ નવો આવનાર કાંઈ ચોર રીઠેછે તેથી છુમ શંબલ રાખવી.

પેલી છુટીની આખી રાત બેબેનીમાં જઈ અને ચવારના જલદીથી ડીડી ચરવે પોતાની ચીજે તપાસી નેઈ છુટી થઈ અને પેલા નવા પરોણાને છુરથી ઊ પર ઊંચેના નોઈ આખી રાત નેજે કેમ ચંદ્રકાએ કા હાડી હો ને વીજે પોતાના દીલમાં દલજીર પડે. જ લદીથી નાજાને તથા ચાહ તઈઆર કરી પેલા નવા ચર વનારને પાલ બોલાવીએ, ચાહ પોતાં પોતાં ઘરધણી આંણીએ ચરવેની નજીર પેલાને પુછીં કે બાઈ તમે આ રેકાથી સ્વણાંણીઆછે નારે તમાડે દેશ કહેડીં ?

સોરીનબાઈ—વાહુલી બેન, એક વખતે તમે મને ભરતી તથા ચોર કેમ થાએછ ને વીજે અનબાધ પાડી હતી ખરી, પણ મને એક વાંધા રીઠેછે, અને તે એક ભરતી ચોર ચાંદની ચકતીથી થાએછ ને જેમ ચાંદ નાં નો ચતો નાએછે તેમ નેની ખેમણ ચકતી પણ ચોંછી થવી નેઈએ, અને એમ થઈને ચાંદરાતને દીનેતો બી લકડુ ઘરતી થવીજ નહી નેઈએ અને ધડતો થાડી ચેહેજ થાલમ પાડી નેઈએ. આ બીનાએ મારા મ નમાં સુવવણ કરી નાખીએ.

પીરોજખાઈ—ખરેખરે, તમને ચાંદ વીશે ખરેખરે સમજાવું નથી તેથી આજે અડચણ તમારા મનમાં ઊતપન થઈ હશે, એમાં શક નહીં. ચાંદ થું છે અને તે વધુ થતા કેમ હશે તે વીશે મને ધનલજા હસમજણ પાડી છે; અને એ બાબદ વીશે વાતચીત કરી આજ સાંજની રહેલ ઊપીઓગી કરીએ. જુઓ એ પરમાણે સુરજની આસપાસ પુરથવી ફરે છે તેજ પરમાણે પુરથવીની આસપાસ ચાંદ ફરે છે. પુરથવી પોતાના રસતા ઊપર જરવાને નજીક સડપ દાહડા લે છે, તેમજ ચાંદ પોતાનો ઘેરાવો ફરી લેવાને ૨૭ દહડા અને ૮ કલાક લે છે, અને—

સીરીનખાઈ—પણ ઇશવરે સુરજ અને ચાંદ એ બેઉને વારાફરથી પુરથવીને રોશની આપવાને બનાવેલા છે કની.

પીરોજખાઈ—સુરજ કાંઈ એખલો પુરથવીને જ રોશની આપે છે એમ નથી; સુરીઅ મંદલમાં ઘરે છે અથવા બીજા પુરથવી જેવા ગોલાઓ ફરે છે તેઓ ને પણ રોશની આપે છે, અને વહી ચાંદ પણ પોતાની રોશની સુરજ પાસથી ચેલવે છે. સુરજ નહીં હોય તો ચાંદ અંધારા ગારમાં પડી રહેતો.

સીરીનખાઈ—અરે બેન તમે થું બોલો છો! આપણે સુરીઅમ સુરજનહીં હોય તે વખતે પણ ચાંદને પરકાશતો નોઈએ છે, તેથી ચાંદની પોતાની રોશની પણ હશે.

પીરોજખાઈ—નહીં નહીં બીલકુલ નહીં; સુરજ અસત પાત્રે છે તેઆરે ને કાંઈ જતો રહેતો નથી. જમીન ગોલ હોવાના સખળથી આપણને દેખાતો બંધ પડીએ, પણ પસચીમ તરફનાં દેશો તરફ તે દેખાએ છે. તેથી જુઓ, સુરજ ફરે જતો નથી, અને ખરું નોગાતો તે એક તમુ પણ ખોસતો નથી, અને આપણે જે તેની ગની આસમાન મધે નોઈએ છે તે પુરથવીની પોતાની છે. હવે એમ છે તો તમે સમજાવો હશે કે સુરજની રોશની ચાંદ ઊપર પડીઆથીજ આપણે ચાંદને ચલકતો નોઈએ છે.

સીરીનખાઈ—વારું તેઆરે, ચાંદ સાચો જુઓ, આજે ચાંદરાત થઈ એટલે ખારીક તાર જેવો દેખાએ છે, પણ જેમ એકદા દાહડો વધતો જશે તેમ તે વધારે મોટો થવા માંડશે અને પછી આખો થઈ પાછો કદમાં એસરવા માંડશે. એ થું અને કેમ બને છે? "

પીરોજખાઈ—તમે એટલું તો સમજાવો કે ચાં

દ પુરથવીની આસપાસ ફરે છે, અને એમ ફરતી વેલા તેનું ચલકતું પાસું આપણી તરફ થોડુંજ દીસેતો આપણે ચાંદ અધુરો નોઈએ છીએ. (જેવું કે આ ચીતર જુઓ) હવે જેમ જેમ તે ફરતો જશે તેમ તેમ, તેનું ચલકતું પાસું વધારે ને વધારે, આપણી તરફ ફરશે તેથી આપણે ચાંદને વધતો જતો નોઈશું. શેવડે, સુરજ ચાંદ અને પુરથવી એકજ લીટીમાં સામાસામી થઈ જાય તો આપણને ચાંદનું ચલકતું પાસું આપણું દેખાએ છે તેઆરે આપણે પુનઃમનો ચાંદ કરી કહીએ છીએ.

સીરીનખાઈ—નહીં ખાઈ, મને કાંઈ ખરેખર સમજાવું પડતી નથી; સુરજની રોશની ચાંદની ઊપર પડે તો તે ગોલો આખો ચલકતો થાય, તેઆરે, તેનું ચલકતું પાસું અને અંધારું પાસું એ બે કાંથી આવે?

પીરોજખાઈ—રોશનીનો એક કાજેદા છે કે તે સીધી લીટીમાં જાય, —આડી મરકાઈને જઈ શકે નહીં, વાસતે ચાંદના ગોલાપર સુરજની રોશની પડે છે તેથી તે કાંઈ આખો પરકાશીત થઈ શકતો નથી, અરધો અરધ ભાગ ઊપર અજવાણું અને બીજા અરધ ભાગ ઊપર અંધારું રહે છે. જેમકે મોટો ગોલ દડો અથવા એક ધાગર લઈ હું તમારી સામે ધરતો તો તમે કાંઈ આખી ધાગર સઘલી બાજુએથી નોઈ શકનાર નથી, પણ અરધો અરધ તમને દેખાશે તેમજ ચાંદ ઊપર સુરજની રોશની અરધા ભાગ ઊપર પડે છે. હવે પેલી ધાગરનો અરધો ભાગ જે તમે જુઓ છો તે ચુંનાથી તરફ રંગી તે ફરવી હોય તો પેલો તરફ ભાગ થોડો પછવાડે ગએઆથી કાલો ભાગ તેને ખંદે દેખાશે, તેજ પરમાણે ચાંદનો ચલકતો ભાગ તેના ફરવાથી પછવાડે જતો જાય છે તેઆરે આપણને ધાલી જેવો ચલકતો ભાગ જોઈતો થતો દીસે છે. એ પરમાણે આખો ચાંદ ફરતો ફરતો અધુરો અથવા જોઈતો થતો જાય છે અને શેવડે એક દાહડે તેનું ચલકતું પાસું થઈ વાડે ગએઆથી આપણું કાણું પાસું પુરથવીની સાંમને આવીઆથી તે બીલકુલ દેખાતો નથી. આ પરમાણે મહીનામાં એક વાર બને છે, તેઆરે આપણુ પરવો થએઆ એમ ગણીએ છીએ.

સીરીનખાઈ—હા, હવે મને સમજાવું પડી કે આખો ચાંદ આસતે આસતે ધરી કેમ જાય છે, વાર આજે ચાંદરાતને ચાંદ કેમ બનીઆ તે સમજાવો.

પીરોજખાઈ—એજ પરમાણે: જુઓ, સુરજની

જમણી ખાનુએ ચાંદે તેથી સુરજની રોશનીથી ચાંદનો જે અરધો ભાગ ચલકતો છે તે મધેનો થોડો જ ભાગ અથવા માંતર એક કીનારી આપણી તરફ આવી છે તેથી આપણે સુતરના તાર જેવો ચાંદરાતનો ચાંદ પેહલ પેહલાં જોઈએ; પણ આસતે આસતે ચાંદનાં ફરવાથી ચલકતું પાતું અંધારે ને વધારે આપણી તરફ ફરતું જાય છે તેથી ચાંદ વધતો જાય છે, એમ આપણે જોઈએ.

સીરીસખાઈ—પણ ખેન જરા જુઓ, પેલું વીંટી જેવું કુડાલું દેખાય છે તે શું હશે ?

પીરોજખાઈ—હું એજ તમને સમજાવો જતી હતી. એ ગોલ કુડાલું સાથે સામેત કરે છે કે આપણી સામે આખો ચાંદે જેનો થોડો ચલકતો ભાગ જમીન તરફ ફરેલો છે અને બાકીનો ભાગ અંધારામાં છે. આ ગોલ કુડાલું એમ ખનીયો છે કે સુરજની રોશની જમીન ઉપર સંજનાં જનુખલું કરે છે તે જનુખલાંની રોશની ચાંદ ઉપર પડીઆથી ચાંદનો અંધારો ભાગ જરા ચોડા દેખાઈતો થાય છે, તેથી આ કુડાલું આપણને નજર પડે છે. હવે હું ધારૂં કે ચાંદ વધતું કે મ થાય છે તે તમે સમજાવો છો, તે જોઈ કહો કે પુનઃમનો અથવા આખો ચાંદ દીસે તેઆરે સુરજ અંધારે પુરૂથવી કંઈ બાજુએ હોય ?

સીરીસખાઈ—સુરજ અને ચાંદ સામાંસામી હોય અને પુરૂથવી ખેડીની વચે આવે એટલે સુરજની રોશનીથી ચલકતો ભાગ થોડાની મેલે આપણને આખો દેખાય છે.

પીરોજખાઈ—વા, મને ખુશ્ખી ઉપજે છે કે તમે ખરોખર સમજાવો છો; પણ પરવાનો અથવા અંધારો ચાંદ હોય તેઆરે પેલા તરફ ગોલા ફેંકવી રીતે ગોઠવાયો.

સીરીસખાઈ—સુરજ અને પુરૂથવીની વચે ચાંદ આવે તેઆરે ચાંદનો ચલકતો ભાગ પેલી ખાનુએ જોઈએ અને આપણી તરફ અંધારો ભાગ આવી આપી ચાંદ જોઈ શકતા નથી. પણ હું જાણુવા માં છું કે એક મોટી દુરખીનમાંથી ચાંદ જોઈએ હોય તો ચલકતો અને અંધારો ભાગ ખેડી સરખી રીતે દેખાતા હોય ?

પીરોજખાઈ—દુરખીનની મદદથી પણ પેલા અંધારો ભાગ વધારે રીતે દેખાશે નહીં, પણ જે

લો ચલકતો ભાગ થોડો જ આસપાસીઅકારક દેખાશે. ખોલી નજરે ચાંદ મધે જે ઘણા ધાંભાં દેખાય છે તે દુરખીનની મદદથી ટેકડા, પાહાડો, અને ખીણો સામે તથા. તેમજ આ ચીજ મધેનાં ખાડા અથવા ધાંભાં પણ જતાંવે છે.

સીરીસખાઈ—અરે શીટ ! એ કેમ મનાયે ! શે કહો ગાંધી દુર ચાંદે છે તે મધે પાહાડોએ એમ કેમ જણાઈશે હો, કોણ જોઈ આવીશે ?

પીરોજખાઈ—ખેન જરા ધીમાં પડો, એટલાં અજાણના ના થાઓ. ચાંદની અંદર પાહાડોએ એવું સામેત થઈશે એટલું જ નહીં પણ તે પાહાડો ખરો ખર ફેટલા ઊંચા છે તેવું પણ વીધવાન લોકોએ પુરખાતરીથી માપ લઈ લીધું છે; અને વહી પાહાડો વચેની ખીણ પણ માપી છે એ શીવાયે ચાંદમાં ફેટલાએક ખલતા પાહાડોએ—જેઓનાં દરાંમણ શીખર મધે પડેલા ખોડોનો એક ચીતાર મને મારા ધનજીયા હો એક અંગરેજ ચોપાનીઆમાં ખતાવીઓ હો જુઓ માણસની અકલ અને હુનરનો કાંઈ ઘમંડ રહેઓ ! વીધવાનો પુરૂથવીતો ખોલી ખેડાન કરી રહેઓ એ ને હવે ચાંદની સપાટીની ખોલ પંછવાડે મંડીઓ.

સીરીસખાઈ—વારૂ, ચાંદ મધે માંણસોખી હો કે ?

પીરોજખાઈ—આજમુખી સુધરેલાં દેશોનાં વીધવાનો ચાંદની સપાટીની ખોલ ઉપર ભારે મંડી આછે, પણ હજુર માંણસ જાતની વસતી હોય તેવું ખીલકુલ માલમ પડીશે નથી. કોણજાણે પાછલા જમાનામાં નવા નવા હોનરોનાં શોધથી ચાંદ મધે માણસની હસતી સામેત કદાચ થાયેખી, તે આપણાથી કંઈવાઈ શકતું નથી.

સીરીસખાઈ—પણ તોખી એવું ધારો કે ચાંદમાં માણસની વસતી છે નો તેહનાં લોકોને આપણી પુરૂથવી ફેંકવી લાગતી હો ?

પીરોજખાઈ—આપણી પુરૂથવી તેઓને ચાંદ જેવી લાગતી હો; વહી તેહાં રાત પડતી હોય તેઆરે તેઓને ચાંદનનાંની માફક અજવાલું આપતી હો, અને વહી જેમ ચાંદ આપણને વધતું થતો દીશે છે તેમ પુરૂથવી તેઓને દીસતી હો. તેઓમાં અગર વેહે મી મરદો અને જોરતો હોય તો તેઓ પણ ચાંદરાતની માફક પુરૂથવીની, પુંન કરતાં હો, અથવા ખી

આમાંથી રૂપાનાં છુ કાઢકી ખેતતા માસના સારા સગન પુરૂષવી માએ પાસ હ્રત નોડી માંગતા હ્યો.

નવો.

જલો એ એક જાતનો કીડોછે. તે પાણીમાં રે હેછે. તેનો ખોરાક જાંત્રીયથી પાણીમાં રેહેછે તાંડાંથુ થી ખીજા છનાં કીડાંઓછે. ખાહેર નીકલીઆ પછી માણુશનુ અથવા જાનવરનું લોહી સુશી તે ઊપર લ વેછે. આપણા બદનનાં કાંઈપણ ભાગ ઊપર લગાડી આ હોએતો, તે, તે ભાગ ઊપરનું લોહી સુશેછે. અજ માએશ ઊપરથી માલમ પડેલુંછે કે એક જલો પોતાના વજન કરતાં ચારઘણું લોહી પીએછે. એક જલો તોલ માં ચાર આનાભાર થાએછે. ગામડી જલો કરતાં વે લાતી જલો ઘણી સરસ હોએછે, અને ગામડી કરતાં તે ખેવડું લોહી પીએછે. જો એક જલોને શંભાલથી પા છીમાં રાખી હોએતો તે ૨૦ વરસ થુધી લવેછે એ મ કાકટર જાંનશન કહી ગએછે.

જો કીડો લાંબાઈમાં આપણા હાથનાં વચલાં આગલાં જેટલો મોટોછે, તેનું બદન શેંકડે છનાં છ નાં ગોલ કટકાનું બનેલુંછે અને એથી કરીને તે શહે લથી પોતાનું બદન મરડી શકેછે અને પાણીમાં તરી શકેછે. તેને એક આગલ અને એક પાછલ એવા બે દંખોછે. આગલા દંખની વચમાં તેનું મોહાનુંછે કે જેની અંદરથી તરણ કરવતી નેવા દાંત નીકળેછે. એટલા માટે જારે જલો દંખોછે તારે આપણને તેનાં દંખમાંથી તરણ લીટી પ્રાપ્તી માલમ પડેછે. જો જ લોને એક વખત ધરાએ. એટલું લોહી મલીછીંતો તેથી તેને ઘણું ઘણા ધલક ઘણા મલીનાં સુધી ખી જ ખોરાકની ગરજ રહેતી નથી. એઓને પકક વાની ઘણી શીશત હોએછે. ફેલાક જાલમાં માંછ લીની માશક પડેછે. ફેલાક પાણીમાં ચાલી પોતા નાં પગને જે જલો વલગેછે તેને પકડેછે. ફેલાક હા થે પાણીમાંથી તરતી પડેછે. વલી ફેલાકી જાનવ રોની કલેછનાં કટકા ઘેરીએ ખાંધી તેને લલચાવા ત લાવમાં નાંખેછે, કે જે ખાવા આવીઆથી તેઓ શપ ડાએછે. દરદે ચારાં કરવામાં એ કીડાનો ઘણે ખપછે. ગણતરી ઊપરથી એવું માલમ પડેછીંછે કે ૩૦ લાખ જલો દર વરસે પશ્ચીમ શેહેરમાં ખપેછે. ખાહેર માં

મથી તેઓને પકડી પાણીમાં નાખી અને પીચો ભરી ખીજે દેશ મોકલવામાં આવેછે.

કાકટરોને જલોનો ઊપીઓગ કરવામાં ઘણી શંભાલ રાખવી પડેછે. તેઓને, જેને જલો લગાડવી પડેછે, તેની ઊમર ઊપર વધારે ઘેઆંન આપવું પડેછે. કાંઈ ભુલ પડે નહી તેટલા માટે નીચે જણાવેલા કોએ તઓને મદદ આવશે.

ઊમર.		જલો.	
ખચું	૨ મહીનાનું	તેને	૧ થી ૨
"	૬ "	"	૨ થી ૩
"	૧ વરસનું	"	૩ થી ૪
"	૨ "	"	૪ થી ૬

દરએક વરસ વધવે બએ જલો વધારતા જડુ અથવા ૪ તોડા લોહી વધારે કાઢાડવું. જલો લગા ડવાને ઘણીએક શંભાલ લેવી ઘટેછે. ખચાંનાં ગલાં ઊપર જલો લગાડવી નહી કારણકે જો લોહી વધારે ઝીઝીંતો પછે તેને અટકાવવાને બનતું નથી. લોહી અટકાવવાને માટે ગલાં ઊપર દખાંન કરવા જતાં ખચું મરણ પામેછે તેથી એ જગા ઊપર જલો કદી પણ લ ગાડવી નહી.

જે જગા ઊપર જલો લગાડવી હોએ તે જગા ચીકની નહી જોઈએ નહીતો જલો વલગતી નથી. પગનાં તક્ષીઆ ઊપર અથવા હાથનાં પોહાવા ઊપર અને જાંડાં ઘણા ખાલ હોએ જોવી જગા ઊપર પણ જલદીથી વલગતી નથી; જે જગા ઊપર દુધ અથવા મીઠાશ અથવા લોહી લાગું હોએછે તાંડાં જલદીથી વ લગેછે તેટલા માટે જલો વારીઓ જે જગા ઊપર લ ગાડવી પડેછે તાંડાં જલદી વલગવાને શારૂં મટોડી લ ગાએછે.

ફેલાકીએક વખતે જલો નીકલી ગયા પછી તે નાં દંખમાંથી લોહી ઘણું જાએછે, જે વેડેનાં લોહીનો અટકાવ નહી કીધોતો ફેલાકી વખતે ખચાંઓ મરણ પામેછે અને વએ યુગેલાઓને અનીશઅ નુકશાન કરે છે. એનો અટકાવ કરવા માટે તુરત રૂકી ખાલા તેનાં દં ખો ઊપર ચુકવો. જો એથી નહી ખંધ યાએતો શ દકીનો લુકો કરી તે દંખોને લગાડવો અથવા રૂજવું કે પડુ ચુકવું. એમ કીધાથી ખંદ થાએ, પણ જો એમ કરતાં પણ નહી યાએતો તરત કાકટરને ઝોલાવવો.

કેટલીએક વખતે દાંત ઘણું દુખતા હોએ છે તે થી શકર મોહોડામાં જલો મુકવાને શરમાવે છે. એ મ કરવાથી કાઈ વેલાએ જલો ગરાઈ જાએ છે, અને જો પેટમાં રહીતો તે ઘણું નુકશાન કરે છે. એવી વખતે એક ગલાસે ભરી પાણી લેઈ તેમાં એક ચમચી નીમખ પીગલાવીને પીઈ જવું, જેથી પેલી જલો પેટમાં મરી જાય અને ઊલટી થાઈને નીકળી જાય નહીં. જો જાડાડાને રસતે લથમ થાઈને નીકળશે. વા રેઘડીએ શરૂ કરે અથવા વાઈન દારૂ પણ એજ કારણ શરૂ વાપરવામાં આવે છે.

આપણા લોકો એક દાહણે જલો મુકાવીઆ પછી ખીજે દાહણે શરીને મુકાવવાની જરૂર હોએ એ મ શમજે છે. એ તેઓની બેવકુફી છે. એમ કેહે છે કે, ખીજે દાહણે ખાટી જલો મુકાવીઆથી દરદ ખડું નીકળી જાય. એ તદન નકામું છે એમ કરવાથી ઊલટું વધારે લોહી જાવાથી આગળી આદમીને ક છુડી નવલઈ પોહાયે છે. તેઓ શમજતા નથી કે જે ક છુડી લોહી બદનમાંથી કાઢીડીને તેટલું પાછું આવવાને ઘણા વખત લાગે છે.

જો કાઈવાર બચાને જલો મુકી હોએ અને તે વામાં તે પેહોશ થઈ જાયે તો જલો તરત કાઢી નાં ખવી જોઈએ. એમ કરવાને માટે જલોને તોડીને કાઢીડવી નહીં પણ તેનાં કાઈખી ભાગ ઊપર નીમખ નાં પાણીનાં ટીપાં નાંખવા જેથી તરત તે ખરી, ની કલી જશે.

ઓરતોની મીનલસ.

ભાશાણુ ૮. મું.

માએ બચાને કેમ ધવાડવું.

આજ દીને એ આગતની બાબદ ઉપર તમારું વેચા ન મોહોવાડવા માંડું.

૧. માએ બચાને થાન અવાર નવાર આપવું જોઈએ.

કેટલાએક બચાં કાઈ પણ કારણ વગર એકજ થાન ધા વવાને વધારે પસંદ કરે છે, અને માએ બચું નહીં ખીજવા એ માટે તેને એકજ થાને ધાવવા દે છે, પણ તેથી થણી ખરા બી થાય છે. માએતા બીજાં થાનમાં કુખ બંધાઈ આવે છે, થાન સુજે છે, અને અંદર પડે બંધાયે છે.

વલી એકજ થાને ધવાડીઆથી બચું એકજ બાળુએ પડી રહે છે, તેથી બચાની મેડ બાળુની વધમાં અંતર પડે છે. એક બાળુ બીજા બાળુ કરતાં નબલી રહી જાય છે અને તેથી એક બાળુ તરફ વાંક રહે છે.

વલી એકજ થાને ધવાડીઆથી બચાની એકજ આંખ સઘલી તરફ નેલાહ કરવા માટે છે તેથી આંખ બારી થાય છે.

૨. માએ બચાને વારંવાર એ અને જમ ગમે તેમ થાન આપેઆ નહીં કરવું જોઈએ.

ઘડી ઘડીએ જમ ગમે તેમ ધવાડીઆથી માએને ત થા બચાને બેઠને ઘેરકાએક થાય છે.

બદનના સઘલા ભાગોને ધાક આપવાની જરૂર છે. જા રે દરેક ભાગને બરાબર ધાક મળે છે, તારેજ તે પોતાનું કાંમ બરાબર રીતે બજાવી શકે છે. હવે જો બચાને વારંવાર એકજ ધવાડીઆ કીધું હોએ તો તેની હોજરીની કીએ વખતે ધાક મળી શકે ! તે હોએ મોરાક ચરધા જરૂરપત નહીં થયો એ કલાખા બીએ મોરાક અંદર પેવસ થાય છે, હોજરીમાં નવો મોરાક આવીઆથી તેને વધારે મેહન કરવી પડે છે. એ મેહનત પુરી થતી નહીં એટલામાં બીએ નવો મોરાક આવીને હોએ રહે છે, એવી હાલતમાં હોજરી કેમ કામ ચલાવી શકે અને મોરાક કેમ પચી શકે ! કેટલીએક વખતે એક એક પછી કુખ પુરાકલ જાયેઆથી પેટ કુલી આવે છે અને ઘણી વખતે બચું એકદમ બેસુધ થઈ જાય છે અને મરણ પણ પામે છે. એટલા માટે બચાને પુરાકલ કુખ ધવાડતાં ઘણી સંભાલ રાખવી જોઈએ.

૩. માએ જમ બને તેમ બચાને થોભાવીને થાન આપવું, એકદમ માંગે તેજ વખતે થાન આપવાની ટેવ નહીં પાડવી.

જો બાલક પડે કે બચાને કુખની ગરમ પડી છે તો જ. થાન આપવું. જાનવરોમાં આપણા દોડામાં આવે છે કે તેવો પોતાના બચાને એકદમ થાન આપતાં નથી, પણ તેને લવલાવીને પછી આવે છે, તેવો પેહેલા તપાસી જુવે છે કે બચાને કુખની ખરેખર ગરમ પડી છે કે નહીં અને ગરમ જુવે તારેજ થાન આપે છે. આપણા લોકોની ઓરતો આ હલકાં જાનવરો કરતાં કેટલી થોડી સજન રાખે છે !

બચું સુતેલું હોઈને માએને જોઈને મુશી થાયે તો સખતું કે બચું જુખું છે. કાંએકે બચું સખજે છે કે હવે તેને મોરાક મલી શકશે, તેથી આંનદમાં રહે છે.

૪. બચું ધાવી રહેઆ પછી માએના થાનમાં કુખ પાછું ભરાવાને પુરતો વખત આપવાની જરૂર છે.

જેટલો વખત થાન કુખથી ભરાતાં લાગે છે તેટલોજ વખત બચાને આગલ પીવેલા કુખને પચાવવાને લાગે છે. એટલા માટે થાન કુખથી પડે જરૂર નહીં હોએ તાંહાંમુશી કદી પણ માએ બચાને ધવાડવું નહીં.

વલી આધુરા થાન માંડેલું કુખ પુરતું કવતદાર હોવું નહીં, અને તે આપેઆથી બચાને કાએકો પણ થતો નથી.

જો માએને કુખ ઘણું હોએ છે અને વગર સજન રાખવે પુરાકલ કુખ બાંધીને જમ ગમે તેમ ધવાડે છે, તેનું બચું સારીપમે ઉપરવું નથી.

વલી જે માએના ધાનમાં કુધ યોડું હોએ છે, પણ સ
મજ રાખીને બરાબર વખત તપાસીને બચાંને ધવાડે છે, તે
તું બચું વધારે સારી રીતે ઉપરે છે. કુધ યોડું હોવા છતાં
બચાંને મનભાગતી રીતે ધવાડી શકે છે. જે લોકો સમજ
રાખતાં નથી અને જે યોડું કુધ હોએ છે તે જમ મને તેમ
ધવાડી રહે, તેઓમાં કુધ નલદીથી કમતી થઈ જાય છે અને
બચાંને ધવાડવાર ધવાડી શકતી નથી.

જે બે તરણ કલાકમાં ધાન કુધથી ભરાએ નહીં તે, બ
ચાંને તે વખતે માએના કુધ ઉપર રાખવું, અને ધવાડવાની
કરીથી વખત આવે એટલે ધાન આપવું. એ પરખાણે એ
ક વખત ધાન અને એક વખત માએનું કુધ આપેઆપી
માએ ધાનમાં યોડાં કુધ હોવા છતાં પોતાના બચાંને સારીપ
મે ઉધારી શકે છે.

જે કુધ ઘણું હોએ અને નલદીથી ધાન ભરાઈ જત
અંતે બચાંને ધવાડવું નહીં.

પણ મેહલા યોડું એક કુધ બીજી રીતે કાઢાડી નાખવું
અને પછી ધવાડવું. જે એ પરખાણે કીધું નહીં હોએ તે,
બચાંના મોહાડામાં પુરાકલ કુધ નાઈ પડે છે, તે ગરાઈ શકાવું
નથી અને ગુંગરાઈ જાય છે. વલી કુધ પેટમાં પુરાકલ જ
એઆથી પેટ કુદી આવે છે. જે માએના ધાનમાં કુધ ઘણું
હોએ તેણે પોણી પીવાનું કમતી કરવું અને થંડી દવાઓ
લેવી.

૫. માએ બચાંને ચોકસ વખતે ધાન આપવું જે
ઈએ અને ચોકસ વખતેજ બચાંને કુધ ભાગવાની દેવ પા
ડવી જોઈએ.

જે માએ બચાંને બરાબર વખતે ધવાડે નહીં તે કુધ
કમતી થઈ જાય છે.

ગરીબ લોકોની ઐરતો, પોતાના બચાંને સહુવારે એ
ક વખત ધવાડીને સારો દાહાડો પોતાના ગુજરાન સારું
ખાટર કામ કરવા જાય છે, તેનું કુધ બરાબર વપડાવું નથી
તેથી કમતી થઈ જાય છે.

જે માએ પોતાના બચાંને ચોકસ વખતેજ ધવાડે,
તેનું બચું આસતે આસતે ચોકસ વખતેજ ધાન લેવાને શી
મે છે. તેથી માએને થડી થડી કડાએ ઉપજતો નથી, તેથી બી
જી કામ કરવાનું મુજ પડે છે. જે બચાંને પેટેથી એવી
દેવ પાડવામાં આવે છે તે બચું સારી રીતે ઉપરે છે.

બચાંને પેટેથી મહીને દર બે કલાકે ધવાડવું. બીજી
મહીને તરણ તરણ કલાકે અને આસતે આસતે જમ મો
હાઈ થાયે તેમ અંતર વધારતાં જવું, અને છેલ્લે બરાબર
માર માર કલાકે ધવાડવું.

માત-દસ દાહાડા લગી જમ બચાંને ભુખ લાગે તેમ
ધવાડવા જવું. એ વખતે બચું યોડું ધાવે છે, તેથી તેને કુધ
વારેપછીએ જોઈએ. દસમે દાહાડેથી તે મહીનેા ધાયે તા
ઈ મુથી રીપસગા મેમે કલાકેને અંતરે અને સતરે માતર ત
રણ માર વખત ધવાડવું. તરીકે મહીનેથી દાહાડામાં તરણ
કલાકેને અંતરે પાંચ વખત અને સતરે એક અથવા બે વ
ખતજ ધવાડવું. એથી મહીનેથી દીવસમાં માર કલાકેને
અંતરે ધવાડવા જવું. છેલ્લું રાતે દસ વાગે ધવાડવું. આ

બી રાત ધવાડવું નહીં અને બીજી દાહાડે સહુવારે પાંચ
વાગતાં ધવાડવાનું પાછું શરૂ કરવું.

રાતે દીવસનાં કરતાં યોડી વખતજ ધવાડવાની રી
તે મહીને જોઈએ. બચું રહે તેની કાંઈ પણ દરકાર કરી
નહીં અને ચોકસ બાંધે વખતેજ ધવાડવાની દેવ પાડવી.
બચું પણ પોતાની મેલે આસતે આસતે ચોકસ વખતેજ ધ
વાડી શકે.

જરે મોહાડું જાણસ દાહાડામાં તરણ વખત ચોકસ
વખતેજ ચોકસ રહે અને સતરે તેને ખોરાકની કાંઈ પણ
જરૂર પડતી નથી, કાંએકે તેને ખોરાક પચવાનો પુરતો વખ
ત મલતો જોઈએ, તારે શા મારે બચાંને ચોકસ વખતેજ
ખોરાક નહીં આપવો જોઈએ? બચાંની હોજરીને પણ ખો
રાક પચાવવાને માટે ચોકસ વીધમની ગરજ છે.

ચોકસ વખતેજ ધવાડીઆથી માએની તંદરોશતી બ
રાબર નલકાઈ શકાય છે અને સતરે પુરતી યાક મલી ગમે છે.

૬. બચાંને આખી રાત ધાન આપીને સુવાડવાની
રીત ઘણીજ ધીકારવા જોઈએ.

એથી બચું ઉપરીઆને બરે ઉલટું પીડા પામે છે
માએને પણ પીડા થાય છે અને બીજા દાહાડાને માટે બ
તો ખોરાક ધાનમાં બની શકતો નથી.

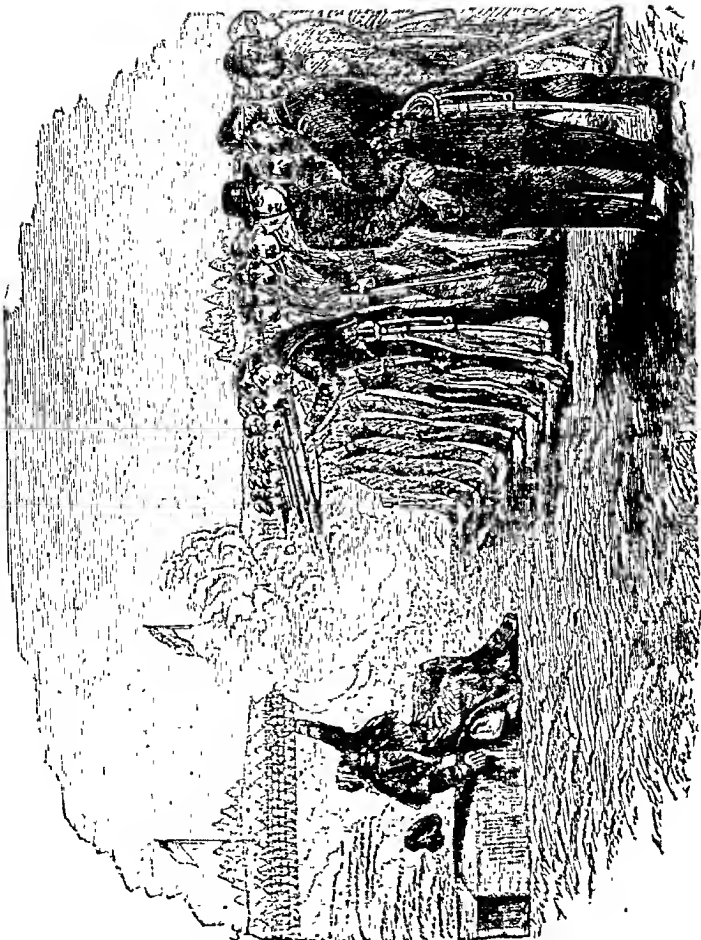
૭. બચું રડીઈ એટલે ધાન આપવું એ ઘણીજ ખ
રાબ થાય છે.

ઘણી વખતે બચું રડીઈ એટલે વગર કારણ સમજ
વે માએ તેને ધાન રખાડે અને કુદલીએક વખત બિરધો
પોતરી બચાંમાં મોહાડામાં મુકે છે, એ માલ આપણા લોકોમાં
ઘણીજ સાધારણ થઈ પડી છે. માએ હવેમાં એમ સમજી
કે તે બચું ભુખુ છે તેથી રહે છે. પણ રડવાનું ખરું કારણ
શું છે, તેની તે કાંઈ પણ શોધ કરતી નથી. વારેપછીએ બચાંની
હોજરીમાં પુરાકલ કુધ નઆથી દરદ થાય છે, તે માટે બચું
રહે છે. એવી હાલતમાં જે માંએ બચાંને વધારે કુધ આપે
છે તો, બચું ઉલટું દરાન હોએ અને રડવું ઉલટું વરે છે.

બચું રહે છે તેનાં ઘણાં કારણો હોએ છે. બચું ભુખું
હોએ છે તારે રહે છે. પેટ ઘણું ભરાઈ ગયું એટલે રહે છે, એ
ક બાજુએ ઘણું સુધી પડી રડીઈ એટલે રહે છે, જે ગરમી
અથવા થડી લાગી તો રહે છે, ખોરાક ઘણો તંગ હોએ છે તો
રહે છે, જે બરાબર થરીઈ પકડીઈ નહીં હોએ તો રહે છે, જે
આંખને ઘણી રોશની લાગે અથવા ઘણા મોહાડા મોહાડ
ધાયે છે તો રહે છે, અને એવાં બીજાં સો કારણો નીકરી આ
વશે, અને આ સઘલાંને ઉપાએ ધાન આપવું કેવું મેચક
લી રીશે.

વલી બચાંનું રડવું બે જાતનું થાય છે. કુદલીએ
વખત બચું રડીને તરત જુડું રડી જાય છે. બચું કાં
પણ અજાણી રીતે જુડે છે અથવા કાંઈ પણ અજાણી રી
તે એટલે રહે છે. એ રડવું કામેરકારક છે, એ પુલતોની કે
એરોર છે, એથી બચાંની છાતી વધારે ખોળે છે, લોહીનું રડ
બરાબર થાય છે. વલી બચું રહે છે તે મહોવાર લગી મુક
રહેવું નથી પણ રડીઆ કરે છે. કાંઈની દરદ અથવા કે
રકતના સબબથી બચું ઘણું સુધી રહે છે, એ વખતે મુકે

અગિયારમી વાગ્—પ્રમુખની સમીક્ષા કરો.

રાખવાની કોશિશ કરેઆને બદલે તપાસ કરવી કે સી હર કત થઈએ અને તે હરકત દુર કરવાની કોશિશ કરવી.

૮. બચાંને ધવાડતી વખતે હુમલાં ગરમ રાખડું નોંઠ્યે.

જાણુવું કે ખોરાક લેતી વખતે હોડી હોળી તરફ વધારે દોરેલે, તેથી હાથ પગ યા પડેલે. બચાંથી વધારે સરસી ખખાઈ શકાતી નથી તેથી ઘણું જરૂરવું છે જે બચું ધાવતું હોયે અથવા હરેક બીજી રીતે ખોરાક લેતું હોયે તે વખતે તેને ગરમ કપડાંમાં વીઘાલીને ધવાડવું; માથેની ચોતાની ગરમી પણ તેને કાંઠ લાગેલે.

૯. બચાંને ધવાડીઆ પછી તેને તરત સુવા દેવાની જરૂર છે.

પેટેલે અંદીને બચું ધાવેલે અને સુવેલે, બીજાં કાંઈ પણ કરવું નથી, તેથી જરૂર કરીને એ વખતે બચાંને ધવાડીને સુવાડવું જોઈએ.

ધવાડીઆ પછી વલી જોરથી હીચકા નહીં મારવા અથવા ઉઘાલવું નહીં. ખોલી હવામાં પણ રચાડવું નહીં. કમ્પ્રેકે તેથી કુપ પચન થાવું નથી.

૨૦. બચાંને કદી પણ સુતાં સુતાં ધવાડવું નહીં. બચાંને સુવાડીને ધવાડીઆથી કુપ બરાબર ઉતરી શકવું નથી અને ગલાંમાં ખુરેલે અને વારેઘડીએ અતરસા જાયે.

વલી સુવાડીને ધવાડીઆથી કુપ હોળીમાં રહી શકવું નથી તે પાછું બાહર નીકલી આવેલે અને જોરડું કુપ રહે જાયે.

અમેરીકામાં લડાઈ—નીમખહુરામ સીપાઈને સળ.

પાસેનું ચીત્ર જુઓ ! આઠ સીપાઈઓ પોતાની ખંદુક એક કમળખત આદમીની સાંઘે તાકી પ્યાર કરેલે. બીજા ચાર જણ પોતાની ખંદુક ભરી તઈઆ રે ઊભાલે. જો આગલા આઠ જણથી ધારેલું કાંમ નહીં પાર પડે, તો પાછલા ચાર જણ તેઓની મદદે આવે. એક પાદરી હાથમાં ખંદુલીની ચોપડી લઈ દલગીરી ભરેલા તથા ગંભીર દેખાવમાં ઊભોલે. તેની જોડે એક અમલદાર જાણે પોતાની કમકમાટ ભરેલો ફરજ બજાવતો હોયે તેમ હાથ જોડી ઊભોલે. તેની પાસે ઊતરતી પદવીના બીજા અમલદારો દીકામાં આવેલે. વલી સામને જુઓ. સીપાઈની આખી રીજીમીટને, પોતાના રાજાઅની ધળ તરે, એક હુરમાં પોતાના ભાઈખંધને યતી શળ જોવાને ઊભી રાખીલે વચોવચમાં, પેલા અભાગીઆ માણસને જુઓ ! જે

પેટીમાં એક પલ પછી તેનું મુરડું પડેલે તેજ પેટી પર, પસલાવામાં ગરકાવ થયેલો, ઈશવરની દઝેઆ માંગે તો, તે ખેડેલોલે. તેની આંખે પાટો બાંધેલોલે કે જેથી દેખાઈતું ભંધીશ અંધારામાં રહે.

એ કોણ હશે અને એનો ઘુનાહ શું હશે ? સાંભલો.

અમેરીકામાંની લડાઈ આપણા છોકરાંના છોકરાં ભુલશે નહીં. જે લડાઈની શરૂઆતથી મુંખઈની ગરૂરી વધી હતી અને જે લડાઈના શેવરથી મુંખઈ ખાક બની ગઈલે. વાંચનાર ! એટલું ઈઆદ રાખજે કે કોઈના દુઃખથી તને સુખ મલનાર નથી. હવે એ લડાઈમાં પરબનો પગાર ખાઈ, પરબની શેવા બળાવવા કોઈથી શખસ જાયે; અને પછી પોતાના જાનને, લખોના જાન કરતાં વધારે ચાહી નીમખહુરામ કરેતો તેને શળ શું કરવી જોઈએ ? માણસ જાતના હાથમાં મોઝાંમાં મોટી શળ ઘુનેચારનો જાન લેવાનીલે અને તે શળ એવી વખતે અમલમાં આંચેલે.

ઊતર અમેરીકાની “લીનન કેવલરી” રીજીમીટમાં સીપાઈ, નામે “જાનસન,” લડાઈની વખતે નાહાશો ગજેઓ, માટે તેનો જાન લેવાની શીખણ થઈ. એ કારણ માટે, ઈ. સ. ૧૮૬૧ ના ક્રીસ્ટખખર મહીનાની ૧૩ મી તારીખે, ઊપલી આખી ઘોડેસવાર રીજીમીટને વાશીંગટન શહેરની નજદીક, ફેરશક્કસ રે મીનરી, આગલ ખોલાવી. જાનસનને ગ્રાંડામાં નાખી તેઓની સાથે લાવીઆ. તેની આજે દુનીઆમાં આ છેલ્લી ઘડી હતી, તેથી ધરમનો દીલાશ દેનાર પાદરી તેની સાથેજ હતો. એ પાદરીએ તેની આગલ ખંદુકી કરવાની ચોપડી ધરી હતી, તેમાંથી વાંચી, રેલો શખસ સર નીચું કરી, ધીઆન દેઈ, પોતાના કીરતા રની પચારથના કરેતો હતો. ફેરેલો જગા કીપર આવી પોંડુરીઆ પછી, તે ગ્રાંડામાંથી ઊતરી, જાણે પોતાની ઘેરપર.ખેલે. તેનીથી છ કદમ દુર, પ્યાર માણસો, શળ અમલમાં લાવવાને, ખંદુક ભરી, તેની સાંમને ઊભાં એ કમનચીખ વાલા શખસે તેઓને થોડા સમયમાં કહી ચંભલાવીકી, કે “હું આજ રાખુંદું કે, ત્રે તમારા ભાઈખંધ તરીકે, આવો ઘુનાહ કીધોલે, તે તમે માફ કરશે; અને એવો ઘુનાહ તમે કદી પણ કરશે નહીં.” તાર પછી પોતાના પાદરીને તથા વડા અમલદારોને જે કહેવાનું હતું, તે કહીને પોતાની શળને તાણે થયો. ખંદુક શેડવાને જેવો હાકમ કી

થો, તે વખતનો પાસે આપેલાં ચીતરમાં દેખાવછે. આઠ ગોલીઓ એકદમ ઊડીને, તેના શરીરનાં જુદા જુદા ભાગોમાં પેવશ થઈ. પણ તેથી તેનો તરત જ ન નહીં ગયો; માટે બાકીના ચાર જણને પોતાની ખં ઢુક ફેડવાને હુકમ થયો. એઓની ગોલીથી જન સનનુ શરીર મુએલું મુરંદું થઈ પડીલું.

મુસતાશનું ખુન.

(તવારીખમાંથી.)

ઈ. સ. ૧૫૫૩ માં તુરકસયાંનના સુલતાન સુલેમાને એક ચોટું લશકર ઊભું કર્યું. અને લોકોને તેના કારણમાં જણાવીને કંઈ ઇરાંનીઓએ સીરીઆ જે પોતાના તાબામાં હતું તેપર હુમલાના કરતાં વધારે જોરથી હોમલા કરીધાં, વાસતે મારા દેશના પીઆરને વાસતે અને મારાં રાજના ખંચાપ માટે, હું જાતે જઈ, તેઓ સાથે લકાઇ કરી, તેઓને નરમ પાડવા માંડ્યું. સરવે ચીન્ને તઈઆર થયેલા બાદ, તેણે લશકરને સીરીઆ તરફ કુચ કરવાને ફરમાવીલું. અને પોતેપાછલથી ગએઓ. સીરીઆ દેશમાં તેના હો કરો મુસતાશ તેના હુકમ તલે રાજ મલાવતો હતો. તે દેશમાં સુલતાન પોતાના લશકર સાથે દમામમા આવી પહોંચીઓ, અને અલેપોમાં ધાવણી કરી. તો હાંથી તેણે પોતાના વીસવાસુ માણસો પોતાના છેક રાને બેલાવવાને ચોકલીઆ. એમ કરવાનું કારણ તેણે છુપુ રાખવાને ઘણીએક સાકિયેતી રાખી, તે છતાં તેની આજ્ઞાપાસના ઊમરાઓને માલમ પડીલું કે મુસતાશની ઊપર તે વેર રાખે. અછમત નામના એક ઊમરાવે છુપી રીતે કાસદ કોકલી મુસતાશને જણાવીલું કે તારી લંદગી ભજેમાંછે. મુસતાશ પણ વીચારમાં પડીઓ કે આટલું ચોટું લશકર લઈ આપવાને મારા બાપને શી જરૂર પડી હશે. તેને શક ગએઓ કે મારી ઊપર કંઈ આવી પડીલુંછે ખરું પણ તેણે વીચારીલું કે મને ધાસતી રાખવાનું કંઈ કારણ નથી. મેં મારા બાપને કંઈની રીતે અપરાધ કરીધો નથી. મુસતાશ વમામલા લાગો કે પાદશાહનો હુકમ માની મારી લંદગીનો ભોગ આપવો; કે અવતો રહી બેવશ મણાવું; તે ચાર. આખરે તેણે

હીમત કીધી અને પોતાની કચેરીમાં એક અકલમદે બોલમાં હતો તેને પુછીલું કે “માણસને વધારે જરૂરનું શું છે. સુખી લંદગી કે દુનીઆનુ રાજપાટ?” બોલમાંએ પુછી રીતે જવાબ દીધો કે “જે માણસ દુનીઆનુ રાજપાટ ચાહતો હોય; તેને તેથી ખરું સુખ મળતું નથી; પણ તેવા રાજપાટ સાથે ખાહરનો દેખરિસા ભપકો હોયછે, કે જેની ઊપર એક પલનો પણ ભરોશો રાખી શકાતો નથી. કાંચેજે તે આજે છે અને કાલે નહી; વલી તેની ધાસતી, મનનુ બેચેત પણ, સંકટ, વેલુમ, અદેખાઇ, ખુન, ખોશરૂ, લુશ્કાર, તુકશાન, ધાતકીપણ, કંદખાનુ, અને એવાંજ બીજાં તોશાનમાં લંદગી કાહકવી પડેછે. માટે જે ધણી પોતાની લંદગીનું બેહુસતમાં મકાન ચાહતો હોય, તેને લાએક એવી રીતનું રાજપાટ નથી.” આજે શીખામણ સાંભલી, મુસતાશને ધીરજ આવી અને પોતાના બાપના હુકમ મુજબ તેને જઈ મલવાનો ચેડાવ કરી.

સુલતાન સુલેમાનેને માલમ પડીલું કે તેના ફરમાન મુજબ તેના બેટા નીકલી મુઢો હતો, તેથી તેને શક ગએઓ કે મુસતાશ વગર ટીલે આવેછે, વાસતે તેનામાં કંઈ દગો હશે. ફત્તને તેના વેહમી દીલમાં વધારે વેહમની આગ સલભાવી. ફત્તમ તેના લંદગીને સેનાપતી હતો. તેણે સરવે સરદાર અને મુનંદ સીપાહીઓને ફરમાવીલું કે મુસતાશની જઈને રસ્તામાં ભેટ લેવી. તેઓ ગએઆ પછી ફત્તમે સુલતાનને જઈને કહીલું કે તેઓ પોતાની મરજીથી મુસતાશને મલવા ગએઆછે. સુલેમાને ખાહર જઈને ખખર કાહડી તેથી માલમ પડીલું કે તેઓ ખરેખર ગએઆ હતા. વાસતે ફત્તમે જે તેને કહીલું તે તેણે ખરું માનીલું અને પોતે વેહમમાં મડીઓ.

મુસતાશ પણ બેચેન રહેઓ હતો. પોતાની રાજધાની છોડીઆ પછી રસ્તામાં તીજે દાહડે સાંજના તે સુતો હતો તે વખતે તેને એક ખોઆખ આવી ઓ. તેમાં તેણે જોઈલું કે તેનો પેગમખર મહમદ જ લકાઇ ભરેલો પોશાક પેહરી, તેનો હાથ ધરી, એક દીલ પસંદ જોગો ઊપર લઈ ગએઓ. તોંડાં ચોસ દીર તીવાન, ખુજમુરત, આદશાલી મેહુલો હતા; તેઓની આસપાસ ખુશનમાં બાગબગીચા અને લીલોતરી નોવામાં આવતી હતી. તેઓ તરફ આંગલી કરી મહમદ બોલીઓ કે “જેઓ દુનીઆમાં ખરી રીતે ચાલી

નેકીને પસંદ કરેછે અને બદીને ધીકારેછે, તેઓનું હૃદય પેહરી, પોતાના મોહનની અગમચેતીમાં, કંટાળાકાં કે શત્રુ રેહ્યાણુ અહીંયાંછે.” પછી પોતાની પીક ફેરવી ખીજી તરફ આંગલી કીધી; જ્યાં સુસતાશની નજરે, જડશી વેહતી બે મોટી નદીઓ પ્રાલમ પડી, જેમાં ની એકનું પાણી કાણું સાહી ભેવું, ગરમીના જોસથી કીકલવું હતું. તેમાં કંટાળાકાં માણસો, ઊપર, નીચે હુ બકી ખાતાં, કલાપીટ કરતાં, મોટે મોટે દુઝેઆને વાસ તે પોકાર મારતાં હતાં. પેગમખર મહમદ ખોલીઓ કે “જેઓ પોતાની શની જીંદગીમાં બદીના શેલમા રેહે, તેઓને વાસતે આ જગાંછે. એઓમાં પાદશાહ, રાજા, વજીર અને દુનીઆમાં મોટા ગણાતા લોકો, ય છું કરીને હાંએછે.”

આ સવપનામાંથી સુસતાશ નગરૂત યજેઆ પ છી, ગલરાવા લાગે અને પોતાના જોલમાની સલાહ પુછી. સવપના વીચે લોકોનાં તે વખતે તરેહ તરેહ વાર વેહમે હતા; તેમાં આ સવપનાની વાત સાંભડી પેલા જોલમા મુસવારામાં પડીઓ. આખરે તેણે જ વાખ દીધો કે “તારો જાન જોખમમાં છે; વાસને તારી આખરની તથા તારા જાનની તું સંભાલ રાખ.” પ છી સુસતાશ ખુબીથી પુર હતો, તેથી તે ખોલી કીડીઓ કે “શું હું અચાની માફક ધાસતી ખાઇ બેશી રહું ? મારા બાપના હુકમ મુજબ તેની પાસે એકદમ કાંએ નહીં જાડી જાડી ? મને તેની ધાસતી શું કરવા રાખ વી જોઇએ. જે કંઈખી રીતે તેની તકશીર કીધી ન થો; જે તેના રાજપાટપર હોમલો કરવાની કઈ જોક વણ કીધી નથી; તેના હુકમને માન આપવાને હું હ મેશ રાજા છેજી; તેની સાંમને લગલ દરી રઈએતની ખુનરેજીથી હું માફ રાજ મલાવવાને ખુશી નથી; રઈએતના સુખમાં હું માફ સુખ સમજીછું; જ્યાંસુધી મારા બાપને જોલ સલામત રાખે ત્યાં સુધી હું તેની સાંમને નથી થવાનો; માથે બાપ મારો પરાણ લે તે હું આપવાને ખુશી છું, પણ ખુનામરકીથી અને લો લીના થોતથી તેનું રાજ છીનવી લઈ મારે માથે હો શની કાલી દીલી જોહડે; લોકો તથા મારા જીરો મ ને કીડુરખોરને એલકાખ આપે, તેવી રીતે રાજ ચ લાવવાને હું કીડારૂછું.” એવા નેક વીચારથી મજાજી ત થઈ, પોતાના બાપની છાવણી તરફ આગલ વધો ઓ અને અલેપોમાં સુલેમાને છાવણી નાખી હતી, ત્યાં પોતે પછે નાખી. પછી પોતે તદ્દન સરેદ પોશા

ક પેહરી, પોતાના મોહનની અગમચેતીમાં, કંટાળાકાં કે ગલ લાખી, પોતાની જાતીમાં રાખીઆં. સરેદ પોશા ક નીરઅપરાધીપણુ દખાડે; વાસતે તેણે તે પોશાક પેહરીઓ હતો. એવી રીતે તદ્દઆર યજેઆ બાદ, પોતાની સાથ થોડાક વીસવાસુ આકરો લઈ, પોતાના બાપના તંજુ તરફ ચાલીઓ. તંજુમાં પેસવાની આ ગલ પોતાની કમરે કચાર બાંધી હતી તે કાઢી નાખી; કે જેથી તેના બાપને કસીખી રીતે ભરાંતી નહી આવે. તંજુમાં પગ મુકતાંને વાર, તેના બાપના જોલાં જોએ તેને માન આપી અંદર લીધો; પણ તેની નજરે સુલેમાન પડીઓ નહી. તે તુરકી લોકોનાં રેવાજ પરમાંણે પોતાના બાપના હાથને જોડો દઈ, બે ટવાંને આતુર હતો, તેથી પેલા જોલામોને પુછીજી કે “મારો બાપ ક્યાં છે ?” તેઓએ જવાબ દીધો કે “હ મણા આવશે.” જે જોરકામાં સુસતાશ કીમે હતો ત્યાં હાં બેસવાને માટે એકજ ખુરશી જોઈ તેથી તે પોતાનાં બાપની રાહ જોતો કીલોજ રહીઓ. પણ તેના બાપને બદલે, અંદરના દરવાજાને રસને સાત મુગા જો લાગેને આવતા દીધા. જુલમગાર ખુની રાજાઓ પોતાની સાથ થોડાક જોલામો રાખે, જેઓની જામ કાપી નાખવામાં આવેછે, કે જેથી કરી કંઈ પણ કુકર મ રાજના હુકમથી તેઓ કરે તેની વાત ખીજાની આગલ થઈ શકે નહી. સુસતાશ પેલાં માણસો જો ઈ કીડી પડી ગયા અને નાહતી જવાની તજવીજ કીધી. પણ પેલા જોલામોએ તેને અટકાવીઓ તેથી તે માતર એટલુંજ ખોલી શકીઓ કે “જુઓ ! માફ મોહત.” જોલામોએ તેનાં ગલામાં શંકો નાખીઓ. તેણે આજેજી કીધી કે મને મારી નાખો તેની આગ મચ મારા બાપની સાથ બે ખોલ ખોલવા દેઓ. પે લો ખુલો પાપી, પપરના જેવા સંગીન દીકનો ખુની બાપ, તંજુની એક કીચડીમાં ભરાઈને જે બનાવ બનતો હતો તે જોતો હતો. તથા સાંભલતો હતો. તેણે મોટે થી પોકાર કરીને ફરમાવીજી કે “શું તમે મારા હુકમ મુજબ જલદીથી નહી ચાલશો ? આ બલવાખોરને સી થે દસ દસ વરસ યજેઆં ચાત અને હાલો મને એક પલની પણ જપ નહી મલે તેનો અંત તમે કેઆરે લા વશ ?” એવું સાંભલનાને વાર જોલામોએ શંકો ચીપ લાવી પેલા નીરદાશ મુસતાશનો તુરત જાન લીધો. આવી રીતનું નહી મનાએ એવું, કુદરતી સરેદ

તાથી ઊઘડું, પોતાના ખુનના છોકરાતુ ખુન કરી, સુસતાશાના વજીરની ગરદન પોતાની હુન્નરમા મારવાને શુભેચ્છાને હુકમ કીધો. તે થયેઆ પછી પોતાનો જી હાંગીર નામનો એક પુંધો છેકરો હતો તેને બોલાવીએ અને જાણે મશકરી કરતો હોય તેમ હલકી રીતે તેને સુસતાશાની ભેટ લેવાને ફરમાવીજી. જી હાંગીર પોતાના પીઆરા બાઈને મલવાને ખુશીથી દોડી આવ્યો. પણ અફસોસ! સુસતાશાનો, ખુખારક હોતો એ હરો જોવાને બદલે તેની લાસ પડેલી જોઈ. જી હાંગીરનું દેખ્યાણુ દીલ એકદમ ગમગીનીથી ધારી ગયેજી, તેના વીલાપનું બચાન થઈ શકે નહી. એવી બ્રહ્મમાં એ બોલે હતો તેલમાંજ એના બાપે એની ઊપર ફેલાવીજી કે સુસતાશાની દોલત, માલમીલકત, ગાડી, ઘોડા, ચાકર નશર, અને અમેશીઆનું પરોત એને સંવાધીન કરવામા આવશે. જી હાંગીર ને પોતાના બાઈના મરણથી નાશીપાસ થઈ ગયો હતો ને ગુસ્સે થઈને બોલીએ કે “આ ઘાતકી ચેતાન કન, તું મને બાપ ફેલાવાને હું લજવાજી છું, દગાબાજ, શીતુરખોર, સુસતાશાની દોલત, તેના ઘોડા, તેના ચાકરો, તેનું જ વેચાત, તેનું રાજ તાહુરી છાતીએ બાંધ. આ ખુરી મસલતના ઘુનેહગાર તુને કહેઆ દેવે ભગવાનીએ કે જેથી તારા પોતાના લોહીનો વીચાર ન કરતાં, ઇનશાનીઅ તથી ઊલટી રીતે, તારાં ઘુનેહગાર, નીરદઆહુ, ખરેલો ભરેલા જંગલી દીલમાં, તારા નેક, નમાના, નમનતાઈથી ભરપૂર, લગ્નએક, અને લાગેક પુતરનો જાન લેવાને સુજી. ને છેકરો ભંલમણસાઈ તથા ખુધીમા પુરો, રાજદરબારી કામમા સુરો, જેના જેવો નર તારી બધી એલાદમાં થયો નથી અને થયે પણ નહી, તેવા છેકરાતુ ખુન તારે માંથે ચોહડીજીછે તો મારા જેવા નાતવાન અને પુંધા છોટસપર એવી શીટકાર ભરેલી રીતે તુને હું શવવા દેનાર નથી.” એમ બોલી, પોતાના દં મરજમાંથી ક્યાર કાઢી પોતાના દીલમા પેવસ કીધી અને ઘોડા વખતમાં પોતાનો પરાણ આશાની દુનીઆથી છુટો કીધો. આ શોકદારક બનાવથી પેલા વાધને કંઈ અસર થઈ હોય એવું માલમ પડતું નથી. તેણે જી હાંગીરનું શરીર અવેધથી કાનસણન કીનોપલમા લઈ જઈ કાલવાને ફરમાવીજી. તીઆર

બાદ પોતાના માણસોને હુકમ કીધો કે સુસતાશાની દોલત તથા જવેરાત સરવે તેના તંખુમાં લાવવું.

કરમ વીશે ખોટા વીચારો.

બચાને વારેઘડીએ કરમ થાયછે. પેહેલે વરસથી તે નવચે, દશચે, વરસ લગી બચાને કરમ થયું હોપદરવ કરેછે. કાંઈ વખતે કાંઈ પણ અડખાણુ કરીઆ વગર આંતરડાંમાં ઘર કરીને રહેછે અને તાં હું પોતાની વચતી વધારેછે. પણ ઘણી વેલા, બચું ઘણું હેરાન થાયછે અને કરમ આપને રચતે ઈઆં મોહાડાંવાટેથી ખાહર નીકળેછે. આંતરડાંમાં રહીને ઘણી વેલા પેટ લાવેછે. જારે કરમ હોજરીમાં આવે છે તારે ઊલટી થાયછે અને વારેઘડીએ ઊલટીની સાથે કરમ નીકલી પડેછે. ફેલીએક વેલા કરમ ખાવાની નક્કીમાં ચઢકવા માટેછે અને ગલાંમાં આવી ને જીરેછે. એ વખતે બચું ઘણું હેરાન થાયછે, ચમક, માથામાં પવન, ઈતીઆદી થાયછે. ઘણી વેલા કરમ નાંક વાટેથી નીકળેછે. આપણા લોકોમાં એ વેા બેઆલછે કે કરમ મોહાડાંવાટે આવેઆને બદલે મગજ ઊપર ચઢી જાયછે અને જો મગજમાં જાયતો બચાને જીવવાની કંઈ પણ આશા રહેતી નથી કરમ મગજમાં ચઢેછે એ વીચાર તદન ખોટોછે; ગલાં માહુથી મગજમાં જવાનો કંઈ પણ જાતનો રસતો નથી. ખરી વાતછે કે કરમ ગલાંમાં આવીને મગજમાં પવન થયો હોય એવાં તરેહવાર ચીનહ બતલાવેછે અને એથી વારેઘડીએ મોહાડાં પછી નીપજેછે; પણ એ ઊપરથી એમ નહી સમજવું કે કરમ મગજમાં ગયેછે. ઘણી વેલા કરમ ગલાંમાં નથી હોતો, પણ આંતરડાંમાંજ રહીને મગજના પવનના તરેહવાર ચીનહ બતલાવેછે.

આપણા લોકોમાં કરમ વીશે ખીન્નો ખોટો વેહમછે તે નીકલી જવો જરૂરછે. ઘણા લોકોનો વીચારછે કે સઘલાં માંજીસના પેટમાં કરમ હોયછે અને તે કરમ કમરનું ખંધાણુછે, એટલે કમરનું કુતત એ કરમ હોજર હોવાથીજ હોયછે. કરમ માણસના આંતરડાંમાં વારેઘડીએ પોતાનું ઘર કરેછે એ ખરી વાતછે, પણ તે ઊપરથી એમ નહી સમજવું કે તે દરએક માણસમાં હોજર હોવો જોઈએ. એવા ખોટા વી

ચારને લીધે વારંધરીએ જારે કરમ ઘણા પડે છે તારે ને
ઓ એમ સમજે છે કે તેથી કમરનું કુવત તુટી જાય
છે અને એટલા માટે વધારે કરમ પાડવાની તજવી
જ નહીં કરવી. પણ એમાં તેઓ ઘણી ભુલ કરે
છે. જાંડાંસુધી આંતરડાંમાં એક પણ કરમ હોય,
તાંડાંસુધી તેને જડનેખથી કાઢાડી નાંખવાની જરૂર
છે; જો એક પણ કરમ રહી જાય, તો થોડા વખત
માં તે પોતાની વસતી વધારી નાખે છે. કોઈ વેલા એ
મે ખને છે કે જેમ ઘણા પેટ આવીઆથી ખચું નખલું
પડે છે તેમ ઘણા કરમ પડીઆથી ખચું નખલું થ
ઈ જાય છે. પણ તે વખતે કરમ પડતા ખંધ કરી
આના કરતાં ખીજી કુવતમંદ દવા આપીઆથી કોઈ
પણ જાતની નુકસાની થતી અટકશે.

ખ્યાંને માતરે મીઠાસ ખાધાથી જ કરમ પેદા
થાય છે એ વીચાર પણ ખોટો છે. મીઠાસથી કરમ
ખંધાય છે એ વીચાર તદન ખોટો છે, સઘલાં લોકોને
ખખર છે કે મીઠાસ ઉપર માંખ અને ખીજાં જીણાં જા
નવરો પોતાનાં ઈંડાં યુકી જાય છે, હવે જો એવો મો
ઠાસ ગલાઓ હોય તો, ખમીતથી આંતરડાંમાં ચેલાં ઈંડાં
માઢથી કરમ પેદા થવા જોઈએ. કાચું મટન, ફર
દ, તરકારી સાથે જીણાં જીવન તો આવે છે અને જો
તે ખાવામાં આવી જાય તો કરમ થયા વગર રહેતા ન
થી. 'જો પીવાનું પાણી સોજું હોય નહીં તો અંદ
ર જાનવરો હોવાથી કરમ પેદા થાય છે.

પરચુટણ.

જોવો અટકલો કીચો છે કે કોઈ એકબી માંજીસ વીસ
વરસ સુધીમાં ઉંચો—તરીસ વરસમાં ખુબથુરત—સાલીસ
વરસમાં દાંહેઓ—અને પચાસ વરસમાં નાણુંવાલો નહીં
થાય, તો પછે તે કદી પણ ઉંચો, ખુબથુરત, દાંહેઓ અને
નાણુંવાલો થના નથી.

લોહોડું આપણાં લોહીમાં હોય છે અને તેને સાફ રા
ખે છે; પણ જુનું અથવા તેના ચાહ આપણા દીલમાં રહે છે
અને તેને સડો લગાડે છે.

ઈંડાંની પરીકશા—જો ઈંડું સાઈ હોય તો તેને પાં
છીમાં નાખીઆથી તે ઉજું રહેતું નથી પણ એક બાજુએ
પડે છે પણ જો તેનો એકાદ છેડો ઉપર નજર આવે તો સમ
જવું કે તે ખરાબ હશે.

અચરત સરીખી શુભરી—અમેરીકાનો અદાલતમાં
એક નેચાએધીસ આગલ જે 'ખારીસટરો' કોઈએક ધારા
વીશે તકરાર કરવા લાગા અને તે તકરાર તેઓ વચે જે દા
હાડા સુધી ચાલુ રહી હતી, તેના છેડો એવી રીતે આવી
ઓ કે તરીજ દાહાડે પેસો નેચાએધીસ આસતે રેહીને એ
લીએ કે "શરોએ જાંધારા વીશે તમે તકરાર ચલાવો છો
તે આન, સુત ધઈ રદ થયેલો છે."

આલશાઈ એટલીતો આસતેથી ચાલે છે કે તેને કંગા
લીખત જલદીથી પકડી પાડે છે.

કોઈબી કીરીઆ મારગ અથવા જખાનથી જે તરણ
માણુઓએ સાથે મલી ભક્તી અથવા ખંદગી કીધી હોય તો
તેના જીવી આશાવંત અને દીલશેષ ભરેલી ભાઈની દી મા
ણુઓ આ કુનીઆમાં બીજી થોડીજ રીતે બાંધી શકે છે.

ગમગીની અને શોકનાં ખરા ઉપાએ માતર ખેન
છે, એકતો બંદગી અને બીજું કાંમ. ઈશવર ઉપર પુર
ઈતખાર અને પોતાનાં કામમાં મશગુલ એ જે આપણાં દી
લનાં શકતમાં રાકત ઘાહને રૂન લાવી શકે છે.

અમેરીકાની લડાઈમાં પર ૫૦૦૦ જાનની પુવારી ગ
ણવામાં આવી છે. અમેરીકાનો એક લખનાર કહે છે કે જો
કે આ ટોટો આપણને ઘણા મોટા છે તો પણ ઉઠેરપની બી
જી લડાઈએના કરતાં એછા છે. કારણ સીપાઈએના જાન
ની આપણી સરકાર વધારે સંભાલ રાખે છે અને દવાઈ
અને તે દેશેસતી વીશેની ગોઠવણ બીજાના રોજાના કરતાં
સરસ છે.

ખારીસ ખાતે આવતાં વરસમાં એક મોટું સંધરસ
થાંન ઉઝડનાર છે તેને ખાંડે રૂશીઆના એક કારીગરે પોતાનાં
રોજામાં હાલના રોહનશાહનાં વખતમાં બનેલા નામીયા બ
નાવોની તરહેવાર આકરૂતીએ બનાવા માંડી છે.

હાલમાં વપરાતાં હુધીઆરોની એક આકરૂતી બનાવી
છે તે ખેતીવાડીના કામમાં કેટલો સુધારો તથા વધારો થયે
એ તે બતાવે છે. તેની બાજુએ એક બાગેલી લોહાડાંની
શાકલની આકરૂતી દેખાય છે જે એવું બતાવે છે કે ખેતી
વાડીનાં કામમાં ગેલામોને જાશતીથી કાંને લગાડતા હતા તે
એની શાંકલ તુટી છે અને હવે તેઓ છુટા થયેઆ છે. વ
લી એક બાજુએ આશા, મહુજબ, અને સખાવતની આ
કરૂતીએ છે. તેમાંની પેહલી નેચાએ ખાતામાં સુધારો થ
યેએ છે તેથી લોકોને આશા આવી છે તે બીજી લોકો હા
લમાં છુટથી કરમ સંખંધી જુદા જુદા મત ધરાવે છે તે; અ
ને તરીજ આકરૂતી ગાંમમાં જાન લેવાની મોટામાં મોટી
સજા હતી તે કાહાડી નાખી તેથી લોકો તરફ સખાવત કી
ધી એવું બતાવે છે.

પાંછીની ખારીસ—પાંછીમાં એક એકથી ઉલટા
જે જુલે છે. એના જીવી નરમ તેવી એના જીવી કઠણ મીન
બીજી થોડીજ હશે. તે એટલું તો નરમ છે કે સડાઈ

અને સઘી હલકી ચીન- તેમાં પેવસ થઈ શકે છે. એક બારીક રેતીના ઘણાને સેટલથી નજી આપે છે. પણ વંલી તે તીખાં લોહાડાનાં કરતાં પણ કઠણ છે. લાકડાને તથા સો હોડાને મારી કુટીને ઘણીને કદમાં કમતી કરી શકીએ છીએ, પણ કોઈની તાકાત નથી કે અંદરસત કાંધેલાં પાંછીને તેના કદને ૪૮૦૦૦૦૦૦ એ ભાગથી વધારે કમતી કરી શકે. એ ક તીખાં લોહાડાંમાં એક ખીસો મારી શકાયો પણ બંદબસ ત કીધેલાં પાંછીમાં પાંછી બાહરે નીકલીઆ વગર ખીસો અંદર પેવસ થઈ શક્યો નહીં. આમ પાંછીની ખુબીને લીધે તે હાઈડ્રાલિક પદેસમાં ઘણુ કીમતી થઈ પડે છે. પાંછી ની સપાટી ઉપર બોલા હાથની હથેલી મારી ભેખાથી તેની કઠણાઈને વીચાર આપશે. તરનારને, કાંઈ વેલા જારે પેટ ઉપર આવીને પડે છે તારે પાંછીની કઠણાઈ ખુબ ખાલમ પડે છે.

૨ મુજે કુરસાત.

૧ છુ—હું છુ એક પાતલી નાર,
કદમાં તો સરવતું. માર,
કંચન પણ મારે આંખ,
કાણી કાંકે એકત આંખ,
રેખી મુન તનું સવરૂપ,
છેરે શીશ નર કદરૂપ,
છે કંમરે વણેસો નન,
પુકે દોડતો થઈ પરસન
જાં જાઉં તાં પકડે પીડ,
રોડે પાછલ નયને ન રીડ,
સહ બાઈએની છું સહ,
મુન વનતો માલેન નહી
જેકે નીત કપડામાં રેહી,
તોખી પેહરન સુધાં તનમા નહી.

૨ છુ—સહ જન નર કે નાર,
રેખાડે મુન પર પીઆર.
થોડા દીન રોહું હું ને કુર,
માહે બધું એત કે સુર
અનેક ઉપાએ બોલાવે,
મારી વના કંઈ ન ભાવે,
પણ ભલીએ કે કરે કુર,
પકડે ન પણ સજુર.

૩ છુ—એવો કીએ માર અખસરનો મોલે છે નનાં
તેહવા મે અખસરોનો અરથ બચાને નસીહત રવાની રીત
થાએ છે અને છેવા મે અખસરોનો અરથ એક ન લગીઆ
થાએ છે નાંહાં પારથીએ તેહવારના દાહાડા ઉપર મોન મા
વા નાએ છે, અને તે આખા મોતને અરથ એક લોહી સુ
મનારી જાત થાએ છે.

(ઉપલાં તરણ ઉખીઆનાં બાહરથી મળેલાં, તે ના
નારનો આ નેગવાઈએ ઉપકાર માનીએ છાએ.)

તીઆર

૪ થુ—

વકાદાર કુના મે પડીઆહ મેજન,
જોરા તેને માર રંગથી રાખી ધેખાં,
કે રીશ ન્યી દોડતા ને કરતા ચેકાર,
હુખથી માકેલા ને મારતા પોકાર.

ખાલાસો ગઈ વેલાનો.

- ૧ છુ—મોતી.
- ૨ છુ—આંખ.
- ૩ છુ—મેધરાજ.

એકલા પરમેશ્વરને ભજવા વીશે.

ગરબી.

સર્વે જાહું રે સર્વે જાહું સઘું કુટંબ શરીર,
નમપતિ સામા જાણુને; સર્વે ૧
અંતે ન કરે રે, અંતે ન કરે; તારી કાંઈ ભીર,
ભાર વ્રથા નવ તાણુને, સર્વે ૨
નમ નહો રે નમ નહો; પગે લોહ નંજર,
માર નોઈ સુખ માણુને, સર્વે ૩
તારે આગે રે તારે આગે, ઉડિ ગયા રે અમીર,
રક્ષા ન રાજ રાણુને, સર્વે ૪
અલાનંદ કરે રે અલાનંદ કહે, પ્રારિ અંતર ધીર,
ભલને ભરેસો આણુને, સર્વે ૫

મરી જાહું રે મરી જાહું; મેલી ધન માલ,
કોઈ સઘું નહી કોઈને; મરી ૧
શાને કાન્ને રે શાને કાન્ને, ઘું થાપે મેહાલ,
મિત માયામાં ધોઈને, મરી ૨
નથી છેડે રે નથી છેડે, જાહું આજ કે કાલ,
પગલાં વું ભરતે નોઈને; મરી ૩
કામ નાવે રે કામ નાવે; હીરા મોતી ને લાલ,
મદ રહ્યો થું મોઈને; મરી ૪
અલાનંદ કરે રે અલાનંદ કહે; નમ પાડો ખાલ,
રહેશે સગાં સર્વે રોઈને; મરી ૫

સ્વારથિધાં રે સ્વારથિધાં, સગાં માતને તાત,
ભજને ઘું ભજવતને. સ્વા. ૧
મેલી રેને રે મેલી રેને, અંતરથી ધાત,
હુખાવમાં કોઈ નંતને; સ્વા. ૨
કેદિ મકરે રે કેદિ મકરે; અનરથ ઉતપાત,
નો ઈએ હુખ અંતને, સ્વા. ૩
રૂડ રીને રે રૂડ રીને, નિત્ય દિવસને શાન,
સમરે ઘું કમગા કંતને; સ્વા. ૪
અલાનંદ કરે રે અલાનંદ કહે, તાથ હેતનિ વાત,
શી વમેથ ઘું સામા સંતને; સ્વા. ૫

હરએક

સ્ત્રીઓય.

વસ્તક ૨૦ મું.

જુલાઈ ૧૮૬૬

આંક ૭ નો.

કરણી તેવી પાર ઉતરણી,

અથવા

બદી—રેહ છુપી કદી?

કેકાઉસ... બાસતાન ચેડેરનો શાહ.
કીરોજ... કશાજીસનો નતરીજો અને ખરનાર શાહ કરાખરોજ
નો બેટો.
પાહાલન... કશાજીસનો વતર.
નોદર... પાવનનો કોકરો.
ગુલબાનુ... બાસતાનની રાણી અને રીશીનની માં
મેહરેશીબાનુ... પાહાલનની છાંડરી
વુસ... એક અખતવાદાર.
હોશિંગ... રીશીનનો દોસત.
સીપાહખો, સરદારો, આકરો, ધતીઆદી
તથા એક જુન (બાસતાન ચેડેરનાં ખરણ પાનેલા શાહ કરાંખ
રોજનો દેખાવ.)

૧૧૬૧૭ ૫ મું.

કીરોજનાં દુખ, ગમ અને વેલાપણાનું જુખીઅ કારણ
થું હતું? વાંચનાર બાનુઓને આ સવાલનાં તપાસની કાં
ઈ જરૂર ન હશે; તોયી દુકામાં કહીએતો આપનું ખુન, અને
ખાની મેવકાઈ, એ શીવાએ બીજું કાંઈ ન હતું. આ પેહલી
નામેશી ભરેલી બીનાં વીચે કીરોજ-શીવાએ આપું રેશ અ
નંગાં હવું. કીરોજ પોતે પણ પેહલાં તેમજ હતા, અને
હવે આવી તેના કાન બાંહેઆ ન હતો તે વેહઅનાં સદા
કુપેશ રહેતે. તોયી કોઈ કોઈવાર કીરોજને શકે જતો કે
રખેને પેશા છુત કોઈ સેતાનની અસલત હાએ, ને તેને બો
હાર કરવાની ખતલબદી તેનાં બાપને અપવાર લઈ બોટી
સવાહ આપી ગયા હેખ. આ સંરેહ કાહડી તાખવા
ને તેણે તરેહવાર વીચારો એકા કરી ગોડવીઆ પણ કાંઈ
ખાતરી ભરેલો પરીનાંખરે પુગા નહી. અતે એકે અકસ
ખાત બનીએ, જેથી, તેનાં ચાલાક ખનને એક ધીકતી કુન
પરી અને તેથી વેલાખુતનું ફેહલું ખરું કરીઈ. આ ધ
કેની થું હતો તે તમે હવે રહીને જોશો.

બાદશાહ તથા રાણી કીરોજનાં બેદંગ નેઈ ખનનાં ભા
રે બલતાં હતાં, જેમ કીરોજ તેઓનાં કુકરમની છુપી બો
ળ પાહવાડે કરતો હતો, તેમ તેઓ અને બાહુ તેનાં દીલનાં ભે
દની બોળ કાહાડવાને માંડીઆં હતાં. એક દીને કીરોજ
ના સાથી બીજન અને બેહરામ, જેઓ શાહ કેકાઉસની
દરબારમાં અખતવાદાર હતા, તેઓને કીરોજનાં ખનનો ગર લે
વાનુ કામ સોંપીઈ.

બાદશાહ—કાબેલ બીજન, અને બાહુદર બેહરામ,
તમે બનને એક છુપું કામ બજાવવાનું સોંપું છું તે તમે
વગર ટીકે બજાવી આવશો. એવી મારી ખાતરી છે, તમે
અને બાહુ મારા ભતરીજા કીરોજ સાથે બજાવણી ઉપરેલા
છે; તે તમે સાથે સારી રીતે હેતવંતો અને હલી ગમેલો
દીસે, મારે તમે થોડા દીવસ બાહુક તેની સંગાત ફરી હ
રીને, કોઈક રમત ગમતમાં નાંખીને, અને ઉલટ મુલટ પુછ
પરછ કરીને, તેનાં ખનનો સાર પકડો કે તેનાં બાપનાં ખરણ પ
છીનો એટલો ગમનાં તે કરતો કેમ ફરે. એટલું કાંમ ત
મે પાર માડી લાવેતો હો તોનાં ખનનાં ફેરફાર થાય તેવા
ધંખાએ લેવા વાર લગાડીએ નહી.

રાણી—એ ગરહસયે, કીરોજ તમે અને વીજો સાંર
મત રાખે, તમે કરતાં તે બીજાં કોઈ આપ વધારે મોતરા
મારી રાખતો નહીયો નથી; મારે એટલું હમારું કાંમ તદ
બીરથી કરેતો તમારો ઉપકાર થાય.

બીજન તથા બેહરામ—તમે મેહ નેઈ રાજેશરીએ
ને રાહ રાખવા હમોયી ને બની શકે તે કરવાને દીસાજ
નથી બજાવવાને તરખાર છઈએ.

રાણી—શાખાસ, તમેને તરખાર નેઈ હમોને ભારે
પુચી ઉપજે છે મારે વેકો વેહુલા થાએ; ફતે કરો.

(બીજન તથા બેહરામ નંગા રહે.)

(ચિત્રણના પાશવત આવી પુજે.)

પાહુલન—સાહેબ આએ બે પુરા ખબર લાવેઆં છું.—
એકદા એકે આપણું એલમીઆ કતેમદીથી માહા આવા
આછે; અને બીજું એકે શાહ કીરોજનાં વેલાપણાનું કાર
ણ મારી ચમંદીમાં પકડી લાવીઆં છું.

બાદશાહ—વાર પાહુલન પેશા એલમીઆને અતરે
છઈ આપ. નેઈ કેહવી ખબર આપે છે!

(પાહુલન જતો રહે.)

વેચ્છારી ગુલબાનું તમારા કોકરાના કંઠમનું કારણ
એ ચોપી લાવીએ છે એમ ફરે, તે મું પારાહ તમે લાવું!

રાંણી—હું નહીં ધારતી કે પાહુલનને ખરું કારણ જાણી હોય. તોખી સુખીએ કારણતો એજ કે તેનાં બાપ તું મરણ અને આપણા ઉતાવળાં લગણ, એ બીનાથી તેને લાગતું બારે હશે.

(પાહુલન પાછો આવેછે.)

પાહુલન—સાહેબ, બોલવા કાઢણ પછવાડે નીકળે દાંતણી રાત—સજત માઆપનાં નીકળે બચાં કાઢી કજત; પણ હુકમાં કહું મારી જે વાત, તો હીમતથી બોલું કે પુત્ર તમારો વેસોછે ખરેખત. વેસો, હા, વેસો, કારણ જી એ. આ કાગળે મારી બેટી મેહરબાનુએ અને તાવેદારીથી આપીઆંછે, જીએ વાંચીઆપી થાં તમે ધારોછે ?

“આકાશની આશચર્યઅકારક આરથી, માયાની સુગત મેહબાનુ.”

આ પરખાંછે તેતુ મેહબાનુ, જીએ એવું લખવું તેને છાને ? હવે બીજી જીએ,

“મનેતા ગણુ તુ, મઆઇ ને અમત;
મનેતા બલુ તુક, મરવ આ ભગત;
મનેતા ચકરી, પુરવરી ગણુ ગોત;
ચક વીના પણુ તુ, માત માત માત;
હહક, માત પાલ નીત તાર પ્રીત;
જગાડ તેવુ તુ, ચાપાક તાર મીત.

અરે આ પેવારી મેહબાનુ, તારથી હવે હું બારે તમામ પાખી મગેછું; મારી દમગીરી નણતરી કરવાને માગમાં તારા પણુ મહી નથી, હું તારી ઉપર અતીથ મોહનત મગુછું; આખી પુરવરીમા માગ મનેમે વધારે શીતી લાવક કારણી બીજી છેત્ર નહી; મારે તે ઉપર તુ દરીઆક કરે એજ મારી ઉમેદછે.

હું છેક તારા નધાને હેતવ તો થાથી, શીરોજ.

આ પરખાંછેની ચીકીએ, તમારો ભતરીને શીરોજ, તેણીની ઉપર મોકલેઆ કરતો હતો, તેથી મેં નોયું કે એ ની સાથ તેણીના કાઈ પાટલા કાંબે નહી, મારે મેં મારી બેટીને સાકુ હુકમ કીરો કે એવું કાઈ પણ લેવું નહીં અને એને વધારે કોઈ પણ આપવું નહી. મારી ચેતવણી પરખાંછે તેણીએ કીયું, પણ તેથી પરીલાંખ એવું બનીઈ કે એ વધારે ભલતુની અને કારેલ થવા માંડીએ, અને એજ પરખાંછે હાલ પણ તમે એને જીએછો. એજ એની દલ ગીરી, ગમ, અને વેલાપણાં કારણ, બીજું કાંઈજ નહીં એજ હું તમારી ખાતરી કરી આપુછું.

બાદશાહ—પણ એ સીવાએ બીજું બી કાંઈ કારણ હાએતો.

પાહુલન—તો આ મરદન ઉપરથી મારું પર તમારે સવાપીન કરવું.

(એવાના શીરોજ પોતે કાંઈ વાચને આવતો રખાએછે.)

હા, હવે કીક ઘઈ, તમે અને ભણ (બાદશાહ તથા રાંણી) અતરથી બીકી જાએ, હું કાંઈ તાલમેલથી એને મોરગા આપું.

પાહુલન—કેમ શાહ શીરોજ તમારી કેહવી ખબર ?

શીરોજ—ખબર ખૂબ સાહેબ; જેવી જેઈએ તેવી.

પાહુલન—સાહેબ તમે અને મોલમોછો કની ?

શીરોજ—હા, હું તમને આછી રીતે પીછાંછું કે તમે અતરે એક મછીમાર છેએ.

પાહુલન—નહીં સાહેબ નહીં, તમે સુકતા હો. આ રાતની લગાંમ સાવચેતીથી મેં મી ધરવાને અને કાર બારનો કાએરો મહડાવવાને તમારા કાકા કેકાઈશનો વડે વલર કું.

શીરોજ—અરે, હું ઈછું કે તેને બદલે કોઈ ભાષા મરદસાથે તેણાં વડા ગાડી હાકનાર હતોતો વધારે સાક—રાત મામલાની પાસતી કેહવી કુખદએક ! બાદશાહ અને તેની મરજની વચે, તમે જાણે સુલી વચે સોપારી છેએ; તે ની ઘેરમરજ એકજ કટકો મારેતો મુરો યઈ ગમેઆ વી નાં રેહો નહી; મારેજ હું કહું કે રાતની કાંદા વાલી થ ગામ પકડેઆનાં કરતાં યોડાની તાની અને સુવાલી લગા મ ધરોતો વધારે સાક, તમારી એક છોકરી છેની વાક ?

પાહુલન—હા, સાહેબ.

શીરોજ—તો એકકની ઉંચી ટેકડી ઉપર તેણીની મરજ પરખાંછે મહડવા દેહો ના, જીવાંન ચીઆનાં પગ મે હવતની ચીકણી મરોડી ઉપરથી સડી જતાં વાર લાગતો નથી.

પાહુલન—(ભાજીએ નઈ મનમાં કહેછે) અરે આ વેલા એની વાત સાંભલવાને મારી સાથ બીજી કાઈ ન લે. જીએ એનાં કેહવા મારા—મેહલાંતો મને મોલખતો ન હોય તેમ એક માછીમાર કહેએ, પછી એક યોડાવા લો બનાવવા માંગીએ. પણ જેમ વેલા માંછસો કોઈવાર ચેઆંછું માંછસોને અકલ આપી એક કોરે સુકે, તેમ પાછલથી એનાં મોલવામાં કેહવી અકલ અને ફીલસુદી ફીસે છે ! અને મારી છોકરી તરફ ચીત ફરીડ—એનાં સમયાં મોલવાની મતલબ હીઆં આવી, મારીતો પુર ખાતરી થઈ કે મારા બાંધેલા વીમાર ખરાછે. . . વાક ? શા સાહેબ મેહરબાન.

શીરોજ—હા સાહેબ આવવને. બેવકુબ પીકારવા ને મ ટાંખાએ આવેછ કેહાંથી.

હેવામાં બીજન તથા મેહરાંમ બાદશાહના હુકમ મુજબ શીરોજનો ગર લેવા આવેછે. પાહુલન વાટમાં તેઓને ખરેછે, અને તેઓને કહેછે, “ભાઈએ, તમે પણ શીરોજ ની આગલ જાએછો ? જીએ તે પેરા રહેએ; મેંતો મારી ખાતરી કરી લીધી.” બીજન અને મેહરાંમે ટોંચાથી શીરોજને ઘણું ઉલટ મુલટ મુછીઈ તેથી શીરોજનું ચમરાક પણ ચીંતાવુર મન મેહલથી પાંખી મથું કે, આ મેહ જાએને બાદશાહ કાંઈ પણ મતલમથી મોકલેલા રીસેછે; તેથી ગંભીરા છાંઈ તેઓને કહેઈ “ભાઈએ હુંતો પાંખી મગેછું” કેતમે ને અતરે કાંઈએ પણ મોકલેલાછે મારે મેહરાંમની કરી કજલ કરો, સાચી વાત કેહવામાં સરખાતા ના.

બીજન તથા મેહરાંમ—હા, સાહેબ હું જેઆર છેક બજત થઈ પડેછે તેઆરે હમારે કજલ કરવું જાએ કે બાદશાહે તારા માસખા જેવા હમારે મોકલેલાછે.

શીરોજ—તેવું કારણ થાં તે જીએ હું પોતે કહું. જીએ બિાદ માંછમ થાથી તે હું જાંછતો નથી મેં આજ યોડક યયું મારી સમવી મોજ મજ, મોલવું માવકું રકું.

હરણ, છોડી દીધું છે—મારી રાખેતાની કેસરત પણ તરક કી
ધી છે—અને દીલ મધે એટલું તો ઉઘસપણું દાખીને ભરી
મુક્રિઈ છે કે આ આપ્રશની પુન્યસુરત છતર ને મધે તરેવા
ર આતશીઆ નવેરનાં લુલક લટકે છે—આ પુન્યસુરત લી
લોતરીની નજીન, ને જોઈ કોઈની પણ આંખોમાં ટાલકક
વરે તે જોઈ મારા પેટમાં તો કકરા વ્યાવે છે, આખોમા અં
ધારું આવે છે, અને સઘલી નગત બાંહે સીંહાં વેરાન અથ
વા બદીના ગોઠો હોય છે તેમ લાગે છે. જુઓ માંણસ છપા
વરની કારીગરીના કેહવો નયુનો છે; બાહારનાં દેખાવમાં કે
હવું, ચાલાક, અને પુન્યસુરત, અકલમાં કેહું ઉંચું અને
યુલદ, કાંતકાળમાં કેહવું ચપલ કરેસતા જેવું, પુરતની
સરવે પદમથાંતું એક પુન્યસુરત નંગ, સરવે જીવન તોગા
નો તારીક લાએક નયુનો ! અને તોખી મારાં મનસે શું લા
ગે છે ? મઠીની મઠદી—કાદવનું કોટણું, વધારે કાઠળ નહી
મને મરદને જોઈ મોલ નથી ઉપજતી કે એરતને જોઈ આ
રાંમ; તોખી તમે હસીને નજીવોછો કે એમ હોય નહી.

બીજન તથા બહરાંમ—સાહેબ, એમ કાંઈ નથી, હ
મારા હસવાનું કારણ એ છે કે જ્યારે મરદ અથવા એર
તથી તમને મજા મળતી નથી તાહારે પેલા આપણું દસ
રનાં ખેલાડીઓથી પુશાલી કેમ ઉપરનો ? તેઓ હમને રસ
તામાં મહેઆ અને હમણા તમારી શેવા સાડી આવી
પુગવાનાં.

ફીરોજ—(પુશી યદ) હા, ભાઈએ, તુરત તેઓને
જઈને લઈ આવો; તેઓનું તો લણું કાંમ—તેઓના ખેલો
થી મને પુશાલી ઉપજેછે ખરી.

બીજન તથા બેહરાંમ—હવે ભાઈ હમે તમારી ર
જા લઈએ છ.

ફીરોજ—નહી ભાઈએ, જરા થોડો; તમને કાંઈ કે
હવું છે. જુઓ મારો એવો વીચાર છે કે આવતી કાલે સાં
જનાં આ ખેલાડીઓની પાસે એક દીલપસંદ નાટક કરાવ
વો, ને જેવાને મારા કાકા બાપને, અને કાકી-માને
બોલાવવાની મારી મરજી છે, વાસતે મેહરબાની કરી તેઓ
ને પુછી જો. હું કારણ તેઓ તેહા બીજાઓને કાંઈ
આંનાંકાની કંચે નહી.

(બીજન તથા બેહરાંમ રમસુદ લે છે.)

પકડી લઈ આ તક, તપાસ હવે કરું,
જોઈએ જુલે કોઈ, તે જોઈએ કે અરે.
સુની છુપાં ગમે છે સદા તેનાં જન,
નનદે તેવા બીજાં, જોઈ થાએ ખેચેન.
મન મધે જોઈએ, કાણ્યેલું ને પાપ,
મોહ ઉપર દીસી, આવે આપોઆપ.

પરકણ ૧ કું.

ફીરોજ તથા ખેલાડીઓ.

ફીરોજ ખેલાડીઓને મોટા આદરમાનથી લીધાં અને
તેઓ પાસે “જુઆકનાં જનુન તથા નંગ” એવે નામની
એક નાટક રૂપી કવીતા મોહડે બોલી જવાને કહેલું. આ
ખેલનું ભાષણ તેઓએ એકત્રી આછી રીતે કીધું કે તે પુ

રૂં થતાં આગમન ફીરોજની તથા સરવે ખેલાડીઓની આં
ખોમાં આશું આવી ગયેઆં, અને તેઓ મથેના એક મુ
ખીય ખેલાડીના દીલપર એવીતા અસર યદ, કે તેનું હૃદય
કું ભરાઈ આવેઆથી છેલા સપુત્રો મોહમાંથી બાહર પણ
નીકલી ચકેઆ નહી. આ ઉપરથી ફીરોજ પોતાનાં મનમાં
કેહવા લાગે.

ફીરોજ—હા, હા, શું આ ચાલાક ખેલાડી છે ! અ
રે પણ આ કેહવું નવાઈ જેવું, હજારો વરસની વાત ઉપર
યદ ગમેલી કાહાણીનું મેઆન કરતાં, એના મોહપર કેહ
વી લાલી આવી ગઈ છે, એની આંખો કેવી આતશીઆ લા
ગે છે, એનું દીલ કેવું જોસણી ધપકે છે—એટલું અધું એને
શાનું લાગે છે ! જુઆક કેહા, ને એ કેહાં અને વલી આ
વાતમી ખરી હશે કે જોડી કાહાણી તેતો સાકાયને ખજર.
એ પરમાંજે એક પારકો માંણસ દુર દેશમાં અને દુરનાં જ
માનામાં અનેલી બીતાનું દાસતાન કરતા, એટલો મથે ગર
મ યદ રડીએ તો શરમજે મેશક મારી ઉપર, કે મારા પોતા
નાં બાપ ઉપર તરતનાં પડેલા ગળન ઉપર, હું હજુર યદ
પરે મેશી રહેઆ છું, તેનો હુકમ પાલવાને હજુર હું હીમ
કરાપજે મેશી રહેઆ છું એ કેહવી વાત ! ભટ-પડી આ
જંદગીપર, અગર હું એજ પરમાંજે પીતાને બોલ પાલવા
બેપરવા યદ પડી રહું તો, વલી મે સાંભલીઈ કે નાટકમી
અસર અપરાધીઓનાં દીલ ઉપર અન્યએબ જેવી યાએ છે,
એક વખત નાટકના તખ્તા ઉપર ધમેલા જોડાં પુનતી અ
સર એક જોનારનાં મનમાં એવીતા અન્યએબ એવી યદ હતી
કે તેણે નાટકશાલા છોડેઆની આગમન પોતે કોઈએકવાર
કીએલું પુન કચુલ કરી દીધું હતું. મારે આ તક લઈ માર
રા બાપનાં યમેલા પુનને એક ખેલ રચાવી, મારા કાકાની
સાંમજે કરી બતાઉ; જ્યો તેનું દીલ પાપી હશેતો પલવાર
માં પકડાઈ આવશે

(હવે ફીરોજ વડા ખેલાડીને બાણએ લઈ નજી મજાવે છે.)

ને ભાઈ મારો એવો વીચાર છે કે કાલ રોજ આદશ
હ, રાહી તથા બીજ સઘલા સરદારોની સાંમે “જુસતાસપ
તું પુન” એવે નામનાં જોડી કાહાણે એક ખેલ કરી બ
તાવવા. આ ખેલ કરવામાં તમારી અતુરાઈનાં રતોભાપ પ
ણ આંખી હોવી ન જોઈએ ખેલ હું પોતેજ જોડી આપું
તે માતર થોડી સતરોનાં બનશે પણ તે મોહડે કરી મોલતી
વેલા ધપપ, રોલ, હીલચાલ એવી મારીકાંથી સંભાલ રા
ખી બતાવવા જોઈએ કે સરવ જોનારા સમજને કંગ મ
ઈ જાય.

વ. ખેલાડી—હા, સાહેબ, બનતી કોશિસ કરી તે
સોંગ પુરો અને અસરકારક કરશું.

ફીરોજ—તો હું તમારી મેહનતનો ખદેલા વાલવામાં
કસર કરશ નહી.

(એવામાં ફીરોજના બની દોસત હોસંગ આવી લાગે.)

ફીરોજ—વાહ, વાહ; કીક ધઈ ! ભાઈ હોરાંગ
હું આજ દીને અતરે આવેલા ખેલાડીઓ પાસે મારા બા
પના પુનને લગતો એક ખેલ બતાવી મારા કાકા-બાપ
અને કાકી-માને બતાવવાની તઈઆરી કરું છું. સાંજનાં
ખેલની વેલા હું જાણે બેપરવા હોઈ તેમ પુણે કુમે મેશી રે

હવશ, પણ તુંને એક મોઢું અગતનું કાંમ સોંપણું; તે એ કે સમસા વાર તું છુપી રીતે મારા કાકા તરફ જોઈ, તેનું હા વા, તેના રંગ, તેના બીજાન, એ સરવે બારીકીથી ધેખ્યાંન હઈ નોખી લેજે—લુતનાં કહેઆ પરમાંજી તે ખુનીજ હશે તો તેનાં મોહપરથી તેનાં કરતુક નજાઈ આવશે.

(એવામાં બીજાન આવેછે.)

બીજાન—સાહેબ, ફીરોજ, તારી ખેલ કરવાની ખરજ એ બાદશાહ તથા રાંછી આગલ નજાણી હતી અને તેઓ નાટકમાં સાંભેલ ધવાને બારે ખુશીછે, અને એવું ઇચ્છે કે તમે એ પરમાંજી રમત ગમતામાં પડી તમારી દલગીરી વે રી નાંખો અને ગમ લુલી જાઓ તો તેઓને આસમાનની બાદશાહી મળી એટલો આનંદ ઉપજે.

ફીરોજ—ભાઈ, મેહરબાની કરી, દરબાર મહેતાં સર વે અમલદારોનેની હાલત ધવાને નજાણે.

(જતા રહેછે.)

હવે સાંજનો વખત થયો. ફેરવેલાં મુકાંમત મધે બા દશાહ, રાંછી, પાહલન, મેહરબાનું, બીજાન, મેહરોંગ તથા બીજા સરદારો અને અમલદારો ઇતિઆદી બીરાનવા માંડી આ; શેવરે નાટક સરૂ થાએછે.

(પેદલ ચેહલાં પેન્ટોમાઈમ અથવા મુંગો સ્ટેજ થાએછે.)

એક બાદશાહ તથા મુંગી આવી, એકબીજાને કોડી કરે છે. રાંછી યુદ્ધ મળીએ પેસી બારે મમતાના સ્ત્રીનહ બતાવેછે; બાદશાહ તેણીને ઉઠારેછે અને પછી પોતે તેણીની ગરદન ઉપર માથું મુકી મેજેછે. એવામાં બાદશાહની આખમાં ઉધ આવી જાએછે, તેથી પછી તેનું માથું બીજાની તેને એખલા મુવારેછે, અને પોતે જતી રહેછે. એવામાં એક મુખ્ય અમલો તેની આગળ આવી પુગેછે, તેના માથા ઉપરથી તાજ કાઢી તે તાજ ને મુંગી લેછે અને એક મીનીમાઈમ ઝેર કાઢી તેનાં કાનમાં રેડી નાહાચી જાએછે.

(પ્રેલિમિનારીક ઝર કીધા આગમન બોલાતી કરીયા.)

હવે મહેતા, આ મુંગી સોંગ દાખવ કરી પેલ, આમ જાનનાં હવે, ઝર કરીએજે ઝેર. ફીરોજ ધરી આપો હમને ને ધરી પેઆન, તો મુંગી તમને કરવાને જરી કરશું ન વાન.

(એવામાં એક બાદશાહ અને રાંછી આવેછે.)

બાદશાહ—વચ તોય થએઆ—મેગા આવપલ મનાઆં; મોતે બને પછીઆ—મારી બહાએજે જનીઆં; માહબત અને પેઆર—મેહ તાલને તાઈઆર; તો નેકાના ક્યાર—તોડીએ નજી બગાર.

રાંછી—નિદર રાખે હય—તો રાત અને દીય, તમ કશય રીય—વચ બાતન તોય, મમતામાં પચાર—ધનાં માગે ન વાગ; વીરોગી વીચાર—એ પેઆગ બગતાર.

બાદશાહ—એવામાં કેમ? ને—અચ કન મને, આવી કરી બને—તો લાગે મું તને? તું તો તારે એકીન—ગત અને દીન, લેખને મચાવીન—કમી થાએ નયીન.

રાંછી—તમેપર હું મરા—જાન કરે શીય, ફરજ કરે આ—તોડું નહી કરા; તમે ચીના ધારે—જીવન ૨૬ માર; જગતમાં અંધારે—અરવ મને અંધારે.

બાદશાહ—આરતના એવા બોલ—દુગથી દીમે અતોય, પામેથી કરીએ બોલ—તો માલમ પડે પોત; મમતા પેલનાં મધુર—લાગે બરી પુર; અખેત શેવર જર—અરવ થાએ શીર.

રાંછી—અશીમ! તમે એમ—આડું મોલો કેમ? આરત મદા કમ્મેમ—દીકમા રાખે પરમ; પણ માટી જેનો મરે—ને પાછો બીજો કરે; જીવન તેનું જલે—રોજખમાં તે ફરે.

બાદશાહ—વેઆરી બાનુ બચ—મેં બીધા તારા કમ; નેકી તારી મરમ—મરે તને જય; માંયું તુંજપર અડી—હંગમાં જરા પડી, આશાએય ને ધરી—લેવા દે લગડી.

(બાદશાહ ઉંઘમાં પડેછે અને રાંછી જતી રહેછે એ દલામાં સ્ત્રીઆવખચ નામનો એક યખમ અંચીતો અંદ આવેછે.)

સ્ત્રીઆવખરી—જલદી કરે, જલે કરે, તાજ મેહ ઉપારી રે; તાજ અને રાજ માય, રાંછી પણ કરે મારી રે. વીચીર વમતુ પેલની થા, એતો લેછે પેહર રે; અમર કાન્ને પકમાં, અમુલીમ એ મર રે. (તેના કાનમાં ઝર નામેછે.)

ખેલ એટલે સુધી ચાલીએ, તે વધારે નેવાને ફીરોજ નાં કાકા શાહ કેકાજીને બીલકલ પસંદ પડીએ નહી. કાનના ઝેર નામવાનો આ છેલો દેખાવ નોઈ તેનું હુઈડું એટલુતો મેચેન ધઈ ગઈઈ કે, તે ઉભા થએએ, અને દી વા બતી મંગાવી ચાલતો થએએ, તેથી રાંછી પણ ઉડીને તેની સંગાત ચાલી અને બાદશાહને લગતા સરવે જણ તે જ પરમાંજી ખેલ અમુરો મુકી જતા રહેઆ. નાટકની જ ગાએ ફીરોજ તથા તેના હામત હોરાંગ માતર બાકી રહેઆ.

ફીરોજ—પાલેય થએલા પોપો, ઉભા પુછડી લાપ, નોડો રહેવા જલદી, નાટકયામા ઊડી રહા! હા! હા! પેઆરા બર્ખ, આતરી મારી ધાઈ, મરેહ હવે બાકી, રહેઆ નયી કંક.

હોરાંગ—મારી પણ ખાતરી પુરેપુરી ધઈ; સમસા વાર હું તેનેજ નેએઆ કરતો હતો.

ફીરોજ—પેસો જીત કેલવો નેક અને ભયો હતો! તે નાં દરએકે મોલની કીમત કરોડ રૂપીઆ કરે! તોખી મોડીડે. (એવામાં મેક્રામ ધરીએ આવી પુગે.)

મેહુરાંમ—(ફીરોજને) માહેબ, મે મોલ કેલવાને મને આવવપ પડીયું રાતોરાત;

ફીરોજ—લાંબી વાત કહો તેથી સાંભલવાને તાઈઆ રહું.

મેહુરાંમ—બાદશાહ એટલો તો મેચેન ધઈ ગએએ કે કાંઈ કેકાંય નથી.

ફીરોજ—અરે સાધી! રાતે છાંટો પાંછી વધારે લીયે-હતો કે કેમ?

બેહુશમ—નહી સાહેબ, અસા અને કરોધથી.

ફીરોજ—અમે તો ડાકરની સલાહ પુછે; હું તો કાંઈ કરી શકનાર નથી; પણ કહોતો વલી બીજી વધારે (નાંદે કં રૂપી) બેલાખ આપુ; મારી પાસતો એ ઉપાએછે, પણ તે થી-મને પાસતી લાગેછે કે તે વધારે બેચેન થશે.

૦હુરામ—સાહેબ, માફતો મીજન થંડું સદા રહેછે; તમારી ખુશી પડે તે બોલો, પણ તમારી માતાબી ભારે દલ ગીરછે, તેણીએ અને અતરે મોકલીએછે, અને કેહવડા વીઈછે કે તમે આજ રાતે બીજાના ઉપર બએ તોની આ ગમન તેણીને ખચીત મલવાને આપવે જુલતાના, મારે કાંઈ બીજું વધારે કેહવાનું નથી, હું રજા લઉં છું.

(મતો રહે.)

હવે ફીરોજ પોતાની માનો પાશ જવા નીકળે. તે ફીરોજથી એટલી નાખુશ હતી કે તેનું શું કરવું તે બાબેતો વીચાર કરવા (વજર) પાહલનની સાથે શું થાયેલી હતી, એ વામાં ફીરોજ આવી પુછે, તેથી પાહલનને પરદાની પછવાડે છુપાવી દીશે, કે તે દેખાએઆ વીના માં દીકરા વચેની ગોક્તેગો સાંભળેઆ કરે.

(ફીરોજ દાખલ થાયે.)

ફીરોજ—કેમ, મા અને તેડાવાની ગરૂ થું પડી ? શુલબાનુ—ફીરોજ ! ફીરોજ ! તે તારા બાપને ભારે માહું લગાડીછે !

ફીરોજ—મા ! મા ! તમે મારા (મરનાર) બાપને ભારે માહું લગાડીછે.

શુલબાનુ—માલ, માલ, દુઃખી વચેમાં લાંબી બરજ તી ના કર.

ફીરોજ—જાએ, જાએ, લાંબી વચેમા લાંબી નાવા એકી ના બતાવો.

શુલબાનુ—કેમ થએલું થું, તું થું બકેછે ?

ફીરોજ—મારા બાપના ભાઈ સાત તમે પરણ્યાં. એ કેહવી વાત ! એમ ન થતેતો કેહવું શાડું !

શુલબાનુ—મને છેક લુલી બઈ તારી બપા વાંકી રા ખરેસા હું તે સીધી કરવાનાં ઉપાએ લેવડા—(સાહબાનુ કં ફીડીને લઈ જવા માંડે.)

ફીરોજ—(તેણીના હાત પકડીને) કેમ કહાં જવા માંગોછો ? હું પુછું તેના બોલાશે કરો.

શુલબાનુ—(ખુન પાડીને) અરે તું થું કરેજ માફં પુ ન જુન કરવા માંગે ?

પાહલન—(પછવાડેથી) ખંબરદાર ! સમાલ ! સમાલ !

ફીરોજ—(તલવાર, કાહડી) હા, હા, હવે લાગ સજડ લાગે ! તું સંતાઈ મારા મારા ભેજે ! (તલવાર પરદામાં મોકી દે.)

પાહલન—એ ઇશવર ! મને કતલ કીધે !

શુલબાનુ—અરે એ દેવાના તેં કોણને કતલ કીધે !

ફીરોજ—મારા બાપના ખુનીને—તમારા ના લાએ ક ભરતારને.

શુલબાનુ—એતો પાહલનને—વફાદાર વજર, નેક, દા નાવ, જુનરોગ, એ દેવાના આ કેહવું ઘાતકી કરમ !

ફીરોજ—પરને મારી, દેવર મંગ ગઈ પરણી એવી ઘાતકી મેં, કીધી નથી કરણી. નાકાપક જુશ, બેડું, નીમક હરોમ, (પાહલનને) તને કશું હું હવે, છેલી સલામ.

ઓરત.

એક અસલી બરાહમણ દીધેલી શીખામણ.

“અરે, મોહનતની સુંદર છેકરી ! ઘાનાઈના સુખણો તું કાન દેઈને સાંભલ. અને સચાઈના કાનુને તારા જીગરમાં ઊતાર; કે, તારા મનની ખુશી તારા તનની ખુખસુરતીને વધારે જોખ આપે; અને તારી ફી રતી, મોલાખની મીસાલે, જોખન કરમાયા પછી પણ મીઠાસ સાથે પમરે.

“તારી જુવાનીના બાહારમાં, તારી જંદગાંની ની બામદદમાં દુશટ પુરૂશના સુખણો સાવધપણથી સાંભલજે, તારા દીલ ઊપર બરાખર મોકી રાખજે, અને તે લોકોના પુસલાવાના મીઠા સુખણો સાંભલતીના.

“ઈયાદ રાખજે, કે તુંને માણસનો અકલમંદ સાથી દાખલ પેદા કીધીછે; તારી જંદગીની પુરાદ એ જો કે ફુનીયાની બીરદેશમાં તું તેને મદદ કરે, તારા પેયારથી, તેને સુખી રાખે, અને મીઠી મોહનતથી તેની જંજાલનો બદલો વાલી આપે.

“એવી ઈણ સીછે, કે તે માણસનું દીલ પોતા તરફ ખેંચી લે, તેના પેયાર મેલવે, અને તેની મોહન તમો સરદારી ભાગવે ?

“જુવો ! પેલી દનીયા, પોતાના પાકં ઘમનના મીઠાસમાં ચાલી જાયેછે; તેનું મન બેગુનાહુલે, અને તે ના ગાલ ઊપર લાજનો સુરખાછે.

“તેનાં હાથ કાંમદાજમાં વફાગેલા દેહછે, અને તેનાં પગ ખાહેર ભટકવામાં ખુશી લેતા નથી.

“તેનો પોશાક સોજો અને સુતરોછે, તે ખાવા પીવામાં અંદાજે રાખેછે; તેનાં માથાં ઊપર સાલેસાઈ અને નમરતાનું તાજ પરતાઈ દેછે.

“તેની જાંબમાં મધુર રાગે ઘર કીધુંછે અને તેના લખ માહેથી મધની મીઠાસ વેહેછે.

“તેના બોલવા ચાલવામાં લાયેકીછે, અને જવા દીધામાં નરમાસ અને સચાઈછે.

“તેની હંદગીનો ધણે તાપેદારી અને શ્રમા નખરદારીએ અને તેનાં બદલામાં તેને સલાહ સંપન્ન અને સુખનું ઈનામ મેલેલું.”

“તેનાં પગલાંની આગલ દાનાઈ ચાલેલે અને તેના જમણા હાથ તરફ નેકી હંજર રેહ્યું.”

“તેની આંખ નરમાસ અને પેચાર ખતલાવેલે; પણ તેના ભવાં ઊપર દાહપાણું ચોખદાર માફક બે દેલેલું.”

“તેની સાંભણે પાપી લોકની જ્યાં સુપ થઈ જાયેલે; તેની નેકીના ડરથી તેવો યુગા બનેલે.”

“જોરે પોતાના પડોશીની આખરૂ વીચે એક જ્યાંથી ખીલ જ્યાં ઊપર ચાલી સુગલી ચાલેલે, તો રે જો દયા અને ભવાં દીલથી તેનું મોહકું ઊંધ કરું નથી, તો તેના ક્ષણ ઊપર સુપકીદીનું આંગળું બેઠુંલું.”

“તેનું હૃદયું નેકીનું ઘરલે, તથા ખીજા લોકો માં પાપલે એવો તેને શક આવતો નથી.”

“એવી સીને જે શખસ પોતાની ધણીઆણી કરીને રાખે તેના જેવો સુખી ખીજો કોઈ નહી હોય, અને જે બચું એવી ઝોરતને માય કરીને બોલાવે તે પણ સુખીજ હોય.”

“તે ઘરમાં કારભાર ચલાવેલે અને તાંહાં સલાહ સંપન્ન રેહ્યું; તે વીચારથી હુકમ કરેલે અને લો ઇ તેનો હુકમ માંનિલે.”

“તે સહવારે સકારે બીઠેલે, પોતાનો કારભાર તપાસેલે અને દરએક જણને તેવાને કાએકનું કાંમ સોંપેલે.”

“પોતાનાં કુટુંબની માવજત કરવામાં તે પોતાનું સુખ ગણેલે, અને તેમાંજ માતરે પોતાનું ધેયાન રોકેલે, તેનાં ઘરમાં કશર છતાં શોભા જોવામાં આવેલે.”

“તેના દહપણુ બરેલો વહીવટ નેના ધણીને ઈજત આપેલે અને તેની વખાણુ થતી સાંભલીને તેનો ધણી મનમાં હરખારેલે.”

“તે પોતાનાં ખયાનાં મનમાં દહપણુના સુખણુ બરેલે અને પોતાની પ્રુખી અને નેકીના દાખલા દખાડીને તેવાની ચાલચલાણુ ઘટેલે.”

“તેનાં મોહા મોહથી નીકલતા બોલો તેનાં બચાં ઘરમની માફક માંધે ચહકાવેલે; અને તેની આંખનો પલકારો તેવાને શ્રમાનખરદાર કરેલે.”

“તે બોલેલે એટલામાં તેના ચાકરો દોડી જાયેલે; તે માતરે આંગલી ખતલાવેલે એટલે કાંમ પાર પડેલુંજલે; કાંએક તેવાના દીલમાં તેના પેચારના કાનુનો ચોંટિલાલે અને તેની માયાથી તેવાના પગને પાંખ આવેલે.”

“આખાદાંનીથી તે કુલી નથી જતી અને આશતની વખતે કમનસીબના ઘાહ સણુરીથી રૂજવેલે.”

“તેની મસહકુનથી તેના ધણીનું કુખ મીઠેલે અને તેના પેચારથી કવકાસમાં મીઠાસ આવેલે.”

“જે શખસે એવી સીને પોતાની ધણીઆણી કીધોલે તે સુખીલે, અને જે બચું તેને માય કરીને બોલાવેલે તે પણ સુખીલે.”

ઝોરતોની મીજલસ.

ભાશાણુ ૯, ચું.

મયાં તરણુ ભાશાણુમાં બયાંને માએની ધવાડવાની કરત વીચે તથા ધાનનું કુખ કેમ અને કેયારે આપણું તથા એ વીચેની બીજા આવજત વીચે કહી સંભલાવીશું હવે આજ દીને—

માએ ધવાડતી વખતે પોતે શી માવજત રાખવી તે વીચે થોડીએક અગતનેગ સુમતાં કહી સંભલાવું છું.

૧. માએ અડચણ કરીઆ વગર જે ખોરાક પચી શકે તેનો સમલો ખોરાક લેવો.

ખોરાક વગરે મસાલેદાર નહી લેવો. સમલો જાતની તરકારી અથવા કચડ લેવું. જો તેવ હોયતોજ વાઈન તથા પોરટર દારૂ લેવો.

ધણે પુરાકલ અને ધણે ઉંચો ખોરાક ખાધાથી એમ નહી સમજવું કે કુખ વધારે પેદા થાયેલે. ખોરાક વધારે લીધાથી પેટેલાં કુખનો નશા વધારો થાયેલે ખરો, પણ ખાઈલથી કુખ ધણું કમતી થઈ જાયેલે. ધાન ચરબથી ભરાઈને મોહાટાં થાયેલે અને પછી તેમાં કુખ બની શકતું નથી. એવી હાલતમાં ખોરાક પાછો કમતી કરવાની કરત પડેલે, દારૂ પણ લેતો બંધ કરવો અને જોલાખ લેવાની નજરડે. એવા ઉપાય કીધાથી કુખ પાછું ડોઢલથી પેદા થાયેલે. ધણે પુરાકલ ખોરાક લીધાને બદલે થોડો અને સારો ખોરાક લીધાથી માએની તંદરોસતી જલવાયેલે અને બયાંને વાસતે પણ કુખ બની શકેલે.

ખીર અથવા પોરટર લેવાની કાંઈ પણ નજર નથી. જે માએ તંદરોસત પણ નાજુક હોયે અને પોતાના બયાંને વગર અડચણે ધવાડી શકે, એવી માએનેજ પોરટરની નજરડે. બદનને ધણુ ઉચકેલીયાથી કુખ વધેઆને બદલે કમતી થાયેલે.

બચું જનખીઆ પછી પેટરે દાહડે મટન અથવા

હલવાનુંતો. હલકો ચેરવો લેવો. સધલી ચરખી કાઢાડી ના ખતી. ચેરવો દાહાડામાં બે વખત લેવો. ખીજે દાહાડે ચોખાની અથવા જવનાં કાંછ બનાવીને નાસતા ઉપર લેવી અને દાહાડામાં બે વખત ચેરવો લેવો. જે ગરબ પડેતોજ બીર ઈચ્છા પેરશર લેવો. દાહાડો રાત નવતું પાંછી બનાવીને પીજી. નવને છનાવી તેનાં છેલ્લાં કાહાડી નાખવાં, પછી વારે ઘડીયે પાંછીમાં ઘોઈને સાક કરવું અને પછી છડવું. તેને પાંછીમા ઉઠાવીને જડાં કપડામાં ગરમ ગરમ ગાલવું. આખા દીવસમાં તરણ તંત્રબલર ભરીને પીવાં. સોંજે ફરીથી પાંછું બનાવીને રાતે બે વખત પીવું. એવી માવનતો ખોરાક રાખીઆથી કુદ ચોખું, સાક અને ઘણું જ મીઠું પાનમાં પેદા થશે. તરીકે દાહાડે હલવાનું અથવા મદન, માવલ અને ગરબ પડેતો બીર લેવો. સાંજે ચાહે રોટલી બસછે. એ પરમાણુ દરેક બવાર ન વાર ખોરાક લેતાં નવુ

નાસતો પેટબર લેવો નહીં. ચાહે રોટલી કેટલીએ ક વખતે બસછે. બપોરનું ખાણું રોહાડ અથવા બે વાગ તેથી અવાડાં લેવું નહીં. માફવા પેરેડા, ફરેમખીન, ભીંડા, અને એવીજ બીજી હલકી તરકારી લેવી. ઉંચી પેસ તરી, મુરગીનો ચેરવો, ગરેવી, મસાલેદાર ખોરાક, કોખીજ, એવું લેવું નહીં જોઈએ; એવા ખોરાકથી બાદી થયા વગર રહેતી નથી અને તેથી કુદ ખરાબ થાયછે. સોંજે છ વાગેતે બાદ લેવી. રાત્રે નવ વાગેતે છડું પાંછું લેવું તેથી અવાડાં કરવું નહીં. રાતનું ખાણું હલકું જોઈએ કાંઈ પણ જાતનો ખરાબ અને ગેરલાયક ખોરાક આધારી કુદ શાકે બનવું નથી

એવી તરેહની માવનત આપણા લોકોની કેહી ઝોર તં ખરાબ પાડેછે. બીમારી નાજુક ઝોરત થઈ ક સતી પાંખીને ખડું નજેછે અને યાકીને સુસત પડેછે, તેને ખોરાક શું મહેલે? મોવાનો દાઢ, ગોર, ચુંક ની ગોલી, ચાહે અથવા કાંછતું પાંછી. એ શીવાયે ખામ દાહાડા લગી ખીજી કાંઈ પણ મલતું નથી. પાંચમે દીવસ પછી દરેક મહેલે, અને તે સાથે પુરાકર ઘીઈ, ગોર, ચુંક, શાક અને એવીજ બીજી ગેરલાયક ખોરાક આપેછે. એવા ખોરાક ઉપર રહેલી ઝોરતની તંદરોશતી કાંઈથી રહે અને ખ્યાંને મારે કુદ કાંઈથી સાક પેદા થાયે. પછી જીવાન ઝોરતો, કુદ થોડુંછે અને ખરાબછે અને ખ્યાંને પુરે પડતું નથી અને નરપત થતું નથી એવી ફરીયાદ ઉઠાવેછે તેમાં અમલ થવાનું શું કારણછે. મેં ઘણીએ જીવાન ૧૫—૧૬ વરસની માએને જોઈછે, કે જેના પાનમાં ખ્યાંને મારે કુદ સુતલગ મહેલ નહીં, એ કુદરતના કાપદાથી ઉલટવું; પણ જે લોકો કુદરતના કાપદો તોડે તેને પોતાને અને તેનાં ખ્યાંને તેનાં ખરાબ પરીણામ સોસવાં પડે તેમાં કાંઈ પણ અનઅન નવું નથી.

૨. ધવારતી માએને પોતાનું આંગ હમેશાં ઘોઈને સાક રાખવાની જરૂરછે.

દરીયાનાં પાંછીએ નાહાણું ઘણું સાકેછે. જેમ જી સી પડે તેમ પાંછીને ગરમ ઈચ્છા થકું રાખવું.

આંગ સાક રાખીઆથી કુદ ચોખું અને પુરાકર પેદા થાયછે.

૩. ધવારતી માએને ખોલી હવામાં ફરવાની ઘણીજ જરૂરછે.

ખ્યાંને જનમ આપીઆ પછી બે દાહાડા લગી માએને બીજાંનાં ઉપરનું સુઈ રહેવું જોઈએ. તરીકે દાહાડે કાંઈ અડમણ નહીં હોયતો ઉડીને બેસવું, છઠે દીવસેથી ફરવા હરવા માંડવું.

આપણા લોકોમાં ધવારતી માએને કેવી હાલતમાં રાખવામાં આવેછે તે સઘલાંને ખબરછે. જાહે ગુનપાટનો પરડો, છેક સીકીંગથી તે ભોયે લગી બાંધેલો ગરીબ લોકોને ઝોરડો બનેછે; એ તરતનાં બનાવેલા ઝોરડામાં કોઈ પણ જાતની બીજા નોવામાં આવતી નથી; પરડો એક છેડેથી ખોલો રાખવામાં આવેછે અને તેને અરથો ઉંચકીએ એ ટેલે તે દરવાજાની મીસાલે કાંમ લાગેછે. દીવાલમાં જે બારી હોયછે તે મજબુત બંધ કરવામાં આવેછે અને કાંઈ પણ વકતાર ઈષ્ટા છેડે હોયછે તેને ચીકરાં વતી બંધ કરીલે છે એક જુસ્તા દીક્રા સારો દાહાડો અને રાત એ ઝોરડામાં બહેલે અને જનસ આપેવાને બદલે કેટલું અંધા રૂંછે તે બતલાવી આપેછે. એ ઝોરડામાં પેસતાંજ કેટલી બધા નીકરેછે તેથી તેનો અનજા નહીં હોયો. જે લોકોને જુદો ઝોરડો મળી શકેલે તેવો પણ કાંઈ વધારે સુખમાં નથી; હવાને જેમ બેને તેમ માહેરથી નહીં આવે અને વીતલીજ કરવામાં આવેછે. એવા બંધબસત ઝોરડા મા જાંહાં જરા પણ ચોખી હવા આવે નહીં તાંહાં ધવારતી માએ અને બમાની તંદરોશતી કેમ રહી શકે. માએને પુરડું અને ચોખું કુદ આવે એવી આશા કાંહાથી રાખવામાં આવે. પારસી લોકોમા નંગલીપણની નીશાંછી જેવી હોયતો સુવાવડી ઝોરતનાં ઝોરડો. માણસને ચોખી હવા લેવાની જરૂરછે અને સુવાવડી ઝોરતને તેથી પણ વધારેછે. તારે શા મારે હવા બંધ કરવી જોઈએ. આપણા લોકોને હવાને વીશે ઘણું ખરાબ વીમારછે. ખોલી હવા આધારી શરીરમાં પવન ભરાઈ જાયછે, મગજ પવન થાયછે, એ વીમારો તદન ખોટા અને તુકસાનકારકછે. જાંહાંસુધી તમા ઝોરત લોકો એવા ખોટા વીમારો તમારા મગજ માહેથી કાઢાડી નહીં નાખો, તાંહાંસુધી તમારી તંદરોશતી સુધરવી મુશકેલછે, તમે નાજુક અને મુશકેલ જ્યાં રહેછો તેનું કારણ તમારો પોતાનોજ અનજા. સારો ખોરાક, ખોલી હવા અને સાક મદન, તમારી તંદરોશતીમાં વધારો કર્યો, અને સુવાવડી-ઝોરત નખવી રહી, એમ બનવું મુશકેલ નવું લાગશે.

વલી સુવાવડી ઝોરતે અવાલસુ પડી નહીં રહેવું જોઈએ. કાંઈ પણ જાતનો ઉદીઓગ કરવો અને ઘર બારના કામમાં ખરાબ રહેવું.

૪. ધવારતી માએ સહુવારે સકારે ઉઠવું અને રાતે દર કલાકમાં સુઈ જવું.

સહુવારનાં પોહારમાં ઉડીને ફરવા નવું, પછી આવીને નાસતો કરવો. અવારે લગી અવાલસુ પડી નહીં રહેવું. રાત્રે જલદીથી સુવું અને જેમ અને તેમ સારી ઉંઘ

અને “કચેરવાવનટ” વગેરે ફરક માતર એટલેજ કે પેહલો શખસ પોતાની નજદીકની ચીજ જોઈ શકે, ને બીજો શખસ દેવાલની બાહરની તથા દુરની ચીજ જોઈ શકે અને બંને શખસો આખોનો ઉપયોગ કરતા નથી.

આગલ કહેઆ મુખ્ય વાઈનડોલરના લીયાર ખસ હોય કે ખોટા તેની હમે દરકાર કરતા નથી. હુમ્મરી મ તલબ વાંચનારની આગલ જાણવા જોગ દાખલા મેલવાની છે જોયો ઉપરથી દરમિક વાંચનાર પોતાનું મત બાંધી શકે.

પરેસીડેટ જાહનસન.

જોક ગરીબ મા બાપનો છોકરો, ગામડાંમાં જ નમેશે, લોકોને અણખાણો, નાહનપણમાંથી બાપ વગરનો થએલો, નીશાસ તથા મદરેસાની કંઠવાણીથી અસા ન, હું વચ્ચેથી પોતાનાં તંનની મેહનતથી ગુજરાંત ચલાવનારો, ખોદા શીવાએ ખીબા કાંઈ મદદગાર વગરનો— જોયો જે શખસ, તે આજે ફુનીઆના મોટા સુધરેલા ભાગ ઊપર રાજ ચલાવે, ફુનીઆના સરવે દેશમાં જાણી તો થએઓ, હજારો અને લખો માણસની હાંધી તે ના એક શખસ ઊપર આધાર રાખે, જુદાં જુદાં દેશ સાથે સલાહ કે લડાઈનો વેહવાર રાખવો તે તેના વીચાર પર આધાર રાખે, પોતાના ઊમઠા વીચાર તથા ભાશાણોને વાસતે વખણાએ, અને એકીનદારીની બાંહેધરી કુશમનોને ધણેલા રાખે. એ શખસ કાણ ? જુઓ પાત્રેની તસવીર ! એ તેજ શખસની છે અને તે શખસ પરેસીડેટ જાહનસન છે.

અમેરીકાના ઈંગ્રીવર્થેક સટેસનું રાજ એ ચલાવે, જે બીજાં દેશમાં ખનવું મુશકેલ છે, તે આજે દેશમાં સેહક થઈ પડે. એક શખસ ગમે તેવો ગરીબ હોય, તોપણ જો તે હાગ્રીઆરી, ચંચલાઈ, મેહનત અને જોવાજ ખીબા જુલો ધરાવતો હોય, તો આ દેશની રાજ્ય નીતીની ખુબીથી બાદશાહની પદવીએ પોંડી શકે. એ રાજ્ય નીતીની ખુબી એ છે કે તે સરવે માણસને એકસરખાં મળે. મોટાં કુલને લીધે એક માણસ ખીબા ઊપર શરી શકે નહીં. દરએક માણસને પોતાના અબીપરાએ જાણવવાની તથા પોતાને ગમતો ધરમ માલવાની પુર છુટે, તેમજ જાપનારા એને પણ પુર છુટે. વહી પોતાના એને રઈએત પોતે સુંદર, દેડેલા મોટા આધારો ગરીબ પણ

કરીને મળે. એને પરખસતાક રાજ કહે; એટલેજ પરખ પોતે પોતાની ઊપર રાજ ચલાવે, અને સકી થી વગેરે રાજ્ય અધીકારી જે બાદશાહનું કામ કરે છે તેને “પરેસીડેટ” એટલે પરમુખ કહે.

એનકર જાહનસન નારય કારેલાઈના પરંત ના રાલે શેરમાં ઈ. સ. ૧૮૦૮ ના કીસેમખર મહી નાની ૨૯ થી તારીએ જનમીઆ હો. દસ વરસની ઊમરનો થએઓ, તેજશમાં એનો બાપ મરણ પામી આ. પોતાના દોસતદરને જુઓત ખનચાવવામાં તેજે જે મેહનત કીધી તેની યાકથી તથા પાંછીમાં ઘણેવાર રહેઆથી તે બીચારાનું મોહન આવીકીં હતું. એ ના બાપના મરણ પછી એનું તથા એની માનું ગુજરાંત તેઓની બનેની મેહનત ઊપર આધાર રાખવું હતું. તેથી એનકરને એક દરજ્જે તાંહાં સાત વરસની મુદતે સીખાકી તરીકે તેની માએ રાખીઆ. ઈ. સ. ૧૮૨૪ માં તેની મુદત પુરી થએઆ પછી તેઓ સાકીય કા રોલાઈના પરંતમાંના લારનસ કારટ નામની જમા માં જઈ રહેઆ. તીઆં એનકર જાહનસન રોલાઈ કામ કરી પોતાનો નીરવાહ ચલાવતો હતો. એ વખતે એક જુવાન સી સાથે પરણવાને એ કમુલ થએઓ, પણ બનેની નાહની વએને લીધે, દોસતદરોની મદદ થી એ કાજ રોકવામાં આવીકીં. જે વરસ અહીંમાં રહેઆ પછી એ પાછો રાલે શેરમાં જઈ રહેઓ. તી આં મોહક રહીને ઇસ્ટ ટેનેસી પરંતમાં, ગરીનવીલ નામના ગામડાંમાં જઈ રહેઓ.

તીઆં લોકોને અણખાણો તેથી, તથા તેની નાહની વએને લીધે, એને કાંઈ પોતાના કપડાં ધીરવા ને હીમત ન હતું, પણ એનો દેખાવ તથા કામ મેલવવાને આવુરતા એની સચાઈ વીરો ઘોવાઈ આપનાં હતાં. એક ગરહરથે એને પોતાનો એક કગરો સીવવાને આપીઆ અને કહ્યું કે જો બનતી કાશસ કરી ને સારી રીતે સીવશે તો તને ખીજું કામ મલશે. એ નકરએ બનતી કાશસ કીધી અને ક્રેતહ પાંખીઆ. એ ને કાંમ મલવા છાણું જેથી પોતાનો તથા પોતાની માનો નીરવાહ ક્રેતહથી કરી ગરીઓ.

એજ ગામડાંમાં મારાં ભાએએ એ એક શી આંહી ચોરત સાથે પરણેઓ, જેની મદદથી એને મોટું મળે. પોતાના જનમથી નીશાસમાં નહીં, અને મુદલ એકરો કાલકનાં ગીએ

પરેસીડેન્ટ વાશિંગ્ટન.

લો નહી, તોપણ એક ખનાવથી એનું મન એ બાબતે પર દોડી ઊં. જો એ દરજ્જાને તાંડાં સીવવાનું કામ શીખતો હતો, તે વખતે, એક સખી ગરહસથ તે ની દુકાને જઈ કામ કરતાં માણસોની આગલ એક ચો પડી લઈ વાંચતો હતો. એ ચોપડી ઈ ગલ્ફની પા રહીઆરે કામ થએલાં નામંદીત ભાશાણોની હતી. જાહનસનના મન ઉપર એ ગરહસથના વાંચવાથી થણી અસર થઈ અને પોતે વાંચવા શીખવાનો નીશચય કીધો. જે વખતે બીજા તનની મેહનત કરી આશાએસ લેવા જતા તે વખતે એ ઊભગરો કરી મુલાકાત શીખવા ની તજવીજ કરતો. પોતાની મેહનતે વાંચવા શીખેઆ પછી વેલા સખી ઘરહસથ પાસેથી, જે તે ચોપડી વાંચતો હતો, તે માંગી. તેણે મોટી ખુશીથી તે આપી, એટલુંજ નહી, પણ અક્ષરની ફેવી જોડનીથી સખી વાંચાએ છે તે તેણે સમજાવી. તારપછી એની બા એડી ભણેલી હતી, તેથી તેણીએ શીખવામા એને મદદ કરી. એ લખતાં શીખીઆ અને જુદી જુદી બાબતો વીશે એણે રાખ મેલવી. એટલું કરીને ખેશી રહેઆ નહી. દરએક પર જાની પોતાનો રાજમાં ભાગ લેવાની શરજ છે. એ શરજ અંદા કરવાને તે પરજાને લગતી બાબતોમાં ભાગ લેવા લાગે. સરવે વાંચનારને માલમ હશે, કે હમણા જે અમેરીકામાં લડાઈ ચાલી હતી, તે એકજ રાજનાં બે તડાં પડવાથી હતી—ઊતર અને દક્ષીણ વચે. જાહનસનનો જનમ તથા તેનું રેહાણુ દક્ષીણના પરાંતમાં હતું. દક્ષીણમાં મોલામગીરીનો ધંધો ચાલતો હતો, તે છતાં જે પરાંતમાં એ રહેતો, તે પરાંતમાં ઘણુંજ થોડાં જોલા થો હતા. કારણકે તીઆનાં લોકો અશક્તી ખવાસના, દેઆનતદાર, મેહનતુ, તથા સખી દીલનાં હતાં. વાસતે એ પરાંતના રાજ કારબારની તકરારમાં જોલાં મગીરી વીશે થોડીજ ભાંજગડ થતી, પણ કેટલાક તવંગર લોકો મરીખની ઉપર પોતાનો કાણુ રાખવા ને ઇઅતન કરતા હતા, તેની સાંચે જાહનસન થશે. એની મેહનત તથા હાશીઆરીને લીધે ગાંમડાંના વડા તથા સમજુ માણસો માન આપવા લાગ્યા. એની સખીઅતા તથા ખુલ્લો દીલને લીધે, કેટલાક જુવાન સખી સો એની દુકાને મલતા હતા અને હુસી મોલીને પોતાનો શરજુદનો વખત કાઢડતા હતા.

એક સનવારમે દીને ગાંમના બારેક વડાઓએ

મલીને જાહનસનને આવતા સોમવારે આલડરમેન તરીકે પસંદ કરવાનો થોડાવ કીધો અને જાહનસનથી એ વાત છુપી રાખી. સોમવારનો દીવસ એ પરાંતનાં રાજ્ય અધીકારીઓને ચુંડી કાહડવાનો હતો, માટે થેલા સખીઓએ ખુરતી મેહનત કીધી; અને જાહનસનની તરફના મત વધારે પડેઆ. આલડરમેન નો આધો એણે ઘણુંજ અછી રીતે ખજાવીઆ અને તેથી એને બધે વખત શરીથી ચુંડી કાહડવામાં આવીઆ. ઈં સં ૧૮૩૦ માં એને ચેપર ની તરીકે પસંદ કરવામાં આવીઆ અને જોડે ઉમરે માતર બાવીસ વરસનો હતો, તોપણ પોતાનું કામ ચોટ માન સાથે ખજાવી. ઈં સં ૧૮૩૫ માં જે પરાંતમાં તે વસતો હતો, તેમાની ધારા ખનાવનાર માંડલીનો એ સલાસદ થયો. ઈં સં ૧૮૪૩ માં એને કાનગરેસ નો મીજલસો થોડવામાં આવીઆ. અને એક્સરજો દસ વરસ સુધી એનેનો એને દર વરસે પસંદ કરવામાં આવીઆ હતો. એથી એ પરાંતના લોકોનો એની દેઆનતદારી તથા કાંમ ચલાવાની શક્તી વીશે કેટલો ભરોશો હશે તેનો આપણે જોઈ લઈ વીચાર કરી શક્યું.

એ રીતે જાહનસન રાજ દરબારી આધાઓમાં વધતો ગયો. ઈં સં ૧૮૫૩ માં એને ઈને સીનો હાકમ. હાખલ પસંદ કીધો અને ઈં સં ૧૮૫૫ માં પણ શરીથી એજ આધો એને મલીઆ. ઈં સં ૧૮૫૭ માં યુનાઇટેડ સ્ટેટસની સેનેટમા એને જગા મલી. ઈં સં ૧૮૬૪ માં ઊતર તરફના સંરવે લોકોએ પરેસીડેટ લીનકનનો સાથે એને વાઈસ પરેસીડેટ ચુંડી કાહડીઆ.

નામદાર લીનકનના કમકમાટ ભરેલાં ખુન વીશે સરવેને માલમ હશે. તેના મરણ પછી, જાહનસન એની જગાએ થયેઆ છે. પરેસીડેટ લીનકન જેવું બીકટ કાંમ કરી ગયો છે, તેવુંજ, ખલકે તેથીબી બીકટ કાંમ પરેસીડેટ જાહનસનને માંથે આવી પડી ઊં છે; અને જેવી

૦ આલડરમેનનો આધો અડીઆના (જસ્ટીસ આવ ધી પીસ) સુચેકના અમલદારને મળતો આવે છે.

૧ ચેપરનો આધો અડીઆના (માઇસ્ટરેટ) નીવાયાધીસને મળતો આવે છે.

૨ કાનગરેસ યુનાઇટેડ સ્ટેટસની રાજધાની માં મહેલ—દર એક પરાંત પોતાના હક અવવાને વીચણુ માંલસો ચુંડી કાહડી આ મહેલ છે.

રીતે તે પોતાની: ફરજો બજાવે, તેથી તેનામા સુખ રેલા દેશનો પકી ભરોશાએ, કે તે પોતાનાં કાંમને લા પડે, અને પોતાનાં દેશને સલાહ સંપન્નથી બખેડા ના દરીઆમાંથી તેરવી કાઢશે. ગુલામગીરીના ધીકાર તથા હીણપસતી ભરેલા ધંધાની સાથે ભલા તથા ખાહુર લીનકને લકાઈ ઊઠાવી અને તેના મરણનો સાથે તે લકાઈના ફતેહ ભરેલા છેલ્લે આવીઆ. હવે આગલ બેવશ થઈને, છતાં પડેલાં પરંતોને એકકાં કરવાનું તથા ગુલામગીરીની બેડીમાંથી છુટેલા હુન્દોરે અસાન હુમસીઓને બેગાનાપણામાંથી હુરમાં લાવવાનું કાંમ પરેસીડેટ બહુનસન ચલાવેલે. એમાં કાનગરેસના ઘણા મીજલસીઓના વીચાર એના વીચારને મક્કતા થતા નથી, તોપણ તે વગર ભયે પોતાને ખડું લાગે, તે દેશના કાયદાથી જે સત્તા મલેલી તે પરમાંલે ફરેઆ જાયે. નેક કાનગરેસના મીજલસીઓ એને મક્કતા થતા નથી, તોપણ લોકો એને ચાહે છે અને એના વીચારને માન આપે છે.

પરેસીડેટ બહુનસન અતીશય મેહનુ માંણસ છે. પોતાના મોટા આધાને લગતી ફરજો પર ધેઆન આપવાને એને સતતા અગીઆર વાગા સુધી મેહનત કરવી પડે. એ સવારના છ વાગે ઊઠે અને દોહડકાક વરતમાન પતરો વાંચીઆ પછી, નાસતો લે, અને પછી તરતજ પોતાની આપીસમાં જાયે. તેને કાગલોના ચોથાના ચોડા વાંચવા પડે અને સરવેના જવાબ પોતાના હાથ નીચેના માણસોને મેહડેથી કહી જાયે છે. કાઈ જગાને વાસતે અરજ, કાઈ વધારે પગારને વાસને, લગકરના માણસોની ફેરબદલી, રાજદરબારી સલાહ, દેજોઆ મોંગનારી અરજો, મક્કી આસરે મેજની ૨૦૦ થાયે. તે શીવાએ અગણીત ખીન્ને કાગલોઆં પર ધેઆન આપવું પડે. મોંથી માંગનારોઆ, રાજદુવારો ગરહસથો અને જપત થયેલી મીલકતના ધણીઓ તેના દરવાજા આગલ ઊભા હોયેજ અને ફરિયાદ સીઓ મોટાં તાંનથી તેની આગળ જવાને બોલોડ કરે. જારે સીપાઈઓથી લોકોને અંકડાવી નહી શકાતાં, તારે સરવેને તેની આગળ જવા દે. તે એકંકની ફરીઆદ સાંભલી જડપથી જ વાંચ દે. વક્ષી ખીન મોટા લોકો મલવા આવતાના આવતા; તેથી તેઓને જેમ બને તેમ દુક પહુ સ્ત્રીઓ તો મલેલા જવાબ આપી રવાના કરે. સાંજના ખાંણ

લીધા પછી પાછો તે પોતાના કાંમે વલગે છે તે સતતા અગીઆર વાગા સુધી. એવી રીતનો એનો ઊદીઓજ દરરોજનો એકસરણો હોયે. એ શીવાએ ખાહુર દેશના એલચીઓ, પરંતોના હાકમો, કાનગરેસના સલાહદો એને મલવા આવે—જેઓને ઘણા ધેઆન તથા વીચારથી જવાબ દેવા નોઈઓ.

એવું જે કામ કરે, જે પાંદશાહી ઓધા ધરાવે, જેના વીચાર પર લખોનો આધાર, તે શખસનો પગાર થું હો ? માતર ૩૪૦૦૦ નો દરમાઓ એને મલે છે, જેમાંથી આધાને લાએકનો બધા ખરચ કરવો પડે છે. એથી જારે એ પોતાનો ઓધો છોડશે તારે પાછો ગરીબ હાલતમાં આવશે, પણ તેનું મન દોલતવન છે, તેથી તેને ખીલ દોલતની કંઈ જરૂર નથી.

એ લખલા ઊપરથી સાબેત થાયે છે કે એક માણસ ગમે તેવી નીચી હાલતમાં જનમીઓ હોય, તો પણ તેની હોશીઆરી, ચંચલાઈ, બલ, ઊદીઓજ, દેઆનતદારીથી મોટે ઓધે ચડે.

માફ કરજો.

મારો કાકા સમજુ, સીઆણો તથા સખી દીલો માંણસ હો. તે એક ઇંગરેજ વેપારીને તીઆં ચાકરી કરતો હતો અને તેના ઊપલા ગુણોને માટે તેના સાહેબ તેને ચાહતો હતો. તેમજ ખીન્ને આ લખાણવાલા માંણસો તેને આદરમાનથી બોલાવતા હતા. એટલું છતાં ઘરખારનો તે સુખીઆરો ન હતો. ઘરમાં બધરી છોકરાંતા ખરાં, પણ તેઓ સાથે જાલ વાતચીત નહી. ઘરમાં બધરી વહીતરું કરે, પણ ધણીને સુખ આપી નહી જાયે તથા તેનીથી તે મેલવી પહુ નહી શકે. છોકરાં બાવાથી ખીહીને નાહસતાં ચીમતાં ફરે. ઘરમાં કંઈના કંકાસની તથા છોકરાંના મારકારની વાન મારા કાકાને કાને પડે, પણ કાકાનું હસવું મોહડું જો માલમ પડીછે, તો એમજ જાયે, કે સુરજ પગચીમમાં ઊગીઓ. એવી ચીતનાં દેખાવથી ઘેર ખળું અકાડું લાગે. મારો કાકા ઘણો વખતે મનમાં ખસે, કે છોકરાંને આટલું ખળું કરતાં છતાં, તથા પડંબાની વાણ ન કરતાં, ઘરમાં સુખ કેમ ન મલે. લોકોનાં ઘરમાં કેવી મેજ મજા, હુશી હુશી

લી જોવામાં આવેછે, અને હું જ કેવો અભાગીઓ. મારી ધણીઆણી મને કશીરી મલી. એવા એવા વીચાર કાઈ વખતે કરતો. પણ પોતાની ખાંખી એ બાબદસર થું હતી, તે જોઈ શકેઓ નહીં.

એક દીવસે મારા કાકાને તેના સાહેબે પોતાને ઘર આણે દાહડે બોલાવીઓ. મારો કાકા એવે દેકાંણે કાંઈ દીવસે ગએલા નહીં, તેથી જરા ઘભરાએ ઓ અને આણે દાહડે કેમ જંગે તેનો વીચાર કરવા લાગે. પણ સાહેબનું કહેણે તેા કરવું જોઈએજ, માટે બોલાવીઓ મુજબ તેને ઘર ગએઓ. ઘરના ચો કંઠમાં પણ મુકતાંનેવાર, તેનો સાહેબ પોતાની મડમ તથા દેકારાંને લઈને હસતો હસતો તેની આગલ આવી ઓ અને પોતાનો હાથ આગલ ધરી “શ્રેકહુનડ” કીધી તથા પોતાની મડમ તરફ ફરીને હસતે મોહડે તથા આ દરમાનથી તે કોણે હતા તે જણાવીજી. મડમે ખુશી થઈને મારો કાકાને સલામ કીધી અને તેની ખખર અંતર પુછી. તેવામાં વલી આસપાસ ચાર પાંચ દેકારાં હસતી, કુલ્તી, પોતાના ખાખાપ આગલ આવી ને જાણે મારા કાકાની સાથે વાત કરવા માંગતાં હોએ એવું દેખાડવા લાગ્યાં, તેથી મારા કાકા ને તેના સાહેબે તેઓની ખાએસ જણાવી. એ પરમાણેખમાં હુશી બોલીને, પણ આદરમાનથી, એવીતો રીતે મારા કાકા સાથે મંલી ગએઓ કે તેની આગલી ધાસતી મંદી ગઈ અને તેઓ સાથે તે વાત ચીત કરવા લાગીઓ. દેકારાંની ખુશી ખુસાલી, ધણી ધણીઆંણીની સમજુતી તથા તેઓની ગમત કરવાની રીત જોઈ, પોતાના ઘર વીગે તે મનમાં વીચાર કરવા લાગીઓ. તોપણ તેને પુરતું સમજ પડે નહીં, કે એવું સુખ એઓના ઘરમાં કએઆ તલેસમાતથી આવીજી હશે. મારા કાકાની મતલબ આણે દાહડે તેઓની ચાલ ચલણ તપાસવાની હતી; કે જેથી પોતાના ઘરમાં તેઓ ના જેવું જ થાખ મહે.

આખા દાહડામાં તેઓની રીત ભાંત જોઈ, મારે કાકા ખુશી યએઓ અને તેને માલમ પડીજી, કે આવે દેખાવ માતર તેને દેખાડવાને વાસતે ન હોત; પણ તે હમેશની ચાલચલણ પરમાણે જ હોવે જોઈએ તેને માલમ પડેજી કે મોડાંથી તે નાહનાં વેર મરવે એક બીજાને માન આપતાં હતાં અને આપણામાં જેમ એક બાહેરનો માણસ આવીઓ હોએ અને તેની આ

ગલ જેવો દેખાવ દઈએછે, તેવાજ તેઓ એક બીજા તરફ દેખાડતાં હતાં. માર શરતે મુલ્લ હાએજ નહીં, પણ કંડવો સખુનખી સાંભલવામાં આવતો નહીં. જો એ પરમાણે હમેશની રીતભાંત ન હોત, તો આખા દાહડામાં તે ખચીત માલમ પડેઆ હોના રહેત નહીં. હજારો નાહના નાહના ખનાંપથી મારા કાકાની ખાતરી થઈ, કે તેના સાહેબનું ઘર સુખથી ભરેલું હું. જો બાવાને કંઈ ચીજ જોઈએ અને પોતાની દેકરી પાસે માંગવી હોએ તો “માએ, જરા મેહરખાંની કરી મને શ્વાંણી ચીજ આપશે?” કરી બોલતો. જેથી દેકરી હસતી, દોડતી, જઈ તે ચીજ લાવી આપતી. બાપ વલી પાછો તેનો ઊપકાર માનતો અને “માફ કરજોલ” કરી કહેતો. દેકરી તેથી હરખથી ખુશી થતી પાછી પોતાની રમતે અથવા કાંતે વલગતી. માએને જો કશી મદદની જરૂર પડી, તો દેકરી તરત દોડીને મદદ આપતો, વલી માએ પાછો ઊપકાર માનતો અને “માફ કરજોલ” કહેતી. તેમજ ધણી ધણીઆંણી, ભાઈ બેન, ચાકર ચેક, એક બીજાને જરા જરામાં “માફ કરજોલ” કહેતાં. જેથી દરએક જણે એવા સખુનોને લાએકે યવાની તજવીજ કરતું. વલી જમતી વખતે મુગે મોહડે, બાજ ધરી, એક છુક મોહડમાં, બીજો હાથ માં, અને તરીખને વાસતે આગુરતા, મોહડ કુકાની માફ ભરાઈ ગએલું જેથી એક શખદ પણ બોલાએ નહીં, વલી “હું. હું. માએ મને એરુજુન કે, કાલાને એરુજુનખું ને મને મોહુંજ,” “જુએ બાવા મને માએ કરી મંદી મેલતી,” એવી રીતના કડંગા તરેહ તરેહવારના દેખાવ ને બદલે, મારા કાકાએ તદનજ ઊલટું દીધું. વલી બાએડી એક ખુણામા ભરાઈને ખાએ તથા ધણી જુદા ખાએ, એવું કંઈ માલમ પડેજી નહીં. તેણે જોએજી કે નાહનાથી તે મોડાં વેર સદશ્વાં સાથે બેશીને જમવા લાગ્યાં વલી ને વખતે જાંણે ખાણું હુકાઈ જાએછે, તેની ધાસતીથી ઝખાઝખ છુક ઊચકાવાને જ દહે, એક પછી એક આસતે રહીને જમવા લાગ્યાં. તેમાં દરએક જણને જેમ સુખનું તેમ એકેક રમુજ તથા દીલપસંદ વારતા કરવું અથવા ગનના મેલવવાની તજવીજ કરતું. જેથી સરવેના મેહરા હજના દેખાતા. એવી વખતેખી “માફ કરજો” ધણી ધણી સાંભલવામાં આવતું. કોઈ ઊપકાર માનતું, કોઈ “માફ કરજોલ” જરા જરાને વાસતે કહેતું.

“માફ કરજો” અથવા “તમારો ઊપકાર માનું છું” એવા શબ્દો ઘરના સંસારી સુખની કુંચી છે, એવું મારો કાફી શીખીઓ ઘરમાં સુખ કેમ લોગવા એ તેજ મારા કાકાને જોવાની મતલબ હતી અને એક દીવસના અનુભવથી તેણે એટલેજ સાર કાણુડેઓ કે “માફ કરજો” થી વર સંસારમાં સુખ વધે છે ઘેર જઈ એ શબ્દોના તલેઝમાતનો અખતરો કરવાને તેણે દેખાવ દીધો.

હવેશ ઘરમાં પેસતાંને વાર કુઝરો દેખાવ તથા ચુપકીદી તે જે દેખાડતો હતો, તેને બદલે તે ખુશીમાંના ખુશીમાં ઘરમાં આવીઓ. નાણની છોકરીએ, બીહતી બીહતી, આવીને ખાવાની આગલ ચપાટ મેલી. મારા કાકાએ હાથીને “માફ કરજો માએ” કરી કહેડી. છોકરીએ એવા સખુનો કોઈ દીવંસે ખા પને કે માએને મોહકેથી સાંભલેલા નહી, તેથી તે ઘણીજ ખુશી થતી થતી દોડી ગઈ. મારો કાકા પેહલીજ વખતે પોતાની તપાસમાં પ્રતેક પાંખીઓ, તેથી ઘણા હરખમાં આવીઓ. “માફ કરજો” “તમારો ઊપકાર માનું છું” એવું છોકરાંઓ જરા જરા ખાખદ સર સાંભલવા લાગ્યાં, તેથી તેઓના દીલમાં સુર છુડું અને પોતાના ખાખને ખુશી કરવાને દરેક તક શોધવા લાગ્યાં. તેમજ મારી કાકી સાથે આદરમાનથી મારો કાકા વાત કરવા લાગે. “વાહ! આજનું ખાણું સું લેહજત ઘર થએલું છે,” “સાખાત્ર! આજે તમેતો શ્વાણું કામ એવું કરેલું છે કે મારા ઊપર તમારો ઊપકાર થએલો છે;” “કાંએ ખુચો તમને ઘણા કાચોર કરે છે? લાવો જરા હું રમાડું;” “માફ કરજો કા! તમને ઘણી તસલી પડેછ;” મારી કાકી જેમ જેમ એવા શબ્દો સાંભલતી ગઈ; તેમ તેમ પોતાના ઘણીનું સુખ જોવાની તજવીજ કરવા લાગી. છોકરાં જે ચીખતાં, બીહતોં કરતાં, તેને બદલે હસતાં રમતાં દેખાવા લાગ્યાં; ઘણી આંખો જે કામદાજથી કંઠલી ગએલી દેખાતી હતી, તે બાજે કાંમકરી ખીસાદનું નથી, એવું ઘણી ખુશી ભરેલો ચેહરો દેખાડવા લાગી; ઘણી જે આવીને ગુપચુપ પડે ઓ રહેતો, તેને તરેવાર વાતો દેહરામાં તથા પોતાની ઘણીઆંખોની વાતો સાંભલવામાં અને છોકરાંઓનું તથા કપરીલાનું સુખ વધારવામાં, પોતાનો વખત ચોકવો પડીઓ, જેથી બધાના કરતાં તે ખમણો સુખી દેખાવા લાગે. એવી રીતે જે ઘરમાં કુઝારી, કલઓ,

કંકાસ, બીહત, ઈતીઆદી, એક બીજા ઊપર ચડકા ચડકી કરતાં હતાં, તેજ ઘરમાં તેઓને બદલે સુખ રાજ કરવા લાગીઓ.

જેઓને જરૂર હોએ, તેઓને મારા કાકાના અનુભવના શ્લ આખવાને, તેની શ્રમાસથી, હું છુટ આપું છું. જેઓને જરૂર ન હોએ, તેઓને તેઓના ખીજા બાઈઓની ખાતર સર, હું કહું છું કે “માફ કરજો.”

હીંગ.

એ એક જાતના જાણકના રસમાંથી બનેલી છે. જે પરમાણે જાણકનો રસ બંધાએઆથી જુદી જુદી જાતના ગુંદરો બનેછે તેજ પરમાણે આએ પણ બનેલી છે. એનીખનાવત જાણવાજોગ છે. પેહેલાં હીંગના જાણક ઊપરથી સઘલાં પાતરાં અને દલીઓ કાણી નાખેછે અને માતર તેનું થડ રહેવા દે. રસ એ કદો કરનાર પોતાના ખમાં ઊપર એક કાવર, જેને ખેછેડે એક એક તોપલી હોએછે તે, અને એક હાથમાં કિવાડી અને મોટી છરી અને કમરે બાંધેલો એક કાંશીઓ લઈ હીંગના જાણકના થડ આગલ જાએછે. કિવાડીથી કરીને તેના થડને ચીરા પાડે. ચીરા પાડીને તરણ દાણકા શુધી રસ જાહરવા દે. તરીજે દાણકે ચીરાઓમાંથી જે રસ નીકલેછે તે પોતાની મોટી છરીથી ઓખવી પેલા કાંશીઆમાં એકઠે કરે. સઘલાં રસ કાણી લીધા પછી થડને ઊપરથી કાપેછે અને ખાકી રહેલાં થડને શરીથી ચીરા પાડે જેમાંથી શરી રસ જમાવવાવાથી તરણ દાણકા પછી શરીને જોખવી લે. કાંશીઆમાંથી તેને તોપલીમાં ખંજરેછે અને સઘલાં રસ એકઠો થાએ કે પછી તેને પોતાને ઘેર લઈ જાએછે અને તકકામાં મુકવા મુકે કે જેથી તે કણ પાએછે.

એક જાણક ઊપરથી વરસમાં ૪ વખત રસ કાણેછે અને દર વખતે રસ કાણી લીધા પછી તેજ જાણકનાં પાતરાંથી કાપેલાં થડને ધોંછે કે જેથી કરીને તેને તાપ નહી લાગે અને અંદરનો રસ થકાઈ નહી જાએ.

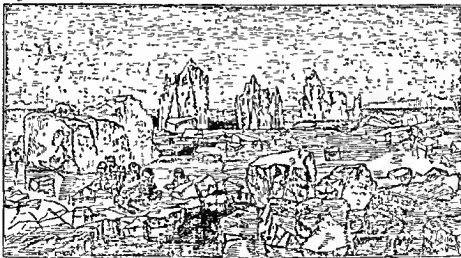
એ દવા ઈરાંની અખાતથી પેતી અને ચીપેમાં બરાઈ પેહલાં મુંબઈમાં આવે. મુંબઈથી પછી તે વેસાત અને ઈંગ્લિષખંડનાં ખીજા ભાગમાં જાએ.

એક દવાનાં તરેહ તરેહનાં અને ભાત ભાતનાં ગાંઠરા આવેછે. એક ગાંઠરા લઈને નોંઘએતો તે બાહુરથી પીરાસ ઊપર હાથે એવો માલમ પડે; પણ જો ભાંલ એતો અંદરથી શરેઈ દુધ જેવો અને મીન જેવો જ લક્ષણનો માલમ પડે. ભાંલ આ અથવા કાપી આ પછી તે અંદરનો ભાગ જો હવા અને રોશનીમાં જોવા રાખીએતો તે જલદીથી લાલ અથવા લેર સેરી આ રંગનો દેખાએછે અને જો થોડા દાહાડા એમનો એમ રેહેવા દીધા હોએતો બાહુરનાં જેવો અંદરનો ભાગ પણ પીલો થઈ જાયછે; અને આતશ આગલ કરીઆ હોએતો તે પોણી ધાઈ જાયછે અને બહીને લગમ થાયછે. હવામાં બાંધીએતો નેનો લલુકો શરેઈ નીકલેછે અને ખરાબ વાસ મારતો ધુમાડો નીકલે. સવાદમાં તે કવરો અને ઘણુ ઘણુતો લાગેછે, તેના શુભ ધણે ખરાબ આવેછે તે કારણથી કંટલાકો એની સાંડે પણ ભતા નથી. વહી ખીજા અને મુખીઅ કરીને લાંબીઆ,

વાંછીઆ અને શરવે ગનેઆતનાં હાંદુઓ તેને એટલી તો પસંદ કરેછે કે તેને ખાધામાં વાપડેછે. એવું જણાવેછે કે ઈરાનમાં તેનાં બાહાડનાં પ્રાતરોનું શાખ કરીને ખાયછે અને તેનાં મુઠીઆં, પણ ગીઈમાં તલીને ખાધામાં વાપડેછે.

હાંડ માતર ખાવાનાં કાંમમાં આવેછે એટલું જ નહીં પણ દવાનાં કાંમમાં પણ એની અગત વણીછે. બરે દવા તરીકે ખાવી પડેછે તારે તેના ખરાબ વાસ અટકારમાં માલમ પડેછે એટલું જ નહીં પણ પરીનો પડેછે તેમાં પણ શઘલું બદન હાંડથી ખરડાયેલો હોએ એવું વાસ મારેછે. ખાધા પછી પીશાબ કીધો હોએ અથવા બહારે કરીઆ હાંડએતો તેમાં પણ હાંડનો વાસ આવેછે. એ દવા ચારતાને ચમક થાયછે તે ઊપર ઘણીજ અકસીરછે; અને વારેધીએ વાનો જે શુક પ્રકી આવેછે તેમાં પણ ઘણી ઊપી ચોળી ધાઈ પડેલીછે.

સમુદ્રમાં બરફનાં ખેતરો તથા ડુંગરો.

મહાસાગર જે, માણસભાત, ખીજાં જીવન તથા ઝાડપાનની હસતીને વાસતે જરૂરનેછે; જેથી દેશ લેવાની હવા સાફ થાયછે; જેમાંથી પાણીનો બાષ્પ થઈ, વાદલાં બની, વરસાદ પડેછે; જેથી માણસભાતના વેપાર વણજમાં ચોટી સગવડ પડેછે; તેમાંની હળરો હરત ભરેલી ખનાવડોમાની, ઊપલો સીંચમાં આવેલી એક ખનાવડ નાં છાવાજોગ, ખલકે જોવા જોગ છે. એ દેખાડ અથવા દરશની વીશય ઊતર તથા દખાણી

ધરવ (જિયા) તરફ માલમ પડેછે. ટુનીઆના ઊતર અને દખાણી છેડે, જે કક્કતી થકી પડેછે, તેના જો રથી વરસાદ બંધાઈને બરફનાં આકારમાં પડેછે, દરી આમાંનું પાંણી હમેશ પ્રધાએજું જ રહેછે, એને નદી જો અને મહાડોપર બરફના ડુંગરો બંધાઈ રહેછે; એવું કારણ પડ્યવીના ગોલ આકાર તથા તેની વાંકી થયેછે; જેથી સુરજ વરચનો ચોટો ભાગ એ બંને છેડા ઊપર પરકાશતો નથી. અને લાંબી મહી

નાના મહીના સુધી રાત જારી રહે છે. જે વખતે, જરમીની ગેરહાજરીને લીધે, આપણા ખેત્રમાં નહીં આવે તેવો, કદાચ થંડી પડે છે.

ઊંતર તરફના છેડાની નજીકની જગા પર, આગસ્ટ મહીનાથી હિમ પડવા માંડે છે. અને તારપછી દરોઆનાં પાંણી ખંધાવા માંડે છે. દરેક જગા તરેવાર આકારના હિમથી ભરાઈ જાય છે. દરોઆ બધા જાણે વરાલથી ભરેલી ચુનાની ભંડીના જેવા દેખાવ દે છે. એ જગા પરની વાતાવરણ અથવા હવા પાંણીના કરતાં વધારે થંડી બને છે, જેથી દરોઆ બધા વરાળથી ભરેલા દેખાય છે. “પારી” નામનો નાવાક એ તરફ ફરતો હોય; તેણે હુકલા અને ગરબ પરના આખાત આંગલ જનાં, ગપ્પેખર મહીનામાં, બધા દરોઆ ખંધાઈ ગયેલા દીધે. વાંછણને વાસતે રસતો કરવાને તેણે ખરફ વેહુરવા ચોતાના માંછણો કાંતે લગાડીયાં. જે આજે તરણ દીવસમાં માતર બે માઈલનો રસતો કીધા. ૧૧ મી નવેમબરે તેણે સુરજ અસત પાંખતાં નેચેઆ. તારપછી આખી જગા ઊંચડ દેખાવા લાગી. કસાં લવજાંતની પણ નીસાન માલમ ન પડી. આસપાસની એટલીતો ચુપડી હતી, કે તે આ ચોતે ને વાત કરતા, તે એક માઈલ સુધી અવાજ સંભાલતો. ૮૪ દીવસની ગેરહાજરી પછી, ૩ જાન્યુઆરીએ, સુરજની ઊપલી કીર તેઓની નજરે પડી. તારપછી પેહલી જુને ઊનાલાની નીસાન માલમ પડી. વાંચનારે ઈમાદ રાખવું જે તે જગા નો ઊનાલો આપણી થંડીથી થંડો હોય છે.

જે આખા દરોઆ ખંધાઈને એક કટકી થઈ ગયેલા, તેના એ વખત પછી સુરજનાં જરા જરા વધતાં કોચણનાં જોરથી ભાગીને છુટા છુટા કટકાં થાય છે. એઓ નરેવાર કદના, ચોટા, નાહાના, છુટા પડીને તરતા થાય છે. જે રસતો પાંણીને વેહવાનો હોય છે, તે રસતે દખથીણ તરફ પાંણીના તથા પવનના જોરથી હજારો કટકા છુટા થઈ, ખાડર પડે છે. હવે જેમ જેમ એઓ નીચે ઊતરતા જાય છે, તેમ હવા તથા પાંણી વધારે ગરમ મળીઆથી, પીગલતા જાય છે. અને ખુરતની બનાવટમાં અજાણજી રીતે મદદ આપે છે. ફનીઆનાં ચોટા ભાગમાં જ્યાં માણસ જાતનો વધારે વેહવાય છે ત્યાં, એ ખરફના કટકા થી હવા તથા પાંણીમાંની ગરમી સ્ત્રમનોલ થાય છે.

એ કટકાઓ જારે છુટા પડી ચાલતા થાય છે તારે ઘણું કરીને બે નાંમે ચોલાખાય છે. ખરફના ખેતર અને ખરફનાં ડુંગર. એ ખેતરો કોઈ વખતે એટલાં ચોટાં હોય છે, કે તેઓનો છેડો વાંછણના ડોલને મથાલેથી પણ માલમ પડે નહીં. કોઈ વખતે એક ખેતર ખીજની સાથે ચોટા જોરથી અથડે છે અને તેઓ ભાગીને હજારો આકારના ખીજા કટકા બને છે. એવી વખતે વાંછણ ને વચે આવી પડે તો તેના કુકાએ કુકાયા ઊડીઆ વીના રહે નહીં, અને તેમાંનાં માંછણોનો પણ નાશ થાય.

કપતાન રાસ તથા સફીરસખીને એવાં ખરફના ખેતરોમાંથી રસતો કાપવો પડીઆ હોય. તેઓનું જાણ્યાન ભયંકાર છે. કપતાન રાસનું વાંછણ એ ખેતરો વચે આવ્યાથી તેને મોટું નુકશાન થયેલું — પણ ઈશ્વરની કુરપાથી તેઓ સહીસલામત બન્યા ગયેલા. પણ કુછે કે ને જરાખી નખલું વાંછણ હોય, તો બનવતે નહીં વલંદા સોડીએ, ઈં ૨૦ ૧૬૬૮ થી ઈં ૨૦ ૧૭૭૮ સુધી, ૧૪૧૬૭ વાંછણો મગરમજા મારવાને, ગરીનલોડના રાણ આગલ મોકલીયાં હતાં, તેમાના ૫૬૧ વાંછણો, એ ખરફના ખેતરની કાળથી હુખી ગયાં હતાં. એ કંઈ થોડી સંખ્યા નહીં; તેપણ સોડી હિમતવાંન, તેથી એવી ભય ભરેલી જગામાં જ આવ કરે છે. ઈં ૨૦ ૧૮૪૧ માં, અમેરિકામાના નીચી ઈઆરકથી નીકલેલી સરીમર નામે પરેસીડેટ, ઊતર ધરૂવ તરફથી, ઈંગલંડનો રસતો સોધતી આવતી હતી, તેના એવીજ રીતે નાશ થયેલા; ને તેમાનું દરેક માણસ મરાણ પાંખીછી.

ખરફના ડુંગરો ઘણું કરીને પાડે ઊપર બને છે અને આસતે આસતે ઊતરોને દરોઆમાં થઈ રસતો કાપે છે. એઓ તરેહવાર આકારના તથા કદના હોય છે. તેઓ દરોઆની ચપાટીથી ખસી કુટા જાય, બે માઈલ ઘેરાવામાં દીઠામાં આવીઆ છે. અને ખરફ જે ધારાથી તરવું રહે છે, તે પરથી એવું સાબેન થયું છે, કે જેટલું તે પાણીની ચપાટીથી ઊંચું હોય છે, તેથી સાત ઘણું પાંણીની અંદર હાવુ નોઈએ. કપતાન રાસ એવા ડુંગર વીધે લખે છે. તેને એવો ચોટો એક ડુંગર મચીઆ જે પર ચડવાને તેને ખડું મેલત પડી. તે એકસરખો ઊંચો હવાથી તેઓને સરવે બાળુએ ફરતાં, એક બાળુ હાથ લાગી, તે પ

ર થઈ ઊપર ચઢતાં તેને ઊપરની જગા સપાટ માલમ પડી, અને એક રીંછ તેની ઊપર બેઠું માલમ પડી. જે તેને જોતાંનવાર દરીઆમાં પડી તરતું નાસી ગયેલો. એ બરફનો ડુંગર ૪૧૬૯ વાર લાંબો ૩૮૬૯ વાર પોહલો, અને ૫૧ ફૂટ ઊંચો અને ૬૧ વામ દરીઆની અંદર માપતાં માલમ પડી. એવું વજન ગણતરીથી ૧,૨૯,૨૩,૯૭,૬૭૩ ૨૫ માલમ પડી હવું.

ઊપર ચીતર એ ડુંગર તથા બરફના ખેતરનું છે. પણ એવાં ચીતરથી જેવી અશર આપણા મન પર થવી જોઈએ તેવી થતી નથી. ચીતરમાં વગર આકારના મોટા ડુંગરો દેખાએ, પણ નજરે જોઈએ આપણે હેરત પાંખીએ. તેઓના વીચીતર દેખાવ, તેઓનું ગંભીર આસતે રહી હીલવું, તેઓના મથાણાપર હીમનો ઘુમતો વરસાદ, અને દેહ્યત ઊપર તેજા જુદા જુદા ભાગનો કકડતો આવાજ, એક ચીતર દેખાડી શકે નહી. એવા ડુંગરનું બરફ જડ થઈ એકઠું મથેલું હોએ, તેના રંગ લીલાસપર થઈ આસપાસનીને મલતો રહે. તેમાના કટકા ચર્ચે બી. દોરના જેવા પારદશ્ય હોએ. સકરેસખી કહે, કે એવા કટકા પારદશ્ય હોવાથી સુરજના કીરણની મદદથી તેઓમાથી તે આતસ પાડી શકીએ હો. તેથી લાકડાં સલગાવીયાં, ખંદુક શેડી, ચીસું તાવીડી, અને ખસાશીઓની બીડી સલગાવી, જેથી તેઓ અભજેખ અભજેખ થએઆ, અને એ બધી વખતે બરફના કટકા જેમના તેમ કહણ તથા સવચ રહેઆ હતા.

તોશનની વખતે જારે એવા ડુંગરો એક બી બની સાથે અથડે તે વખતે એવાનો માથે યાએ કે તેનો આવાજ દેશા માઈલ સુધી યાએ. એવી વખતે જો કંઈ તરતો લાકડાંનો કટકો વચે આવી પડે, તો તે એકદમ સલગી ઊઠે, અને બધા દેખાવમાં એવાનો શ્રેશર દરી નાખે કે જે નું અજેખાન થઈ શકે નહી. એ ડુંગરો જારે ચાલતા, ધીર ઊતર તરફના દેશ તરફ આવે, તારે તીઓની હવામાં ઘણા શ્રેશર થાએ. ઘણું દરીને એ ડુંગરોની ઊપર ગરીનલાંડનું રીંછ ઊતાર દાખલ આવે.

ગંધકની ખાંણ.

અમેરીકાખંડમાં મેક્સીકો નામનું દેશ છે, તાંડાં પોપોકાતે પેટી નામનો જવાલાખુખી પાહાડ છે. એ પાહાડના યુખ માંહેથી હમેશાં ગંધકનો બાજ નીકળે. જે ધીરે તેની નજદીક જાએ તે ગુંગરાએ, અને જો ખાડમાં ઊતરે તો ખચીતથી ગુંગરાઈને મરી જવા વગર રહેજ નહી. એ ખાડામાં કાંઈ બેસુંબાર ગંધકની ખાંણ છે, અને તે એક અજબ રીતે માલમ પડી છે. તેનો હવાલ જાણવા લાચક છે.

એક જરમન વેપારી મેક્સીકોમાં રહેતો હતો; તેણે જાણ્યો ત્યારે કીધો તેમાં તેનું સઘળું નાણું ધસાઈ ગયું અને આખરે દીવાળું કાઢવું પડ્યું. તે ઘણા નાકોમેદ થઈ ગયો અને વહીવટ કાંઈ પણ રીતે સુધરે એવું લાગ્યું નહી. પોતાની લંદગાનીથી કંડાલવા લાગ્યો અને ધારીકું કે મરવું બેઠેતર છે. પણ આપધાટ દરવાથી પોતાનાં આખરવાસાં ખેડીઓનાં નામને ખબરત પોહાયથે, એવા વીચારથી તેણે મરવાની એક ખીલજ યુક્તી શાધી. તેણે વીચાર કીધો કે જવાલાખુખી પાહાડ જોવાને ખાડાને જઈને પછી ખાડામાં પડીને મરી જવું; હોઈ માતર એને અકસમાત સમજથે અને ખરેખર કારણ તેવાને કદી પણ માલમ પડ્યો નહી. એવા વીચારથી પેહલાં પોતાના સોસતદારોને જવાલાખુખી પાહાડ જોવા જવાનો ઈરાદો જણાવીને, એખલો તે પાહાડ તરફ ગયો. પાહાડની ઊપર તાંડાંનાં અસલી રહેવાસીઓ રહે, અને તેવો લોખીઆની મીસાસે પાહાડને મથાસે જવાનો રસતો જતલાવે. એવા બે લોખીઆ વેદને લાકડી અને હોરડાંની મદદથી તે ઊપર ચઢીયો. યુખની ઊપર બે લાકડી આડી યુકીને હોરડું બાંધીયું અને ખાડામાં ઊતરીયો. ઊતરતી વખતે પેલાઓને મમળ વીધું કે જેવી તે નીશાણી કરે, એટલે તેને ઊપર ખેંચી લે. પેહલાં તેનું મજાખ લમવા લાગ્યું, દમ લેવાઈ શકાયો નહી અને થોડાવારમાં મરવાનો લ થઈ ગયો. તોપણ હોખત કરીને હોરડાંની મદદથી ખાડામાં ઊતરેજ ગયો. થોડાવારમાં તેને માલમ પડીયું, કે આજલ જે દમ લેવાઈ શકતો નહી હોત તે હવે બરાબર લેવાઈ શકાયે અને ગંધકના બાજને બદલે ચોખી હવા દમમાં આવે છે એવું લાગ્યું. થોડાવારમાં તેના

પગ જમીન સાથે લાગ્યા અને આંખ ઊંઘાડીને જુ વેહેતો એક મોહાણો ગંધકનો ગુંબજ ચક્ષુકે અને દરએક પુણાં માહેથી ખલુ રોશની નીકરેછે. શેએ વાર લગી તે અચરત થઈને થંમ ઊભો રહેયો, અને મનમાં શક-આવીયો કે એ સઘળું ચપના જેવું છે. પણ ઊપર ખાણ વાટે જોતાં તેને ઘંધકનો ખાણ નજરે પડીયો અને તે માહેથી આકાશ નજીક ઊરો ચલક તો હામ એવું લાગ્યું. તે સમજી ગયો, કે તે ગંધકના ગુફામાં આવી પડીયો છે અને તે ગંધકનો કાંઈ પાર નથી. તેણે એક પલકારામાં જોયું કે એ માહેથી તે મોહાણી દોલત પેદા કરી શકશે. તેના દીલમાં પાછી આશા આવી; તે ખોદાના ચક્રાણ કરવા લાગ્યો અને ઇશારત કીધી કે તેને પાછો ઊપર ખેંચી લે.

હવે તેણે જોયું કે મુખ આગળ ગંધકનો ખાણ એકથો થાયે છે પણ તેની હેઠે હવા સાફ છે. પાછલથી એ ખાણ માહેથી તેણે મોહાણી દોલત મેલવી. આજ દીન લગી એ ખાણ માહેથી ગંધક કાઢવામાં આવે છે અને તેનો જ્યો અપુટ માલમ પડે છે. મુખ આ ગલ હજુર ખે લાકડી આડી કુદી લોડીનાં જોવામાં આવે છે.

દુધ વીરો જોડા વીચારો.

સઘલાં લોડીને ખખર છે કે નાહાનાં ખચાનો ખોરાક દુધ શીવાએ ખીજો કાંઈ પણ નથી; તેની નખ લી હોજરીમાં દુધ શીવાએ ખીજો કાંઈ પણ ખોરાક જરી શકતો નથી. એ ઊપરથી ખોલી રીતે માલમ પડે છે કે દુધનાં જોવા હલકી, જલદીથી જરપત થાયે એ વો ખોરાક ખીજો કાંઈ પણ નથી, વલી દુધ એવો ખોરાક છે કે તેમાં સઘલી મધીયમ વસતુઓ આવેલી છે. તે ખદનને ઘણું ઊશકેરતુ નથી તેમ ને એકદમ નખવું પણ નથી કરવું. એવો ખોરાક માણસની કંઈ હલતમાં અવગણ કરી શકે ૧ દુધ અવગણ કરે છે એ કહેવું અથવા સાબિત કરવું મુશ્કેલ છે. જારે માણસ આજની પડે છે તારે તેની હોજરી ભારી ખોરાક પચાવી શકતી નથી. ઈલા કુવતમદ ખોરાક તેના દરદને વધારે છે. એવી હલતમાં દુધ જોવા ખોરાક કાંમતોગ ખીજો કીજો મલી શકશે ૨ એ છતાં આપણા લોડીમાં

દુધ વીરો ઘણી છીટ છે. “તાવ ઊપર દુધ અપાએ નહી” એવો વીચાર મરદ તથા આરત એ બનેનો છે. તે વો ચાવલ, દાર, ફરે, શેરવો, તરકારી આપવાને તઈ ચાર થશે, પણ દુધ આપવું અને તાવને વધારવી એ ખરાખર ગણે છે; પણ એ વીચાર તથા લેહમ આપણા લોડી માહેથી જલદીથી નીકરી જ્યો નોઈયે. કાંએ એવો જોડા વીચારને લીધે વારેધીએ ઘણાં ખરાખર બનાવો બને છે.

વલી પેટ આવે છે ઈલા વાંચીટ થાયે છે તાંહાં દુધ આપવાને આપણા લોડીમાં ઘણી છીટ છે. દુધ ખાલી કરીને વધારે પેટ લાવે છે એવો તેવોનો વીચાર છે. એ ઊપરથી ધાવતાં. ખચાને તરત દુધથી છોરવીને કાંઈ તથા માહે ઊપર રાખે છે, અને મોહાણાં માણસોને દુધ વગરની કાંઈ તથા માહે, અને રોટલી આપે છે. ખરી વાત છે, કાંઈ વખતે દુધ એવી હલતમાં જલદીથી ખચત થઈને વગર જરપત થવે પસાર થઈ જાયે છે, પણ તે ઊપરથી એવો નહી ખેગાલ લઈ જ્યો, કે મુતમગ વાપકડું નુકસાણ ભરેલું છે. એ કાચું દુધ માફક નહી આવેતો તેને ગરમ કરીને આપવું. જો અમથું દુધ માફક નહી આવેતો તેમાં આરાટ અથવા સાણુઓખાની કાંઈ ભેલીને આપવી. ખચાને વારેધીએ દુધ ખરાખર હાવાના મળખથી નુકસાન કરે છે તે દુધ ખલલી નાખવું. જો સાડ દુધ પણ અવગણ કરેતો તેમાં થોડું ચુનાનું પાંણી ભેલીને આપવું; અને એવું દુધ વારેધીએ માફક આવે છે. અમથી દુધ વગરની કાંઈ વધારે અવગણ કરે છે, કે જે દુધ સાંચેની નથી કરતી.

વળી દુધ વીરો એક ખોલ અગત્યજ એવી છીટ છે. ઘા અથવા ચાંદાં ઊપર દુધ લેવાની મકમ મનાઈ કરે છે કે તેથી રગી, પર વધારે પેદા થશે અને ચાંદાં નાં સરેદ દાવ પડી રહેશે. દુધ કાંઈ વધારે રસી, પર પેદા કરવું નથી, અને ચાંદાં પેદા સરેદ હાવી નોઈયે અને તે આસતે આસતે નાંખાં મારતાં નોઈયે; તેમાં કુધનો કાંઈ પણ વાંક નથી.

આપણા લોડી કાચું દુધ પીવાને અવગણ ભરેલું સચજે છે અને હમેશ દુધ કીકાલીને પીએ છે. પણ કાચું દુધ હમેશાં અવગણ કરવું નથી, અને કીકાલી લીં દુધ માહેથી કેલીએક કાચાં દુધની છુખી જતી રહે છે. જાંહાં સદે તાંહાં કાચું દુધ પીવું સાઈ છે.

ઈંગરેલ ખલાસીઓના વેહેમ—પરતી સબધથી થએલો ધલસાટ.

જે શખસો દરોઆના મોઝા તોશાનની સામણે ઘઈને લીધા રહે, જે લોદો ભારી તોશાનમાં સંભિધી ઊંચા ડોલ ઊપર જઈને કામ કરે, જે શખસો પોતાના જીવનની જરા પણ દરકાર નહી કરે, જે લોદો ખીહી ક થું ચીજોને તે જાણે નહી, એવા શખસો વેહેમી હો એ અને રહેજી ખુદસ્તી ખનાયો કે જે તેવાને સમજ નહી પડે, તેથી ખીહીને ધુલ પડે એ ઘણું અમએખ જેવું છે.

થોડાંએક-વરગની વાત ઊપર, એક ઈંગરેલ વાહાણ જેમાં નજદીક ૪૦૦ ખલાસી હતા, તે એકની વડે ખરી ખયોરે આટલાનરીક મહાશાગરમાં વગર પવનને લીધે ધાંમ રહેવું હતું. દરોઆમાં કાંઈ પણ નોશાન ન હતું અને પવન તદન પડી ગયેલો હતો. તેની આગલ અથવા માણસની નજરમાં કાંઈ પણ ઓળું વાહાણ માલમ પડતું ન હતું. એવામાં દરએક જણુ મેઆન એક ચીજ ઊપર ગએલો. વાહાણ ઊપરનો ઘાંટ-ગોટ એને ખોલે આવોજે વાગો. સઘલા લોદો અચરત ઘઈ ગએઆ કાંએકે ઘાંટ કાંઈએ પણ વળાડીઓ ન હતો. પેહેલાં આવોજ નાણે કે દુરથી આવતો હોએ એવું ઘણું; પછી જરાખર વાહાણના ઘાંટ માંહેથી આવોજ નીકલતો સંભાઓ. તારે ઘાંટ જો રથી અને વલી વગર હેકને કોણે વળાડીઓ ? વાહાણ ઊપરનો લેશનંટ જે પોહારો ઊપર હતા તેણે ગુરે ઘઈને પુછીલો “એ ઘાંટ કોણે વળાડીઓ ?” કાંઈએ જવાબ દીધો નહી. તે ઊપરથી તેણે ફરીથી જોસમાં પુછીલો, તોપણ કાંઈએ જવાબ આપીઓ નહી. તે ઊપરથી તે વધારે ગરમ થઈને ખોલીઓ “હું સઘલું સમજું છું, અને જવાબ લેજોજા વગર રહેવાનો નથી. ક્યારેક માસર, આ ઘાંટ વળાડવાને કોણે હીમત ચલાવી છે ?” ક્યારેક માસર ગોહાડું જોવા લાગો. તે જાણતો હતો કે કાંઈએ પણ ઘાંટને હાથ લગાડીઓ નથી. તે ઊપરથી ફરીથી પુછીલો, તારે તેણે જાલવાની હીમત ચલાવી. “વાર તારે, પણ હું કાંઈ જાણતો નથી. હું ખચીતલું કે કાંઈ પણ માણસે હાથ લગાડી ઓ નથી. હું પોતે ઘાંટને વળાડવા જતો હતો એટલામાં માહાર કામ કોણે જાણે એનાલુમ છીન

વી લીધું.” એનાલુમ ખરું હું ? પણ જે શખસ પકડા એ તેનો દારૂ આપવાનો જ બંધ કરશ. એવી વાત માહારી આગલ ચાલશે નહી. હું ફરીથી પુછું છું કે એ ઘાંટ કોણે વળાડીઓ.” ફરીથી ક્યારેક માસરે જવાબ દીધો, જે કાંઈ દઈત ઈઆ ચેતાનના કારતતાન શીવાએ ખીજું કોણુ કરી શકે. એ ઊપરથી લેશનંટ ખોલીઓ “ઘણું અમએખ જેવું છે”, અને વાહાણની ખાહરની બોરફુંએ જોવા લાગો; એ પરમાણે સઘલા માણસો આસપાસ જોવા મંડી ગએઆ, પણ કાંઈ પણ માલમ પડીલો નહી.

એવામાં કાપટન તુતક ઊપર ઘોંગાર અને ગરખર સાંલલીને ઊપર આવીઓ. તેની આગલ લેશનંટ સઘલી વાત કહી. કાપટન જાતે આકરા પણ સા રા ત્રવભાવનો હતો, તેણે પોતે સઘલા પાસેથી વાત પુછી અને નારે જોઈલો કે તે માહેથી કાંઈ પણ સાર જેવું માલમ પડીલો નહી, તારે આકરો ઘઈને હુકમ દીધો કે જાંડાં સુધી ગુનેહગાર માલમ નહી પડે, તાંડાં સુધી જે લોદો પેહેરા ઊપર હતા તેવાનો દારૂ બંધ કરે. કાપટનું એમ જોસતું અને પાછો ઘાંટ ઊપર ખોલી શી તે તરણુ ટકીરાનો આવોજ સંભાઓ. કાપટન અને લેશનંટ બેકી ખીહીને યમ ઘઈ ગએઆ. ખલાસીઓ પણ ખીધા, પણ મનમાં મધન થવા લાગા કે હવે બંધ દીધેલો દારૂ પાછો મલશે. કાપટન ખોલીઓ “એ સઘલું ન સમજ પડે જેવું છે; કાંઈ જઈને નીચે પુછી આવો કે હમણા કાંઈએ ઘાંટ વળાડીઓ.” એક જણુ જરથી નીચે જઈને પુછવા લાગો, પણ નેવોજ એકને કમાં પુછતા હતા કે ઘાંટ કોણે વળાડીઓ તેણે ઊપર આવોને નીચે થતો હવાલ જણાવીઓ. એવા ધલરાટમાં સઘલા ખલાસીઓ તુતક ઊપર એકઠા થએ આ અને ઘાંટ આગલથી દુર લીધા રહેઆ; એવામાં ફરીથી ઘાંટના વાગવાનો આવોજ સંભાઓ. એ પખતે ઘણે ઊંચો મોંમાં ઊપરથી આવોજ નીકલો; વલી ડોલ ઊપરથી અને વલી હેક વાહાણની પાછલા ભાગ ઊપરથી આવોજ આવતો માલમ પડીઓ અને એક એક ઊપર આવોજ આવવા લાગા. કાપટનથી તે વાહાણના તોપસ સુધાં ખીહીને તાત ઘઈ ગએ આ. દેટલા લોદોનો સમજાયા કે હવે આખેર ખરે ખરી આવો, અને દેટલાએક હીમતવાન ખલાસીના જે હેરા શીકા ઘઈ ગએઆ.

થોડા વાર પછી ઘાંટ વાગતો બંધ થયો. એ ને દરએક જણ એકમેકમાં એ વીશેની વાતચીત કરવા લાગા. એક જણ બોલીએ કે તેણે ખચીતથી વાહાણના આકારનો દંદત નોંચે. બીજો બોલીએ તેણે અરધું માણસ અને અરધી માછલીના આકારનો દંદ નોંચે. બીજાએ મોટા તોફાંઓમાં તરે હવાર હવામાં થોંગાટ સાંભલીઓ અને રાતે દરીયામાં બલતા આતમ નોંચે. પણ તેવોએ કદી પણ ઘાંટ વાગેલો નોંચે નથી. કોઈને મોઢાંડે સાંભલીઓ પણ નથી. કંટાલા લોકો કહેવા લાગા કે આવા જ ઊપરથી આવે છે; બીજાએ કહ્યું કે વાહાણ માટેની નીકલે છે અને ઘણાખરા બેલવા લાગા કે એ સઘલી કરામત છે પણ એ કેમ થાય છે તે સમજ પડતી નથી. એ ઊપરથી, સઘલો શક દુર કરવાને માટે ઘાંટને ટાંગેલો કાણડીને તુતક ઊપર ચુકીએ, તોપણ ઘાંટનો વાગવાનો આવાજનો આવવા લાગે; તારે સઘલા લોકોની ખાતરી થઈ કે ઘાંટ મધેથી આવજ નીકલતો નથી.

એવું બની ગયું કે વાહાણ ઊપરનો પરસર ઘણે દાખલ અને લીધવાનું હતું, તેણે સઘલાને ખાતરીથી કહ્યું કે એ આવજો કોઈ દુર વાહાણ ઊપરથી આવે છે. તેવામાં એક જણ બોલી ઊઠીએ કે “કોઈ બી વાહાણ હાલ આપણી નજર આગલ નથી. આપણે કંટાલા માર્દલ લગી નોંચે. પણ કોઈ પણ વાહાણનો જરા રેલ કે સર માલમ પડતો નથી.” પરસરે જવાબ દીધો કે “તેમાં શું થયું, આ વાતનો ખરી છે કે એ આવજો દંદાનો આપણા વાહાણના ઘાંટ મારે થી નીકલેલો નોંચે. કોઈ બીજો વાહાણ ને હાલ આપણી નજરથી દુર છે તોંણથી આવતો હોય. હું ઘાંટું” કે સઘલા તમે એ કબુલ કરો છો ?” કાપટન બોલીએ “વાર, સલાવો નોંચે.” પરસર પાછો બોલીએ “અને તેને લોકો સેતાન, દંદત એવી ચીજો માનના નથી; વાર તારે જારે આ આવજો આપણા વાહાણ માટેથી નથી નીકલતા એવો મોટા થયું છે, અને એમાં સેતાનનું પણ કાંમ નથી, તારે એ ઊપરથી માલમ પડે છે કે કોઈ બીજો વાહાણ ઊપરથી આવવા નોંચે. એ ઊપરથી લેટનું બોલી ઊઠીએ “પણ એ કેમ બને, તમે એ સમજાવો” પરસરે જવાબ દીધો “તે એ રીતે છે. આવજોને પરતીસબદ થાય છે, એટલે નો આપણે એક ટેકરી આગલ મોટે આવજો

બોલીએ તો થોડા વાર રહીને તેવો જ પાછો આવજો જ મલાશે.” કાપટન બોલીએ “પણ આપણા વાહાણથી ૧૦૦ માઈલના ઘેરાવા ઊપર કોઈ પણ ટેકરી આવતી નથી.” પરસર બોલીએ “એ ખરી વાત છે પણ આપણા માથાં ઊપર વાદલાં છે અને એ વાદલાં કોઈ દુરના વાહાણ ઊપરનો આવજો પાછો મારે છે તે આપણને સંભલાય છે.” કાપટન બોલીએ “વાહા; ઘણા ભણેલા છું.” કારણ કીક થોડી કાણડીયું છે.”

વાહાણ ઊપરના કોઈને પણ એ સમજ મનપતી જ આવી નહી, અને ખસારી લોકો વાત કરવા લાગા કે કોઈ પણ ખરાબી થવાનો વખત આવીએ. તેવો એક આવજો બોલીએ કે “પરસરની આવી બે વધુરી વાત તેવોએ કોઈ દીને પણ સાંભલી ન હતી. એની સાથે ઘાંટ વાગાનો શું સંબંધ છે ? જેટલર કે એ સેતાના કાંમ ઊપર જ ધ્યાન આપે અને સારો તંબા કુ અને દારૂ આપણને આપે” એ પછી તરેહવાર અગમચેતી કરવા લાગા.

થોડાવારમાં આવજો બંધ થયો અને તેવો સઘલા સેતાને કાંમે વલગીઆ અને ઘાંટ તેને જ પાછો ટાંગીએ.

પણ આખરે પરસરની વાત ખરી પડી. બીજે દીવસે એક વાહાણ નજરે પડી ગયું. તોંણથી સમાચાર મંગાવતાં માલમ પડી ગયું કે આગલે ઘણડે તે વાહાણ ઊપર ખસારીએ તેહવાર કીધો હતો અને નાચવા, કુદવા સાથે ઘાંટ ઘણા જોરથી વળીએ. નોકે હવે કોઈ પણ જાતનો શક રહે. તોપણ કંટાલાએક ખસારીએ એવી વાત માંની નહી અને તેવામાં એવો જ વેટનું રહી ગયો કે ઘાંટ વાગવામાં કોઈ સેતાનનું કાંમ હતું.

• એક સંતોશી ખેડુત.

પુરૂષીઆનો શરેડીક ખાદશાહ એક વખતે સેતાના થોડા ઊપર અસવાર થઈ શરવા નીકલીએ. હો. વાટમાં એક બુધા ખેડુતને પુરૂષી ભરેલી રીતે ગીત ગાતાં ગાતાં સેતાનું કાંમ કરતો દીધે.

ખાદશાહે પુરૂષી. “બુધા તું સારી હાલતમાં છે એવું હું વીચારું. આ ખેતર જે તું ઘણી જ મહેનત લેઈ ખેડે છે તે તારું સેતાનું છે.”

પેલા ખેડૂત જે બાદશાહને ચોલખીના નહીં હ
તો તે બોલીઓ "નહીં શાહખ હું એટલો બધો તવંગ
ર નથી પણ મુસારદાર મનુરધું."

બાદશાહ પછીથી "તમને દરરોજ દેવું મલે છે."
પેલા ખેડૂત બોલીઓ "શાહખ આઠ ગરોથેન" (જે
આસરે આઠ આના ગણાએ છે.)

બાદશાહ બોલીઓ "એ કાંઈ ઘણું નહીં થયે
આ. એ ઊપર થું તમારો ગુનરો થઈ શકે છે!"
પેલા ખેડૂત બોલીઓ "થું ગુનરો થઈ શકે છું પછે—
અને વધી કાંઈ બાકી પણ રહે છે."

બાદશાહ—તે કેમ બને ?

ખેડૂત—હજારે હજારે બોલીઓ કે જે ગરોથે
ન મારે અને મારી બાએડીને વાસતે; બીજા બેથી
હું મારૂ અસલી કરજ આદા કરું છું; બે ઊછીકા આપું
છું; અને જે ખોદાનાં નામ ઊપર આપું છું.

બાદશાહ—આતો કાંઈ લેદ છે જે હું સમજી શ
કતો નથી.

ખેડૂત—તારે હું તમને સમજાવી. જે ગરોથે
ન હશે મારી બદખેર વચે ખસ થાય છે. મારાં
ખુધાં માં બાપ છે જેઓએ મહને નાતવાંનીમાં પાલી
પોશી મોટી કીધો તેઓ આજ નાતવાંન થઈ પડેલાં
છે તે વખતે જે તેઓને મારી સાથે રાખીએ છે. એ
મારાં કરજને પેટ જે ગરોથેન તેઓની ઊપર ખર
ચ કરું છું. જે જે ગરોથેન હું ઊછીકા આપું છું તે
મારાં છોકરાઓને ધરમની કેકવણી આપવામાં ખર
ચું છું નથી જારે હશે અશકત થઈ પડીએ તારે તેઓ
હમારી દાદ લેજો. બાકી જે ગરોથેન રહેયા તેમાં
હું મારી જે ખેડૂતને પાલું છું; જેઓને પાલવાને હું
કાંઈ બંધાએતો નથી તેથી એ જે ગરોથેન ગોએઆ
ખોદાનાં નામ ઊપર ખેરાત-કીધેલા દેવતાએ.

પેલા બાદશાહ આ જવાબથી ઘણેજ મવન
થઈ ગયો અને બોલીઓ કે "ખુધા માણસ ઘણેજ
બાહુદુરોથી બોલીઓ—શાખાશ." હવે હું કાંઈ લેદ
કેહો કે તે હું અટકવી લે, તે મને આગલ કાંઈ દાહડે
જોશે છે" ?

ખેડૂત—કોઈ દાહડે નહીં.

બાદશાહ—તારે પાંચ મીનીટની અંદર તું મ
ને પચાસ વખત જોશે અને મારી પચાસ સખીઓ
તારાં ગજામાં મેં જશે.

ખેડૂત—વધી આ લેદતો હું નહીં સમજીશો !
બાદશાહ બોલીઓ તારે હું તને સમજાવી. પો
તાનાં ગજવાંમાં હાથ નાખી પચાસ નવા ફેરા સીકા
જેની ઊપર તેની બાદશાહ સખી હતી તે કાહડીઆ
અને પેલા અચરતીમાં પડેલા ખેડૂતનાં હાથમાં ગણી
બોલીઓ; "સીકા ખરા છે, કોએકે તે આપણા ખોદાની
તરફથી આવેઆ છે અને મને તેનો આપનાર કેડવી
આ છે" એટલું બોલી સલામ કરી પોતાનો રસતો લીધો.

પરચુટણ.

કુશંધ અથવા જેહરી પાંછી—એવું પાંછી પીધા
થી કાકર હાનકીનતું મરણ નીપણું હતું તે ઉપરથી "એ
ડીકલ રાઈમસ" નો લખનાર કેહે છે હવે અચરત યદ્યમે
છાએ કે મુશાફરો પોતાની શાયે એક નાંધલી સીસીમાં
બપરાગનેટ આક પોટાસ" ને પીગલાવીને સું કાંચ નથી
રાખતા, કેમકે એના ઘોડાંન દીપાં ખરાબ અને જેહરી પાં
છીમાં નાંખીઆં હાપતો. તરત તેને સાફ કરી નાખે છે એ
વું લોકો સારી પેઠે જાણે છે.

"ખર તોલ અને રોકડ જોખ"—ઈંગ્લંડમાં એક
કંપની નીકલે છે જેની મતલબ "ખર" તોલ અને રોકડ જો
ખ" ની છે. જે શખસ એ કંપનીનો ભાગીદાર થવા માંગ
તો હાપ તેણે વરસ દાહડે પાંચ રૂપીઆ ભરેઆ નવું, જે
નાં બદલામાં તેને કેટલીએક ફુકાતો "લીસ્ટ" મોકલીઆ
માં આવશે, જહાંથી રોકડ નાંખે પેલા ભાગીદાર પોતાને જો
ઈતી મિલે અને માલ વાપરવાસને સારૂ ખરીદ કરે અને
તે માલ બજાર ભાવ કરતાં તેને સાતથી તે પચીસન્યાકા એ
છે ભાવે મલે. ફુકાતદારો એ કાંચ ઘણી ખુશીથી માંધે લે
એ છે કેમકે એથી તેઓની ઘરાકી વધે છે એટલું નહીં પણ
રોકડ નાંખું તેઓનાં હાથમાં આવે છે અને નવદીથી ફ
રવું કરી શકે છે.

જેમ સુરીય, કોણને ગરમી આપવી અને કોણની
ઉપર પરકાશવું તેમાં નરાએ તફાવત રાખતો નથી; પણ પો
તાની હસતીનાં કાએદા પરમાં છે તે સરવે વખતે અને સર
વે સીને ગરમી આપતો અને પરકાશતો માલીએ જાએ
છે; તેમજ ઈનશાને તે શાહેજનાં કાએદાએને જાન આપી
પોતાનાં બાઈબંડુઓ સામે આવે પણ તફાવત રાખીઆ
વગેરે મતતા અને હેતથી એક મેક તરફની ફરજે અદા ક
રીઆ નવું સજવર છે.

અમેરીકાનાં સતાવાલાઓએ અનજાએસ ઉપરથી
એવી મળતરી બહેર કીધી છે કે જે ઈમ જહાઈનાં બરફ ઉ
પરથી પેલ લશકર ચાલી શકે; માર ઈમ જહાઈનાં બરફ
ઉપરથી ઘોડસવાર લશકર હલકી તોપ શાયે ચાલી શકે; છ
ઈમનાં ઉપરથી લશકરી મોટી તોપ ચાલી શકે; અને આ

ઠ ઈય જડાઈનાં ઉપરથી મોઢામાં મોટી તોણા બાઈ રહે.
પાંણી જુદા જુદા આધારમાં કેટલું બલ કરાવેછે!

માંખ તથા મછર અને રાંસને આપણે ધીકારીએ છઈએ પણ તેઓ પોતાની બચગીમાં આપણાં ઘરની આસ પાસની અને અંદરની કેટલીક નજરસાઈ દુર કરેછે, એટલું ન નહીં પણ નજર પાંણીમાંની ગલીથી વટીક દુર કરેછે અને મરકી અને તાવનો ધણીએક, દરબજે અટકાવ કરેછે. ઈશવરની નજવામાં નજવી પેદાએસતી ખુબી કાંઈ આછી નથી.

જે વડીલો ચુકીઆ—એક મોઢાં જાહેર કાંમનાં કાએદાઓનું ખત બે પરખીઆત વડીલોને સોફવામાં આવીઈ હતું, તે તઈઆર કરી બાહાલ રાખી બરાબર ત પાસીને બાહેર પાડવામાં આવીઈ હતું, તેનાં એક ભાગમાં આ પરખાણે એક કલમ આવીછે. “અને ઉપર કહેલા ધ ણીઆએ દર વરસે જીન મહીનાનાં પેહલા મંગલવારે ખલ લું; પણ એવી સરતથી કે તે ઘણાંડો આઈતવારે નહી પડે.”!!!

રતુને કુરસત.

૧ છું. જનગી જનાંવરમાંથી કદે તમારૂં દામ,
કુરમિ વાસ કાહડું; પણ આપણ ઉતમ નાંમ,
ભાગાં તુઠાં જોડું હું અગનીમાં તવાઈ,
મુંગતાં નથી અને જો બનું છું અલાઈ.

૨ જી. બાઈઆ તમારા જેવી હું પણ એક નારોછું,
મુંદર, પતલી ને મલકતી. બાદચાહ, આંખી, ઉમરાવો તથા લ ડાએક અરો અને પોતાની બાજુએ માંનથી બેસાડેછે. તમ ને આરૂં કાંઈજ કાંમ પડવું નથી તેથી કદાચ તમે અરેખા ઈંધી મારી પતલી કબર મરડીને મારા બે તુકડા કરી નાંખે તોખી હું કાંઈ નીરવખમોગી ઘઈ પડનાર નથી. મારો પે હશે તુકડો તમને મજવા તરીકે પાંણી ઉપર કરવાનું હધી આર ઘઈ કામ આવશે અને મારો બીજો તુકડો કપડીઆ તું હાત ધરીઈ હધીઆર ધરો ને લીનાં તેને નરા માલશે નહી. મારે એવી ઉપખોગી નારી કોણછું તે કેહે.

૩ જી. હાલ વરોહાનાં રાજને તેહાં મલની મોટી સંખીયા રહેછે તે સંખીયા વધીને કેટલી ધાયતો મલનું રોડુંજ રાજને નેહરી ઘઈ પડે!

ખોલાશો મઈ વેલાનો.

૧ છું. સોય.

૨ જી. જાખ.

૩ જી. મારવાડી.

૪ છું. હાવી રીતે માર લીલી રોરી આધી છવતા અને રોડતા કુતરાએનો આધાર જનસે.

એક પગવાળા મોળ મેન વિશે.

મનહર છંદ.

એકટંગીઆ તણી આલાદમાંથી ઉપજેલો,
અને વળી આન જતે હુંજ એકટંગીઆ.
સારો કે નકારો નેપો મારો તેવો મારે શિર,
ભાર ઉપાડુંજ પણ જતે નથી ભંગીઆ.
સારા સરદાર વધે મેસવાનો અધિકાર,
કહે પછી કોણ મને કહેશે કટંગીઆ.
કહે દલપતરામ મીડા વિના મારૂં નામ,
મેનર કહું તે તને તપાસો મારા સંગીઆ. ૧.

ધરભાત, યાયવા અંગરેજ રાજ વિશે.

ધોર, મોર, યુવકતો ધરમાં ધલાઈ રહ્યા,
ઘાતક તે ઘાત જુલ્યા, જુલ્યા રીત રાતની.
ધનહીન, ધનવાન, ધીમે ધીમે ધંધે ધાયા,
ધેર ધરી ધાક તણ કપટી કજાતની.
કમળ સમાન, મુખકમળ અમળ કુલ્યાં,
સમળ શિખર તો અલુપ્ત જુષતાતની
ભાનુશોખ ભાલકદાર ભાણે અંગરેજ ભૂપ,
ભાણે ભલી ભૂમિ મધ્ય શોભા ભાત ભાતની. ૨.

ગુરશી વિશે.

નેતરૂં વાળી છે પણ એ કદી અનાલમાંથી,
કાંકરા ન કાંદો, કે ન કાઠ માઠ હામની.
પગ સાબલ સારા પણ પતિને ન પાણી પાપ,
જીભ છતાં મોજન નલુંજ આપે ભામની.
પ્રજા તો પ્રસવે નહીં જેથી વંશ વધિ ધાપ,
નાજીક રેખાય, ને લેખાય નારી નામની.
નાજી નાંખી, એવી લાવી રાખી દલપતરામ,
કેવળ કજાતુ ધર શોભવાના હામની. ૩.

મનહર છંદનું માપ.

એનાં માર મરણ હોયછે. તે દરએક મરણમાં એકજિ રા અસરો હોયછે. તેમજોજાળ અસરો નરા સાસ ખાવો પડેછે. દરએક મરણને છેડે શુદ્ધ અસર હોય. અને જો બીજી અસરોનું દરએક મરણ હોય, તો મરણને છેડે લણ અસર હોયછે. પેહેલા અસર ઉપર ઉતર તાજ આવેછે. પછી તણ તણ અસર મુકીને મોઢા મોઢા અસર ઉપર તા જ આવેછે. મોલતાં ને અસર ઉપર ભાર મુકવો પડે, અ ધવા તાળી પડે તે અસર ઉપર તાજ કહેવાયછે. તાજ વિ ના બરાબર હદ મોલી શકાય નહી.

૧ ઝાડની ૨ જવાબ લેપડા મીડા વિના એમાંજ. ૩ મુ. ૪ મુ. ૫ મુ. ૬ મુ. ૭ મુ. ૮ મુ. ૯ મુ. ૧૦ મુ. ૧૧ મુ. ૧૨ મુ. ૧૩ મુ. ૧૪ મુ. ૧૫ મુ. ૧૬ મુ. ૧૭ મુ. ૧૮ મુ. ૧૯ મુ. ૨૦ મુ. ૨૧ મુ. ૨૨ મુ. ૨૩ મુ. ૨૪ મુ. ૨૫ મુ. ૨૬ મુ. ૨૭ મુ. ૨૮ મુ. ૨૯ મુ. ૩૦ મુ. ૩૧ મુ. ૩૨ મુ. ૩૩ મુ. ૩૪ મુ. ૩૫ મુ. ૩૬ મુ. ૩૭ મુ. ૩૮ મુ. ૩૯ મુ. ૪૦ મુ. ૪૧ મુ. ૪૨ મુ. ૪૩ મુ. ૪૪ મુ. ૪૫ મુ. ૪૬ મુ. ૪૭ મુ. ૪૮ મુ. ૪૯ મુ. ૫૦ મુ. ૫૧ મુ. ૫૨ મુ. ૫૩ મુ. ૫૪ મુ. ૫૫ મુ. ૫૬ મુ. ૫૭ મુ. ૫૮ મુ. ૫૯ મુ. ૬૦ મુ. ૬૧ મુ. ૬૨ મુ. ૬૩ મુ. ૬૪ મુ. ૬૫ મુ. ૬૬ મુ. ૬૭ મુ. ૬૮ મુ. ૬૯ મુ. ૭૦ મુ. ૭૧ મુ. ૭૨ મુ. ૭૩ મુ. ૭૪ મુ. ૭૫ મુ. ૭૬ મુ. ૭૭ મુ. ૭૮ મુ. ૭૯ મુ. ૮૦ મુ. ૮૧ મુ. ૮૨ મુ. ૮૩ મુ. ૮૪ મુ. ૮૫ મુ. ૮૬ મુ. ૮૭ મુ. ૮૮ મુ. ૮૯ મુ. ૯૦ મુ. ૯૧ મુ. ૯૨ મુ. ૯૩ મુ. ૯૪ મુ. ૯૫ મુ. ૯૬ મુ. ૯૭ મુ. ૯૮ મુ. ૯૯ મુ. ૧૦૦ મુ.

સતીબાંધ

પુસ્તક ૧૦ મું.

આગસ્ટ ૧૮૬૬

આંક ૮ મો.

કરણી તેવી પાર ઉતરણી,

અથવા

બદી—રેહ છુપી કદી ?

કેકાઉસ.... બોસતાન શેહેરનો શાહ.
ફીરોજ.... કેકાઉસનો ભત્રીજો અને ખરનાર શાહ રરાખરોજ
નો ભેટો
પાહાલન .. કેકાઉસનો વણ
નોદર .... પાલનનો છાકરો.
ગુલબાનુ .. બોસતાનની રાણી અને ફીરોજની મા
મેહરબાનુ... પાહાલનની છાકરી
તુસ ..... એક અખલદાર.
હોશિંગ .... ફીરોજનો શેસ્ત.
સીપાહચી, સરદારો, આકરો, ઇતીઆરી.
તથા એક ભુત (બોસતાન શેહેરનાં ખરણ પાંચલા શાહ રરાંખ
રોજનો દેખાવ)

પરકરણ ૭ મું.

ફીરોજ તથા ગુલબાનુ.

ગુલબાનુ—ફીરોજ, તારી નખાં વેહતી કરો નીરદય
પણ તારી માતા દીલને નખખી કરવા ચલાવેછે તે તું ઠીક
નથી કરતો; એ કેહવું થાટકી કાંમ !
ફીરોજ—જે કાંમ નેક્રી અને નખરતાને નાખોશી
વગાડે—જે કાંમ નેકાનાં નેક વચનોનો એકદમ થાત ક
રે—જે કાંમ ધરખનાં પાક કાનુનોને કતલ કરે, તેજ કાં
મ આ બુદી નખાંને તેજ કરે, બદીને કાપવાની કોથેસ ક
રે. પણ જરા આ જુઓ, આ નાનો તસવીરી ઉપર ને
થા કરો, જુઓ આ બે ભાઈઓ વચે કેટલો આસખાત ન
બીનનો ફરક !

એની આખનાં ચમકાર આગળ, આંખાં વચે ઝાંખો,
એનાં માંહના મીઠાં ઉપ, માંહતાં વચે વાંકો.

એનાં ભવા ઉપર ભમે, ભલાઈ માંથ ભકતી,
એની હચેલીમાં હચતી, ઘોસે ચાંદની ચકતી.
હા ! હા ! ખુશતની બખચેચનો વધારે મેરિ દાવો,
કોણ માનવી જાત ગમે ? મારી આગળ તેને લાવો.
હાતમ જેવું હીમતવાન, હવું તેવું મન,
પીલતન જેવું કદાવર, હવું તેવું તન,
ફેસતમ જેવું અજાત, હવું તેવું બન,
ફેસતા જેવી ખુશખુશી, ને નેક્રી નીરમગ.
એનો હતો મારો આપ,—એણી તમારો ભરતાર,
જે કમોહતનાં મગલુધી, ઘઈ ગયોજ દાર.

હવે બીજી સીતર જુઓ, જુઓ એનો મેહરો,
—કરો, ફુરોર અને કરર, કેહવો ધંભીર ઘેહરો !
એખીઅલ જેની સીકન, હીમકારી જેની મહુક,
ખરું પણ પીગણી, કદી કરે ન ચુક.
પણ ચુક કેહવી અચરત, જેવી કીરી જોતે તમે,
હેવાન રૂપી મરદ મંગ, રેહવું તમને ગમે ?
જોખાને જેના જોખંગવા, કરવો જાહજી દર,
મંગાત તેની પરણી, કપીયા તેને વર !
અરે હાંડું તમાગે અંગમા, હશે કેવું તમ ?
વધા વીના વની, તે બનીકે હશે મંગ.

ગુલબાનુ—બસ, ફીરોજ બસ; વધારે ના બોલ; આ
રી આંખો મારાં અત કાણની અંદર પેસી ગઈછે, અને
તેહાં કેહવાં કાલાં કાલાં પડેઆછે તે અને દેખારેછે; મારે બ
સ કર.

ફીરોજ—નહી, પણ પાપી પ્રવેશ સંગ રહી તેની સા
થ એથ આશાન ભોગવો એવી કુરાચાણ તમે કેહાં શુધી
મલાવશે ?

ગુલબાનુ—અરે બસ, આ દીલ મધે ખંજરના ઘાહ
વેહછે, મારે બસ પેઆરા ફીરોજ.

ફીરોજ—પણ જુઓ, જરા સાંભડો, ખજાર મધે ખી
સાં કાતરૂઓ, હરાંખમેરો કરી અસાવધ લોકોના ખીસાં કા
તરી તે અથેતો આવ લઈ નાશી જાએછે તો સતાવાલાઓ
તરફથી તેની ભારે ખોળ થાયછે, અને શેવટે તેને સપડા
વી સીખશાએ પોહોચાડેછે. હવે જુઓ, જે ખીસાં કાત
રૂમે મારા આપને જાંઘીથી કાપી નાખેઓ, તેવું તાજ તં
ખત લઈ બેઠો, તેને પુછનાર કોઈ નથી ! એાં ઈશવર, તા

૧૫૮
 કરણી તેવી પાર ઉતરણી.
 રો અદાલતમાં એક પગે ઉભો રાખી તે ધોરે દીવસના ચોર
 નો અંને ખુનીનો ઇનસાફ કરશે એમાંતો કાંઈજ શક નહી.
 ગુલબાનુ—બસ ફીરોજ હવે ઘણું થયું.
 (એવામાં જીત આવેલો)

ફીરોજ—કેમ વધી પવિતર આકાર, જેની ફરેસતા,
 વધી તાજે આવવું કેમ થયું ? અરે હા, હું ધાંડી તારા સુ
 સંતીવાળા પુતરને પકડવા આવેલો હતો, જે હજુ તારી
 હુકમ બજાવવાને પછાત પડી રહેલો છે.
 ગુલબાનુ—(મનમાં) અફરોસ ! એતો છેડમ ગયો;
 એના મગનની આગરી ખીસવાની આંકી થું રહી છ ! અ
 તરેતો બીજું કાંઈજ નથી અને પેલા ખુલામાં એ કોણની
 સાથ વાત કરવા જાય છે !

જીત—(ફીરોજને) આ વેળા હું તને ચેતવણી આ
 પવા આવેલો છું; અને ધાસતી હતી કે રખેને તારી ઉલટ
 ઠંડી થઈ જાય, અને તારું વેલવું હાઈડું છુડું થઈ મારો હુ
 કમ બજાવેલા વીના બેસી રહે. પણ જો ! તારી માને કુખ
 લાગવા જોગ વધારે બોલતો ના; તેણીના દીવ પછવાડે ફીક
 ર અને પસતાવો ઘેરાર કરવા લાગેલા છે, માટે હવે જ
 તેણીને બાંધવી દીધો આપ.

ફીરોજ—કેમ મા હવે તમારી કેલવી ખબર ?
 ગુલબાનુ—અરે તુંજ કેલની તારી કેલવી ખબર ?
 તે કેલવા ઠંડા માંડીઆ છે—પેલા ખુલામાં તારી તબર તાંકી
 તું કોણની સાથે વાન કરતા હતા ? ખાલી હવા સાથે ? ભીત
 સાથે ? અરે અફરોસ ! નાહક ગમ અને ધુસામા તારું કું
 મળું મગન બેઠું કરી શા માટે નાખેછ ? ધીરજથી તારું શે
 આન દેહાણે રાખી તારું હાઈડું થઈડું કર. અરે હજુર પે
 લી તરફ કોણને તીકેછ ?

ફીરોજ—પેલા તરફ ! જુઓ પેલા તરફ ! જુઓ કે
 હવે કોણ મેહરાથી તે ઘુરેછે ? પરને પછ ને એની કાહ
 છી ખબર હોએતો તેઓમાંથી ગરબી આવે અને ગુપત જ
 આવે એના વાનખી કારણસર વાહેજ કરે.

ગુલબાનુ—પણ તું કોણને વીધે કેહેલો, તું કોણ સા
 થ વાત કરેછે તે અને સમજ પડતું નથી.

ફીરોજ—તમને પેલા ઉમેરો નથી દેખાતા ? જુઓ
 તે હવે આવતા થશે ! મારો બાપ પોતાના બાદશાહી લેખા
 સમા તમે નહી જોયો ?

ગુલબાનુ—કંઈ, કંઈજ નહી, એતો તારાં ખાલી મ
 ગનનાં એઆલ, તારા મનનાં ભજતા વીચાર, બીજું કંઈ
 જ નહી—મરેલા માંણસને એવા દેખાવ ઘણું દેખાય.

ફીરોજ—મરેલું માંણસ હું ! મરેલાં માંણસની ના
 ર પાપરી હોય કે ? જુઓ મારી નાર; તમારી પોતાની ના
 રની માફક કેલવી મંદીઅમ અને બરોબર વખતસર દોહા
 આવેછે, અને તોની અને મનની તનદરોસતી સામેત કે
 રેછે. તોમી થું તમે અને પેલાં માંણસનાં અપાવવા મા
 જોઇ અને એમ પોલી હવેલીમાં આંદ બતાવવા જાયો છો
 તે હું કેમ કમવ કરું. હવે બનીડ તે બનીડ, હું કાંઈ
 તમે પાયા વધારે માંગતો નથી, પણ એટલુંજ ઈછું કે
 ખરાં દીવથી જે માંડી બીના બનીછે તે વીધે પસતાવો ફ
 રો, દીઝાનનથી ઈયવર પાસે માંડી માંગો, અને મારા ક

કોડા કાકાની સંગત ધીકારો. શેવટ મારા મરનાર બાપ
 ની પાદદાસ ખાતર અને પુતર તરીકે તમે ચાહોતો છું
 પણ મારી માતા સંબંધી ફરજ સામવી તમે પાશ આશી
 રવાદ માંગશ.

ગુલબાનુ—અરે દીવ મધે પસતાઈ થું ? તારા બોલો
 ના મીધા દાંતાએ મારા દીવને વેલડીને તેના બે ફાડમાં
 કીધો છે.

ફીરોજ—તો ઘણું સાઈ, બેમાંથી બુરા ફરેબવાણું
 ફાડ્યું કેંકો દેખો અને બાકીનું તમારું પોતીકું કરી નેકી
 મા રહે, એટલે વધારે થું જોઈએ ? વાઈ હવે હું તમારી ર
 જ લેછું.

ગુલબાનુ—અરે સંચુર, હું તને એક અગતની બાબ
 દ વીધે જણાવતી હતી ગઈ—તને એક બે દીવસમાં અર
 બસથાન તરફ મોકલવાને હેરાવ થયો છે, માટે તને તઈઆ
 રી કરી રાખવી જોઈએ—અફરોસ મારી આખ આગલ
 થી તને વીહુલો ચુકવાને અને ભારે દલગીરી અને દગલો
 લાગેછે.

ફીરોજ—હા, મેંતો આગમનથીજ ધારી રાખીં હ
 તું કે એ પરમાંજે બનવાનુંજ; પણ પોદાનુ ચાહડું હશેતો
 મંદરોજમાં પાછો આવવી લાગશ. (મતા રહેછ.)

પરકરણ ૮ મું.

ફીરોજે અનન્યપણે ધુસામાં પાહલવનને મારી નાંખી
 આ તેથી તે પોતે પોતાના મનમાં ભારે પસતાતા હોતા, કા
 રણ તેની મતલબ શાહ કેકાઉસને જામે કરવાની હતી; પ
 લ મારેલો ફટકો કાંઈ પાછો લેવાઈ શકતો નથી એમ સમ
 જાને તે પાહલવનની લાસને ગુપ્તચર કેયે ડંકનાવી આવીએ.

પાહલવનનાં મરણની ખબર શાહ કેકાઉસને પડે
 આથી તે ભારે ખેદ પામીએ અને એ બાહુને ફી
 રોજને ફાંસી દઈ ફના કરવાને વીચાર કીધો, પણ સાથ
 લી પરજ ફીરોજને તેનાં મરનાર બાપની ઈયાદગારી માટે
 ભારે ચાહતી હતી, એટલુંજ નહી પણ ફીરોજનાં સધલા
 વાક છતાં ગુલબાનુ તેને માના ખરા હેતથી ચાહતી હતી
 એવું જોઈ કેકાઉસે પોતાના વીચાર ફેરવીએ અને આ ત
 ક લઈ અરબસથાન મધે મોકલી દેવાને નીસમ્ય. હેરાવ કીધો.

હવે પાહલવનની લાસને લયકરી માન અને દબદબા
 થી ડંકનાવવાને માટે શાહ કેકાઉસે હુકમ કીધો, અને બે
 સરદારોને શાહ ફીરોજની આગલ મોકલેઆ. ફીરોજને તે
 એને કાંઈ દાદ આપી નહી અને પાહલવનની લાસ કેહાં
 રાખી હતી તે જણાવી પણ નહી તેથી તે અમલદારો નીચ
 ફલ થઈ પાછા ગયા. આ ઉપરથી શાહ કેકાઉસ ભારે ધુસે
 થયો અને ફીરોજને પોતાની આગલ લઈ આવવાને હુક
 મ કીધો. (ફીરોજ આવી પુગેછ.)

બાદશાહ—(ધુસામાં) કેમ ફીરોજ પાહલવન કેહાં છે !
 ફીરોજ—સાહેબ, નાસતા ઉપર.
 બાદશાહ—થું નાસતા ઉપર ? નાસતો શાને ?
 ફીરોજ—તે નાસતો હોતો નથી, પણ તેનો નાસતો યા
 થછે—આને જમીન મધેનાં છનાં છવડાઓની છઆકતછે.

બાદશાહ—કેહું? યેહું મેલવું!

ફીરોજ—હા, સાહેબ, હું કહું છું તેમાં ફેર નહી. આઈ પીઈને ખુલીઆ બનેા, અને એ તે કોડાએનું પેટ ભરો, એન માંખસની મોઝાઈનું ચેવડછે. કુંબા જેવા શા હ અને કુંબા જેવા ફીર વચે કુદક એટલેન કે પેહુલા થી પેલા છાંય, યુગમાં મેનખાનેને મે પડી ખાનાં ઉપર મે વાણી વધતી મહેલો, બીયું કાંઈન નહી. અને—

બાદશાહ—અમ્મીસા! અમ્મીસા!

ફીરોજ—અને વલો એમ બને કે નહી, કે ને કી ડા અથવા અડાસીઆએ એક બાદશાહને આથો હોમ તે ન અડાશીઆને ગલનાં મોક્રી તેથી કોઈ માંખસ માછલી પકડે અને પછી તે માંખલીને ખાય?

બાદશાહ—તું શું બકેછ? હું કાંઈ સમજતો નહી.

ફીરોજ—એક બાદશાહ એક ફીરનાં પેટમાંથી કેમ પસાર થાયછે તે તમને નજાઈછ?

બાદશાહ—હવે પાઈરું મેલ, પાહલન કેહાંછે?

ફીરોજ—સાહેબ મેહુસતમા; ગમેતો કોઈને જેવા મોક્રો. અગર તેહાં તમારા જમુસને તે નહી મહેતો, ત મો પોતે પાઈરા તેથી ઉચકાં મકાનમાં જઈને થોધી લેઓ, તે હાં તમને મેથક તે મલવાનો.

બાદશાહ—ફીરોજ તારાં કરતુ હવે વધારેવા તારી સલામતી અતરે જલવી શકનાર નથી, મારે તારું જલું આહીને હું અતરેથી તને જેમ અને તેમ જલવી અરબસ તાન મોકલવાની જાણાય કહેછ, વાસતે જલવી કર, વાહાં છુ થોખી રહેછું, તારો સરસામણ તઈઆર કરાવ. વલી તને હું કાંઈ એખતો મોકલતો નથી, તારી સાથ આપણી દરબારના મે અમલદારો બીજન તથા મેહુરાંમને પણ મેગા મોકલુંછ, એટલે તને કસી રીતની અડઅણ પડનાર નથી.

ફીરોજ—અરબસથાનમાં? હા, જેમ તમારી મરણ, હું તઈઆર છું.

બાદશાહ—ફીરોજ, ખાતરીથી જાણુ કે તારૂં જલું આહીનેજ મે આ રસતો થોધી કાહાડેઓછે.

ફીરોજ—હા, સાહેબ, તેતો હું અસલથીજ જાણુંછ કે તમે તારા પીતાનું અને મારું પીતાનું જલું ઈછતા તથા કરતા આવેઓછો. વાહ સાહેબ છેવો સલામ.

(નંતો રહેછ.)

બાદશાહ—આ પોરીઆને કીધા બીના, બનથી આહર, એન મને કવી પણ, પર નહી પકવાર. કાંમ મારું એટલું તુ, કર અરબસથાન! આ આહર અરબોનાં, યુગતમ મકાન! રહેયે મદા તારો, આ રથ પર ઉપકાર! સેલેન વાપરે તુ, તેછ તારી તલવાર! જંગમી તારાં ખયામાં, જનુન રહેછે જારી! મારે દાદ એટલી, જગાડને તુ મારી! આ લીપ મનેના, દરદની દવા તેઆરે ખી, મોઝાઇ મારાં રાજની, તેઆરેજ મને કવે.

જુઓ એક વાંચનાર, આ પરમાણુ પેશો નીરદખ કાકો પોતાના નીરપરાધી બતરીજનો જાન મેજન કરવાની વેતરણ કરેછે. ફીરોજની સાથ બીજન તથા મેહુરાંમને પણ વાંહાંછ ઉપર મહડાવેઆ હતા. આ મે અમલદારોનાં

હાતાનાં બાદશાહે એક છુપું મોહારખખ કાગળ આપીઈ હું, જે વાંહાંજુમાંથી ઉતરવાનેવાર અરબસથાનનાં બાદશા હને આપવા, કહેછ હું. આ કાગળ મથે ફીરોજને ત તકાલ ગરદન મારવા વીધે લખેછું હું, પણ જુઓ નાવા રસ અથવા નીરપરાધીના વાલી અને જંઆવનાર તે સ દા માપણુ ફીરતાર કેહવો થાયછે તેનો અજબ જેવો દાખ લો જુઓ.

ફીરોજ જાતે ધણો આલાહ હતો તેમજ તે વેટુમી પણ હતા. એક દીને વાહાંછું મથે એનાં સાથીઓની પાસ મો હોમખં તરીહેરું કાગળ છુપાવેલું દીઠું, જે જોઈ તેના મ નીમાં મેહુરાવ વીમારો આવેઆ. અતે મથરાતે તેના સા થીઓ ભર ઉઘમા પડીઆ હતા તેવામાં પેટું છુપાવેલું કા ગળ કાહાડીને વાંઓછ; પણ હા! તેનાં કુખવાં હુઈડાંમાં તે કાગળ મથે લખેલા કાવતરાંથી અઓતો કેહવો ઝટકો લા ગો હયો. વધારે લાંબો વખત કાહાડીઆની આગમજ તે છે હીકમતથી કાગળ મથે લખેલું પોતાનું નામ મેજાનુમ કાહાડી નાંખીઈ અને તેની જગાએ પેલા મે સાથીઓનાં નામ લખી દીધાં, અને પછી કાગળ જેમનુ તેમ બીડીને તથા મોહાર કરીને કેકાણાસર પાણું મુકો દીધું. બીજે દીને સવાર પડતા મોડાએક દરીઆઈ હુઝારાએએ પેલા વાં હાણ ઉપર હુમડો કીધો જેથી એક દરીઆઈ લડાઈ સરૂ થ છું. આ સકટની વેલાએ ફીરોજ આધુરી બાવવાને હા તમાં નાગી તલવાર લઈ આઓઆએને જમે કરવાની મ ટલજથી તેઓના વાંહાંછ ઉપર મહડી ગયો. એવે પરસં મે ફીરોજનાં વાંહાંછ મથેનાં સરવે અણુ હીમકારાપણથી માંઓઆએને તામે ધઈ મેસી રહેઆ અને આહાણુ ફી રોજને દુશમનોના હાતામાંથી છોડવવાને કાઈ પણ કોસેસ કીધી નહી. ચેવટે માંઓઆએએ પેલાં વાંહાંછને જુડીને નવા દીધું જે મથે ફીરોજનાં સાધીઓ બીજન તથા મેહુ રાંમ અરબસથાન તરફ હુંકરાઈ ગયા અને ફીરોજતા માં ઓઆએનાં વાંહાંછમાં બંદા તરીકે પકડાય રહેઓ. માં ઓઆએએ ચેવટે ફીરોજ ઉપર રેહુમ કીધી, તેઓ સમજ આ કે એ શાહજહાંછે તેથી કોઈ દીને પણ તેઓને ઉપ કાર માનયો, મારે તેને સહી સલામત એક કીનારા ઉપર ઉતારી મુકીઓ.

ફીરોજે કીનારે ઉતરવાને વાર પોતાનાં જાની દોસત હોયંગ ઉપર તાકીદથી એક કાગળ લખીઈ જે મથે પોતા ની સફરની હકીકતનું બેઆન હુકમાં જાણવી પોતાની પા સ જલવીથી આવી જલવાને વીનંતી કીધી હતી એ રી વાએ ફીરોજે પોતાનાં કાકા શાહ કેકાલિ ઉપર એક જુડું કાગળ નીચે પરમાણુ મોકલીઈ હું:—“નેક, નામાંકોત અને શક્તીવાન સાહેબ, તમારા જાનનાં દુરનાં કાંઠા ઉપર નાંજો અને નીરાશ આવી પડેલો છું. કાલ પરમ બનયો તો તમારા નેક દીદારનાં દરશણ કરવા હું આવી લાગય, જેઆરે તમારી પાસ મારું માંગી મારી ઉપર કેહવી સંકટ પડી હતી તે વીધે તથા મારું એખલાનું અઓતું પાણું આપવું કેમ બનીઈ તે વીધે તમારી આગલ બેઆન કરય.” આ કાગળ વાંચી ફીરોજના કાકો ભારે મનકીઓ, અને તેનાં પાપી હુઈડાં મથે કીકર અને કરોએ રોડી આવી ન વેસરથી માંગો કીધા. વલી મરનાર પાહલવનો મેટો નોદ

ર બાદશાહની આગલ ઉમેણ હતો તેને પણ આ કામજ નેહ ભારે આપ્યો લાગો.

નોદર—તમે આ અક્ષર ચોલ્યોછ ? હું નહીં કારતો કે એ ફીરોજના હોય.

બાદશાહ—નહી, નહી, અક્ષરતો આબેહુમ એના નજી, પણ એ પાછો કેમ આવે ? વલી “એખો”, “નાજો”—એ કેમ બને ? તરણે નજી વાંદાંજી ઉપર સાચે મહુડેઆ હતા તેમાંથી એ એખો છુટો કેમ પડે અને પેલા બને નજી એને નવા કેમ દે, એ બીનાં ભારે નવાઈ જીવી લાગેછ. વલી કેહેવું “મારૂં અભાગીઈ” નશીબ કે જે શખસને અક્ષર વફરે મેં તરીપાર દાહાડેઆ હતા અને મરાવી નાખવાની મસલત કીધી હતી તેજ શખસ થોડા દાહાડામાં મારી સાંજેછે આવી ઉભો રહે ! અને હું મારી કરજીમાં નીશકજ થાઉં ! એ કેહેવા સંતાપ !

નોદર—સાહેબ, મનેબી કાંઈ સમજણ પડતી નથી, તોખી કીકર નહી, એને આવવા દેઓ, મારા બાંપનાં ખુન વીરે મનેબી એની ઉપર એટલા કરોષછે કે હું કંઈબી રીતે તેનું વેર લેવાને સુકનાર નથી.

બાદશાહ—તું કેહેછ તે ખરૂં, પણ તે આવી લાગે તેની આગમનથી આપણને કાંઈ પણ તદબીર શોધવી રાખવી નેહએ. હા, કીકરે મારાં મગજમાં એક હીકમત દે આએછે જે તાલમેલથી કીધી હોપતો, એ પોરીઆનો કાંરોજ દાહાડી નાખીએ અને એના આઠાંજી સુકીએ અને વલી દોઈનાં સપનાંમાથી આવે નહીં કે એ કામ આ પછાથી બનીઈ હોય, અને વલી એની મનેબી નરા પણ શક આવે નહીં

નોદર—તો કીક સાહેબ, એવી કાંઈ હીકમત તમને સુનતી હોય તો તે પુરેપુરી બજવવાને અને તમારૂં હાથીઆ ર બનાવો—જુઓ પછી હું આવાકજી કે છુટો તે સધળું સે હેલમાં સામેત થશે.

બાદશાહ—અરે હા બાઈ, તારી આવાકી થું પુછવી ! ફીરોજ તારી આવાકી નેહ મનમાં અરેઆઈના ખરાઈથી ભારે અરતો હતો. પણ એ નોદર, હું તેની થું તારીક ક રૂ—મે તરણ મારાની વાત ઉપર એઆરે તું લડાઈમાં ગયો હતો તેઆરે અતરે એક કવાએતદાર કાણુલી આવેઆ હતો. થોડા ઉપર બેસી, છરી, પટા, ટાલ, તલવાર ઈતીઆરી લઈ તે એવીતો આવાકીથી કવાએત કરતો હતા કે મેનારાએની આપોમા મીતરી આવતી અને સારવે નજી તેની મરુસાઈ ઉપર આકરીન કરતા.

નોદર—તેનું નામ જહાંબખશ હતું વારૂં ?

બાદશાહ—હા, જહાંબખશ ખરૂં. તું કેહાંથી જાણે ?

નોદર—તે મને ખંદાહારમાં મલીઆ હતા. હમે બેઈ જીએ એક બીજ ન સાચ કવાએત કીધી હતી, અને આ રામાં કેટલુ પાછીએ તે તેણે પણ મારીઈછે

બાદશાહ—(છાપરે મહડાવવાની મટલબથી) હા બાઈ, મોદા શાહીછે, તે તારે વાસતે ભારે વખાણ કરતો હતો—તે કેહેતા હતા કે, તેના દીડામાં પછાબી મરદો આવે આપ પણ નોદર એહેવા કવાએતમાં કામેલ અને લડાઈમાં સુરો નર તેને મલીઆ નથી. વસી તે થોગણુ લઈને કેહ

તો હતો કે થેંકડો સીપાઈએની ખીચીખીચ હારમાંથી હા તરમાં નાગી તલવારનાં પટા ખેલતો પસાર થતાં તેને વાર ન થી લાગતો. તારે વીરો એ પરમાણે કીધેલું એઆન સાંભલી ફીરોજનાતો આંખના ભવાં અરેઆઈથી કાંદા જેવાં ઉભાં થયાં અને તે તારી સાથ કવાએતની આથ લેવાને એક પ એ તપ્પાઈનાર થયો હતો. એ હવે તે પાછો આવાનારછે મારે એવડા કીના તારીતો તેની ઉપર લેવા થયેછ—એકતો તારા પી આરા પીતાના ખુનને વાસતે, અને બીજીતો તેની અરેઆઈને વાસતે. હવે ચોલ તેઆરે, તે આવેતો તું થું કરે ?

નોદર—(ધુમામાં) કીના લેવા કડી કાંઈ કરૂં નહીં કરર, દેવજ મધી લીમે તોખી છાંડું તેનું ધર.

ઓરતોની મીજલસ.

બાશાણુ ૧૦ મું.

ગયા બાશાણુમાં માએ કવાડતી વખતે શી માવજત રાખવી તે વીરો કહી સંભલાવીયું હતું.

આન દીને પણ આએનાં કુષ વીરોજ થોડુંએક મોલ વા માહુંછું. પેટેલા—

માએ કેચરે કવાડીયા છતાં બીજે કુષનો ખોરાક આપવો.

૧. નો માએ કુષ સાદું હોવા છતાં પુરું નહીં હોયેતો બચાંને થાનનાં કુષ શીવાએ બીજે કુષનો ખોરાક આપવાની જરૂરછે.

જો માએ કુષ પુરતું નહીં હોયેતો, દાહાડામાં તેણી એ એક જે વખતન થવાડતું અને બાકીના વખત બીજે ખોરાક આપવો.

બચાંને પુરતો ખોરાક નહીં મલીયાથી તે કુષ પામેછ; તે થાનને ઘણું હોશથી વલગેછ, પણ કુષ મલી શકતું નથી તે થી નારીપાશ થાયેછ, તેના પેટમાં હોરાપથે એને લીલાં પેટ આવેછ; તે તવલી તવલીને નખડું થઈ જાયેછ. એ વખતે જેટલર એછે કે થાન માંડીથી થોડું કવાડતું અને બીજે કુષનો ખોરાક બનાવીને આપવો.

૨. નો માએ ઘણી નખલી હાલતમાં હોયેતો થાનનાં કુષ શીવાએ બીજે ખોરાક આપવો.

નખલી માએ બચાંને કવાડીયાથી વધારે નખલી થની જાયેછ. એ વખતે તેણીએ દાહાડામાં એક જે વખતન થવાડતું; અને જે માતાની તંદરોસતીમાં સુધારો થતો જાયે તે મ વધારે વખત કવાડનાં નજી. માએ તંદરોસતી સુધારવાને મારે હવા ફેરબદલ કરવી. એવી હાલતમાં કાડ લીવર આઈવ પીવું ઘણું કાયેરેમંદછે.

જારે વગર કારણે થાન માણેથી કુષ કમતી થઈ જાયે છે તારે

કુષ વધારવાનાં ઉધાયે કરવાની ઘણી જરૂરછે. દરએક માએને માતાનાં બચાં

૨ ચીરા માલમ પડેછે, અને આંગ ઉપર કોઈકયા ઉઠે
એવમ્મતે મામે વીમારત્તા પડેછે કે ખ્યાને પોતેજ ધવ

આવતી ઈસી. સરવે ખાઈઓની નજર એમ પરવે

તેમ પેલી બાઈ તરફ ખેંચાઈ. સરવે કાઈની નજર તે બાઈની આંખ અને હાઠ તરફ ગઈ અને તેઓ તા કી તાકીને તે જોવા લાગ્યાં. એક બે મીનીટમાં તે બાઈ તેઓ પાસેથી પસાર થઈ આગલ ચાલી ગઈ. એક વગેરે બધી સાહેલીઓ પેલી બાઈની આંખ અને હાઠની વખાણુ ગાયા લાગી.

એક બાલી કે તેના ખુબસુરત મોહાડાં ઊપર ફવી તેની થુંદર કાલી આંખ, તેના ફવા ચંમકાટ; તે ની અંદરની કીકોની ફવી ધંભીચાઈ ભરેલી હીલચાલ; તેના થુંદર કાળાં પાંપણના પળકારા; એ સંધા મલી ગાએઆ તેને એક પરી ખનાવીછે. બીલ સાએલી આ બાલી કે અરે ફવા તેના ગોળાખી પરવાળાં સરી ખા હોઠ, બાંહે કાંઈખી નીરવેશ અને પવીતર ચીનો ને ચુંમી લેવાને તઈઆર હુએ એવા દીશેછે. અરે આ બાઈની ફવી ખુબસુરતી, ખરેખર એવી ખુબસુરતી આગળ ખીજું સરવે રદ અને અકારૂંછે.

તેઓમાં એક સમજું અને ધંભીર બાઈ હતી તે બાલી કે તમે સરવે પેલી બાઈની આંખો અને હોઠના થુંદર રંગ અને તેઓની નખરાં ભરેલી હીલચાલને લીધેનું થું તેઓને ખુબસુરત કહેશે ? નો ખુબસુરતી ફક ધેનું થું તેઓને ખુબસુરત કહેશે ? નો ખુબસુરતી ફક ત આમાંજ છે અને એવી ખુબસુરતી આગળ સરવે રદ છે એવું નો તમે ગમજતાં હોવ તો તેમાં તમે સરવે મોલી લુણ કરોછો. થું. ઊપંલીન ચીનોથી પેલી આંખો અને હોઠને ખુબસુરતી છે અને થું બીલ કાઈન ચીનોથી તેઓને ખુબસુરતી મલતી નથી ? હું તેઓને પછાછ કે આંખોએ કાઈ ઘણાંખી નાવારેશ અને મા ખાપ વગરના હોકરાંઓ તરફ નજર કીધીછે અને તેઓના હાલ ઊપર દયા લાવી પોતાની ધંભીર આંખમાંથી ખરા આશંચો રપકાવીઆંછે ? થું ચેખાનુંદ ર પરવાળાં સરીખા હોઠોએ પેલાં નાવારેશ ને દીખાશા તરીકે એક ચુંમી લેઈ તેઓને ક બાશાના મીઠા સજીને કાઈ ઘણાં પાણુ સંભળી નાંછે ? એ આંખોએ પોતાના ભરથારની તરફ નજર નાંછે ? નોંડું નોંડુંએ તેવી નજરે અને પારકા પાણું ભળવી અને સંભાવી રાખીછે ? તેની દીપણુ વાપરવા નહી નોંડુંએ તેવા સજીને મોહાડાંમાં થી બાહર આવતાં અટકાવીઆંછે ? છેવે હું તેઓને પુ

છું કે આંખોને નુર આપનાર અને હોઠને મીઠા આપનાર તે જગત કરતા બાપ તે તરફ આ આંખો એ પોતાની નજર કહી પાણુ ઊંચે કીધીછે અને આ હોઠ કહીખી તેની ખુબી ગાંછે ? નો આ સંધું અજાએ નહી કીધું હુએતો પછે એવી આંખો અને હોઠને ખુબસુરત કેમ કહી શકીએ. નો એમનું હાથતો પ છે એવી બાઈ પોતાના ઘેર અને ભરથારને એક સી લુગાર કેમ દેહવાએ ? એવી બાઈ કરતાં એક કાલી મોઝા હોઠ અને મોલી આંખો વાળી બાઈ નો આ સંધી ફરજો બખલાવતી હુએતો તે પોતાના ભરથારને વાણવી લાગશે—તે પોતાના સાસરીઆંને સીલુગાર ગણશે અને તે પેદાના કરનાર બાપની નજરમાં ખુબ સુરત બાગશે.

“અસતરી જાતમાં સગીથી ઊંચામાં ઊંચા ગુણ, અને સઘલી ખુબસુરતીમાં મોલી ખુબસુરતી એ છે કે તે પોતાના ચેહરા ઊપર મહલાખની કુદરતી ની શાન ધરાવતી હુએ. આ અમુલીઅ ગોઠર જે આ રતના ચેહરા ઊપર ચલકતું નહી નજરે પડીકેતો તે જોરતની સઘલી બીલ ખુબસુરતી એ એક એખલા થુણુ આગલ પોંદછે. એ ખુબીથી જોરન ફરેસતા ખસલત ધરાવનારી થાએ, એ ખુબી વગરે તે એક આ દમખતને ખરાખેહાલ કરનારી ગણાએછે.”

સુનતે કાંને બેઠેરો.

ઘણી વેલા ઊંચા કાન રાખવાની નજર પડે છે. ફટલીએક ચીજ સાંભલીવાથી આપણું દીલ કૂખા રહે, ફટલી વાત આપણને સાંભલવી નહી નોંઈયે, ફટલીએક સાંભલીવાથી આપણા મીભાજ હાથથી ભરે નાછે. આવી વખતસર મોહાડાં માંહેથી બદ સુખન નીકળે, આવી વખતેના આપણને પછવાડેથી પસતાવે લાગે છે, તેમજે ફવા ફરબલ કર માખેલ સાંભલવા છતાં ઘણી વેલે અને આપણું મુખેમંદ છે, એવી વાતો અને ન, પોતાની બાવડી અને વેલા અખાસ કરર નવા પવાનાં, સુખ વધારવાને ઈજ નરૂર છે. ને અખસ પોતાની નજર એક ન કાંન બેઠેરા ફરવા કુકળવું, પોતાનાં ચેસતદારવું તે હાથતો, તેણે કાઈ કાઈ વેલે નોંડે.

જો કોઈ તમને ગાલ દેવા માંગેતા તરત તમારા કાન બંધ કરવાનું હુકમત ધારજો.

જો ઘરમાં કલથો થતો હોયેતો, ઘણી વેલા તે બાણતાજ નથી એવા અપાઘ કરજો.

જો કોઈ તમારા દીલને દુખવવા માંગેતો, સમજો કે અંદરનો આતસ સલગીને તમારો મીબજ બી કલી આવશે, તેથી તરત બેઠેરો થાજો.

જો કોઈ તમારી આગલ આવીને કહે કે, લો કો તમારે વીશે આ પરમાંજી બોલેછે, તો તરત કાન નાં પરડા દાંકજો.

જો કોઈ તમારા કાનમાં ચાડી ચુગલી ભરવા માંગેતો કાનને એવો ફેલવજો, કે ચેતાની મેલેજ બંધ થઈ જાય.

તમારો ચાકર જારે ગુસ્સે થઈને કાંઈ પણ બોલેતો, તે સાંભલતાજ ના.

જો તમારા બચાં ચીરડાઈને સઘલું અશડે ઝીખેતો, તે બાણે તમે સાંભલતાજ નથી એમ ચાલજો. તમારા પોશાક વીશે કોઈ બોલેતો બાણે સાંભલતાજ નથી તેમ ચાલી જાજો.

તમારા વહીવટ તથા કાંમકાજ વીશે કોઈ બોલે તે સાંભલતાજ ના.

જો કોઈ નોખમ ભરેલું આદમી તમારી ચાસે નીણાં ઊછીનાં માંગેતો, જાણે તમે ખરાખર સાંભલતા નથી એવું કરજો.

તમારી તારીશ તમારા મોઢાડાં ઊપર કોઈ કહેતો તે સાંભલતાના, તથા કોઈની પછવાડે કોઈ બદ બોલે તે પણ સાંભલતાના.

તમારા કાંમકાજમાં વગર પુછવે વચમાં પકવા આવવા કહેતો તેને કાન આપતાજ ના.

જે શખસ, વગર બાણે મોહાટી મોહાટી વાતો કરે, તે વખતે કાન આગલ હુથ કરજો.

ઘણા જણની ચાલ છે કે ચેતાની ઈયા બીજાના બદગોઈ થાયે તે સાંભલે અને પછી તેની ખણખણમાં શરે, એવા શખસ હમેશાં ચેતાનાં જીવને બલા પામાં નાખેછે અને દુખી કરેછે. જો તમને ખરેખર સુખી રહેવું હોયેતો સારાં માણસની મીજલસમાં તમારા કાન ખેલજો અને ખરાખર લોકોમાં તમારા કાન બંધ કરજો. કાનને એવી ફેલવણી આપવી કે તે ગરજ પડે તેમ સાંભલે ઈયા બેઠેરો થાયે.

કહેવત છે કે “એક કાને સાંભલીને બીજે કાને કાઢી નાખવું” તે ઘણી બાબદમાં ખરી છે; અથવા બીજી કહેવત છે કે “જે બાબદ જમણા કાન સાંભલે તે ઘણા કાનને બાણવા દેતાના,” તે પણ ઊપલી સી ખાંમણને ખરાખર લાગુ પડેછે.

ખુશીનાં, ચેચારનાં, માયાનાં સુખન સાંભલવાને હમેશાં તમારા કાન ખેલવા રાખજો.

પણ મીબજનાં, કરડા, ધીકારનાં, નીચ, ખુશામતીઆ સુખન સાંભલતાં કાન ઊપર ખરાખર ચોરી રાખજો.

અરસ આશ ચેખખરોકને વીશે એમ કહેછે, કે તે કાને ખરાખર સાંભલી શકતો હોતો, તોપણ વારંધડીએ ચેતાની મતલબ સાચવવાને માટે ચેતે બેઠેરોએ એમ લોકોને દેખાડતો હોતો. એવી ચાલ રાખીચાથી તે ચેતાની મતલબ પરમાંજી જવાબ દેતો હોતો. તે નો એક ઘોડા વાલો હોતો, તે નાહાનપણથીજ તેને તાં હાં ઊમરેલો હોતો. આસતે આસતે તેને દારૂ પીવાની આદત થઈ, તેથી અરસની બાચડી તેને વીશે શરીયાદ કરવા લાગી અને કહીયું જે તેને રજા આપે. અરસ ચેતાની બાચડીને હમેશાં એમ જવાબ દેતો હોતો, “હા, ખરેખર, આપણો ઘોડા વાલો ઘણું સારું માણસ છે.” તે ઊપરથી તે શરીયાદ મોહાટે સાહસે ખેલતો કે “તે હમેશાં દારૂ પીયેછે અને હું ચાલુ છું કે એને કાઢી ચુકું.” તે ઊપરથી શરીયાદ અરસ જવાબ દેતો કે “હા, તે મારી આગલ નાહાનપણથી રહેલો છે, અને તમે કહોછો તેમ જરા વધારે પગારને માટે એને જવા નહી દેવો નોંધવે.” એક ઘણેએ એવો ખનાવ ખનીયો કે એ ઘોડા વાલોએ ગાડી ઊંધી વાલી, પણ સારાં ભાયેગે અરસની બાચડી જે ગાડીમાં બેઠી હતી તેને કાંઈ પણ નુકસાન થયું નહી. તે ઊપરથી તેણે ઘર આવીને તેને વીશે શરીયાદ કીધી, “પેલો દોર જેવો તમારો ઘોડા વાલો એટલો તો પીધેલો છે તે ખરાખર ઊભો રહી શકતો નથી; તેણે આપણી ગાડી ઊંધી વાલી છે અને કોઈ ઘણેએ આપણા જીવનની નુકસાની કરશે, તેથી એને તરત રજા આપો.” તે ઊપરથી અરસ બોલીયો, “અરે આપણો ઘોડા વાલો શું આબરી પડીયો, હું ખરેખર તેને માટે દલગી રહું.” બાચડી જરા મોહાટે આવાને બોલી કે “મારી શરીયાદ એ છે કે તે પીધેલો છે અને મારી ગાડી

ભીંધી વાલી છે.” અરલ ખોલી શે, “વારૂં, એણે આ પછી ઘણી સારી રીતે ચાકરી કીધી છે તેથી એની આપણે માવજત કરશું.” ખાચડીએ જોયું કે ખોલણું સઘળું નકામું છે, તેથી ખીજવાઈને જતી રહી. એ પછી અરલે પેલા ઘોડા વાલાને ખોલાવીને કહ્યું કે “જાહન, તુંને ખબર છે કે મારી નજર તારી ઊપર ફવી છે; અને જાંહંસુધી તું ખરાખર ચાલશે તાંહંસુધી મારા ઘરમાં તારી ખરદાસત લેવાશે. મારી ખાચડી કહે છે કે તું ઘણો આનંદી છે અને ખરેખર તારેથી ખરાખર ઊંછું પણ રહેવાનું નથી. જા, તું જઈને સુઈ જા, અને તારી ખરદાસત લેવાશે એવું કરશ” એમ કહીને હોકમ કીધે કે તેનાં માંધા ઊપર એક ખલીસતર મારે, ખીજું ખોચી ઊપર મારે, અને બે પેલાલાં ભરીને સંગરાહ યુકીને લોહી કાઢાડે. એ સઘળું તેણે પીધેલાની ઝૂમમાં કરવા દીધું; પણ ખીજે દીવસે તેનાં હાલ સું થયાં તે ખરાખર માલમ પડ્યું. અરલ દાહ્યામાં બે વખત તેની ખબર પુછાવતો હતા, અને પોતાની ખાચડીને ઘોડા વાલાની ખુશ ખબર આપતો હતો. તે દરમિયાન કહેવાડો હતો કે તે હવે સારી પખે છે, પણ અરલ જાણે કે તેનું સમજતો નહીં હોય તેમ તેને કાંઈ શીવાએ ખીજું કાંઈ પણ આપવા દેતો નહીં હતો. છેવે અરલની મતલબ થઈ કે તેને આનંદીખાનાં માંહથી છોડાવે, તેથી જાહે ખીજે દાહ્યાડે માણસ હજેશની પકે કહેવા આવીયું, કે તે હવે સારી પડે છે, તારે પોતે ખોલી શે, કે આ ખબર જાંબલીને તે ઘણો ખુશ થયો છે, અને હોકમ કીધે કે તેને પોતાની આગલ ખોલાવે. જાહે જાહન, અરલ આગલ આવીને ઊભે, તારે અરલ ખોલી શે “કમ, જાહન, હું આશા રાખું કે આજે તમારી અજમાએ પુરી થઈ છે.” જાહન ખોલી શે “હાલ સાહેબ, શેકલની હું નમનતાઈથી માફ માગું અને હવેથી કુલુલત આપું કે શરીશ એવે વાંક નહીં કરશ.” એ ઊપરથી અરલ ખોલી શે “હા, તું કહે છે તે ખરૂં, આનંદી પડવાનું શેઈનાં હાથમાં નથી; અને જો તું શરીશ આનંદી પડે તો, જો તું ખોલશે નહીં તો પણ હું તારી ખબર લેવશ, અને હાલ જેમ તારી દવા દારૂ થઈ છે તેમજ યજો, તે તું ખચીતથી જાણજે.” ઘોડા વાલે ખોલી શે, “જોહા તમને પનાહમાં રાખે, પણ હું આશા રાખું કે એવી ગરજ શરીશ પડશે

નહી.” અરલ ખોલી શે, “હું પણ આશા રાખું કે એવી ગરજ નહીં પડે; પણ જાંહંસુધી તું મારી તરફ તારી શરજ અદા કરશે તાંહંસુધી તું કદી પણ ખીજી તોના, કે હું મારી શરજ તારી તરફ અદા કરશ.”

એ પરમાંજી સુનતા કાને બેઠેરો થઈને અરલે પોતાનાં ઘોડા વાલાને એક ખરાખ આદત માંહથી છોડવી શે.

હરાત.

હરાત, જેને ઇંગ્લેન્ડ લોક “હીંદુસ્થાનની કુંચી” સમજે છે, તે ઈરાન અને આફગાનીસ્થાન વચ્ચે એક ખીનમાં આવેલું શહેર છે. એજ ખીનમાંના ખીજાં ગામડાંઓ તથા શહેરો હરાત પરગણામાં ગણાયે છે. હરાતની ખીન ૩૦) માર્દિસ લાંબી તથા ૧૫) માર્દિસ પાહલી છે. એનો રાજ્ય કરતા ઘણું કરીને એક અપઅખતીઆર સખસ હોય છે; માટે કોઈવાર ઈરાની જો, તો કોઈવાર આફગાનો તેની ઊપર હુલ્લો કરતા ના કરતા માલમ પડે છે. ઈંગ્લેન્ડ, જે હરાતના શાહની અપઅખતીઆરીમાં પોતાના હીંદુસ્થાનમાંના રાજ્યની સલામતી સમજે છે, તે હરાતની મદદે વારંચડી એ દોડે છે, અને એજ કારણે સર હરાતની રાજકુવારી ચરચામાં તે ધેઆન આવે છે.

અજે હરાત શહેરનું પાસે એક ચીન અમારા વાંચનારની જેવામાં ધરીએ છઈએ. એ શહેર હરીફ નામની નદીથી તરણ માર્દિસ દુર છે, અને એમાં નેહરોની મદદથી પાંછી પુરું પાડવામાં આવે છે. એ શહેર લખાર્દમાં ૧૬૦૦) વાર અને પોહલાર્દમાં ૧૪૦૦) વાર છે. એની આસપાસ ચાલીસથી સાઠ ફુટ ઊંચા મરોડીના ટેકરાનો ઘેરાવ ખાંધી લીધે છે, અને વલી તેની જોડમાં એક દીવાલ ૨૦ થીતે ૩૦) ફુટ ટેકરાથી ઊંચી, ખાંધી લીધે છે. દરએક ખાનુએ તીસ ગોળ છુર ખાંધેલા છે. કોટની અંદર તથા બાહર બંને ખાનુ એ એક સાત ફુટ ઊંંધી ચર ખોદેલી છે. વલી ટેકરા તલીએ એક-તીસ ફુટ પોહલી ખાઈ ખાંધેલી છે. એ શહેરને પાંચ દરવાજા છે અને દરએક દરવાજાની બાહર એક કોટ ખાંધી લીધે છે. શહેરનાં ઊતર તરફને છેડે એક કોલો છે, જેની આસપાસ મોલ, ગાંધી તે સીતેર ફુ

૮ ઊંચા, મજબુત પુરૂજો બાંધેઆછે, અને કીલાની આસપાસ ખીલ ઘણી ઊંડી અને બાર કુટ ચેહલ્લી ચર ખોદીછે અને કીલા પર જવાને માતર એક પુલ ચરથી રસતો રાખેલોછે.

પાસેના ચીત્રમાં જે દેખાવ આપેઆછે તે એ ચોરા કીલા પરથી લીધેછે. એવી રીતના મજબુત કો ૮ તથા કીલા રાખવાનું કારણ દેખઈયુંછે. બને બાજુ નાં જોરાવર, પણ જંગલી, રાજ્યોની સાંભને રૂઢી રેહ વાને તથા હુસરાઓનાં જુલમાતમાંથી રઈએતનો બન આવ કરવાને તેઓ જરૂરનાં થઈ પડેઆછે. એવું ગણતરી કરવામાં આવીછે કે એ શેહરને ઘેરો ઘાલવો હોએતો ૨૫૦૦૦ થીતે ૩૦૦૦૦ માણસ જોઈએ.

એ શેહર ચાર લાંખી બળરથી ચાર ભાગમાં વેહવાઈ ગએછે. બળરોની ઊપર ઈંટોથી ચાર કાં મારી લીધાંછે, અને જ્યાં ચારો બળરો સાથે મળેછે તે જગાપર ગુંબજ બાંધી લીધેછે. ઘરો ઘણું કરીને બે માલનાં હોએછે, અને તેઓનાં બારણા ના હુના હોએછે. હરાત ઘણી નજીસ જગા ગણાએછે. ઘણાક નાહુના મોહલાઓ ઊપર ચારકાં મારી લીધાં હોએછે, તેથી અંધારા ગાર દેખાએછે અને કચરો તો એટલો કે આપણને કમકમાટ ધુટોઆ લીનો રેહ નહી. ગદ્યું પાણી જવાને કંઈ મારગ નહી, તેથી બધું મોહલાઓમાં એકકું ધાએછે; કચરો કાણડી નાખવાને કંઈ મોકલણ નહી, તેથી મોહલામાં તરેહવાર બતનો કચરો અને મુએલાં બનવરો પડેલાં રેહછે. એવી જગામાં દરદ તથા દુઃખ હોએ તેમાં નવાઈ શી ? તો જોકે એ જગાની હવા સુખાકારી ગણાએછે.

શાહનો મેહલ ઘણીજ હલકી બતનોછે. એ શેહરમાં ની જુમા મસજદ જે તેરમી સદીમાં બાંધવામાં આવી હ તી તે ૪૬૫) કુટ લાંખી અને ૨૭૫) કુટ ચેહલ્લી, તથા તેમાં ૪૦૮) ગુંબજ, ૧૨૦) બારીઓ, ૪૪૪) થાંગો, અને છ દરવાજા હતા, અને કોતરકામ, સુનેરી દેરાવ, કીમતી ઝવેરાત તથા ખીબા સણગારોથી લપકાદાર હતી. પણ હમણા તે પડતી હાલતમાં આવી પડીછે. એવીજ ખીલ મસજદ જેને મોસલા કહેછે તે પણ ખરાબ થઈ પડીછે, તે એ શેહરની બાહર થોડેક દુરછે. એવું બાંધકામ સુંદર તથા કીમતી માલમ પડેછે. એ ની બાહર એકઝો ચોરસવાર મોટો ચોકછે જેની આ સપાસેની દયાલવર કુલો શ્લોનું કોતરકામ નજરે પ

ડેછે. એની અંદર એક મોટું ગોળ દીવાનખાનુછે જે ને મથાવે મોટો ગુંબજછે, એની પાસેનાં બીજાં તરેવાર બાંધકામમાં લીસ તો મીનારાએ જેનું બાંધકામ કીમતી તથા નાદર દેખાએછે. એ શીવાએ ખીબા બાગ બગીચા તથા બહાર બાંધકામોની નીસાન માલમ પડેછે. બાબર લખેછે કે ૯૦ સ૦ ૧૫. મી તથા ૧૬ મી સદીમાં “હુનીઆમાં એવું ખીબું રોન કદર અને રહીઆમણું શેહર જોવામાં ન આવવું હતું.” પણ હમણા એ શેહર પાંચેઆમાલ થઈ ગએછે.

હરાતની ખીન ક્ષલદરૂપછે. ૮૫૦૦ કુટ ઊંચે થી હરી રૂદ નદીનું પાણી આવેછે અને હરાત શેહર પણ ઊંચી જગાપર હોવાથી તીઆનો શીઆલો ઘણો થડો હોએછે તથા કોટલાક દીવસ સુધી ખરડાં ધાઈ રેહછે. તેમજ બે મહીના સુધી ખરડાં પણ અતીથ હોએછે.

આશગાનીસથાન અને ઈરાનની વચે હરાત હોવાથી બને દેશનો વેપાર વણજ એમાં થઈને બ આવ કરેછે. એજ કારણ માટે એ શેહરને “બંદર” કહેવામાં આવેછે. હુદુસથાન તથા આશગાનીસથાન બાંધી અહીંઆં શાલ, કાલીગલી, ખાંડ, મસાલો, મલ મલ, ઈંટ, કીનખાખ, ખેસ, તથા ચાંમડાં આવેછે. ઈરાન, તુરકસથાન, રૂશીઆ તથા તારતરીમાંથી ચાંદી, ચાહ, સાકર, ખીયારકામ, કાચ, રેશમ, જાણ કપડાં, મખમલ, ઊનની ધાલરીઓ, નમદા, સેતરંજ, સાળ, ધાતુઓ, અને લોહડાંકામ આવેછે. રેશમનો નજદીકજ પાડેછે પણ જેટલું જોઈએ તેટલું નહી. જેટલા તથા મેદાનાં ચાંમડાંઓનાં કગલાં તથા ટોપીઓ બનાવવામાં આવેછે. હરાતની સેતરંજો નર માસ, ઝલકાર તથા રકાગી રંગને વાસતે કીમતી ગણાએછે અને તેઓ તુરકસથાનની સેતરંજની ખરોખરી કરેછે. એક સેતરંજની કીમત દસથી તે હજાર રૂપીઆ સુધીની હોએછે કેસર તથા હીંગ હરાતનો ગુખીઆ વેપારછે. હરાતની વરસની આવક ૩૧૨,૦૦,૦૦૦) ની ગણવામાં આવીછે. અહીંઆં ની વસતી જુદી જુદી બતનાં લોકોનીછે. ઈરાની, આશગાની, તજીક, બલુચી, મગોલ, દયાગીઢી તથા હીંદુઓ વસેછે.

હરાત અલ્લનાં લોકોમાં આરીઆ અથવા એરીઆ અથવા હરોવને નામે જોખખાતું હતું. એ

પરાંત આપણા ઈરાની પાદશાહોનાં તાબામાં ફેરવુંક સુધી હતું અને જ્યારે દરપરે પોતાનાં રાજનાં ભાગીદાર હતા તે ભાગીદારો એરીઆ પરાંત પણ એક ભાગ હતા.

બરતાર.

એક ચાસલી બરાહમણે દીધેલી સીખામણ.

“અરે મરદ, ખોદાના કાયદાને માન આપીને તું એક જોરત સાથે પરણીને તેને તારી બધરી કરીને લાવ; બધરી કર અને હુનીયાની તોલકીમાં એક વશાદર મીંજલશી થા.

“પણ સંભાળથી તપાસ કરજે અને ઊતાવળેથી દરાવ ના કરનો; કાંચેકે તારું ભવીશીય સુખ, તારી હાલની પત્રાંદગી ઊપર આધાર રાખે.

“જો તેણીનો વખત પોશાક અને સંગારમાં થયો રોકાતો હોય; જો તે પોતાની ખુશસુરતી ઊપર ઘણી મથણ રહે અને પોતાની તારીફ ગવાતી સાંખ લવાને ખુશી થાય; જો તે ઘણું હસે અને ચોહાડેથી વાતો કરે; જો તેણીનો પગ પોતાના બાપના ઘરમાં દરેલા નહી રહે અને તેણીની આંખ મરદોના ચેહરા તરફ ખેંચાયતી તીકીઆ કરે, તો, જોડેકે તેની ખુશસુરતી આકાશના ચેહરાખનાં સુરજ જેવી હોય, તો પણ તું તેની ખુશસુરતી તરફથી તારું ચોહાડું ફેરવજે, તારા પગને તેના રસતા તરફ જવા દેતો ના, અને તારા જીવને દેખઈતી (ખેઆલની) લાલચના શંકામાં રક્ષવી દેતો ના.

“પણ જોરે તુંને દીલની નરમ, અને સાલચ લણની અદબવાહી, ગુણવંત અને ચાલાક મનની, અને તારી નજરમાં ખુશ દેખામની મહે, તારે એવી જોરતને તારા ઘરમાં લઈ જજે; તે તારો દાસતદાર થવાને, તારી હંદગીને સખી થવાને, અને તારી દીલપરદ બધરી થવાને લાવેકે.

“અરે, તને ખોદાએ ચોસરી બખશેશ ફીધી છે એમ કરીને તું તેને ગણ; તારી ચાલચલણમાં આ ચા દેખાડી તેનાં દીલમાં તું પેચારો થા.

“તે તારા ઘરની ચેહાણી છે, તેટલા માટે તેની તરફ આદરમાનથી ચાલ, કે તારા ચાકર પણ તેને માન આપે.

“દરાણુ શીવાએ તેની મરજની સાંમણે થનો ના; તે તારી જાંજલીમાં ભાગીઓ છે, માટે તેને તારી જોજ મજાહમાં પણ તારો સાથી કર.

“તેના વાંકને માટે નરમાસથી કપકી આપજે; જુલમ કરીને તેની પાસેથી તાબેદારી માંગતો ના.

“તેના દીલમાં તારો લેદ સોંજે; કાંચેકે તેની સલાહ સાચાં દીલથી નીકલશે, તું કદી પણ તેનીથી દમાશે નહી.

“તેની તરફ આદરમાનથી ચાલજે, કાંચેકે તે તારા ખયાની માં છે.

“જોરે દરદ અને માંદગી તેની ઊપર ગણેલો કરે, તારે માયાથી તેનું દુખ નરમ પાડજે, તારી તરફથી રહેમ અને ચાહાને એક દેખાવ. તેના ગમને નરમ પાડશે અને દરદને મીઠાકશે, અને દશ કાકરનાં કરતાં તે વધારે કારગત લાગશે.

“તેની જાતની નરમાસ અને તેના બદનની નાજુકાઈ ઊપર ખેચાલ કરજે; તેને નખળી નોઈ ને જુલમ ના કરતો, પણ તું તારી પોતાની કસુર ઊપર ઘેવાન કરજે.

બરદ.

ત્રીરીનખાઈ—આ વરસની ગરમી ગયાં વરસનાં જેવીજ હતી; તોપણ આપણને ઘણું શોષણું પડ્યું ન હતું. લોદી કહે છે કે, લોદીનાં તલાવનાં પાણી આખા કુંભઈ શહેરનો ફરી વલીયાં છે અને સઘળી જમીન તર કરી નાખી છે તેથી આપણને ઘણી ગરમી માલમ પડતી નથી.

સાવકરા—તે શીવાએ હું ઘાડું છું, કે ખુબઈ શહેરમાં આ વરસે પુણકળ ખરફ આવોયો હતો અને તે ઘણા સસનો હોવાનાં સખખથી ગરોબ લોદીએ પણ વાપડીયા, તેથી કરીને લોદીને પુણકલ સુખ ગયું હતું.

શી૦—એ ખરફ કુંભઈમાં કાંઈપો લાવતા હશે વાઈ ?

શી૦—ઊતર અમેરીકાનાં ખોસતન શહેરમાં ચોટ ચોટ તલાવોમાં ખરફ ખંધાયે છે અને તે ખરફ કાપીને વાંહાંજ બરીને અહીં લાવે છે.

શી૦—પણ વાઈ, એ ખરફ તે શી ચીજ છે ?

સા૦—ઊતર તરફનાં દેશોમાં કકરતી થંડી પડેછે, તારે તાંહાંના તલાવ, નદી, દરીયાનાં પાંણી ખંધાઈ જાયછે અને એ ખંધાયેલાં પાંણીને આપણે ખરફ કહીએછે.

સા૦—પણ ખરફ તો જલદીથી પીગળી જાય છે. તારે અહીં લાવતાં અને રેહતાં તો સઘળું પીગળી જવું નોંધયે ?

સા૦—હા, પણ જારે વાહાણમાં લાયછે, તારે તેવો ઘણો સંભાલ લેછે, અને ખરફ સઘળું જ થામાં હોવાથી, આસપાસની હવાને થંડી કરી નાખે છે, તે હવા ખંદખસત રેહછે તેથી ખરફ પીગળવું નથી. જારે જમીન ઊપર લાયછે, તારે તેને માટે એક ખના વેલા ઘરમાં મુકેછે. તેની દેવાલ ખેવશી બાંધેછે, કે વચ્ચે હવા રહ્યા પાછેરની ઝરમી અંદર ચેવસ નહીં થાયે.

સા૦—જેમ તંબુ, ગારી અથવા પાલખીને મથાલે ખેવડ પર આવેછે તેમ, કે સુરજની ઝરમી અંદર પસાર નહીં થાયે.

સા૦—હા, તમે આ લખલો આપીશો તે ખરાખરછે.

સા૦—વારૂં, એવું ખંધાયેલું પથર જેવું ખરફ પાંણીની સપાટી ઊપર તરીયા શા માટે કરેછે ? તે એટલું બધું હલકું કેમ ?

સા૦—જારે પુશકળ થંડી પડીયાથી પાંણી ખંધાવા માંડેછે, તારે તેના તરેહવાર પાસાદાર આકાર બનેછે. એ પાસા તરેહવાર રીને આરા તીરા ચોક્ક વાયેછે, અને વચમાં ખાલી જગા રહી જાયછે તેમાં હવા રેહછે, તેથી કરીને તેનું કદ વધારે થાયેછે, અને એટલા માટે તે હલકું થઈને પાંણીની સપાટી ઊપર તરેછે.

સા૦—વારૂં, જારે તલાવ, નદીનું સઘળું પાંણી ખંધાઈ જવું હોય, તારે તે ઊપર ચાલી જવાની અને ગારી ઘોડા ચલાવી જવાની તાંહાંના લોકોને મજા પડતી હોય.

સા૦—નહી, તમે ઘણી ભુલ કરોછો. ખરફને પાંણી કરતાં હલકું ખનાવેલું છે, એમાં કુદરતની શુભી માલમ પડી આવેછે. જો ખરફ તરવું ન હોય અને ખારી થઈને પાંણીમાં ઢુળી જતેતો, પછી તલાવ, નદી, દરીયા એક ખરફને ચોહોટો ઢગ થઈને રેહતે, સઘ

લી માછલી મરી જતે અને સુરજની ઝરમીથી પીગળવાને એટલેતો વીલમ લાગને, કે વાંહાંણુ કદી પણ શરી વલતે નહી. ખરફ પાંણી કરતાં હલકું છે, તેથી જ પાંણીની ઊપરની સપાટી માતરે ખરફ થઈને રેહછે અને તેની હલકાવું પાંણી ખરફ થવું નથી.

સા૦—વારૂં, આપણા દેશમાં દરીયા, તલાવનાં પાંણીનું ખરફ કેમ નથી થવું ?

સા૦—તમને ખખરછે, કે આપણી દુનીયા જો બ આકારની છે અને તે સુરજની આસપાસ ફરેછે. જો દુનીયા જોળ હોયને બદલે એક સપાટ જગા હોય, સુરજની ઝરમી સઘળે છેકાંણુ બરાબર પોહાયે તે; પણ તે ગોલ છે તેટલા માટે થોડા ભાગ ઊપર ગરમી વધારે પડેછે અને થોડા ભાગ ઊપર કમતી પડે છે. દર તરફની જગા ઊપર સુરજનાં દીરણ પોહી ચી વરતાં નથી, તેથી તાંહાં ખારે માસ ખરફ ખંધાયેલું રેહછે. જે જગા ભુમધીય લીટી ઊપર આવેલી છે તાંહાં સુરજનાં દીરણ જોરથી મારેછે, તેથી ખરફ ખની શકવું નથી.

સા૦—હા, અને હવે ઈલાદ આવેછે. તમે આ મલ મારી આગમ વાત દીધી હતી કે લોકો ખરફનાં ઘર બાંધેછે, તે ખરી વાત છે કે વારૂં ?

સા૦—રૂશીઆનો મુશુક ઘણો ઊતર તરફ આવેલો છે, તાંહાં ઘણી થડી પડેછે. એ મુશુકમાં ઈં ૨૦ ૧૭૩૯ ના સાલમાં તાંહાંના શાહજાદાનાં લગન થયાં હતાં, તે વખતે એક ખરફનો મેહલ બાંધી શો હતો, તેમાં ખરફ શીવાએ ખીંગું કાંઈ પણ કામમાં લાવીશ ન હતા. ખરફ એટલુંતો કમણું હતું, કે તેની દીવાલ, છાપરું ઇતીયાદી બનાવી હતી; કેટલોએક ઘર જોશુ સામન પણ ખરફને જ બનાવીશો હતો. વળી એમ કહેછે, કે ખરફની તોપો બનાવવામાં આવી હતી અને વગર ધાસતીએ દારૂ ગોરા મુઘાં શેરવામાં પણ આવી હતી.

સા૦—તમે કહેછો, કે પાંણી ખંધાતાં તેનું કદ ઘણું વધી જાયછે. તારેતો, જો ખાટલીમાં ખંધખસત પાંણી ભરી રાખીયું હોયેતો, ખરફ થતાં તે કદમાં વધીને ખાટલીને ભાંજ નાખે.

સા૦—હા, આ તમારો વીચાર ઘણો અકલમ છે, અને એના લખલો ઊતર તરફનાં દેશોમાં વારેથ ડીએ જોવામાં આવેછે. સત્વીરઝરવાંડક અને ખીન્

દેશાનાં પાણી ઊપર ખાણમાં પાંણી રહી ગયેલું ખંધાયાથી, ખડકનાં તુકડે તુકડા થઈ જાયે છે અને ઘણી વેલાતો તોપનાં જેવા આવાજ થાયે છે.

સી૦—શું કુદરતની છુપી છે, કે પાંણીને ઘડે ગારાનાં જેવું જોર આપેલું છે.

વારૂં, આપણે ગલાસ ઈયા ધાતુનાં વાસણમાં પાંણી રેડીને અંદર ખરફ નાખીએછ, તારે ગલાસ તથા ધાતુનાં વાસણની બાહરે પાંણી જાણે દવની મીસાલે કુટી નીકલીયું હોય તેવું લાગે છે, તે શું હશે ? પાંણી તો અંદરથી બાહરે કદી કુટીતો નીકલે નહીં.

સા૦—હા, અંદરનું પાંણી બાહરે કુટી નીકલતું નથી. તમને ખગર છે, કે આપણી હવામાં હમેશાં પાંણીનો ખાફ રહે છે. હવે જારે પાંણી ખરફથી થંડુ થાયે છે, તારે ગલાસ અથવા ધાતુના વાસણની આસપાસની હવા પણ થંડી થાયે છે અને હવામાં જે પાંણીનો ખાફ છે તે થંડો થયાથી, દવની મીસાલે વાસણ ઊપર વલગે છે.

સી૦—હા, હું જો ખરાખર સમજી. પણ વલી તે ઘણાં જો એક ચાચરત જેવું જોયું. જે હાથમાં ખરફ લીધું, તેવો ખરફ માટેથી ખાફ નીકલવા લાગે. હું અજબ ઈર્ષ્ય, કે પાંણી કંઈ ઊકસી જી નથી, તારે ખાફ ઠાંઠાથી આવીયો; જો મને સમજ પડતી નથી.

સા૦—જે તમે ખાફ જોયો તે હવા માટેનો ખાફ હોય. જારે ગરમી હોયે છે, તારે હવામાં આપણી નજરે ખાફ માલમ પડતો નથી; પણ જારે ખરફ હાજર હોયે છે, તારે આસપાસની હવાનો ખાફ જરા થંડો પડીયાથી જલદીથી નજરે પડે છે, જો વધારે થંડી લાગીતો ખાફનું પાંણી ખતી જાયે છે. ખીજો દાખલો આપીને તમને જો ખરાખર સમજાવું છું. થંડીનાં દીવસ ઊપર તમે ઘોડાને દમ લેતાં જોયો હો, અને તેના મોઢા માટેથી વરાળ નીકલતી માલમ પડે છે. તે મજ તમે તમારા પેતાના મોઢા માટેથી ખાફ નીકલતો જોયો હો. હવે જો શું ખનાવે છે, ગરમીના દીવસ ઊપર તો જો માલમ પડતું નથી. આપણે હવા જે દનજ ઈને બાહરે ફાણડીએછ, તેમાં પણ પાંણીનો ખાફ આવે છે. જારે આસપાસની હવા થંડી હોયે છે, તારે આપણાં મોઢામાં માટેથી નીકલતી હવાનો ખાફ જરા થંડો થયાથી નજરે પડે છે.

સી૦—હા, હવે મને ખરાખર સમજ પડી, અને હવે કંઈ અજબ જેવું લાગતું નથી.

પણ મને એક ખીજો સવાલ પુછાયો છે. આ પછે તાંડાં ખરફનું પાંણી રાખવાનો ધાતુનો કુજો છે તેમાં શું ગુણ છે, કે તેથી ઘણા કલાક લગી પાંણી થંડું રહી શકે છે ?

સા૦—જો ધાતુના કુજામાં એક જુદી તરેહની ખનાવત છે, જેમાં બે પતરાં આવે છે અને વચમાં ખાલી જગા છે. જેમ ખરફ રાખવાને માટે ઘર ખનાવે છે તેજ પરમાંજો જો પણ ખનાવેલું છે, કે વચરેની હવા બાહરેની ગરમી અંદર આવવા દેતી નથી.

સી૦—હા, વારૂં, ખરફ પીવામાં ગરમ કે થંડું ?

સા૦—હાલ મારે કંઈ છે, તેથી ખીજો જોગવાઈને સમજાવશ.

મારી એક સાંજની ભેટનો અનુભવ.

ગરીબોમાં નગરે પડતા દેખાવ.

મુંજઈમાં એક દીવસે મારાં એક ગરીબ સગાને મળવા ગયો હતો. તે ઘણાં વરસાદ પુર જોરથી વરસતો હતો રસતાઓ ઊપર તેમજ મોઢાલાઓમાં કાદવ તથા કીચક બેહુલ થયો હતો. મોઢાલાઓ જાં હાં ગતરોની ખરાખર મોઢાવણ નહીં તાંડાં પાંણીના ખખેલીયા ભરાઈ રહેતા હતા અને તેમાંથી ખરાખર બદો નીકલતી હતી. વલી મોઢાલાઓ એવાનો સાંકડા કે લાંચો સુરજનું તકડું નજરે પડે તેથી પેલા ખખેલીયા નજીક દસ વીસ ઘણાં સુકાઈ રહેતા હતા; અને એટલા અરસામાં બદો મારતી વરાલ આખા મોઢાલાઓમાં પંદરાઈ નાલવાનોની અંદર રોગ અને દરદ ઊતપન કરતી.

આવા સાંકડા મોઢાલાના એક ઘરમાં હમારો ભત્રાં પણ નાચાર સગાં રહેતાં હતાં. જો ઘર તરણ માલનું હતું, અને તેમાં છાત્રાત ભાડુનો સંકારાથી રહેતાં હતાં. તેમાંના તરણ ભાડુનો નાચાર લીધવાજો હતો. આ ઘરની ખંડડી ઘણીજ નાણની તથા અંધારી હતી એટલુંજ નહીં પણ હવાજોડી અને શરદ હતી અને તેમાં હવા આવવાને માટે આખાં ખારણાં લીધાં જો એક ખારી પણ ન હતી. આવી સાંકડી અને અંધારી

ધારી ખડકીમાં અડકાએલી ચોરતોની હેલકીઓ બાહુક દીસતી હતી.

આ ઘરમાં મેસતાંજ સાંજના તે દીવસે નીચે એક બલતી બતી નજરે પડી. બતી નોતાંજ મનમાં એવો વીચાર આવીઓ કે અંધારાને સાડું આખો દાહાડો બતી રાખવી પડતી હશે, પણ મારા તે વીચારમાં હું કળાયો, કેમકે બતીની નજદીક એક શરેલી સેતરન લના દુકડા ઉપર એક બુધી દોસી વીલાપ કરતી બેઠેલી મેં જોઈ. આ દેખાવ જોઈ મારું હૃદયું ભરાઈ આવીયું અને હું મારાં સગાંના માર ઉપર ચડી ગયો.

ઉપર જઈ ખખર અંતર પુછું શું એટલામાં એક પારસી ડાકટરને મારાં સગાં દીનબાઈની વહુ આ લીબાઈની છાતી તપાસતાં જોયો. પુછતાં માલમ પડીયું કે તે આજ કેટલુંક થયું ઠંડાથી હરંન હતી તે અવાર નવાર ચલાવી આ કીધું—ઠંડો વધીજઈ છાતીપરથી લોહી પડવા લાગ્યું અને હમણાં છાતી ઘણીજ દુખે.

ડાકટરે દવાઈ લખી આપી અને પછે મેં છ' બરેજમાં તેને પુછીછું કે સું દરદહે ? તે ઉપરથી તે બોલીઓ કે હકીકત ઉપરથી માલમ પડે છે કે ગરીબી હાલતને લીધે બીચારાંઓને આવાં કેદખાંનાં રહેવું પડે છે અને અવાર નવાર આ ઘરમાં એક બે ભાડુતો ને તાંહાં મરણ થવાને લીધે ખડકીમાં અડકાએલાંઓ ને માટે હેલકી માંડી નહી સકાએ તેથી બીચારી આ લીબાઈને સીતાંજ જમીનની ઉપર એક ધોરીઆનાં કટકા ઉપર કેટલાએક દહાડા સુવું પડીછું હું તાં હાંથી સખત સરદી લાગી અને ઠંડો થયો. મરી બી હાલતને લીધે તથા બેપરવાઈથી ચલાવી આ કીધું અને હાલ તપાસતાં બહીનો બુરો રોગ લાગુ પડીયો છે એવું માલમ પડે છે. હજુર એ રોગની શરૂઆત છે તેથી મને આશા છે કે જો ખરાબર દવા દાડ કરસે તો એ રોગ વધારે અસર કરશે નહી અને સાડું થશે.

આ ડાકટર તેની વાતચીત ઉપરથી મને ધરમાલુ નજર આવીયો અને તેમજ આ મારાં સગાંઓની નાચારી હાલત જોઈ કાંઈ "શી" લીધી નહી અને દવા ઘડુ પણ મુશ્કેલ આપવા લાગો.

ડાકટરની સાથે વાત કરતાં કરતાં હું નીચે સુકવા બેઠીયો તેવામાં જોઈએછતા પેલી બુધી દોસી જેની તરીસ વરસની જુવાંન છોકરી થોડાજ દીવસ થયા મરી ગઈ હતી તેનાં પથરોની આગલ રકતી બે

હી હતી, તેનો જીવ ફરી આવીઓ હતો અને આસપાસ એક બે ભાડુતનીઓને તેની સારવાર કરતી જોઈ. એક ભાડુતની બોલી બા ડાકટર આટલાં દોસાંને જોતા જાવો, બીચારાનો જીવ ફરી આવીઓ છે અને આંખ ઘડું કરાં જેવું થઈ ગયું છે.

ડાકટર બીચારો ખરોજ ધરમાલુ તેથી એક ઘેલકી મંગાવી તે દોસાંને તે ઉપર સુવડાવી આં અને તરત મેતાને તાંહાંથી દવા મંગાવી પાઈ. બીચારાં દોસાં જરાવારમાં હુશીઆર થયાં અને આંખમાં ગરમી ધારી પેઠે આવી એટલે પાછાં મેતાનાં સેતરનનાં કટકા ઉપર જઈ મેસવા માંગીછી. મેં તથા ડાકટરે તેવનને વારી આં અને જવા નહી દીધાં. તે ઉપરથી દોસાં મેલકી ઉપર બહીને બેઠાં અને આં ખમાંથી નવધાર પાંણી વરસાવી બોલી આં. "બાવા આ દુનીઆમાં મારું દુખનું સાંભલનાર અને મને દીલાશો દેનાર કોઈજ રહેતો નથી. મારું દીલ છેક ભરાઈ રહેલું છે તેથી તમારી આગલ ખાલી કરૂં છ" એમ બોલી એક નીસાસ મુકી તે બોલી "અરે મારી ધોરણ—મારી જરી, તું વગર હવે હું કેમ દાહાડા દાહાડા—હવે હું કાણને ખારણે જવશ—મારી પુરીજ કંમળખતી થઈ." એ ઉપરથી મેં દોસાંને કેટલાએક દીલાસો દીધો અને બીજાં ફરજંદો હઈઆત છે કે નહી તે પુછવા લાગો, તે ઉપરથી દોસાં બોલી આં. "બાવા ફરજંદો ખાર હતાં અને ખારો મોઢાં જુવાન પાહડ જેવાં થઈને મરી ગયાં તેમાં આ માડું છેવું જલેવેર, મારી છેલી આશા તેથી મારી પાસેથી છીનવી લીધી, હવે હું સંધી રીતે નાંચાર થઈ ગઈ છું. મારી ઉપરની કાંહાંની સું કેહી કે બાવા મારા આક પાહડ જેવા રરતા કમાતા પુતો અને તરણ વીસથી પચીસ વરસની છોકરીઓ હજો ખંખાતથી યુંઈ આવી વસીઆખાદ જુજરી ગીઆં. મારો ભરથાર મરી ગયો, મારાં છોકરાંનાં છોકરાંઓ મરી ગયાં તે સંધું મારી છાતી ઉપર પથર મુકી મેં સેહી, પણ હવે જારે મારી એકપુરી દીકરી જે આ દુનીઆમાં મારી છેલી અસરકાંમત હતી તે બહી ગઈ તારે મારી સંધી આણા—મારો સંધો દીલાસો જતો રહેવો, હવેતો ખોદા મારી તરત દાદ લેતો સાડું." એમ બોલી વહી દોસાં બહીને જમીન ઉપર નીચે બીજાંદોસાં સેતરનનાં કટકા ઉપર જઈ મેસવા માંગીછી. હજોએ

વહી અટકાવીઆં, તે ઊપરથી ખોલીઆં કે ખાવા મા-
રી સુના ચાહર જેવી છેકરી આ પથરની લાલ ઊપ-
ર સુઈને ગેઈ ને હવે હું ઘરડી માંજે સું ખીછાંનાં ઊપ-
ર સુઈ ? નહા રે ખાવા એ મારેથી બને નહી. દુની
આંખી મને પીખો નાંખે. એ ઊપરથી મેં સમજા-
વા માંડીછું કે દોસાં તમારી ઊપર આ દુનીઆમાં ઘ-
ણુંજ ગુજરીગય. તમારું દુખ ખરેખર દીસે ધરવા
નૈગછે, પણ મને પુછવા દેવો કે તમે કેટલા દા-
હાદા મુઠી આ સરદીની સોતાંન જમીન ઊ-
પર પડી રહેશો ? આ જગીઆ એવીતો સોતા-
ન અને ખરાખળે કે તમારાં જેવાં ધરડાંનેતો જ
લદીથી કાઈળી દરદ ઊપર નાખી દે. તે કરતાં
હવે તમારી આજીબાજીએ એવું કોઈ નથી કે તમારી
ચાકરી શકે અને એકખારગી હોયળી તોખી તે
આને મેહનતમાં નાખી તમારી ઊપર કાંઈળી દુખ ખેં-
ચી લેવું ચુનાસેખ નથી. તમારી પાસે હાલ કાંઈ ને
ગવાઈળી નથી કે તમારું પુરું પાડતાં દવા દરૂને માટે
કાંઈ શજલ પડે. વહી તમે વીચાર કરોછો કે તમારાં
વાહાલાં પથરની લાલ ઊપર સુઈને ગીઆં ને હવે
તમે ખીછાંના ઊપર કેમ જઈને સુવો, એ વીચાર
તમારો તદન ગલતછે. જે તમારાં સવરગવાસી થયાં
તેઓતો તે દહગરની દરગાહમાં કુલના ખીછાનાં ઊપ-
ર જઈને સુતાંછે—તેઓતો પોતાના માલેક અને ઘણી
અને ખરૂં પુછેતો પોતાના પીતાલની પાસે જઈ પુ-
શીધો ખેડાંછે. તેઓનું રૂહ તમારા વીલાપથી નાપુશ
રહેછે. તમારી બંદગીથી તેઓ પુશાલ રહેછે તેથી
ને તમારાંમાં તાકાત હોયતો હીદીને તે સાહેબની એ
ખાદત કરો. દુનીઆં તમેને પીખી નાખશે એ વીચા-
ર પણ ખોટોછે. કેટલાંએક લોકો એવી વખતે ખાવા
પીવાનું છોડી દે છે અને ગોયા ખુદના નીચગાની
સાંખે થઈ સકતાં હાથ એવું નુકું દોલ ઘાસેછે. મા-
લુસને જોરાકની જરૂરછે. જોરાક નહી લીધાથી મા-
તર બાહરની દુનીઆને પોતે ગમગીનીમાં ગીરક્ષતાર
છે એવું દેખાડવા માંગેછે. આપણા વાહાલાંઓના
મરણની ગમગીની કાંઈ દુનીઆને દેખાડવાની નથી.
જેવો દુનીઆને દેખાડવા માંગેછે તેઓ કુટેછે—તેઓ
જોરાક નહી લેવાનું દોલ ઘાસેછે. તેઓ નાચકતીવાં

આંજીછે. દોસાં તમેતો સમજીછે, તમારી ઊપર શંકુ
વીતી સુકુંછે તેથી જેમ નીચે ખેસીને તમારા ખોદાને
તેમજ તમારાં વાહાલાંઓને ઇઆદ કરોછો તેમજ ઊ-
પર ખેસીનેખી કરી શકશો.

આ મારો ખોલાશો દોસાંને મનપતીજ લાગે
તેથી હીદીઆં અને બંદગી કરવાને વાસતે પોતાના એ
કાંત ઓરડામાં ઊપર ગીઆં.

આ બાદ કાકટર પોતાને ઘેર ગયા અને મેં
પણ મારાં સગાંની ખખર અંતર લેઈ રખાયુદ લીધી.

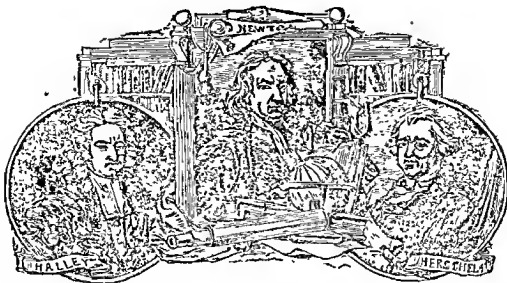
બેનો તમારો તકીઓ.

બેનો તમે તમારી કારીગીરીના નસુના ઘખ
લ એક સોનીતો તકીઓ ખનાવોછો. તે તકીઓ આ
પણાં રૂકાં મનમાં કેટલા રૂકા વીચારો આણી સફે ?
આપણે અવતરીએ છઈએ તેવોજ આપણા પેહેલો ત-
કીઓતો ધરથી માંજે. ખીજો તકીઓ માંજેનો
ખોળોછે. તરીજો તકીઓ દુખ સુખનું ખીછાંનુંછે.
અને એથો અને આકેખતનો તકીઓ જે ઘોર તે
પાછી પુરૂથવી માતાજી.

આપણી જાંઘીનો એવો હવાલ નોંધને સેખ
સારી રહેછે કે “મકુન તકીએ ખર જોખરે નાપાએ
દાર” — કે આ નાપાએદાર જોખર ઊપર નું તકી
ઓ ના દર — ઇઆને પાએદારી વગરની શાંતી જાં-
ઘી ઊપર જાહુજો આધાર રાખીઆના કરતાં પેલી
જાંઘાંનો ખખાંનો હાંસલ કરવાની કોસેશ કર. એ
નસીએત નેટલી વખત ખોલાએછે તેટલી વખત ખો-
લનાર તથા સાંભળનારના ધીઆન ઊપર નો ખરો
ખર અચર કરતી હવેતો આદમનાં ખખાંની હાલત
જેવીછે તેવી થાતે નહી.

નોંવારે નોંવારે તમે તમારી નજરે નોંવારે કે
દારાં અને જમશેદ જેવા વાહાલાહ ગુમ થાઈ ગયા
છે, અને તારાજનો કરનાર સીકનદર પોતેથી તા-
રાજ યાયા વગર રહેઓ નથી; તેવારે તમું તમું જ
મીન થઈ આપણા થોડા દહાડાના પરોસીઓ અં-
ખાયે શા માટે લડીએ ? ને એક લેખે નોંસોતો તેઓ
આપણા મેહમાનછે — ને ખીજી રીતે નોંસોતો તમે

હાલી—નીઊટન—હરશલ.

એક જાનર વડનું ઓડ, જેનાં અરધા કોશ ઘે
રાવાનાં છાંએઆ તલે હજારો મુસાફરો આરામ અને
આશાએશ મેલવેછે; જેનાં પાન પાતરામાં હજારો પં
ખીઓ વાસો કરેછે, જેનાં મુઠીઆં મધાલેથી જમીન
માં બાઝી મધાલાનાં ગુંખજમાં વધારો કરેછે, જેની
ચોટાઈ ખાદાની કીરતીને જેખ આપેછે, તેને એટલે
ખાહર ફેમ મળીઓ હશે ? જે જમીનમાં તેનું થક તે
ની મદદથી, આસપાસની હવા જે હાલીઓને રમતી
ગમતી રાખેછે તેની મદદથી, વરસાદ જે પોતાનાં ટી
પાંથી પાંદડાં લીલાતરીનો સણગાર આપેછે તેની મદ
દથી, અને વખત જે નણવાં બીને ઊંધારોને દખદ
ખા ભરેલું ઓડ બનાવેછે તેની મદદથી, એને એટલે
ખાહર મહેઓછે. તેમજ જ્યોતીશ શાસ્ત્રને ખાહરમાં
લાવવાને તરેવાર મદદની જરૂર હતી. એમાં મદદ
નીચ તરેવાર શખસો થઈ ગએઓછે. પીથાગોરસ, ક્રી
પરનીકસ, કૅપલર, ગેલીલીઓ, તેઓમાનાં ગ્લક્ટા
તારાછે. પણ હાલી, નીઊટન, હરશલ તેઓમાં સુરી
અ ચંદ્રમાનું તેજ ધરાવેછે.

એકમંડ હાલી એક વખણાએલો જ્યોતીશ શા
સ્ત્રી, લંડનમાં ઈ.સ. ૧૬૫૬ માં જનમેઓ હતો.
નીશાખમાં જ્યોતીશ શાસ્ત્રપર એનું મન લલચાએછી.
૧૬૭૭ માં એ મદરેસામાં દાખલ થયો તેની આગમ
ચતો એણે હાકા ચંત્રની સોએની ચાલ વીશે અવલોક
ન કર્યાં. મદરેસામાં ગણીત શાસ્ત્ર તથા જ્યોતીશ
શાસ્ત્રનાં અભીઆસમાં એણે પોતાનું મન રોકીછી.

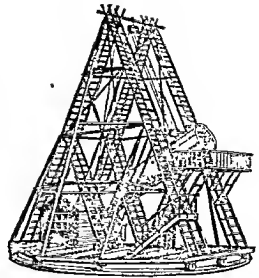
૧૬૭૬ માં એણે પોતાનો પેહલો રસાલો ગરેહની
ગતીનાં રસતાની ખાખદસર ખાહર પાડેઓ. એથી
એની આખરૂ વધી અને એ તરતજ રાજાની નજર
માં આવીઓ. તેણે એને દખથીણુ દીશા તરફનાં તા
રાઓનું અવલોકન કરવાને સેનટ હકીને મોકલેઓ.
ખે વરસમાં એણે એ કામ ઘણી મેહનતથી પૂરું કીધું.
તારપછી એને રાયલ સોસાએટીનો મીજલસી પસંદ
કરવામાં આવીઓ. ૧૬૮૬ માં યુરોપની મુસાફરી
કીધા પછી એણે એક મોટા માણસની છોકરી સાથે લગ
ન કીધાં. લોહચુંબકનો સોએ ખાખદની કલપનાપર
એક ચોપડી એણે છપાવી. જેમાં આપણી પરથીનીનાં
જોલાને એક ચોહડું લોહચુંબક એ મળેછે, જેના ઊત્ત
ર અને દખથીણુ ધરૂવ તરફ ચાર છેડાછે એનું જણા
વેછે, અને હાકાચંત્રની સોએમા જે ફેરફાર થાએછે તે
એઓના નોરથી એમ કહેછે. એનો ખાપ જે મા
ખુનો ધંધો કરતો હતો તેણે દીવાલું કાહડેઆથી એના
અભીઆસમાં ખલલ પડી, પણ ચોહડું રહીને ગરેહની
ગતી વીશેનાં કાયદાની તપાશ કરવા માંડી. એમી
એને નીઊટનની મદદની જરૂર પડી; નીઊટને જે તેાં
ની ખાગત સવાગત કરી તેથી તે ખહુ ખુશી થએ
ઓ. નીઊટન અને હાલી વચ્ચે દાસતીનો ગાંઠ ખ
ધાએઓ અને નીઊટનનો એક ગરંથ છપાવવાને હા
લીએ ખનતી કોશ કરી. ઈ.સ. ૧૬૮૬ મા
હાલીએ પવન, તથા ચોમાસાં વીશે નીખંધ ખાહર
પાડીઓ. વલી દરીઆનાં પાંણીની વરાલ થઈ તે

હવામાં કંમ મલી જાએ છે તથા વરસાદ કંમ પડે છે તે વીચે ઈં ૨૦ ૧૬૯૧ માં એણે એક ચોપડી છપાવી. વલી ગરેહનો મેલાપ કંમ થાએ છે તથા તેથી સુરીઅ પુરથવીથી ફેરવો દુર છે તેની ગણતરી કંમ થાએ તે વીચે એક ચોપડી કાઢાઈ. ૧૬૯૨ માં હા કાયંતની સાથ વીચે એક ખીન્નો નીખંધ બાહર થાડીઓ. અને તેમાં જે તેણે લખીયો હતું તેની ખાતરી કરવાને રાજા વીલીઅએ તેને એક વાહાણનો કપતાન બનાવી ૧૬૯૮ માં બાહર ચોકલેઓ. પણ આફરીકા અને અમેરીકા તરફ ફરેઆ પછી એના માંણસોએ શીસાદ કીધા તેથી તેને પાછું ફરવું પડેલું. પણ તે પાછો ખીલ વખત બાહર નીકલેઓ અને પોતાની અજમાએશથી પોતાના વીચાર ખરા છે એવું સાબિત કીધું. એની ફતેહને વાસતે રાજાએ તેને જનમ સુધી દરીઆઈ શેજનાં કપતાન દાખલ અરથે પગાર આપતો કીધો. જરમનીનો શાહ વાલમેશીઆના કીસરાપર એક બંદર કાઢકવાનો વીચાર રાખતો, તેથી ઈંગ્લંડની રાણી “એન” ની ભલામણથી હાલીની સલાહ તેણે લીધી. શાહ તેને જોઈને ખુશી થયેઓ અને પોતાનાં આંગલાંપરની હીરાની વીડી કાઢી તેને ભેટ કીધી. તારપછી એને લુખીતીનો પચોશેસર આ કસશેરકની મદદેસામાં રોકવામાં આવીઓ. તી આં એને ફેલાક ગરંથ રચેઆ. ઈં ૨૦ ૧૭૧૩ માં રાયલ સોસાઈટીનો ચેકરેરી એને રેકવીઓ. ઈં ૨૦ ૧૭૧૯ માં એણે જ્યોતીશ શાસ્ત્રના પડાની ખુરશી મલી, અને જોકે તે વખતે એ ૬૪ વરસની ઊમરનો હતો તોપણ કોઈ મદદગાર વગર એખલો એ અવલોકન વીશ વરસ સુધી કરેઓ ગયેઓ. ૧૭૨૭ માં એને લખવો થયેઓ તોપણ વીડીઆ હાનર ઊપરથી એણે પોતાનું મન દુર કીધું નહીં. ઈ. સ. ૧૭૪૨ માં ૧૪ મી જાનેવારીને દીને ૮૬ વરસની ઊમરે રોહંથી મરણ પામ્યો. ધુમકેડુઓ સુરીઅમંદાની સાથ ફરે છે તથા તેઓ સુરીઅની આસપાસ ફેરવે વખતે ફરે છે એવું સંજોગો રેકલું સાબિત કરનાર હાલી હતો. એક ધુમકેડુ એના નામથી ઓલખાએ છે; કારણ કે તે પાછો કે આરે દખાલે તેની ગણતરી તેણે આગલથી કીધી હતી. હાલીનો વખાણમાં તવારીખ લખનાર કહે છે કે “હુંએ વીચારીયો હતું કે હમારો વીશય તેને એક જ્યોતીશ

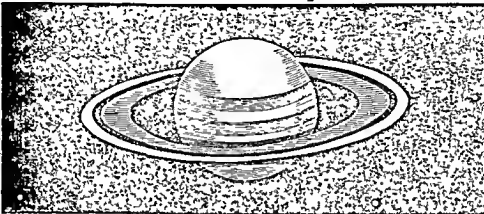
શાસ્ત્રના વગ્ર તરીકે, એક ખુદતી તવારીખ બાણનાર તરીકે, એક ભણેલા પંદીત તરીકે, અને એક શીલસુક તરીકે, બાહર કરવાસર જરૂરના છે, પણ તેની છાંદગીની તવારીખ પરથી હુંએ તેને એક સંજોગો સરસ ના વીક, એક વખાણાએલો સુસાર, એક શક્તીવાન ઈજનેર અને એક રાજ્યઅધીકારીને મલતો રાખસ, જે ઈને અબજોખ થયેઆ વીના રહેતા નથી.”

વીલીઅમ હરશલ, એક નામકીત જ્યોતીશ શાસ્ત્રી, ઈ. સ. ૧૭૨૮ માં તારીખ ૧૫ મી નવેમ્બરે હાનોવરમાં જનમેઓ હતો. પાંચ છોકરાંઓમાં એ ખીજો છોકરો હતો અને તેઓને સરવેને તેઓના બાપે ગવઈઆનો ધંધો જે પોતે ચલાવતો હતો તે શીખવેઓ. અઢાર વરસની વયેનો થયેઓ તારે એના દેશની રીજમીટના ખેંડમાં માફરી રાખવામાં આવીઓ; પણ તીઆં કંઈ વધવાની આશા ન હોવાથી ઈંગ્લંડમાં પોતાનું નસીબ અજમાવી જોવાને ઈ. સ. ૧૭૫૭ માં આવી રોહંચેઓ. અહીંઆં ફેલ્કીક અડચણો ભાગવેઆ પછી એને જુદી જુદી જગ્યા મેલવીઓ. જે ઓમાં એક લશકરી ખેંડ શીખવવાની, ખીલ દેવલમાં આરબન વળકવાની, તીલ બાહરમાં થતા ગાયણોની ચાકરી હતી. એવી વખતે એણે ગણીત શાસ્ત્ર શીખવામાં પોતાનો ફરસુદનો વખત રોકેઓ અને જેમસ ફરસુદનની જ્યોતીશ શાસ્ત્ર વીચે લખેલી ચોપડી પર થેઆન દાખવીયો. જ્યોતીશ શાસ્ત્રની પુર ખુશી સમજવાને એક દુરખીન ઘણી મેહનતે એણે પોતાને હાથે ઈ. સ. ૧૭૭૪ માં ખનાવી. એથી ખરહુપતી ના ચંદરમાં તથા સનીસયરનું કુંઠાલું એ જોઈ શકેઓ. તોપણ એથી વધારે સરસ દુરખીનો ખનાવવાને એણે તજવીજ કીધી અને પોતાની ખાતરીની એક મલી તીઆં સુધી એણે ૪૨૦) દુરખીનો ખનાવી. એ દુરખીનોથી જે એણે અવલોકન ફરેઆં તેઓ ઈં ૨૦ ૧૭૮૦ માં બાહર પડેઆં. તેમાં ચંદરમાના પરવતોની ઊંચાઈ વીચે તથા ખીજાં ચીતારા વીચે પણ હતાં. ઈં ૨૦ ૧૭૮૧ માં એણે એક ગરેહ શોધી કાઢેઓ જે હમાણા “યુરાનસ” ના નામથી ઓલખાએ છે. એ શોધથી એ નામકીત થયેઓ અને તીજાં છાંદગી રજા રાજાએ એને સુઝારો આપી જ્યોતીશ શાસ્ત્ર પર પોતાનો વખત ગુનારવાને શક્તીવાન કીધો. તારપછી એણે ખીલ ફેલ્કીક શોધ કીધી અને ઈં

સં ૧૭૯૯ સુધીમાં ચુરાનસ ગરેહની આસપાસ ફરતાં છ ચંદ્ર રમા શોધી કાઢેલા. તીજા છ આરજની તરફથી નાણાની મદદથી એક ગોડી ચાલીસ ફુટની દુરબીન બનાવી જેનું વજન ૨૧૧૮ રતલ હતું અને જેમાંના કાચનો વીઆસ ચાર ફુટ હતો તથા તે કાચની બાકઈ સાડા તરણ ઈંચની હતી. એ પેહલો ગોડી દુરબીનનું અને પાસે ચીત્ર આપીએછે. એ દુરબીનથી એ છે સનીસચરની આસપાસના છઠ્ઠા અને સાતમાં ચંદ્રમાની શોધ કીધી, તથા તે ગરેહપરનાં ડીખાં, તેની આસપાસના પટા, અને ધરૂવ તરફથી તે ચપડેછે એવું તેને માલમ પડેછે. નીચે નું ચીત્ર સનીસચર ઘરેહનું છે જેની આસપાસના સાતે ચંદ્રમા જોવામાં આવેછે તથા તેનીજ આસપાસના કુંડલામાં જે પટા દેખા એછે. એ પટાઓ વીશે તરેવાર કલપના કરવામાં આવેછે; પણ

હજુર સુધી ખાતરી ભરેલા જો લાશે મહેઆ નથી. ઈં ૦ સં ૧૮૨૦ સુધી એ છે ઘણાએક ની ખંસે બાહર પાડે આ. ચુરપ અને અમેરીકાની સર

બીમર સુધી એ ક સરખો વખત ગેહનતમાં રોકે આ. એણે બધા મહીને ૫૦૦૦) નવા તારાઓ શોધી કાઢેલા. ઈં ૦ સં ૧૮૨૨ માં, ૨૫ મી આ

વે વીલીઆ હોનરની મંડલીઓએ એને પોતાનો સલા સદ કરી માન આપીછે. તારપછી બીજા તરેવાર મા ન ભરેલા એલા એને મહેઆ, અને પોતાની છુટી

ગસડે, સર વીલીઆમ હરશલ સવરગવાસી થયેઆ. સર અઈએક નીશીટન વીશે અને આવતા આંકમાં લખયું.

મકરખોર કુતરો.

જેમ માણસમાં શેલ હોએછે, તેમ કુતરામાં પણ હોએછે. માણસ અકલના જોરથી તરેવાર ફરેજ ર એછે, તેમ કુતરો પણ રહેછે. હવે એવું કેહવામાં આવેછે, કે માણસની માફક કુતરામાં સમજણ શકતી એથ વા વાચ્ય નથી. એમજ હોએતો તરેવાર રીતે કુતરો આપણને ઠગવાની વેતરણ કેમ કરેછે તેનો વીચાર આપણીથી થઈ શકતા નથી. એમા સમજણ શકતી કે નહી તે વીશે હલક તરત આપણને વીચાર કરવાની જરૂર નથી. એના ઘડપણુ વીશે તથા એ ની નીમખહલાલી વીશે તરેવાર ઘાખલાથી ચોપડીઓ લશ્વછે પણ એનાં શેલ તથા લુચાઈનાં ઘાખલાની નો

ધ આપણા જોવામાં આવતી નથી. વાસતે તેવા થો યાક ઘાખલા જે માલમ પડીઆછે, તે બાહર કરવાની અમારી ઇચ્છાછે.

અસલી જમાનાથી કુતરો ભરવાડને તથા ખેડુ તને મોડું ઊંપીઓગી બનવર થઈ પડીછે એવું આ પછે સરવે બાંણીએ છીએ. અને અસલથી તે હલ સુધી ખકરાંની તથા ખેતરોની મોડી કરવામાં પોતાનાં ઘણીના રેવા બળવેછે, તથી બંને એવાંજ કાં મને વાસતે ખુદરતે સરજીઓ હોએ, એવું માણસ ગુમાન લઈ જાયછે. પણ આપણને ઇઆદ રાખવું જોઈએ, કે કુતરાને કેલવણી આપીઆ શી

વાંએ તે આપણને ઊપીઆગી થતો નથી. કે
લવણી મલીઆ પછી પણ એ કોઈ વાર પોતા
ની જાત પર જાએછે અને અસલી ખવાસ છુપી રી
તે પુરો પાડેછે. ગમે તેવું સાડું ખાંણું ઘેર મલતું હો
એ, તોપણ કોઈ વખત તેને કાચાં તાંબાં માંસને ખાવા
નો એટલોતો શોખ થઈ આવેછે, કે, તે ચેલવવાની આ
જાએજ જેવી યુક્તી કરેછે. પોતાના ધણી જો ભરવા
ડ હોએતો તેને તાંબાં કંઈ બકરાંનો રોટો નથી હોતો;
તોપણ તે એક પર તરાપ મારવાનો વીચાર કરતો ન
થી. એ ખીચારો પોતાના પડોસીના માલ તરફ પ
ણ આડી નજર કરતો નથી. એ ઊપરથી વાડું એ
એમ નહીં વીચારતો હો કે જેનું હું ખાકીયું તેનુંજ નુ
કશાન કરવું અનધાર્યારતે ? નહીં ખાઈ, એનામાં એ
થી વધારે દાહપણું છે. એ સારી પેઠે સમજેછે કે ધણી
ની ચાકરી કરતાં પકડાવશ; તેમજ પડોસીને તાંબાં
પણ આહખીતો હોવાથી પકડાવાની ધાત્રી રાખેછે,
અને એવી રીતે પોતાના ધણીના તથા પડોસીના નુક
શાન વીશે વીચાર ન કરતાં પોતે સજામાંથી છુટો થ
વાનોજ વીચાર કરેછે. તેથી એવાણ ઘણા કુરના ભરવા
કના એવાં તરફ છુપી રીતે રસતો ધરેછે અને તાંબાં જ
ઈ એક શીકાર કરી, પોતાની ખાએજ પુરી પાડી, નાહી
ધાઈ, જાંણે કશામાં છેજ નહીં તેમ, પાછા ધુરમાં ખરડા
ઈ ઘેર તરફ પગલાં ભરેછે. એની એવી લુચાઈ ભર
વાડને તથા જોડુતને માલમ હોએછે, તેથી જો બકડું
અથવા એવુંજ જાનવર જો મારીડો ગીડો હોએતો
વધારે ચોકશાઈ રાખેછે. હવે આ કાહીએ કુતરો
જો એક વખત શાવીએ, તો ખીલ વખત પણ તેજ કેકાં
ણે તથા તેવજ વખતે શરીરથી તરાપ મારવા જાએછે
અને તેથી કરી ફરેછે. એટલીજ, એની ચાલાકીમાં
ખામી છે. એ શીવાએ મોરી કરવામાં બધી રીતે એવો
તો પુરો હોએછે કે લંકનનો ગજવાં કાતડ પણ હટી
એક કુતરાએ એક બકડું મારી પાધા પછી, ત
રત પાસે તલાવ હો, તાંબાં પોતાનું આંગ ધોઈડો, કે

જેથી લોહીના ટીપાંના કાગ નીકલી જાએ. તેમ નાહી
આ પછી ખાહાર નીકલી ધુલમાં અથેરાએઓ. પછી
પાછો પાણી આગલ જઈ મોહોડું ધાસમાં ઘસીકો, કે
બકડું ખાધાની કંઈ પણ મોહોડાંમાં તથા કંઈ પણ ની
સાન રેહે નહીં, અને ઘણેવારે પોતાના ધણીના ઘેર ત
રફ જવાની હીમત કીધી. તાંબાં એણે પોતાની ઘસ્ટી
શન ભોગવી, કારણકે એના બધા ચારા એક ચોકીદ
રે જોએઆ હતા. પણ એના ફેલ એમ જોવામાં નહીં
આવતેતો ખીલ કંઈથી રીતે એની ઊપર મોરીની સા
મેતી લાગુ પડી શકતે નહીં.

એક કુતરાએ, પોતાના ધણીના ખેતરથી ગા
છીને આસરે કુર, થોડાંક બકરાં મારીઆં, તેટલાંમાં બ
કરાંના ધણીએને માલમ પડીકો, તેથી તેની પછવા
ડે લાગા. તે નાહણવા મંડીએ, તેથી પેલા ભરવા
હોએ ગોલી મારી તેને ઘાએલ કરીએ; તોપણ તે
નાહણી ગએઓ. પણ જે રસતે પોતાનાં ધણીનું ઘર
આગલ પડે, તે રસતો મુકી દીધો અને લાંબે રસતે દ
રીઆ કીનારે તરી, ખીલ બાજુનો રસતો ધરીએ,
અને પોતાના ઘેરની નજદીક આવીઆથી, પાસે પાં
ણી હો તાંબાં પોતાને ગોલીનો ઘાહ લાગે હો તો
સારી પેઠે ધોઈએ. એમ કીધા પછી પોતાની જે હ
મેશની જગે થવાની હતી તાંબાં ગુપચુપ મુઈ ગયા.
પેલા ભરવાડો તેની પાછલ લાગા હતા, તેથી તેણે જે
કંઈ કીધું હતું, તે બધું જોઈકો અને પછી તેના ધ
ણીને જઈને જગાડીએ અને પોતાની શરીઆદ કીધી.
ધણી જારે કુતરાને જોવા ગઈએ તારે તેતો ગરીબ
ખાપડો કશામાં છેજ નહીં અને જાણે ભર હુંગમાં પડી
એ હોએ તેમ દેખાવા લાગે, પણ પેલા ભરવાડોએ
જે ગોલી મારી હતી તેનો ઘાહ દેખાડીઆથી ધણીની
ખાતરી થઈ અને તેને પુરતી શન કીધી.

એક કુતરો પોતાના ધણીના ઘરથી પા માર્ગદ
કુર એક બકરાંને મારતાં સપડાએઓ. તેવામાંજ તે
નાહણી જઈ પોતાનો ધણી ઘર આગલ ખેડે હો, તો
હાં એક ખીળ કુતરાને મુનેશો જોઈ, પોતે પણ તેની
પછેસમાં જઈ ગુપચુપ મુઈ ગએઓ. પણ પછવાડે
જે સપડે તેને જોએઓ હો તો આવી પોહાંનીએ
અને તેના ધણી આગલ શરીઆદ કરવા લાગીએ;
તે વખતે જે કુતરો નીરદાશ હો, તે ખરેખર ભર હું
ગમાં પડી રહીએ; પણ પેલો મોર કુતરો આસતે રહી

૧ નોસાનીમાં તથા એવાંજ આખડામાં કુતરો મોરી કરવામાં
કરી આપી રોજોઈ, તેના દરેજનું લાખા જતના રહેડ. કાંઈ
જે તાંબાં જાંજી કુતરા ઘણા હોએઈ અને આવીઆંતી મારક થ
કવામાં આવતા નથી રેલની અથવા જોડ દરએક ઘરમાં કોઈ
કોણે રાખેઈ તે કુતરો જાહેડ. પડકીની ખાલી વુઝાડી જોઈ, તે ત
રફ પરમાં પેસી, આપાસ કોઈ નહીં હોએતો, જો અજબ ખીચીની
ખીલ હોએ તેની પર મારા મારી નહાઈ. ખીચી પર થકીઆં
ણી તેને અસે રતી પછવાડે રહેડ રોજો.

‘ભીંદીને, નહીં જણાવે તેમ, એક ઘર પાસે ભેંસિત લીંછી હતું, તાંહાં સંતાઈને સુઈ ગઈઓ. એ ઊપરથી માલમ પડેછે કે એ કુતરો પેલા શખસને ચાલખ તો હતો; એટલું જ નહીં, પણ બાંહે, તે ઘણી પોતાને જ વાસતે ફરીઆદ કરેછે એવું પણ શમજતો હતો.

એવી રીતના ચાલકીના દાખલા કોહલામાં પણ નોવામાં આવેછે; તેમજ ખીલાડી પણ એવી કઠાઈ કરેછે. તેમણે કુતરો માણસની માફક ખોલે દેખાવ કરી, પોતે ગુનેહગાર નથી એવું જણાવવા માંગેછે, તેણે ખીન્નાં બનવરમાં નોવામાં આવવું નથી.

આ ખીના પુરી કરવા આગમ્ય, એક કુતરી એ કરેલી કઠાઈ, તથા તે ઊપરથી તેના બચાંની ઊપરના પીઆરનો, એક દાખલો નીચે પરમાંણે નો ધાએઓછે. એક ઘરહસથને તાંહાં કુતરી હતી; તે કુતરીએ બે વખત બચાંનો જનમ આપીઓ; પણ બેબી વખતે તેઓને દરીઆમાં ડુબાવી મારી નાંખવામાં આવીઓ હતાં. તેથી ભરે તીજ વખત બચાં થવાની તઈઆરી હતી, તેટલામાં તે કુતરી ગુમ થઈ ગઈ; અને તેના કંથે પતેલા લાગે નહીં. થોડા દહાડા પછી; તે પાછી માલમ પડી; પણ તે વખતે એવું પણ માલમ પડીછી, કે તેણે બચાંને કંથે જનમ આપીઓ હતો. એ બચાંની ઘણીખી શોધ કીધી; પણ કંઈ પાગ લાગે નહીં. પછી કેટલેક દીવસે દરીઆ કીનારે એક ખડક હતો, તાંહાં તેઓ નોવામાં આવીઓ અને તે પણ એવે પ્રણે હતો કે તેઓને લઈ શકાય નહીં.

આ કુતરીએ બચાંને જનમ આપવાની આગલજ, તેઓના સંભાલ વીશે વીચાર કીધો હતો, એ સાથે માલમ પડેછે.

ખોટા વીચારો.

મુએલું જનમેલું બચું—માએનો ખોરાક.

ઘણી વેલા બચું મુએલું જનમેછે. તે વખતે માએ પોતાની તંદરૂસતી વીશે ઘણી ધાસતી રાખેછે, અને એમ સમજેછે કે મુએલાં બચાંનું ઝેર માએને ચડેછે, અને જો તેથી તેના બાંને નુકસાની નથી થતી, તો તેને ખીન્નાં તરેહવાર દરદો થશે; અને એવી ધાસતીને દુર કરવાને માટે ખાદ્યખોરાકની ઘણી તજ

વીજ કરેછે. દશ ખાર દીવસ લગી થોડોએક ચોખાની રોટલીનો કટકો અને ચાહેના પાંણી શીવાએ ખીન્ને કાંઈ પણ ખોરાક લેતી નથી; તે થુંડું પાંણી પણ પીવાને કર રાખેછે; ખીંજાંનો ઊપર પડી રહે છે અને પોતાના ખોરાકના ખારી ખારણા બંધ કરે છે અને જરા પણ પવન આવવા દેવો અને મગજે પવન ચઢી જવાનો, એ બેબી સરખું ગણેછે. એ વીચારો તદ્દન ભ્રુલ ભરેલા છે અને તે દુર કરવાની જરૂર છે, કાંચેકે એવા વીચારોથી શુએલો થવાને બદલે ઘણી વખતે નુકસાન થાયેછે.

આપણા લોકોનો વીચાર છે કે જો માએના ઘરભમાં બચું મરી જાયે અને જો જલદીથી તેને માએથી છુટું કરવાના ઊપાય નહીં થાયેતો, માએને ઝેર ચઢીયા વગર રહેજ નહીં એવા વીચારથી તેવો ઘણા શીકરમાં રહીને બચાંને છુટું પાડવાની ઊતાવલમાં પડેછે અને તે માહેથી ઘણી વેલા માએના બાંને ની નુકસાની થાયેછે અને જે તેવો દુર કરવા માંગે છે તેજ આગલ આવે. ભરે માએ સમજેછે કે તેનું બચું ઘરભમાં મુએલું છે અને આસપાસના લોકો તેને જલદીથી દુર કરવાની પેરવીમાં કરેછે, અને તે વેાની ધાંધલ નોવાથી પોતાનો બાંને ધાસતીમાંછે એવો કર રાખેછે, અને ભરે તરેહવાર ઊપાય કીધો છતાં બચું છુટું પડી શકતું નથી તારે તે પ્રકરની મારી વધારે મુએ, અને એ માહેથી થું નીપનેછે ૧ કાલનો દુકાલ આવે પડેછે; તે ખીચારી મુએલાં બચાંનાં ઝેરથી નહીં પણ માતરે ધાસતી ખાધથીજ મરણ પામેછે; અને ભરે એવો બનાવ બનેછે તારે અણધર લોકો ખરેખર માંનેછે કે મુએલાં બચાંનું માએને ઝેર ચઢીયું.

તપાસ અને અજમાયસ ઊપરથી માલમ પડીયુંછે કે મુએલું બચું માએના ઘરભમાં તગણ ચાર મહીના લગી રહેછે, અને તે માહેથી માએને જરા બેચેની શીવાએ ખીન્ને કાંઈ પણ અવગણ થતો નથી; અને કાંઈ પણ માએ મુએલાં બચાંનાં ઝેરથી મરણ પામી નથી. એ વાત ઘણી અબજેખ જેવી લાગે અને ઘણાં જણને એ વીશેનો શક આવશે, પણ શક લાવવાનું તેવોને કાંઈ પણ કારણ નથી. ભરે એ પરતીજે લાંબી સુદા લગી માએ વગર અડચણે મુએલું બચું લઈને રહે, તારે એક બે કલાકમાં મ

એને ઝેર ચઢી જશે, એવો વીચાર કેવો ખોટો છે; અને બચું જલદીથી છુટું પાડવાની પ્રીકર અને ધામ ધુમ શયદા કરેવાને બદલે કેવી નુકસાનકારક છે.

જેમ આપણને દરદો થાય છે તેમ ઘરભમાં પણ બચાંને તરેહવાર જાતના દરદો થાય છે. ફેટલાંચિક દરદો માંએથી ઊતરે છે. તથાજ ઊપરથી એવું માલ મ પડીયું છે કે જાહે માંએને તાપ આવે છે તારે બચાંને પણ ઘરભમાં તાપ આવે છે. પણ ફેટલાંચિક દરદો પોતાની ગેલે પેદા થાય છે. જેમકે સહીચીક, ગોવર, ચામરીના દરદો, કરમ, જલંધર, કમલો, ગોરાનો મ રજ ઇતીઆદી. એવાં દરદ થયાથી બચું ઘણી વે લા ઘરભમાં મરણ પાંચે છે, પણ તેનાં મરણથી માં એને કાંઈ પણ જાતની ઇલા થતી નથી. જાહે બ ચું મરણ પાંચે છે તારે પોતાની ગેલેજ અધુરે મહીને તુટી પડે છે, અને ઘણી વખતે બેમાલમ યુગ મહીના લગી ઘરભમાં વગર અડચણ કરવે રહે છે.

જે બચું જનમતાંજ મરણ પાંચે છે તેની માંએ ને કાંઈ પણ દરદ થવાની ધાસતી નથી, અને તે માં એને કાંઈ પણ જાતની ચોક્કસ પહરેજ કરવાની જ કુર નથી. તેના ખોરાક ખીલ સુધાવરી ઝોરનોના જેવો જોઈયે. (સુધાવરી ઝોરનોના ખોરાક વીશે ગ યા આક્રમાં પાંને ૧૮૮ જે જણાવીયું છે) જે લોકો થા ડા રોટલીને કટકો ખાય છે અને પાંણી પીવાને પણ ખીર છે, તે લોકો મોહાડી લુલ કરે છે. તદન પહરેજ કરેયાથી નાકવતી થાય છે અને શયદા કરેયાને બદલે ઊલટો વેશયદા થાય છે; અને કાંઈ પણ દરદ નીકલી આવે છે.

વલી જે માંએના ઘરભમાં બચું ઘણી મુદત લ ગી રહીને પછી જનચે છે, જે બચાંનું બદન ટોહી અ ને સડી ગયું માલમ પડે, તેવી માંએને તાપ અને ખી નાં દરદો થવાની ધાસતી રહે છે, અને તેને તે વખતે ખોરાક વીશેની માવજત ઘણી અગતની છે. જો એ વી ઝોરત તદન ખોરાક મુટી દ અને થોડી રોટી અ ને જરા મોહાડાં પાંણી ઊપર રહેતા, તેને ખચીતથી દરદ થયા વગર રહે નહી અને તેના જાન પણ ધા સતીમાં આવે છે. એવી હાલતમાં કુવતઘર ખોરાકની ઘણી જરૂર છે, શેરવો, દુધ, ઈંડાં, વાઇન અને એવાંજ બીજાં કુવતમંદ ખોરાક આપવો.

પરચુટણ.

હોલત પાક દામનથી મેલવજ;
હોલત ઉદારપણથી કામમાં લાવજ;
હોલત સમનથી વાપડજ.

જો દેવલના ઘડીયાળને છ તકોરી વાગતાં ૩૦ સેકંડ થાયે તો બાર તકોરી વાગતાં કેટલી સેકંડ થશે. જવાબ. ૬૬

મનોરંજક અને મુસતકીમ કાંમમાં મશગુલ થયા થી છ'દગીતુ' કુખ સમર્થ કપાઈ જાયે અને હલકું થાયે.

ઈંગ્લંડ દેશમાં દર ૧૦૦ વ્યાદમી માટેથી ૮૯ મ રદો પોતાના દોસત અને ૭૮ ઝોરતો સહી કરી રહી છે.

જાહે કાંમ ઘઈ રહે છે તારે લોકો સીખામણ દેવા આવે છે.

જે કાંમ આપણ પોતાથી બની શકે તે કરવાને કદી પણ બીજા ઉપર આશા રાખતા ના.

આપણને પીઆર કોણ લાગે છે—જે નાહાની છે! કરીના મોહો માટેથી મધુર મોહો, પેયાર ભરેલા વીમાર અને ખુશ હસવું નીકરે છે. જો સહીપણીઓના ઉપને માટે પોતાનું દીલ કુખી થાયે; જોના મોહો માટેથી કદી પણ ગાળ ઇલા દલાંત સમુન નીકલતા નથી. તે પોતા ની માંએને કદી પણ ખીનવતી નથી અને તેનું કુખ ક મતર કરવાને બદલે વધારવાની કોશિશ કરે છે.

ઝોરત વીશ વરસની થાયે તારે તેને ઊલા દાંત આવે છે અને તે દાહાપણમાં આવવી એમ કહેવાયે છે. આ જતાં વખતમાં ઝોરતને દાહાપણ આવે છે તેની અગાઉ તે ની અગાલ બે તરણ બચાં રમે છે. અજાએલ જુવું એ છે કે જાહે બચાંને દાંત કુટવા માંડે છે તારે માંએને પણ દાંત આવે છે.

ઘણું કુવતમંદ ઝોરસડ—તાજાં ઇંડાંની દાર અને થોડી ખાંત લેઈ તેમાં જરા જરાની દાર નાખીને મેલવ વું. ઇંડાંની સફીને ખુબ હીલવોને દાર સાથે મેલવી. પછી તાજાં દુધથી તબલર ભરવું અને તેમાં થોડું જાંબુ વ નાખવું.

અંતરમાં માંઆથી પોતાનાં બચાંની ખરાબ ચાલ ઉ પરથીન સીખે છે કે તેવોને કદી રીત કેલવવાં જાયે.

સહીથી એથી કોણને કહીયે ? જે માડી મુગલી ખા ઇને જાયે તેને.

કરો નામનો મોહારો અધીકારી એમ કહી જાયે કે તેની છ'દગીમાં તરણ બીજા કીધાથી તેને પસતાવું પડી

યું હવું. ૧ હું, જારે તે નમીનને મારગે નજ શકતો તો પણ દરીયેથી ગયો. ૨ જુ, એક દાહાડો વગર કાંમ કરવે ગુજરીયો હતો. ૩ જુ, પોતાની બધીની પોતાની છુપી વાત કહી હતી તારે.

દુખી કોણ હોએ? પાણ, નીચો, અસંતોષી, મીરડાઉ, વેહુમી, અને દુઃખગાર.

આપણું દીલ એક નાહાની મીન છે. પણ તેની ખાદેશ ઘણી મોટાડી હોય છે. તે એક ગીધ પક્ષીના ખોરાક જેટલું નથી પણ તેને આખી કુનીયાં યોડી પડે છે !

જીજારીને સીખામણ—કીધો પાસો નાખેલો સરસ કેહેવાયે ! પાસાને કુર નાખી દેવો એન સરસ છે.

મીં નેની નામના એક શખે તે ઠંડાં પાંખોને ગતી આપીને ઈઆને હીલવીને તેમાં ગરમી પેદા કીધી હતી અને તેમાં એક ઈડું લુલ કાઢાડી ઉતું. યુમારે દસ રતલ પાંખી લેઈ તેને સાંચાંની મારફતે એક મીનીટમાં રડર વખત હીલવીને ફરતું કરી તેમાં ગરમી આંહી હતી.

વાઈન દાફનો રંગ પારખવાની રીત—વાઈન દાફને કેટલીક વખત રાતો રાત આપવામાં આવે છે તે પારખવાને એક સાફ વાદલાનો કટકો લેઈ તેમાં મેલવો અને પછે તે પાણીમાં મેલવો, જે રંગ આપવામાં આવેલો હોય તે પાણીમાં તરત રંગ ઓગરી આવશે પણ જો તેમ ન હોય તો અરથો કલાક સુધી પાણીમાં રંગ આવનાર નથી.

ઈર્ગલંદની પોસ્ટ આફ્રીસની પેદાસ હાલ એક કરોડ અને પચાસ લાખની ગણવામાં આવે છે અને દર વરસે ત્રીસ લાખની પેદાસ વધે છે એવી ગણતરી કીધામાં આવી છે.

ફરીઆની અંદર “જુરી” ની મારફતે અદાલતમાં તપાસ કરવાનું હમણાં શરૂ થયે છે.

હરએક મીનને માટે સાથુત રહેવું અને હરએક મીનને હુડીલાઈથી વલગી રહેવું એ બે જ એક એક થી ઉલટાં છે, તેમ જ હીમત અને હુલસાઈ; ખરા ધરમઆ ચારીપણ અને મત અથવા ધરમનું નહુનું, એક મેક થી ઉલટાં છે.

ઈડાંનો આકાર ગોળ અને લાંબો કાંયે? કુદરત જે મીન બનાવે છે તે કાંઈ પણ કારણસર છે, સર્વથી મીનમાં મતલબ છે, પણ ઘણીવાર આપણી અકલ તે મતલબ પકડી શકતી નથી. ઈડું એક દડી જેવું ગોળ હોતો ચાલતે કે નહી, તે ગોળને તે સાથે લાંબું કાંયે? એવો આકાર થવા એક કારણને લીધે કુદરતે મેદાંને આપેલો છે. એવા આકારને લીધે તે ધરમમાં સેઝલથી સમાઈ શકાય છે એટલું જ નહીં પણ તે સેઝલથી બાહર નીકળી શકે છે પણ એ શીવા

એ બીજું કારણ હાલ માલમ પડીયું છે અને તેમાં તે અલગ કદાતનું દાહાપણ માલમ પડી આવે છે. હાલ વેલા તમાં સાંચાંની મદદથી ઈડાંને સેવણ મેસાડવામાં આવે છે. હવે એવું માલમ પડીયું છે કે જે ઈડાંને એક છેડા ઉપર રાખીયું હોય તો તે માટેનું બચું મરણ પામે છે. હવે જે ઈડાંના આકાર બરાબર ગોળ હોય તો કદી પણ બચાં પેદા થતે નહી. દરએક પખશીના ઈડાં યોડાં કે વધારે લાંબાં અને ગોળ માલમ પડીયાં છે. એવા આકારની જ ગરબ પડી અને ઈડું ઉભુ રાખીયાથી બચું શા માટે મરી જાય છે તેનું સુખ કારણ બરાબર કેહેવાઈ શકતું નથી. આરતના ધરભમાં બચું ઘણું ખરું ઉભું અને ઉધું રેહે છે પણ તે કેમ જીવી શકે છે? વળી ખાણસથી કદી પણ ઉધું લટકાઈને રહેવાતું નથી, અને એવી હાલતમાં તે શા માટે મરી જાય છે? એના ખરાં કારણ તે અલગ કુદરતના સાહેબન સમજ શકે છે.

રચુને કુરસત.

૧ હું—એક ચાર અક્ષરનો મેલ છે, તેમાં એવી ખુબી છે કે જે અક્ષર જોઈને તેમાં મલી આવે છે તે મેલ થયું છે તે કહેવા.

૨ જુ—હું એક દીવશે ખેતરમાં ઉંઘાડે પગે ફરતો હતો તેવામાં મને કાંઈ મલીયું; મલીયું પણ નહીયું નહી, સોધીયું તે ગમીયું નહી, નહીયું નહી તારે ધર લઈને આવીશ, કહ્યું એ થું મીન હતી.

૩ જુ—એક વાઈન દાફનો વેપારીએ પોતાનાં યુની અને હાકમ કીધો કે પોતાનાં ધરનાં ભોપેડામાં (ઉર) સોનાં વાઈનનાં પીપ આ પાસે આપેલા કોઠા સુખ વચમાંથી ગોડવવાં જોઈ ફરતી ચારે બાજુથી નવ ગણ્યામાં આવે. પેલા યુનીએ તે મ કીધું અને પછે તેમાંથી તરણ જુદી જુદી વખતે ચાર ચાર પીપ ચોરી કરી (૧૨) પીપ પસાર કીધાં; પણ એ ચોરી એવીતો હુડીઆરીથી કીધી હતી કે દરએક ચોરી પછે જારે પેલા વેપારી તપાસ કરવા ગયો તારે પેલા યુનીએ તરણે વખત પેલાં બાકી રહેલાં પીપો એવી રીતે ગોડવીને સુકાં હતાં કે પેલા વેપારી દર વખતે ફરતી ચારે બાજુથી પાછાં નવ નવ ગણી ગયો હતો; તે કેમ !

૪ થું—હેવું કીયું તે એક ગાર, જેની ડાહાણે બાર.

સાંભલ અતુર ઈનશાંન,
તે એક એક ડાહાંને તીસ તીસ પાંન.
એટલું સાંભલી તું નાથા દંગ,
તે એક એક માતરે બમે રંગ.
તેમાં એક ઉમરો બીનિ કારો,
તે થું મેહનો ચોધી કાહારો.

(બાહારથી ખેલું.)

ખાસાસો મઈ વેલાનો.

૧ છું—સરસ.

૨ જી—તરવાર.

૩ જી—શોખવ.

આશા કાઈની પુરી નથી થઈ તે વીશેનું

૫૬.

તૂઠ્યા કોની નવ ભાગી ત્રિલોકમાં,

તૂઠ્યા કોની નવ ભાગી;

રાત્રને રંકને ભેગીને ભોગી,

આશા ઉમેદ સઢને ભાગી; ત્રિલોકમાં; રેક.

કોઈ તન હુખિયા કોઈ ધન હુખિયા,

અન હુખિયા રહે અભાગી;

પુત્ર પરિવારની આશા સંસારમાં,

વિશ્વ રહ્યું સઢ ભાગી; ત્રિલોકમાં. ૧

આશા પુરણ કોની નથી ભગતમાં,

તપ્યા બાંધીછે આધિ આધિ;

ભર નિંદામાં ભલા ભમેછે,

કોઈયે ન ભેડું જગી; ત્રિલોકમાં. ૨

અપરગ વેપારના પાર ન આપ્યો,

કાળની તે નોખત વાગી;

લેડું દેડું ધન ખાલ મુંડીને;

તત્કાલ આલ્યા ભાગી; ત્રિલોકમાં. ૩

સંતશીરોખણ મોઢા કહેછે,

સમજે સવારા સોહાગી;

દાસ છવન થઈ મહા પદ પાછો,

ભકતી ભૂતણ લીધે ભાગી; ત્રિલોકમાં. ૪

ગરણની ચેતવણીનું ૫૬.

મન તુંહી તુંહી મોયે રે, આ સુખના જેવું તન તારું;

અમાનક ઉડી જાયે રે, જેમ દેવતાના દાઢ; રેક.

આકળ નળ પળમાં વળિ જાયે, જેમ દાગળને પાણિ;

કાપાવાડી તારી એમ કરમાયે, ઘડ જાયે ધૂળપાણિ;

પાછળથી પરતાયે રે, અધ્યા કરી મારું મારું;

મન તુંહી તુંહી. ૧.

દામને ક'પો કાપા તમારી, વણસાતાં નહિ વાર;

છવ કાપાને સગાઈ કેટલી, મુંડી માયે વનમોઝાર;

કોઠા કુલ્યા ફરવું રે, આધિનું ધાયે અપાઢ;

મન તુંહી તુંહી. ૨.

જાણું તે તો સર્વે જાણાનું, ઉગરવાના ઉધારો;

રેવ ગાંધર્વ રાક્ષસને માણસ, સઢને મરણનો ભારો;

આધાના મેહવ ઉંચારે, નિહું આ કાણું કારભારું;

મન તુંહી તુંહી.

અંબળ ચિત્તમાં ચેતીને ચાલો, ઝાલો હરીતું નામ;
પરમાર્ય જે હામે તે સાથે, કરો રહેવાનો વિશ્રામ;
પીરા ધરા ધરધીરે, નથી કોઈ રહેનારું;
મન તુંહી તુંહી. ૪.

પેહોંચ.

સરવે જરતોશતીઓને વાંચવા લાએક ચોખાંતીઆં.

જરતોશતી અબીઆસના તરણ આંક હરોને ખડીઆઈ તેની
પેહોંચ માન સાથે કબુલ કરીએ છપ્પી. આ ચોખાંતીઓ પી. ખ.
રેલ ૩૫૫૮ કામાલની કલમથી લખાએછે અને તે મધે જ
રતોશતી ધરમને લગતી બતાવે છે. જીવર લખવાને સારે ધરમ શ્રે
એને તેમજ મજાલુથી વાકેય શરણોને પુર આપીછે આ લખ
નાર પોતાની મતલબ એવી જણાવેછે કે કાલ એ ધણી જરતોશ
તી ધરમનો અબીઆસ કરેછે તેમાં જે જે અગતની બાબદ તેને
માલમ પડતી જાયે તે તે બાબદને બહાર કરતો જાયે.
જેથી જરતોશતી આલમ જે પોતાના ધરમને લગતી ધણીજરી મા
જરતોશ અતીઆર સુધી અધારમાંછે તેઓને આડખત રાખેછે
થાયે.

આ લખનાર જરતોશતી ધરમને લગતી બાબદ જે આજ રો
કહો વરણો ધર્મ આ ધર્મોના અને શુભવાતના આવી પડીછે તેને
વીરીઆના બિનમ અને અંકલના તેથી અનવાલામાં આજ
ની કાલેશ કરેછે, તેમા જરતોશતીઓની તરફથી પુરી મદદ ન
તી નથી એ ખરેખર લગીરી જણાયે. રીતનાર દરુનુલ શાહે
અને ધરમનું ગનેઆન ધરવનારા બીજા શાહેના નવી નવી મા
દો વીચે લખી આ ચોખાંતીઆંને મદદ અને નાવાકર જરતોશ
એને ગનેઆન આપવામાં પછાત પડેલા રીકેછે તેમજ રીત
મા અપનાર અને બીજા જરતોશતીઓ જેવા સાધારણ માનસ
રીતનુ જરતનુ દેખાડેછે અને રીતથી વાકેય થવાને ધણાજ ભો
દવાર રોકેએ એવું ખતલાવેછે તેવા આ એક અરથા રૂપીઆની
મતના ચોખાંતીઆંને ખરીરી વાચે નહી એ પણ મારે અરથોશ થ
વા નેજા વાતછે

એ ચોખાંતીઓની જાહેરાત જીવરોને માલમ પડીએછે
જીવરથી રીતમથી કેવલાને ખની આવેછે કે જરતોશતીઓમાં ધરમનું
અર જરતનુ ઇઆને પોતાના ધરમને અનવાલામાં લાવવાને
ને તેવું ગનેઆન રીતવવાને નહાલ કાળજ રીકતી નથી.

રવો કાઈ એવુ કેવળા મંગતા નથી કે એ ચોખાંતીઆં
જેથી કોઈ આવેછે તે મધું વગા શરૂ થાયે અને પ્રથમથીમ, ૧૬
આ ચોખાંતીઆંનો લખનાર આં રીપ અને હુલુખી જે આપણા
વીનર ધરમ પછવાડે ગેમન લેછે અતે આપણી સાંમને જેમકે
રેછે તે ખરેખર આપણ સારવે જરતોશતીઓને જણવા નેજાછે. ન
ખ આ તેમજ પી. ખ. ધરમને લગતા ખાસાસાના ચોખાંતીઆં તમા
વતરા વાચવાને આપણું હમજાતીઆંમા શોખ વધેછો નેવાને
ગો ઇનનેજર છપ્પી.

આ લખનારની મતલબ પાર પડે અને સારવે જરતોશતીઓને
જેમ મદદ એવળા મારે રવો એવું ઇછીએછે કે રીતનાર દરુનુલ
પોતાની કલમકરે અને સારવે જરતોશતીઓ આ ચોખાંતીઓ વાંચી
પોતાના ખોલેક ધરમની સુખી જુએ.

સ્ત્રીબોધ

પુસ્તક ૧૦ મું.

રાપટેમ્બર ૧૮૬૬

આંક ૯ નો.

કરણી તેવી પાર ઉતરણી,

અથવા

બદી—રેહ છુપી કદી ?

કેકાઉસ ... બોજતાન શેરેનો શાહ

ફીરોજ .... કેકાઉસને બતરીએ અને ખરનાર શાહ કરામચોજ નો ખેરો

ચાહાલન .. કેકાઉસનો પછર

નોદર .... પાપનનો છોકરો

ગુલબાનુ .. મોસતાનની શણી અને શીરોજની પા

મોહરબાનુ .. પાહાલનની છોકરી

તુસ .... એક અમલદાર

હોશંગ ... શીરોજનો દોસ્ત

સીપાઈઓ, ઝરફારો, ચાકરો, ઇતીઆરી

તથા એક ભુત (મોસતાન શેરેનો ખરણ પામેલા શાહ કરામ ચોજનો દેખાવ)

પરકરણ ૯ મું.

બાદશાહ તથા નોદર.

બાદશાહ—હા, અલબત્ત ખુનીને દેવલ સરખાં પા ક મકાનગાધીઓ બંધાવેનો નોઈએ નહી, કીનાની હથ કે ચે પછુ કદી હોવી ન નોઈએ. પછુ નેક નોદર ફીરોજનો હ નજાલ આવી લાગવાનો, મારે તને શું કરવુ નોઈએ ? તું તારા મોરકાના ગુપ્તપુ બંધબસ થઈ બેસી રહેજે, અને ફીરોજ અતરે આવી લાગશે એટલે તેની હજુર તારી વખાણુનુ વગતર વખડવાને અતરે હું થોડાક અમલદારોને તઈઆર રાખજ, જ્યો પેલા કાણુલીએ કીબેલી તા રીફનાં કરતા તારી વખાણુ વધારે ગાયે આ ઉપરથો ફીરોજ ભોલાપણુ તારી સાથ કવામેતની લડત માગીઆ વી નોં રહેશે નહી, જીની હમે તને તુરત મોલાવણુ અને લડવાને મારે થોડીએક તલવારના કોઈતા તઈઆર રાખી તમને આપણુ. આ કોઈતાએ મને એક તેજ તરવાર

હું છુપાવી રાખશ તે તું જાણે આશરે ઉપારી લેતા હોય તે પુ દોલ કરી લઈ લેજે, અને તેથી ફીરોજ સાથ પરાના થોડાએકે હાત રમી અંચીતો તેને એક ઘાહ દેજે એટલે તારા ખરનાર આપનાં ખુનનુ વેર વધીયુ એમ જાણુ.

નોદર—હા, કીકહે, હું એમજ કરું. વધી તે સાથે એક બીજ કરામત મને સુજ પડેજે, તે એકે એક કાનકરી આ વઈદ પાસેથી મને એક પાલાનો રસ મલીઆજે, જે ની ખાશીએત એવીતો ઝરીજે કે એક છરીની આણી તે મે બોલીને કોઈને સેહન ઘસો ઈચ્છા ઘાહ કીધો હોયતો તે ઘાહ સદા વેહુતો રહેજે અને પુરથવીની કાઈ પણ દવા અથવા મલમપટાથી રૂઝનાર નથી—થેવટ મોહતથીજ તે રૂઝે મારે મારી તલવારની આણી ને રસ મને હું આગ મનથી બોલી રાખુ, અને પડા બેલતી લેલા સેહન તેનાં બદનને લગાડું તો તેનો જન ખતા થયા વીના રહેનાર નથી

બાદશાહ—વા એમી તાલ કીકહે, પણ મે બાબદ શર એક મે હીકમત કાઈ બસ નથી—કામ કરવુ તો પડુ અને પુરેપુરું કરવુ, નહીતો તેમા હાત ધાલવોન નહી, મારે હજુર બાજ એક વધારે મોડવણુ કરી ચુકીએ આપણે જાણીએક કે કવામેત, કરારત અથવા લડાઈમા ગુથાયા પછી માણસને પાણીની પેઆસ ભારે લાગેજે, ફીરોજ પછુ તારી સાથે બાથ લીધા પછી પેઆથો થશે અને પાણી માગશે એમતો શક નહી, મારે આપણુ હુમણાથી પાંચી મથે સોમલ કોહવીને તઈઆર રાખીએ એટલે તેને તુરત આપી રેતા વીલમ લાગે નહી કેમ વાડુ વધી આ મોડ વણુથી ઉપલી મે તઈઆરિને ટેકો મળેજે કે નહી ?

(એવામા રાણી શુખ્તાનુ આવી લાગેજે)

હા, હા ! પેઆરી બાનુ કેહવી અમર ?

ગુલબાનુ—ન મારી અને દુખા દુનીઆમા દોડી આરે એકદમ, જુઓ મઈ નથી એક, ખીજએ ભરીજે કે કદમ. નેજીતા નર, એ પેઆગ દોસત, નોદર, ઘ નીમ ઘણી તારે મારે લામીકું હું અમર.

નોદર—અરે, મેહરબાની કરી કહે ! નલવી નણુવો તે કેઈ અમર ?

ગુલબાનુ—જેહાનુ તારી નેનને મોહતે કીધેજે ઘાત, નહી મને પડીને દુની મુઠકે અમરમાત.

નોદર—નદી મધે ફળી ચુઈ ! અરેરે, એમ કેમ બનીઈ ?

શુભાંગુ—નદીને કીનારે નમી ગયલું એક જુદું સ રેતું આહાડછે જેનાં ડાળ અને પાતરાં તે નદીના નીરમજ પાંણીની આસપાસ પોતાના છાહ્યો નાંખી મોહ જિતા દે આજે. તેણે તરેહવાર ડુકોનો એક હાર લઈ આવી, અને પેલાં આહાડની ઉપર યોગવવાને એક ડાળી ઉપર મહ ડી, એટલાંમાં તે ડાળી ભાંગી ગઈ અને પેલી ગંધમાં યે રાએલી નાજુક વારને નદીના નાખી દીધી. પાંણીમાં પડ તાંવાર તે કાંઈ એકદમ ફળી ગઈ નહી—ટીલા કપડાંએ તે છીને સપાટી ઉપર ટેકાવી રાખી, જેથી કલપીત દરીઆઈ દેવી અથવા જળ ખાણસની મોસાલે તેણીના આધાર દેખા મે. આ વેળા પોતાના સંકટ વીરો તે એટલીતા બેકામ હ તી કે જાણે પાંણી મધેન તેણીનું રેણું હોય તેમ નીરભય રહી થડે પેટે અસલી બેઠેના ગાવા લાગી. અંતે, પાંણી યુમીઆથી કપડાં ભારી થયાં તેથી પેલી નીરદોશ નાહાની તારને તળીએ એમી ડુઆડી નાંખી.

નોદર—અકુશાલ વાહાલી બેન—પાહિન યેન લઈ, હંમેશગીની મરહદ ઉપર, પેહલી આલીમ !
પાણી મળીઈ ? પુગકળ, હજુ તને તાહડું,
અંજિમાંથી આપુ અંજી, શા મોટે તાહડે પાડું !
કરમના કોતરેલા લેખ, શીટી ભવ નહી ફરી,
અજલગી મવારી કંઠી, અટકે નહી એક ઘડી.
હવે દહણવવાની તખ્તમાયી, કપવા પુરત કહું,
નેક ગમરણીએ હવે, ગજ તમારી લઈ.

(નંતા રહેછ.)

બાદશાહ—સાલો શુભાંગુ આપણથી તુરત નહિએ ને આપણા મરનાર વજારની વફાદારી માટે તેની એક પુત્રીના ઘાત માટે તેણીના શોગમાં સામેલ થઈએ.

(નંતા રહેછ.)

સીમ, નીરદોશ, કોમળ ગોલાબની કળી ! હા, હા ! મોહિતા મોહાતને તાહકે કહડવી મળી ! જુઓ નેક વાં ફીરોજનાં હાતથી જારથી પાહલવનુ મરણુ થ ની મેટી મેહરબાનુએ દીલપર શોગ કરીએ—

ની લાસને મોઢાં માનથી દહણવવાને બાદશાહ, રાંણી, દરબારનાં અમલદારો ઇતિયાદી ભેગા થયા, અને ધરમશુરમાની સાથે સામેલ થઈ પાપદમતમાં ગયા. હવે આ જીવાત સીનાં મરણુ વીરો શાહ ફીરોજને કાંઈ પણ ખબર હતી નહી. તે પોતાના ઠેરાવ મુજબ પોતાના દોસત હોય ગતી સાથે બાદશાહને મળવાને નીકળ્યો. એવામાં રસતામાં ઉપલી પાપદસત દુરથી દીડી જેનો દખલો નોંધ તેના મનમાં ભા રે અંદોશો ઉતપત્ત થયા. વળી નજર દેરવીને જોતાં બાદશાહ, રાંણી, ઇતિયાદી, તે મધે સામેલ થયલાં નજાયાં તે થી તેને ભારે વસવસો ઉતપત્ત થયો અને શેવટ બાદશાહની નજર ન પડે તેમ પાપદસતની પછવાડે, સામેલ થયો અને મેહરબાનુના મરણુ વીરો જાણીતા થયો.

હવે ઘોર આગળ દહણવવાની કોરીઆ પુરી થતાં મેહરબાનુનો લાઈ નોદર દલગીરીથી હાથ અને અકસોસ કરતો મોલીઓ.

નોદર—હજારો અને લખો શરાપ પેલા રોનખી મરદનાં સર ઉપર પડજે કે જેના ઘાટકી કરતુકથી તારા હ ઇડાંમાં ગમ અને મગજમાં કાંટો ભરાયો. હવે સાહેબ શે મો, મારી પેયારી બેનને એકવાર છેલલી ભેટી લેઈ તેહાંથી મટી નાખવાની બંધ કરો (એવામાં ઘોર મધે એકદમ ફળી પડેછ.)

નાજો હવે મધળા, લાજો જાબા ફર,
નાજો હમો ઉપર, આ ખાટો કશો પુર.
ધરના નાંખી દમ, કાંઈ દેઓ આ હાડ,
ધરના હમો ઉપર, ઉકાવો શેવટ પાહાડ.
મીખર જેના ઉપરથી, સુરિયને લાગે હાત,
કરી સકાષ વળી, અંદરમાંની ગાય થાત.

ફીરોજ—(આગલ ધસીએ આવી) અરે, નોંધએ મે કોણુછે ? દલગીરીનાં વાકીઅનો વરસાદ વરસાવનાર એ કોણુ વાઈ ? એ શું લાંબા ભાશણુ કરી મારાં દીલની દલગીરીને હલાવવા માંગેછ ? (એમ મોલી તે પણ ઘોરમાં ફળી પડેછ.)

નોદર—ઓ સેતાની અમલતના પેરીઆ કમળ ! તારા કરતુકે કીચાંછે મારી બેનનો ઘાત ! (તેની સાથે વળી પડે.)

કીરોજ—પણુ અરે એા ડાહ્યા, તને મારી સાંમે હ તરી પડવાનું કાંઈ પણ કારણ છે ? હું તને પણ એકવાર હેતથી માહતી હતા તે તું લુલી ગયે ! વાડ એતો હોય, ફનીઆનો સરસતોછે—રે હ પેલને પણ એમી કવાના એ કે દાહડા મળેછે, કુતરાં કોહલાંને પણ બોસવાનો એક વખત નરેછે, એમાં નવાઈ નહી.

બાદશાહ—પપારા નોદર, હાંતત ધર; ધીરજથી વ્યા પણે ગોઠવી રાખેલી હીકમત કરશું તો શેવટ, પાર ઉતરશું. વાડ, પપારી શુભાંનું તમેા પણ છોકરા ઉપર ચાંપતો નંજ ર રાખતાં રહેજો, નહીતો, એવું તેનું વેલાપણું તેની નાહકે ખરાખી કીયા વીના યુકશે નહી.

(ચમકાવ્યા જતા રહેછે)

૧૨૨૨૨ ૧૦ મું.

કેકાગીરાની કરણીથી થતી ખરાખી.

શાહ કેકાગીસે પોતાના ભત્રીજા કીરોજને કાર કરવા ને અનકે કોરોસો કીધી પણ તેમો સમજી વીધવર ગઈ. એ વટે ઉપર જણાવેઆં પરમાણે નોદરને કુસલાવીને તેની આ રફતે નવી તખ્તીર ગોઠવી રાખીને એક સરદાર પાસ તેને તેકું મોકળયું.

સરદાર—મેહુરખાન સાહેબ, શાહ કેકાગીસે તમને બો સતાન થયે ઘુરત મોલાવોઆછે.

કીરોજ—કેમ બાઈ, શા માટે, તે તમને ખબર હુયોની. સરદાર—સાહેબ, તમારી અને નોદરની વચે લડત કરવાની બાદશાહે સરત બધીછે—બેમાંથી એક જ છતે તેને વળી બીજની બખશેસ મળે.

કીરોજ—કેમ વાડ, મારી સાંમે નોદરને જ રેરવવા તું કેમ બનીઈ ?

સરદાર—નોદરનેતો તમેા સારી ઘેટે ઝાલખોઆ— તે સાલેસ, રાંક અને એકમારમી ગરહસપછે, પણ તમને કંઈ કવામિતમાં પોહોમી શકે નહી. તોમી તેની કાંઈ એ વીજ મરહ ધઈ તેથી બાદશાહે કચ્છલે કીધું; વળી ને સાંભળ્યું છે કે જરા ખીસાધીમી કરકો ધષોછે અને તેની સંધ બી સોફારસના ચમરોને બંડોળ પણ ધરો ધષોછે.

કીરોજ—લડત સાધી કરાવવાની મરહો વાડ ?

સરદાર—તલવારના યુદ્ધ કાંઈતાંથી; એમાં કાંઈ જ વળેલું નહી વળી છતવાની સરત એછે કે જે ધણી સા માવાળાના બદન ઉપર તરણ ફરકા વધારે લઈ શકે તેને કીનામ મળે.

કીરોજ—હાર, છતને માટે વ્યાપતું હવું શું કે રવીહછે ?

સરદાર—નોદર છતોતેા ફ અરમી પોડા બાદશાહે હારવા તે નોદરને વ્યાપવા, અને તમેા છતોતો નોદર તમ ને ફ સેનેરી યુદ્ધની તલવાર વ્યાપે.

કીરોજ—વાડ તેઆરે તમા મારા કાકાને બંધને કે હો-કે કે તું તઈઆરછું; કવામિતને માટે જુદી તલવાર તઈઆર રખાવમે.

સરદાર—કીક સાહેબ, હું તમારી મરજ જણાઉં. (જતા રહેછે)

એ પરમાણે બાદશાહે એક તલવારની વ્યાહીને એર તુ પાંણી પાઈ તઈઆર કીધી, અને વળી એક કુસમાં એર કોહવીને પાંણી પાંણ તઈઆર કીધું, કે જેથી અંગર કી રોન એકધી બગેતો બીજમી કાર થયા વીના રહે નહી. એવું ઘટકી કરમ, એવું હુચટ કાવતર નીરપસાધીની સાં મણે-મલાવતું ઈશવરે કેમ તોજસ કરે ! અતે રેરવેલે વખતે કીરોજ બાદશાહે તેહા ગયો, જ્યાં નોદર, શુભા તું, તથા સરદારો ઈતીપદી હાનર હતા.

બાદશાહ—આવ કીરોજ, આવ વ્યાવ, નોદરનાં હા તમાં તારો હાત યુદ્ધી અને જણ નાદાની લુલી જમ્યો— (બનેતા હાત સાંમે મેળવેછે.)

કીરોજ—(નોદરને) હું દલગીરછું કે તે દાહડે મેં તને કાંઈક કુખ લગાડીયું હતું, પણ તેને વાસતે હું મત માં ભારે પસતાઈયું, માટે ઘરહસપ તરીકે તું મને માંક કરશે. કોઈ કોઈવાર હું ગમની જલમાં શુભવાપાધી ઘેરો બની જઈયું પણ નીરાતને વખતે હું વીચાર કશું તેમ્મા રે મારી મેવકુમી નમરે એકેછું માટે મારેથી જ કાંઈ બોલાયું હોય તે કાંઈ મેલાં દીલથી બનીયું નથી એવું સમજ હું ઉદારપણે લુલી નરો, એવી મારી આચાછે.

નોદર—હું કાંઈ પણ રીતે તને કીના લેવાના વીચાર કરતો નથી, તું જેમ મોજા દીલ અને હેતથી મારી સા ધ લેજાવા માટેછે તેમજ હું મારા હુઈસાંથી તારા હેત કચ્છલ કશું, માટે તને હું કાંઈ પણ રીતે નુકશાન કરનાર નથી, એમ મત કરી જાઉં.

કીરોજ—તો કીક હવે અને કીક સાની, બાઈ જવાં હેતથી અને બલાઈમાં હેતથી તું મારી સાપ રમનારછે, તો મારે કીક સાની ? લાલો હુમારં લડવાના કોઈનાં લાલો, હુમો રમીએ. પણ બાઈ સખાલજે, હુતો તારેથી હારી જવાને એવી મારી ખાતરીછે, મારી હુરમત છેક નાં લેતો હો.

નોદર—વા, તું મારી મસકરી કરેછે, તું કેહાં ને હું કેહાં, જાણે માર આગળ મગતર. લાલો હવે મારે પાસતે એક બીજું કોઈતું લાલો, આતો ધણુંજ ભારે. (એ મ કહી પેલું જેરી વ્યાહીનું કોઈતું લે છે.)

(તેમો રમવાને શરૂ થાએછે)

આ લેલા વાંચનારે જાણુ જાણેએ કે શાહ કેકાગીસે કીરોજનાં નાચને જ ઘાટ ઘડેઆ હુતો તે વીધે નોદર સીવાએ બીજું કોઈ પણ જાણુતું ન હતું. કીરોજની માં શુભખાનુ એકે પોતાના પાપી કરમથી તેને વીધે ઘણો ખરા જ વીચાર રાખતી હતી તોપણ તે પોતાના શુવરને માના ખરાં હેતથી માહતી હતી અને તેના એક બાલને પણ ઈ જ ધવા દેવાને ઈછતી ન હતી.

બાદશાહ—વા, કીરોજ શામાસ, આ લેલા તારા કા કાની હુરમત રાખજે, વધી જો તરસ લાગેતો અમરે પાંણી તાઈઆરછે. કેમ શુભખાનુ શું કરેછો ?

શુભખાનુ—જેઅદમી માંકેછે, અને જરા પીવા રે એ. (એમ બોલી રાંછી પેલું પાંણી ઘુરત પીઈ જાએછે.)

બાદશાહ—(જાણુએ જઈ) સતીઆ નાશ ! ખાનુ ખરાખી ! અરે એતો પીઈ ગઈ, હવે શું, થઈ રહયું !

એવામાં પેલા બને નજી લડતાં નોદરને એકતક બની ને પેલા પુરત પેલી એરી આણી ફીરોજને ભેટી દીધી. ફીરોજને આ ઉપરથી ભારે ખુન ચહીડી તેથી પેલુ કોઈવું નોદરનાં હાતમાંથી છીણવી લઈ તેથીજ તેને પણ એક જ ખમ કીધા. બને નજી જખમી થયાથી બાદશાહ તથા સઘલા આસપાસનાં અમલદારો તેઓને છોડવેછે. એટલાં માં રાંછીને એર ચહડેઆથી તે ભેટાસ થઈ પડી જાયછે.

સરદારો—અરે, રાંછીને શું થયુંછે, તે કેમ પડી ગઈ? બાદશાહ—નહી કંઈ નહી, આ લડવણ્યાઓને લોહીહીલુન થયલા ભેઈ તેણીનાં મગનમાં ઘુમરી આવી ગઈછે.

રાંછી—નહી, નહી, લોહીથી નહી, પેલાં પાંછીથી, અરે હવે મારો જીવ થણા ઘભરાએછ અને ખચીત એર ની અસર લાગીએ. (અમ ભોલી શંભુ ઠાકી દેઠ)

ફીરોજ—અરે અકથોસ! મારી માને એર! કેમ એર તેણીને કેહાંથી લાગીયુ.

નોદર—કરિશ્તાન મરખ, કીધાજ તારા કાશ્ત્રએ, એમ મત કરી કહું, અરે અકથોસ, મારી પોતાની જાતમાં, અપાયો પોતે હું.

ફીરોજ—દ્યો અરે દ્યો! દ્યો દુશ્ત નીરદ્ય, દ્યો કરી છુપો, કીધો મોઝા પાળખ, લેવા વળી મુનખર, છુપુ તારે વેર, દ્યો ચેવટ દઈ, તે દીધુ મુનને એર.

નોદર—ફીરોજ, ને કમારાં હથીઆરથી તારો ઘાત થયેછે તે તારાજ હાત મથેછ, એથીજ મારો પણ ઘાત થયેછે, ભીંખી અમલ હવે સેતાબી કરી હુંસેમીના પતાલ પેટામાં ઘસડી નાખયો. આપણી બનેની હુંદગી અપરધા કબાકની બાકી રહીએ, કારણ આખી પુરૂષવી પર એવો પાસો, એવી દવા, એવી ભરીછુટી કરી કોઈને મળી શકનાર નથી, કે જેના વીચીતર હણે આ એરી હથીઆરનો ઘાહ રૂઆવી શકે. મારે ફીરોજ મરતી વેળા હું તારી પાસ મારી ત્રિયુ છ અને ઇશવરને સાખરી રાખી કહું કે તારાં તેમજ મારાં ખુનનો બોળે તારા કાકા કેકાઈસની ગરદન ઉપર રહેયો. વળી તારી માને પણ એર લાગાથી તેણીનું મરણ થયુંછે—તારે મારે ને એરનું પાંછી તઈઆર કરી રાખીયું હવું તે તેણીએ અનજાણપણે પીધુંછે, એખી ખુન એણેજ પોતે કીધા અરોઅર.

ફીરોજ—હો બાકી અમરતના ખુની ઇનમાન, તારા હઈગમા કરે આતજવાનુ મેઆન, તારા જીમના સોહમગ બેડુ એનુ એર, મારા પીનાના ખુનનુ લઈ ચેવટ વેર, મારી માતાની પાછત આપિઆ તુંજ, નહનમના મારમા નાજદ વું યા, (બાદશાહને તકવાર ભાકેઠ)

બાદશાહ—ઓ ખોદા! મારેઓ હું નહંછન! ફીરોજ—ખુનરેછની બાલી ખજી તે આપ, દુબાકી તેમા દેંદે તેનેજ તારા પાપ.

નોદર—ખરે, વેચક, એને વાનખો સીખયા મળી—એરથી ખસાની કાવાનું મુજ એ પોતે. હવે, ભાઈ ફીરોજ, આપણી હંદગીની પોડીન પત બાકી રહીએ મારે

આપણુ એક બીજાને મારી બખરીએ એવી મારી ઉમેરે, કારણ જેમ મારા બાપ પાહાલનનું ખુન તારી ગરદન ઉપર રહેલું નથી તેમજ તારાં ખુન કાઈ મારી ઉપરથી નહી. (મરણ પાંચેઠ)

ફીરોજ—ખોદા તને મારી બખરી! હું ખી તારી પાછળ આપણું ભાઈ હોશંગ, ખરા દીવદાર દાસત, હું તારેથી છુટો પડુછ, ઇશવર કરશેતા આપણી પરીતી અને નીતીથી મેહસુતાના બાગ મધે આપણી અમર દાસતી ખી લીને પાછી તાલ થયો. હાલતો મારી મુશદ એટલાજ કે મારી ઉપર પડેલી કાંઠાણીનું દાસતાન ફનીઆની સાંધે ખોલું કરવાને તું જવતો અને સલામત રહેજે.

હોશંગ—(આંખમાં આંશું આંસી) નહી, એમ કાંઈ બને નહી! તારી માએ અનજાણપણે ને એરી પાંછી પીધું તે મથેનું થોડુંક બાકી રહેલુંછે તે પીધેને હું પણ તારી સંગાત ચાલતો થાવુંછું.

ફીરોજ—ખોદા વાસતે તે મને આંખી દે, મારાં દુખ નો નીવેરો નલવી આપણવાને મને તેની જરૂરછે, અગર તું મને દીક્ષાનથી ચાહતો હોવતો મેહરબાની કરી એ વાત મારીવાળ અને મને આપી દે.

(મિટલાવા તે પશું ઠાકી દેઠ)

એ પરમાણે અરમ પરમ લેવા મારે ખાર, એક બાદશાહી કુટુંબ યુનું મથવું કાર, કેકાઈમ દેતો કીનાબોર, નીરદ્ય, દમલખાન, બાહનુ છીણવેનુ મોગની મુકીયો નહી તે શાન, મુખ ચેનની આશા પીધ બનેવેતો અકથર, પરકરમ કેટીનાર કીધાં તેણે કરે! ફરામરોજને એર દઈ, કીધો વેદમા કાર, મુખખાનુ ફેમાની, બનાની તેણે મકાર, ફીરોજને ફેના કરવા, ફેલ કીધો મેમુમાર, દ્યો અતે દઈ, મતખખમાં પડયો પાર, નોદર નહિકે, મુએ, વચમાં તેની મગાતે, ફીરોજના હાતથી થયો, તેનો પણ ઘાત, કેકાઈમ અતે મુએ પોતે પામી મંતાપ, કરણી તેવી પાર ઉતરણી મની આપોઆપ.

હાથ.

ખુદરતના ખાવંદે આપણો હાથ એક ચખત કારીક રમકડાંના જેવો બનાવેલોછે. તેના જેવાં છી તંમ રમકડાં થોડાં—ઘણાંજ થોડાં મલી આવશે—ખલકે કલચ મુદલ જાણેખી નહી.

પાણીનાં પેરાં પેલાં કરીને લખો હાથીથી છીં ચક્રએ નહી તેટલો માલ ખજાનો, આરપાર લેઈ જવાની ને હાથ તાકાદ ધરાવેછે તેજ હાથ ધાકની મલમલ કે જેના આપણા સરીર, ઊપર એકપર એક, સાત પર, વીરાલીઆં હોએ તોએ ખદન છીંધાડું દીસે, અથવા જેને ઘાત ઊપર પાંચરી હોએતો માલમ

બી. પડે નહીં કે મલમલ અથવા બીજું કંઈકથી કે પડું પાંચરીકીં છે તેવી ખારીક મલમલ બનાવેલેનો, પછે તેજ હાથની તારીશ તમે ફેરવી ગાશો ?

જે હાથ વણા અંન કે વચતર, ઘર કે દાર, તથા ખાગ બગીચા અને જાહોજલાલીની સરવે વચતુ ઝી ખીલકુલ નાખુદ થાઈ જાયે, તેના ઊપોચોખીપણાની વખાણના વજંતરો ફેરવાં વગાડશે ?

ઐક ઝેવી છોકરી કે જેને આસમાન પરી બનાવતાં પ્રુદરતે ભુલ કરીને કનીઆ બનાવી હોયે તે પોતાના લગણની સાંજે પોતાના ખાવીંદના હાથે હાથ મેલવની હોયે તે પ્રુશનમાં હાથની ખુખસુરતીનો તમે શું ખીઆલ કરશો ?

પણ વહી ઐક ખીલ તતવીર જોવો. ઐક છુણીના લોહીથી ખરડાયેલા દરામના હાથ જોઈને કમકમાટ પાંચોને નજર ખસાડો, અથવા બાલહતી આના ઘુનાહમાં ગીરજતાર થાયેલી સ્ત્રીના હાથ ઊપરથી વીચાર કરી લેવો કે ઈનસાનના પાપનો ખાડો ફેરવો છોડો ખોડાયેલો ? જલજેરે તેવા હાથ.

ના ! ખેડન ના ! એવા દરામના દેખાવોથી દુર થાઈને મારેતો ગોખવો છે સદ્યુણી હાથનો લેવો પાક. તે હાથ કે જે હાથી જેવાં મચતાન અને લોહ જેવાં તેજ હવાંને તાએપદારી સીખવે છે—તે હાથ કે જે ઊજડ જમીનને હસતા બગીચો બનાવે છે—તે હાથ કે પવન, પાંછી અને બીજાં તતવોને એવી હાલતમાં લાવી મુકે છે કે જેથી તેઓ નહીં બની શકે તેવાં માહુખારત કાંચે બનાવી આપે છે—તે હાથ કે જે રંગની પીછી કનતાન ઊપર ફેરવીને એવીના તતવીર સીતારે છે કે અસલ અને નુકલ વચે ખીલકુલ ફેરવેલો નથી—તે હાથ કે જે કીધની લખના તાર લોહીને તેના રંગ રંગીન ચીકનની ભરત ભરે છે—તે હાથ કે જે સીતારના તારને નુર આપીને આ બદના તારે તાર ખેંચે છે—અને છેવે તે હાથ કે જેને કોઈ નેક ઈનસાને ખોદાઈ રેશતમા ભુલંદી તરફ ઊઠાવી હોયે તે હાથની હું મારાં દીલજોબાનથી કદું રે વખાન—કે જેથી તેજ હાથના બનાવનારની ગવા ઐ રેશત ખંચે જાહાંન.

ઓરતોની મીઝલસ.

બાશાણ ૧૧ યું.

આન દીને ઘણી અગતની બાબદ ઉપર હું તમારું લેખા ન પોહોંઆડવા માંગું છું. મેં આગલ સમજાવીયું છે કે આ એ ઘણી લેલા પોતાના બંધાને ધવાડવાને અચકત હોયે છે. એ વખતે ભાહતી ધવાડનારી રાખવાની અગત છે. જારે માએ પાસે ઉપામ નહીં રહે, તારે જેમ બને તેમ ચોડામાં ચોડી પીડા પણ પસંદ કરવી જરૂર પડે છે. ધવાડનારી રાખવી એ મોહોટી પીડા છે, પણ જારે ગરન પડે તારે નાચા રે એ પીડાને વલગતું પડે છે. પણ ધવાડનારી પસંદ કરવામાં ઘણી હુશીયારી અને સંભાલ રાખવી જોઈએ. જો પે હેલાં હાથમાં ધવાડનારી આવી, તેને વગર તપાસ કરવે કાં મમાં વલગાવી દેવી, તે જાહે છે બંધાને આગમાં નાખી દીધા બરાબર છે. પેટેલાં—

ધવાડનારી કેવી પસંદ કરવી જોઈએ ?

૧. ધવાડનારી તંદરસત અને વગર દરદની હોડી જોઈએ.

તપાસ કરવી કે તેને કાંઈ પણ જાતનો રોગ નહીં હોય. તેને તથા તેના કુટુંબના ખહોનો મરન નહીં હોયે. તેની ગરદન તપાસવી કે તાંડાં ગાંઠ, યુગડાં, એયંઆ, તથા મીસ પડેલા નહીં હોયે, કાંપેકે ખહીવાલા આદેખીમાં એ પરખાણે ખાલગ પડે છે.

વધી તેની આંખડી તપાસવી કે તે ઉપર ચાઠાં, ચાંડાં નહીં હોયે, કાંપેકે ગરમીના આજરવાલાને એ પરખાણે આંખડી ઉપર થાયે છે.

ધવાડનારી તંદરસત છે તેની નીચાણી કેમ જાણવી ? જો ધવાડનારી જરા આંખે ધુપન હોયે, તેના હોર અને દાહડના ધારા ભાલ રંગના હોયે, તેનાં દાંત એ પસરખા સરેદ હોયે, અને તેનું મોહોડું મંધાતું નહીં હોયે તો જાણવું કે તે તંદરસત છે.

૨. ધવાડનારીના ધાનમાં કુધ પુરાકલ હોયે જોઈએ.

ધવાડનારીના ધાન તપાસવાની ઘણી જરૂર છે. ધાન નાહાના, કાણ, હાથને ગાંઠ લાગે એવાં, અને આંખડી ઉપર ખડુ નેકે નાલમ પડે એવાં જોઈએ. એવા ધાન માટે થી કુધ પુરાકલ નીકળે. વધી ધાનની મોતરી તપાસવી; તે બંધાંથી ધવારે એવી લાંબી જોઈએ તથા તેની ઉપર ચીરા હોવા નહીં જોઈએ. જો મોતરી નાહાની હોયે તો બંધાંથી ધવાઈ ચકાતું નથી. જો ચીરા પડેલા હોયે તો, બંધાંના હોરને પણ પુરાકલ ચીરા પડે અને ઘણી તલન ધવાઈ ચકાવે નહીં.

એટલા માટે ધવાડનારી દોંગી પસંદ કરવી નહીં, કાંપેકે તેના ધાન મોહોટાં અને મરજદાર હોયે. એવાં ધાન આંખે કુધ પુરું નીકળી ચકતુ નથી, તેથી મોહોટાં ધાન કાંઈ પુરાકલ કુધની નીચાણી નથી. તેથી એવા ધવાડનારીને તથા એવાં માટે પાન

એ એક દાહાડો આગળથી પોતાના બચાને ધવાડતાં નથી, તેથી પહેલાં આપણને માલમ પડે છે, કે તેના ધાનમાં કુદ પુ શકાય છે, પણ તેની કમાઈ એક દાહાડાં તપાસ કીધાથી માલમ પડી આવે છે, બચુ ધરી ધડાએ રહે છે, તે બરાબર ઉધાગુ નથી અને પીલાણુ નથી.

વળી જે બચાને ધાવતાં મેલનત પડે અને ધણુ એ ચડુ પડે અને વારંધડીયે. થાન લેવા બચેતા, સમજવું કે થા નમાં કુદ થોડું છે.

જે ધાવીયાથી જલદી બચુ ધરાઈ જાય અને ધણીવાર રહીને થાન મંડે અને ધાવતાં ધાવતા કુદ હોડની બાહર ની કલી આવે, તારં સમજવું કે કુદ ધણુ છે.

વળી જે ધાવીયા પછી બચુ ધણીવાર લગી ઉધાઈ રહેતા, સમજવું કે કુદ થોડું છે, અથવા તે ગાદીથી પુરતા બો રાક જલી શકતા નથી.

વર્ષો ધવાડીયા પછી બચાને તપાસવું, તેને બીજું કુદ અથવા બોરાક બતાવવો. જે તે ધરાયેલું નહી હોય તો તે થાણી જડડી પીઈ જાય, તે ઉપરથી જ માલમ પડશે કે બચાને ધાનનું કુદ પૂરું પડવું નથી.

બચાને વધારે કુદની જરૂર છે. એવું કેહે છે કે ધાવ વું નાહાનું બચુ રજ કલાકમા ૨ થીને ૩ પેર કુદ પી ઈ જાય છે, અને દર વખતે ધાવતાં ૧૧ થીને ૩—૭ આંઈ સંજલી પીઈ જાય છે.

૭. ધવાડનારીના ધાનનું કુદ સાઈ હોવું જોઈએ. સાઈ કુદ પતણું, સારું અને જરા બચુ રંગનું, સવા જાં મોડું અને વાસ વગરનું હોવું જોઈએ.

જે કુદની તપાસ કરવી હોય તો, નખ આછી રીતે સા ા કરીને કુદનું એક રીડું ચુકવું; પછી આસતે રહીને ન બ વાંકું વાળીને કુદ ધખવા દેવું; જે નખ ઉપર સારું સાક નીચાણી રીતે, બાંણુ કે કુદ સાઈ છે; પણ જે તે પીલા ા ઉપર અને સાક નીચાણી નહી હોય અને સરતા માલ મ પડેતા, બાંણુ કે કુદ સાઈ નથી.

વળી સાક પાણી એક તંબલરમાં ભરવું અને તેમાં ક નાં તરણ ચાર રીડાં છુડાં છુડાં નાંખવા, જે તે સરખી રીતે પંધારાઈ જાય અને આસતે આસતે મેલાલમ થાયેતા, કુદ સાઈ છે એમ સમજવું; પણ જે તે બરાબર પંધારાયે ન હી, અને બચા તીરા કાપાની માફક માલમ પડે, અને એકદમ હલક પડી જાયેતા, સમજવું કે કુદ સાઈ નથી.

વળી કુદને થોડોવાર ચાખી ચુકવું, અને પછી લેવું કે તે ગાદીથી કેટલી મઠાઈ છુટી પડે છે; જેમા વધારે મઠાઈ તેમ તે સરસ કુદ ગણાય છે. મેકડે તરણ ભાગ મ લાઈ હોવી જોઈએ.

વળી માએનું કુદ ખારનો શુણ કરાયે છે. હલકવું પાં છી કરી એક કાગળ બીનવડું; તે ચુકવીને તાજાં કુદમાં મોરવું. જે તે કાગળ જરા લાલ રંગ ઉપર આવેતા સમ જવું કે કુદ સાઈ છે.

૮. ધવાડનારી ૧૭ થી તે ૩૦ વરસની ઉમરની હોવી જોઈએ.

ધવાડનારી ૧૦ વરસથી નાહાની નહી અને ૩૦ વર સથી મોટી નહી હોવી જોઈએ. કાંયેકે તેનું કુદ એ ઉમર

માં કુવતમંદ અને સાઈ હોય છે. ૧૦ થી નાહાની ઉમર વાળી અને ૩૦ થી મોટી ઉમર વાળીને કુદ બરાબર બની શકવું નથી.

૯. ધવાડનારી ધણીબરી માએની ઉમરની જોઈએ.

જે માએ નાહાની ઉમરની હોયેતા, ધવાડનારી મોટી ઉમરની નહી માયે; અથવા માએ મોટી ઉમરની હોયે તેને ધવાડનારી નાહાની ઉમરની નહી માયે, કાંયેકે નાહાની એ ને મોટી ઉમરની ધવાડનારીના કુદમાં ફરક હોય છે.

૬. ધવાડનારી બચાની માએના બાંધા જેવી જોઈએ.

પતલી ઉંચી માએનું છોકરું, છોકી અને રાગી ધવાડ નારીના કુદ ઉપર બરાબર ઉભારી શકવું નથી.

૭. ધવાડનારી બોલામાં બોલી બીજા અથવા તરીજા બચાની માએ હોવી જોઈએ.

કાંયેકે એવી ધવાડનારી પોતાનું કાંમ વધારે સારી રી તે સમજે: તે બચાની માવનત કરી શકે છે. વળી બી જા તરીજા બચાની માએને પેઢીબધેલાં બચાં વાળી માએ ના જેવી દસતાન જવાની ફરક રહેતી નથી, કાંયેકે દસતાન જવાથી માએના કુદમાં ફરક પડે છે.

૮. ધવાડનારીને દસતાન જાયે અને તેથી બચાં ને કુદ પીધાથી કાંઈ પણ અવચાલ થાયેતો, તે ધવાડ નારી રાખવી નહી.

દસતાન જતી વખતે, કાંઈ વખતે કુદમાં ધણી જરૂક પડે છે, તે કુવતમાં કમ થાયે છે અને સાઈ નહી હોયે. જે બચાને દસતાનવાણી ઐરતનું કુદ ધાયેતા, કાંઈ પણ અ ડચણ નહી થાયેતા, ધવાડનારીને ધવાડવાન રવું; પણ જે બચાને કાંઈ પણ અડચણ થઈ, પેટ આવે અથવા વાનિટ થાયેતા ધવાડવા નહી રવું.

જે બીજા ધવાડનારી જલી નહી શકેતા, એટલા દીવ રા બચાને બીજા કુદના બોરાક ઉપર રાખવું અને દસતાં ન બંધ થયા પછી પાછું ધવાડવા રવું.

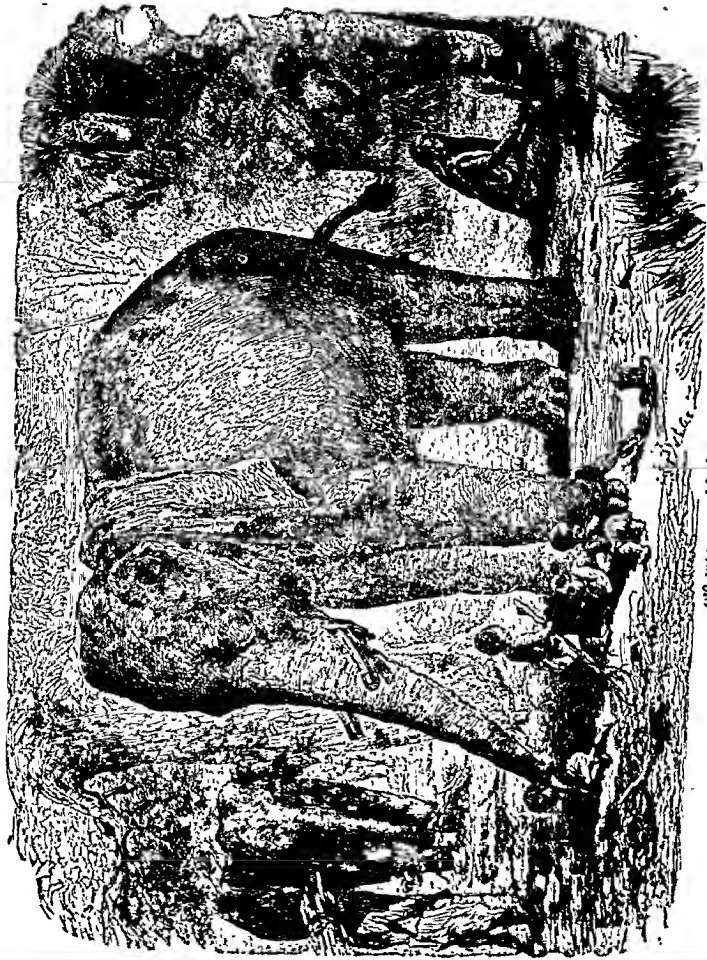
કેટલીએક ધવાડનારી એ વાતને છુપાયે છે અને બચાં ને ધવાડીયા કરે છે તેથી બચુ હેરાન થાયે છે. એ વખતે ધ વાડનારીને દસતાન જાયે છે કે નહી તે જાણવાની અગત્ય છે.

૯. ધવાડનારીનાં બચાની ઉમર માએના બચાં ની ઉમર બરાબર હોવી જોઈએ.

કાંયેકે બચાની ઉમર પરમાણુ માએના કુદમાં ફરક પ ડે છે; જેમકે તરતનું કુદ જલડું અને મઠાઈ જેવું હોયે છે, તે તરત જનમેલાં બચાને વાસતે જ કાંમનું છે. મે તરણ મહી નાના બચાને એવું કુદ વારંટો અવશુણ થાયે છે. મોડા દાહાડા પછી કુદનો દેખાવ બદલાયે છે, તેના રંગ જરા બ

હુ ઉપર આવે છે અને તેમાં કુવત પણ થોડું છે. એ કુદ ૬—૮ મહીનાના બચાને ધવાડીયાથી તેને પૂરું પાંચણ ૬—૮ મહીનાનું નથી. આમતે આસને કુદમાં વધારે કુવત આ મલી શકે છે, તે કુદ મોડામાં બચાને જાણાય છે, નાહા વળું રાયે છે, તે કુદ મોડામાં બચાને જાણાય છે, નાહા ના બચાને એ કુદ અવશુણ કરે છે, એટલા માટે એટલા મ

હીનાનું બચુ હોયે, તેટલા જ મહીનાનું ધવાડનારીનું કુદ હોવું જોઈએ. ધવાડનારીને જે ૭—૮ મહીના થઈ ગયા

Elephant in the savanna

હોયેતા તે ૧—૨ મહીનાના અર્થાને ધવાડવાને નકામી છે.
વળી ૮—૯ મહીનાના અર્થાને ૧—૨ મહીનાવાલી થવા
ડનારીનું બુન નકાદું છે.
ઘણી વેલા એ ખખતે ધવાડનારી પારકું બચુ ઝામે
ના બધાંની ઉમરનું જાવીને ખતલાવેછે, તેની સંભાલ રાખ
વી જરૂર છે.

૧૦. ધવાડનારીનું બચુ તપાસતું કે તે તંદરસ્ત છે
કે નહીં.

બચાનાં હોટ તથા કુલાં ઉપરે ચીરા અથવા બદન ઉ
પર કાંઈ ફેફડાયા હોયતો, બાણુનું કે છોડકું મોઝેના હુધી
દરદોછે, તેથી સમજતું કે કુલ સાફ નથી.

ધવાડનારીનું બચુ જ નિષાથી ખાલમ પડેછે કે તેનું
કુલ સાફ છે કે નહીં, એ બચુ તંદરસ્ત, ચબરક, સારા
સર્વભાવનું અને જેનું નહીં રાખેછું હોયતો, તે ધવાડનારી
ને પસંદ કરવી. પણ તપાસ કરવી કે તે બચુ તેનું બંધ
કે નહીં.

ધવાડનારી વીશેની મામદ લાંબી હોવાથી બાકીના
લાગ આવતાં ભાયાણમાં કહી સંભલાવશ.

હાથી.

“મુનામરછીનાં દેખાંવની અંદર શાંત મીનાબને,
પોતાના મહાબલથી નમશે શકતીવાન, એવો જ હાથી. તે
કોઈને પણ કુખ દેતા નથી; પણ પોતાની સાથે બનભેલાં
આડ પાનની વસતીમાં પોતાની સાલસ છંદની શુભરેછે,
અને ઉંધમાં જ નાલીયરીના ટેકા કરેછે, તેમ નાલીયરી
ની નીચે સુદરત તેને હરેશને વાસે. નરખાસથી આપેછે,
છઝમાં તેનું હાડ તેની છંદગીના વખત કરતાં વધારે વરસ
સુધી પડી રહેછે, સંધમાંની તેનાં મગજનાં મોટા ખોલા
માં પોતાના મીલુના યુગ્મ બનાવેછે અને મધના ન્યેા એ
કદો કરેછે; પછી તીખ્ખાંથી પોતાના ખોરાક શોધવાને ખેત
રોમાં બાહર પડેછે અને તે ચેલવીયાં પાછો લખે બંદ જ
ગના ઝૂંડ તેમજ પાછા કરેછે. તીખ્ખાં દર પાડી રહે
નાર નાના, છવજતો તેના હાડકાંની બાહર નીકળી આવે
લાં જોલ પાંચરાંની નીચે ટેકરીઓ બનાવેછે; અને તેમજ
તીખ્ખાં પંખરીઓ તેના હાડકાના પાંચરાંમાં પોતાના ખાલા
ખાંધવાની ઇફકતી ચલાવેછે.” એમ એક ઇંગરેજ કવી લ
ખી બંધેછે.

આ જગનામાં હાથી સરવથી મોટું કદાવર જનવર
છે. હાથી નવથી તે પંદર ફુટ સુધી ઉંચો હોયેછે, અને
વજનમાં ચાર હજારથી તે ત્રણ હજાર રતલ સુધી હોયેછે.
જન કદને વાસતે એ વખલાએછે તેમજ હાડપણને વા
સતે પણ એકસરખો બાજીતોછે. એક વખત માણસને
સવાધીન થયો, તો પછી તે તેને મોટો ઉપીએડી થઈ પડે
છે; એટલું જ નહીં, પણ તેના હમેસને તામેદાર થઈ પડેછે
અને નરમ મીનજે, પોતાના પછીની ઉપર પરી રાખેછે.
મેનિંગહાવવાના કામમાં, આડીઆ એમવાના, રાજ્યોની
તથા ઉમરાઓની સંવારીમાં, લડાઈના મેદાનમાં, ચોકરની

મોજમા, અને એવાજ બીના તરેવાર કામમાં હાથી ઉપી
એડી થઈ પડેછે.

હાથી બે જાતના હોયેછે—આડીકન અને ઇનડી
અન. એ દોના નંગલમાં હાથી રાત મલાવેછે; તે એટ
લા મુધી કે શીંદા, જે જાનવરોને પાશ્વર ગાયુએછે ત
થા વાષ પૂછ બીહને તેમણી દુર રહેવાને મુશી હોયેછે.
તે ઘણે સરસ તરનાર છે, નથી મોટી મોટી નદીઓ પાર ક
રીને એક નંગલમાંથી બીજા નંગલમાં સેલુધી જઈ શકે
છે. હાથી એકદા મહીને—રોલાનાં રોલાં સાથે કરેછે, અ
ને એવી જગલી હાલતમાં એની પાસે જવાને કોઈની હી
મત થતી નથી. રાતમાના આડના અડા થક એમથી પો
તાની જમીન મુન વતી ઉમેડી કાઢેછે, અને જો કામ ન
સીધે કોઈ ખેડુના ખેતમાં જો આવેછી તો પાછી તેનું
સતીખાનાશ થવા વીના રહેતું નથી. અને મોડાસ બહુ
પસંદ છે, ખાટે સેરડીઓ તો રહેવા દેતા જ નથી.

એને ધકડવાની તરેવાર યુકતીએ કરવામાં આવેછે,
મોડાં રાતમાં એક જગા ઉપર જનમુત લાકડાંની ઝાડી બાં
ધી લીયામાં આવેછે, એ ઝાડીને ધરાવ અતીરામ મોટો હો
યેછે, અને એક બાણુએથી ખોલી હોયેછે કે જે રસતેથી
હાથીના રોલાંને ઝાડીમાં ફસાવવામાં આવેછે. કેટલાક હો
જાર માણસો લોક, તાસા લઈ, હાથીના નંગલમાં છુમ ખરા
ડા મારીને, તેમજને બરકાવેછે અને તેમજને ઝાડીમાં હાકી
કાઢાડતા હોયે, તેમ પહવાડે પહવાડે જાયેછે. વળી મોટી
આતસતી મેલે કેટલેક દેશો સમગ્રવારે, એવી રીતથી બી
હને હાથી નાહસતાં ઝાડીમાં સપડાયેછે. હાથીને ધકડવામાં
તેના જાતભાઈ માણસને મદદ કરેછે. પાંચેલી હાથોને
એવી ઝાડીમાં રાખવામાં આવેછે, જેમાં બાહર નીકળી પો
તાની સાથે હાથીને લલચાવી અંદર લાવેછે. એવી રીતે
હાથી અંદર સપડાય પછી, પેસો રસતો બંધ કરી લીધામાં
આવેછે. પછી માણસો તેને મોટા મારી એક નાહાની જે
ગોમાં લઈ જાયેછે. છઝમાં એક જે હાથોના પોતાની સુણ
વતી તેની એવીતો માકરી કરેછે, કે તે બાપડો નરમ માખ
ણ જેવા થાયેછે, તાર પછી એક ઝાડની સાથે તેના પગ
બાધી લીધામાં આવેછે અને જે તરણ હાહાડા જુઓ તરસો
રાખવામાં આવેછે, જેથી તેના મીનજ નરમ પડેછે. હા
થી એટલેતો સંજમોછે કે મદદ પંદર દીવસમોતો જે હોક
મ કીયો હોયે તે પરમાણે માલે. આકરીધાના લોકો
હાથીને ધકડવાને ખાટે મોટા ખાડા ખોદેછે, જેમાં તેમજને
ફસાવવામાં આવેછે. એમ કરી પડેલા હાથીને કોઈ વખ
તે તેના જાતભાઈમાં મદદ આવેછે. માણસની ચેરહાજરી
માં તેમજે આડની ડાંખલી તથા મટોડીના દગલાના દગલા
ખાડામાં નાખેછે, કે જેની મદદથી પેસો બંદીવાન બાહર
નીકળી શકે.

હાથીના શાહુપણ વીશે ઘણાક દાખલા જાણીતાછે.
“એમરર ઝામીને” હાથીઓને ગાયુની તાલ પરમાણે
નાચતાં શીખવીઆ હતા. એક હાથીએ પોતાના પાંડ
બંધાર નહીં કીધા, તેથી તેને ખાર ચારવામાં આવીઓ હ
તો, ખાટે બીજા રાતના તે પોતાના પાંડ પોતાની મેજે મેદા
નમાં શીખતો મોકલે પડીઓ હતો.

નીઘિપારકમાં એક હાથી દેખાડવામાં આવીશ્ચિ હતા, જ્ને એક નાહાની છોકરી સાડે સાડે ખાવાનું આપતી હતી. એક વખતે પોતાની ઘેવીમાંથી એક ફલ તેને વાસ તે તે કાઢાડતી હતી, તેવામાં તેની હાથીદાંતની એક દાખડી નીચે પડી વેલુરમાં દબાઈ ગઈ, જે પેલી છોકરીને ખાલમ નહી પડી. થોડાકરખ પછી, હાથીની આસપાસ એકદુ ધમેલું લોકાનું યેલું તેનું રસતો આપવાને કુર થ યુ, પેલા હાથીએ તે લોકાની વચે પોતાની મુઠ્ઠા ફેલવી. જેથી લોકો ગભરાયાં. તેના આહવતને ખાલમ પડીઈ કે તેની મુઠ્ઠા પેલી દાખડી હતી અને તે પેલી છોકરીને આ પવાને તેને સોધતો હતો.

એક ઘરહુસધને તીઆં કલકતામાં એક હાથલ હતી, જ્ને કલકતેથી ચીડાગેગ લઈ જવાને તેણે હાકમ કીધો. ર સતામાં તે હાકલ આહવતથી પછી પડી નાહસી ગઈ અને તેને પતા લાગે નહી. પેલા આહવતે પોતાના ધણીને ખરી બીના કહી પણ તે ધણીએ કહ્યલ રાખી નહી. તે જે ધારીઈ કે આહવતે હાથલ વેચી હશે, તેથી તેણે ગ્રાટી રાજા કીધી. આસરે બાર વરસ પછી તેજ આહસને બી જ્નેની સાથે હાથી પકડવાને મોકલવામાં આવીશ્ચિ. જ્માં તેણે એક હાથીના રોલામાં પોતાની નાહસી ગયેલી હાથલને એલખી. તેને જ્નેતાંનિવાર પેલા આહવતે તેની પાસે જવાને ફેડાવ કીધો અને જ્નેનની કઈ પણ દરકાર હરે આ વીના તથા પોતાના સોજતીઓની સલાહ વેચ્યાનમાં લીધા વીના તે હાથલની આગલ ગયો, હાથલે તરતજ તેને મોકલખીઆ અને પોતાની મુઠ્ઠા હીલવીને સલામ કીધી, પછી મુઠ્ઠાપર બેસી તેને પીકપર લીધો. પછી બીજા હાથી પકડવામાં તે મદદ આવી, એકદુ જ નહી, પણ પોતાની ઘેરહાજરીમાં તરણ બમાં ધમાં હતા, તે સાથે લાવી. એ પુ બનીઆથી પેલા આહવતને પાછી આબરૂ મલી અને આગલ જ તેને ખમરૂ પડીઈ હું તેના બદલામાં તે જ્ને તીઆંમુધી તેના પગાર બાંધવામાં આવીશ્ચિ. પેલી હાથલ તી આર પછી “વારનહેસદીગસ” ના સવાધીનમાં આવીહતી.

હાથી પોતાના ધણી ઉપર તથા જ્ને ગખસ તેને ખાયા દેખાડે તેની ઉપર ખમત રાખેલ, જ્નેના દાખલા ઘણ જ છૂંતા છે. ઈલીઅન લખેલ કે હીકુસ્યાનમાં એક ઉમરાવે એક હાથલ પાલી હતી. તે પોતાના ધણીપરની પરીતોને વાસતે વખણાવેલી હતી. ગામના રાજને તેની મુખી માલમ પડીઆથી, તેણે પેલા ઉમરાવ માસાથી હાથલની માંગ છી કરી, પણ પેલા ઉમરાવે આપવાને ના પાડી જેથી રાજાએ જીવમથી લેવાને યેડાવ કીધો. એવું સાલવીને યેડે ઉમરાવ રાતોરાત હાથલને લઈ નાહસી ગયો. રાજાએ તેની પછવાડે સીપાઈએ મોકલીઆ. જ્નેએ તેને એક ઉંચી ટેકરીપર મેલ્યો, પેલા ઉમરાવે ઉપરથી તેઓની તરફ પથર ફેંકીઆ, જ્નેમાં પેલી હાથલે પણ પોતાની મુઠ્ઠા વતી મદદ આપી. તોપણ માર ખમીને સીપાઈએ ઉપર આવીહતી અને પેલા ઉમરાવને જમખી કીધો. તેવામાં પેલી હાથલ તેમોપર ફરી વલી અને કેટલાકને કમકી મારી નાખી આ; કેટલાકને મુઠ્ઠા વતી ફેંકી નાંખીઆ; અને કેટલાકને નસાડી મેલીઆ; તાર પછી પોતાના ધાયલ ધણીને પી ઉપર લઈ એક સલામત જગાપર જઈ પેંહમી.

પીરહસ નામનો રાજા જ્ને લડાઈ કરતો હતો, તે વખતે એક સીપાઈ જેણે હાથીપર સવારી કીધી હતી, તે મારશે ગયો. હાથીએ પોતાના ધણીની એવી હાવત જ્ને ઈ બમાં લગકરમાં ફરી વલીશ્ચિ અને તેની લાસ થોપી કાઢડી, અને તેને પોતાના બાહરે નીકળી આવેલા રાંતપર મેલી ગામમાં લાવીશ્ચિ.

એક હાથીએ કીનાથી પોતાના આહવતને મારી નાખીશ્ચિ; જેથી તે આહવતની બઈરી એટલી ગમગીની તથા મુસસાથી બરાઈ ગઈ કે, પેલા હાથી પાસે બઈ પોતાના છાકરાં તેના પગ તથે નાખીઆ; અને મારી કે “જ્નેઆરે તે મારા ખાવંદનો જીવ લીધો તો મારી તથા મારાં બમાંનો પણ લે.” પેલા હાથી જેણે પસેખાન થશે હેલ્લે, તેજ ન રમ પડીને પેલાં બમાંમાંથી મોડા છાકરાને ઉંમકીને તેણે પોતાની પીકપર બેસાડીશ્ચિ અને તીઆર પછી પોતાના આહવતની માફક તેના હાકમ પરમાણે માલિશ્ચિ તથા બી જ કોઈને પોતાની પીક આપી નહી.

એક સીપાઈ પોતાના પગારને દીવસે એક હાથીને દાડ આપતો હતો. એક વખતે તે સીપાઈ છાકરો થયો; જેથી તેના અમલદારે તેને પકડવાને બીજા સીપાઈએ મોકલીઆ. પેલા સીપાઈ નાહસીને પેલા હાથીની નીચે ભરાઈ બેઠો. બીજા સીપાઈએ તેને તાંદાં પકડવાની તબ્બીજ કીધી, પણ હાથીએ પોતાની મુઠ્ઠાથી તેના બમાંવ કીધો, પેલા છાકરો સીપાઈ હાથીની તબ્બજ ઉઘાઈ ગયો. સવારના ઉઠીને પોતે કીઆં હતા તે જ્નેન ગભરાયો; પણ પેલા હાથીએ તેને પસવારીને રવાના કરીઆ.

જે પરમાણે હાથી ઉમકારેના બદલે પીઆરથી આપે છે, તેજ પરમાણે અપકારને બદલે કીનાથી આપેલ. પારી સમ્રા એક ચીતારે હાથીની તસવીર લેવા માહતો હતો તેની મરજ એવી હતી કે હાથી પોતાની મુઠ્ઠા ઉંચી કરેલે, તીઆરે તે કેવો દેખાએલે તે પાડવો. એ કારણે સર એક માણસ તેના મોહમાં સાડે સાડે ખાવાનું નાખતો હતો અને કોઈ વખતે તેને ઉતરતો પેણ હતો; તેથી હાથી મુસસે થયો, અને પેલા ચીતારે એવું કારણે, એજ સમજને જ કાગલ ઉપર તે ચીતાર પાડતો હતો તે પર તેણે પોતાની મુઠ્ઠામાંથી પાંછી ફેંકીઈ.

કેપ્ટન વીલીઅમસન એક હાથીની વાત લખેલે, તે હાથી પાગલ અથવા મુરખને નામે ઓળખાતો હતો. તેની આદત એ હતી કે પોતાની મરજથી ઉપરાંત જરા પણ વધારે સામન ઉપાડે નહી. જ્ને વધારે સામન તેની ઉપર લાધીઆતો પોતાની મુઠ્ઠાથી એની પાડી નાખતો. એક દીવસ તેની એવી માલથી કુઆરર માસદર મુસસે થયો અને તેના માથામાં એક તંજુની પુંડી ફેંકી યોડા દીવમ રહી ને તે હાથી પાંછી પીધને પાછો આવવો હતો તેવામાં રસતામાં પેલા કુઆરર માસદર મજીઆ, જ્ને પોતાની મુઠ્ઠાથી ઉંમકીને એક આમલીના ઝાડની ડાલી સાથે લટકાવી દીધે અને પોતે માલતો થયો.

મુરતના દરજીની વાતનો કેટલાકને ખાલમ હતો. તે એક હાથીને કઈ પાછો દર રોજ તે પીંછી પીવા લેતો તે વખતે આપતો હતો. તેથી હાથી પોતાની મુઠ્ઠા હેમરે દરજ ખતે આપતો હતો. એક દીવસે દરજ એ તેની મુઠ્ઠામાં ની કુદાનમાં ફેરવતો.

સોએ બોધી તેથી તે ચાલતા થયા. પાણી પીધા પછી પાછો ફરીએ, અને પોતાની સુલુખા કેટલુંક પાણી ભરીને રાખીલું હતું તે દરમિયાન ડુકાનમાં ફેરવેલું. તેથી તેના કપડાંના ઘાણુ વલોચિત્ત.

નવાબ દલિલાહ લખનૌની પડોસમા સેકાર કરવાને હા થીપર નીકળીએ. તેને તથા તેની સાથની સવારીને એક ખીનમાંથી ભડું પડીલું. એ ખીનમાં કેટલાંક આજરી માણસો સુતેલાં હતાં. નવાબની સવારીને જોઈને તે આજરી માણસોના સગાં વાહલો તેઓની સાથે હતાં તે બી હને નાહરી ગયાં અને તેઓને પડી રહેલા દીધાં. નવાબ દલિલાહની ખતલખ તેઓની ઉપરથી હાથીને ચલાવી નવા ની હતી, માટે માહવતને હાથીને ચાંપીને ચલાવવાને ક હોઈ. જ્યાંસુધી રસ્તાં હતા ત્યાંમાંસુધી હાથી ચાલીએ ગયા, પણ જ્યારે પેલાં આજરી માણસોની નજરથી આવેલી પોંદ્દીએ, તીખારે ઉભા રહેએ અને આગલ વધે નહી નવાબ દલિલાહ માહવતને આંકણી ભાંકવા કહી, પણ હાથી આગલ વધે નહી. આખેર જારે થયો જાર પડીએ, તારે પેલા હાથીએ પોતાની સુલુખી દરમ્યેક આજરી આદમીને ઉંચકીને એક કોરે સુકીલું અને એમ રસ્તા કરીને આગ લ વધીએ. જુઓ ! માણસનું હવાની અતપણું—અને હવાનનું આદમી અતપણું !

હવે પાસેનાં મોઝાં ચીતર તરફ જુઓ ! જુઓ, હા થી આપાનું કાંમ કરેલે. આપણે એને તરેવાર કાંમ કર તાં જોશે હશે, પણ આ દેખાવ નેવેલ માલમ પડેલે બ નારસ જતાં રસ્તામાં એક ધાવણીની જગાપર નજરે પડેલા રેખાવતુ એ ચીતરલે. અહીંયાં કેટલાક માહવતોનાં કુલે જોઈ હાથીની સાથે ધાવણી કરી હતી. જારે માહવતની બાએડીને ખાણું પકાવવામાં રોકાડું પડે, તારે નાના બમાં ની સંભાલ કોણ રાખે ? એવી વખતે ત્રાએ પોતાનાં બમાં ને હાથીની પાસે રખતાં ચુકેલે. હાથી તેઓની સંભાલ એવીતો નરખાસથી લેલે કે આપા એક કોરે હટે નાના બમાંની અટકચારી ચાલ કોણને નથી ખબર ! તે પરખાણે બચું ધરીમાં તેના પગ તલે વીટલાએ, કોઈ વખતે હાથી ના મોઝાકની ડાંખલીમાં ભેરવાએ, કોઈ વખતે તેના પગની સાંકલ સાથે લપેટાએ, તો એ બધી વખતે તેને શું ચવાસા માંથી હાથી પોતાની સુલુખી મોકલું કરેલે. એ બચું હા થીની હાથી બાહેર નીકળી ભડું હોએ, તો ખાણું ઉંચકી ને પોતાની પડોસમાં ચુકેલે. અને એ બધી વખતે જ ચાંની આ નભરવસ પોતાનું કાંમ કરેલે. બનવરતું થી આણપણ, તેના પીઆર, તેની નીમકહલાલી ઈતીઆદી જાણસની સાથે સરખાવે અને સરવથી માહ ચકતીયાન જે બલો ધીયવર તેની કુદરત ચીઠાણે !

તંબાકુ.

દુનીઆમાં જાણાએલી અને વપરાતી જેહરી વ નશમતીઆ તરણલે. ૧ ગાંજે ૨ ધતુગે. ૩ તંબા

કુ. એઓમાં ધતુગે શરિથી વધારે બીનચી પદવી ધ રાવનારી જેહરી વસતુલે તેથી ઊતરતા ગાંજે અને શરિથી હલકી તંબાકુલે.

તંબાકુ કેટલી લાંબી સુદત શુધી જાણાએલા ન હતા, એઓ તેના લુકા કરો શુંગવામાં વાપડતા હતા તેઓની તે વખતમાં હુશી થાતી હતી. ઈંગલંડના બા દલાહ પેટ્રા જેમણે તંબાકુ ખાધાથી અને તપકી ર શુંગવાથી ઊપજતા ગેરશાએલઓ વીચે એક ચોપાં નીકી લખેલી હતું. તે વખતના ચોપ તરીબ જરખાને એઓ દેવલમાં તપકીર શુગતા હતા અથવા તં બાકુની ખીરી પીતા હતા તેઓને નેગાત ખાહેર કા રેઆ હતા અને તેમજ માહારાણી એલાર્જખેરે એવી વસતુ વાપડનારાઓને મોટી શીખશા કીધી હતી. કે ટલાકીના નાંખ કાપી નાખેઆ હતાં, એવું હોવા છતાં આએ જેહરી વનરાપતીના અતીધણા ખપ થાતા હતાં. એ વસતુને ખપ એટલેતા હતા કે સરકારે તે ઊપર મોટો કર નાખેઆ હતા, તે છતાં લોઠી વાપડેઆ વગર રહેતા ન હતા. હાલ સરકારને એ વસતુ ઊપરના ક રની મોટી આવકલે. વેપારમાં એ જાતના તંબાકુ આ વેલે. પેટ્રો પાતરાંના તંબાકુ જે ખાધામાં અને પી વામાં વપરાયેલે. ખીજે તે પાતરાંમાંથી બનાવર ક રીને બનેલી તપકીર જે માતરે શુંગવામાં અને વારે ધરીએ દાંતણુ કરવામાં વપરાયેલે.

તંબાકુ બનાવવાને માટે પાતરાંને પેટ્રાં ભીજ વીને દાખી રાખેલે અને ચોડક દાહડા પછી કાપીને કામમાં લગાડેલે. તપકીર બનાવવાને તંબાકુને લુ કી વપરાયેલે, તે લુકાને એક મોહાડાં કાવનાં વાશન માં સુકી, તેમાં ખમીર ચહાવવાને માટે શાકું પાણી અથવા નીમખનું પાણી છાંટેલે (નીમખનું પાણી છાં ટવાથી તંબાકુને કુગ આવતી નથી) પછી તે વાશનને બંદ કરીને ૨—૩ મહીનાં સુધી રાખી ચુકેલે જેથી તંબાકુમાં શુરતું ખમીર ચહડેલે. તેજારખાદ તેને બા હેર દાહડી કુકીને નેની તપકીર ખનાવેલે જે છીકની તપકીર આવેલે તેની બનાવરમાં થોડાક ચુનો એલેલે અને પાતરાંને વાટવાની અગાકી અતીધણાં ચુકાં કરેલે.

તંબાકુ ખાધાથી જે ખરાબ પરીનાંમ ઊપરે છે તે જાણવા જોએ. ખાધા પછી જુરત ગલામાં આ ગ જવેલે, પેટમાં જવાથી કાંઈ કાપતું હોએ તે માંકું પેટમાં કાએલે. ચોડક વખત પછી ઊખક અથવા શીક

આવેઆ કરેછે, અને તેમ ધાવાથી જે કાંઈ ખાધું હોય તે તપકીર લેવાની તમે હતી તેથી તે પાછી લેવાને જેછે તે બધું ઊલટી થાઈ નીકલેછે, જે પરમાંલે આ પ્રીમ ખાધાથી પ્રુથ કેષ લાગેછે અને હુંગ આવેછે તે મ એની કાંઈ પ્રુથ કેષ નથી, એ ખાધાથી ઊલટો જીવ બુજેછે અને માધું દુખીઆ કરેછે અને અતીશય ફેર આવેછે, ખદનનાં શબ્દા સાંધા ધીલા થઈ નીકલી પડતા હોય તેમ લાગેછે, હાથ પગમાં કાંઈ જોર ન હોય હાવાથી શીધું ઊલું રહેલાવતુ નથી. આખે આંધારાં આવેછે અને માણસને અતીશય ખેચેન કરી નાખેછે, એમ છતાં જેઓને તંબાકુ ખાવાની તમેછે તેઓને ખાધા વગેરે ચાલતુ નથી, તપકીર લીધાથી કાંઈ જોશ્યો જોશ્યો ઊપજતા નથી, આપણું લોકોમાં કેટલાકો દાંતણુ કરતી વખતે તપકીર દાંતને ચોલેછે, પણ જે લોકોને ઊલટીની તમે હોયછે અને જો તેઓ તપકીર દાંતણુ કરવામાં વાપડેતો તેઓની ઊલટી દવા દારૂથી પણ બંધ થાતી નથી, તેવાંઓને બધા મણુ કરવી જોઈએ કે થોડી થોડી કરીને તેઓએ તપકીર છોડી દેવી તેથી જરૂર શક્યેલાછે. તપકીર અથવા તંબાકુની એક વખત તમે પછી જોરૂલે તે મરવાની નથી, જે પરમાંલે અગ્રીમની તમે જેઓને હોયછે તેઓને તે વગર ચાલતું નથી, તે પરમાંલે આજે જે હરી વસતુની પણ તમેછે. એક પાદરી જેહને તપકીર સુગવાની તેવ હતી તેણે એક દાહડું તપકીર સુગવાથી ઊપજતા જોરશક્યેલાઓ વીશે એક કાંચું લાશાંન કરેજી. તે બોલીઓ કે તંબાકુ એ એક જેહરી વસતુલે તે અમેરીકાથી આવેછે, તેનાં પાતરોમાંથી તે લ કાહડી તેનું એક તીપું જો જાનવચેને પાઈજી હોયતો તેઓ તરત તફરીને મરણ પામેછે. જો માણસ જાતે તેના તંબાકુ ખનાવી ખાધો હોય, અથવા પીધો હોય અથવા તપકીર ખનાવી શુંગી હોયતો તેથી તેનાં છેરા ફેરશાર થાઈ જાયછે, તેનું મોહાડું શીકું મારેછે, વારેધડીએ લીધાથી તેની છાતી ઊપરથી લોહી પડેછે, તેની ઘાત પતલી થાયછે, એટલાં ખરાબ પરીનાંમ છતાં તેની લેવાની, પીવાની અથવા ખાવાની જો તમે પડીતો પછી તે છોડાતી નથી. ને જો લોકો કે રાજા ચીફરેડેનીસને તેવી તમે હતી તેણે છોડવાનાં અતીઅંત કીપાઓ કરેઆ પણ કાંઈ વલેજી નહી. યુકી લીધાથી તે ઊલટો આજારી પડેઓ. છેજે અંતે ને જાહુરે મરવા પડેઓ તારે તેનાં યકરે

તેને તપકીર લેવાની તમે હતી તેથી તે પાછી લેવાને પરમાવીજી, જોરું બોલી તે પાદરીએ જે પરમાંલે રાજાએ કીધું તેમ તેણે કરી ખતલાવીજી, પાદરીએ ચોતાનાં હાથમાં એક રૂપાની દાખડી લીધી અને બોલીઓ કે રાજાએ આજે પરમાંલે દાખડીનાં મથાકાં ઊપર બે આંગડાં થોડીને દાખડી હુંગાડી, પછી આ પરમાંલે ચમતી લરીને તપકીર લીધી અને એમ હાથ ઊનચો કરી નાંખમાં થરાડી લીધા, જેમ બોલનો ગચો તેમ પોતે પણ તપકીર લેતો ગચો.

આંનડામાંન ટાપુ—ગુનેહમારોને તરીપાર કરવાની જગા.

આ ટાપુનું ચુંવડું હાંકુચાનની દખશીણ—પરવ તરફ અને ખંગાલની ખાડીમાં દાખસ થતીજ આવેલુંછે; અને આપણું ચોમાસું જે દખશીણ—પશ્ચિમ તરફથી ઈયાને નઈડત પ્રભુથી કુટેછે તેના મોહો મોજલે જેથી વરસના નજદીક છ મહીના તાંહાં ચાલુ વરસાદ રહેછે.

જે જગા અથવા ટેકડીની આસપાસ ચોતરફ દરીઓ ફરી વલેઓ હોય તે જગા અથવા ટેકડીને આપણે પ્રુથ અથવા બેટ ફરીકહીએ છઈએ. એ ટાપુની આસપાસ ખંગાલનો દરીઓ લાગેછે અને એ દરીઆમાં વારેઘડીએ તોશાંનો થાયછે જેથી વાંહાંઓને એ ટાપુના ખડકોથી ઘણું નુકસાન થાયછે. એ ટાપુઓનો વીસતાર નજદીક તરણુ હજાર ચોરસ માઈલે છે અને, અહીંયાં વસનારી જાત એક જાતના હજારોઓની છે. એ હજારોઓ જ મીન ઊપરની સ્થલની જંગલી જાતો કરતાંથી ઊતરતે દરજ્જાના જંગલીઓછે. તેઓ અતીશયે કાસા, તેઓના બાલ ઊન સરીખા, અને તેઓનું કદ પાંચ ફુટની હુમેસાં અંદર હોયછે. તેઓનું નાંખ ચપડું, હોયે નાંધ, પેર ચાડું અને આગળ નોકલી આવેલું, તેઓના પગ અને હાથ ઘણાજ પતલા અને દુખલા, અને તેઓની આંખ છતી અને ચાતી હોયછે, અને તેઓનાં સ્વપ્નો દેખાવ લુખા અને શરી ખાનારા જંગલીઓના જેવો દેખાયછે. તેઓ પાંચે કસીબી રીતનો હુનર નથી. તેઓ નાગા ફરેછે અને માંઝબી પકડી ગુખરે કરેછે. તેઓ પોતાના મધારને આપણમાંનીએ

છે અને જોવા તે ગરમ થયેઓ એટલે તેને ખાવા મં
ડી બજેછે. તેઓ પોતાના બાળને લાલ રંગેછે; અને
એ ટાપુમાં ખારીક છતાં જનાવરો, ઊભાઈ બજેછે, તે
ધી દુર સવારના પોતાના બદનને એક નતની મટોડીથી
પલાંસદર કરેછે, જેની ઊપર બનવરોનો દંખ લાગુ
પડતો નથી. તેઓ ગોશ્વઓમાં બરાઈને રહેછે અને
પારકા લોકોને જોવાને કંપાળેછે.

આ ટાપુ લીચિતરીથી વરપુરછે અને કેટલીએક
તરશ્થી બંદરો કરવા લાયક ખાડીઓ આવેછે. એ
ખાડીઓમાં માંછળી પુગકળ મલી આવેછે અને આં
મમાં થાયે ઘણે ડાંમર પણ થાયેછે.

જોકે આ ટાપુ હિંદુસપાનમાં ઈગરેજ સરકારને
હસ્તક કેટલુંક થયેછે. ઘણાં હું તોળી અતીઆર
સુધી ફક્ત નામનુજ અને વગર ઊપજોગી પડેયુ હ
હું, પણ ૧૮૫૭ માં હિંદુસપાનમાં સીપાઈઓએ જે
બલવો ઊઠાવીઓ તે બલવામાં પકડાયેલા ગુનેહગાર
રોને તાંહાં તરીપાર કીધા હતા. એ વખતથી હિંદુ
સપાનમાંનાં ઈગરેજ સરકારનાં ગુનેહગાર બંદવા
ઓને તરીપાર કરી રાખવાને માટે એ ટાપુ ઘણુંજ સ
લાંમત માલમ પડીછે; અને હાલમાં તરીપાર થયે
લા બંધવાઓથી વરોછે.

પેહલાં ગુનેહગારોને શીનગાપોર, પીનાંજ અ
ને, ખાટનીએ ખાતે તરીપાર કરતા હતા, તે હાલમાં ખં
ધ પાડીછે અને આ નવાં ટાપુમાં મોકલેછે.

મુંબઈમાંથી આવે દસ ખાર માસની વાત ઊ
પર જે ભાડીઓને જનમ થયી દેશનીકાલ કરવા
ની શબ્દ ઘઈ હતી તેઓને પણ એજ ટાપુમાં મોકલ્યા
તીઓ.

એ ટાપુ આગલ આગલાં વરોઝા ઊપર સરકારી
તેમજ વેપારી વાંહાંણુ જેવો તોશન ખાઈને જઈ
પડતાં હતાં તેઓનાં માણસોને આ ટાપુનાં જંગલીઓ
મારી નાંખી ખાઈ જતા અને વાંહાંણુના કકડા કરી
નાખતા હતા એવુ માલમ પડીછે કે એ તરશ્થી પસા
ર ધઈ ચીન અને બીજાં સુકડા ખાતે જનારા કેટલાં
ક ખારકડો કાંહાં, ગુમ થઈ ગયાંછે તેઓને આજ
થુધી પતા લાગતો નથી; તેને માંછળી એકુજ અટક
ળી શકાયે કે તોશન ખાઈ આ ટાપુ આગલ તે વાં
હાંણુ જઈ પડીઆં હાએ અને આ માણસોને તે
કરનારો જંગલીઓનાં તેઓ ભોજ થઈ પડીઆં

દુ:ખનો દરીઓ—સુખનું સુખ

નાદરશાહ અને સુનદરખાઈ.

નાદરશાહ—ઓ, સુનદરી ! સુનદરી ! સુનદરી !!
મારૂં સતીઆનાથ વલીઈ; મારી ખરાબી થઈ, મારૂં નામ
તારાજ થયું; મારી આબરૂ હવાપર ઢંડી ગઈ. એ સુનદ
રી, સુનદરી, મારાં બચાંનું શું થયે ! તારૂં શું થયે ! ઓ,
બોલવતાલા ! આ શું થયું ! મારો યુનાહ થો !

સુનદરખાઈ—મારા વાહલા નાદર, આ તે શું તને
ને કંઈ સમજ પડતી નથી. ધીરજ ધરીને મને સમજાવો
તો ખરા.

નાદરશાહ—ધીરજ બલો. હવતર બલીઈ. ના
મ બલીઈ. ગામ બલીઈ. ઓઝાદાર મારો છુટકારો જ
લરી કર.

સુનદરખાઈ—ઓ મારા વાહલા, વાહલા નાદર !
એ મારા હમરના સાથી ! એ મારા હાતમ દીલના પ
ણી ! મારી છાતી બરાઈ આવીછે. મને જલદી બોલાસો
કરો તો કેવુ સાઈ ? એવો તો શું ગળજ આવી પડીઓછે
કે જે તમને આવા દુખમાં બાહવરા કરી નામેછે. દયા
હુ નાદર, મોટાં દીલનાં નાદર, મારા નગીના નાદર, ત
મારૂં દુખ તરત મને કહે.

નાદરશાહ—અહા, અહા, અહા; સતીઆનાથ
વલીઈ. સુનદરી ! સતીઆનાથ વલીઈ. મારાં બચાંનું
શું થયે ! સુંદરીનું શું થયે ! ઈશવર મને બંધે કર. મને
આ ફતીઆથી દુર કર. અહા, સતીઆનાથ વલીઈ !

સુનદરખાઈ—(વલગી પડી, કોરી કરીને અને અ
હી તહી હીલવીને) નાદરશાહ ! નાદરશાહ ! તમે મને
સાંબજોછા કે નહી. મારૂં બોલેજુ શેકટબ કે ? નેક નાદ
ર, કહેા મને, કહેા શું છે તમને, કહેા મારા નાદર, કહેા.
નાદરશાહ—ફતીઆથી ગયો—આબરૂથી ગયો—
લોકોમાં બદ થયો. હવે રહીછે તે શું ! સુનદરી છોડ મ
ને. જવાટે અહીંથી.

આવી રીતનો બનાવ એક સાંજની વંખતે નાદર
શાહની વાડીમાં બનીઓ. સુનદરખાઈ ફરતાં હતાં, તેવા
માં નાદરશાહે આવી, હાએ અફસોસ ઉપર કહેઆ સુ
જન દેખડાવી; સુનદરખાઈની આંખમાંથી આશુ તરતર
રતર ટીપાવા લાગ્યાં. પોતાના ધણીને કોઈ પણ દીવસે
હાવા વીલાપમાં જાયેલા નહી, તેથી તેણીનું હૃદયું અ
તીથય બરાઈ આવીઈ હું અને આંહુ ને હૃદયના કે
વામાંથી ઝરાતી મારૂં દી વેલેતે, તો હૃદયું જીભાઈ આ
વી, સુનદરખાઈને ખચીત શુંગસવી. મેસુધ કરી નાખતે એ
માં શક નહી. પણ નાદરશાહનો પોતાની ગમગીનીમાં
એવાતો ગીરફતાર થઈ ગયા હતા, કે આતપાસ શું માલી
ઈ જાયે, તેની કંઈ પણ તેવણને ખબર ન હતી.

એટલામાં જાલ જે નાદરશાહનો ખરો વફાદાર
માફર હતા. તે બાઈને તથા રોકેને વાસતે માહે લઈ આવી
ઓ. આ દેખાવ એઈને દંગ થઈ ગયો અને વી
સારકા એ આને શું આકત આવી પડી હશે. સુન

દરખાઈએ જાલને નેતાને વાર આપ્યું તુઝી, જાણે પોતાની દલગીરી છુપાવાની વેતરણ કરતાં હોય, એવું દેખાડી ઉંચકે અને તોજ શખસની હાજરીથી નાદરશાહને પણ સુધ આવી. જાલ સમજી હતો તેથી બાઈની તથા ચેકની આગલ આમેનું પેચાણું સુકી એક યોલ યોલીઆ વીના પાછો ફરીઓ.

નાદરશાહ—સું સુનદરખાઈ તમે રડતાં હોવ તેમ મને લાગે. વાહુ ! હું તમારી ઉપર મારો આધાર રાખું છું અને તમે એમ કેમ હીમત છોડી દેઓછો.

સુનદરખાઈ—ઓ, મારા અસુલીઆ નાદર ! છતાં સુધી હું તમારી નેક ચેહરો જોવાને જીવતો રહેલુવ, તો આંસુથી કદીથી હીમત છોડી દેવા નહીં. મારું રડવાનું કારણ કંઈ નાહીમત નહીં હતું : વાઝ, પીઆરા નાદર, તમારી ઉપર શું કુખ આવી પડીછે તે તો જાણવો ? નાદરશાહ—હા; સુનદરી હું તમને નહીં જાણું તો મારો બીજો તમારેથી સરસ શાધી કાણું કે જેને હું જાણું ? પણ હમણાં નહીં. મારીથી મોલાઈ શકાતું નથી. જરા મને વખત આપો.

એમ કહી નાદરશાહ પાછા વીમારમાં પડીઆ. સુનદરખાઈ પાસે બેઠી વખાસમાં પડીઆ. બાગમાં તરવાર જાતના ફલ તથા ફૂલો બાહારમાં આવી પવનની કીમી લેહુકીથી ગમત કરતાં હોય, એવી રીતે દેખાતાં હતાં; બાગમાં અન્યેક જાતના પંખીઓ મધુર શગધી પોતાના પેદા કરનારની વખાણ ગાતાં હોય, એમ લાગતું હતું, સુરજનાં અસત પાંખતાં ફીરણો સરવે લીલાતરી ઉપર અને વલી બાગના સોહામણા બંગલા ઉપર સુરેરી ટોર ચઢાડવાતાં હોય, એવું ચાલત પડતું હતું. એવા દેખાવથી પાછીભગી અને મેહરાશી વખતે આપણે જીવ દોડીઆ વીના રહે નહીં. પણ આમેય વખતે તે દેખાવાના તલેસમાતથી પણ નાદરશાહ તથા સુનદરખાઈપર કંઈ અસર થઈ નહીં, વખત વધતો ગયો. અંધારું વાળું ગયું. પંખીઓના સરોદ નરમ થયો. બાગના દેખાવ બદલાતો ગયો. તોપણ નાદરશાહ નેમના તેમ બેઠે લાન હતા.

એકીનદાર જાલ બીચારો ગભરાયો. નેમવાનો વખત થઈ ગયો, તોપણ ચેક ચેકાણી અંગલાખાંન આવીઆં તેથી તેઓ તરફ ગયો. તેઓની આગલ જતાં અમકાચો. પણ શું કરે ? બીજો ઉપાય ન હતો; તેથી આગલ વધીઓ. સુનદરખાઈ અમકીને ઉડીઆં અને તેથીજ નાદરશાહનું મન પણ બેચાણું. જાલે નમનતાઈથી જાણવીકે કે આ છું તઈઆર હતું. તેથી નેમ પંખ પોતાની ખુશી વગર અધાવેણું ચાલેલું, તેમ બનને પાંચીઆં.

નાદરશાહ અને સુનદરખાઈને, હમેશા ખાણુંની આગમન પોતાનો પેદા કરનાર, જે સંધુ ખખડેલું, તેની અંદગી કરવાની ચાલ હતી, તે પરખાણું બને એક એકરડામાં જઈ વધતાં અંદગીમાં મરાણુલ થયાં. નેમ નેમ અંદગીમાં આગલ વધતાં ગયાં, તેમ તેમ તેઓના ચેહરાપર તુચાની આવી ગઈ; અને જે પરખાણું એક નાંખાકીત વઈદ, એક વેદનાના વીલાપમાં પરલા આદરની પોતાની અમકદારીક દવા આપી, કુખ લુલાવી મપુર ઉંઘમાં નાંખેલું, તેમ પરખાણું બં

દગીની અસરથી તેઓના ઉભરાઈ આવેલાં દીલ નરમ થતાં ગયાં. બીચારાથી તેઓના દેખાવ સંતોષ ભરેલા દેખાવા લાગે અને વધારે યોલવા વગર ખાણુંપર બેઠાં.

જની રહેઆ પછી, સરવે ચીન દુર કીધા પછી, તથા ચાકર નરેરો દુર થયા પછી, નાદરશાહ સુનદરખાઈને માંડીને વાત કહી. તેમાં તેવણું જાણવીકે કે ધંધાનેસર, હા પ નીચેના માણસોના રોજગારને સર, નાણાના રીકાણુ સર, અને અવલખતાં નફાને સર, તેવણું મોટો વેપાર કીધો હતો; તેમાં પોતાની ફેટલી લુલ તથા પોતાની ફેટલી તકશીર તે પણ સાચે લાગી જાણવી; અને તેથી તેવણું મોટી રાવત એકદમ યસડાઈ ગઈ હતી, એટલું જ નહીં, પણ તેવણું ધાસતી હતી કે સરવે ચીને વેચી નાંખતાં પણ લોકાનું ધોડું થયું હોયે કરન રહેશે, તે પણ જાણવીકે.

વાંચનાર ! આમેય ખબર કેવી ભપંકાર એકવાર દર વીચવાંન થઈ તેથી મથતાં સરવે સુખો ભોગવી પછે એકાએક પડતી હાલતમાં આવી જવું એ કેવું કુખદાએકે.

સુનદરખાઈના દીલમાં આમેય વાત સાંભળીને મોટો જખમ લાગે. તેણીની આંખમાંથી નવધાર આંસુઓ વેલવા લાગ્યાં. પોતાનું સર નીચું કરીને, પોતાના ધણીના મોહમાંથી બનેના દીલને જખમ કરનાર, એક પછી એક નીકલતા શખડને વાસતે પોતાના કાંન આગળ ધરીઓ હતો, તેવામાં વાત પુરી થયા પછી, એકાએક વગર ધારવે પોતાના દીલમાંથી હામે મારી, નીસાસ નાખી, જીનોનપર પોતાના ધણીના પગ આગળ પડી. પોતાની આંસુથી ભરેલી આંખો ધણીની આંખો તરફ દેરવી અને હાથ જોડી કે શવરની પરાયના કરતી હોય, એવી રીતે ખનમાં વખાસીને પોતાના ધણીને કહીકે કે—

સુનદરખાઈ—ઓ મારા જની જરથાર ! મારા જગરના સાધી ! મારા પીઆરા, નેક, ખુબીવંત ખાવીદ આમેય જનમ આપણી ઉપર મોટો આવી પડીએલું. મેં આવી રીતના તુકશાન વીશે કોઈ દીવસે પણ જાણતી નહીં કીધી હતી. આમેય જનમથી આપણને ભારે ખમડું પડેલું, પણ નેમ આપણી મારી નહીં, જેને આપણે કદીથી રૂરવી નહીં શકીએ, તેમાં આપણો આધાર ઈશવર પર રાખવો. તેનેજ આપણું લગાર કરવું કે ને કદીથી હટી આપણને દગાખોર દરીઆમાં ડુબવા નહીં દે. ધરસો ઘણી જોરા વર નીચે, તેથી આપણે ધણું સાઈ કાંચ કરી શકીએ, તેથી મોટી મોટી ભારી ચીજ આપણે સેહલથી કરી શકીએ, પણ જારે તે આપણી પાસે નહીં હોય, તો હારી સા મારે ખાઈએ ? ધરસાના કરતાં વધારે સરસ સંતોષણ, અને સહથી સરસ નેકીએ. આ કુનીઆની રાવત કરતાં વેલો કુનીઆની રાવત સદથી સરસ છે. વાસતે લોકાનું કરન અદા કરવાને સર સામન, રાવત, ગરેસત, જરોઆ ન વેચી સાડી નાખવાને હું તઈઆર છે. મારી રાવત તમારા ખુશનામા ચેહરામાં. વાસતે હીમત ધરી ને ખરડે તે કરો.

નાદરશાહ—ઓ મારી પરી ચેહરાની ખાનું ! એ મારી નેક ખસલત ધણીઆણી ! એ મારૂ અમકીઅર તન ! તારી કીમત મારી લખા ધણી રાવતનાં કરતાં વધારે. હવે મને બીજું કંઈ નહીં રાવતું આ

ધી અને તારાં સુખને વાસતે ધાસતી હતી અને તેથી જ હું
વેલા સરખો બની ગયો છું. હવે અને કરસાંની જરૂર ન
થી. હું સુનદરી ! તું મારી રાવત છે.

એક કહી એક બીજાને વલગી પડી ગયે લાગાં.
તીઆર પછી નાદરશાહ તથા સુનદરબાઈએ હવે પછા
નો વહીવટ દેખ ચલાવવો તેના વીચાર કરવા લાગાં. તે
એકે દેશવ દીધો કે આપતી કાલેન એક નાનું ઘર બાંધે
લઈ, તીઆં રહેલું; સરવે ચાકર નક્કરોને રજા આપવી
બધી મીલકત તથા સુનદરબાઈનું ઘરેલું, તેણીના ઈન્કી કી
મતના કપડાં, તેમજ નાદરશાહને હાથની હીરાની વીડી
વટીક વેચી સાદી નાખવું. એવી બધી યોગવલુ રાતના
બાર-વાગા શુધી દીધા પછી, તેઓ ઈશવરની બંદગી કરી,
તેની પાસે હીમત આંગી સુવાને ગયાં.

બીજા દીવસે નાદરશાહ પોતાના માંગનારાઓને
બોલાવ્યાને પોતાની હાલત જણાવી તથા પોતાનું કરન અ
દા કરવાને કેવી યોગવલુ દીધી હતી તે પણ જણાવી. ના
દરશાહ એક પ્રમાણિક વેપારી હતા, તેથી સરવેના પુરતો
વીચારાસ તેવલુની ઉપર હતો, ખાતે તેવલું જે કહીએ તે
માંગનારાઓએ કશુંય રાખીએ, એટલું નહી, પણ સરવે
માંગનારાઓએ એકદીલથી તેવલુને દીધાસા આપીઆ. ના,
તેઓ એકી આગલ વધતા હતા, તેઓ થોડું રહેણાંને પેટે
લઈ ફારગતી લખી આપવાને તઈઆર હતા, પણ નાદરશાહ
સાફ ના પાડી. તેવલુ બોલીઆ, "સાહેબો હુજુબી આ
રાખાં તમે મગરૂરી જીએતો તે મગરૂરી તારાં ખરાં દીલની
છે, ખાતે તેને વાસતે હું, તમારી પાસે માફ માંગુ છું" અને
માફ મન જાહેર કરવાની રજા લેવું છું કે હું કોઈને પછ
સે થોડીઆમાં અપવા માંગતો નથી. વાસતે એ વીરો જે
હું તમા થોડું બોલશે તેટલું અને માન તમે આપેછો. એવું
હું સમજાવું." નાદરશાહના આવા ચમરો સાંભળી સરવે
માંગનારાઓએ એ બાબદસર સુપકીરી પકડી. કમીએ
તેઓ નાદરશાહને સારી પેટે પીછાનતા હતા. તેઓ જાણ
તા હતા કે જે નાદરશાહના મોલો તે તેવલુના વચન તરી
કે પાલતા હતા.

એક તરફથી નાદરશાહ પોતાના માંગનારાઓની સા
થે યોગવલુ કરતા હતા, તે બીજ તરફથી સુનદરબાઈએ ચા
કર નક્કરોને રજા આપી, એક નાનું ઘર થોડી આવીત, તે
માં એકતીલ સામન લઈ નાદરશાહ ઘર આવે તેની આગ
લ બધું ઘર તઈઆર રાખીએ હું. નીમખદલાલ જાહે
સાફ થોડ થોડાંનીને છોડીને જવા ના પાડી, જે મગરૂર તે
ને મલતો હતા તેનાં અરધા પગાર રહેવાને સુગી હતો.
અરેખર મગરૂરી પણ તેણે ઈચ્છા જણાવી નહી. તે બાજ
ત યાદને બાઈની સાથે રહેઓ.

નાદરશાહ સાંભળના નવા યેરમાં આવીઆ. તેવલું
કોઈ દીવસે એવી રીતના નાહાના ઘરમાં પગ મુકેલો નહી
તેથી, તથા એક દીવસમાન એક પુશતુખાં બાગજીઓ કે
કી આપવું પડીએ, તેણે તેવલુના દીલમાં નાહમેદી ઉત્પ
ન્ન થઈતા ખરી, પણ વાંચનાર ! જ્યાં નેક બંદરી ગહો
જ્યાં તેને હસેલો મેહરો ખજીઓ. તેની વધા

માવન પડી, જ્યાં બીજાને સુશી કરવાને તેની ધનક છ
મક આવન પડી, કેટલાં જ્યાં તેના આસારો ખજીઓ તીઆર
નાહમેદી, ઉદાસપણું, દલગીરી, ગમગીની, ઘણેવાર ટકનાર
નથી. નેક આરત અને દુઃખ એક બીજાના વેરીએ. જ્યાં
નેક આરતો, તીઆ દુખ નથી—જ્યાં દુઃખએ તીઆં
નેક આરતની મુરદો. નેક આરત બાહસને વાસતે ફરે
સતોએ અને તેથીજ તેણે સુખ મળેલે.

પેલી નેક આરત સુનદરબાઈએ નવાં ઘરની રચના
અને યોગવલુ વીરો થોતે, જાતે એટલી મેહનત લીધી હતી
કે જેથી નાદરશાહને ગરીબ હાલતના પણ ગરીબાઈ ન મા
લમ પડે. નાદરશાહ બધી રીતની સગવડ મેળેને તથા
પોતાની ઘણીઆંહીને હસેલો સુખરો મેળેને સુશાં ઘણા
અને જાણે કંઈ પણ આકૃત શુભરી ન હોયે તેમ તેને જ
લી ગયા.

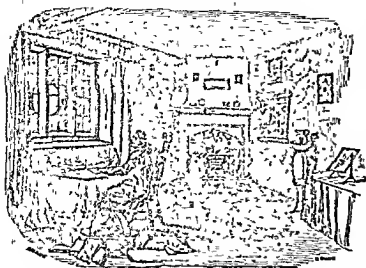
નાદરશાહ માંગનારાઓની સાથની યોગવલુ સુનદર
બાઈને કહી સંબલાવી, અને સુનદરબાઈએ આપા દીવસ
ત્રા શું શું વેચવા સાટવા તઈઆર રાખીએ હું તે કહીએ.
પોતાના આંગણપરતું અવેરાત, જરીઆન અને ઈયાં કપડાં
બધા કાહારી વેચવાને તઈઆર રાખીએ હું. બધી વાત
મીત તથા મસલત કરી રહેઆ પછી, તેઓના રાખેતા પર
જાતે બોદાની પાસે તેઓએ અરજ શુભરી કે તે સાહેબ
તેઓને સાથે રસતે માલવાની હીમત બખરી.

એક વરસની અંદર નાદરશાહ સરવે વેચી સાદી આ
મતારાઓનું કરન અદા કરી છુટા થયા. તેવલુની મનશ
ની પરખાણે એવું બનીએ કે રેણું બધું સુકવી આપતાં થો
ડી પુલ બાકી રહી. તેની સગવડથી તથા પોતાની મેહન
તથી નાદરશાહ તથા સુનદરબાઈ એક ગરીબ પણ આખર
દાર માંગનાર પોતાના નીરવાહ આન કેરલુંક ધઈએ થવા
વેલે. માંગનાં લોકો તેઓ બંનેને મોટા માન આપેછે
અને કંઈ પણ તેઓમાં વાંધો પડીઓ હોયેલો નાદરશાહ
સમજીતી કરી આપેછે. સુનદરબાઈ આખાં માંગના બધાં
નો તથા રીઓનો વેપાર ભાગવેલે.

કોઈ દીવસે જે નાદરશાહ પોતાના આગલા દાહાડા
ધમાદ કરેલે તે સુનદરબાઈની હીમત. સુનદરબાઈની વધા
દારી, સુનદરબાઈના લઈ પરનો વેપાર, એ સરવે વીરો વ
ખાણ કરની વખતે તેવલુની આંખમાંથી આસુ દીપકેલે અ
ને કહેલે કે આરત જાત આમીના દુઃખને યાવવાને વા
સતે માહ દયાણ ઈશવરે સરજીલે.

વાંચનાર બાંનુએ ! મારી દુધા એટલીજલે કે આપે
અથવા એવીજ વખતે તને પણ તમારા ધણીના સુખનું
સુખ ધઈ પરો જેથી બોદાની દીરતીને જાણ થયે અને એ
રત જાત ફરેસતાનું નામ ધરાવે.

સર અઈસાક નીહટન.

સર અઈસાક નીહટન, એક મહા વીદવાન પં
દીત અને નામાંકીત શીલસુધ, ઈ. સ. ૧૬૪૨ માં ૨૫
મી ડીસેમ્બરે, લાંનકનશાપરમાંના ઊલસથૈરપ ગામમાં
માં જનમ પાંચેજો હતો. એના ચેહરાનું ચીત્ર ગયા સી
ખાધના આંકમાં “હુલી” અને “હરશલ” ની સંગાથે જે
વામાં આવેછે. ઊપરું ચીત્ર એ જે આરડામાં જન
ચેજો હતો તેવું છે. એજ આરડામાં એ પેતાને
અભીઆશ કરતો હોયે, એવું આપણને માલમ પડેછે.
હવે આ પાપ થોડીક જગાના માલેક હતો તથા તે જ
છવ દોડીઆ બા પ્રણ પેતેજ કરતો હતો. નીહટનના
ખાવના તલેસખાતથી જે સુવરગવાસી થયેજો હતો. ની
કઈ અસર થઈ નહીં. સુવરગવાસી થયેજો હતો. ની
ધર્મ ગણું. પંખીએનો કંદુવાયેછે કે તેના જનમની વ
ખાવ બદલાતો ગયો. તોપણ નો હતો, કે એક કાંશીઆ
લાલ હતો.

એકીન્દશર જલ બીમારો ગળું જારે એ મરણ પાં
ખન થઈ ગયો, તોપણ એક ચોક્કસી બંગલો હતો, તે છતાં
તેથી તેઓ તરફ ગયો. તેઓની આગલું ન કરવું હતું, એ
પણ થું કરે ! બીન્ને ઉપાએ ન હતો; તેથી આ-જે. સરવે દાં
સુનદરખાઈ ચમકીને હડીઆં અને તેથી નાદર
ન પણ જે આપું. જાહે નમનતાઈથી નજાવીતો થયા પ
છું તઈઆર હતું. તેથી જન્મ પેતાની સુચાંકર
ચલાવેલું માલેછે, તેમ જનને આંલોઆં.

નાદરશાહ અને સુનદરખાઈને, હમેશ ખાણીની આ
ગમન પેતાની પેદા કરનાર, જે સંપૂર્ણ બખશેછે, તેની બંદ
ગી કરવાની માલ હતી. તે પરખાણે અને એક આરડામાં
જઈ એકાંત બંદગીમાં મચગલ થયાં. જેમ જેમ બંદગીમાં
આગલ વપતાં ગયાં, તેમ તેમ તેઓના ચેહરાપર નુરાની આ
વની ગઈ, અને જે પરખાણે એક નામાંકીત વર્ધ, એક વેદ
નાનાં વીલાપમાં પડેલા આદમીને પેતાની ચમત્કારીક દવા
આપી, કુખ લુલાવી અપર ઉધમાં નાંખે; તેજ પરખાણે બ

ખ પણ હતો, તેએ પછવાડેથી એ બાબદમાં ધેખાં
આપીછી હોયે એવું માલમ પડતું નથી. એને હ
થના બનાવેલાં ઘડીઆણો હજી સુધી “સાપક ચોસાએ
ડી” માં નવાઈ તરીકે રાખેઆમાં આવીઆંછે.

ઈં ૪૦ ૧૬૫૬ માં એનો સાંવકો પાપ ગુન
રી ગયો. તારે એની મા, પેતાના બીજાં ત્રણ છે
કરો લઈ, પાછી ઊલસથૈરપમાં આવી રહી અને ની
હટનને ખેતીનાં કાંમમાં મદદ આપવાને નીશાળેથી
ઊઠાડી લેવામાં આવીઓ. પણ ચોપડીઓમાં તથા
સુથાર કાંમમાં એ પેતાના ગોખ પુરો પાડતો અને બી
મારો ગાએ દોરને ખેતીના અનાજમાં. તેઓનો ગો
ખ પુરો પાડવા દેતો. એવી રીતે જેહુતના ધંધાને
નલાયક માલમ પડેઆથી, એના મામાની ભલામણે
એને કેમખરીજની કાલેજમાં ઈં ૪૦ ૧૬૬૧ માં
દાખલ કીધો. ઈં ૪૦ ૧૬૬૮ માં એણે “એમ.
એ.” ની પદવી મેળવે. પણ આટલી મુદતમાં એ
ના જલકતાં ભવીશ્યનાં કાંઈ પણ ચીનહ માલમ પ
ડીઆં હોયે એવું દીસતું નથી.

તારપછી એ પેતાની જેહુતથી પરકાશતો વ
યો. ગણીત શાસ્ત્રમાં એક જાતની ગણતરીનો એણે
ગોધ કર્યો. તેથી એક વાંકી લીટીના આકારમાં ત
થા સીધી લીટીના આકારમાં તેઓની હથે થતો ફેરફાર
ગણાઈ શકેછે. હવે ગોધની ખુબી જોઈ સાધારણ વાં
ચનારને પુરી ન માલમ પડે, તેએ ગણીત શાસ્ત્રીઓ
ને એની પી ગોડી અડવાણ રહીછે. માટે નીહટનને
ગોડી મલીકી. પણ આપણને એ ગોધમા બાણ
વાંચતો. માતર એટલું જ છે, કે જે વખતે નીહટન એ
ગોધમાં ફેરફાર પાંખીઓ હતો, પણ જેની એણે ખુલી રી
તે ચમજણ ન આપી હતી, તેજ વખતે એક નામાંકી
ત જરમન શીલસુધ, નામે “લાઈખનીટ” એણે પુરતી ચ
મજણ સાથે તે ગોધ બાહર પાડીઓ. એ ઊપરથી
નીહટન અને લાઈખનીટની ટોલી વાલાઓમાં જથ્થે
માલીઓ અને લાઈખનીટની ઊપર એ ગોધની ચો
રને નેવોં ઠપકા મેલવામાં આવીઓ. હવે નીહટન જે
લા તમારા લાઈખનીટને એ ઠપકામાંથી ચોક્કસ કરતે, પ
ખરેછે તે કુત્ર ન કરવું, એ માટે તેની આખરને આંખ
ના જેવીજ ચાલ નીહટનમાં બીજા એક જે
મારી નેક તારીખમાંથી માલમ પડેછે, તેથી આપણને એટલું
તન ! તારીખમાંથી માલમ પડેછે, તેથી આપણને એટલું
ધારેછે. હરે, કે ચોરી માણસો પણ દુનીઆમાં ખોટી...

આખરુને માટે, પોતાના સાચા નીઅમો કોઈ વખતે હુસી નાએ.

નીહરનની મેહનતથી તથા તેની હુશીઆરીથી ચેશની વીશે આપણને અંજવાણું મળીગિંછે. ચેશનીના કીરણો નરે આડાં શરેછે, તારે તેઓ એક સરખા નથી પડતાં તે વીશે એણે શોધ શીધા. તે પરથીજ આપણે જે સંદેશ કીરણ નોઈએછે તે ગુદા ગુદા રંગના કીરણોના મેલાપથી બનેછે એમ પેહલું નીહરને નહરે કર્યું. તેની સામેતીમાં તેણે નીકાણા કાર કાચતું લોહક લઈ એક કીરણ તેની અંદરથી પસાર થવા દીધું. જેથી કીરણો એકસરખી રીતે આડા શક્તિ નથી પણ ગુદા ગુદા તથાવતને છુલે પડેછે, તે તથા તેઓ સાત ગુદા રંગનાછે તે માલમ પડી ગિં. એ સાત રંગ કયા કયા તે વાંચનારને માલમછે અને તેઓ વીશે સી યોષના આગલા આંકમાં વરસાદની કમાનના વીચારમાં પણ સમજણ આપીછે. એ શોધ પછી નીહરન પરતીર્ષાબ પાકનારી કુરખીનોના સુધારા પછવાડે મંડીઓ. ઈ. સ. ૧૬૭૧ માં એણે પોતે એક કુરખીન બનાવી, જે હાલ રાયલ સોસાઈટીના સ્થાવીનમાંછે. એવી શોધોમાં વોથો યેનાર કોઈને કોઈ નીકલેતા ખરા. તેજ પરમાણે નીહરનની સાંમને “હુક” તથા બીજા શીલસુશેએ તકરાર ભાગવી. જેથી નીહરન હાર ખાઈ ગયા હોએ, એવું દાખાડવા લાગે અને શીલસુશીની બાબતે માં વધારે ધેયાન નહી આપવું એવો દેખાવ કરવા લાગીઓ, અને “હુલી” (જેવું બયાન ગયા આંકમાં આપીગિં છે) જેવો શખસ નો નહી હોતો જ્યોતીશ શાસ્ત્રમાં નીહરને કરેલી અગતીઅની શોધ નહરે કદી પણ પડી ન હતે. કારણ નીહરન તકરારથી ભારે કરતો હો..

આકરશણ શક્તી વીશે થોડી ઘણી માહિતગીરી નીહરનની આગળ થઈ ગએલા શીલસુશોમાં હતી, પણ પકી તથા સમજ પડે તેવી ન હતી. ઈ. સ. ૧૬૬૬ માં થોડી મરકી ચાલતી હતી, તેથી પોતાના બિલસથોપર ગામડાંમાં ગયા. એક દીવરે વાડીમાં ફરતાં, એક ઝાડ પરથી ઝળ નીચે પડીગિં અને પછી એક પછી એક બીજાંઆ પડીયાં. એ બીપરથી એનો વીચાર આકરશણ શક્તીના નીઅમ વીશે થોડી યો. એણે નહરે કર્યું કે પરચવી, ગરેહ, તારા, સુ

ચાચ વગેરે આકરશણ શક્તીના નીઅમથી નીરાધાર રહેલાંછે. સરવે જે થોડી યોને આપણે નોઈએછે તે નોહાના રજકણની બનેલીછે. એ રજકણો આકરશણ શક્તીથી સાથે નોઈએલીછે. એક ચીજના આધારથી બીજા રહેછે. એટલે કે જે પરમાણુનું તેનું કદ તથા અંતર તે પરમાણુ એક બીજાને ખેંચેછે. એજ કારણથી એક ચીજનું ભારેપણું તથા હલકાપણું દખાએછે. વળી દુનીઆમાં તથા બીજા ગરેહા ફરેછે, તે પણ એજ આકરશણ શક્તીથી ફરેછે, તેની નીહરને ગણતરી સુધાં સામેતી આપી. કહેછે કે એક બે વખત એ ગણતરીમાં નીશરણ થયા પછી, નરે એને ખરી ગણતરી હાથ લાગી તારે એ એટલેવોતો નોસરાથી ભરાઈ ગયો કે ખાકી રહેલી ગણતરી એક પોતાના દોસતદારને કરવા આપી.

એવી એવી થોડી શોધોથી નીહરન અમર થઈ ગયોછે. એ શોધોમાં એણે અતીશય મેહનત લીધી હતી. જે વખતે એ વીચારમાં પડેતા, તારે એની આસપાસ યું થયું તેની કંઈ એને ખબર પડતી નહી. ખાંણું કોઈ વખતે કલાકના કલાક સુધી પડી રહેલું અને એ એના વીચારમાંજ પડેતા રહેતા. ઘણી વખતે તેતા ખાંણું ખાડું કે નહી, તેનું યુદ્ધ તેને બાન પાળુન રહેલું. એવી રીતના વીચારવાલા તથા બીડીઓગી શખસથી દુનીઆને થોડો શરેદો થયોછે, તો તેને માટે તેને જેટલું માન આપીએ તેટલું થોડુંછે.

ઈ. સ. ૧૬૯૨ માં એવી ખુમ બીડી રહી, કે નીહરન જેવો થયોછે. કારણ એના કેટલાક કીમતી કાગલોમાં એના કુરખાની અલક્યારી ચાલથી બળી ગયાં હતાં, પણ એ કોઈ ખોડી કરેછે. એટલું ખરુંછે કે એ વખતે એને ઊંચાં આવાવવાથી એની તંદરોસ તી બીગડી, જેથી એવું મનદાનર થએલું હોએ, એવું એના કાગલ પતરોના મેહુર પરથી માલમ પડેછે, પણ એજ વખતે એણે ઘડતર બેનટરીને ચાર કાગળો લખીઆંછે, જેમાં વીડીઆ સંખ્યા તકરાર ઘણીજ અલકથી ચલાવેલી દીરેછે.

આનો નામાંકીત શીલસુશ પેટો વરસની વ. બનો થયો, તીઆં સુધી સંસારી હલતમાં પુર હોએ, એવું માલમ પડતું નથી. દરલીક વખતે એણે પસંદ કરેતા એમો ચલાવી ગુજરાન કર્યું. એક વખતે ઈ. સ. ૧૬૭૩ માંતો એવી હલતમાં આવી પડેતા હો.

કે રામલ સાક્ષાદ્દીનું લવાજમ તે આપી ન શકે. આ માટે તેને તે "માફ" કરવામાં આવીશે.

કેમજીજીની મદરેસાની તરફથી એને પારલી આંતરેનો સલામદ ઈ. સ. ૧૬૮૮ માં દેહીઆમાં આવીશો હો. એ વખતે એની ચારલસ ચાનરેમની સાથે દેસતી થઈ. જે ૧૬૮૮ માં રામચંદ્રના ખર્ચનની ઠરેશો હો. તેણે નીકીટનને ઈંદ્રસાલમાં જગા આપી. તારપછી એની આખરુ વધતી ગઈ. ઈ. સ. ૧૭૦૫ માં એને નાઈરેનો ખેતાળ રાંણી તરફથી મળેશો. તારપછી એની ચાલચલણુ આખરુ, તથા નેકીને વાસતે પેહલા અચારજ રાજાની કોરર માં એક માનીતો દરખાસ્તી ગણવા લાગે. ઈ. સ. ૧૭૨૭ ની ૨૦ મી મારચને દીને એ મરણુ પાંખીશો. એ વખતે રૂ.૨૦૦૦) પાંકીડની પુલ મુકી ગયા હો, જે પુલ એના સાવકાં ભાઈ બેટ્ટેનેનાં છોકરાંને વેહી આપવાને વશીએતનામું એણે કીધું હતું.

એ નામાંકીત શાસ્ત્રી આરેલો ભણેલો તેઓ એ નામા ગરવ ન હો. તેની રાખેતીમાં અને આપણા લખણણને વાસતે એ એક ફેલવત મુકી ગયાં છે જેમાં વીદીઆને દરીઆ સાગર સાથે સરખાવે છે અને કહે છે કે હજુરતો "હુ" એક ખર્ચાની મારક દરીઆ ને કાંડે ગાળ પથરો ચોધી એકલા કરતો હોઈ તેવી હાલતમાં છું."

પુદરતની પેદાગેસ.

આદમગતનાં પુદર, બોદતાલાએ પોતાની કુલે પેદાચસની અંદરે તેને સરવેથી ઊતમ અને એ યે દરજ્જો બખશીયો છે તે માટે તેનો તને આભાર માંણવો જોયે છે. તું કહ્યું કર કે જે ને પેદાચસની અંદર તે સાહેબે પોતાની અનંત શક્તી અને અપરમપાર ઘણાપણુ ખતલાવીયું છે તે તેણે તારાં સુખ ને માટે બોલી મુકી છે. પાંણી, પવન અને જમીન માં જે ખુદરત ક્રમિ લાગી છે તે તારે માટે છે. તારા ઊપચોગને માટે ચેદાને ઊન આપીયું છે, ચોરાને ચોરા બોલો ઊંચકી જવાને અને પાહાડો અને ટેકડી આ ઊપર સેહલાઈથી ચહડવાને કહણ ખરી આપે

લી છે, રેસમનો કીરો તારે સાડું રેસમ કાઢે છે, માંખી કુલોમાં જઈ મધ કાહડી લાવે છે, હડીયો બલદીયો હલમાં જોતરાયે છે, અને તારે સાડું જંગલ, ખેતર અને વાડીઓ તરેહવાર ફલ અને ચેવાઓથી ભરપુર રાખેલી હોય છે. એટલું જ નહીં પણ જમીનનાં પેદામાં તારે સાડું ધાતુઓ અને ખીલ ઊપચોગી અણુઓ ભરી મુકેલી છે.

આ પણ ખરું છે કે ખીનાં જાનવરો કરતાં તારી હાજતો ઘણીજ છે, પણ તેમ તને પુરતી રીતે કા ખેલીયત, અકલ અને ઊદીચોગની બખશેશ કીધી છે જેથી કરી તારી આસપાસની સરવે ચીજોનો તું જે વેા જોઈએ તેવો ઊપચોગ કરી શકે. તારાં પોશણુ, કપડાં, રેહાંન, અને ખીલ તરેહવાર સગવડને માટે હજારો જાનવરો પેદા કીધાં છે.

આટલું બધું કરીને તે સરવ શક્તીમાન શાહે બે હાથ ખાંચીઓ નથી; પણ તારાં સુખ અને ચોજ ને માટે ચંડોલ અને હુલહુલ સરખાં રાગ ગાનારાં પક્ષાઓ પેદા કીધાં છે. તારી નજરને તુરંપત કરવા ને ચેદાન અને બગીચાઓને લીસેતરીથી તર કીધાં છે જેની ઊપરથી પસાર થતી વેહકી તારાં નાખમાં સુગંધ વાસ આપે છે.

પણ એ કરતાંખી તારી ઊપર સરસમાં સરસ એક બખશેશ કીધી છે જેની મદદથી જંગલનાં માદી ખાંનારા ચોરા વાલ અને શહીને પણ તું તાબે કરી તારા પગ આગંલ ચોરા દેતો ઊભો રાખી શકે છે. એ બખશેશ અકલ છે. એથી કરી તું ખુદની ખુદરત પોઈને છે અને તેની ચોલઈ સમજે છે.

જરે ઈનશાન બોદતાલાની બખશેશમાં તદ નજ ગરકાવે છે તારે તે બખશેશનાં સાહેબનાં કાચેદાં આ જે ધરમ પુસતકમાં સમાજેલા છે તેને કટલી ઈજત અને કટલા માંદથી કહ્યું રાખવા અને તે ઊપર અમલ કરવાની જરૂર છે ?

નજર ઠગાઈ.

હવામાં ફેરગાર થયાથી તરેહવાર દેખાવો આ સમાન ઊપર આપણી નજરે રાલમ પડે છે. જરે હવાનો એક ભાગ ખીજા ભાગ કરતાં મદરે જર

ન ઈઆ લીનો હોય, અને તે વખતે હરેક ચીજ ઊપરની રોશની હવા ઊપર પાછી મારે, અને તાંહાં રોશનીનાં ફીરણો તરેહવાર રીતે મરઘાઈને પાછાં મારે, તારે હવામાં તરેહવાર ખરા અને ખોટા દેખાવો નજરે આવેછે. એ પરમાણુ કોઈ વખતે ઝાડ, જમીન, ઘર ઈતીઆદી ચીજો જોવામાં આવે છે; એવા દેખાવને ઈંગરેલમાં મીરાજ કરીને કહે છે. કુદરતી તવારીખ જાણનાર મોહારો હમખેલટ લખી જાયછે, કે તેણે દક્ષિણ અમેરીકામાં એવા દેખાવો વારંધડીયે જોયા હતાં. જારે તે ક્રીયુમાનાં નામના શે હરમાં રહેતો હતો, તારે તેણે પીકવીટા અને બોરાચા નામના ઘણાં હવામાં જાણે કે લટકેલાં હોય તેમ જોયાં હતાં અને કોઈ વખતે તેની સખી ઊંધી માલમ પડતી હતી. એક વખતે તેણે નાહાના મઘવા હવામાં તરતા દીધા અને તેમાં એક મઘવો ઊંધો દેખાતો હતો. કારાકાસના ઊજડ જંગળ માહુથી હવામાં, ટેકરી જે નજરીક ખાર માઈલ દુરછે, તે લટકેળી દેખાતી હતી. પણ વારંધડીયે જે ચીજોની હયાતી નહી હોયે તે માલમ પડેછે. જેમકે આશરીયા ખંડના ઊજડ મેદાનમાં ખરેખર નજર ઘાઈ થાયછે. દુર જગા ઊપર ઝાડ, પાંણી, નદી હોય એવું દેખાયેછે, અને તેથી ભાઈને, મુશાશર ઘકેશો પરાકેશો તેવી જગા ઊપર આ સાચસ લેવાની હોંસથી તે તરફ જાયછે, પણ જેમ જેમ આગળ જતો જાયછે તેમ તે દેખાવ પણ દુર થતો જાયછે; અને આખરે રેતી ઊપર થાકેળો પડીને દુરના આશીરવાદથી બેનશીખ સમલને બીચારો મરણ પામેછે. એ દેખાવ તદન ખોટોછે. કોઈ પણ હયાત ચીજનો પડછાયો નથી. ગરમ આતસ જેવી રેતી શુર જની રોશની પાછી મારેછે અને હવામાં પુચકળ ખુણ હોંધાથી, તેમાં એવા ખોટા આકારો નજર પડેછે. માનવ નામનો એક રૂંચ શીલમુશ, બોનાપારટ સાથે મીસર દેશમાં ગયો હતો, તે વખતે તેને અલેકઝાન્ડર અને ફરો શહેરની વચેના જંગલમાં લીલાતરીથી લરેળાં ઘણાં અને તેની આસપાસ ચોરાં પાંણીથી બરેળા તલાવો નજર પડીયા. તલાવની સપાટી ઊપર, તે ઘણાં ઊપરના ઘર અને ઝાડોનો છાયો માલમ પડતો હતો; પણ જારે તેવો તેની આગળ ગયા, તારે તલાવ, ઝાડ, ઘર એષ થઈ ગયું, અને તેની જગા ઊપર ઊજડ મેદાનમાં ચોડીએક ઝુડી અને માણસો જોયાં.

જે લોકોએ ઊતર ધરૂવ તરફ મુશાશરી કીધીછે તે જોની નજરે આસમાન ઊપર ઊંધાં વાહાણની સખી એ માલમ પડીછે. તે જગા ઊપર ખરફ હોવાથી મુરજના ફીરણો પાછાં મારેછે, અને એવા દેખાવો શે હજમાં બની શકેછે. તે ખરા વાહાણોનાં પડછાયો આસમાન ઊપર પડેછે. સફોરસખી નામનો એક કાપટન જારે ગરીન લાંતડ તરફ સફર કરતો હતો, તારે તેની નજરે દસ પંદર માઈલને છેટે નજરીક અધાર વાહાણ માલમ પડીયા—તે વખતે મુરજ ખુણ પરકશનો હતો અને ખરફ પચળીને તરેહવાર રતતે વેહું હતું. સાંજે છ વાગતે જરા લેહડી કુકવા લાગી અને પેલાં વાહાણોનો આકાર બદલાવા લાગ્યો. તે માંહે એક વાહાણ ખરા વાહાણના આકારને ખરાખર મલતું આ વડું હતું, પણ તે ઊંધું દેખાતું હતું.

પણ એથી વધારે અજાયબ જેવો દેખાવ એજ કાપટનને ચોડીએક પછી જોવામાં આવ્યો હતો. એક દીવસે હવામાં કીધું લટકતું વાહાણ નજરે પડીયું, અને દુરમીનથી જોનાં કાપટનને માલમ પડીયું, કે તે વાહાણ તેના બાપનું હતું અને પછવાડેથી તે ખરૂ પડીયું. તેના બાપનું વાહાણ નજરીક ૩૦ માઈલ દુર હતું, પણ તેના પડછાયો તેના છોકરાને આટલી વેલ્લાઈથી દેખાયા હતા.

પણ એથી વધારે અજાયબ જેવો દેખાવો દરીયાના કીનારા આગળ જોવામાં આવેછે, તેનું નામ જુકુઈ કીનારો કરીને આપીયુંછે. કાપટન સકારસ બીએ ગરીનલાંડના કીનારા ઊપર જારે ધુમસ ખુબ પડેલું હતું, તે વખતે અજાયબ જેવો દેખાવો જોયા હતા સઘળો કીનારો જાણે કે ચોહાઈ ચહેરથી વસેળો હોય તેવા દેખાતો હતો. ક્રીલા, મીનારા, દેવંશ ઈતીઆદી જાગી દુડી ને પડેળાં હોય એવું નજર આવતું હતું.

ઈંગલંડ દેશમાં પણ એવા દેખાવો વારંધડીએ નજરે પડેછે. ઈ. સ. ૧૭૪૮ માં કોઈ જાહાનરેન નામનો શખસ પોતાના સાકર સાથે ઘરના દરવાજા આગળ બેસેલો હતો, તેવામાં બેઠો જાહે સામજેની રેકરી ઊપર એક માણસ અને કુતરાનો આકાર થોડાંએક થોડાંએકની પછવાડે ખુબ જોરથી દોડના જોયા. રેકરી ઊપર એવી જગા નહી હતી કે તાંહાં માણસ ઈસ થોડા દોડી શકે. બીજે લાહડે બેઠો જાહે રેકરી

ઊપર ચઢીને જોવા ગયા, કે પેલા માણસનું શું થયું હશે, કારણે તેવો એવું ધારતા હતા કે તે ખતીતથી પડીને મરણ પામીશો હશે; પણ તેવી કોઈ પણ નીશાની માલમ પડી નહી, ઈલા જમીન ઊપર ઘોડાના પગલાં પણ જોયાં નહી.

ઈગલડના સચેખસ પરગણાના કોસતા ઊપર ફરાનસ દશનો કોસતો વારેઘડીયે નજરે પડેછે, જોકે બેઠી બાજુની ટેકરીએ નજદીક ૫૦ માર્દક દુરછે.

મીરાજના જેવો ખીજો ચમતકાર દખાવ શોશી બી અને દાળાખરોયાની વચે મેસાઈનાનો કોસતો આ વેછે તાંહી નજરે પડેછે, તાંહીના લોકો તેને “પ્રાટમે રગાના” કહીને કહેછે. એ નામ એટલા ઊપરથી આપીયું હતું, કે તે લોકો એવું માનતા હતા, કે મોરગા ન નામની પરી તાંહી ચાલા કરેછે. પાંણીની સપાટી ઊપર અને તેની ઊપરની હવામાં બાંજે કે બહુઈથી પેદા કીધો હાથ તેમ માણસ, દોર, ઘર, આક, ખરક ઈ તીમાદીની આખેલુગ સખી એકદમ નજરે પડેછે, અને વારેઘડીયે એકજ સખી ચતી અને ઊંધી દખાયેછે. ઘર, આક, ખરક, યમ ઊચેલાં અને માણસ, દોર દોડ તાં ફરતાં માલમ પડેછે.

મોહબત.

એક અસલી બરાહનજી દીધેલી સીખામણ.

“ખખરદાર, એ જીવાન પુરુષ; ઈસકપણની લાલચમાં ફસી જતો ના, અને પાપી લોકના લલચાવવાથી, તારા મુરખીની સીખામણ લુલી જતો ના.

“સુરખાઈનું ઘેલાપણું આખરે પોતાની મતલબ નેજ દુખારશે, સુરખાઈના ઝનુનની આંખ વીચામની કીધાથી તું ખરેખર પાપામાલ થશે.

“તેટલા માટે, તારા દીલને પાપી લોકના શંકામાં સોંપતો ના; કે નહી, તારા રૂહને મન રીંબવનારા શ્રેયથી યુગ્ગમ થવા દેતો.

“નહીતો, તારી ભરજીવાનીમાં, લુધાપો તારી ઊપર ગલબા કરશે, તારી લંદગીની બામદાદમાં તારો સુરજ અચત પાંમશે.

“પણ જરે એક એરતની ખુશસુરતને નેકી અને ક્ષાજ તેજ આવેછે, તારે તે ખુશસુરત એરતનો

ઝલકાટ આકાશ ઊપરના ચેતારા કરતાં વધારે નુર બરેખોછે, અને તેણીની શક્તીના પરતાપ બાંજે કે રૂહને પરકાશ આવેછે.

“તેણીની છાતીની સરેઘઈ કમળફલને હાવી દેછે, અને તેનું હસતું મોલાખના ખાગ કરતાં વધારે મધુરછે.

“તેની આંખની શરમ ખણુતરના જેવીછે; અને તેના દીલમાં સલીસપણાએ અને સચાઈએ ઘર કીધુંછે.

“તેના મોહો ઊપર સુમી મધ કરતાં વધારે મીઠાસ ભરેલીછે; અને આરળસયાનની ખુશખોઈ તેના લખ માહચી નીકલેછે.

“તારૂ દીલ મોહાખતની મીઠાસ આગલથી ખંધ નાં કરતો; મોહાખતની ખતીની પાકીલ તારા બી સવલાવને મોહાટ દરે ચઢાવશે, અને તારા દીલની પાકીલ કીમતી ગણવાને શીકવશે.”

અંજાણપણે થતા અવગુણ.

આખરી માણસને માટે પીવાનું પાંણી.

એવો પણ એક વખત હતો, કે જરે લોકો આ જમીન માણસને યંડું પાંણી પણ પાવાને કર રાખતા હતા, અને ઝકડરો પોતે પાંણી પાવાને મનાઈ કરતા હતા, બાંજે કે પાંણી દરે ઊપર જેઢરની માશક હોય એમ ગણતા હતા. ઘણા જણને ખખર હશે કે કોટલા એક આંદમી તાપના અને કીકારાના મરજમાં પાંણી વગર તવલી તવલીને મરી ગયાંછે. પણ એ વખત વહી ગયોછે અને એ ઘાટકી અને જંગલી રીતનો આંકો આવ્યોછે. હવે પાંણી છુટથી વાપડીયામાં આવેછે અને કોણનો જીવ આખરી હાલતમાં હરખાતો નહી હશે, કીધું આખરી માણસ પાંણી પીવાને ચાહતો નથી? આખરી માંણસ પાંણીને પોતાના જીવની મીઠાસ ગણેછે; કોટલાંએ જીવનો જીવ પાંણી પીધાથી દુશ્મીપાર થયોછે અને રહેછે અને ઘણી વખતે બાંજે કે જીવ ગયેસો સાહો આવેછે. જરે પાંણીમાં એટલો ગુણે, જરે પાંણીને તે કોરતારે તંદુરસ્તી અને ખેમાર હાલતમાં પીવાને સરજવેલુંછે, તારે શા માટે આખરી હાલતમાં પાંણી પીવાનો અટકાવ કરવો

જોઈએ ? પાંણી ખરેખર માંણસ ઊપર એક આશીરવાદ બાબતે લીધે.

તંદુરસ્ત હાલતમાં જારે તરસ લાગે છે તારે પાંણી પીવામાં આવે છે, અને તરસ મટે છે એટલે પાંણી પીવાનું બંધ થાય છે. તંદુરસ્ત આદમીને એકસ વખતે જ પાંણી પીવાની તલપ થાય છે. પણ આબરો આદમીને ઘણી વેલા ઘણાંએક કારણને લીધે પાંણી પીવાની વારંઘડીએ તલપ થાય છે; અને એ તરસ મસાવાની જરૂર છે. આબરો માણસને ઘણી તરસ લાગે છે તે પુષકલ પાંણી પાપાથી મળતી નથી; ખલકે ઘણું પાંણી પાવું ઊલટું અવગુણ ભરેલું છે. ઘણું પાંણી પીધાથી પેટ ડુબી આવે છે; પવન પેદા થાય છે, ખોરાક જરૂર પડે ઘણું શકતા નથી; પેટ આવે છે અને ઊલટી થાય છે. આજે બાબદ યુગ ધેવાનમાં રાખવી કે ગમે તેવી શાપકારક ચીજ જો તેના અંદરનાથી વધારે લીધી હોય તો, તે અવગુણ કહેવા વગર રહે જ નહીં; પછી તે સોમલ હોયે ઈયા સાધારણ પાંણી હોયે. વળી ઘણું પાંણી પીધાથી તરસ મટી જતી નથી; પણ આગલના કરતાં વધારે તરસ લાગે છે. એમ નહીં જ મજબૂત, કે જારે તરસ ઘણી લાગે છે તારે સરીરમાં વધારે પાંણીની જરૂર પડતી જ હોય. ઘણી વેલા એમ ખને છે, કે આબરો આદમીને પાંણી પીવા બાવનું જ નથી, તેથી એમ નહીં સમજવું કે સરીરમાં પાંણીની જરૂર નથી. આબરો માણસને તેની ગ્રંથલી ઈલા પુરી પડાઈ શકાય નહીં; પણ તેને સ્વસ્થી ઘટતી ચોક્કસ આપવાની જરૂર છે. આબરો માણસને તરસ મસાવા માટે, પુષકલ પાંણી પાવાને ખલકે ઘણું પાંણી વારંઘડીએ આપવું; તેથી ખચીતથી તેની તરસ મટે, એટલું જ નહીં પણ તેને કાંઈ પણ ઈલા થયે નહીં. એક જ સમયા પાંણી દર દશ મીનીટ ઈલા પા કલાકે આપી શકાય જવું, પણ તેને તદન પાંણી પાવાનું બંધ કરવું ખરેખર ઘાતકી ભરેલું છે.

આબરો માણસની તરસ મસાવાને માટે ખરેખર પાંણી વાપરવું, અથવા પાંણીમાં થોડી કરનત જેવી ઈયા સંસપ ખેરીને સરકી મેલવેલા અને તે પાંણી પીવાને માટે આપવું. ઘણી વેલા દુધની છાસ પીધાથી તરસ મટે છે. આપણા લોકો છાસને વીઠે ઘણા જોડા વેહેમ-રાખે છે; પણ દુધની છાસ પીધાથી કાંઈ પણ અવગુણ થતા નથી અને તે વીઠેના કાંઈ પણ

ખોરાક વીચાર હોય તે ઘણી નાખવા જોઈએ. તાપ અને ખીનાં દરદો ઊપર છાસ જેવી વસ્તુ થોડી જ મલી આવશે. તે તરસ મસાહે એટલું જ નહીં પણ ખોરાકની મીસાલે પણ કાંઈ લાગે છે. ઘણી વેલા આરંભની છાસ અને એવી ખીલ કવડી વસ્તુ પાંણીમાં નાખીને પીધાથી તરસ મટે છે. સોદાવાટર અને સોદાના પરીકાં લેતીને પીધાથી પણ તરસ મટે છે. જેમ પાંણી, તેમ સોદાવાટર ઘણા પીવાની સંભાલ રાખવી જરૂર છે. પાંણીનાં કરતાં સોદાવાટર પેઠેને વધારે જલદીથી કુલવે છે અને તે પાંણીનાં કરતાં વધારે અવગુણ કહે છે. તાપના મરજમાં થોડો સોદાવાટર લેવા દુરસ્ત છે, પણ એવું માલમ પડીયું છે કે, તાપમાં પુષકલ સોદાવાટર પીધાથી યુક્તી વધારે પેદા થાય છે અને લેવાનું દરદ થવાની વડી રહે છે.

હુમેલની વખતે સીઓ ઉપર ગરહુણની અસર.

આપણા લોકોમાં દેશીએક મુલતને એક ઊંઘા રહેવા માહુ છે, તે એને, કોઈથી મંડીનામાં ગરહુણ થવાનું હોય છે, તો આપણી સીઓ હુમેલને વખતે ચતીપાટ ખીજના ઊપર સુઈ રહે છે, તથા ગરહુણ ઊતરી જ્યા પછી જે કાંઈ કામકાજ કરવું હોય છે તે કરે છે. કોઈથી સાધારણ સાનવાલો બાઈને આપણ એમ કહીએ, કે તમા એવી રીતે વેહેમી કેમ થઈ જાવો છો, તો તે તરન આપણી ધાનરી કરના નીકલશે, અને એમ કહે છે કે, "જો કે હુમેલ ખીલ રીતે ઘણા વેહેમી ઈયે, તોપણ ઊપણી રીતમાં કંઈથી વેહેમ જેવું નથી અને જે કરીયે છે તે ખરેખરે અગત્યનું છે," એમ બોલીને આપણને ઘણા અચરતી ઊપખાલે એવા દાખલા કહેવા મંડી જશે. શ્રીલંકા બાઈએ ગરહુણની વખતે કુવામાહેથી દોરડું ખેંચીયું હતું, તેના ખયાના દીલ પર દોરકાના આંચ જેવા પડા પડી રહેલા હતા. ૫ લાણી બાઈએ કાનમાં કલમ ખોળી હતી, તેનું હોડું બંધ નજનનીયું તારે તેનાં કાનપર કલમ જેવું કાંઈ વલેજું હતું, અને અચરતી ઊપખાલે એવા જ ખરા દાખલા આપણને કહેવામાં આવશે. દેશીએક એવા કહેલા દાખલા ખોરાક કરી સમજે છે; પણ નહીં, હુમે

હમારા વાંચનારાઓને ટેહલેયેછ, કે એ દાખલા ખરેખર જ બનેલા હશે અને એમાં અચરત થવાનું કંઈ પણ કારણ નથી. તારે શું એ વેહેમ નથી અને ખરેખર ખરીજ વાત છે, કે ગરહણની વખતે ઔરતના ઘરભ માહેનાં ખયાં ઊપર આંખે રીતની અસર થાય છે? એનો જવાબ રહેલ છે. ગરહણની અસર પેટમાહેનાં ખયાં ઊપર કાંઈજ નથી. ગરહણ હોવાથી ખયાં ઊપર ખરાબ અસર થશે, એ તદન ખોટો વેહેમ સીવાયે બીજું કંઈક નથી; પણ તે વેહેમની ખરાબ અસર થાય છે, તે ખરી વાત છે. જે અવગુણ થાય છે તે માએના મન ઊપર કાંઈક અસર થયાથીજ; જો મનમાં કાંઈથી વેહેમ અથવા ખંસીયા રાખીયા વગર ગરહણને વખતે આપણી સીઆ શરે હરે અને કામ કાજમાં મશગુલ રહેતો, કંઈથી નથી થવાનું; ઈગરે જ અને બીજા દેશની ઔરતોને ગરહણનો વેહેમ નથી, તેના ખયાંને કાંઈ પણ થતું નથી, પણ જો મનમાં મજબુત એક બીહીક પેડી, કે મારાં ખયાંને તો એમ કીધાથી રક્ષાણું થશે, તો તે થવાનુંજ, પછી તે ગરહણનો વખત હોય કે નહીજ. ગરહણ સીવાયેની બીજા જાતની ધાસતી, પણ એવીજ ખરાબ અસર ખયાં ઊપર કરે છે, તેના દાખલા પણ આપણા લોકમાં મોજુદ હશે, પણ પુરતું ઘેઆન નહી રાખીયાથી તેનું કારણ ઘણી વેલા માલમ પડતું નથી. જો ગરહણની વાત ખરીજ હોયતો આપણા કોમની સીઆ ઊપરજ એવી અસર થાય છે, અને હુનીયાની રા પાટી ઊપરની બીજા કોમોમાં એવી અસર કેમ ન થી થતી ?

મનની અસર પેટમાહેનાં ખયાં ઊપર કેવી થાય છે, તેનો એક મનપતીજ દાખલો હોય એક ઈગરે લ ચોપડીમાહેથી હમારા વાંચનારાઓ આગળ ઠાં કીયેછ.

એક સીને પેહલી વખતના હુએલ રહેલા, તે એક દાહડે રસતામાં જતી હતી; અને તેનો એક આગળે મોતર મળીયો, જેની સાથે “રોકલનડજ” કરી સુલાકાત લેવી પડી. હવે આંખે રાખસના જમણા હાથના વચ્ચાં બે આંગલાં કાંઈથી જતાવથી કપાઈ ગયાં હતાં, અને પેહલું નાહતું આંગળું તથા ચોથું આંગળું એકએકની નજદીક મંડળને બેઠેલ થઈ ગયાં હતાં. ચેલી સી ઘણીજ બીહીકણી તથા શુગંતરી હતી, તેથી

એવું તેને આંખે રીતનું બેઠેલ નજર આવીયું, કે તે ચોંટી, અને મનમાં ઘણીજ દુખી થઈ; અને ઘણા દાહડા લગી એ વીચાર તેનાં મનમાહેથી નીકલી નહી ગયો. જેયારે તેણીનું હોકરું જનમીયું તેયારે તે હોકરાનાં ખંધે હાથના તથા પગના વચ્ચાં આંગલાં નહી હતાં. વળી એ વાતને પાંચ વરસ નીકલી ગયાં, જે અરસામાં તે ઔરતે ચાર બીજાં હોકરાંને જનમ આપીયો હતો, પણ તેવોનાં આંગલાં બેઠેલ ન હતાં; અને પાંચમી વખતે હુએલ હતા, તે વળી પેલા શખસ રસતામાં મલીયો અને એક એક સાથે હાથ જોડી સુલાકાત લેવાની ફરજ પડી. એમ થયાથી તે બાઈનું મન એ ઠંડુંતો બેચેન થયું, અને તેના મનમાં પાછો એવેતો મકંમ વીચાર પેડો, કે તેનું હોકરું પાછું પેહલી વખતના હોકરાની માફક આંગલાં વગરનું જનમશે, અને તેણીએ તેજ દાહડે સાંહજનાં ચોતાના મનમાહેની સઘલી વીગત એક ચોપડીમાં લખી મુકી. જેયારે હોકરાનો જનમ થયો, તારે એવું માલમ પડીયું કે પેહલી વખતના હોકરાની માફકજ તે હોકરું પણ આંગલાં વગરનું હતું.

આંખે દાખલાથી વાંચનાર બાઈઓની ખાતરી થશે, કે હુએલવાલો સીના મનની અસર તેના પેટમાહેના ખયાં ઊપર ઘણી થાય છે; તથા જે આપણા લોકોમાં વેહેમ છે જે ગરહણની વખતે જે હીલચાલ કરેયાથી ખુબ બેશીકલ નોકચે છે, તે વાત તદન ખોટી છે.

આંખે હુક વીગત પુરી કરતાં હોય એવી આશા રાખીયેછ, કે આપણા લોકોમાંહેથી એ વીશેનો ખોટો વેહેમ જલદીથી નીકલી જશે, કારેક એ વેહેમ મનમાં રાખીયાથી ઘણી વેલા તેવોના ખયાંને અવગુણ થાય છે.

પરચુટણ.

ફોપસાદીની નસીહત—એક ભણે બોદાનો વાલ એમાલતખાંનમાં એમાલત કરતો હતો, તે એમાલત છોડી ને તલીથી નીકલીને એક મકતબમાં એલમ શીખવાને ગયો; અને પેલા એમાલત કરનારા લોકોની મોહાબત છોડી દીધી. તારે હુએલ તેહને પુછી કે આંખે અને હાંનાં વ વચે કું તકાવત હતો કે આંખેને છોડી હાંને હાંનાં નાં ફેરકામે કું રાખેલ થયેલો. તારે તેણે જવાબ નહી

કે.આબેદ લોકોથી મેટલુન બનેછ કે પોતાની કાંમલને મા
જનોથી બાહેર કાઢાડી શકેછે; અને ધનાવ લોકો પોતાના
મેહનતથી હરેક ડુખતાને બચાવી શકેછે—ધ્યાને આબેદ
પોતાની એબાદતથી પોતાને ગોનાહથી બચાવી એબાદતનાં
જેરથા પોતાનાં રવાનેને મેહનતમે લેઈ બધ શકેછ, અ
ને ધનાવ આબેદની બીજાં નાધાન અને, ગોમરાહ લોકોને
નસીઅત અને વાએજ કરીને તેઓનાં દીલ તથા કરગુરને
સુધારીને ગોનાહમે છુડતા હોએ તેથી બચાવીને મેહસત
ને મારગ બતાવેછે.

એક અચરત સરીખી હીરો—હાલમાં ધારીસ ખા
તેની વીહીઆ હોનરની સોધ કરનારી સબાની સાંબને એ
ક અચરત સરીખો હારી ચુકવામાં આવીએ છતાં. આ
હીરો વનનમાં ૬૦ વાહ છતાં, અને તેની ખાસીઅત એ
વી હતી કે હવાના ફેરફાર પરખાએ તે પોતાનો રંગ બદલ
તો હતો. હવા પોતાનાં સાધારણ પરખાએ પરખાએ હા
એ તે વખતે તેનો રંગ જરાક પીરાસ ઉપર રહેતો હતો,
પણ જો તે હીરાને લેઈને કોઈ જાંબી નજા ઉપર ગીચા
હોઈએ તો ગોધાખી રંગનો માલમ પડતો, અને તે રંગ
કેટલાક દીવસ સુધી એમનો એમ રહેતો. આ વનનનાં સા
ધારણ હીરાની કીમત આસરે પચીસ હજાર રૂપીઆ અ
કાએ, પણ જો તે ગોધાખી રંગનો હોએ તો તેની કીમ
ત એથી તરણ ઘણી વધતી ગણાએ.

લાકડાંના ગરનો ઉપયોગ—જરે ફાનસમા ચો ત
રેક મોટી લાકડાં ઉઠી હતી, અને ને વખતે સણના ઓડરો
મલી નહી સંકતાં હતાં, તે વખતે લાકડાંના ગર અને પરા
લના કાગળે બનાવવામાં આવીઆ હતાં. હમણા પણ અ
મેરકાના એ ચીનમાંથી કાગળ બનીવેછે. તાહાં એક કારખા
નું ઉચું કીયું છે. જાહાં દરરોજ વીસ દન લાકડાંના ગરના ન
રમ સફેદ કાગળે બનાવેછે. આ નવાઈ સરખું કારખાનું
એવાને કેટલાક વીદવાને ગમેઆ હતા, તેઓની સામને
પોપલર નામનું એક જાડ જેનું લાકડું ઘણું નરમ હોએ
છે તેને ફારીછે, અને તેમાંથી પાંચ કલાકની અંદર સફાઈ
દાર કાગળ બનાવી દેખાડીમાં.

અચરત સરીખી ઉમર—એક વરતમાન પતરવાલા
એ છ ગરહથ અને એ લેડીઓના મરણની નોંધ આપી
છે, તેમાં તેઓની એક નદર વયે ૭૦૪ વરસની ચુકેછે, જ
થી સરાસરી એક એકની વયે ૮૮ વરસની ગણાએઆમાં
આવેછે. વધતામાં વધતી વયેના એક ગરહસથ ૯૪ વરસ
નો હતો, અને એઓમાં એઓ ઉમરનો એક ૮૦ વરસ
નો હતો. પેલી એ લેડીઓની વયે ૮૫ અને ૮૮ ની હતી.

સારાં કાંમ—ગોડુક સુધી સારાં કાંમે કરવાની તમે
પોડીઆથી તે સેહલાં થઈ પડેછે, અને જરે તે સેહલાં થ
ઈ પડેછે તારે તે કરવાને પુશી લાગેછે, અને જરે તે કાંમે
આપણને પુશી કરેછે તારે આપણે તેવા કાંમ વારંવાર કરીએ
છઈએ, અને ત્યારંબાર કીધાથી તે આપણી એક, તમે
થઈ જાએછે, અને એવી તમે માલ રેહવાથી તે આપણી

એક ખવાસ થઈ જાએછે; અને પછે તેમ કરીઆ વગર
આપણને માલતું નથી; અને પછે ઘણીવાર આપણે વી
માર વગર તેવાં કાંમે કરીઆ જઈએ છઈએ.

ઈંગલંડમાં રેજસરાર જતારલની છુક ઉપરથી એ
કું જેવામાં આવેછે કે 'સને ૧૮૬૬ ની અધવચમાં ગ
રેટ, બરીટનની વસતીના આસરે ૨૯૯૩૫૪૦૪ ગણે
આમા આવેછે. તેમાં, ઈંગલંડ તથા વેલસ મલીને
૨૧૨૧૦૦૨૦; ઈસ્કોટલંડ ખાતે ૩૧૫૩૪૧૩; અને આએ
સ્કોટ ખાતે ૫૫૭૧૯૭૧.

વીજલીનો તાર—સનડરલડનાં એક મીઠું જમા
રન વાટસન નાંમનાં શખેસે વીજલીની મારફતે સંધેશા
ગેહલવાની નવાઈ સરખી ઘણીએક રીત સોધી કાઢાડી
છે. આ ઘણીની એક રીત પરખાએ દીનેથી પારીસ ખા
તે ફરતી ઉતાડ્યોની આગ ગારીમાંની દરએક ગારીમાં
થી ઉતાડ્યો ગારડની સાથે માસતીની વખતે સંધેસો બ
લાવી શકેછે. વલી આ ઘણી હુમનાં એક મોટી આગમે
દમાં પોતાની એક બીજી રીત લાગુ પાડવામાં શુતેલોછે;
તે એમકે કપતાન "બારીડન" ઉપર ઉમે હોએતો તાહાં;
થી ઈજનેર સાથે તથા ઉતાડ્યોની દરએક કેબીનમાં તથા
આગમેટની નાલ આગલ જાહાં ખલાશીએ રેહુછે. તાહાં
અને સુખાંની સાથે સંધેશા મલાવી શકે, આ બનાવટ
થી ઘણાએક અકસમાત થતા બંને તથા યુમ પાડીઆ વ
ગર ફર સુધી તરત હોકમ થઈ શકાએ વલી આ ઘણીની
કુકાંનમાં પણ એવીજ રીત સખીછે તેથી ઘરાકને જાહાં કાં
ઈ વસતુ જોઈએ તે બાહેરનાં પાડીઆં ઉપર દરએક વસતુ
નાં નાંમ લખેલા અને તેની ઉપર "બટન" નહોલાં તે દાખી
આથી અંદરવાલાને સંધેશો મહેલે કે એક ઘરાકને ફૂલાં
ની વસતુ જોઈએ તે તરત પછે બતાવામાં આવેછે, આ
રીતે વીજલીના મગતકારીક ઉપયોગ થાએછે.

રમુજે કુરસત.

૧ હું—ગરીબ એક ગોપ,

કાંમે રોજ તણાંય;
ખોરાક સુકો ખાપે,
પેટમાં નહી સમાય;
અચરણ સમસો યાપ,
છેરી નાંખતી બપ.

૨ હું—અગર તમારી જોનનો હાપ એકમ બાઈ

ને તેનાં મમાવાનાં નમાઈ
ની એકમ હાપ લોખાઈ
તો તેણીનાં પુતરનો પીતરાઈ
તે કોણ અને રાખે કેહવી જાતની સગાઈ?

૩ હું—હીંડસતાંની પસાયને આવેલાં એક પસાંત
માંની નહીતું નામ, જેનાં એ પુકડા કીધાં હોયતો પેહલો પુક
હો એક જાનવરનું નાંમ યાપેછે, અને

થ મન અથવા છુધી, અને બીજી અરથ ને કરવા માંગીએ
તો યુલ થાયછે અને આ નદી એક અખાતમાં પાંચી થાય
છે તે કાઠી ?

૪ યુ—તરણ અક્ષરનો એક શબ્દ જોનો અરથ એ
ક ગોલ આકારની જનસ થાયછે પૂણ તેમાં બીજી પણ બે
ગોલ આકારની જનસોછે, એટલે પેહલા અને બીજા અક્ષર
થી એક ગોળ આકારની જનસ અને બીજા અને તરીજા
અક્ષરથી પણ ગોળ આકારની જનસ અનેછે અને આ છે
લી જનસ આપણુ ખાધામાં લાવીએછે.

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧ યુ—સુખાક્ષર.

૨ જુ—કાઠો.

૩ જુ—પેહલી ચોરીની બીજી ચોરીની તરીજી ચોરીની
વખતે. વખતે. વખતે.

૨	૫	૨
૫		૫
૨	૫	૨

૩	૩	૩
૩		૩
૩	૩	૩

૪	૧	૪
૧		૧
૪	૧	૪

૪ યુ—એક વરસ.

નવાસાના છોડ વિશે.

જ્યારે વરસાદ વરસેછે, ત્યારે નવાસાનાં મળ સડી
જાયછે, અને તેથી તે છોડ શુકાઈ જાયછે. તે વિશે કવિએ,
અરેખા લોકની ઉપમા આપીછે.

પદ.

“વાંસલડી, વાગીને હું તો જાગી”
એ રાગજોછે.

નવાસા, શિદને મરેછે શુકાઈ;
હારે લુંડું શું કીધું વરસારે ભાઈ,
નવાસા, શિદને મરેછે શુકાઈ. ૨૬.
મારે દિય વરસાદની યઈ મટાઈ,
રેખી તેની સરવેયકી સરસાઈ,
હારે તારા ઉરમાં આવી અરેખાઈ,
નવાસા, શિદને મરેછે શુકાઈ. ૧
યયાં નવપલ્લવ તરવર સરવે,
અખિલ જન હરખીઆ એને ઉતરવે,
હારે તુંતો ગંડક બળીમરે મરવે,
નવાસા, શિદને મરેછે શુકાઈ. ૨
કરયું તેંતો અભિજાન અભિયાણ આજે,
બીજાની મટતી રેખીને તું દાજે,
હારે જાણે ઘન કેમ મુજ શિરગાજે,
નવાસા, શિદને મરેછે શુકાઈ. ૩

એનો એકે વાળ તારાથી ન તુરે,
તેનો નશ તારો ખુટાડયો ન ખુરે,
હારે કાઠો શિદને કપાળ તું ફેરે,
નવાસા, શિદને મરેછે શુકાઈ. ૪
એનો જગ કરતાએ કીધો વધારો,
તેથી તેતો. સરવને લાગેછે સારો,
હારે તુંતો તોલ તપાશને તારો,
નવાસા, શિદને મરેછે શુકાઈ. ૫
જેને તેતો, સરવેતુ ધ્રુછે સાડે,
તથી મહાતો, કોઈનું ધવાને નડાડે,
હારે તેણે શું બગાડયું ભાઈ તારે,
નવાસા, શિદને મરેછે શુકાઈ. ૬
એને એકે આજ મહાવીરું ન મટયે,
એના સામું રેંકતાં વુજ શિર પડયે,
હારે તારી ધરિશા તે વુજનેજ નડયે,
નવાસા, શિદને મરેછે શુકાઈ. ૭
જ્યારે વુજ અંગમાં શોશ જણાયો,
ત્યારે તું અરેખા ને લુંડો બણાયો,
હારે તુંતો હલકો હડકો ગણાયો,
નવાસા, શિદને મરેછે શુકાઈ. ૮
તુંતો જાણે માન હું મેજનું મોઢું,
તેતો બીજા લોકોનાં ચિત્તમાં ચોટીયું,
હારે ખેંચી લેતાં તો મળવાતું યોડું,
નવાસા, શિદને મરેછે શુકાઈ. ૯
હજી યાને ગંબીર, તજ હલકાઈ,
અલવ શુભ મળતાં ન જવું હલકાઈ,
હારે જવું તેથી તારૂં યયે ભાઈ,
નવાસા, શિદને મરેછે શુકાઈ. ૧૦
યયાં સદ પ્રકૃતિ તું તેવો યાને,
સરસ જીવ વરસાદના ગણિ ગાને,
હારે મિત્રતાથી હુળી મળીએને,
નવાસા, શિદને મરેછે શુકાઈ. ૧૧
કહ્યાં આતો કયન તારે શુભ કાને,
રેખી તારૂં કુખ, દિલ ધારો દયા મેં,
હારે રૂડી રીતથી દલપતરામે,
નવાસા, શિદને મરેછે શુકાઈ. ૧૨
હારે લુંડું શું કીધું, વરસારે ભાઈ,
નવાસા, શિદને મરેછે શુકાઈ.

પોંહોંચ.

“હાડી” તમારો પરમજી રાજાની નજા નોગવાઈએ જ
તા નહ.

રીસાથી મહેલો એક નાટક રૂપી વાત પરમ કરવા લાગે
ક નથી.

બીજા દેવગંધ-પત્રો પોંહોંચ્યાંતે એમા બીજ નોગવાઈ
એ કીઆંન પોંહોંચીક.

સતીબાઈ

પુસ્તક ૧૦ મું.

અમરેલી ૧૮૯૬

આંક ૧૦ નો.

એક બાપની છુપી વાત

ઈઆને

બીગડેલું બાપુ યુવારવાની એક નવાઈ
જેવી રીત.

વસંતરૂપના એક દીવશની બપોર હતી રસતાએ ખભરાએલા અને કાદવવાલા હતા, ઝાડપાનેએ શીઆલા નો પોશાક પેહરીએ હતો, અને આનીગમ પેલીગમ બરફ ના ટળવા દીસતા હતા.

, એક ટેકરીની બાજુએથી રસતામાં એક છુટો બાજુન અને એક જુવાન છોકરો એક મોટા પથરપર મેથી થાક ખાતા હતા. પેલા જુવાનનાં બાલ મારફલા હતા, પણ છુટ પાને ભોળે તેનીપર વધારે ભારથી મેઠો ન હતો, કારણકે તે મજબુત અને કઠાવર હતો.

પેલા જુવાન છોકરો ૧૫) વરશથી વધુ વયનો નહી હતો. તેની આંખ થણી ચલકતી ને તેનવાલી હતી, પણ તેનો બાથો નબલો હતો અને તેના શરીરની આખી બાંધ નીપર ખરાબીની નીશાની આવન પડતી. પોતાનું બપોર તું ખાતું તેઓ ખાતા હતા. એક જુલો પણ હજુર કદા વર—બાળે જુવાન પણ નબલો. કોઈ મોકશા નેતાર એ કદમ કહી શકે કે તેઓ બાપ અને દીકરો હતા, કારણ કે એનો ચેહરો ખલતો આવતો હતો. પેલા છોકરો રોટલી ની કગરસ પોતાના ખોરાપરથી પખોડતો મોલીએ “બાવા હજુર આપણને કેટલું વધારે ચાલવું છે ?”

જુલએ નવાબ દીધો “થણું નહીં, તે ઝૂંપડી હીઆં થી દુર નહીં હોવી નેઈએ, આવલત સુરન અશત પાંચવા ની આગળન આપણે બાઈ પેઈલીયું”

“અને તેઓ આપણને હમેશ રહેવું પડશે કે બા વા ! અને અને ખેતરમાં કાંમ કરવું પડશે કે ?”

“હા, “શોરાબ” આપણે મેહ નહીને કાંમ કરવું પ ડશે કારણ તું બહુ છે કે મારી મેહનત શીવાએ બીજા” ક સાપર આધાર રાખવાને મારી પાશ કાંઈ રહેઈ નથી, મારા પદશા સઘલા ગયા—મારા દીકરાને વાસતે ને દાલત એકેકી કીધી હતી તે મારા હાથમાંથી છટકી ગઈ, અને નેઆરે હું આપણું નાથણું ખેતર વેમાતું લેવશ તેમારે

મારી પાશ એક હોવી હરધીબી નહી રેહશે કે નેને હું મારી કહી શકશ. હાલુ કુખ તારીપર પડવું ને મારાથી ખનતેતો હું અટકાવતે. પણ ખરેખર નેઆ તારા બાપ ને આટલું અપમાન મળીયું તેવા ચેહરમાં તું ખુશીથી રે હતેતો નહીં ?”

“નહીં નહીં મેઆરા બાપ તનેને એખલા નતા હું નેતે નહીં પણ હાવી હલકી કીયામની નેહનતનો વીચાર મને થયો કહણ લાગે છે વાઈ બાવા મહીને કહેાની આ પછે આટલું બધું અપમાન શા કારણશર ખમીયું. તમેા ને બંદીખાનામાં કાએ નાખીઆતા ?”

પેલા છુટો પોતાના છોકરાના મેહુરાપર એક ટગરે ને વા લાગે પણ કાઈ મોલીએ નહીં છોકરો મોલીએ “બાવા ખરેખર તમે કાંઈ વાકનો ન હો કીવે હોએ ?”

પેલા જુવાનુ આપું આગ કાપવા લાણું અને આ સતે રહીને મોલીએ “વાક શોરાબ કીધી એ સવાલ અને પુછતોના, ને તું તારા બાપને આહતો હોએતો ને “છુ થી વાત” કહેવાથી હાલ તુંને કાંઈ કાએશે નથી તે વાત તેને પોતાનાં મનમાં રાખવા દે, નેઆરે વખત આવશે તે આરે તું સંધું બાણશે પણ તે વખત સુધી એને વીશે અને પુછતો નાં. હું તુંને આહું સોશબ અને હું તારે વાસ તે મેહનત કરશ—ને રોટલીની તુંને ગરબજે તે હું મારા પરશીનાથી કમાવશ.”

“પોતા મારા મોલીએ ને તમેાને કુખ થયું હોએતે અને મારું કરો, હું બાણું કે તમેાએ કાંઈ વાક કીધો ન થી, હું બાણું કે તમારું દીલ થણું ઉમદાએ, તમેાને એખલા કામ કરવું નહી પડશે. આન થુપી તમેાએ સઘ લી મારી હાજત પુરી પાડીએ અને હવે નેઆરે તમારો ખરાબ દાહડો મેકાએ તેઆરે હું તમને મદદ કરશ—આપ છુ થાયે કાંમ કરશું.”

એમ મોલી તે છોકરાએ પોતાનાં બાપને કોટી કીધી. તે વેલાએ તે મેહનતથી કુખનો અને થાકેલો, અને પોતા ના બખપણનું ઘર છોડી ગરીબાઈ અને શંકડમાં આવી પ હેલો છતાં તેનાં દીકરાં ખુશાલીના એક હોવા નેસો પેલા થ પો કે નેવો આગલ કહી થએા ન હતો. બીજાનું શાર કરવાને તેના દીલની આએ પેહલીજ કોરેશ હતી. પેલા છુટો પોતાનાં બધાનાં ખુશનેખાં મેહરા તરફ નેઈ “સેરા

બ પુત્રને ખોદા શુખી રાખે " એવું કહી પોતાની આંખમાંથી વેહુની આંધુની નદી બંધ કરવાને પોતાનું મેનુ ફેરવી યું અને આગલ માલવા માંડી." -

વારંછડીએ તેમો રસતાપર આશાએસ લેવા ઉભા રે હતા. હરેન્દ્ર એમણ વામવાની એક કલાક અગાઉ પેલા છુટાએ પાદડાં વગરના ઝાડની અંદરથી દેખાવું એક સરે દ ઘર બતલાવીયું અને બોલીઓ " જો આરા દીકરા આપ છુની યુશાકરીને અત આવવીઓ, પેલી ઝુપડી આપણનું ઘરછે અને તે એકાંત રહેહાનમાં ખોદા આપણને સલાહ સંપન્ન બનશે ! "

આપ અને દીકરો બેહુ નજી આગલ માલવા લાગ્યા અને થોડા વખતમાં એક દરવાજા આગલ આવી પોંહતી આ નેઆં તેમો એક માણસને સહીઆ નેહુ પેતા છુટાને ઉપત આલખીઓ.

પેતા માણસ ને ઝુપડીના રખેવાલ હુતો તે બે ખુર શીઓ આગલ મેલી બોલીઓ તેઆરે તમે આવવીઆ, નહી " જાહેર ? "

" હા " ખોદાબખશ " હા—પણ ધણે ખરાબ વખતે આવવીઆ છાણુ રસતા પગે માલનારને લાએકના નથી. " હા સાહેબ નહી પણ હીઆં તમારે કાનિ નજા થ છી શુખદામિછે અને હું ધારંછું કે તમોને જીવી ભાવે તેવી ફેરક ચીનછે. "

થોડીએક આશાએસ લઈને ખાનું ખાધા પછી " જ લેનરે " ખોદાબખશની સાથે કરીને સંધુ ઘર નેહુ. ફેરક બીએ નહાના અને સહી કરને લાએકની હતી. ધરથીઆરને સામાન સારી રીતે ગોઠવેલો હતો.

રોશની કીધા પછી જાહેર મોલોઓ " સોરાબ હુને હું જાહેર કે આપણી હાલત કેવીછે ? પેહુલે તે આપણને જાણવું નહી નહીએ. આપણા ઘરઆન કાંઈ કાનની અખતીઆર લેવાને વાશતે ખોદાબખશની બાપડી સવાર ના આવશે અને તેનો વર ખેતરમાં આપણને નેહીતો મદદ કરશે. હું હુંને કેમે મેહુતાની મદદી પર રાખતે જાંહું હું જાતી મેહુતને મોરે આપે મહુડતે—પણ એક કારણે હુંને જોરમાં રાખવાને અને ખાના કીધી, અને હવે આરા દીકરા ને પુ તારા ગંભીર બાપના કુખને બોલે આંછો કરવા અને તેના ઉભા દાહડા શુખી કરવા માહુતો હાપતો હું આમે હાલત પર શયુરી પાંખવાને કોરોથ કરવાની અને ક અલ્લાત આપ. પાંચ દીકરામાં નાહાના અને છવતો. દીકરો હુંને વાસતે તે છેહવાને આરા છુટાપાના રેડો ચંબા રે.

તે જીવાને પોતાની ખુરશી ઉપરથી ઉડી પોતાના બાપ આગલ નહી બોલીઓ " પીતા હું કમ્બલ કરંછું કે આ ન યુધી તમોને મદદ કરવાને આરી ખુશીની મેં થોડીની ચાની ખતલાવીછે પણ નેઆરે તમે તમારી ઉપર ને રૂશ લાવી નાખીછે તે બખતવામાં હું હેરં હુંને તમે વી ચારીતો માઝં હયું તમે પીખાંતતા નહી હેવું કહી સમજાએ. કોઈની કમ્બલાત હાલ આરી પાસથી લેવા ના—પણ હાલની આરી તાએખેદારી ને આરી બવોશીઅની માલમલણ વીધે મેલવા રેવા. "

પોતાના દીકરાની માલમાં હાલો ફેરકાર નેહુ છુટો જ લેનર ધણે આપે પાંખીઓ. તેની ધારના કરતાં એ વધારે હવું.

એક અકવાડીઆમાં જાહેરને અને તેના છોકરા થો રાખને તે ઘરમાં શારીકાંની સોહવાઈ ગયું પણ છેહલો જાહેર એકાંતપણથી બેજર થયો હોએ એવું કોઈ વખત લાગવું. એક બીઆં પખવાડીઆમાં જાહેરને એક નવી ખુશાલીનું કારણ મલીયું—કોઈ ભીરે જાહેરનું પોતાનું યુશકાખાનું ને વેમાઈ ગયું હવું તે તેને કાનિ પાછું મોકલીયું. તે દાહડે થોરાખને થણી ખુશાલી પેદા થઈ. પોતાની જાહેરમાં નીમાં પેહુલોન વખત તેના બાપના યુશકાખાંનાં ખરી મોન અને શુખનું સુલ ગણવા લાગે, અને નેઆરે તે છુટાએ જ્યું કે તેનો દીકરો આનુરાધી તે ચોપડીઓના પાના ઉઠાવવા લાગે તેઆરે તેની આંખમાંથી ઉપકારના આંશુ વેહવા લાગ્યાં.

વસંત રૂતુએ ઝાડપાંને ફરીથી એક વખત પોશાક પેહુડાવીઓ. ઉનાંચો પોતાની સાથે શુંદર કલો લેતો આવવી થો અને ચોમાંસાંએ ખેતરમાં ઉગતા અનાનને શુનેરી રંગ આપીઓ. થોરાબ કાપની કરતાં ને ગીત ગાતો તે ધણુ શુંદર લાગતાં અને જાહેરે તે અનાનની નનદીક નતો તારે ગોપા તેને નખીને શલાખ કરતાં હોએ તેમ ને અનાનના રેખા વાંકા વતતા.

જીવો તે કેવી ઝડપથી ! અનાનને કાપી એક માંજુ એ મેહુલે. અગાઉ આપણે ને હુમલા છોકરોને રસતાની બાજુએ પથર પર પેટેલો નેજો હતો અને આમે તે દરોસ તીવલો છોકરો જિના મેહરા પર સલાહ સંપન્ન અને સ છુરીના લેખો લખેલાછે તે એકજાહેર એવું કોઈ માને નહી. આશુદા પખડીઓના ગીતની સરોબરીઓ તે પોતાના બી છાના ઉપરથી ઉડી દરરોજના કાંઈ પર નતો અને પોતાની ફરજદનો વખત વાંચવામાં અને રેકરીઓ ઉપર ભરકવા માં કાહડાતો. તેવું જાન ને આગલ મેવકુરી અને ઉઘઈ પહાના હાથમાં આપીયું હવું તેમાં હવે ફેલવણીના બહુ વેર ભરીયાં હતાં.

એ પરમાજી આર વરશ વહી ગયાં. કદમાં અને કે લવણીમાં તે યુખત થયો હતો. તે ગોંમડામાં એક મહુડી હતી નેઆં તકાર કરતી વખત તે હમેશ ફાવતો. મે વખત તેઓએ વીહીઆ સંખંધી બાબદ ઉપર ભાચાણ કરવા ને તેને આરન કીધી હતી અને બેહુ વખત તેણે પોતાના સી બલનારની માન અને વખાંણ મેલવી હતી.

એક સાંનના ઉનાલાના મુરનના ઉલકાં કીરણ અશ ત પાંખાં હતાં તે વેલાએ પોતાના આરડામાં વાંચવા મેહો હતો, તેવામાં જાહેર પોતાના હાથમાં એક ખેલેહું કાગળ લઈ તેમાં આવીઓ અને એક ખુરશી લઈ તેની આગલ મેહો. તેના મેહરા પર મુશનોમાં દેખાવ હતો અને પોતાના દીકરાથી શુખી હોએ એવી રીતે તેની આંખો ચલકતી. " થોરાબ " તે વોલોઓ " હું કેકાઉથ " ને આલખે છે કે ? "

" આપણા ઘરની પાશે પેશા વેમારી રેહતો હતો તેને વીધે તમે બોલોછો કે ? "

“હા, દીકરા તેમ.”

“હા, બાવાબુ હું મોલસુ છું કારણ તમને ઈઆદ નથી કે તેનો છોકરો અને છોકરી મારાં મીતર થાય?”

“સારું શોભન, કેકેડિયનું હાથમાં અને એક કાગળ મલીધું છે અને તે આપણા ગરીબ ઘરમાં એક બે મહીના ગુજરાવને આવનાર છે અને તે પોતાની સાથે તેના દીકરા “ક્રામરોન” ને અને દીકરી “શીરીન” ને પણ લાવશે. કેકેડિયે પોતાના ધંધા છોડીએ છે અને આવતે વરસે તેનો છોકરો “ક્રામરોન” સંધું કામકાન કરશે પણ તેટલા વખ તમાં તેઓને કોડીએક આશાએશ નેહએ છે.

આમે સાંભલીઆઈ કેકેડિયેક વરશે પેહેલીન વખ ત તેનાં દીલમાં દલગીરી પેલા યાદ. ક્રામરોન તેની ઉ મરનો હતો અને જારે તેમણે છેલ્લા મલીઆ હતા તારે તેઓની હાલત એકથરખી હતી. હવે ક્રામરોન એક તપગર વેપારી થશે

તે પોતાના મનના વીચારવા લાગે “હું કોણ છું? એ ક ગરીબ માણસ; પંજુ ભણે, સાંભા, ભણેલો અને આખર વાલોછું.” તેની દલગીરી નતો રહી અને તે ખુશી રેખા વા લાગે. તેનો બાપ બારી નજરે તેનાં મેહરાપરનો ફેરફાર નેહ વીચારવા લાગે કે તે ખરેખર ઉમદા દીલનો છે.

થોડાએક દીલમાં એક યાદી તેઓનાં દરવાજા આ ગલ આવી. તેમાં મેશનારાં ઉતરીઆં. જાહેરને નલદીથી આગલ થોડી પોતાના જુનાં દોશતનો હાથ પકડીએ. તે એા કાંઈ એકધકથી જુદા દીલનાં નહી હતા. જુનાં અ ને સાથા મીતરો એક વખત ફરીથી મલીઆ. શોરાખની ક્રામરોન અને તેની મેહનની મુલાકાત લેતી વેલાએ લ હી મલી ગયો. તે દાહારે સંધાને ઘણે ખુશનામાં ટા ગે. એ પરમાણુ શોનેત્રી પાંખપર એક અથવાડીયું પસા ર થઈ ગયું. પેલા મે ખુદા, ઉડતા અને મેશતા અને ચાલ તા વાતો કરતા અને પેલા જુવાનો હજાર જાતની રમત અને ગમત કરતા.

એક દાહારે સાંને ક્રામરોન નદી કીનારે આઠવી પકડે છે અને શોરાખ અને શીરીન તેમની આસપાસ સ ફરતાં હતાં. જે હવાને તેમણે સવાસ લેતાં ને મધુર ખુશબોધી ભરેલી હતી અને દાહારાની ગરમી આગલ આ લી સાંભની યંડીને નગા આપતી હતી.

શીરીન બોલી “અરે શોરાખ હાવી નગામાં વું કેરો થુમી હશે. તારા ઘરની આસપાસ ખુદરતે જે ખુશનોમાં દેખાવ પાંખીએ છે તેપર નેવાને હું કદીથી નાં પાડું નહી, કદીથી થાકું નહી.

શોરાખ હસીને બોલીએ “શીરીન હું યાદુષ” કે હજા રા. જેઆવાધી તમે ખચીત કંચલી જાઓ. નેઆંયુધી ખુદરતને રલેઆમને દેખાવ આસપાસ પંધરાએલો હો એ છે તેઆંયુધી ખુશનોમાં લાગે છે પણ જારે ખરકડો તોશ નો યવા નાંદે છે જેથી ઘરમાં બચાઈ રહેલું પડે તેઆ ને મેહુરની ખંડલીએ અને દોશતોને તમે ચાહતા.”

“અરેખર શોરાખ હું એવી કાંઈ ચીજને ચાહું નહી કારણ મારી આત્મરિ કે ગામડાંનીન. દોશતી થાલી નીરમ પરાધી હોએ છે, તે વલરોગે હીયાં દરેક ચીજ બોલવી અ ને સાંભતરે અને મેહુરમાંતો દોશતી હવા આંકારની

હોએ છે કે જને ધંધા ધાપાનું કામકાન શીવાએ બીજું ના મ જાનવું નથી.”

“તારે તમે આગલ ગામડાંમાં ફરેલાં છે કે?”

“નાં નહી.”

“અને તોપણ ગામડાંની દોશતી વીશે તમે એવી રીતે બોલો છો કે જને તમેને તેનો મોટો અનુભવ હોએ.”

“થું આટલા દાહારામાં મને થોડો અનુભવ મલી એ છે.” ખરેખર તમે અને તમારા બાવા એવાતો મા ચાલુ માલમ પડીઆ છે કે તમારી દોશતીની કીમત એ હું એા કી કરૂં તો મોખર. મોટી ગેરજનશાદી ગુજરેલી કેહવાએ.”

કેકેડિયેક વખત સુધી મેહુ નનાં યુમાં યુમાં આગલ ચાલીઆ. એક નંગલી ઝાડની ખુદરતી બનેલા કેઆરા ની નીચે શોરાખે એક મોટું ગોલાખનું સફેદ ફલ દીઠું, આ બલ વધીને તેને તેની બાપીકી દાંખરી ઉપરથી તોરો લઈ નરા ધુંનતે હોયે શીરીનને આપીયું. આગલ ચાલતાં તે મોલીએ “અરે શીરીન તું જાણે છે કે કોઈ વખત હું એ વું ચાહું છું કે તું મને મલવા નહી આવી હોતેતા ઘણુ ચાર.”

“હું નહી આવી હોતેતા ચાર?”

શોરાખ વધુ બોલતાં અચકાએ તેવીને પેલી નાજુક સ્ત્રી તેનાં મેહરા તરફ નેવા લાગી, તેનાં હાક ધુંનવા લા ગા અને તેની જાતી ધપકવા લાગી. તેણે પોતાનું મોઢ ફેરવીયું, તેનાં પાંખ ઉપરથી એક આંશુનું રીયું પેલાં સફેદ ગોલાખનાં ફલ ઉપર પડીયું. શોરાખે તે જુયું અને મનમાં મોલવા લાગે, “તે મારી મતલબ મતલ.”

જુદા અમશત પાંચીએ, થાંસની ઉપર દવ, મોતીનાં રીપાં નેવા પડવા લાગે અને તે શોખતોએ ધર તરફ આ લીયાં. તેઓનાં હોરે એક એક આગલ પેઆર કજીલ કી થો ન હતો પણ એક, મોલી કે જે અરસ પરસના પેઆર બલવાવવાને શખદોની મોલી કરતાં ચરચા છે તેમાં તેઓ બો લી યુધાં હતાં.

કેકેડિયેક દાહાર પછી એક દાહારે કેકેડિય સાંભનું ખાનું આધા પછી પોતાની દીકરી સાથ એખેલો મેહેલો હો નો તેઆરે મોલીએ “શીરીન જારે કાંઈ વું ને કેહવું છે અ ને ને વું તાર.” યુખ જાલવવા માંગતી હોએતો ખરેખર મોલને.

“શીરીન પોતાનાં આપે તરફ ધમરાધને નેવા લાગી.” તે મોલીએ “મારા બધાં આપે વું દલગીર લામે છે.”

“દલગીર ખાવા?”

“હા એ તારી આંખમાં આંધુએ જયાં છે—તારી જાતી ઉપસતી નેહ છે અને વું ને દુઃખમાં ખાતી મે સાંભલી છે.”

કેકેડિયે પોતાની છોકરીનો હાથ પકડીએ અને તે માં મેહરા તરફ પેઆરથી નેહને ફરીથી મોલીએ “હવે મ ને કેહ શીરીન ચું શોરાખે વું ને કાંઈ કેહવું તેથી આએ સંધું થયું?”

“બાવા શોરાખે મહુને કાંઈ કેહીયું નથી પણ—પણ—

“મેલાકાં મેલ.”

“તેને મને કાંઈ નેહીયું નથી પણ હું યાદ છું કે તે

અને પીઆરથી આહ છે.

“અને તું શીરીન એવું જાણીઆથી દલગીર છે ?”

“દલગીર બાવા ?”

“તેમ્હારે તું દલગીર નથી ?”

“અરે બાવા હાવા ઉમરાવ અને ભલં દીલનાં રાખસનો પેચાર મેળવવાને હું ચાને વાશતે દલગીર થાઉં ? નહી હું કેહવાને શરમાઉં કે તેનું દીલ છતીઆ આગ મચે ત્રે માથે તેને આપીશું છે”

“તેમ્હારે આમ્મે ગરીબ ખાણસને તારા વર દાખલ લેવાને તું અમ્મકાતી નથી ?”

“તે રોલતમંદ છે—બાવા તે રોલતમંદ છે. તેનું દીલ, તેના જીવ, અને તેનું મન એવી રોલતથી ભરેલાં છે કે જે નશીબનું ફરતું ચકર તેની પાશથી ફરીથી ઝીનવી નહી લઈ શકે—તેની રોલત રૂવેલી છે કે જે ખુદરથી અને ખુદરતના મોઝામ્મેથી જ ઉતરેલી છે અને તે રૂવેલી છે કે તેનેજ માલેક ફતીઆમાં ખરો ઉમરાવ કેહવાયે.”

જેવી તેની છોકરી આમ્મે શબ્દો બોલી કે તેના જે હુરાપર મગરો ભરેલા રેખાવ માલમ પડીઆ અને તે બોલે બોલીઆ “શીરીન તું ખરું જો બોલી—શોરાબ એક ઉમરાવ પુરુષ છે—જેમ્મે એને માલખે છે તેમ્મે જેને માન આપે છે અને ચાહે છે વાશતે તું જેની બામ્મેડી થા.”

“બાવા !”

“તું એની બામ્મેડી થા.”

“પણ શોરાબ—તે કાંઈ—કાંઈ.”

“શોરાબ તું ને ચાહે છે અને તેજ બશ છે—વધારે કાંઈ બોલતીના અને બાકીનું હવે અને સોંપ.”

એમ બોલીને કેકાઉચ ગયો અને પોતાના મેળમાનને જાઈ બલીઆ અને શીરીન આશા અને પેચારનાં ફરી આપનાં ગરક થઈ ગઈ.

બીજે દાહડે સહવારનાં પેલા બે બુટાએ લાંબો વખત છુપી વાત કરવા મેડા અને જેમ્હારે જાલેજર પોતાનાં ચોરડામાં ગયો તેવારે તેનાં મોહડાં ઉપર ખુશાલીના એક અજાબ એજાબ રેખાવ માલમ પડતો. કેકાઉચ શોરાબને જાઈ ને બલીઆ અને તેને કહીયું કે તેના બાપ તેને મલવા માં ગે છે. તે જીવાને તે સહવારની સઘલી હીલમાલ જોઈ હતી જેથી જોરે તે પોતાનાં બાપ આગલ ગયો તારે જરા ગંભીર રેખાવા લાગે. તે બુટાએ તેને મેશવાને કહેયું અને પોતાની ખુરશી તેની નજદીક લઈ જઈ બોલીઆ, “શોરાબ જાણે આપણે બાપ દીકરા નહી રોહાએ તે પરમાણે ખોલાશા થી મોલ—મોલ તારા દીકરાં ભવીશીયની તારી શું આશા અને ઈછા છે ?”

“હું કહી નહી શકતા કે હું તમોને બરાબર સમજી છું” પણ તારી આશા ગમે તેવી હોયે અથવા ગમે તેવા હું હુવામાં દીલલા બાંધતો હોઈ પણ તે રૂવેલી રી છે કે જેથી હું કમારને નહી જાઉં—તારી આશા અને ઈછા એવી છે કે જેથી એક માણસ આખરવાલો કેહવાયે.”

“હા ખોલા તુંને એ વીધે અદદ ફરે તારા દીકરા ! આમ્મે ઉઠદ અને એતમ વીચારને વીધે ખોલાનાં તુંને આપીરવાદ હોને, પણ શોરાબ જાદગીની ડુશાફરી કરવાને વાસતે ગમ્યાં અઘવાડીઆંમે તારી નજર આગલ એક રૂ

વો રશતો નથી બોલેલો કીધો કે જેથી આગલ તું અનજ નો હતો.”

“તમારાં મનમાં શું છે તે હું સમજતો નથી તોપણ તમારા સવાલનો જવાબ હું વાલી શકું છું. ગમ્યાં અપુવા ડીઆમાં એક મધુર રોશનીનો તારો મારો નજર પડીઆ છે અને તેની મોઝામાં મારો જીવ ગરક છે પણ મારે વીધે તે કાંઈ ભવીશીયનો મારગ બોલેલો કરશે એવું હું જાણતો નથી કારણ કે મારે હાથ લાગે તેવો નથી.”

“શોરાબ તું શીરીન વીધે બોલે છે નહી ?”

“હું તો ધારતો હતો કે એ છુપી વાત મારાજ જ રમ્યાં રહીલી છે પણ તે તમોએથી જાણી.”

“અને તું એવું ધારે છે તારા દીકરા કે તારી છાતીમાં ઉતપન થતા નેસાં મેં જોયા નથી ? તું એવું ધારે છે કે કેકાઉચની છોકરીને તું ચાહે છે તે વીધે તે પોતે જાણતો નથી ? અરે શોરાબ પેચારનાં જેવી દગલખાન છુપી વાત બીજ કાંઈજ નથી. તારી દરેક હીલ માલ, તારી દરેક રેખાવ અને કાંમ સપલાં એની ખુરશી આપે છે.”

“તારા બાવા તમોએ ખરું જ વીચારીયું—ખરેખર હું શીરીનને ચાહું છું પણ મેં એ વીધે તેને કાંઈ કહીયું નથી, હુંવા શબ્દો કે જે દીલમાં નહીજ રહી શકે તેવા મેં કહેલા છે પણ પેચાર કે જે આશા વગરનો છે તેને વીધે કાંઈ કેહ્યું નથી. તેતો હવે જલદીથી પોતાને ઘર જશે અને હું એમનો પડી નવશ—નહી તદન એમનો નહી. મારો બાપ, મારી મોપડીઆ અને મારી કલમ મારી સાંચે રહેશે, પણ હા ! હું ચાહું છું કે મારે નશીબ તદન જીવન હોતું, હું ચાહું છું કે મારી પાશ રોલત હોતું, નહી કે રોલત મારે શું ખ વધારે તે પણ મારા ભતભાઈઓનાં કલીઆંજને કાન્ને તે મારી શકતીમાં વધારો કરતે અને અને એવી હાલતમાં લાવતે કે જેથી નને હું ચાહું છું તેના હાથની માંગણી કરી શકતે. એક એવોબી વખત હોતો કે જોરે રોલતને, ખાતર ઈ દરીઓની મોજ ભોગવવાનું હું હાથીઆર સમજતો; પણ હવે મારી આશાપાશ સલાહ સંપન્ન અને મેને શુખ પાંધરવાને હું શકતીવાન થાઉં તે કાન્ને ચાહું છું.”

એક મીનીટ મુધી જાલેજર પોતાના દીકરાનાં મેડા તરફ જોવા લાગે, તેના દીલમાં મગરોની એક મોટી ઝંજીર વેલવા લાગે, તેની આંખમાં આંધળાં ભરાઈ મારીઆ જેથી તેને પોતાનું મોહડું તારી આગલ ફેરવીયું. તે ખુરશી ઉપરથી ઉભો થઈ ચોરડામાં આનીગમ પેલીગમ થા લવા લાગે, છેલે અંતે તે ઉભો રહેશે અને પોતાના છોકરાને હાથ પકડી ખુશાલી ભરેલા અવાજે બોલીઓ, “શોરાબ તારા દીકરા તારી તમારા હવે પુરી થઈ, આ વખતે વીધે હું કેવી આપુરતાથી ખોલાની બંદગી કરતો, હવે તારા ઉમરાવ, પેચાર અને શખી દીકરા તું તારા બાપની છુપી વાત જાણશે.”

શોરાબ પોતાની ખુરશી ઉપરથી મોકીને ઉઠીઆ અને પોતાના બાપના મેહડા તરફ ટાંકીને જોવા લાગે.

“મેય તારા દીકરા તારી વાત સાંભલ. તું જાણે છે કેની શોરાબ કે પાંચ દીકરામાં સઘલી નાહુને અને જ વતો દીકરો તું છે. જેમ્હારથી હું વેપારમાં પડીને તેમ્હારથી હું નશીબવાલો હતો. કોઈનાં કાંમમાં હું મારે હાથ થા

હું કે મારી તોનિરી બહુસામેલીન છે, પણ બધી મારી દોલ ત છતાં હું શુખી ન હતો. મારાં બચાંઓ ઉપર એકે અ જાએમ જેવી યુશીબત યુનરતી-કારણ જેવા તેઓ સંસારમાં પડતા કે ખરાબ મારગ પડતા. એક બાપને પેઆર નેટલું કરી શકે તેટલું મેં કીધું. જો તેઓ પોતાની ખરાબ માલ છોડેતો મેં સારા સારા હોધાએમ અપાવવાને કહે આ. મેં તેઓને પરદેશ મોકલવાને કહીયું, ટુંકાંમા મારેથી જ બને તે કરવાને કહીયું પણ અકુશોસ મારી દોલતે તે ઓતી ખરાબી કીધી. દોલત કાંઈ સંધાની ખરાબી કરતી નથી પણ મારાં બચાંઓની તેણે કીધી. એક પછી એક તેઓ મરી ગયાં. તેઓએ હું ખોદાને ઉપકાર માનતા કારણ તેઓ દુખમાંથી છુટાં હતાં. છેલ્લે મરી ગયાને એક અથવાવીયું નહીં થયું તેટલાં તારી માતા તેઓની પુકે ગઈ અને તેનું એખએ મારી આગલ રહેશે. પણ જ્યારે તેને બી મેં તેમ મારગ પકડતાં જોયો તેઓએ મારું દીલ કાઢી ગઈ તારા મેહરાની ખુબસુરતી કરમઈ જતી હતી, તારા બધા નબળા થાતો નતો હતો અને રોગના બી તારામાં રોપાવા લાગ્યાં હતાં. મેં જિયું કે 'કાંઈ સરસ ઉપાય કાને લગાડ્યો નેહિએ અને તેમી વલી જલવીથી, કારણ કે ફનીઆમાં તું શીવાએ બીજું કોઈ મારું રહીયું નહીં હતું. એક વીચાર મને આવીએ. ને ખડકા ઉપર તારા ભાઈએ અઠડીઆ હતા તે તુંને તારા રસતામાં નહીં મલે હોશે મેં દેડાવ, કીધો. મેં મારા માગનારોનાં પધશા આપીઆ નહીં અને લોકોમાં યુન હડાવી કે હું દીવાલી એ યાશે. મારી છુપી વાત મેં કેકાઉથનેન કહી અને હેવી ક્તેમંદીથી મેં મારું કાન કીધું કે કુખી રીતે મારું કરમ આપી મારું ધર અને ઘર સીગારને સાંભાન વેચીઆ થી નેટલા પધશા આવે તેટલું કરન આપવાને બાકી રાખીડ. બધી મીન વેચી નાખીઆથી તુને એવું લાગું કે હું તદન પાપમાલ થઈ ગયો અને જરે મારી યુશીથી હું નેલખાં પડીએ તારે મેં નેહઉ કે તારામાં બાપ વીરોને પેઆર થયો. તેઓએ શોરામ મેં નાહીડું કે તારાં દુખની દવાઈ મારે હાથ લાગી પણ મેં દેડાવ કીધો કે તું મેં પુરતી આપવી નેહિએ અને પછી શું થયું તે તું જાણે. જ્યારે મારા દીકરા જરે આપણ રેશતાની બાજુએ બેઠા હતા અને તે તારાં ફીતુ ખડું અવેર જતલાવીયું તારે હું કેહવો યુશી થવા લાગો હવે ભોલ મારા દીકરા આ એ ગરીબ ઘરમાંથી આપણે શુખી છીએ કે નહીં."

શોરામ કાંઈ બોલીએ નહીં પણ શુકન મડીએ મેશી પોતાનું માથું તેનાં બાપના ખોરાપર નાખી રડવા લાગો. ચોરોવાર રહી તે બોલીએ "જ્યારે મારા બાવા મારા બાવા આએ બધું તને મારે ખાતર ખમીયું!"

"નહીં નહીં મારા દીકરા મેં કાંઈ ખમીયું નથી. મારી જાંઘાનીના શુખી દાહાશતો મેં હીઆન કાઢીઆએ અને મારાં શુખનું કારણ તું જ છે, હું એવું માહું છું કે બાકીનાં આપણને દાહારા હીઆન કાઢીએ પણ બીજા આને મોટી ફરને આપણને અજવવાની છે. મારા જીના સોયતની દીકરી તુંને માહે છે."

"શુ શીરીન મહને માહે છે?"

"હા મારા છોકરા મહ રાતરે તેનીએ તેનાં બાપને એક કહીયું છે."

"અને તે તેના બાપ—"

"જરે તેણે પોતાની દીકરીને કહીયું કે તે તારી, બાએડી યાશે તે વખતનાં જોયો તેની જાંઘાનીમાં તે કોઈથી વખત શુખી ન હતો."

"અરે આ તો થયું થઈ ગયું મારું દીલ યુશાલી થી કાઢી જશે."

"માલ માલ મારા દીકરા, હવે આપણા પરોનાંએ ને જઈને મલોએ. તારી તપાસતો હવે પુરી થઈ પણ હવે નવી વાત શાંભલવાની રહી છે—મારી દોલત સંધી અનામત છે, કુશમરોન શાય તુને ભાગીએ કરવાની મેં જ કલણ કીરી છે, તુને હું પેહલા પાંચ લાખ રૂપીઆ આપશ કારણ હું જાણું છું કે તે તું મારી કાંની વાપડો."

સુરના કોરણો જમીન ઉપર યુશાલીથી નાચવા લાગ્યાં. આડખાનપર મહુર હવા અથડી ઉપકારને આવન કાહડતી, અને પહીએ યુશાલીના ગીત ગાવા લાગા, પણ સંઘી ખુશીતા મેન જણ હતાં જોએનાં દીલ અને હાડ નેડાઈ ગમ્યાથી હવે એકન ગણાતાં. સલાહ સંપન અને યુશાલીએ તેઓ આગલ પોતાના દરવાજા ખોલા કીધા હતા અને તેઓએ હેવો મારગ પકડીએ જોઈ ફનીઆ ઉપર જોએઆ મેહરાત બની ગયું."

ઓરતોની મીનલસ.

ભાશાણુ ૧૨ મું.

ગયા ભાશાણુના ધવાડનારી કેવી પરંદ કરવી તે વીશે કેટલીએક બાબદ કહી સંભાવી હતી—ધવાડનારીનાં દુધ વીશે, તેની ઉમર તદરસતી અને તેના બચાની ઉમર અને તદરસતી વીશે તપાસ કરવાની ખનજીત લલામણુ કીધી હતી. એજ બાબદ વીશે હજુર મને વધારે ભોલતું છે આગલા ભાશાણુમાં મેં સમજવીયું હતું, કે માએ ધવાડતી વખતે યુગ મીજન રાખવે નેહિએ, તે ગમન ઉપરથી,

૧૨. ધવાડનારી પુરી મીજનની પરંદ કરવી જોઈએ.

ધવાડનારીના મીજન, તેના મેહરા અથવા માલમલ પ ઉપરથી માલમ પડે છે.

નરા કાલા મેહરાની, કાલી આંખ અને કાલા બાલની ધવાડનારીના મીજન મણેખમે કુંડો હોય છે તે નરા નરા મા મીરડાતી નથી, તેનું દુધ પણ પુરકન અને વધારે કુવત મંદ હોય છે, અને તે બચાને માફક આવે છે એવું કેહવા મા આવે છે, કે સીધી લોકોની ઓરતોનું દુધ ઘોળું કુવત મંદ હોય છે.

વલી મોરા, ચલકતા મેહરાની, માનરી આંખ અને માંનરા અથવા રાતા બાલ વાલી ધવાડનારીના મીજન નેર રા નરામાં મીરડાયે છે અથવા ખીનવાયે છે, તેથી દુધમાં વધારે પહીએ ફરક પડે છે અને બચાને અવગણુ થાયે છે, એવી ધવાડનારી પરંદ નહીં કરવી

ધુનતા જનની ધવાડનારી, જરા જરામાં બીહીને ધુન
છે. જરા ધમકાવી એટલે ધુન પડે છે, તેથી તેનું કુષ બરાબ
ર રહેતું નથી—એવી ધવાડનારીને બહુ સોડતું વાળબી
નથી.

ક્રીકા ચેહેરાની, ક્રીકા હોટની મુરદાલ ઐરતને પણ પ
સંદ કરવી નહીં.

૧૨. ધવાડનારી આબરવાલી અને સારી ચાલચ
લાલની હોવી જોઈએ.

એવી ધવાડનારી મલવી ઘણી મુશકેલ છે.
ધવાડનારી વારિઘડીએ અંકીબ ખાનારી અથવા ભાંગ
ખીનારી અથવા છાકરી હોય છે.

તેઓની પેહેલી મલખ પૈસા હોય છે. તેઓ પોતા
ના મુખને વધારે ગુણે અને નીમકહરામી હમેશાં જતાલે
છે. તેઓને કપડાં, પદ્ધતિ આપીયા છતાં ખાખાપોને વારે
પડીએ ફરીવાર કરવી પડે છે. તેઓ ઉપર પેપાર રાખીયાથી
તેઓ વધારે કુદ યાયે છે અને એમ સમજે છે કે તેઓ વગર
માલશેન નહીં તેઓ મેઅદબ યદને વારિઘડીએ નીકલી
જવાની ધમકી આપે છે, બીચારા ખાખાપો વધારે લાલચ દે
ખાડે છે, પણ તે સમજી શકત જાયે; તેઓ જાતે જ બરાબ
હોયે છે, તેઓ કરી પણ સુધરી શકે નહીં.

વરી ધવાડનારી પોતાના મુખને વધારે જુલે છે; બચાં
ના મુખની તે કંઈ પણ દરકાર કરતી નથી. જે ઐરાક ખા
વો ઘટે, તે લીધાને બદલે તે જમ ગમે તેમ બચાંની તંદરસ
તીની નુકસાણ કરે એવું ખાયે છે. ખાટું, અચાંતું, ઘી, લ
સન, કંદા ઇતીયાદી જે છે અને તે સમજી કુષને રસતે બચાં
ના પેટમાં પેવસ યાયે છે અને તેથી બહુ મુખાકારી કેમ રહી
શકે ?

જે બહુ આજારી પડે છે અને તેથી ધવાડનારીના ઐ
રાકમાં ઘડાડો અથવા ફરક કરવો ઘટે છે, તો તે તે પરમાણે ચા
લતી નથી. હે ! શું પારકાં બચાંને માટે પોતાનું રોજ કં
ઉંચું ખાંચું સુકી દેઈને હલકા ખાણા ઉપર આવે કે ?

વલી તે સમજા ધર ઉપર જાણે કે હોકમ ચલાવે છે. તે
ની ગમતને વાસતે સમજાં બેઠો, અને સમજી ચીજી તેને તા
મે યાયે છે અને કરે છે. જે તે ચીરડાપે અથવા ગોચે યાયે
અથવા રૂસાપે, તો તેને નરમ પાડવાને માટે સમજી તેને તા
મે કરે છે, અને જેમ જેમ તેની ઈજા પુરી પડતી જાયે છે તે
મ તેમ તે વધારે જુલમ કરે છે.

પણ કેટલી ધવાડનારીઓ એવી તો બરાબ આવે છે કે
તે સમજાંને વીસરાવે છે. તેઓ પોતાના મુખને માટે ખરે
ખર બચાંને જર રહે. બહુ વારિઘડીએ કંડાળો નહીં આપે
અને પોતાને ગમે તોફાનગર અડચણ કરે. એટલા માટે
બચાંને જરા જરા અંકીબ ખવરાવે છે. જા ખાખો એમ સમ
જે છે, કે બહુ કુષ યાવીયાથી આમુરે યદને ઉઘાયે છે; પણ
બહુ ઉપરીયાને બદલે નબળું પડતું જાયે છે અને આખરે પી
વાઈને મરવું પામે છે; પણ જેની ભાડુની ઐરતને બચાંની ક
રી પણ દયા આવતી નથી, તે પોતાના પૈસા અને મુખ ત
રફ વધારે નજર કરે છે.

વલી ધવાડનારી આગમુ અને જુડી હોયે છે,

એવી ધવાડનારીઓ રાખેયાના કરતાં બેહેતર એ છે કે
બચાંને જાતવરોના કુષ ઉપર ઉપારવું.

૧૩. જેવી ધવાડનારી તેડું બહુ બને છે તેટલા માટે
ધવાડનારી પસંદ કરવામાં ઘણીજ સંભાલ લેતી.

“ધવાડનારીથી જ બહુ પેહેલવાન અથવા હીમકારો,
જુડો અથવા આબરવાર, વેહેત્રી અથવા સમજી, નરમાસ
બરેજો અથવા ગુમાણી, ખાખાણુ અથવા હડીતી, નખાનો અ
થવા ખગર, ચાલક અથવા આજમુ બને છે.”

૧૪. માએ, ધવાડનારીને કુષ પાનારીજ સમજી
ને સમજી બીજી કામ પોતે જ કરે.

જેમ બને તેમ બચાંને, માએ પોતાની નજર આગલ
જ રાખવું અને જે હલકું કામ હોય તે જ ધવાડનારીને સોં
કરવું, એ કીયાથી ધવાડનારી અને બચાંની ઉપર તકદારી થ
ઈ શકશે, એટલું જ નહીં પણ બહુ માએ ઉપર પેઆર રાખ
વા શીખશે અને માએ પણ બચાં ઉપર પેઆર રાખશે.

ધવાડનારીની બાબદ પુરી કરતાં.

ધવાડનારીએ રી માવજત કરવી.

તે વીધે શીડુએકે કરી સંભાળવા માંડવું.

૧. ધવાડનારીએ જે ઘરમાં સારો ખોરાક પાકે તે
ઉપર જ રહેવું, અને અડચણ કરેલા વગર જે થઈ શકે
કે તે લેવું.

એ બાબદ સર મેં આગળ ભાણાણમાં માએ ધવાડ
ની વખતે શી માવજત કરવી તેમાં પુરતી રીતે ચિલાસો
કીયો છે અને તે પરમાણે ધવાડનારીએ પણ ચાલવું.

૨. ધવાડનારીએ પોતાનું આંગ દરરોજ સાફ કરવું.

જે ધવાડનારી મેલી રહે, જને પસંદ પડે અને તે
આંગમાં પચવારે, એવી ધવાડનારીના યાન ઉપર બહુ કેમ
તંદરસત રહી શકે ?

૩. ધવાડનારીએ રોજ સપ્તવારે સમરે ઉઠવું અ
ને રાતના ૧૦ કલાકમાં શુઈ જવું અને જેમ બને તેમ
ખોલી હવામાં ફરવું.

૪. ધવાડનારીએ મીનાજ હમેશાં પુરા રાખવો.

૫. ધવાડનારીને દરતાન જાએતો તરત બચાંની
માએને ખબર કરવી.

૬. ધવાડનારીને તેના વરથી એકદમ દુર રાખવી
નહીં જોઈએ.

ધવાડનારીને હમેશ રહાથી કુષ કમતી અને નાકાણું
યાયે છે, એવી ધાસતી રાખીને તેને તેના વરથી દુર રાખવા
માં આવે છે, પણ એથી ઉતરો અવગણ યાયે છે. તેના પ
હીથી થયું મુખી દુર રહાથી તેને દલગીરી અને રોંગ પ
દ થાયે છે અને તેથી ઉતર કુષ કમતી થઈ જાયે; અને
જે ધાસતીથી આપણે બીહીએ જઈએ તે જ આગલ આવે
છે. તેટલા માટે ધવાડનારીને થયું મુખી તેના વરથી દુર
રાખવી ઘાટીપણું છે. વલી વર અધવરના મેવાપથી કુષને
વધારો યાયે છે અને કુષ મુષરે છે.

ને હોનેલ રહે અને કુપ કમતી નહી થાય અને તે બચાને અવશ્ય નહી કરેતો ધવાડીયા કરવું.
આવતા ભાણાણમાં જનવરોના કુપ વીચે કહી સંભવાવરા.

બરી બાંમદાદ દીકલો બોઆબ.

બરી બાંમદાદના ખુશનમા વખને બીછાંના ઊપરથી ઊઠી, આંગ ધોઇને હું એખાદત કરવા બેઠી હતી. એખાદત પુરી થાવા આવી તેવાંમાં ઊંઘની લે હરથી મારી આંખો મીચાઈ અને નીચે લખીઆ મુજબને ખોઆખ દીકો:—

આ કુનીઆંથી ઘણુંજ—ઘણુંજ દુર—કેહોરો કે જાંખાંથી પુરથવી, મુદલ દેખાએળી નહી અને જાંખાં આપણા ખોરશીદ જેવા કરોડો ગોખાની રોશણી નો ચકચકાર ખની રહેળો—તેવી જગાએ જોગીછુંનો એક મોટી ખલકત એકઠી મળેલી છે. તે ખલકતનો હું તમને સું સુંમાર કહી જોખાંડ પુરથવીના કીનારા ઊપરની રેતીનીખી એકવાર ગણતરી થાયે પછુ તે જે લાની કપી પાએ નહી. જાંખાં આવો જમાવ થાએજો હોને તીઆંથીખી કાંઈ ખેસુમાર ઊંચાઈએ પવીતર રોશણીનો એક ધુંમખજ ખની રહેજો હોને. તે ધુંમખજ તરથથી એક ખુલ્લુંદ આવાજ નીસરીઓ અને તેવામાજ પેલી ખલકતના જે ભાગે ખનીઆ—એક ભાગમાં સરવે પાપી ઈનસાનો, પછે મરદો તેમજ ચોરતો—અને ખીજામા પવીતર પુરથ સોજો. આ સંધું એક લેહેળમા ખનીજો.

ખીજા લેહેળમાં પાપીઓને પોતપોતાના છુરાં કરમોની તસવીરો નજરે પડી કે જે જોઈને તેઓ કર કર કાંપવા લાગા—ધરમીઓ પોતાની નેક દરદારના દીકર જોઈને ખાગ ખાગ થાયેઆ.

તેવાંમાંજ એક છુરાંની શીરેસતાએ પોતાનો દેખાવ દીધો. તેનું નામ અંતકરણ હતું. તેને પોતાના ચોપણના પાંના રેરવીને સરવેને પોત પોતાના છુરાં ભલાં કાંમેનું એકંદર દસતાન વાંચી મંભળાવીજો; અને પછે પાપ છુણનું તોલ કરીને પેદાના કરનાર સાહેબની દરઘાઈ તરફ પોકાર કરીને તે વીગત બહાર દીધી.

પેલો પવીતર રોશણીનો ધુંમખજ કે જે તરફ

હું ધાટુંમ કે ખોદાતાલાની દરઘાઈ હતી તીઆં જમના હાથ ઊપર ઈનસાજ અને ઘણા હાથ ઊપર રેંહેમ નામના ખુજરગ શીરેસતા ઊભેલા હતા. જોએજો મેળે દરએક આદમીની કરણી વીચે નીચેથી જે પોકાર આપતો હતો તે ઊપરથી ઈનસાજ અને દુએજો પોતપોતામા મસલત કરીને તે સાહેબની દરઘાહુથી હાકમ કરમાવતા હતા અને તે મુજબ ખીજા શીરેસતાઓ પાપીઓને સજ અને પવીતર આતમાઓને બેહસત મુદ્રમ ખખસતા હતા.

તે જગાએ એકઠાં થાયેલાં છુરાં તથા ભલાં ઈનસાનો પોત પોતાના દીલ સાથે જે જોઈતેજો કરતાં હતાં તે ધીઆન ઊપર લેવા જોગ છે. પાપીઓને જાણી ઘણુંકરોને સંભળાવુ હતુ કે “જો પાક પરવરદે માર !—ખાલકપણનો નીરદોશ વખત મુઝારીઆ પછે જેવાં હોને હમારી સમજણમાં આવીઆં તેવુંજ હોને બંણીજી” હતું કે હમારા એકએક વીચાર—એકએક સખદ—તથા એકએક કામ મું તારી મેળી નજરે નોએ છે. તેવું બંણીઆ છતાંખી હોએજો હમારી રુક જ દગી મુઝારતાં હમારાં સીરપર મુનાહોને મોટો પોતો લાધીઓ. હોએ જોડસ બંણીઆં હતાં કે દરેક પાપી કરમને માટે તેની ઇચ્છાઓએ તોજેગ અથવા સજ મુંજો કેડવેલી છે, કે જે સજ કીધા વીણા મું રેનાર નધી; તેપણ લોખના ભોગ ધાઈને અને હવસોથી લલચાઈ હોએ છુરે મારગે ચાલીઆં કે જેના નતીજામાં આકેખ તની શીખશા અને આકેખતની ગીરજતારી ખમવી પડે છે. જેવાં હોએ થોડાંક પાપમાં વીરલાતાં હતાં તેવાં જ હોએમાના કોઈની મા અને કોઈના બાચે—કોઈના ખેશ અને કોઈના કુટુંબીએ—કોઈના દોલ ઈઆ આ સનાવે—અને કોઈ ધરમચુર અથવા કોઈ ધરમી આતમાએ. હોને છુરા મારગથી પાછાં ફરીને થાયેલાં પાપનો પસતાવો કરવાને તથા ખાકી રહેલી જંદગી રૂર મારગે મુઝરવાને ગમે તેવી તદખીરોથી સમઝવે આં પછુ હોએ સકત દીલનાઓ ઊપર કાઈખી અત્રર ધાઈ નહી. હમારી ખદ ખલકતના ખદલામાં હમારો જે હાલ થાયેઓ છે તે જો ! આદમખત જો તમે નજરે જોવોતો જરૂર પાપ કરવાપી તમે કાંઈ પછુ કરો. વળી હોએજો હમારા અઈઆમમાં કોઈને માફી ખખચી હોતો આજ તે સાહેબ સાહેબીખી મારી મેળવવાની આસા રહેતે. તે પછુ તે કીરતાર રેંહેમથી ખાલી

નથી, અને હવે તેની રેડેમ કીવાએ હમારો બીજો કોઈ આધારથી નથી. તેનો ઇનસાફ ચાહેનો હમને હમારો લીલા કીધાને લાએકની સજાએ પોંચાડે; પણ તેના દરેક હોકમ દએઆના પમરાટથી પમરેછે; અને પ્રકત તે દએઆ ઊપરજ દોઈથી કાળે હમારો છુટકા રો મેળવવાની હમો આસા રાખીએછે.”

બીજી તરફથી પેલાં નેક ઇનસાનોના ડોળાં મા હુથી પુરા પુરાલી, એબાદત, તથા ચોકરગુબરીના રૂ ડા આવાએ ને કાંણે પડીઆ તે સાંભલીને મારું દીલ બાગના કુળોની મીસાલે ખીલવા લાગુ. મારું સર ખા કપર નમાવીને એવી રેશત કરવાની તબવીજમાં હતી કે એ અપરમપાર સારૂખ. તારી બખરેલથી હું પણ પનીતરાઈ અને પાકીજગી ભરેલી લંછી ગુબરીને આ અજોઈ ડોલામાં દાખલ થાવાનો હું ધરાંગી; તે વાંખાજ મારી આંખોના પરઘ ઊપડી ગએઆ, અને નેહીછુતો ઝઝકાળાના નરમ કીરણો મેતરફ પંથરા ઈ ગએલાંછે.

હાતીમ દીલનો મીઠો પીખડી.

શું દરએક માતબરનું દીલ હાતીમ હાથેછે કે ? માત રે નામ અથવા મેતાબ મેલવાને પોતાની મતલબ ખાત ર, ને શખસ યોડાએક પેસા વેરે, તે હાતીમ દીલનો કે દી પણ કેડેવાયે નહી. ને ધણી નામ અથવા મેતાબ અથવા આબરૂની ખાતર વગર પોતાનાં ખરા દીલથી, તે ચરવરેદગાર તરફની ફરજ સમજીને, અને પોતાના જાત બાઈએ તરફ ખા પેઠારથી, ખોદાની બખરોથી રોલત નો હીસો વેરેથી આપવાની મતલબથી ખેરાદ કરે, તેનેજ હાતીમ દીલનો કહીયે. આ હુનીખામા, એવા હાતીમ દીલના કેટલા યોડાન મલી આવશે. એવા હાતીમ દીલનો એક ગમ્પસ હાલ અમેરીકાખંડમાં દાનવરન નામનાં એ કે ગાંધાસમાં વસેછે. એ શખસ આતમ નજરીક પચીસ વરસની વાત ઉપર લંડન રોટરમાં પેહેલાં આવોતે રહેયો હતો, અને ચાર વરસની વાત ઉપર જારે તે પોતાને રેશ નવા નીકળીયો, તારે લંડન રોટરના ગરીબ લોકોના લાંબાને મારે પંદર લાખ રૂપીયાની એક મોઢોડી રકમની ભેટ કીધી હતી. અને તરણ વરસ પછી એન ભલાં કાંમ ને મારે બીજી દશ લાખ રૂપીયાની રકમ આપી હતી. ને શખસ માતરે પચીસ લાખ રૂપીયાની મોઢોડી રકમ ગરીબ લોકને મારે ખરએ, એ શખસને કોણ નહી માટે, અને લંડન નવા મોઢોડા વેપારી અને આબાદની ભરેલા ચે હેરના રહેવાસીએ, એવા શખસને આદરમાન અને મો ડોડા પોતાનો કાંમ નહી આપે ? પણ એ શખસે કાંઈ પણ જાતનો મેતાબ લેવાને ના પાડીયું, અને જાહેર આદર

માન લેવાને જમ બને તેમ વેગડો રહેતો હતો. એ શખસનું નામ મીઠો પીખડી કીરીનેછે; અને એવા શખસની તવારોખ જણવાને કોણ નહી ઈછતું હશે ?

જ્યોતર પીખડી ઈસ ૧૦ ૧૮૫૫ ની ફેબ્રવારી મહીનાની ૧૮ થી તોરિયે માસાહુસેટ પરચામાં દાનવરન નામના કસબામાં જનમીયો હતો, અને આજે તે નજીક ૭૧ વરસની ભરતીમાં આવી પુગોછે. છસો વરસની વાત ઉપર એના વડોડા ઈંગ્લંડ દેશમાં વસતાં હતાં. પણ ઈસ ૧૮૦૦ ૧૮૨૩ માં ફ્રાંસીસ પીખડી નામના ગરહસપ પોતાના કુટુંબ સાથે, ધરમ સંબંધી લીનારના સખમથી પોતાનું વતન છોડીને પેહેલવેહેલાં અમેરીકાખંડમાં જઈને વસીયો હતો, તાર પછી તેએએ ઈંગ્લંડમાં ફરીથી પગ પણ નહી મેળીયો હતો. એ ફ્રાંસીસ પીખડીની આવાદને જ્યોતર ધારે. જ્યોતર પીખડીની નાહાનપણની તવારોખ બરાબર માલમ નથી; પણ એટલુંતો ખબરછે કે જ્યોતર ચાર વરસની ઉમરમાં, એક ધાંધીની દુકાનમાં એક સાધારણ કારકુનની માફક રહેયો હતો. ચાર વરસ પછી પોતાના વડા ભાઈને તાંડાં ચાકરીએ રહેયો. તે પછી ૧૮૧૨ માં જ રેઈંગરેન સાથે લડાઈ થઈ, તારે પોતાના દેગ તરફથી લાનડીયર” દાખલ લશકરના સામેલ થયો. લડાઈ માંહીયો કારક થયા પછી પોતાને કાંમે લગગીયો અને હમણા એક વેપારી સાથે ભાગીયા દાખલ સામેલ થયો. વેપારનું કાંમ લગવા લાગું, તેથી પીખડીને યુરોપખાતે જવું પડીયું, અને સેવરે ઈંગ્લંડમાં વારેઘડીયે રહેવું પડ્યું હતું. છેવે લંડન રોટરમાં એક પેઢેડી ઢાણી અને તે આરેથી તેણે મોટી રોલત મેલવી. ફરોડપતી ચાકસચાઈલડ અને મેરીમની પેઢેડી ભેગો એનો પણ ધમધમકાર કારભાર ચાલતો હતો, અને સઘડો વેઢેવાર અમેરીકાના લાભને સાકાર કરતો હતો. જારે ૧૮૬૨ માં પીખડીને લંડન રોટરના “ફરીડમ” નો હક અખચારમાં આવીયો, તારે મીઠો રીકે ઈંદર લા શાણે કીયું, તેમાં એ શખસની કારકીરદીને અહેવાલ કહી સંભલાવીયો હતો તે જણવા લાયકછે.—

“પચાસ વરસની વાત ઉપર એક જીવાન શખસે વેપારીના ધંધામાં દાખલ થતાં પોતાના દીલ સાથે એવો વચન આપીયો હતા કે, નિ જોડા મારી લંછી સ લાભત રાખે અને ને મારું કામ આબાદાનીથી મારે, તે ને રોલત મને મરે, તે મારા જાત ભાઈએના કસેધાન અ ને ભજાને મારે ખરચીને તે જોદાની કીટી ઉપર કુરબા ન કરું” એવો જીવાનીનો વચન તેણે પોતાના દીલમાં હે મેશાં ઉપાર રાખીયો અને પોતાના કસેધા દસાવને વશાઈ રીથી પાલીયો. જારે પોતાની ઉમેદથી પણ વખારે ફીલે જંદ થયા, તારે ઈસ ૧૮૫૨ માં પોતાને વતને ગયો અને દાનવરન કસબામાં તરણ લાખ રૂપીયા ખરચીને એ કેંગવજોખાનું ઉતું કીયું; જેમ છુટે હાયે નાનું ખરચ મોગયો, તેમ તે વખતું પડે ગયું; અને વડી ફરીથી ૧૮૫૦ માં અમેરીકા સોપારીયો. અને ખાતરોનાર ફેરેમાં, કે લાં હાં પેઢેલા પોતાને વડીવર સરૂ કીયો હતો, તાંડાં દશ લાખ રૂપીયા ખરચીને એક કેંગવજોખાનું અને પુતકે ખાનું સમાપીયું પણ તે એટલું ફરીને ઉઘા નહી રહેયો.

તેણે જ્યેષ્ઠ કે લંડનમાં નજદીક પચીસ વરસ કાઢાડીયા થી એ શેઠેરના લોકોના ઘાંબા તેની ઉપર લાગુ પડીયોછે, તેથી જારે હાલ ત દરોસતી બગડીયાથી વધાર વતન બંધ કરીને પોતાને વતને સીધારેછે, તારે આમ્મે શેઠેરના ગરીબ લોકોના લાભને ખારે પંદર લાખ રૂપિયા આપીને પોતાના વચન પાલીયોછે.

“લારડ મેમ્બર, એ કાંત એણે ઘણું ઉદારતાપણથી કીધુંછે. એ બખશીસ નેવી મોઢોટીછે, તેમ જ્યે આપ નીચે પછેછે; અને સમજ નથી પડતી, કે એવી મોઢોટી સ આવતને વખાણીયે, કે પાક અને ભોલા દાનનથી એ બખ શીસ કીધીછે તેને વખાણીયે. જુલો, એક શખસ પરદેશી કે જેને આપણી સાથે આદરભીષત શીવામ્મે બીજે કાંઈ પણ સંબંધ નહી, અને એવે વખતે કે જારે કોઈ લોકો આ ગલી મુદેખાઈ પાછી તાલ્લે કરે અને કહી કુશનનાઈ અને ધોકાર બતાવો, એ વખતે આમ્મે પુરુશ બાહર નીક લીને આપણા ગરીબ લોકોને ખારે ભલાનું કાંત કરીને આપણા નાશાયક લેહેજને ખારે ઠપકો આપેછે. અને જારે આપણી વીચાર કરીયે, કે આપણા મોઢોટા વેપારી સ જમ્મા છવતાં છવતા કાંઈ પણ સખાવત દાખવ કીધું નથી અને જુલા પછી પછ કાંઈ નામ દાખવ સુકી નથી ગયા, તારે આપણા મોઢોટા ઉપર મોઢોટી શરનીનદમી ઉત્તરે આમ્મે પરદેશી ને માહોતે, તે આમરીકાના લોકોને ખારે આઈ એક ઈસપીતાલ સમથવા દેવલ બંધાવતે, ને માહોતે તો વીઠીયા શાળાઓના પાંચે વધારે અનુભવ કરતે, તે માહોતે તે એક પુલ બંધાવતે અને માહોતે તે પોતાને ખારે એક યાદગારી દાખવ બીનારે ઉભા કરતે; પણ તેણે એવું કાંઈની કીધું નથી; તેણે પોતાની ખતલમ કાંઈ જલવી નથી; અને હાલના લોભી જમાનામાં તેણે આપણા સઠથી પાંચે વાલેના લોકો ઉપર નમ્મર કીધી અને ગરીબાં જાહે થી સઠથી ગરીબ ઉપર પોતાની ઉમદા સખાવત રેડવાનું તેણે લાયક ધારીયુંછે. તે જતે પોતે કુખ સાથે વઢિકાર થયોછે, કે તે ઉપરથી લોકોનું કુખકેમ બઝાડું તે બરાબર સમજ શકે.”

“લારડ મેમ્બર સાહેબ, હું આમ્મે કોરટ પાસેથી પરવાનગી માંડું છું, કે મીઠો પીનડીને આપણેથી ને મોઢોટામાં મોઢોટી આગરૂં અપાઈ શકાયે, તે તેની ઉપર ઈનામ્મેટ કરે અને તે ગરીબોના નામથી, ગરીબ લોકના ભલાના ઈલાકારને આપવામાં આવે. અને જારે આમ્મે જોર છતાં તે આગરૂની નીશાણી લેવાને ઉભા રહેયે, તારે ખારા બાઈમ્મોને યાદ આપવે, કે જે ગખસ તેઓની સામણે ઉભેલોછે તે એવો ધરસપછે, કે જેણે મોઢોટી ધાસતીની વખતે પોતાના એક મોઢોટા રાજને જામીન ધંધને પોતાના રાજની આગરૂં અને આંદ સંભાલી, તેઓની આગલ એવો શખસ જેણે, કે જેણે, જારે એક મોઢોટી પરધાનની સભામ્મે લોકોની ખરલ પુરી પાડવાને ના પાડીયું. તારે મોઢોટા ખરચથી, આપણો બીચારો કુશંતકલીન અને તેની સાધના અંભાસીમ્મેનો નમાવ કરવાને ખારે ડાકરૂં જેને તે કલેલીયે હુતે; તેમ્મે એવા એક શખસને જુલેછે, કે જેણે આપણા દેશમાં પોતાના સવરેશીમ્મીની એક મીનલસ

માં જાહેર રીતે એક મોટી પદવીવાળા શખસ, કે જેણે આ પછી માહારાણીને લાયક જ્ઞાન અને આગરૂં આપવાને ના પાડીયું, તેને ધનકાવવાની હીમત મલાવી હતી. છપારન પીનડી ખરેખર કુદરતનો એક ખરો જુનીયાદ શખસછે અને કુનીયાના બે મોઢાં રાજનો સંબંધ રાખેછે.”

એ મોટી બખશીસના ઉપચોગ ઘણો જલવીથી કરવામાં આવીયો અને હાલ લંડન શેઠેરમાં જુદે જુદે કેકાણે પાંચ મોટી ઈમારતો બાંધીછે. એ ઈમારતો સોભાનણી અને નેવા લાયકછે. એ ઈમારતોમ્મે ૧૭૬૯૭૩ ચોરસ ફીટ જમા રોકીછે. તેમાં હાલ ૬૮૦ શખસો રહેછે. એ ઈમારતો કાંઈ બીખારીમ્મેને ખારે બાંધી નથી; પણ મેહનતુ અને આગરૂંવાળા ગરીબ લોકો પાસે થોડુંએક ભાડું લઈને તેઓને તેમાં રાખવામાં આવેછે. મહીને દાહોડે પાંચથી તે દશ રૂપિયા લગીનું તેવાને ભાડું પડેછે. જે લોકો દશ રૂપિયા ભાડું આપેછે, તેઓને તરણ મોટા જોરડા, તે સાથે ના હાવાનો અને કપડાં ધોવાના જુદા જોરડા, અને જુદું બખ રચીવાનું મહેલ, તેમાં પાંચી અને ગાસના નામ લોકો અને વળી તે સુકત વાપડવાનું, દરએક બખરચીખાનામાં બે તરણ કમરો, અને લોહાડાની ભડી. મું દશ રૂપિયામાં એ સમણું સુકત નથી કે કોઈ પણ અનીતીવાળા અથવા છાક ટા શખસને રાખવામાં આવતા નથી અને તે વીઠીને તે વાદળી સંભાળ રાખેછે. એ પરમાણે ગરીબ લોકોને ખારે તે તાદરસતા, જુગાનુખા અને તે સાથે સસતાં રેકાના બાપવામાં આવીયાંછે.

ઈ ૨૦ ૧૮૬૫ માં વળી કરીધી દશ લાખ રૂપિયાની મોટી રકમ એન કાઢને ખારે ભેટ આપી. એ જેટની પણ ખતલમ ગરીબ લોકોને ખારે ઘરો બાંધ્યાં, તેમાં નીશાણો કાઢાડીયો અને જરૂરીયાત વસતુ ઘણું સસતે ભાવે વેચ્યો જારે એ બખશીસ કીધી, તારે લંડન શેઠેરમાં સમજી તરફથી વખાણના આવવાને નીકલવા લાગ્યા, પણ મીઠો પીનડી એટલોતો શરખાતો હુતો, કે ઘણું સુધી પોતાના ઘરમાં એકાંત રહેયો. તેણે કાંઈ માંહસની વખાણને ખારે એક કાંત કર્યું ન હતું, પણ પોતાના અંતકરણને પરદેશ લાયક કીધું હતું. એ સાથે પોતાની બીજા ખતલમ એ હતી, કે પોતાની એવીઆલથી અમેરીકા અને ઈંગ્લંડ દેશ વચે ખીતારચારોને ગોઠાજાકુક રહે.

જારે સાત મહીનાની યાત ઉપર તે પછો પોતાને વતન બચા નીકળીયો, તે વખતે તેણે જાહેર આગરૂની નીશાણી લેવાને વતન ના પાડીયું. એટલું જ નહી, પણ જારે માહારાણી વીક્ટોરીયામ્મે, પોતાની રૂપિયને ખારે તેણે એવી મોટી શેવા જાચવી તેને ખારે, વફાદારીને એક કાગળ લખી આ અને તેને મોટી પદવીના એવકાશ આપવાને જુશી બતાવવી, તારે તેણે તે એવકાશ લેવાને ના પાડીયું. આ બર અને પદવીની નીશાણી મીઠો પીનડી આગરૂં કરતી જ નહી ન હતું; તે એવાની દરકાર કરતો ન હતો; પણ એ જારે તેને જુગામાં આવડીયો, કે તે કોઈ પણ તાલતુ રંગરંગનું કમલ કરશે, તારે તેણે જવાબ વાળીયો કે “હા, ઈંગ્લંડની રાણી તરફથી એક કાગળ મહે, કે જે હું ખારે દશ લાખ જઈને ખારા પોતાના વતનમાં તેના એક વફાદાર છોકરાની

પાંદરાઈ દાખલ રાખું." તે ઉપરથી રાણી વીકટોરીયાએ જી૦ પીબડી ઉપર એક કાગળ લખીને, કે જેની નોંધ તવા રીખમાં હવેમાં લગી રહી જાય. તે એ પરખાણેના હુતોં.

"પીનડર કાગળ, ૨૮ મી જાન્યુ ૧૮૬૬

"રાણી વીકટોરીયાના સાંભલવામાં આવીયું છે, કે જી૦ પીબડીએ પેદા દાદાદામાં અમેરીકા સાધારવાને કે રાવ કીધા છે; અને જી૦ પીબડીએ લંડન રોડેરની ગરીબ ર ઈસતુ'ં કુખ ધાવવાને માટે પાદશાહી કરતાં પણ વધારે ઉ મદા સખાવત કીધી છે, તે ઉમદા કામની પોતે ઘણું જ સારી રીતે કદર સમજે છે, તેની પોતા તરફથી ખાતરી જણાવીયા વગર જે તે ઈંગલંડ છોડીને જાયેતા તે પોતે ખરેખર દય ગીર છે. રાણી એવું સમજે છે, કે આએ કામ જેવું બીજું કોઈ પણ બેરોબરી કરનાર ત્રીજી આવશે નહીં; અને એના સહથી સરસ બદલો નાચાર લોકને મદદ કીધી એટલે જા વીમાર કીધામાં મલશે.

"તોયપણ, જી૦ પીબડીને તેની સખાવતને માટે રાણી તરફથી જાહેર નીચાણી આપીયા વગર માટે નહીં અને તે ઘણી ખુશીથી તેને બારોન્ટ અથવા ગરોંડ કરા સ આપ થી આરકર આપ થી બાડની પદવી આપતે; પણ રાંછી એમ સમજે છે કે જી૦ પીબડીથી એવું મોટપણું કશુંલ થઈ શકું નથી.

"તારે એટલું જાણી રહેલું છે, કે રાણી જી૦ પીબ ડીને આએ લખાણથી પોતાનો જાતી માહા બતલાવે છે, અને તે સાથે એવું માંગી લેવાને માહે છે, કે પોતાની એક ના છાની સખી તે કશુંલ કરે. એ સખીને રંગ આપી તઈ પાર કરીને અમેરીકામાં તેની તરફ મોકલવામાં આવશે; પોતે જાહેર, જે રંગ એટલું બધું એને આભારી ધણે તે દેશમાં પાછો ફરશે અને તેની એવી મરજ સાંભળીને રાં છી ઘણી ખુશી થઈ છે, તે વખતે આપવામાં આવશે."

એવા બાદશાહી પેશારના સખુનના કાગળનો જવાબ જી૦ પીબડીએ ઘણી લાવકીથી પાછો વાલીયો છે.

"પાલેડ કોઈ, બજાબા મેર, લંડનની તા. ૭ જાન્યુ ૧૮૬૬

"માદમ," અરલ રસલના હાથથી તમારી જનાએ કાગળ મોકલોને અને આખર આપી છે અને તેથી જ અને અતી ઘણી ખુશી ઉપજે છે, તે મારેથી પુરતા મોડેના કહે વાઈ થકાતી નથી.

"જે વખતે, જે લંડન રોડેરના ગરીબ લોકોનું સુખ વધારવાને અને તેવોનું કુખ મટાડવાને મારી સોલનો થોડો ભાગ આપવાની મારી ઈછા બતાવી, તેને તે વીરે તમારી જનાઓ'ં વેશન વોહોનું, તે વખતે જોડાએ અને આખાદાનીથી આશીરવાદ રીધો હતા; તેની વફાદારી દાખ લા, અને જે દેશમાં તમારી જનાઓની પાદશાહી હાવતે મેરમાની મલી અને મેં ઘણાં વરસ સુખમાં જીવીયાં, તે રેશના પેશાર દાખલ, મેં એ કામ કીધું હતું. ઈંગલંડ રેશની રાંછી કે જેની આખી ટાંગી ઉપરથી એવું સામે પ ધણે છે, કે ઉંચા મરતબાને લીધે, રવતના સગી કમીના તરફ પણ તેણીના પેશાર કાંઈ પણ રીતે કમની થશે નથી, તેની પસંદગી તમારી જનાઓને કાગળ ખાતરી કરી આપે

છે, તેને મારા અતરકરણની મંજૂરીવાતી બીજી ગણુ. જે સખી તમારી જનાએ અને આપવાને ખુશી બનાવી છે, તે મારી જનન ભુમીમાં એક સહથી કીમતી વારસા દાખ લ ગણીને મુકી નવરા. અને તમારી જનાએ જે અને કાં ગળ લખીયો છે, તે સાથે તમારી સંખી, યુનાઈટેડ કીંગડમ (જિડી નામેમાં રાજી) ની રાંછીનું પેપાડું હેડું; યુનાઈટેડ સ્ટેટસના એક રેહેવાશી તરફ બતલાવીયું છે તેની સામેતી દાખલ ગણુવામાં આવશે.

"મને છે માન થવાને
"તમારી જનાઓને ઘણાં જાનીતા રેવેક,
"જયારજ પીબડી."

થોડા દાદાદા પછી તે પોતાને વતને ગયો. જાતી વખતે પેહેલ પેહેલાં તેણે જાહેર મીનલસખા દેખાવ દીધો હતો, અને તે વખતે તાહાંનાં લોકોએ તેને એવા અનુન અ ને પેશારથી સુખારક બાંધી અને આદરમાં આપીયું હતું; કે એવું કરી પણ કોઈ બાદશાહ અથવા પેહેલવાને પણ આપવામાં નહીં આવીયું હતું.

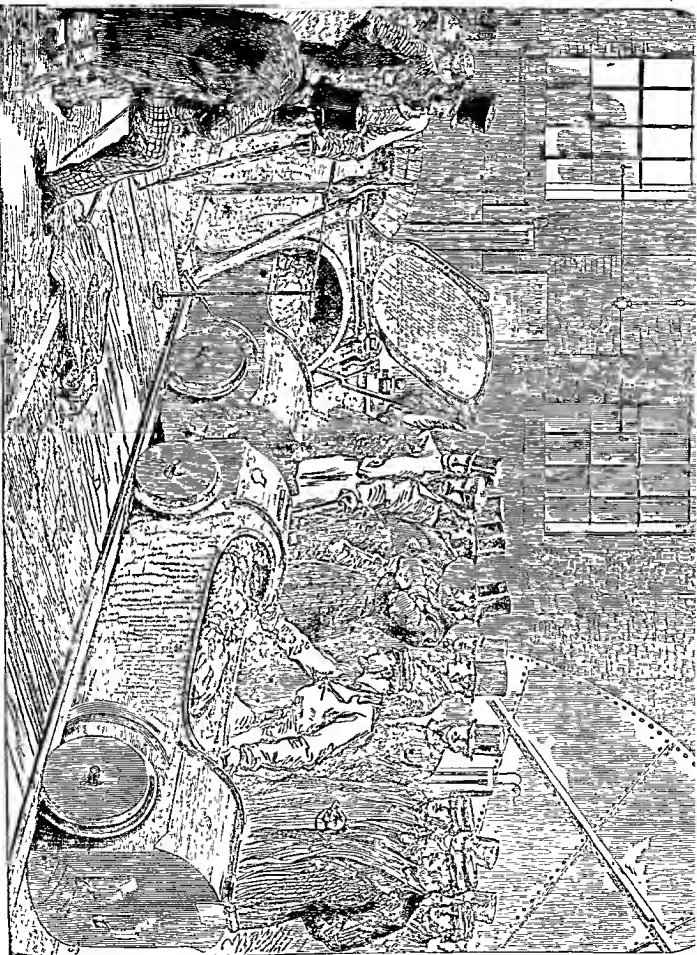
જી૦ પીબડી પાછો ઈંગલંડ આવવાને પારે છે અને પોતાના સુલ કામને ઉપશિગ થતો જોવાને માહે છે. તેની મેરહાજરીએ એવો વીમાર કરવામાં આવોયો છે, કે લંડન રોડેરમાં કોઈ જાહેર જગા ઉપર આએ પરાપકારી અમેરીકાના વેપારીનું એક બાવલું ઉઠાવે.

એવા શખસો આપણા દેશીઓમાં ખુશીન કરતાં વધારે નીવરે એવી હવે આખરજ રાખીએ છઈએ. જે વગેરે વગેરે દાખલ જાહેર નામે સખાવત કરે છે, તેને ખસા સખીનું નામ કરી પણ અપારે નહીં. જે શખસો લોકોના ઉપશિગને માટે જાહેર એક બાસતી સુકાવતાં તે ઉપર પોતાનું નામ કોતરાવાની નજર સમજે, તે લોકો ને જી૦ પીબડીના દાખલો વાંચીને ખરેખર સરખાણું લેઈશે.

જમીનને રસતે નલોમાંથી ટપાલ અથવા
ડાક મોકલવાની નવી રીત.

સુરોપખંડના સુધરેલાં લોકોના આ એક નવા ઈ જેવો ખવાત પડીયો છે કે તેઓના કામકાજ અથવા ધંધાના કાંઈ નજીવીથી અડચણ માલમ પડીતો તેને તેમની તેમ ચાલવા દે નહીં; પણ તરત તેનો ઈજાજ રોધવા મંડી જાય. ને એક ધંધાદારીનો માલ ખ પતો નહીં હોયતો તરત તે ખાલને કાંઈ જોરજ તરેહ ની ટપથી મોકલશે અને તેને કાંઈ નવાઈ જેવોજ દે ખાવ આપી દેશે. ને પોતે કાંઈ હુનરવાળો હોય અને પોતાની કારીગરીના કાંઈથી ખલલ આવી જાયી તો તરત તેને યાલવાને કાંઈ નવાંજ મંતરો અથવા ન

સાંસ્કૃતિક રૂઢિચઢાંચાના અભિવ્યક્તિ અને ગામડાના નિર્માણ

બીજી રીત સોધવા મંડી જ્યો; પણ તેને જમને તેમ જે હવા દેનાર નથી, તેમજ કંઠથી તેને છોડી પણ દેનાર નથી. એવાનો ખવાસ ચલવવડોછે; જરાક કસામા બી ખસલ પડી અથવા મેહનત પડીતા તરત ખરેખડ વાં મંડી જ્યો કે આ દુખ કેમ શેહવાયે, તરત ઊપાય કરવો જોયે.

એવા ખવાસથી એવો દુનીઆમા ઘણીએક રી તે આગલ વધીઆછે અને વધીઆ જાયછે. એક ચી જ શેહલી કરી વળી ગેસી રેહતા નથી પણ લોચેક વ ખત જ્યે તે પણ તેઓને ભારી લાગેછે અને તેને વ મારે શેહલી કરવાના ઊપાય સોધેછે. આ ખવાસથી દુ નીઆમા તેઓ શાલી નીકલીપાછે અને એજ ખવાસથી તેઓની ઊપર આવી પડેલાં મોટાં સંકટ, જશ તથા દુખનો નીવેછે. શેહલાઈથી લાવેછે અને તેઓથી હારી ખાતા નથી. આવા ખવાસની આપણા દશીઓમા ખારે પુછે.

ઈશલંડમા હાલ રપાલ અથવા ડાકની આપી સોનો વહીવટ એટલોતો મોરોછે કે તેમાથી કરોડે રૂપી આની સરકારને પેદાસ થાયછે. આ આપીસોની મા રક્ષેતે યુવકે યુવકના કાગળ પતરો વેહેંચાયછે. નાહા ની નાહાની આપીસોની મારક્ષેતે એકકાં થયલાં કાગળો મોટી આપીસમા એકકાં કરી દર યુવકે યુવકના તાં હાં જુદાં કરવાંમા આવેછે, પછે રપાલની ગારીઓની મારક્ષેતે તે પોંહાંચોડીયામાં આવેછે. એ પોંહાંચાડવા મા ઘણીજ જહુડય રાખેછે, તે છતાં આ સતપતીઆ લો ટોને કેટલીક રીતની ધીલ થતાં માલમ પડેછે. તેઓ કેહેછે કે રસતામાથી ડાકની ગાડીને ચાલતાં લોકોની તથા બીજી ગારીઓની ભીડથી ઘણીવાર ધીલ થાયછે તેથી એવી ધીલ નહીં થાય તથા ડાકનું કાંમ વધારે શેહલાઈથી અને તેને વાસતે ઊપાય સોધવા મંડીયો. તેઓએ જમીનને રસને નવો મોકલી તેની અંદર મા ડીઓમાં ડાક ભરી એક જગેથી બીજી જગે મોકલવા ની રીત સોધી કાઢી. ઈં ૨૦ ૧૮૫૯ માં એ રી તે કાંમ ચલાવાને એક કુંપની ઊભી થઈ અને તેઓ એ ખાટરસો ખાતે શેહાડ નવો મુક્રી પેતાની રીત અ જમાવી નેઈ અને તે તેઓને શાએદાકારક તથા મન મોનતી માલમ પડી.

સને ૧૮૬૩ માં એ કુંપનીએ એવરશાલર ઇ સ્ટેરીસની ડાક આપીસથી તે ઇંગ્લેન્ડન સુધીની એક

હાર નલ મોકલવાને તઈઆર કીધી અને ૧૮૬૩ ના રે બરવારી માસમા આ નવી રીતે પેહલવેહુલો ડાક મો કલવામા આવીઓ હતો. આ વખતે ડાક આપીસના મોટા એધેદારો અને બીજાં હુન્દરો લોકો આ નવી રીત જોવાને એકકાં મુલોઆં હતાં.

પેહલવેહુલો ડાક આ નવી રીતે મોકલીઓ તે નુ એક આખેદુખ ચીજ પાસેના પાણી ઊપર આપી થુંછે તે જોવાથી તેની મોકલણ કેવી સાધારણછે તેની સમજ તરત પડ્યો.

જેમ આપણી તરફ વેહારના પાંણીને સાંરે જમીનમા નળે મુકીપાછે તેમજ આ નળે પણ મોક લીપાછે. ૨૨ક માતર એટલોજ કે વેહારનાં નળ કર તાં આ નળે ઘણા મોટા અને નીચેથી ગોળને બદ લે ચપટ અને સપાટછે. નીચેથી સપાટ રાખવાની મતલબ એજ કે તેમા લોહાડાંની રેલ નાંખી શકાય, જેથી તેની ઊપર ગાડાં રેહે અને સરસચાર શેહી શકે. પાસેનું ચીજ દીઠથી માલમ પડ્યો કે રેલની ઊપર પર્કડાં સુધાંનાં લોહાડાંનાં ગાડાં ઊભાંજે ને ની અંદર ડાકનાં કાગલોની થેલીઓ ભરીછે.

નલ નીચેથી તરીસ ઈંચના અને તેની અંદ ર આસરે ચાર ફુટ ઈંચાઈનું માણસ ચાલી શકે એવાછે. આ નવી રીતથી ગાડીઓ ચલાવાને માં ટે વાગુ સાસની ૨૬૬ લેઈ હવાને કાંમે લગાડીછે. આ ડાક મોકલતી વખતે પાસેના ચીતરમા દાવા હાથ ઊ પર એક ઈંગ્લેજ લોહાડાંનો લાંબો સલીઓ ધરી ઊઠાછે તે ઘણેજે નેથી નલ ઊપરનું ખાટણું હવા પસાર નહીં થાય એવી રીતે મજબુત ખંધ થઈ જાય છે અને તેથીજ બીજે નાકેના મથકવાલાને નીસાણુ યાચેછે કે ડાક તઈયારછે, તેવાજ તે નાંકે ખાટનો એક સાંચો જે ચાલુ હોયછે તે તરત કાંમે લાગેછે. તેજ નાંકે નલનાં મોહાડાંની સાથે હવા ખાલી કરનારો થું મળે. જેને “એરપંપ” કરી કેહેછે તે જોડેઆ હોયછે. જેવા ખાટનો સાંચો ચાલવા માંડીયો કે તરત પેલો “એરપંપ” નલામાંની સંધી હવા ખાલી કરવા મં ડી જાયછે. બે કે તરણ આંટા ફરીઆ કે નલો માંની હવા પેલો થુંમળો મુકી લેઈ ખાટર કાઢી નાંખેછે અને જેવી હવા ખાલી થવા માડી કે તે એટલાં તો જોરથી ખેંચાઈ જાયછે કે સાથે થેલાં ગારાંઓને તાંણુ જાયછે અને બીજે નાંકે જઈ

તે ગારાં અટકે, જેથી તાંહાંનું એક બારણું તરત ઊઠી જઈ જવાને અંદર રસતો આપે છે અને ગારાં ઊભાં રહેલી જાય છે.

આ પેલું વેલ્લી વખતે આજ ગાંડીમાં દુર દ્યોનો ડાક ડપ મોટી ડોલથીઓની અંદર સવારનાં ૯ કલાક અને ૪૫ મીનીટ જેવો આવી પોહાંચીયો તેવોજ આ નભોમાના ગાંડામાં જરીયો; જે કરતાં બરાબર બે મીનીટ થઈ, અને તરત બીજે નાંકથી હવા ખાલી કરવા માંડી અને બરાબર ૯ કલાકને ૪૮ મીનીટ એક માઈલનાં તરીખ ભાગની લંબાઈને છેડે આ ડાક પુગો. આવી રીતે એક મીનીટમાં આ ડાક પુગાડવામાં આવીયો હોતો.

આ કુંખનીએ હાલમાં પોતાનું કાંમ થયું વધારે છે અને સરકારનું તેમજ લોકનું કાંમ ચેલવાઈ થી કરી આપે છે.

પ્રુદરતની અંદર થતા દર રોજનાં ફેરફાર.

પ્રુદરતનાં શાહજે જેવારે આ પુરથવી પેદા કીધી અને તેને ચાલુ કરવાને જે જે કદી નહીં બદલાય એવા કાયદા નેમીયા તેની રૂઢ આપણી નજરે પડતાં સરવે પ્રુદરતી ફેરફાર ઈઆને ગતી ચાલીયાં જાય છે. શરૂઆતથી તે આજ દંન સુધી હજારો વરસો પસાર થઈ ગયાં છે તોપણ આ દુનીઆમાં વસનારાં જોએ જોયું છે કે પ્રુદરતમાં જે જે ફેરફાર ચોક્કસ વખતે દીઠમાં આવીયા હતા તે ફેરફારો પાછા વખતે રૂપે ફરી ફરી દીઠમાં આવે છે. જે સુરજ, જે ચાંન આને જે તારાઓ જોદાતાવાએ એકવાર બનાવીયા તે જો પોતાને દેવેલે રસને આજ સુધી ચાલીયા જાય છે અને પોતાના ઘણીનું કાંમ બરાબર બજાવે છે. જે આપણે પછીરે કે તેઓની ઊપર કોણ અખતી આર ચલાવે છે, કહી સતા તેઓનો રસતો, તેઓની રચનાં અને તેઓનાં નીચમ દેવેલે અને તેઓને છુલ્લ આસમાનનાં ફરતા ઘેરાવામાંથી એક મેક સાથે અદકતાં કોણ બંધાવે છે; તો નુરત જવાબ મલકે કે બધી દુનીઆને પેદાના કરનાર તે સરવ ગતીમાંનું શરૂએ તેઓને ચોક્કસ હદમાં ફરવાને રસતો કરી આ પોષે છે અને મુશ્કેલીની રચનાં અને શોખ પોતાના અપાર દાહપણ અને શક્તીથી જાલવી રાખી છે. જે

અપાર દાહપણ અને શક્તીનો આપણાં નાંકેશ અને અપુરણ મંનથી કેમ પરમાંણે દાહાડી શકાય.

આપણી આસપાસ પાંખી અને હવા જાયુક હી લચાલ કરતાં રહે છે. જે ખેમાલુમ નાંધવા જરૂર જેમાં એકવાર ચલીયાંઓથી જો ચાંસ મારી પીએ તો તેને સુકવી નાંખે, તેવા હજારો જરૂર જાયુક હોતા રહી એક મેક સાથે સંપથી મલી જઈ એક મોટી નદી બનાવે છે, જે આગલ જતાં કદમાં વધી પોતાનો પુર બાહાર દેખાડી અંતે માહસાગરને જઈ મલે છે. આ નદી અને માહસાગરની ફરતી સપાતી ઊપરથી બાફ સરેદ ધુવાનાં આધારમાં ઊડી જાયે આકાશમાં જઈ વાદળોઆને આધાર આપે છે અને પછે તે વાદળોઆ ફરી જમીનની ઊપર પાંખી અને વરસાત, ઠરાં અને બરફનાં આધારમાં પાછું નીચે મોકલી આપે છે. આ પાંખી પાછું જમીનની અંદર અને પાણીમાં પેવસ થઈ પાછાં નાહલાં નાહાં જાયે અને જરૂર પેદા કરે છે, અને તેમાંથી પાછી નદીઓ પુર થાય છે. આ પરમાંણે પ્રુદરતનું ચકર ગાયા ગોલ અને ગોલ ફરતું રહે છે.

રુતુઓ પણ એજ પરમાંણે એક પછે એક રોજે અવસથી દેવેલે વખતે આવી પોતાનું કાંમ કરી જાય છે. એજ પરમાંણે માંછાનનાં સરીરમાં લોહીનું ફરતું પણ થાય છે. હજારોમાંથી નીકલેલું લોહી સરીરનાં સરવે ભાગોમાં ફરી વલે છે અને પાછું હજારોમાં જઈ પડે છે અને એ પરમાંણે એ સંચો રાત આને દીન ચાલુ રહે છે.

આ સરવે પ્રુદરતી ફેરફાર અને હીલચાલ આપણને તે અલગ કુદરતનાં શાહજનો વીચાર આપે છે કે તેણે એકવાર કાયદા નેમી આ દુનીઆનું ચકર જેમને તેમ ફરતું રાખીયું છે. કબી એકવાર આ દુનીઆનું ચકર અટકી પડી વખતનોબી છેવે આણે સે પણ પેદાના કરનાર શાહજનો હમેસગીમાં હયાત જ રહેશે.

કામળીયો—પતંગીયું.

કામળીયો એ શું ચીજ છે ? એક કાલો, કદરૂકો હામનો, હલકો. કમીનો, મીઠાસ ભરેલો કીડો, કે જેને નહીં જોવા અને, કે નહીં હાથ લથાડવા અને, કે જેને

હાલતાં ચાલતાં પગ નીચે કચડી તાખાયે; કે જેને નોઈને દશ પગલાં દુર જઈયે; જેનું બદન થોડું, ન રમ અને જેના બદન ઊપર સુઈયા જેવા કાલા કાંટા, કે જેની અસર વલી કવચના જેવી, કે જેનો દંખ લા ગેતો તેની અસર જલદીથી વીસરી નહીં જવાયે. એ વા કીડાને વલી ખાર આંખ, દશ ખાર પગ, મોઢાડું અને દાંત, કે જેને ચાલવાની ગતી નહીં તોયપણુ દીવસમાં પુરાકલ મંજલ કરે, કે જેનું મોઢાડું માલ મ નહીં પડે, પણુ દર રોજ પોતાના કુદ કરતાં ખેવડ ખાઈ જાયે; તેના ખોરાક આડના પાતરાં, ફલ, દીવા લ ઊપરની લીલ, ઈતીયાદી. તે પોતાનું રેણુ બં હાં ખોરાક તલે તાંહાં કરેછે, તેથી નહીં જોતો આડ આ ખર, કે નહીં જોતો ધરના છાપરાં કે દીવાલ. તે એ વી મસત હાલતમાં ૧૫—૨૦ દાહ્યા રહેછે પછી તદન ખાવાનું મુકી દેછે અને સુસત થઈ જાયેછે. તે યુણાં ખંચેલાં શાકોતો ફરેછે, અને તાંહાં એક દોરા ની બલ વણીને પોતે લટકેતો રહેછે, અને એવી હાલતમાં તે મુવેશો હોયે એવું માલમ પડેછે. એવા આ એ કુનીયામાં ૧૫—૨૦ દાહ્યાની હસતીના કીડા ને આપણે કામળીયા કરીને કહીયેછ. એ પછી એ કીડાઓનું શું થાયેછે તે સોકીને કાંઈ ખખર પડતી નથી, પણુ ધેયાનથી તપાસનારને તેની લવીશય ઈંગી ની હાલત માલમ પડેછે. ચોડાજ જાણે ખખર હોય, કે એવા કમીનો કીડો છેવે સરવાલે કુદરતનું એક સજી થી બ્રુમસુરત અને રંગીન જાનવર બનેછે, કે જેને આ પણુ પતંગીયું કરીને કહીયેછ. સાધારણ નજરે જો તો એક કામળીયા અને પતંગીયાંમાં કાંઈ પણ રીતે સંબંધ માલમ પડતો નથી, અને ખેચાલ પણુ નહીં થઈ શકે કે એ બેકીમાં કાંઈ પણુ જાતનો સંબંધ હોય. જુ વો એક પતંગીયું! એક પ્રશ્નનુમા દેખાવતું જાનવર, કે જેની પાંખ ઊપર તરેહવાર, જાતના દીલ અને ન જર પસંદ રંગ ખેરંગ, અને તે પાંખો કુદરને જાણેકે બ્રુમસુરતી વધારે ખતલાવવાને માટે તેના બદન કરતાં પણુ મોટી કીધી હોય, અને કોઈ પણુ જાનવરની પાંખોની બેકી બાજુ રંગીન નહીં, પણુ કુદરને ખામખા એ પતંગીયાની પાંખો બેકી બાજુએ જુદી જુદી રીતે રંગીન કીધેલી, જાણે કે એ જાનવરો પેદા કરીને કુદરને આખી કુનીયાને સાણગાર આપીયો હોય અને માણસ આજળ તે મોટા કારીગરે પોતાની કીરતી પી

છાનવા દાખલ નજર કીધું હોય; કે જેનો રંગની ચેલ વનીથી આ કુનીયાના કારીગરોએ ધણે લીધેછે અને રંગ ખેરંગ ચેલવતો સીખીયાછે. બીજાં જાનવરોની માથક નહીં, કે છાણુ કાલમાં લપટાયું રહે અને તે ઊપર પોતાનો ખોરાક કરે, પણુ પોતાના બદનની બ્રુમ સુરતીને લાયક જગા ઊપર કુળ જેવા માહુથી પોતા ને માટે અમરૂત પોતાની મુંડવતે મુસી લેછે. એવું બ્રુમસુમાં અને ફરેસતા રૂપી જાનવર એક કમીના કીડા રવા જોગ કીડા સાથે શું સંબંધ રાખતું હોય, ? તે કોઈ ના પણુ ખેચાળમાં કદી પણુ આવી શકે નહીં; તોય પણુ એ બેકી સાથે સંબંધ રાખેછે તે ખરેખરી ખીનાછે, અને તેથીજ માણસને તે અલ્પ કુદરતના સાહુખના કામની તાબુખી લાગેછે.

એ કીડો સાધારણ નજરે મુવેશો લાગેછે અને એક મોટી ઊપર ઈંગાઈ રહેછે, પણુ એ કીડો ખરેખર મુવેશ નથી; તે માતરે ભર ઊંધમાંછે અને તેવી હાલતમાં તેના બદનની અંદર તરેહવાર ફેરફાર થાયેછે. તેના બદન ઊપર એક ખારીક પેહરણુ ફરી વળેછે અને પછી તે કીડા માહુથી પતંગીયાના આકાર બનના જાયેછે. એવી હાલતમાં તે ૧૫—૨૦ દાહ્યા રહેછે અને તે મુદત પછી તેના બદન માહુથી ભેક પાડીને એક પતંગીયું બાહર નીકળેછે.

પતંગીયુ હવેશો દીવસમાંજ ઊછે અને જાણે બેસેછે તારે બેકી પાંખ ઊભી કરેછે. એ પતંગીયાની હીલચાલ ઘણી આરીતીરીછે—તે કીછે, તારે ઊપર નીચે અને એક બાજુથી બીજા બાજુ તુરજ જાયેછે. એવી હીલચાલથી તે વારેઘડીએ ખીન જાનવરનો સેહલથી સેકાર થઈ શકતું નથી રોમર નામનો એક ગખસ લખી જાયેછે કે એક દીવસે તેણે એક પતંગીયાંની પછવાડે એક ચલોને જતાં જોઈ. જોઈ ચલો ઘણી જડખી જતી હતો, તોયપણુ પતંગીયું તેના પંજામાં આવતું ન હતું. પતંગીયું હવેશો ઊપર કે નીચે અથવા એક બાજુએ થઈ જતું હતું અને આ ખરે તે નહીજ પડ્યાયું.

પતંગીયાંમાં નર અને માદા આવેછે અને તે એ પોતાનાં ઈંડાં આડના પાતરાં ઊપર અથવા દીવા લની લીલ ઊપર મુકી જાયેછે. ઈંડાંની આસપાસ એક ચીકણી વસતુ રહેછે અને તેથી તેઓને જાંહાં મુકવામાં આવેછે, તાંહાં વલગી રહેછે. સુરજની ગ

રમીથી એ ઇંડાં માટેથી કામલીયા પેદા થાય છે અને એજ કામલીયા માટેથી છેવે પતંગીયું બને છે. એ ઇંડાં અને કામલીયાનો ઘણો નાહણ થાય છે અને તે થી પતંગીયાંની વધ ઘણી થતી નથી. ને એવો ના હણ નહીં થાયેનો, પતંગીયાની એટલીતો વસતી વ ધી નજી અને એટલીતો આડપાનની ખરાબી થાયે, કે તેનો કાંઈ પણ ઇલાજ રહેજ નહીં. પણ કદરતે સઘલી ચોજમાં પોતાનું દાહપણ ખરચીયું છે.

એક કામલીયા અને પતંગીયાનો સંબંધ નો ઇંને ધું માણસ જાનને તરેહવાર વીચાર કીતપણ ન હી થયે, અને પોતાની હાલત તેની સાથે સરખાવવા નહીં જયે ? અસહન પ્રાની લોકો પતંગીયાને માણસના ટુટુની નીચાણ તરીકે ગણતા હતા. અને હાલના લોકો જાહેર કામલીયા અને પતંગીયાનો સંબંધ ખરાબર રીતે જાનજે છે, તારે પોતાની હાલની અને હવે પછીની હાલત તેણી સાથે સરખાવે છે. કામલીયા પોતાની હક જીવંતમાં ખાઈ પીઈ લેવાનું સમજે છે, તેમજ માણસની આંખે દુનીયામાં હાલત કામલીયાના જેવીજ છે. કામલીયા ખાઈ પીઈ સુસત થઈને પછી મરી જાય છે, પણ તે ખરેખર મરણ નથી; થોડી મુદત રહીને તે જીવંત અને ખુબસુરત આકારમાં નવો જન્મ લે છે; એજ મીસાલે માણસ આંખે દુનીયામાં ખાઈ પીઈને મરણ થાય છે, અને એકે તે નું બદન નહાંયું છે, તોય પણ તેનો આતમાં ખીલ દુનીયામાં નવો અને ભુલંદ આકાર લે છે.

સ્વામર દામ નામનો શખસ એ પરમાંજે લખી જાય છે: “એવું નાહણું નજીયું જેવું જાનવર જાહેર છેવે નવો જન્મ લે છે, તારે તેનો દખલ્લો અને સનગાર એવે છે, કે જે માણસને આંખે દુનીયામાં જે લવવાની આશા ખોટી છે. પતંગીયાનો ખોરાક બે હજીતના દવનું પાંછી અને દરજેક ટુલપાન, માટેથી મોકું થય છે. બાદશાહી શેશાક એક પતંગીયાના સનગારને કદી પણ ખરેખરી કરી શકેજ નહીં. પતંગીયાનું રેણુ આસમાન છે અને હવા તેનું ઘર બાર છે, જાહેર કે માણસ આ દુનીયામાં નાજું આ વે છે અને વારંવારે ઘરબાર વગર રહી છે. એક હાથ બીજાથી મુરજની ગરમી અને બીજા હાથ બીજાથી જમીનની ઝરડી અને ખરાબ હવા ખમવી પડે છે, અને બેઠો તેના સુખ અને હજીતના દુશખન

થઈ પડે છે. એ બીજાથી સામેત થાય છે, કે જાહેર આ નાહણું જાનવર સુધીથી ભુલંદ દરજે આ દુનીયામાં ચડીયું છે, તારે આપણે પુરતી હાલતમાં આવવાને માટે હજીર ઊમેદવાર છે.”

એક ચોરની રમુજ વારતા.

બુદા પેસીકાકા, ઘણા વરસ લગી સુખ ચેનમાં પોતાના કુટુંબ સાથે પરેલમાં એક નાહાના બંગલામાં રહેતા હતા, પણ આખરે તેવનના બુધાપણમાં શીકર અને મીતાએ તેવનના દીવામાં ઘર કીધું, કોઈ જમરો ચોર લાણ પડીયા. બંગલા માટેથી એક એક પછી સઘલી નાહાની, મોહરી મીન જેલ થવા લાગી. એક દાહડે ચોખાની યુન, તે બીજા દાહડે ચોક માટેથી બટક ખર્યા, તરીકે દાહડે ઘર માટેથી ચુનાનું પડીયાલ; એ પરમાંજે ચોખા, દાર, વડ, ધોઈ, સુર બો, મેનડે, બકરી, હુડ, બેરા, ચોપરી ઇતીવાદીના પણ મધ ગયા. બુદા પેસીકાકા અને તેના છોકરા સોરાબજીએ ઘણી બી ચોકસી અને તલાસ કીધી, પણ ચોરનો કાંઈ મુદો પાયા નહીં. આખરે બીમારા નામાર ઘઈને બંગલાની પાસે એક બંદખસત વખાર બાંધી અને તેમાં સઘલી ઘરનો સા ખાન સુકવા લાગા. બારણા બારી ખનજીત સાગરી લાકડાના બનાવીમાં અને તે ઉપર એક મોહરું તાણું મારીયું. વખાર બાંધીયાને એક મહીનો થયો અને એટલા વખતમાં ચોરની નીચાણી ખાતર ખાલમ પડવા લાગી.

એક દાહડે શતરે ૮ કલાકે બુદા પેસીકાકા ખાઈને ચોકમાં હવા ધુવવા મેદેલા છે, તેવામાં તેવનને યાદ આવ્યું કે આજે વખારનું બારણું બંધ થવાયું નથી; વખારની કુમી હમેશાં તેવનના છોકરા સોરાબજી પાસે રહેતી હતી, પણ તેવન એક દોસતદારને તાંહાં ખાવા ગયા હતા, તેથી કેમ ખાવાને સોંકી ગયા હતા.

એ વખતે મુશ યાંતુનું પડડું હતું. પેસીકાકા બટકી હડીને વખાર ભણી ગયા અને ભુલે છે તે બારણું ખડે ચોક ઉપાડું પરેલું છે. તેવનને બરાબર ખબર હતી, કે તે વજે પોતાને હાથે બારણું બંધ કીધું હતું, પણ કુમી આ પવાને વીસરી ગયા હતા. તરત ચોરનો વીચાર આવ્યો મો અને જાહેર બારણા તરફ જતાં વખારની અંદર કોઈ માલનું હાથે એવું માલમ પડીડું, તારે કાંઈ પણ મધ રહે ચોન નહીં. પોતે મનમાં વીચારીયું, કે ચોરને અંદર ભઈને પડકડો પાસતી ભરેલું છે, પણ એક સારો વીમાર મુજ પડીયા. હવેથી બારણા તરફ ગયા અને ઘણી બટકી બારણું બંધ કીધું, તાણું મારીને કુમી દીધી અને છવ વઈને ઉભી પુછડીએ બંગલામાં નાહાડા.

પેસીકાકા ખુનવા મંડી ગયા, કોણ જાણે એવનને મું પાસની પેડી; પણ જાહેર બારણું બંધ કીધું, તારે તેવનના કાન ઉપર મોસા એક બપંકર આવવાનું પડીયું, તેથી કાંઈ મીહીને ખુનવા મંડી ગયા હશે. જાહેર ચોરમાં પોતાની બાપડી આમડ ગયા, તારે તેવનનો મેદોસ એટલોતો કી

કો ક્ય થઈ ગયો હતો, કે બીચારાં કોલીબાઈ બોલી ઉઠીયા કે—

“કરંબેલ, શું છે, શું છે ?”

પેસીકાકા ધભરાતા બોલીયા, “મેં ચોરને હવે પકડી પાછો ! તેને આપણી વખારમાં મેં બંધ કરીયો છે. માલો મ ને જલદીથી મારી પાગરી દગલી અને નોડા આપો !”

“કાપે—શું—તમે શું કરો છો.”

“હું” બીજી મદદ લેવા બઢંધું, તે ધણો નિરાવર એ ને વલી જીવ ઉપર આવેજો છે, તેથી તેને એખણું પકડવું ધાસતી ભરેલું છે.”

પેસીકાકા જલદીથી બાહર નીકળીયા અને પેઢેલાં પોતાના છોકરાને દોસતદારને તાહાં બોલાવવા ગયા. નજીને જીવેછેતા ધરમાં સઘણું સમસાન અને મારી બારણાં બંધ કરીને સહ ચુઈ ગયેલાં. સોપપણ નિરથી બારણું દોડીયું. ઘર ધણી જલદીથી નીચે ઉતરી આવીયા અને અચરત થઈ ને પેસીકાકા તરફ ભેવા લાગો અને એવી મોરી રાતે શું કામ પડીયું તે પુછીયું.

“ચોર પકડાયો છે, અને વખારમાં બંધ કરીયો છે, સો રાખજ કાંહાં છે.”

“હું ! ચોરને પકડીયો. કીક કીયું. એને સહવાર લગી બંધધાર રાખજો.”

“નહી, ચોર ખરો જમરો હીયો અને બારણું બા છને નાહારી ન્યો. પડોગીઓની મદદ લેવાની હુમણ બરછે. પણ સોરાખજ કાંહાં છે તે કહેશે.”

“તેવનતો તેધારના ધરબી ગયા.”

“ઘર ગયા !”

“હા, એક ચરશે કલાક ધરો હશે.”

પેસીકાકાએ પોતાના કપાલ ઉપર હાથ મારીયા, અને વીમારમાં પડીયા. થોડોવાર રહીને બોલીયા.

“અરે કમખખત ! મારેથી શું થઈ ગયું !”

“કાપે શું છે ?—પેસીકાકા અચકાતા બોલીયા

“હું ધારકું કે મેં—મેં બંધ કરીયો છે.”

“પણ કોણ, બેલોની ?”

“મારા સોરાખજને.”

“હા, હું પણ ધારકું કે તમે સોરાખજને બંધ કરી યોછે; કાપે કે જરે તેવન અદીથી ગયા, તારે બેલતા હતા કે મારીના ગાડી તકીયા વખારમાં મુકવાના છે.”

“મેરબાની કરીને એ વાત કોઈ આગલ બેલતાના, નહીતા કે મને—”

“કાંઈ કર ન કરો, હું કોઈને આ વાત કહેવશ નહી, પણ જલદીથી ઘર જવો અને સોરાખજને છુટો કરો.”

પેસીકાકા વધારેવાર ઉભા રહેયા નહી, પણ પોતાના ઘર ભણી આવ્યા મારીયું.

હવે, અંબાગ નસીમે પેસીકાકાએ ખરેખર સોરાખજને વખારમાં બંધ કરી હતા સોરાખજએ એવો મામલો નિઈ ને મોડેરથી છુત માડી, પણ ગહું પડી આવીયું અને છુત માડતી પોતેજ મેહોરો થઈ ગયે; છેલે ગોસે થઈ ઘંત પી સીને એક જોખાની ગુંત ઉપર મેહો અને સચુરી પકડી, કે નેહીમે એ મોડેરથી શું નીપજો.

થોડાવારમાં કોઈ વખાર તરફ આવવું સંભવાયું. સોરાખજએ વીચારીયું કે પેસીકાકા પોતાની લુલ નેઈને તે ને છોરવા આવીયા હશે. એ વખતે પોતાના મીજબ નર મ પડીયો અને મનમાં હસવા લાગો.

પણ સોરાખજને માલમ પડીયું, કે જ શખસ બાર છા તરફ આવ્યો છે તેનો બાપ નથી. તે ધેયાન રેઈને સાં ભલવા લાગો, કોઈ શખસે ધણી સંભાવથી તાલામાં કુચી ફેરવી, પછી ઘણીજ હલવેથી અને, જાણે ચોરી કરવા આવવા તો હોય તેમ બારણું ઉઘાડીઈ અને વગર મોઘાટ કરવે અંદર પેહો અને બીજી જીજી નજીને કાંઈ ટોસવા લાગો. સો રાખજ તરત હલવેથી, બાહર નીકળી પડીયો અને પછી બારણું બંધ કરવાનું અને કુચી દેવાનું એક પલનુંજ કામ હતું. હમણા કોઈ બીજી શખસ વખારમાં બંધ ધરો.

સોરાખજ થોડા વાર બારણા આંગલ ઉભો રહેયે, પણ કાંઈ પણ જાતનો આવવા નહી આવ્યાપછી તેના મનમાં ખાતરી થઈ કે હવે ખરેખર ખરો ચોર પકડાયો છે. તરત પોતાના પડોગીઓને બોલાવવાને દોડીયો.

થોડાવારમાં પેસીકાકા વખાર આગલ આવી લાગા. પેસીકાકા વખારના બારણાની કુચી પોતાની સાથે લઈ ગયા હતા, પણ કોઈ ચોરે મોટી કુચી લગાડીને બારણું ઉઘાડીયું હતું અને તેમ મોટી કુચીએ સોરાખજએ તેને બંધ કરી યો હતો અને તે મોટી કુચી પોતાની સાથે લઈ ગયો હતો. હવે પેસીકાકા પોતાની લુલને પરતાવે કરતા કરતા વખારનું બારણું ઉઘાડવા ગયા. બારણું ઉઘાડી અંદર મોડું એક માથું ઘાળીને બોલીયા.

“સોરાખજ, સોરાખજ.”

અંદરથી કાંઈ પણ જવાબ આવીયા નહી.

“સોરાખજ, શું ઉઘાયા છે, માલો હવે મારી સાથે તરકટ ના રમે,—એ સઘથી મારી લુલ ધઈ છે—કાંચે મેં તપુને ખરેખર ચોર—”

—એવામાં પેસીકાકાના મોઢાં ઉપર નેરથી એક પુઠી પડી તેથી ઝુગા થઈ ગયા એક પલમાં તેવન ચોખાની ઝુતોની વચે મગરતા નજીને પડીયા. પેઢેલાં તેવન મેહોરો થઈ ગયા, પણ જરે સુષ રેઈલે આવ્યા, તારે જીવેછેતા બારણું બંધ થયલું અને પોતે અંદીમાં પડેલા. બીચારા પેસીકાકાને કેડું લાગું હશે તે વાચનારના જીવારને સોં ફીયે !

એટલામાં સોરાખજ ચોરને વખારમાંથી સલામત પકડવાને મારે પડોગીઓની ફોન ઉડાવતા હતા. પેઢેલાં પોતાની માએને ચોરની વાત કહીને બાહર નીકળી પડીયા. સોરાખજની માએ અચરત થઈ અને વીચારમાં પડી કે હ અજાન પેસીકાકા ચોરને બંધ કરી ગયા અને હાલ સોરાખજ કેમ બીજા ચોરને બંધ કરે, તેની બીચારીને કાંઈ સમજ પડી નહી. પડોગીમાં રેચુલ તામના એક નિરાવર શખસ રહેતા હતા, તે પણ વારેઘડીએ ફરીયાદ ઉડાવતા હતા, કે તે તા ધરમાં પણ કોઈ ચોર લાગુ પડેલો છે. રેચુલને સોરાખજ તડવા ગયા. બારી વાતેથી રેચુલની બાપડીએ જવાબ આપીયો કે,

“શું નિઈયે ?”

“રેચુલજી કાંઈ.”
જરા અચકાઈને, “રેચુલજીનું માથું ડુબે છે, તેથી ઉ શકાયું નથી.”

“પણ કામ થયું, અગત્યનું છે; મેં ચોરને પકડીયો છે અને વખારમાં બંધ દીધો છે.”

“હૈ ! પકડીયો ? થયું નહીં થયું.” પણ હાલ રેચુલજીનું માથું ડુબે છે, તેથી હું કાઢું, કે તે ચોરને સાલવાર લગી ઘાંટી રાખજે.”

“નહી, હજાણને હજાણા એને પકડવો જરૂર છે;” એ મ કહીને ફોડતો આગલ ચાલીયો.

સોરાબજીના અનમાં એવું, કે રેચુલની આપડીને સારા સંભાળવા કેરવા ગયા, પણ તેમાં તેવનની ભુલ હતી. અરુ પછા તો, જરે રેચુલની આપડીએ બારીબંધ કરી, તારે જો તેનો એરેરો જોયો હતો તો ત્રાલમ પડતો, કે તે ફીકડમ્ થઈ ગયો હતો. વાંચનારને તેનું કારણ સમજ પડીયું હશે, કાંચે કે રેચુલજી ઘરમાં માથાં સાંચે પડેલા નહીં હતા.

રેચુલની આપડી ઘણી હીમતવાન હતો. તેણે પોતાના ઘણીને ઘાસતીના જોયો. તરત સારી પેટ્ટી, હાથમાં એક હથોરી પકડીને ઘરની બાહરે નીકળી પડી. હાથવારમાં પેસીકાકાની વખાર આગલ નહીં બની અને હલવે સાથે બોલી,

“રેચુલજી, રેચુલજી.”
કાંઈ નવાબ મને નહીં.

“રેચુલજી, એતો હું છું, તમે અંદરજા કે,”

અંદરથી નવાબ આવીયો કે “મને બાહર કાઢો.”

રેચુલની આપડીએ વગર દીલ રાખવે તાણું ભાંભવા માંડીયું.

પેસીકાકા અંદર હતા, તેવન અચરત થયા કે એ કે છુટે એને તાણું ભાંભવાનું યુ કારણ છે. તેવનના ધેયાનમાં તરત જોવાલ આવીયો, કે કાંઈએ તેવનને રેચુલજી કરીને હાંક મારીયો હતો. અને તેનો સાધ ઘણો ખરો ચોરતના જેવો ત્રાલમ પડતો હતો. એવા વીચારમાં બારણું ઉઘડે તાં હાંકુથી ખોટી રહેવા.

છેસે બારણું ઉઘડીયું અને રેચુલની આપડી હલવેથી બોલી,

“રેચુલજી, માલો, જલદી કરો, કાંઈ પણ વખત ખોવા ના ! તેવો એક ખીનીયાં અહીં આવશે !”

એમ કહીને તેનો હાથ પકડીયો અને માલવા માંડીયું. પેસીકાકાએ હવે તેણીના હાથ પકડીયા અને મેઉ નજી માંદનામાં એકએકનાં મોરોમાં જોવા લાગ્યાં.

રેચુલની આપડીએ ચીંચીયાસ પાડી, તેણીનો એરેરો ફીકડ પડી ગયો અને હાથ માંડીયો હથોરી પડી ગઈ. પેસીકાકા પણ અચરત થઈ ગયા; પણ તરત તેવનની હાસ દેખાંડે આવી, અને વખન જોઈને વાત કરવા લાગ્યા.

“મોરો ! તમે રેચુલજીની આપડી રેખું, તમને આ જ રાતે અચરત થઈ ગયું છે, માલો હું તમને તમારે ઘર લઈ જઈ.”

પેસીકા કાંઈ પણ મોચાઈ શકાયું નહીં, તેથી પેસીકાકા આપે સુમી સુમી માલી. પણ જરે પેસીકાકા પોતાના બંગલા તરફ ચાલીયા, તારે તેની સામજી તેણીથી એક દરક પણ મોચાયા નહીં.

જરે રેચુલની આપડીને પેસીકાકા પોતાની આપડી આગલ લઈ આવીયા, તારે બીચારી ઘણી જ સરખીદી અને ઘમરાટમાં પડી. બીહીકથી અને ઘમરાટમાં સંઘર્ષ કે ભુલ કરી દીધું અને આંખમાં આંધું લાવીને અને મેઉ નજીને ઘણે પડીને માફ માંગી, કે તેવો તેની ઉપર દયા લાવીને તેને ઉઘાડી પાડે નહીં. પેસીકાકાની આપડી યુસે થઈને બોલી ઉઠી. “અરે કદી પણ માફ થવાએ નહીં, કરી નહીં, કરી નહીં.”

એટલા વખતમાં, રેચુલ પેસીકાકાને ઘાંધીને ચારે તીરે રસતે પોતાને ઘેર જડકી ગયો. બારણું આગલ ગયા નહીં, એટલામાં કોઈએ તેને હાક મારી તેથી રસતામાં જોવા લાગો.

સોરાબજી તરણ ફોસતદારોને જોયા કરીને પોતાના બંગલા તરફ જતો હતો, તેણે રેચુલને જોઈને હાંક મારી હતી.

“રેચુલજી તમે છેવો કે ? અરે માલોની; જ એક વધીએ તે ખરો, તેથી વધારે મજા હવે પડશે.”

રેચુલ ઘમરાટો અને વીચાર કરવા લાગો કે એ યુ માંભોલો; સોરાબજીએ કેમ ચોરની વાત જાણી; પણ વીચારીયું કે હવેતો જાણે કે કાંઈ જાણતા નહીં હોયે એમ ભપકામાં સાથે નજી દડસત છે. પેટલાં પોતે વાત કાંઈ છેડી નહીં, પણ સોરાબજી યુ વાત કરે છે તે પરમાણે મોલવું દરસત પારીયું. જરે સોરાબજીને મોરોડેથી સમજી વાત સાંભળી, તારે અનમાં હસવા લાગો, કે હવે ખરેખર મજા જોવાની છે, બીચારી સોરાબજી ચોરને બદલે પોતાના આપને ધંધાપેટા જોઈને ખરેખર ઘમરાટો, એવા જોવાલથી અન થતો થતો કુંડા મારતો સાથે માલવા લાગો.

જરે બંગલા આગલ આવી યુગા, તારે સોરાબજીએ કહીયું, કે હું અંદર નહીં ફાંસ લાડુ છું, અને પછાતો પણ આપું કે મારો બંધ ઘરમાં કે નહીં. રેચુલ મોલોયો કે,

“જુવો, પેસીકાકાને સાંચે લેતા આવજો, હું !” એ મ કહીને અનમાં તે અનમાં દરખવા લાગો.

એવામાં એક નજીની વખારના બારણા ઉપર નજર પડી, તેથી ચોરને મોલોયો,

“અરે ! વખારનું બારણું તો ઉઘાડું છે, ચોરતો વરણું મારી ગયો !”

સોરાબજી પછો કરીને જુવેછેતો વખારનું બારણું ઉઘાડું પડેલું; રેચુલ પણ ઘમરાટ લાગો; તેવામાં પેસીકાકા સોરાબજીને સાથ સાંભળીને ફાંસ લેઈને બાહરે આવીયા, તારે સોરાબજીને અને રેચુલને કાંઈ મેઉ સમજ પડીયો નહીં. તેમજ જાણીથી મોલો ઉઠીયો.

“મોરો ! પેસીકાકા એ શંકની એટલી બધી મડબડ છે. સોરાબજી કેરે છે વખારમાં ચોર ભરાયા છે.”

સોરાબજી ઘમરાટને મોલવા લાગો.

“આવા, હું ખરેખર કહું છું, કે જરે મને તમે ચોર જાણીને બંધ કરી, તે પછીતો મેં એક ખંડા ચોરને ધાંધીયો તો.”

પેસીકાકા મોલોયા, “હા, તે હું જાણું છું, તારી આ એ અને કહીયું છે, અને જરે હું તુને છોડવા જાવો.”

“હા, હવે મને મજન પડી, તારે તે ચોર નહીં મોલો.”

“હા, અને તે મને ધાંધી ગયો !”

“તારે તરે કેમ છુટી ગયા ?”

“તે ચોરની બાપડીએ મારી ઉપર મેરબાની કરીને તાણું બાંધીને મને છુટો કરીને !”

એમ બોલીને પેસીકાકાએ કાનસા ટેચુલના મેહાડાંમાં આગલ ઉઘડીયું. ટેચુલનો બેહોરો તદન કીકો ક્યમ થઈ ગયો અને ધુન્વા લાગે.

હવે સધલો ભેદ સમજ પડીયો; ટેચુલના તરત પુરકે તાટ કીધો, તે રાતે ટેચુલ અને તેની બાપડીએ પેસીકાકાના બંગલામાં વાસો કીધો. સહવાર પડી ચોકીમાં લઈ ગયો, ટેચુલના ઘરના બહાર લીધા, પેસીકાકાનો ઘણોખરો ચોરાઈ ગયો સામણ પકડાયો, તેવો ભેદને માલસતરે સેસનના મોઢલીયા. બડને ભેદને માલસા કીધી.

એ પછી પેસીકાકાના બંગલા માટેલી સ્ત્રીને સલામ ત રહી અને એ પછી બારણા બારી ઉઘાડાં મુકીને છરે ચોક સલામત સુવા લાગ્યાં.

પીતા.

એક આસલી બરાહમણની સીખામણ.

“અરે, તું જે પીતાછે, તે તારા વીશવાસ ઊપર ચોરોળા હવાલાની કદર કેટલીછે, તે ઊપર ગુમાન લઈએ; તારા છુંદથી પેદા થયલાની પરવરશી કરવાને તારી પોતાની શરજ સમજ.

“તારા જીગરનું ખચું, તારી ઊપર એક આશીસ્વાદ થા કહુવા થશે, અને આલમમાં એક ઊધીચોગી થા નકાચે મીજલસી થશે, તે તારી ઊપરજ આધાર રાખે.

“નાહનપણથી તેને કંબલણી આપીને તૈયાર કરજે, અને સ્વાઈના કાંનુનોથી તેનું મગજ તર રાખજે.

“તેના મનની વલણ ઊપર ચોકસી રાખજે, તેની જીવાનીમાં તેને ખરો રસતો ખતલાવજે, અને કાંઈ પણ દુશ્ટ લક્ષણને તેની ચઢકતી ઊમર સાથ જોર પકડવા દેનો ના.

“એ ખરમાણે તે પાણક ઊપરના સરોવરના આડની મીસાલે ઊગી નીકલશે. તેનું શર જંગલના આડેની ઊપર ખીરાજનું માલમ થશે.

“એક પાપી છોકરો તેના બાપ તરફ આંગવી ખતલાવેછે, પણ જે ખરે રમતે બચેછે તે તેના છુપાપાના સરેદ બાલને ઈજત આવેછે.

“તે જમીન તારી પોતાનીછે, તેને ખેડવાને ચુકતોના; જેની-નું વાવે, તેની નું કાપણી પણ કરજે.

“તેને શરમાનખરદારી સીખવજે અને તેનું આશીસ્વાદ દેશે, તેને નમરતા સીખવજે અને તે કરી પણ શરમાશે નહી.

“તેને વશદારી સીખવજે અને તેથી તે શમદો ચેલવશે; તેને સખાવતુપણું સીખવજે અને તે લોકનો પેશાર ચેલવશે.

“તેને અંદાજે સીખવજે અને તે તંદરસતી ભોગવશે; તેને કાહાપણ સીખવજે અને તેનું ભાગ્ય ઊછે.

“તેને રાસતી સીખવજે અને આલમ તેને આખર આપશે, તેને સ્વાઈ સીખવજે અને તેને પોતાનું દીલ કપડી આપશે નહી.

“તેને ઊધીચોગીપણું સીખવજે અને તેની દાલ તમાં ઊમેરો થશે; તેને લોકીનું સાડું ઈછવા સીખવજે અને તેનું મન છુવંદ થશે.

“તેને એલમ સીખવજે અને તેની જાંઘી ઊધીચોગી થશે, તેને ધરમ સીખવજે અને તેથી તેનું મોહાત મુખમાં થશે.”

રાઈ—રાઈનું પલાસતર.

રાઈના બીજ જે તરેહના આવેછે, કાલાં અને સરેદ; કાલાં બીજ ખારીક અને ગોલ આવેછે અને સરેદ બીજ ચોહારો પીલાસ ઊપર અને જરા બેદારી કાં આવેછે. કાલાં બીજમાં વધારે તેજ હોયછે એ બીજનો છુટ્ટી કરીને કાંમમાં લાવેછે. કાલાં અને સરેદ બીજને ભેલીને તેને રેહલાં દેવેછે અને પછી ખેલમાં છુટેછે; સઘલાને મુપરાંમાં ઊગણીને પછી ચાણીમાં ચાલેછે, તેથી આટો અને છુદાં જુદાં પડેછે. છેવે છલાં માટેનો તેલ કાણડેછે. ‘એ તેલને આપણા લોકો ‘સરસીયું તેલ’ કરીને કહેછે. સરસીયું તેલ લાલ રંગનું આવેછે અને તે જલદીથી ખોડું મારી નથી જતું; એટલા માટે તેને રાઈના અચાર આદવવામાં વાપરેછે. રાઈના આટો જે ખનખમાં મલેછે તેના ઘણા ભેલ કીધેલા હોયછે વારેધડીએ ઘણી ના આટો વજન વધારવાને માટે ભેલેછે અને પીલો રંગ આપવાને માટે હલદ અને તલખ કરવાને માટે મરચાં ના છુટ્ટી ચેલવેછે. સારી રાઈ પારખવાની રીત એ છે, કે જો તેને થંડાં પાણીમાં ચેલવે તો તરત તે મા

હથી જલદ લબુક નીકલે છે અને તેથી આંખો જલે છે, અને નાકમાં અગ્રન ખલે છે; જો પાંણી ચેલવતી રંગ સરેદ થઈ જાયે તો સમજવું કે રાઈ સારી છે. રાઈ માહુથી બીજું જલદીથી ઊડી જાયે એવું તેલ બનાવે છે. એ તેલ રાઈમાં પેહલાં, નથી હોતું, પણ જાડે પાંણી સાથે ચેલવે છે તારે એ તેલ પેદા થાયે છે; અને એ તેલની લબુક સર્ધને પાંણી સાથે ચેલવોયા પછી જ માલમ પડે છે. એ ખાસેસ તેલ ઘણું જ તલખ છે અને આંગ ઊપર ઘાડીયાથી જગા જલદીથી લાલ થઈ આવે છે અને શેરેયા પણ ઊઠે છે.

રાઈના ઘણા ઊપચોગ કરવામાં આવે છે. ખાણની ટેખલ ઊપર ખોરાક સાથે ખાવામાં આવે છે. રાઈ જરા ખાધાથી લુખ વધે છે અને ભારી અને નહી પચી શકે એવા ખોરાકને (જમકે ચરખી) જલદીથી પચાવી શકે છે; એટલા કારણને માટે ઘણી જાતના અચાર રાઈમાં બનાવે છે. રાઈનો દવા તરીકે ઘણા ઊપચોગ છે. જો એક બે ચમચી ભરીને રાઈ ખાધી હોયે તો તરત વામીટ થાયે છે. અશીમના જે હેર ઊપર રાઈનું વામીટ ઘણુ સારું અને કાયદાકારક છે.

પણ દવામાં રાઈને ચોક્કસ અથવા પલાસતર કરીને વાપડવામાં આવે છે. એવો પણ એક વખત હતો કે જારે આપણા લોકો રાઈનું પલાસતર મારવાને ઘણાં બીહીતાં હતાં. રાઈનાં પલાસતરને છેલ્લી ઘડીનો ઊપચાર કરીને ગણતાં હતાં. પણ હવે તે વે હમ નીકલ્લી ગયે છે અને રાઈ મારવામાં કાંઈ પણ અડચણ લેતાં નથી. એકે હવે દરરોજ રાઈ વાપડવામાં આવે છે તેપણુ હજુ કેટલાંએક લોકોને રાઈનું પલાસતર ક્રમ બનાવવું, તેની ખરાબી સમજ નથી. દરએક ઘરમાં રાઈ તૈયાર રાખવાની જરૂર છે; પણ રાઈ ઘણી જ ખરાબ હુલતમાં રાખવામાં આવે છે. પાતરાંમાં અથવા કાગળમાં બાંધીને રાખે છે, પણ રાઈ તેમાં હુલાઈને જલદીથી કુગાઈ જાયે છે. રાઈને હાથેશાં કાચના છુચની ખાટલીમાં રાખવી જોઈયે. જારે રાઈનું પલાસતર બનાવે છે, તારે આપણા લોકો તરત જરમ ઊકલતું પાંણી બનાવવા મંડી જાયે છે, પણ એના જેવી લુલ તેવો બીજા કાંઈ પણ દેરતાં નથી. જરમ ઊકલતાં પાંણીથી રાઈ કાઢી પણ તેજમાં ચડતી નથી; કાંચે તેથી તેલ પેદા થતું અટકે; અને જે રાઈનું તેજે તે આવે તેલમાં

જે, જો તેજદાર રાઈનું પલાસતર બનાવવું હોયે તો હાથેશાં થંડાં પાંણીમાં રાઈને ચેલવવી જોઈયે. ઘણા લોકો ચરખામાં રાઈને ચેલવે છે, પણ તેથી તેજદાર તેલ પેદા થતું નથી; કાંઈ વધારે તરીકે તેલમાં રાઈ બનાવે છે, પણ તેથી કાંઈ રાઈનું તેજ જરા પણ વધતું નથી. જો તેજ વધારવાની જરૂર હોયે તો જરા મરચાનો છુકો સાથે ચેલવવો. થંડાં પાંણી શીવાયે રાઈ કદી પણ તેજદાર બનાવવી નથી. રાઈ પાંણી સાથે ચેલવતી વખતે ઘણો વખત ઘાડાએ નહી જોઈયે; રાઈનું તેજ ઊડી જાયથી તેનું તેજ કમતી થઈ જાયે છે. જેવી નરમ ચોક્કસ જેવી થઈ એટલે લગાડો દેવી જોઈયે, રાઈને એક જાડા કાગલ ઊપર પાંચરવી જોઈયે, અને તેની ઊપર એક લાંબાં કપડાંનું પર્ આપવું જરૂરનું છે. ચામડીની ઊપર ખાલી રાઈ મારીયાથી ગલીથી થાયે છે, રાઈ ચામડી ઊપર વલગી રહે છે અને કુમલી ચામડીને ઇજા કરે છે. ઘણા લોકો કપડાંની ઊપર રાઈ પાંચરે છે, પણ કપડાંને કચલી વળી જાયે છે તેથી રાઈ ચામડી ઊપર ખરાબ રહી શકતી નથી.

રાઈનું પલાસતર ૧૫ અથવા ૨૦ મીનીટથી વધારે વાર રાખવું નહી. જેવી આગ સારી પેટે જલવા માંડે એટલે રાઈ કાઢાડી નાખવી. બચાંની ચામડી ઊપર ૫ મીનીટથી વધારે વાર રાઈ રાખવી નહી. રાઈના પલાસતરનો એક છેલ્લો ઊપચાર ચામડી તથા ચીયા કરવી, જો ચામડી લાલ થઈ આવે તો રાઈ કાઢાડી નાખવી. ઘણા લોકો અંજાણુપણે રાઈ ઘણો વખત લગી રહેવા દે છે, કેટલીએક વખતે બે તરણુ લેલા કલગી ચુંકી રાખે છે, પણ તે માહુથી ઘણા ખરાબ પરીણામ ઊપજે છે. બીહીસરમી માફક ઇમરા પડી આવે છે અને ઘણી વેલા માત્ર કીડીને ચાંદાં પડી આવે છે કે જે જલદીથી રૂગતાં નથી.

તરેડુવાર દરદો ઊપર રાઈનું પલાસતર મારવામાં આવે છે. કીલદી ઊપર એ ઘણું અસરકારક છે. છતીની હેઠે પીપરી આમલ રાઈનું પલાસતર મારીયાથી તરત કીલદી ખંધ થાયે છે. સનેપાટ, લકવો અને એવાં બીજાં લેનનાં દરદ ઊપર પડને તળીયે અને તેમાં અને જાંમની અંદરની જાણુ ઊપર રાઈ મારીયાથી ઘણા કાયદા થાયે છે. ચુંકી અને કોલારાના મરજમાં પેટ ઊપર રાઈ મારીયાથી એ દરદો

શું નોર નરમ પડે.

ઘણાં દરદીમાં ગરમ પાણીમાં રાઈ નાખીને પ ગ ખોરવામાં આવેલે. પેઢીમાં રાઈને થંડાં પાણીમાં ને લવીને પછી ગરમ પાણી સાથે દોહવી નાખવી જોઈ રે. રાઈનાં પાણીમાં અરધા કલાકથી તે પોણા ક લાક લગી પણ ખોરી રાખવા. એજ મીઠાસે રાઈ નાં પાણીમાં દરદીએને ખેસાડવામાં પણ આવેલે.

શું પસંદ છે ? દોલત કે તંદરૂસતી ?

પારીસ ગ્રેટરમાં ખોજોન નામના એક કરોડ પતીએ એક મોહોટો સુંદર મેહલ બાંધેપોલે એક દી વસે. એક ઇંગ્લેન્ડ તે મેહલ જોવાને માટે ગયા નોઈ ને ઘણા પુછી થયા. ખાવાના ખોરડામાં એક મો હોટી ટેબલ પકવાનથી ભરેણી હતી, તે જોઈને જે મા કર દેખાડવા આવીયા હતા તેને પુછીયું, કે “તારો શે ક ખાવામાં ઘણી મોજ મળતું મારતો હશે.” જવા બ દીધે “અરે સાહેબ, મારો શેક કદી પણ એ ટેબલ ઊપર ખેસતો નથી. તેને માટેના એક જાતની તરકા રીની વાણી દરરોજ ધાયેલે અને તે શીવાએ બીજી કાંઈ પણ ખાતો નથી.” બીજો ખોરડે સુંદર સખી આથી ભરેલો હતો. તે જોઈને ખેલકીયા કે, “વાડ, પ લુ તેને એવું પુછી ભરેલું જોવાનુ તો મહેલે.” આકરે જવાબ દીધે જે “અરે સાહેબ, માગ શેકને આંખે ઘ ણુંખરું ખસાખર દેખાવું નથી, તે નજીક આંધલો થ ઇ ગયોલે” તરીબ ખોરડામાં મોહોટી આરમીનની પેટી સુકી હતી તે જોઈને ખેલકીયા, “વાડ, પણ એનો ખદ્દમ આવો સારો રાજ સાંભલીને મહેલે.” આકરે જ વાખ દીધે “અરે સાહેબ, મારા શેક કાંઈ દીવસે પણ એ રાજ સાંભલીયો નથી, તે દરરોજ સકારે ઊઘાઈ જાયેલે કે મોડા કલાકની ઊઘ મલી તો તે ભાગવાન સમજેલે.” “પણ વાડ, આવી પુષ વારીમાં રોજ રીને હેવા ઘુરતો હશે.” “અરે સાહેબ, તેનેથી” ચલાઈ ચકા રું નથી.” બીયારો આવો કરોડપતી મોજ મળહમાં તદન ગરીબ હતો.

શું પસંદ છે ? દોલત કે તંદરૂસતી ?

બરફ થંડું કે ગરમ ?

બરફ થંડું કે ગરમ છે, એવા સવાવ વારેઘડી એ પુછવામાં આવેલે એ સવાવ પુછવાનુ કારણ એલે કે બરફ, આંગ ગરમ યા થંડું હોયેલે તોય પણ એવી બે ઊલટમાં આપવામાં આવેલે. બરે આંગમાં ગર મી હોયેલે તારે બરફ આપવું દરૂસત લાગેલે, કે બરફ જાતે થંડું હોવાથી આંગની ગરમીને કમતી કરેલે, પ લુ બરે આંગ થંડું પડી ગયણું હોયેલે (જેમકે કોલા રાના મરજમાં) તારે શા માટે થંડું બરફ આપવા માં આવેલે ? એ વીશીની લોકોને સમજ પડી શકતી ન થી. કોલારાના મરજમાં બરફ આપેલે તે એવી મત લખથી નહી કે આંગમાં ગરમી આપે, પણ કોલારા ના મરજમાં વામીટ થાયેલે તેનો અટકાવ કરવાને મા ટે આપેલે, કે જો વામીટ બધ ધાયેલો બીજી દવાઓ લાગુ પડી શકે, પણ બરફ જાતે થંડું છે તે આંગ ઊપ ર લગાડીયાથી પા પીધાથી સરદી પેલ કરેલે તેમાં કાં ઈ પણ શક નથી. બરફ પીધામા ગરમ છે એવું જો લવું મેસમજ ભરેણું છે.

તંદરૂસત હાલતમાં અથવા આજારી હાલતમાં બરફ પીવું કાંઈ પણ અડચણ ભરેલું નથી; પણ મધ લી ચીજોનો અંદાજોલે. જેમ પાણી પીવાનો અંદા જોલે તેમ બરફ પાણી પીવાનો પણ અંદાજો ને ઈયે. જે લોકો રાત દીવસ બરફ શીવાયે પાણી પીતા નથી, પછી મોસમ ગરમીની યા થંડીની હોયે, તે લોકો ઘણી ભુલ કરેલે. બરફ પાણી અંદાજથી પીધેલું ખોરાકના પચાનમાં અડચણ કરવું નથી; પણ બરે અંદાજથી ખાહર જાયેલે તારે ખોરાક ખરાબર પચી શકતો નથી, છુપ મરી જાયેલે અને સુખ ચેનને ખદ્દસે ઊલટી મેચેની માલમ પડેલે.

આજારી માણસને પણ બરફ ઘણું શરધકાર ક અને મોહોટો આશીરવાદે; પણ એવી હાલતમાં ઘ ણી સંભાલથી અંદાજથી વાપડવું જોઈયે. સઘલી જાતની તાવના મરજમાં એ ઘણું શરધકારક છે. વા મીટમાં પણ એ ઘણું અસર કરક છે. છાતી ઊપરથી અથવા પેટ માટેથી લોહી પડવું હોયે તે ઊપર પણ શરધ ભરેણું છે.

બરફ પીધામાં આવેલે-એટલુજ નહી પણ ખા હર લગાડવામાં પણ આવેલે. સઘળી જાતના મરજમાં

જાંહાં માથું ઘણું ગરમ થયું હોય તોંહાં ખરજનો લુપ્ત કરી નીમક સાથે ચેલવીને એક કાઠડીમાં ભરી માથા ઊપર લગાડીમાથી ઘણા શયદા કરેછે, પણ ખરજ ઘણું લગી લગાડી રાખવું નહી. જારે માથું થંડું થાયે અને ચાગરી સંજેદ ચીમરાઈ જવા આવે એટલે કાઠડી ના ખડું. એ પછી કોલોનવાટર અને પાંછી ચેલવીને મુકવું અને જારે ગરમી પાછી આવવા લાગે એટલે શરીરી ખરજ મુકવું.

લુધાં આદમીમાં ખરજ વાપડવાની ઘણીજ સંભાલ લેવી જોઈયે; અને ખાહેર લગાડવામાં મુતલક વાપડવુંજ નહી.

સાધારણ ઠગાઈ.

સુરજ અને ચાંદ ઊગતાં અને અસત પાંમતાં
ચોટા કદના કેમ લાગેછે ?

દરએક જણે સુરજ અને ચાંદ ઊગતાં અને અસત પામતાં જોયા હ્યે. તે વખતે તેઓનું કદ જારે તેઓ માથે આવેછે તીપારના કરતાં ઘણું ચોટા હું નજરે પડીયું હ્યે. એવો દેખાવ તેઓ હમેશાં જુવેછે, પણ તેનું કારણ જાણવાને માટે કોઇને પણ ખાહેશ થઈ નહી હ્યે. જે ચીજ આપણે દરરોજ જોઈએ તેને વીઠે આપણને કાંઈ પણ અજાણી ઊપજતી નથી; પણ ઘણી વેલા તેના કારણ સમજવાને મુશ્કેલ પડેછે. અને એજ પરમાણુ સુરજ અને ચાંદનું કદ ચોટાટું થવાનું કારણ કોઈને પણ માલમ નહી હ્યે. તેઓનું કદ શા માટે ચોટાટું લાગેછે ? થું તેઓ ઊગતી અને અસત પામતી વખતે જમીનની નજદીક આવેછે અને તેથી તેઓનું કદ ચોટાટું માલમ પડેછે ? નહી, એવું કાંઈ નથી. સુરજ ઈલા ચાંદ કાંઈ નજદીક આવતા નથી. તારે તેઓ ચોટાટા શા માટે દેખાયેછે ? આપણી નજરતે ઠગાંતી નહી હોય; થું તેઓ દેખાયેછે તેવા ખરેખર ચોટાટાછે; વાર, આપણે તપાસ કરીયે. એક લાકડાની શરેમ લેવી અને આંખ આગલથી ચોટાટા છેડે દુર રાખી અને ખારીક રેઝમના બે દોરા બાંધી, અને એવી રીતે ચોટાટો કે તે શરેમ માથેથી નેતાં, ઊગતા સુરજની ઊપલી અને નીચી ઈર ઊપર એક એક દોરા લાગે. હવે

જારે સુરજ માથે આવે, તારે તેજ શરેમ તેટલેજ છેડે ધરો અને હનુર બેઠી દોરા સુરજની ઊપલી અને નીચી ઈરને ખરાખર લાગી રહેશે. એ ઊપરથી થું માલમ પડેછે ? કે સુરજ ઊગતી અથવા અસત પામતી વખતે કાંઈ પણ રીતે કદમાં ખરેખર ચોટાટો થતો નથી, પણ આપણી નજર ઠગાયેછે. પણ એ નજર ઠગવાનું કારણ થું ? એ નજર ઠગાઈનું કારણ આંખમાં નથી, પણ આપણા મનની અંદર છે. જારે સુરજ ઊગેછે તારે આપણે આસપાસની તરેહવાર ચીજો સાથે કદમાં અને અંતરમાં સરખાવીયે; પણ જારે તે માથે આવેછે તારે આપણી નજર સાથે સરખાવવાની કાંઈ પણ ચીજ નજરે પડતી નથી. એટલા માટે ઊગતી વખતે, સુરજ માથે આવેછે, તારના કરતાં ઘણો દુર હ્યે એવું લાગેછે અને જારે દેખાઈતી દુરની ચીજ અને આગલની ચીજનું કદ એકજ લાગેછે તારે આપણને વીચાર આવેછે કે દુરની ચીજ ઘણી ચોટાટી હ્યે, અને એ ચોટાટીછે એવા ખેવાલ કરતાં આપણને દેખાઈનું કદ પણ વધારે મનમાં આવેછે, અને એજ કારણને માટે આપણા ખેવાલમાં સુરજનું કદ ચોટાટું લાગેછે; એમાં કાંઈ આપણી નજર ઠગાઈ નથી—આ કારણ ખરાખર છે, પણ તે સમજવું ઘણાજાણને મુશ્કેલ પડશે, તેણે પણ એટલુંતો ધેવાનમાં રાખવું. કે એ નજર ઠગાઈ નથી પણ મન ઠગાઈ છે.

પરચુટણ.

દોસતદારને વાસતે કાહારે બોલવું ?—એક દાહડે, સાંજનાં—ચલકતા મેનારાને વાદલાંએ પુછીડે કે બાઈ સાહેબ જારે સુરજ પરકાસતો હોએછે તારે ખેવાલમાં બહુ આસાંમની અંદર તમેતો કીડા, પાંછીમાં બાકનાં જવા રે સોજો, પણ જ્યેવા સુરજ અસત પામેછે તેવાજ તમે ભપકા મા એવાતો ખુબ ચલકાટ સાથે પરકાશી નીકરોછો કે જારે હુમે તમારી પાસેથી પસાર થઈએછે તારે તમે હુમેને જોએઆ એક રૂપેરી ગાલર થઈ પડોછો તેનું કારણ મું ?

પેલા સેતારાએ જવાબ આપીએ કે “બાઈ સાહેબ એજ છે જારે મારી સપલી કીરતીનું જે મુલ તે પોતેજ હાંજર હોએ તારે તેનાં ચલકાટની ગવાહી પુરવા મારે ચાનું ઘણું ખાહેર આવવું જોઈએ; એતો જારે તે પોતે ચેરહાંજર હોએ તારેજ તેની પાસેથી મનેયાં કીરતી, ની અકહવાલીની નીયાન તરીકે ખાહેર માનુંજ, અને સંધાંને દેખાડવું કે જેની પાસેથી આ કીરતી પેટલાં નીકરીઆંને કેવો કીરતીવાં હોવો જોઈએ.”

“મૈનટ બલાનક” —આવપસ પરવતને લગતો. આ “બલાનક” પરવત જે દરીયાની સપાટીથી ૧૫૬૬ ફીટ ઉંચા છે, તેને અંધાલે ૬૦ સો ૧૭૮૬ થી તે ૧૮૬૫ સુધીના બધાં મહીને ૨૯૩ નાણુ નર્ધ આવીયાં છે. તેમાં ૧૮૭ ઈંગ્રેજ, ૩૮ ફ્રેન્ચ, ૨૧ અમેરીકન, ૧૯ જર્મન, અને ૯ સુવીસ હતા. આ પરવત ઉપર પેહલ વેહ લી બર્ધી ૧૮૦૯ મા નર્ધ આવી હતી, અને ૧૮૬૫ માં ૩૫ નાણુ નર્ધ આવીયાં તેમાં ચાર સીએ હતા.

ગાંધીજીની કીમત આવતે વરશ જે પારીસનું એક ઝીમીશન થનાર છે તે અંધે ગાંધીજીમાં તાહીતગારી ધરાવનારા ફુનીયાના સઘલા ભાગે તાહિલાં તાહીસે અંધેથી જે યહીન પુરવીણતા બતાવે, તેને ૧૦૦૦૦ ફ્રાંકનું ઈનામ આપવાનું જાહેર કીધું છે.

પુરશીયાની લડાઈ અંધે નીચે પરખાં છે જ્ઞ બની હતી એવું એક ઈંગ્રેજ પત્ર ઉપરથી દીસે છે. ૨૪૭૨ માંજેસો દાર થઈ મરણ પામ્યા હતાં. ૧૩૪૧ ને ભારે જ ખમ લાગા હતા. ૮૮૮૫ સેન જમખી થયા હતા ૨૫૫૯ માણસો બીલકુલ ગુમ થઈ ગયા હતાં અને તેઓનું શું થયું તેનું કાંઈ જ નાણુ નથી. સઘલા મહી ૧૯૨૫૦.

થોડાનું માંસ ફ્રાન્સ અંધે થોડાનું માસ ખાવાનું વપરાતું જાય છે. ગયા થોડાક માસની વાત ઉપર થોડાના માંસને ખોરાકની જીનસો અંધે દાખલ કરવાની યાગ્યારી મારે એક મોટું ખાતું થયું હતું જે અંધે તરેહવાર પકવાને આ માંસના બનાવેલાં હતાં. વહી પારીસનાં યજ્ઞક ભાગેમાં થોડાના માંસને શેરવે બનાવી વેચવાના નમકી ૬ ૨૦ કારખાનાઓ સથાપવાને એક મંડળી ઉભી થઈ છે.

લંડનની આમનીબસ—ગયા અંધે વરસમા લંડન જનરલ આમનીબસ કંપનીના બારકસોના કરવાથી ૩૩૦૮૦૦૦૦ ની આવક થઈ હતી એવું એક અંગ્રેજ વરતખાન પત્ર ઉપરથી સામેત થાય છે. એન કંપનીના બારકસો મને ૨૨૦૦૦૦૦૦ પાસે જરોએ જાવ આવ પીધી હતી તે અંધે. દરરોજ ૬૦૦ આમનીબસ અને ૬૫૦૦ થોડાઓ કામે લાગા હતા. દરરોજ એક આમનીબસ ૩૨૮ ની સરાસરી કમાતી હતી.

હાવર ખાતે એક વાંસલી વજનડનાર છે, જેને વાસતે એવું કહે છે કે તે પોતાના દાબા હાથને વાસલીના આકાર આપે છે, અને વગર વાંસલીએ તે વજનડે, અને લોડીને હેરત કરે છે.

જે ધણી પોતાના સખુન પામે છે અને પવીતર રાખે છે, તેનાં સખુનને બીજાઓ પણ માન આપે છે અને તેની ઉપર વીસવાસ આપે છે.

સીની હુમ્મત—વીરવા અથવા હોનરને લગતી જે તરેહવાર મોજા થઈ છે, તેની તપાસ કરવાને અથવા તેને લા

ભેલવાને પુરોએજ કાંધ કોથિસ કરવી જોઈ? એ રાત જ તથા હોનરના મીડાં ફોલો ચાખવાની તક ન લે? જુએ, હીકુસધાનની થોડીજ એરતોએ એક બેનુને માણસ સુધા આકાશમા ઉડતું જોયું હશે, ઈંગ્લંડમાં આ હોનરની નવાઈ તેઓને સાધારણ છે એટલું જ નહીં, પણ એરતો પોતે હવામાં ઉડેલી છે. બેનુન અંધે મરદોની સંગાત એરતોના ઉડવાનું આગળ રાંબલાયું હતું, પણ થોડું એકની વાત ઉપર મીસીસ મેટકાફ નામની એક હીમતવાન સ્ત્રી એપલી રાતને વખતે આસમાનની મુસાફરી કરવા ગઈ હતી. આ સ્ત્રી પોતાના આવીંદની સંગાત જનાર હતી પણ બેનુન અંધે હવા ભરવામા કાઈક ખામી હોવાથી તે પુરતી રીતે કુગીઈ ન હતું, તેથી તે એક કડતા વધારે માણસને યોગ્ય ખમ વાને અશકત ગણાયાથી પેલી એરતે એપલી ઉડવાની હીમત કીધી હતી. રાતરે નવ વાગે તે ઉડી હતી અને પવન સારો લાગ્યાથી તેણીને કાંઈ પણ ઈજા થઈ ન હતી. ૨૦ મીનીટમા બેનુન ૯ માઈલ દોડ્યું હતું અને તે જિનારાની નજરે લીસુ કરતા પણ નાહાતું થઈ શેવટે દેખાતું અંધ થયું હતું તેઓને તેણીના ભરથારને જરા ધાસતી લાગી હતી. શેવટે પાછલી રાતરે એક દુરના ખેતરમાં તે બેનુન ઉતરીયું હતું, જે વેજા તે માટેલી નાણુક નાર વાએજન એપલી થઈ પડી હતી. પછી બેનુનને ગોડવીને કાંઈક મદદ થુડવા ભતી હતી, તેવામાં એકાદ જુકું નજર પડ્યું, જેનું મારણ થોડકું પણ તે અંધના માંસોએ ઉંઠને લીધે ઉઠાડ્યું નહીં તેથી નાશીયાએ થઈ પાછી બેનુન આગળ જઈ વાસો કીધો. એટલામાં પેલાન જુકડામાથી મે માણસો રોડી આવીને તેણીને થોડાક વીસામે આપણે હતા. પછી તે પોતાને મકાન જવા નીકળી અને બીજા દાહાડે બેરના બાર વાગે તેણીના આગર સાથીઓને થર આગળ અંધ મળી. એવી હીમતનું કાંમ ફક્ત ગોખને માટે આપણી હીકુસધાનની કેહી એરત કરવાની કોથિસ કરશે!

૨૨જે ફરસાત.

૧. એક યુધો મદદ બજારમાં ઈડાં વેચવા લઈ જતા હતા. રસતામાં એક છાંટા શખશને આંધાંકો લાગા થી ઈડાં સઘળાં ભાગી ગયાં, તેને કાજ પાસે ધસડી લઈ ગયા, કાજએ હાકમ કીધો કે તે યુધા મરદના સઘળાં ઈડાં ને ભાવ ભરી આપે, પણ યુધને ખબર નહીં હતી કે તેની પાસે કેટલાં ઈડાં હતાં તરજ એટલું જ ભાવન હતું કે જરે તલે ઈડાં મે મે, તરજ પછુ, ચાર ચાર, પાંચ પાંચ અને છ છ સાથે ગણીયાં હતાં, તારે હમેશાં એક વધતું હતું; પણ જારે સાત સાત સાથે મુકીને ગણીયાં હતાં તારે કાંઈ પણ બાકી નહીં રહીયું હતું. કાજ હીસાબમાં મોથર હતા તેથી ગાનના વખનામેળા ગણીત શાસતરને મોલાવીમે; તેણે ઉપરથી મરદના હીસાબ ઉપરથી ઈડાં કેટલાં હતાં તેની ગણતરી કરી આપી અને ઈડાંના ભાવ દાહાડીને મોજા છ રૂપિયા અપાવીયા, તારે કહે કે ઈડાં કેટલાં હતાં અને ઈડાંના ભાવ શું હતા?

૨. ચાર નવરા એવી રીતે ગોઠવે કે તેની સંખ્યા
આ ગો થાય.

૩. એક કુદરતી ઉત્પત્તિ છે. પણ તે નથી જનવર,
પાણી, અથવા ઘાતુ. તેની હાથમાંથી જમીન ઉપર એ કીટથી
તે છ કીટ લગી રહે છે. તે નથી ખરદ કે ખોરત, પણ તે એ
હતી વચે રહે છે. એ શું છે તે કહેા ?

ખંડાસો ગૃહ વેલ્લાનો.

૧ હું—ઘડી.

૨ જુ—લાઈ પોતેન.

૩ જુ—સાખરમતી. (નહી).

ખંડાસાના કુકાળ વિશે.

હો હો રા.

સનજન સહ દીસે પરા, ખંડાસાનું કુખ
મરે છે ન્યાં સૌ માનવિ, અન વિન શોરી લુખ. ૧
પડપા છે ન્યાં મનુષ્યના, ઠગલા ઠારેઠાર
રખડે ન્યાં બહુ બાળકો, લુખાને લામાર. ૨
ધર ધર સૌ ખરેડા કરે, બીજી ખાંડવા કાળ
તોપણ ન મળે તેમને, દાણો એક અનાલ. ૩
જમી દર અડવાડીએ, નીપને સાત્તો મોત
મરે છે બહુ ન્યાં માનવિ, મોત વિના કમોત. ૪
તેવે સમે સૌ સનજનો, બહો જુગતી પેર
મદદ કરીને ટાળાને, ઉપજાય છે ને કેર. ૫
સંકટ મુહૂર્તે મર્યા નહિ, ને નેડે, હાથ નર
કરી દયાથી દાણને, રાખને નામ અખર. ૬
બહુ સધી વખણાઈ છે, પડપા દેશની નાર
અંગ થોભા નેજી તણ, દેશહીતને કાળ. ૭
નાણું નહિ પોતા નેડે, તોપણ હોલ ઉદાર
કેસ વેચી કીધી કહું, બસેસ રે અપાર. ૮
ઘારે કહું સૌ સનજનો, કરી કરી તમ પાસ
ઉદાર રૂપી હાથથી, નીરાશને પુરો આપાર. ૯
જમી રાણ થાય ધણ, તે સારવ. ચક્રતી જાન
દાદ લખેા સઉ રકની, એજ તેનું કરમાન. ૧૦

લાઇ દાર.

શુકન તથા મુહુરત વીશે.

મહાર રાજનું પદ.

“જમ દોનનાપ કુપા કરે, તમ સખ બની આવે”

એ રાજનું છે.

શુકન મુહુરત સાચાં નથી, એતો અમણાં બાઈ;

જનમેતારી પછાવો, ઠાલી કગની કમાઈ—રેડ.

સારાં શુકન જોઈ સાંચરે, આવેને ખતા ખાઈ;

તોપણ વેરેન રહે નહી, ચોરી એ ખરખાઈ. શુકન—૧

ચોથી મુહુરત નહાના સાહેને, બંડ કારણ કીધું;
વણ મુહુરતે “વિલાપતી લેરે” લઈ રાજ લીધું. શુકન—૨

શુકન જોતાં સમો જમણે, જમ હાથથી ખાણ;

કાંતો હિમત હડી જમણે, તતકાળની તાણ શુકન—૩

મુહુરત જોતાં મનુષ્યના, કઈનાં વણસાં છે કામ;

માટે મુહુરત મેલો પડ્યાં, જોને દેવનું નામ. શુકન—૪

અડમણો આડી હાથ ને, એજ છે અવળગ,

વાર કવાર ન વાંચશો, આપે કરતાં ઉદ્યોગ. શુકન—૫

આ કહું છું અનુભવ યકી, નહિ મિથ્યા મમતથી;

વેરેન તમે મારા વહાલાઓ, કરો કામ હિમતથી. શુકન—૬

કદાચ કહે રાજવા નવ રજે, લખ્યા છકીના લેખ;

તોપણ તે શોધે શુકનને, પુછે છે મીન મેખ. શુકન—૭

શોધે સરોઈ ગીબીને, ચંદ સૂરજ નાકી;

સત્ય અસત્ય શોધ્યા વિના, દાંતે રાખે છે દહાડી. શુકન—૮

રોગીના રોગ મટાડવા, શોધો વેદક સાચું;

જન ને મન જુઠા ગણી, ઠાટો દંભીનું ડાચું. શુકન—૯

મખ લોકો કરે માનતા, જાણે રોગ ઘટાડે;

દેવી દેવો નથી લાંચીઆ, લાંમ લઈને મટારે શુકન—૧૦

માનતાથી જો મરે નહી, નરવાળાન જીવે,

પરી રચાવે પાચસે, લીપખાળાઓ દીવે. શુકન—૧૧

અમણા બાણે બાઈ બાઈઓ, ઉરમાં સમજને આપ;

ભાવ ભણે પ્રણને ભણે, દાખે દલપતરામ. શુકન—૧૨

મનહરદંડ.

સાર કામ સાધવાને મારાને શુકન કરાં,
અંડ, ને આનંદબોગ, કુંડ કાવે કોસીને;
ધર મલાવામાં ધર ધણી ઘણે વિશે જોપ,
પળી પળી પ્રતિ જમ પુઝવા પાંડેસીને;
કપારે નહાઉ, કપારે ખાઉ, કપારે સેને સુઈનઉ,
કપારે જાઉ કપારે, કલમ કાને ખોસીને,
જાણે તેતો સદય કામ સાધે દલપતરામ,
જાણે નહી તેતો નહ પુછે જાણા મેકીને. ૧

પોદાંચ.

નરતોસની અમીઆસનો ૪ થો અક રૂપાને મંપીયોઈ
એ મધે “અચતોસાન” નો તથા “નરતોસ તેન આદમ” એ
મે બાખરો ધિઆન પોડોઆડવા નેગાઈ આને તેમાંથી કેરુએક
નવ માંગ મરે છે આ ઈર્ષી બાખરો લખતાર મીન અનજન
નામને એક નરજન ધરસુમરો આ બાખરો ઊર રાખતા રૂપી
લ આપે સુનેમરા પેપેલી રૂપા નેવાને ઈછમે ઈછમે, જેથી ક
રી એ બાખર ઊર પુરુષ અનજન ધામે.
પીરીઆખા—તમાર કામને પોડોવઉ તમારે જાણુ ઊ
પરથી ખનરી થતો નથી કે તમે પીરીઆખાજી, રૂપાને એક
અનુપાન ધામેઈ કે તમે કામ પીરીઆખા રૂપા તે કરતા ત
મારે આખર ધિઆન પોડોઆડવા નેગા નથી
“ઇયર મુગી” નોનુક નાચુ મેપાનીડી કુશુઈ
એક “સુવરોસર” નમારી મારેલુ ઊર મેપાન પો
ડોઆડ.

સ્ત્રી વ્યાધિ.

પુસ્તક ૧૦ મું.

નવેમ્બર ૧૮૬૬

આંક ૧૧ મો.

પતીવરતા બાયડીનો વેહમી ભરતાર. †

ભાગ ૧ લો.

પ્રકરણ ૧ હું.

મીતરાચારીનો ગાંઠ.

શુલસતાને દેશનો બાદશાહ, નામે જોરાવર, અને દી લાવર દેશનો બાદશાહ, નામે હાતમ, એઓ બંને જરે બ સાં હતાં, તીઆરે એક શીખશકના હાથ તલે કેલ વણી લીધી હતી. તેથી બચપણમાંથી તેઓ એક બીજા પ રે પરીતી રાખતા હતા તથા એક મેક તરફ દીલસોજી બત તાવતા હતા. જેમ જેમ મોટા થતા ગયા, તેમ તેમ રો સતીનો ગાંઠ મનજીત બંધાતો ગયો અને ભાઈબંડનો આ રો પડતો ગયો. બંને જીદા દેશના શાહજાદા હોવાથી, કે લવણી લીધા બાદ પોત પોતીકે દેશ પધારીઆ; તોપણ દી લઘરીનું નાવું કંઈ એણુ થયું નહીં. એક મેક સાથે કાગ લ પતરના સંધેસા; એલકાબ બરેલા એલચીઓની એક મે કની દરબારમાં આપ જાવ; બાદશાહી ભેટ અને નજરા છા; એવાં એવાં જ પીઆરના ચીનહા, તે બંને વચે આ હું હતાં. બંને તખ્તનશીન થયાથી, જેકે એક બીજની મોલાકાત કરવાને અશકતીવાન હતા, તોએ જાણે ઉપલી ની સાનથી પોતે સાથેજ હાથ અને જાણે પોતાની વચેના મો યા દરીઆની ઉપર હાથ લખાવો. એક બીજા સાથ મેલવ તા હાથ તથા સામા સામી લરતા પવનને છેરેથી, એક મ લી એક બીજને ગલે લાગતા હાથ, તેમ તેઓ વચેના વેહ વાર હતા. એવા મનજીત મીતરાચારીના ગાંઠને ગમે તે પો ફનીઆનો કીના તથા કપટ ટોડવાને અશકત હતા.

કેટલાક વરસ સુધી, એ બંને એક બીજાથી દુર રહે આ પછી, દીલાવર દેશનો બાદશાહ હાતમ, બાદશાહ જો રાવરની ભેટ લેવાને શુલસતાન રેગામ આવી પોહચીઓ. બંને રોસતોની ભેટ કેવી વાનતે ગાનતે થઈ; તથા રાખ્ય તે કેવી ખુશાલી તથા રામશણી સાથે ખુબારકબાદી બાદશા

હ હાતમને તથા તેની સવારીને આપી, તથા એક મેકના અમીર ઉમરાવો કેવી રીતે હલી મલી આગત સવાગત ક રવા લાગીઆ, તેનું બધાન વાંચનાર સેહલથી વીમારી શક થે. જ્યાં પોતાના ધણીઓમાં પીઆર અને મોહબતનેા કંઈ પારખ નહી, તીઆં ચાકર નફરો વચે પણ મોહબત ત થા પીઆરનો ઝરો વેહ એમાં કંઈ શક ભરેલું નથી.

બાદશાહ જોરાવરની બાપડી, નામે શુલમોહર, એક ખુબસુરત ચેહરાની, નેક ખસલતની, પોતાના ખાવંદના પે આરમાં લપેરાએલી, વફાદાર સ્ત્રી હતી. એ બલી સ્ત્રીથી બાદશાહ જોરાવરને ફનીઆનું બધું સુખ મલીઈ, એમ તે ખરેખર સમજતા હતા અને એટલું જ માહતો હતા, કે પોતાની બચગીના રોસત હાતમને પોતાનું અખુલીઅ ઝ વેર દેખાડવાને તક મલે. ખાટે હાતમનાં આવીઆ પછી તેણે શુલમોહરની તેની સાથે મુલાકાત કરાવી, અને પો તાના ધણીની ખાતર, શુલમોહરે હાતમની પરોઝાગત બ જાવવાના કંઈ બાકી રાખીઈ નહી. શુલમોહર જાતે સમ જી, શીઆણી, તથા નેક દીલની હોવાથી, અને હાતમ પ્રજી તેવાન હોવાથી, એક મેક સાથે બલદીથી હલી મલી ગયાં. એવી રીતના વેહવારમાં, જેમ જોરાવર હાતમને રોસતીના પીઆરથી માહતો હતા, તેવીજ રીતે શુલમોહર પણ તેને પોતાના રોસતદાર ગણવા લાગી. જોરાવર તેથી એર ખુ શી થયો અને પોતાની બાપડી તથા રોસતદાર વચે મીતરા ચારી વચે એવું દેખારતો હતા.

કેટલુંક સુધી એવી રીતે ખુશી ખુસાલીમાં રહેઆ પ છી, હાતમે પોતાને રોશ જવાની જોરાવર પાસે રજા માંગી. જોરાવરે હજુર પોતાના રોસતદારને રહેવાને વીનંતી કીધી.

હાતમ બોલીઓ—ભાઈ જોરાવર, આજ નવ નવ મહીના થયા, હું ખાડ તખ્ત છોડીને, અહીઆં તમારી મે હુરખાનગી કેડલ આનંદ ભોગવું છું; કે ને આનંદના બદ લો મારી આખી છંદગીમાં પણ તમને હું વાલી શકસ ન હી. ના, મારામા તેને ઉપકાર પણ માનવાની શકતી ન થી. ખાટે યોડે મેલવેચાણુ કરી જાણવાની હું તમને આ જેઠું કરું.

જોરાવર—સજીર કમે ભાઈ, હજુર ઉપકાર માનવા નો વખત આવીઓ નથી. છપ્પારે તમે અહીઆંથી રખ સુદ લેશે, તીઆરે તમને ધરતી નિગવાઈ મલશે.

હાતમ—મેહરબાન સાહેબ, આવતી કાલે હું મારા દેશ તરફ હંકારી જવા માણું છું. મારી ઘેર હાલથીમાં શું બનશે તેની મને મોટી ધાસતી લાગે છે. બીજું, હું તમારી સાથે એટલો બધો વખ રહેઝો છું કે તમને કંઈકાં છુટીઆ લીના રહે નહીં. હવે વધારે વખત મારીથી રહેવા એ નહીં.

જોશવર—ભાઈ, એક અધવાડીકં પણ થોભો.—વાર નહીંતા અરધુ અધવાડીકં.—હવે હું વધારે બોલવા દઈશ નહીં.

હાતમ—ભાઈ, હવે ત ન કરો; હું તમારી પાસે માંગી લઉં છું કે એટલી બોહરો ન કરો. તમારો સખુન જેવો મારી ઉપર અચર કરે છે, તેવો કુનીઆમાં બીજા કાંઈના કરતો નથી. તેજ પરમાણે જે તમારી અચરમાં કંઈ પણ નરૂરીઆ હોતો હતા પણ તમારો સખુન માથે મહાડા; પછી માફ પોતાનું કામ ગમે તેવું પણ કાઢીએ નહીં હોય. મારી દરબારના કામ સર અને જવાની કરજ છે; અને તેમાં જે તમે અને અટકાવો, તો દોસતીના હુકમ મને એક માપકાની માફક લાગશે. વધી મારા રહેવાથી, તમને મેહનત અને ખરચ પડશે. મારે પીઆરા ભાઈ, હું તમારી રત લઉં છું.

એ વાત કીતની વખતે, ગુલમોહર હાજર હતી, તેની તરફ જોશવર ફરીને બોલ્યા. આ હા! નેક બાનુ, તમે કેમ મુંઝા ઉભા છો? તમે કંઈ ભાઈ હાતમને સમજાવો.

ગુલમોહર—સાહેબ, મારો વીચાર એ હતો, કે તમારી આનિજથી તમારો ભાઈ વધારે હુમત કરે છે કે નહીં કે ગુપ્તપુ નોપા કરવું તમે એમને સ્થા મારે કહેતા નથી, કે દીવાવર દેશમાં સરખે પુશ્કાલ છે; કે ને વીશે કાલેજ આ પાછને ખબર મળી હતી. એજમ કહે, અને પછી એજમની પાસે બાંહુ કંઈ રહેશે નહીં.

જોશવર—સાબાસ ગુલમોહર, તમારી વાત નેકજ છે.

ગુલમોહર—જે હાતમ ભાઈ એજ કહેતા હોય, કે મારા છોકરાને જેવાને હું આપુર છઉં, તો તે મોટું કારણુ બોલ્યો, પણ તેમ તો કંઈ કહેતા નથી, એજ ને કહે તો એમને ભરાવો. પણ એજ સમ આઈને કહેવા દો, અને પછી આપણે મારીને એમને હાંકી કાઢીશું.

ગુલમોહર—(હાતમ તરફ ફરીને) મેહરબાન શાહ, હજુર હું તમારી પાસે એક અધવાડીકં માંગી લઉં છું, જો મારો પછી દીશવરમાં આવે, તારે નેટકો વખત તે રહે તે ના કરતા એક મહીના વધારે રહેવાની હું છુટ આપીશ. તો જો કે મારા ખાવીદની ઘેર હાલથી મને એક પલ પણ મેન પડતાર નથી. હવે તમે રહેશો?—નહીં!—તમને રહેવું પડશે મારે સોગન ખાઓ, કે ન ખાઓ. હું તમને કહું છું કે સાહેબ તમારીથી જવાશે નહીં. તમે જે મેજબાન તરફે નહીં રહેશો, તો હું તમને ફેરી કરીને રાખીશ. જેથી કરીને તમને ઉપકાર માતવાને જરૂરે તમારા છુટકા રાને વાસતે ખંડણી આપવી પડશે. કેમ હવે શું કહેશો? કેરો યશો કે મેજબાન? ને મારી એકતા ખચીત થવું પડશે.

હાતમ—તારે તો બધી બાનુ, હું તમારો મેજબાન થઈ રહેવાય, કારણ કે જે ફેરી થયો, તો તેથી તમારો ગુનુ હ કીધો એજ માલમ પડશે, કે ને કરવાને જે મને થઈ અડચણ પડશે નહીં, તોપણ તે વીશે સજ કરવાને તમારે દીલ કચવાયા લીના રહેનાર નથી.

ગુલમોહર—કીક, તારે હું તમારો દારોગો નહીં, પણ એક મેહરબાન પત્રમાનીજ થઈશ. આજે મારો ખાવીદ તથા તમે જો નાહુના છોકરા હતા, તારે ફેરી રીતની ખસતી તોફાન તથા મેરાં કાઢીઆં હતાં તે મને કહી સંભાવો.

એવી રીતની તરવાર વાતથી, ગુલમોહર ફેરે પાંખી અને પોતાના ધણીના સાધીને વધારે વાર રહેવાની કરજ અને તેમના નાહુના હતા તે વખતની રમત ગમત વીશે વારતા મલાવો, એક મેકની સાથે હલી તરી એક બકરીના બે બકડીઆં ફેરી રીતે કુદતાં, ગેલ કરતાં, રમતાં દેખાપછે, તેમ તેમના રમતા હતા; તેમની રમત ફેરી નીરદોશ હતી; ખરાબ કામ કેવાં થાયછે, તેની તેમને સમજણ પણ નહીં હતી, અને જે તેજ પરમાણે આજ દીન મુખી આલીઆ હોત તો ધિશવરે બોલવાં તથા હીમત ભરેલાં દીકથી આ મે નીરદોશ છઈએ એવું કહેવાને અમકાતે નહીં, એવી એવી હાતમે પોતાના તથા જોશવરના બાલપણની વારતા કહી સંભાવી, તેટલા વારમા જોશવરે આવીને પુછીકે કે મે ગુલમોહર, હાતમ આપણી સાથે રહેશે કે નહીં?

ગુલમોહર—હા, ખાવીદ, હાતમ રહેશે.

જોશવર—જો મે અચર કીધી, તારે એણે સાફ ના પાડી. ગુલમોહર, મારી વાહલી, તમારી વાહી એવી વધારે સરસ ઉપીગમાં કોઈ દીવરો નહીં આવી હશે.

ગુલમોહર—કોઈ દીવરો પણ નહીં?

જોશવર—એક વખત શીવાએ કહીબી નહીં.

ગુલમોહર—વાર તારે, મે મે વખત તો મારી વાણી કાઢી? એક વખત તો હમણાં, પણ બીજી કીઆરે તે કહેશે! તમે મારી વખાણ કરીને મને ભરી નાંખો, અને ને પરમાણે પાસેનાં જનવર કરમે થાયછે, તે પરમાણે મને કરોછો. એક નેક કામની જે વખાણ નહીં કીધી, તો તેની પછવાડે હજારો બીજાં નેક કામ થતાં અટકેછે. આ મારી ને વખાણ થાયછે, તે જાણે અમારો મુસારો છે. એક મેહરબાન ભરેલા બોલથી, તમે અમારી પાસથી કંઈ બી કામ લઈ શકો, પણ એક કડવા સખુનથી, અને એક તમણ પણ હાશોએ નહીં. વાર સાહેબ, હવે કહો મારી પેહલી સારો વાણી તે કહી, મહને જણાવવું જોઈશે, હું જાણવાને આપુર છું.

જોશવર—તરણ મહીના મુખી, મારાં તરવાર મતન કર્યા પછી, તમે મારે પીઆર કયુલ રાખી, ને વખતે તમે મને જવાબ આપીએ, કે "હું" હું મેજા મુખી તમારી જથથા" તે તમારી વાણી સંઘી સરસ હતી.

ગુલમોહર—સારું તારે, હું મે વખત સંઘી સરસ રીતે બોલી છું. એક વાણીથી, હું મેજા મુખીના શાહજોર પછી મરીએ; અને બીજીથી મોટો વખત મુખી એક રોસ તથા મરીએ.

પ્રકરણ ૨.

શ ક.

ઉપર લખેલી વારતા થયા પછી, નેરાવરના દીલખા ચેતાને કંઈ ખરાબીનું બી વાવીકં હોય, એવું માલમ પડવા લાગીકં. પોતાના બની દોસત પોતાની આજિજીવી ન રે હોયો અને પોતાની જીની વીનતીથી રહ્યો, તેવું કારણ તે વખાસવા પડીઓ. ભોલો માનવી! અધુરા માનવી! અચાન માનવી! એવી રીતના દીલખાના વીચાર, તારા કેટલી વખત ખોટા પડીઓ છે? તે છતાં બંને બાજુ તપાસી આ વીનાં, તારા એવાલી વીચારને, તેં કેટલી વખત ખોરો માનીઓછે? તારપછી તેં કેવાં સાહસ કરમ કર્યા છે? તેનો પસતાવો કેટલો કર્યોછે? તોએ ભોલો માનવા! અધુરા માનવી! અચાન માનવી! મારી ખાતરી છે, કે એવી રીતના એવાલી વીચાર ફનીઆના છેડા સુધી કરતો લયો, તેથી હલધાપ ખાતો નયો, અને પસતાવો પણ કરતો નયો.

લલી શુભમોહર જરે પોતાના જગરના ખાવંદની ખાતર, તેના દોસતદાર અને પોતાના પરાણને પોતાની બનતી કોશસથી ખુશી કરતી હતી; તારે વેલુમી નેરાવર, પોતાની નેક બાનુ અને પોતાના શુભવંતા દીલદારની મેવકાઈ વીધે વખાસતો હતો. જે શુભમોહર હાતમનો હાથ ધરી આલતી, તો તે વીધે તે વખાસતો; જે તે તેની સાથે કંઈ વારતા કરતી, તો તે વીધે તે વખાસતો, જે વાડીમા સાથે કરવા તીકજીઆં, તો તે વીધે તે વખાસતો. જરે તીરદોશી પછુના ભોલો દીલ સાથે તેઓ એક મેકને રચુન આપતાં, તારે તે તેઓની દીલ ફરેથી વીધે વખાસતો. અને એ બધી વખતે, દેખાનતદાર શુભમોહરતો એમન સમજતી હતી, કે હાતમનુ દીલ રીઝવીઆથી, મારા પછીને ખુશી કરેછું, તે મન હાતમ, જે નેકીથી ભરેલો હતો, તે પોતાની ફરજ તરીકે પોતાના દોસતદારની રાણી સાથે રચુનમા ભાગ લેતો હતો, અને નેરાવરના દીલમા કંઈ પણ આંધુ આવેછે, એવો તે સપનામાં પણ વીચાર ન આવીઓ હતો. એવી રીતે એક બાજુ સચાઈ, દેખાનતદારી, નેકી, વફાદારી, પોતાના જરે આહરેમો દેખાતાં હતાં, તારે બીજી બાજુ સેતાન નેરાવરના દીલની મેહુના વેલુમના તપીલાંને ઉશ્કેરી નેરાસ લાવતો હતો. તે પોતાના દીલમા વખાસવા લાગે કે “અહા!” મારો જીવ ઉઠેછે; ઉઠેછે! ઘણી રોસતીમા દીલ મેળવવું અને તોહી મેળવવું બરોબર છે. મારે દીલ ઉઠેછે, પણ તે ખુશીથી નહી. આવી રીતનુ યનમાનીતપણું આહરથી ખુશો દેખાવે દેખાવે, અંતકરણમાથી, અંડકરણમાથી, દીલો બનીથી યનમાનીતપણુમાં છૂટ માલમ પડે અને યનમાનને તેમ કરવાને ઘરે એ હું કશું જ રાણું છું. પણ તેઓને હાથમા હાથ દાખતાં, આંગણમા આંગણો ભેળવતાં, અને જે પરમાણુ આરસીના તકતા સામને આપણે તરેવાર રીતે હસતો ખુખડો કરીએ છઈએ, તે પરમાણુ તેઓને હસતાં, અને પછી નીસાસ નાખતાં, જે હું હાલ જેલું છું, હૈક! તેવું યનમાનીતપણુ મારાં દીલને પસંદ નથી.” એવી રીતના વખાસવામાં કોઈ વખતે પોતાના નાહના છેકરા ચોરામને લઈને તેને આંડા અથારા પરશનો પુછતો, તે નાનું

બચું શું સમજે? તોપણ તે કેટલીક બાબતોમાં એવાતો જ વાખ દેવામા માલાકી દેખાડતો હતો, કે આગલ ચાલતાં ચોરાખ સંપન તથા પોતાના ડાંતને જેમ આપનાર નીવડ્યો, એવું સેહલથી વીમારી રાકાય.

એક વખતે ઉપલી રીતના વીચારમા નેરાવર ગરકાવ થયો હતો; તેવામા શુભમોહરે આવીને તેને કંઈ પુછીકં; પણ તેણીને પાપરો જવાન ન મળીઓ, તેથી હાતમે શુભમોહરને પુછીકં, કે નેરાવર એમ કુંમ કરે. શુભમોહરે હાતમે કંઈ કારણ આપીને ઉંડાવીઓ. નેરાવર પાછો શુભમા આવીઓ અને તરત હાતમને જવાબ દીધો કે “નહી, મારા ભાઈ, મને કંઈ નથી. મારાં બચાંને નિંદન, તેવીજ વરસની વાતપર હું પણ એના જવાબ હતો, એવા વીચારમા પડીઓ હતો. મને મારો તે વખતનો મખમલનો ડગલો અને મેઆનમા બાંધી રાખેલી બરછી ઈઆદ આવી હતી. ભાઈ, જે પરમાણુ હું મારા છેકરાને ચાહું છું, તે પરમાણુ તમે તમારા છેકરાને ચાહો છો કે નહીં!

હાતમ—સાહેબ, હું જરે ઘેર હોઈ છું, તારે તેમ જા રી રખત, ગ્રખત, મોજ મગાછે. ઘડીમાં તે મારો બની દોસત થાયછે, ઘડીમા કટડો દુશમન; ઘડીમા મારો વખાણ કરનાર, ઘડીમા મારો સીંધાઈ, મારો વજર, મારો જે જીંદગી મે બનેછે તેનાથી ગમે તેવો લાંબો દાહડો દુકો ધઈ જાયછે અને તેના બાલપણની મોલકણી ચક્રવારથી, મારા દીલમાં વસતા ખરાબ વીચારો શુભ ધઈ જાયછે.

નેરાવર—તેમ પરમાણુ આમે નાહના ચેક મારી સંધે ચાએછે મેહરબાન સાહેબ, એમ બાપ દીકરા આગલ માલીએછે, તમે આસતે રહીને આવો. શુભમોહર, મારી વાહલી, તમે મારાપર જે પરીત રાખોછો, તે મારા ભાઈની પરાણગતમા દેખાડો, જે કંઈ આપણા શુભસતાન દેશમાં મોયું હોય, તે હાતમને વાસતે સંસતું થવા દેઓ. તમારી પછી, અને આમે નાહના સેક પછી, હાતમને હું ચાહું છું; એતો બાણીતું છે.

ઉપલી વાત થયા પછી, શુભમોહર અને હાતમ બંને વાડીમા કરવા લાગીઓ અને નેરાવર પોતાના નાહના છેકરા સાથે આગલ વધીઓ નેરાવર પોતાની અનમાં વીચાર કરવા લાગીઓ, “અહા! હું તમને કેવી રીતે જાલમાં પકડવા માણું છું; તેના તમને કંઈ વીચાર પણ ન હશે.” તેઓને પાછો ફરીને વાડીમા જતાં જિયાં અને પોતાના અનમાં પાછો વખાસવા લાગે—“અરે! પેલી તેની સાથે કેવી રીતે માણે! પેણે તેને કેવી બગલમાં હાથ લઈ, જાણે પોતાની પછીઆણી હોય તેમ, માણે! એટલા વારમાતો પસારથી થયાં!” પછી પોતાના છેકરા તરફ ફરીને “જા, બચા જા, રમવાને જા; તારી મા રમેછે અને હું પણ રચું છું; પણ એવી શરમ ભરેલી રીતે, કે જેનુ ક્લ મને બદના મી સાથે ઘોરમાં દફનાવશે થીકાર અને ફીટકારથી મારો શેક પલાયો. જા, છેકરા જા, રમવાને જા. વાટ, એવોશો તા થતોથશે, કે બીજા ઘણાની બાપડીઓએ તેઓને કમી આપે; અને કેટલાંક માણુઓ હાલકે કે નેઓ પોતાની બાપડી બગલમાં લઈ ફરેછે અને નરાબી ચક્ર લાવતા નથી કે તેઓના પરાસી તેઓના કેવી રીતે લાભ લેછે.”

પ્રકરણ ૩.

હાસતીના પીઆલામાં ઝેરની મેળવણી.

જે ધણીને કમરો ધાયછે, તેને સરવ પીણું પીણું દેખા પડે. તેમ પરમાણી જિરાવર ચકના દરદથી હેરાન થઈને, પોતાની નેક ઝોરતના દરએક કાંમમાં બેવકાઈ અને દીલ ફેરેખી જોતો હોતો; તેની નજર ઉપરો દરદથી એટલીતા ઝાંખ આરી ગઈ, કે પેલેલાં જે માંક ભરેણું જોતો હોતો, તે હાલ ખરેખર બનીઈછે, હેણું પ્રાપ્તવા લાગે. આરે તેણે પોતાના અમીર, નામે જાનબખશને, તેડાવી મંગાવીઆ. જાનબખસ, પોતાની દેખાતદારી તથા ઇમાનદારીને વાસ્તે જાણીતો હોતો. તેની નેક સલાહથી બાદશાહ રાજદરબારી બાબદોમાં ફતેહ પાંખતો હોતો; વાસ્તે તેના ઉપર જિરાવર પકો ભરેસો રાખતો હોતો અને સરવે અમીરોમાં જાનબખશને પેલેલો ગણતો હોતો. એવા પોતાના વીશવાસુ સલાહ આપનારને બોલાવીને, જિરાવરે પોતાની ધણીઆનીની બેવકાઈની વારતા કાહડી, તેણે જાણાવીઈ, કે હાતમ જે રહેઆ હોતો તે શુભમોહરને ગુપ્તી રાખવાને શુભમોહર અને હાતમ અને મઘી ગયાં હતાં, અને તેઓની માલથી તેની આખર તારાહ થયો, એટલુંજ નહીં, પણ નાહના ચોરાખને કપાલે જાનજની દીલી ચોહરો. એવી રીતની વારતાથી જાનબખશ બાદશાહની સામે થયો, અને શુભમોહર ખરેખર નેક અને વફાદાર ઝોરત હતી, એવું જાણાવીઈ, જેથી બાદશાહને ક્રોધ ચડીઆ અને તે બાલીઆ કે "હું બાણ છું, જાનબખશ, કે વું પરમાણીક નથી, વું હીમકારો છું, તેથી તારી ગરબને સાડ વું સાચી રીતે માલેછે. જે તેમ ન હોય, તો મેં જે તારી ઉપર વીશવાસ બાધીઆ છે, તે વીશવાસને વું જાણી નિઈને બેપરવાઈથી રોડેછે, અને તેમ પણ ન હોય, તો વું બડો બેવકૂફ હોવાં નિઈએ, કે જેથી થરમાં વું એક બાણ રખાતી નિઈએ, તોય જાણે તે મશકરી હોય, એમ સમજેછે.

જાનબખશ—મેરુખાન બાદશાહ, હું બેપરવા, બીલકણ, તથા બેવકૂફ હોઈ—તેમજ દુનીઆના હજારો કામો આ દરએક પ્રાણિક કોઈ વખતે બેપરવા, બીલકણ, તથા બેવકૂફ માલમ પડીઆ વીના રહેતો નથી. તમારો કારભાર ચલાવવામાં, જે સાહેબ, હું જાણી નિઈને બેપરવા થયો હોઈ, તો તે મારી બેવકૂફથી હશે, જે જાણી નિઈને હું બેવકૂફ બનીઆ હોઈ, તો તેથી થું ફલ નીપલશે, તેની બેપરવાઈથી હશે, જે કોઈ કામ જાનવતી વખતે મને ચક ગયો, કે તે જાનવવાખી સાડ ફલ નહીં નીપલશે, અને તે જ નાવ પુરેયોએ પણ દેખાઈ હશે, એ તેવાં પરમાણીક કાલેસોમાં પણ એવી ખોડો વારે પડીએ માલમ પડીએ અને તેની દરરુબર કવવામાં આવેછે. પણ બોદાવક, હું તમારી પામ અમજ જાણરી માગી બેડેણું, કે મારો હુનાહ થું છે, તે ખુલથી રીતે જાહેર કરે અને પછી તે હું ના પાડું તો તે મારો હુનાહ ન હોવાં નિઈએ.

જિરાવર—થું, તારે જાનબખશ, તે જિયું નથી, વીમારયું નથી, કે સાંભળીું નથી, કે મારો બાપડી શુભમો

હરે પોતાનું દીલ બીજાને બખશીઈછે! જે એ વાત ખરીછે એમ વું કબુલ કરતો હોય, તો તેણીને જે બદનામી થશે તે મોડી.

જાનબખસ—મારી હજુરમા, મારી શાહજાદી શેઠાણીને આવી રીતે કોઈપણ જે બદનામ કરે, તો તેના બદરો હું તરતજલેવા વીના ચુકું નહીં. તમે આવી રીતની વેર વાંચખી વાણી કોઈ દીવસે પણ કાહડી ન હશે; એવું મોલવું તમને કદી પણ થશે નહીં. તે જિરખાન સાહેબ, એવા દરદી વીચારને દૂર કરો, અને તે એકદમ; નહીતો ખરાખી ના પાસવાર થશે.

જિરાવર—ખરાખીતો ધાય, પણ હું કહણું તે ખરૂં.

જાનબખસ—નહી, નહી, સાહેબ, નહી.

જિરાવર—હા, ખરૂં છે. વું જુકોછે, વું જુકોછે! હું કહણું, જાનબખસ, કે વું જુકું બોલેમ, હું તને ધીકારૂં. વું મલખનીઆછે, જેથી ખરૂં અને ખોડું બેઠે જે તાં છતાં અપાડા કરેછે.

જારે જાનબખસે જિયું કે બાદશાહની સાંમે થવું શકેછે; તેથી જાણે અંગારમા તેલ નાંખીઆ બરોબર છે; તારે તે નરમ પડીએ. તેની પકી ખાતરી હતો કે તેની શેઠાણી નીરદોશ હતી; પણ બાદશાહ જિરાવરે જે તેણીની બરોબર કીધો તે જુકો મોહરે સાંભળી એટલુંજ નહીં, પણ જિરાવરે તેને કબુલ કરવાની ફરજ પાડી કે, તે જે બોલીઆ હતો, તે સંખું ખરૂં હતું. તારપછી જિરાવરે જાનબખસને ફરમાવીઈ કે હાતમની દાંટની જામખા ઝેર બેળીને તેને આપવું. જાનબખસે તેમ કરવાને કબુલાત આપી અને બાદશાહને હસતો ચોરો રાખી પોતાના મેહુખાનની સાથે મોલમ જાનજમા સાંમેજ રહેવાની સલાહ આપી; જિરાવરે તે સલાહ કબુલ રાખી અને જાનબખસને વખત આપીઆ કે જે હાતમને જાન લેવાની યુક્તીમા, જે તે ફતેહ પામેતો, તેને અરખું રાખ્યાટ આપવું, પણ જે તેણે તેમ ન કીધું તો તેને જાન લેવો. એવી વાતચીત થયા બાદ, જિરાવર ચાલે તો થયો અને જાનબખસ મનમાં બોલવા લાગે કે "અરે! કમખખત તો!—પણ તેતો એક બાણ રહી; હાલ હું ફેલવી હાલતમાં આવી પડીઆછું તેના વીચાર કરવાં નિઈએ. નેક હાતમને ઝેર મારે આપવું નિઈએ; અને તેમ કરવાવું કાલજ એન કે મારો પછી અને ફરમાવેછે, કે જે પછી મોતે પોતાની સાથે બલવામાં પડીને, બીજઆ જે તેના હાથ તપે હોય, તેઓને પણ તેમ કરવાને ફરમાવેછે. આ કરમ જે હું કરૂં તેને અરખું રાખ્યાટ મલશે. જે અને એવાં રાખ્યા મલે કે હજારોએ, નેક રાજાઓના જાન લીધા પછી, ફતેહમંદી ભોગવેછે, તોપણ હું તેવું કાંમ કરનાર નથી. પણ જારે તેવો દાખલો તવારીખમાં એકે માલમ પડતો નથી, તો બદખસલતના તાણખનેની એવું ફરવું થશે નહીં. આ રે રાજાની દરખાત તજવી પડશે; તજવી કે નહીં તજવી; મારી કે મજબબીતો નમરીકન રેખાયેછે. હવે ઈશવર તારે આસરો નિઈએ ?"

પ્રકરણ ૪ થું.

નાહસવાની પ્રજન.

જનબખશને પોતાના બાદશાહે ને કામ સોંપી દે
તું, તેથી અતીશે મેચેની ઉત્પન્ન થઈ, તેને મુજ પડે નહીં કે
હવે થું કરવું. તેણે તરતજ હાતમને ચોધી કાઢીઆ; હા
તમ તેના મેહુરો નિર્દોષ અજબઅથ થયા. તેને ખાલમ પડી
ઉં, કે નિરાવરની દરબારમાં કંઈ પણ ખરાબી બનીછે, પણ
તે તેનાથી હશે એવો તેના મનમાં વીચાર પણ ન આવીઆ.
હાતમ થોડોજ થયેજ નિરાવરને મળીઆ હતા, પણ તેણે
પોતાની આંખ ફેરવી, મોહું મહાડાવી, તેની દરકાર ન કી
ધી હતી. વલી હમણા તેના વીચવાયુ ઉત્સાવ દલગીર ર
ખાતા હતા, એવું કારણ થું હશે, તે તેને ખાલમ પડીડ
નહી. જનબખશ પેહલાં હાતમની સાથે વાત કરતાં આ
નાકાની દેખાડાવી. હાતમે તેની આજ્ઞા કરીને પુછીડ,
કે આલો ફેરફાર એટલો જલદી આમે દરબારમાં કેમ બની
ઓ હશે.

જનબખશ—સાહેબ, મારીથી જવાબ દેવાશે નહીં.
હાતમ—જનબખશ, તારી આવી આનાકાનીથી મ
ને એવું લાગેછે કે કંઈ મારે લીધે આવો બનાવ હું ને
ઉં છું. એમને ને હાય, તે મેહુરબાની કરીને કેહું કે મે
કેવી રીતનો શુનાહ કીધેછે. અથવા મારી ઉપર કેવી રી
તની આકૃત આવી ગુનરનાર છે અને તે કીઆરે. અ
ને તે આકૃતથી કેમ દુર થવાએ અથવા તે કેમ સહન ક
રવી, તેની સહલા હું તારી પાસે માગું છું.

જનબખશ—સાહેબ, જરે તમે મારી ઉપર એવો
વીચવાસ રાખોછો, તો હું નજાઉં કે, તમારું મુન કર
વાને, નિરાવરે અને હાકમ કીધેછે; વાસતે મારી સલાહ ત
મે ને કબુલ રાખો, તો તે પરમાણે માલવાને એક પલ પ
ણ શુભાવલી ન જોઈએ; નહીતો કે આપણ બંનેનું મો
હત એકજ ઘડીમા આવશે.

હાતમ—પણ એમ કરવાનું કારણ થું ?
જનબખશ—નિરાવર એમ વીચારે—નહી, તેણે
જાણે ખરેખર નિયું હાય તેમ માનેછે—કે તમે રાણી શુલ
મેહુરને મીગીડોછો.

હાતમ—ઓ ! માઝે લોહી હમણાનું હમણા બંધાઈ
જાએ, માઝ સતીઆનાશ વશે, મારી ઉપર પીકાર અને ફી
ટકાર પડે, મારી રેસે રેસ, ગામે ગામ, ઘેરે ઘેર, ફરતી થા
એ; મારી ઉપર દુનીઆની ઘક પડે, ને એવું કામ મે
કરવાને વીચારીડબી હોખતા !

જનબખશ—ગમે તેટલા તમે સોગત ખાઓ, તો
એ તેનો વીચાર કરવાને નથી. ઉપાય થું કરવો, તે વી
શે તરત વીચાર કરવો જોઈએ. ને તમે મારા પરગણીક
પણાપર ભરેસો રાખતા હોવ, તો આજના આજ રાતો
રાત અહીઆની નાહસવાનો દેસવર કા. તમારા નોકરો
ને, બમે, તરણ તરણ, કરી જુદે જુદે દરવાજાથી હાંડાંપર
રવાના કરું છું; હું પોતે તમારી માંકરોમાં રેહવાને બધા
ઉં છું. વખાસવાનું કંઈ કારણ નથી; હું મારા મા બાપ
ના સમ ખાઈ કહું છું; કે હું ને મોલોઆઈ તે ખરૂં, પ

છું તેની નિ સામેતી લેવાને તમે ચોખીઆ, તો માઝ અને
તમારું મોત નજીક આવીડં એમજ સમજવું.

હાતમ—જનબખશ તું કેહો, તે હું માનું છું. ને
શવરને મેહુરો તેના દીલની શુવાહી આપેછે. તારો હા
થ અને આપ, તું મારો ભોમીઆ થા, અને તારી નગા
મારી પાસેજ કરશ. મારાં વાહાંણ હજુર તઈઆરનંછે.
આવો લેહમ એક નેક ઓરતને વાસતેછે. તેના જ્વવી
બીજ ઓરત થોડીજ હશે અને તેનું કારણ સર નિરાવર
ના દીલમાં કીનાનું જોર ભારે હશે; અને જમ તે નિરાવ
ર છે, તેમ તેના કીનો પણ નિરાવર હોવો જોઈએ; વલી તે
જરે એમ સમજેછે કે તેની છાંદગીના રાસતદાર, કે ને
ની ઉપર તેનો અતીશે પીઆર હતા, તેણે તેની બાપડી
ની હારમત લીધીછે, તો તેના વેરનો પારજ નહીં હોવો
જોઈએ. અને ધાસતી લાગેછે; જમ અને તેમ અહીઆંથી
જલદી નીકલી જઈએ. મોઢા કરેને પેલી નેક રાણીને મુ
ખ મટે ! માલ, જનબખશ, ને અહીઆંથી અને સહી
સલામત મારે રેસ પેંહચાડે તો હું તને મારા બાપ તરી
કે ગણીશ.

જનબખશ—દરવાજામાં પસાર થવાને મારી પર
વાનમો બથ છે, માટે સાહેબ, જમ અને તેમ જલદી ની
કલી પડે. વાર લગાડો ના.

ઓરતોની મીનલસ.

બાશાણ ૧૮ થું.

જનવરોના કુધ વીશે.

જરે માએ પોતાના બચાને પોતે થવાડી નહીં શકે,
જરે ભાડુતી થવાડનારી મલી શકે નહીં, ઈયા ગરીબાઈના
સમબધી રાખવાને બની શકે નહીં, તારે જનવરોના કુધ
ઉપર બચાને ઉધારવાની નજર પડેછે. અને જોકે જનવરો
નું કુધ માએના કુધની બરાબર કદી પણ નહીં આવી શકે,
તોપણ તરેહવાર જલવની કરીને માએના કુધ નિવું બનાવ
વામાં આવેછે. એ બાબદ ઘણી અગતનીછે અને એ ઉપ
ર તમારું ધેઆન પોહોમાડવા માંડું છું. અને પેહલાં કી
યા જનવરનું કુધ પસંદ કરવું અને માએના અને જન
વરોના કુધમાં થું ફરકછે તે વીગે સમજવા માંડું છું.

૧. માએના કુધને બદલે માએવું, ઘંધરીનું અને
બકરીનું કુધ કામમાં લાગેછે.

૨. કુધમાં પાંછો, સાકર, મલાઈ, દહી, નીમક
અને બીજા ખાર આપેછે.

૩. માએવું કુધ બીજા જનવરોના કુધથી ઘણો
ફરક રાખેછે.

કોઈમાં પાંછી અને સાકરનો ભાગ વધારે હોયછે તો
મલાઈ અથવા દહીના ભાગ ઓછો હોયછે; કોઈમાં મલાઈ
વધારે તો સાકર ઓછો હોયછે, અને એટલા માટે માએના

દુધની માફક લાવવાને માટે જનવરોના દુધમાં મેલવ ની કરવી પડેછે. ફક્ત જનવરોનું દુધ અપાઈ શકાયે નહી.

માએના દુધમાં મલાઈ અને સાકરનો ભાગ વધારે છે, પણ દહીનો ભાગ ઘણો થોડોછે. તે જ જનવરોના દુધ માં દહીનો ભાગ વધારેછે, અને જૂલાઈ અને સાકરનો ભાગ થોડોછે.

માએના દુધમાહેથી દહીનો ભાગ છુટો પડતાં એ દા હાડા લાગેછે; પણ ગાએ અને બીજા જનવરોના દુધ મા હેથી તરતજ દહી જુડું પડેછે.

માએનું દુધ જલદીથી ખાટું થતું નથી, પણ ગાએનું દુધ જલદીથી ખાટું થઈ જાયછે.

માએના દુધ માહેથી બચાની હોનરીમાં જલદીથી દહી છટું પડી જતું નથી તથા ગાંગરા બધાતા નથી. ગાએના દુધ માહેથી બચાની હોનરીમા જલદીથી દહી છટું પડીને ગાંગરા બનેછે, અને જે જલદીથી પાણું વાગીત નહી થયું તે બચું હેરાન થાયછે. ધધેડીના દુધ માહેથી દહી એટલું જલદીથી છટું પડતું નથી અને જે પડેછેતો કડણ ગાંગરા નથી વલતા.

ઠ. માએના દુધને ઘણું જ મલતું દુધ બકરીનું આ વેછે; અને એ દુધ પાયામાં ઘણી સમયક અને ક્રાચ દોછ.

બકરીના દુધમાં જરા વધારે સાકર અને નીમકનો ભાગ આવેછે.

બકરી સસતી મચેછે તેથી ગરીબ લોકોથી સેટુલથી વપડાઈ મકાયેછે.

વધી બચું તેના યાન માહેથી ધાવી શકેછે કાંપેકે બક રી જાતે ગરીબછે અને જરા સેટુલ મેટુનતથી બકરી અને બચાં વધે જલદીથી પેપાર વધેછે. બીજે કામેદા એકે દુધ જારે જેધે તારે તાણું મચેછે.

વધી બકરી તાહાડ, તડકું, વરસાદ સમયનું વગર પી ડાએ ખાતી શકેછે, તેથી તેનાં દુધમાં જલદીથી ફરક પડ તે નથી.

સડથી સાડું બકરીનું દુધ વેઆપાબાદ એ મહીના પ ળીનુંછે

બકરીને પેડા તથા પાતરાં ઉપર મરાવતું નથી દુધ વધારે કુવતમદ મલશે અને બચાને વધારે શુણ્ગાડું થશે.

બકરીને સારા તમેલામા અને સારા ખોરાક ઉ પર રાખી રોપેના પુષકલ સાડું દુધ આપી શકશે.

આપણુ લોકોમાં બકરીના દુધ વીશિ ઘણે ખોટો વી ચારછે. તેમાં એજ બીરેછે કે દુધ બચાને ગરમ પડશે પ છ જે બકરીને સારી રીતે રાખી હોપતો દુધ કદી પણ અ વશજ કરે નહી.

પ. ધધડીનું દુધ માએના દુધથી જરા ફરક રાખે છે, ને દુધ વગી મોંચું પડેછે તેથી સેટુલથી વપડાઈ દા કાનું નથી.

ધધેડીના દુધમાં પાંછી, સાકર, અને નીમક અથવા રાનેખા ભાગ વધારે આવેછે, અને દહી અને મલાઈના

ભાગ થોડોછે તેથી બચાને જેટલું કુવત મચતું જેધે તેટ લું મલી શકતું નથી. બચું એખડું ધધેડીના દુધ ઉપર ઉપરી શકે નહી. જે ધધેડીના દુધ સાથે થોડી મલાઈ ભેરી હોપે (સેકેડે હડી ભાગ) તે માએના દુધ જેવું જ થાયછે અને તે સુખેથી વપડાઈ શકાયે.

ધધેડીનું દુધ વળી મોંચું પડેછે તેથી સમવા લોકોથી સેટુલથી વપડાઈ શકાતું નથી.

આપણે બારણે ધધેડીઆ લાવીને દુધ વેચી જાયછે, પણ જુલો, તે સુરદાલ અને લુખથી અરધ યુવાં ધધેડાં, કે વારે ઘડીએ રસતામાં પંડેડા કમરાનો ખોરાક પણ ખાવાને સુકતાં નથી. એવાં ધધેડાં માહેથી દુધ કાંઈથી સાડું મલે. જેનેથી બની શકે તેણે તમેલામાં સારી માવનતથી એક ધ ધેડીને રાખવી અને તેનું દુધ વાપડવું.

દ. ગાએનું દુધ માએના દુધને થોડુઘણું મલતું આવેછે, પણ દુધ સાડું મલવાને મુશકેલ પડેછે.

ગાએના દુધમાં પાંછી અને સાકરનો ભાગ એહોછે, માટે ગાએના દુધમાં જે પાંછી અને સાકર થોડી નાખીતો માએના દુધ જેવું થાયછે.

ગાએનું દુધ સાડું આવતું નથી—ઘણું કરીને દુધવાલા અંદર પાણી નાખીને લાવેછે. કોઈ વખત અર ધું અરધ પાણી નામેછે. એવાં દુધમાં વધી ઘરમાં આવે આ પછી નરમ કરવાને ખાતર પાણી નામેછે તેથી ઉશકું વધારે નરમ થઈ જાયછે, એવા દુધ માહેથી બચાંને પુરતો ખો રાક મલશે મુશકેલછે. જે ગાએ બારણે લાવીને દુધ દા હી આવેતો તે વાપડવામાં સાડુંછે. ગાએને ઘાસ ઉપર મરાવીયાથી દુધ વધારે સાડું મલી આવેછે.

ગાએને પેડા ઉપર રાખીયાથી દુધ સાડું બનતું ન થી તે ખરાસ મારી આવેછે ગાએને કોબીજ, સલમ મ તથા પટેરાના છોલતાં ખવરાવવાં નહી જેધે; તેથી પ છ દુધ ખરાસ થાયછે.

ગાયે રાખવાની નગાં ઘણીજ સાક રાખવાની જરૂર છે. જે કમરામાં રહેવા દીધીતો તે નળડી થાયછે. તે ના યાન ગરમ થઈ આવેછે, ડુધનો વાસ ખરાબ મારેછે અને કમતી પણ થઈ જાયછે.

આવતા ભાસાણમાં જનવરોનું દુધ કેવી હાલતમાં પાડું તે વીશિ કહી સંભતાવશ.

પુતર.

એક અસલી બરાહમને દીધેળી સીખામણ.

“કુદરતના સાહેબના જીવજંત પરાણીઓથી માણ્ય જાતે દાહાપણ સીખવું; અને તેઓથી મહેળો ઊપદેશ પેતાના લાભને માટે કાંઈમાં લાવવો.

“જા, મારા બેટા, તું જંગલમાં—જંગલો જી વાન સટારક પક્ષાને તપાસીને જો, અને તારા દીકરાં તેના કામને ઊતાર; તે પેતાના છુદા બાપને પેતાની

પાંખ ઊપર ઊંચકી લેઈ જાય છે, તેને સલામત જમા, ઊપર રાખે છે અને તેને ખોરાક ધુરો પાડે છે.

“આરખસંધાનના મસાલેદાર ખેતરો માટેથી નીકળતા મધુર વાસ કરતાં એક ખયાંના મા ખાપ તરફ આદરમાનમાં વધારે મીકાસ છે.

“તેટલા માટે તું તારા ખાપ તરફ વશદાર થા, કાંચેકે તેણે તુંને જીવતદાન બખશીયું છે; અને તારી મા તરફ પણ, કાંચેકે તેણીએ તારું રક્ષણ દીધું છે.

“તેના મોઝા માટેથી નીકળતા વચનો સાંભલ, કાંચેકે તે તારા લક્ષાને માટે જ ખાલે છે; તેની સીખામણ ને કાન દઈને સાંભલ, કાંચેકે તે ખરા ચેચારથી આપ વામાં આવે છે.

“તારા લક્ષાને માટે તેણે તારી ઊપર નેવેખા ની રાખી છે, તારા યુખચેનને માટે તેણે રહેનત ખેંચી છે; તેટલા માટે તેની ઝઘડીને માન આપ, અને તેના પાકી ગયળા ખાલને અપમાન આપતો ના.

“તારી લાચાર ખચગી અને તારી જીવાનીની હુંદરાઈ વીસરી જતો ના, અને તારા છુદાં મા ખાપ ની ખોડને ચલાવી લેજે, અને લંદગીને પાછલે ઘણું ટેવોને આસરે આપજે.

“કે જેથી કરીને તેઓના જઈથીથી સરેદ થઈ ગયલાં માંચાં, સલાહ અને ચેનમાં ઘેરમાં યુકાયે; અને તારાં પોતાના ખયાં, તારા દાખલાને માન આપે, અને તારી પાકીજગીને ખલેલો તારા ખયાંના ચેચારમાં વળી રેહેશે.”

ચાહેનું એક કપ.

સાવકશા—પેચારી શીરીન, જરા મને આખા દાહા ડાની થાક લાગી છે; મેરખાની કરીને એક કપ ચાહેનું બનાવીને જલદીયા લઈ આવેલો.

શીરીન—વારૂછ. (એક કહીને થોડાવારમાં ચાહેનું એક કપ બનાવીને લઈ આવી.)

સા—(ચાહે જરા પીછીને) શીરીન, કાઈ મને સમજ પડતી નથી, કે દર રોજ માટે કાંઈ તરેહવાર રીતની બને છે તેનું કારણ શું છે? કોઈ દીવસે ચાહેમાં સારો સવાદ આવે છે અને કોઈ દીવસે ચાહેને તદન જિવાજ ગમતી નથી. કાંઈ પણ ચાહે બનાવવામાં ખામી હોય.

શી—પેચારા સાવકશા, ચાહેનો હું મારે હાથે દર રોજ બનાવું છું, અને ત્યુને કોઈ દીવસે સંપદ પડતી નથી તેથી અરખસ દલગીર છું, પણ મારો કાંઈ પણ વાંક હોયતો

બતલાવે, જો દર રોજ ચાહે બનાવું છું તેમ આજે પણ બનાવી છે.

સા—તમે કહેા છે તે ખરું, પણ કાંઈ પણ ખાંખી હશે તેથી જ માટે દરરોજ બરાબર સારી બનતી નથી. વારૂ ચાલો, બોલો જિંદગી, કીઈ પાંખી ઉકાલવાને માટે લીધું હતું?

શી—હુંએમાં વેહારનું જ પાંખી વાપડવામાં આવે છે, અને વેહારના હાથે મોખું પાણી બીજું કીઈ મઝે

સા—હા, હવે તમારી જીલ માલમ પડી, વેહારનું પાણી મીડું ખરું, પણ તે કાંઈ મોખું અને તાજુ નહીં કે હવાએ, તે તલાવનું પાંખી છે અને મમે તે હોયે પણ તે વાસી કેહેવાએ, કુવાના મીડા જહુરાના પાંખી જેવા તાજાં અને મોખાં બીજાં કોઈ નથી, અને ને પાંખી સાચું નહીં હોયે તારે માટે સારી બનવી મુશકેલ છે, હવેથી મારે વાસ તે કુવાનું મીડું પાંખી મંગાવજે, પણ વલી તપાસજે કે જે દાહાડાનું વાસી પાંખી નહીં વાપડે

શી—તમે કહેા છે તે મારા ધેયાનગા ઉતરીયું, હવે થી તાજુ અને મોખું પાંખી લેયું.

સા—વારૂ જિંદગી, જરા કીટલી લાવો. શી—કીટલીનો દરરોજ સાફ થાયે છે અને દર મહીને કલઈ કરાવું છું; લેખાની, હું લેઈ આવું છું તે તપાસી જીવોની, (કીટલી લેઈને આવી.)

સા—કીટલી બાદરથીતો સારી દેખામની રાખી છે, પણ જીવો તેનું ઠાંકણું, તે જરા ટીકું છે; કીટલીનું ઠાંકણું બરાબર બદલસત જિંદગી. વલી જીવો અંદર જરા કચરા ની છારી બંધાયે છે; એવી કીટલીમાં પાંખી ઉકલે તે સવાદ કેમ આવે. તમે દર રોજ અંદરથી પણ સાફ કરો છો તે ખરી વાત છે. પણ તમે એક જીલ કરો છો તેથી અંદર છારી બંધાયે છે. તમે કીટલીને ધોઈને મુકો છો, પણ બરાબર તપાસ કરસો તો માલમ પડશે કે અંદર થોડું પાંખી રહી જાયે છે. એ પાણી જરા પણ રહેયું નહીં જિંદગી, તેને જરા બર મુકવી નાખવી જિંદગી, અને જરે ફરીથી વાપડવામાં આવે તારે પાંખીથી મોઈ નાખવી અને પછી મોખું પાણી ભરીને ઉકાલવા મુકવું; ને એક શીપ મુકી રાખી રોપેલો કચરો પોતે મુશી લેશે અને કીટલીની અંદરની બાજુને ખરાબ થવા નહીં દેશે.

શી—કીકે. હું એક દરીયેકીનારેથી ગ્રીપ પણ મંગાવી મુકું અને કીટલી મુકી રાખવાની તત્તલીન કરશો

સા—વારૂ, તમે પાણી ઉકેલવાવાર લગી અને કેમ ઉકાલો છો?

શી—હવે પાંખી ઉકાલવામાં શું છે. સારી પહે એ તરણ કરશો આવે છે એટલે પાંખી ઉતારીને તીપાટમાં રેડીયે છે, ને તીપાટ લાવવાને વખત લાગે છે તો પાણીને ઉકાલવા દઈએ, નહીં તો કે ઉતારી રાખીયે, અને તીપાટ આવે છે તારે જરા ફરીથી કરશે આવવા દઈયે

સા—જીવો, તમે એ કાંમને ચેહેલું ગણો છો, પણ તેમાં તમે જીલ કરો છો; પાંખીને જલદીથી મેંડે દી આવે ઉકાલવું અને પાણી ઉકાલ્યું એટલે તરત તીપાટમાં રેડવું; પાંખીને ઉકાલીયા નહીં કરવું અથવા ઉતારી પાટીને ફરીથી ઉકાલવું નહીં, તેથી ચાહેને સવાદ મલતો જ નથી. જિંદગી તમે કેઈ તીપાટ વાપડો છો?

શી૦—આપણી રૂપાની તીપાટ છે તે વાપડતી નથી. તે કમરમાં ઉંચી રાખી છે. હાલ તો કોરીની તીપાટ વાપડું છું.

સા૦—જેવી માહે રૂપાની તીપાટમાં સવાદદાર થાય છે તેવી કોરીની તીપાટમાં નથી થતી. જે રૂપાની તીપાટ વાપડવા નહીં ગમતી હોયે તે સીનાઈ તીપાટ આપણી પાસે છે તે વાપડે, એમાં પણ માહે કીક બનશે. કોરી ખોરીની તીપાટમાં પાંચી જલદીથી થંડુ પડી જાય છે. રૂપાની જલદતી તીપાટમાં પાંચી જલદીથી થંડુ પડતું નથી, તેથી માહેના સવાદ તેમાં વધારે સારો રહે છે. વધી એમ કેરું છે કે બેઠાના આકારની તીપાટના કમરમાં જોલ તીપાટમાં વધારે સારી માટે બને છે. વાડ, તમે વાપડો છો તે તીપાટ લેઈ આવો.

શી૦—વરી અંદર નેવાનું શું છે. તે તો હુનેશાં સાફ કુલ જેવી રાખવામાં આવે છે. (તીપાટ લઈ આવે છે)

સા૦—તમારી તીપાટ સાફ તો માલખપડે છે, પણ જુવો અંદરથી તે હુજુર શુધી બીની રાખેલી છે; તે પરમાણુ રાખવી નહીં જાય. જેવાં માહેના પાતરાં કાહાડી નાખીયાં એટલે તીપાટમાં ગરમ ઉકલતું પાંચી નાખવું, તે કાહાડી નાખીને સાફ મુકાં કપડાના કદમાં નુછી નાખવી અને લોકલું ઉઘાડું રેહવા દેવું, જેથી પાંચી મુકાઈ જાય અને અંદરથી વાસ મારે નહીં. વાડ તમે માહે બનાવતી વખતે તીપાટને ધોવા છો કે ?

શી૦—હા, થઈ પાંચીએ જરા ઘોઈ કાહાડું છું કે કાંઈ પણ કમરો રહે નહીં.

સા૦—નહીં એમ ના કરો, ઉકલતાં પાંચીએ તીપાટ અરથી ભરી નાખો, પછી પાંચી ધોરી નાખી, નીધારીને તીપાટ ગરમ ગરમ રહે તેટલાં માહે બનાવો, તમે તપાસી જુવો, તેથી કેવી સુંદર માહે બનશે.

શી૦ કીક છે, હવેથી એ પરમાણુ માલવાને હું મુકાય નહીં.

સા૦—વાડ, હમણા તમે માહે કેઈ વાપડો છો, જોઈ.

શી૦—(માહે લાવે છે) આપણી આગલી માહે અંધી ગઈ તેથી કુકાનદાર પાસેથી મંગાઈ એટલામાં બારણેથી વાણીઆ પાસેથી ચેયાતી લીધી છે.

સા૦—હા હવે મને બરાબર સમજ પડે છે કે હમણા માહે એવી આગલના કરતાં બરાબર કેમ બને છે. જુવો, આ ગલાસમાં જરા થંડું પાંચી નાખો અને તેમાં એ માહે નાખો.

શી૦—પાંચીને રંગ બદલાય છે—તે બહુ નેવું થતું જાય છે.

સા૦—જુવો, એ માહે ધણી બરાબર છે. ખરી લીલી માહેના જેવો રંગ આવવાને માટે હુઆ વેપારીએ બરાબર માહેને મોરખુના પાંચીમાં અથવા એવી જ બીજા વસ્તુમાં મોરે છે; પણ તે આપણી તરફસતીને ધણી નુકસાન પહોંચાડે—એવો બરાબર માલ વેચનારને તો સરકારમાં લેઈ જઈને દંડ કરાવવો જોઈ; અને મુંબઈમાં એવો માલ પણ મીનથી આવવા નહીં રેવો જોઈ.

શી૦—તારે લીલી અને કાલી માહેમાં ફરક શું છે ?

સા૦—જેમ કાલી કાચી અને જુલેલી આવે છે, તેમ માહે પણ કાચી અને જુલેલી હોય છે. માહેના પાતરાંને ગરમી આપીને મુકવે છે; પણ કાલી માહેને લીલીના કરતાં વધારે ગરમી આપે છે.

શી૦—એમ વધારે ગરમી આપવાનું કારણ શું ?

સા૦—માહેના પાતરાંમાં એક જાતનું જલદ તેલ આવે છે, તે તેલ ઘરું ગરમ છે; તે કમતી કરવાને માટે માહેને વધારે ગરમ કરે છે; અને એટલા માટે આપણે કાલા માહે પણ પસંદ કરીએ.

શી૦—પણ આપણે તો કાલી માહે સાથે યોડી લીલી માહેના પણ ભેલ કરીએ તેનું કારણ શું ?

સા૦—ઘોખી લીલી માહે ઘણી સંભાલથી બનાવવામાં આવે છે, તે ઘણી કીમતી હોય છે. તેમાં જલદ તેલ નો ભાગ પણ ધણે છે. જે કાલી માહે સાથે એવી ઘોખી લીલી માહે પણ નાખી હોય તો માહેમાં વધારે સારો સવાદ આવે છે, પણ લીલી માહે વારંધડીએ બરાબર આવે છે, તેથી ખાતરી થયાં વગર વધારે મેહતર એ છે નાખવી નહીં.

શી૦—તારે માલમ કેમ પડે કે માહે સારી છે કે નરમી ?

સા૦—કાલી માહેમાં પણ ભેજ કરવામાં આવે છે, અને તેને પણ રંગે છે. ઘણી વેલા એક વખત વપડાયેલી માહે એકડી કરીને પાણી તેને વલ આપે છે, રંગે છે અને બજારમાં વેચે છે. ઘોખી માહે તેના વાસ ઉપરથી માલમ પડે છે, તેના વલ અને પાતરાં જેવા ઉપર અને માખી ધાધી પણ માલમ પડે છે. તમને વધારે મેહતર નહીં પડે એટલા માટે હું પોતે હુનેશાં સારી માહે લેઈ આવવ, સારી માહે પીયેલી જામની. હવેકી બરાબર માહે ઉઘડી પાંચીને બરાબર કરે છે.

શી૦—જરે માહે એવી ભેજભારની અને રંગેલી આવે છે, તારે તમે પોતે એ કામ સાથે લીધું છે તે મેહતર કીધું. મારેથી કાંઈ બજારમાં કુકાને જવાય નહીં.

સા૦—હા, તમે તો સમજામાં સરખામાં. વાડ, તમે માહે કેટલી નાખો છો અને પાંચી કેટલું લેવો છો ?

શી૦—વાડ મારી પાસે કોઈ વસ્તુ છે કે માહેને તો લીને નાખું. આપણી તીપાટમાં તરણ કપ માહે બને એટલું પાંચી સમાયે છે તેમાં હાથનેા જોખનો ભરીને માહે નાખું છું.

સા૦—કીક છે. હું વાડું છે કે એટલી માહે પુરતી છે. એમ કેરું છે કે એક ઉંચા માહે મે બાટલી ભરીને પાંચીમાં પુરતી છે.

વાડ માહે પાંચીમાં કેટલોવાર લગી રાખી મુકો છો ?

શી૦—વલી રંગ આવે તો હાંડું મુકી, કોઈ વખતે રંગ આવતાં વધારે વખત લાગે છે.

સા૦—જે સારી માહે હોય તો પાંચી તે દય મીની થી વધારે વખત કરવો નહીં, એટલા વખતમાં સાથે માહેના ખવાસ પાંચીમાં આવે છે, રંગ ઉપર હુનેશાં આપણે રાખવો નહીં.

વલી માહે બનતી હોય તેટલાં તીપાટને ઉતનાં કપડાં એ લીધી રાખવી કે ગરમી બરાબર રહે. ગરમી રહેવાથી સવાદ મનેહો ને પડે.

વારૂ, જારે તમે ૫—૬ નજુને માટે માહે બનાવો.
છે તારે કેમ કરોછો ?

શી૦—તરણ નજુને માહે પાછાને પછી વલી તીપાર
માં બીજી પાંછી નાપું છું. અને તેને રંગ આવવાને માટે
વધારે વખતવેર રહેવા રહું છું, કોઈ વખતે વલી જરા સુ
કી માહે નાપું છું.

સા૦—ના, તમે ફરીથી એ પરમાણે નાં કરતાં, બી
જી વખતની માહેમાં કાંઈ પણ સવાદ રહેતો નથી, ગમેતો
એ તીપાર વાપરા, નહીતો ફરીથી નવી માહે બનાવો.

શી૦—તમે કહોછો તે બરાબર છે.

સા૦—વારૂ, તમે માહેમાં માંછી કેમ નાખોછો ?

શી૦—પેહેલાં તીપાર ગરમ પાંછીથી ભરીને પછી
તેમાં માહે નાપું છું, કોઈ વખતે પેહેલાં માહે તીપારમાં સુ
કીને પછી પાંછી નાપું છું.

સા૦—પેહેલાં માહે સુકીને પછી પાંછી નાખું નેહ
યે, પાંછીમા પછી માહે નાખીયાથી તેનો ખવાસ બરાબ
ર નીકલતો નથી.

વારૂ નેહયે તમે સાકર કોઈ વાપરોછો ?

શી૦—આપણી મીન મીન (પાસાદાર) સાકર તો
યદ રીકે છે તેથી હાલતે હું બતાવ્યા વાપડું છું.

સા૦—મેં એમ સાંભળીયું છે કે બતાવ્યામાં મુનાને બે
જ આવે છે. એજ પરમાણે કેટલીએક જાતની ખાડમાં પ
ણ તરેહવાર ભેલ આવે છે; તેથી મીનમીન સાકર વાપડવી
સારી છે, તેમાં કંઈ જાતના ભેલ આવતો નથી, પણ એવી
સાકર મોંઘી હોય છે તેથી સાકરીઆ ખાંડ વાપડવી સારી છે.

શી૦—હાલતે મીનમીન સાકર ઘણી મોંઘી છે તેથી
આપણે સાકરીઆ ખાંડ વાપડું.

સા૦—કીક છે, વારૂ તમે કુધ લેવોછો તે બરાબર તપાં
સી જુવોછો કે ?

શી૦—હા; કુધ પાંછી નજુ છે કે નહી તે નેહું છું.
તેમાં આંગલી મેલીને તપાસું છું. કોઈ વખતે કુધને નખ
ઉપર મુકીને તપાસી નેહું છું.

સા૦—પણ એટલા ઉપરજ આધાર રાખવો નહી નેહ
યે. કુધને વાસ, સવાદ, ઇતિવાદી તપાસવાની જરૂર છે.

વળી નેહું કે કુધ માહેમાં જલદીથી મલી જાએ છે કે નહી.
ને કુધ તુટી જઈને માહે સાથે બરાબર નેહ નહીતો જાણ
વું કે કુધ બરાબર છે. વળી કુધમાં કેટલું પાંછી નેહું છું
તે તપાસવું હોયતો આપણી પાસે એક કામનું હથિયાર છે
તે કુધમાં સુકીઆથી જલદીથી ખાલત પડે છે. જુવો એ હથી
આરને એક દાંડી છે, તેની ઉપર આંકડા મારેલા છે. એ દાં
ડીના માર ભાગ કીધા છે. ને દાંડી કુખીને ઉખળી લીટી ઉ
પર આવેતો સમજવું કે તદન પાંછી છે. પાંછી લાવો અને
એ હથીઆર તેમાં સુકો.

શી૦—હા, બરાબર એ લીટી ઉપર પાંછી આવેલું છે.

સા૦—હવે આપણું કુધ લાવો અને તેમાં મેલી જુવો.

શી૦—એતો બરાબર અધવચે આવીને ઉઠું રહીયું.

સા૦—જુવો એ કુધમાં અરથો અરથ પાંછીને ભેલ
છે. ને કુધમાં દાંડી છેક નીચેની લીટી ઉપર આવીને ઉ
ખી રહેતો સમજવું કે કુધ ખાસેસ છે.

શી૦—અરે, એક માહેનું કપ ને બનાવવાને પેહેલાં
ઘણુ પેહેલું લાગે છે તેમાં કેટલી સંભાલ લેવી નેહયે તે કે
ટલાં યોડાં નજુને ખબર હશે. મનેતો દરએક બાબદમાં
નજુ રાખત મલીયું છે, અને તે પરમાણે માલવાને હું ચુક
શ નહી. તમે સમજવીયું તે પરમાણે માહેનું એક કપ
કરીને પીયું હોયતો નહી કાંચે સવાદ આપે. એક સેહેન
બાબદ પેહેલાં નજવી લાગે છે પણ બરાબર તપાસતાં માલ
મ પડે છે કે તે નજવી સમજીને ચલાવી નહી રહું નેહયે.
તમે આટલું અને રાત્ર અંધારીયું તેથી હું તમારો આભારી થ
ઈ છું.

સા૦—જારે હું શું દર માહેનું એક કપ તમારા હાથ
થી બનાવેલું પીવશ તારે હું તમારું ખચીતથી હેસાન માણશ.

આલ્પઅરસમાં ફરેચનો શૈલનશાહ.

આલ્પઅરસ ને ઊતર આપરીકામાં એક ૫
રાંત છે; તે ફરેચ લોકના તાખામાં છે. અહીંયાં ઘણુ
કરીને આરબ લોકોની મોટી વચતી છે. તે લખાઈ
માં ૫૫૦) માર્દ છે, અને પોહલાઈમાં આસરે ૨૦૦)
માર્દ છે. તીઆંની હવા મધીઅમ તથા મુખાકારી
ક છે, તથા જમીન ફલવંત છે. ખજુરી, નાળીયરી,
અને અંજીરી પુષકલ જોવામાં આવે છે. તીઆં વસ
નારા લોકો ટોચે ઘણુ પાળે છે; થોડો રૂ, સુદી, તથા
સેરડી પાકવે છે; ઊંક ગણેડાં અને ખચર ખાને ઊંકા
વવાનાં કામમાં લાવે છે. તીઆંના તેજદાર ઘોડાઓ
ખાતર સવારીનાજ કામમાં વપરાય છે. શીંહ, કોહ
હું, હરણ, અને ચીતા તીઆંના જંગલના રહેવાસી
જાનવરો છે. વાદલાં તથા પરવાળાં દરીએકીનારે
મહે છે.

આલ્પઅરસ પેહેલાં ગુમીડીઆને નામે જોલ
ખાતું હતું; અને જારે યુદ્ધમાન લોકોની દોર થયો
તારે યુર તથા વાનગલ લોકોનું ગુખીઅ રહેલાણુ થઈ
પડીછી હતું. ૧૬ મી સદીમા સપેનના લોકોએ તે
ની ઊપર હલલો કીધો, તેથી તે વખતે તીઆંના એ
લોકો નામના રાજાએ ખારખરોસા નામના એક લુટ
રાની મદદથી તેઓને હાંકી કાઢીયા. એ લુટારા
ઓ ક્રેટલ પામીયા પછી સેલીન રાજાનું પુત્ર કરી રા
જ છીનવી લીધું; અને આસપાસ પુતરેલ અને જુ
દ્ધમથી જીવો કર મેસાડીયો કે આસપાસના બીજાં
પરતો પણ તેને તાબે થયાં. ૧૮૨૦ માં ફરેચ લો
ક આવી વસીયા અને આગ્રને આગ્રતે પોતાનો પગ

એક બોલ બોલીઆ વીના ઉભો રહેઓ, અને થોડા વખત પછી જમીનની ઉપર પછડાઇને પડીઓ. તેને જોરમા તાવ આવીઓ અને કેટલાં અઘવાડીઆં કુપી બેથુપ પડી રહેઓ. તેના તાવનો લવારો પોતાની આપડીના મરણ વીરોના તથા પોતાના સેતાનીઅત ભરેલા સોગન વીરો હતા. શત અને દાહડો તે પોતાના કીનો લેતા હાએ એવી રીતે અકબકાર કરતા હતા.

ભયારે તાવનો જોર નરમ પડીઓ અને તેને થુપ આવી, તારે તેને આવન પડીઉં કે તેના કાણુ દીલનો આપ, જેણે પોતાની હાથઆતીમાં પોતાના પુત્રને તુરંગની બદલામાં સડી મરવા દીધો હતો, ના, જેણે તે પુત્રના વાહલાં બચાંને તથા તેની અપુલીઅ આપડીને કંગાલીઅ ન હાલવતાં મરવાં દીધાં હતાં; તે કહર, આપ મરણ પામી ઓ હતો અને તેની દોલત કાપણ પરમાણે તેના પુત્રને મળી હતી. પોતાની તનદરોસતી અને શક્તીને આરે મગરૂર તેથી તે આપે વચીઅતનાપુ કરવાની રીલ કીધી હતી, અને એ દીલનેઅ આરે તેના છોકરાને દોલત ઉતરી હતી, કે જેને વાસતે તે ધાતકી દીલના આપેબીઅ ડુનીઆ મા દાંત પીસીને પોતાની આવશ્યાઈને ખસતાવો કીધો હશે એવું વીચારવામાં કંઈ પાપ નથી.

આયારે પેલા અંદીવાનને આવન પડીઉં, કે તે દરવી આવન થયો, તથા દેવાંદારની તુરંગમાંથી પુરો થયો; તારે તેની સાથે પેણો ભયંકાર વીચાર પણ તેના મગજમાં કુંપ્રી રહેઓ હતા. તે પોતાની નાતવાનીને લીધે એ બેન રહેઓ; અને પોતામાં શક્તી કયારે આવે કે તે કીનો દેવાને તકઆર થાયે તેના વીચાર કરતો હતો. દોલતથી તનના તથા મનના કુખ વીરો તેની કંઈ આચાર ન હતી; કારણ કે તે કુખતો પોતાની આપડી અને બચાંની સાથે આપે ડુનીઆમાંથી ઉડી ગયું હતું. પણ તે પોતાના સરીની શક્તીને વાસતે માહતો હતો, તે એટલાઅ કારણસર, કે પોતાનો વેર લેવાનો નીચમથ પુરો પાડે. તે એક દરીઆ કાઢેની હવાની ભગેમાં નાનું ઘર લઈ, પોતાની તનદરોસતીને કાન રહેઓ. અહીંઆં કોણ જાણે કંઈ સેતાનીઅત ખસલતે પોતાના કીનાની પેહેલી ભેગવાઈ તેને આપી.

દુનાલાનો વખત આવીઓ હતો, અને પોતાના મગજની વીચારમાં સાંભળી વખતે નીકળી દરીઆ કીનારે એક એકાંત ભગાની મોટી ખડક ઉપર બઈ દરરોઅ બેસતો હતો. તીઆં પોતાના હાથવતી મોહડું લોકી કલાકા કલાક કાહડતો હતો. એક સાંજના પોતાની હમેશની કપામાં પેણો હતો; તેવામાં એકાએક તેણે એક અવાજ સાંભળીઓ. કોઈ મોટે સાર મદદ માંગતું હોય, એવું તેણે સાંભળીઉં, તેથી તરતઅ ઉઠીને મદદ આપવાને તે રોડીઓ, અને પોતાના દમગો કાહડી દરીઆમાંથી ખુબતા માણસને બાહર કાહડવાને, પોતે કુખ કી મારવા જતા હતા; તેવામાં એક બુરો માણસ રાહડતા પેલાની માફક તેની સામને આવી મોલીઓ. “ઓ મેહરબાન, મોદાના નામસર ભલેલી કરો; અહીંઆં, અહીંઆં, મદદ, મદદ, મોદાની ખાતરસર મદદ કરો. એ મારો છોકરો સાહેબ, મારો એકનો એક છોકરો! મારો એકબુ

રો છોકરો સાહેબ, અને તે પોતાના આપની આંખ આગલ કુબેરે.”

પેલા બુરો માણસે પેહેલાઅ શબ્દ બાહર કાહડીઓ, તેઅ સાંભળીને તે અટકીઓ અને પોતાના હાથની આંખ વાલીને હીલીઆ વીના થુપથુપ ઉભો રહેઓ. એ બુરો તેના સસરો હતા! પેણો બુરો એકદમ લપેટો પાછને મોલીઓ—“ઓ! મારા મોદા! હેલીંગ તું!” પોતાનો છોકરો જાદગીને વાસતે જ દરીઆમાં પછાડા મારતો હતા તે તરફ આંગલી કરીને પેણો બુરો બેસસાથી મોલીઓ. “હેલીંગ! હેલીંગ! જો મારો છોકરો મારો પીઆરો છોકરો જો! સાંભલ! તે હજુર મદદ માંગેછે, હજુ તે જવતોછે. હેલીંગ તેને અંચાવ, તેને અંચાવ.”

પેણો શખસ હીલીઆ આલીઆ વીના ઉભો રહી હરીઓ. પેણો બુરો પુનઃનકીએ બેરી મોલીઓ “મેં તેને નુકશાન કર્યુંછે. તેનું પું વેર લે, મારું જ છે તે અપું લે, મારો જાન લે, તારા મગ તલે મને દરીઆમાં કુખાવ અને મેં માણસજાત હીલીઆ આલીઆ વીના કુખી મરી શકું” હેમતો હું” તેઅ કહીશ. લે, હેલીંગ, લે મને નાંખ, પણ મારા છોકરાને અંચાવ, તે હજુ ભર જીવાનીમાછે, હેલીંગ, હજુ એ મરવાને લાયક નથી.” પેણો બુરોના હાથ નેરો પકડીને મોલીઓ—“સાંભલ, જેટલા જાન તારે લીધે ગયાછે, તેટલાઅ હું લેવશ. આપે કુખતો છોકરો મારા છોકરાને બાલે મરેછે. મારો છોકરો પોતાના આપની નબર આગલ જે કુખ અને દલદેશરીમાં મરી ગયોછે, તેના મગ જીની સાથે સરખાવતાં, તારા છોકરાનું હમણા પડું માણ કુખ બીસાદમાં નથી. તારા છોકરાએ પોતાની મેહનની લાયકી વગેલીઆમા કંઈ બાકી રાખી નથી. આમરો ઉપરના તે વખતે પંડતાં દુખની ફરીઆદ સાંભળી પું મારો છોકરીના મોહર હસીઓ! હમણા તે વીધતી વીરો પું થું વીચારેછે? જો તાંહ જો!”

એઅ મોલીને તેણે દરીઆ તરફ આંગલી કીધી. તી આં પેલા બુરોના છોકરો છેલી વારઅ આવન પડીને કુખ થયો, અને દરીઆના પાણી જાણે નીરોશો હોય, તેઅ પોતાનો સધીર રસતો લેવા લાગાં.

એ વાતને તરણ વરસ થઈ ગયાં પછી તે એક વગીર ને વેર આવતો જાણ્યો. એટલી યુક્તમાં તેનામાં કંઈ પણ ને ફેરફાર થયો હોય, તે તે કુખનો ન હતો. તેનો વેર હોરો બંદલાઈને ફીકો, બીદામજીઆ, અને નાશીયાસ કશજે રખાતો હતો. જે વગીરને તીઆં તે આવીઓ હતો, તે વગીર કંઈ સાડા માણસ ન હતું; પરંતુ એ મળીઆ, તે પછી તેનું હુઈડું અને પથમાં તકાવત કંઈઅ ન હતો. એ વગીરને તેણે સમજાવીઉં કે; આપે દસતાવેનેપર ને વખસતુ નાખાછે, તે શખસે નાણાની મોટી રકમો ઉપાર લીધે છે અને એ વખતે ખરીદ કરવાને ને નાણુ વેરવાને કંઈ બાકી રાખીઉં નથી; હાલ તરત એ શખસને મોહું તુમન ગયુંછે અને પોતાના રેણોને પેટે કંઈ આપી શકતા નથી, આટે ધારાની જે જીવખાત ભરેલી કલઅ હોએ, તે હો

† વેમાં અંતીખાનામાંથી પુરેલા થયછું નહ. “અમારું ફલીંગ” હતું.

ધી કાઢડી, આમ્મે શમસપર નાણા પગાર કરવાને વાંસતે માપણી કરવી નિહશે. એનો જે કંઈ ખરચ થયે તે હું આપવાને તઈઆર છઉં. એમ કહી તરતજ એક મોટી ર કમનો “એક” ભરી આપીઓ. વધીયે નિયુ” કે કોઈ બી હું સંજડ હાથ લાગીએછે, માટે પોતાનું કામ નડપથી તથા કાણ રીતે કરવા લાગો. ઉપલા દસતાવેને હેલીંગના સસ રાના હતા; તેની ઉપર એક પછી એક ફરીઆદી માંડવામાં આવી; તેનુ ઘરબાર વેચાઈ ગયું; તેને પકડવાને હુકમના સુ. કહડાવીઉં; અને તેની ધ્યા લાવવા નિગં અરજીઓપર ધીઆન આપવામાં” ન આવીઉં. આખરે તે છુટો નાહ સી ગયો. તેથી હેલીંગનુ વેર બંધ પડીઉં નહી; તે અતી થાય હુસસે થયો; અને ગમે તે રકમ ખરચી તેને પકડવા ને હુકમ કીધો.

થોડાં અથવાડીઆં મુધી હેલીંગ પણ ખાલમ પડીઓ નહી. તાર પછી એક દીવસે પોતાના વધીલને તીઆં પા છો નજીપો. તેણે તે વધીલને કહીઉં કે મેં પેલા છુટાને સોધી કાઢડીઓછે; તે એક કંગાલ બગામાં એકાંત એખ લો” કુખમાં ભરપૂર પડીઓછે; એહા! થયું સાંડ” થયું કે આપણા હાથમાંથી એરલા દીવસે તે છુટી ગયો, કારણ કે તેનુ કુખ કંઈ ઓછું થયું નથી. હવે એને પકડવો ને ધયે, આવતી પરખ દીને એની વરસ ગાંઠછે તે દીવસે એ ને પકડવાની તબવીમ કરવી નિહશે. એવી રીતની ગોઠ વણ કરી તે દીવસે પોતાની સાથે સરકારી ખાણસ લઈ પેલા છુટાને પકડવાને હેલીંગ ગયો.

પેલા છુટો ખાણસ તેને નિહને ચમકીઓ અને પુછ વા-લાગો કે “અહા! હજુ શું બાકી રહીઉં છે; હજુ વધા રે જીલમ તે તું શું કરવા માંગેછે” એમ પોલી ગભરાઈને સુરશીની ઉપર પડીઓ અને હેલીંગ તરફ દીકીને નિયુ.

હેલીંગ પોલીઓ “જો, મારા છોકરાનાં જાનને બદલે તારા છોકરાને જાન જે દીવસે મેં માંગીઓ હતા, તેને આ જે બરાબર છ વરસ થયાં છે. મારી બાપડી ભરે ખરણ માંથી, તારે મેં તેના ગુડાં આગલ વેર લેવાને સોગન ખા ધો હતાં. એ સોગન પરમાણે ચાલવાને એક પલ પણ મેં સુમાવી નથી; પણ ને હું નરાખી નરમ પડતો, તે મારી બાપડીએ વગર ફરીઆદ કરવે ખમેણું કુખ, મારાં બચાંને પાતલોં ફીકો મેહુરો તથા તેનાં લુખખરો, મારાં વીચારમાં આવી બને ઉચકેરીઓ વીના રહેતે નહી. મારા વેરનું પેહલું કાંત મને ફારી પેઢે થાઉ છે, હવે આમ્મે કાંતથી મારા વેરના ઉરો આપેછે” પેણા છુટો ખાણસ મુલવા કાંપવા લાગો, અને તેના હાથ તેની બાજુએ શકતી વગરના થઈ પડીઆ. હેલીંગ તોપણ પોલતો માલીઓ—“હું આવતી કોલે ઈંગલડ છોડુ છું.” આજ રાતના તે જે પુરંગમાં તારી છોકરીને જીવતાં મોહત બખશીઉં હઉં, તેજ જીવતી ચોરમાં તું મોકલુ છું.”

હેલીંગ પોલવાતું પુરું કરેછે, તેવામાંજ પેણા છુટો માં છસ ખરણ પાંચીઓ, અને હેલીંગ ચાલતો થયો.

તેણે પોતાની બાપડીને આપેણું વચન પાલીઉં અને તારપછી તેનું શું થયું તે કંઈ જાણવામાં આવીઉં નહી. વાચનાર! પેલી મરનાર જીવાન સી તથા તેના બંદી

વાંન થાણી પોતાના બાપડી પુશી ઉપરાંત પરણ્યાં હતાં; માટે તેઓના બાપે, તેઓની ઉપર નફા પાડવાને કંઈ બાકી રાખીઉં ન હઉં. તેઓની હેવાનીઆત, ખસલતથી ઉપર લખેલા બનાવ બનીઆ હતા.

જાલનો ખરો ઉપયોગ.

જાલ કાંઈ નહી વાપરવી ?

૧. કોઈને ખરાબ બોલવામાં,
૨. કોઈની ઘેરહાજરીએ નીંદા કરવામાં,
૩. વાત સંહારાવીને કહેવામાં,
૪. ખ્યાને અથવા ગરીબ લોકોને તુછડાઈથી બોલવામાં,
૫. ગાલગલોચી દેવામાં, જુકું બોલવામાં અને ગલીચી બોલી બોલવામાં,
૬. નહી બને એવી અને જેમ ગમે તેમ વાતો હાંકવામાં,
૭. હરેક બાબદસર જોસથી અને હુકારાઈથી બોલવામાં,
૮. ખોટી ગણે ચલાવીને લોકોને કમવામાં,
૯. દીલ મેલવીયા વગર પરમની કીરીયા મોહાઉથી બરખડવામાં,
૧૦. ખોદાનું નામ શેકટમાં લેવામાં, તમારી જાલ કદી પણ વાપરશે ના.

જાલ કાંઈ વાપરવી ?

૧. માણસજાતને અગત જોગ સુચના કરવામાં,
૨. આપણા કુટુંબ અને બીજા ગરજવાનને દુખવ છી આપવામાં,
૩. પારીને ટપકો અને નસીહત દેવામાં,
૪. દુખીને આરામ અને દીલાસો આપવામાં,
૫. બીહીદના અને હીચકારાને હીમત આપવામાં,
૬. બેશુનાહ અને જીલમાત થયલા લોકોને ખંચાવ કરવામાં,
૭. બીન વાળી અને વીધવાની તરફથી બોલવામાં,
૮. નેક માણસની પ્રતેહની ગુપ્તરક્ષાદી ચાલવામાં,
૯. પોતાનો વાંક એકત્રેક આગલ કજીલ કરવામાં,
૧૦. અને ખોદાની ખંદગી અને તેની તારીફ ગાવામાં જાલ હમેશાં વાપરજો.

સાગનું ઝાડ.

દરએક દેશ, ગામ અને ખંડની મોહાસર તાં હાંની આખાદાંની ઊપર આધાર રાખે છે. જેમ એ ક જગા આખાદ હોય, તેમ તાંહાંનાં રેહવાસીઓનાં મનની હાલત પણ આખાદ હોયને, પછે તે બખેશની ખુબી પીછાંની પ્રકારે છે. ખુદરત હુશમાં સંધે શમતા હ રાખે છે; એક દેશને, કીમતી/પેદાશ ધાતુમાં આપી હોયને બીજા દેશને વનસપતીમાં આપશે; તરીબને ઊપયોગી નાનવરોમાં આપશે; એ પરમાંજે એ છુટા હોયને બખેશનાર જુદી જુદી રીતથી શમતા હ રાખે છે.

યુરોપ તથા અમેરિકાખંડનાં લોકો પોતાનાં એક બહુકી એટલાંતે મગરૂર છે, કે તેની તારીફ અને શીશ્ત તેઓની ઘણી ખરી ચોપડીમાં દીકામાં આ છે. તાંહાંનાં કવેસરો વડીક સાહેરી જહુનુનમાં આ વીને તેની બેહુદ શીશ્ત ગાઈ છે, તે એટલા સુધી કે કુનીયામાં હમારા એકની ખરોખરી કીયું લાકડું કરી શકનાર છે? આપણે એશીયાખંડનાં રેહવાસી તરીકે નમનતાઈથી જવાબ આપી, સરમાવીએ છે કે “સા હેખ, હમારું સાગલી લાકડું જેના શુણ હમણાજ તમે પીછાનવા લાગાહો અને તે તમારાં એકની ખરોખરી તો થું, પણ કંચેક દરજ્જે સરસ માલમ પડીયું છે.”

સાગ એ ગરમ દેશનું ઝાડ છે. એશીયાખંડના પરવનેની બાજુમાં તેમજ ચેદનેમાં એ ઝાડ તા જંગલો લાગેલ છે. ઘણું કરીને એ મલખાર કો સડે, તરાવનકોર, સીલાંન, બવા અને પેગુ તથા મેલ ગીન ખાને સરસ જાતીનું મલી આવે છે. એ ઝાડ કદમાં ઘણું કોંચું અને કીયું, ગાંઠ વગરનું તેમજ ઘેરાવામાં પણ મોહાટું હોય છે. એના પાંતરાં હીકુઆ હુ પતરાવલામાં જમન ખાય છે તેટલાં. મોહાટું હોય છે. એ ઝાડમાં એક ખાસ શુણ એવો છે, કે જેથી ખારીક નાનવરો તેને બીજાં ઝાડની પેઠે ખરાબ કરી શકતાં નથી. એના કદનું બીજું કોઈબી જાનનું લાકડું ચીવટ, મકંમ અને મજબુતપણામાં એની ખરોખરી કરી શકું નથી; અને એની ઊપર સેકલાઈથી સળે પણ લાગુ પડે નથી. ટકાકીપણામાં પણ એની ખરોખરીકું કોઈ લાકડું માલમ પડીયું નથી અને તેને વાસને એનું કારણ જણાવીયું છે કે એમાં તેલ જેવી ચીજ વધારે હોય છે.

સંધા સાગ કોઈ એક જ જાતીના મળી આવતાં નથી; પણ જેવી જગામાં તે ઊગે છે તે માંશક તે નામાં હુરેર હોય છે. નીચી અને પાંણી વાળી જગામાં જે સાગ ઊગે છે તેના લાકડાં હુલકી જાનના માલમ પડીયાં છે. એ હુલકાં લાકડાં ખમચાયેનાં, ખારીક છીદરવાળાં અને વધારે છુટા સાકા અથવા રેકા હાર હોય છે. એવાં એક કીકીબીક ફૂટ લાકડાંનું વજન આરી રીતે પકાવેલા પછે (૪૨) રતલ ગણેઆમાં આવે છે, પણ સુકી અને કોંચી જગામાં ઊગેલાં સરસ સાગને એટલાજ કટકો વજનમાં આસરે (૪૫ થીને ૫૨) રતલ સુધી ઊતરે છે.

પેગુ ખાતેથી નેટરું સાગ આવે છે તે ટાંંગા અને ઈરાવદીના જંગલોમાંથી મળી આવે છે; પણ એ બે માંથી ટાંંગા ખાતેનું લાકડું સરસ છે, કમકે એ જંગલની જગા કોંચી અને સુકી છે, પણ ઈરાવદીની જગા હુશમાં પાંણીવાળી રહે છે અને વરસના એક વખત માં તાંડાં એટરુંતો પાંણી ધાયે છે કે પાડી નાખેલાં ઝાડ તેમાં તરતાં થઈ જાય છે.

ખરમાંના લોકો સાગના તેમાં અકસર કરીને કીધાં કદના ઝાડને ચીરા તથા મોહા પાડે છે અને તે મધેથી વારનીસ અથવા તેલ કાઢાડે છે; તેને તેઓ ઘણું જ ઊતમ ગણે છે અને પોતાના દેહમાં અને મંદીરો રૂત તથા હવાની અસરથી ખરાબ નહી થઈ જાય એટલા માટે એ વારનીસ લગાડે છે. આ મંદીરો ઘણું કરીને જમીનની અંદર દુખતાં ખાંધે છે અને તેને માટે એ લોકો આ ચીરા પાડી તેલ કાઢાડી લીધેલાં સાગ વાપરતા નથી પણ અખન વેચે છે; કમકે તેઓ એ વું માને છે કે એકવાર તેલ કાઢાડી લીધા પછે સાગ મજબુત અને ટકાકી રહેતું નથી. આવી રીતે જમીનની અંદર ખાંધેલાં દેહમાંના સાગલી લાકડાં એક સેંક કડા સુધી જેમના તેમ માલમ પડીયાં છે.

સાગના લાકડાંની જે ચાહીયે તે ચીજ બને છે. ઘેર સંગરારો સામાન તેમજ ઘેરને ટેકવનાર પાંખ, ભાલ, ભારવતીયા તથા મોટાં મોટાં વાંદાંણા તથા મનવારો એ લાકડાંના બને છે. એક વેલાની વાંદાંણા એકના લાકડાંના બને છે, તોબી વેલાતવાળાઓ વાહણના કિટલાક ભાગોમાં સાગ વાપરે છે. સાગલી વાંદાંણા જે હીકુઆ ખાને બંધાયે છે તે એટલાંતો મજબુત અને ટકાકી માલમ પડીયાં છે કે તરીકથી પચાસ વરસ

સુધી ટકીયોં છે અને કેટલાંકતો એ વરસે ખાટળ થયળાં માલમ પડીયોં છે.

આ લાકડાંનાં જંગલોની સંભાળ લેવાનું સરકારે હામણાં માંથે લીધું કેમકે એ જોમ ન કરેતો થોડી યુદ્ધમાં સાગનાં જંગલો સપાટ થઈ જાય. આગલ જે ગમે તે બહારો ખરમાના લોકો કાપી નાંખતા હતા, પણ હામણ સરકારે અટકાવ કરી એવો ઠેકવ ધીધો છે કે મોટાં અને પાકાં આડો શયએ ખીનાં કાપવાં ન હી અને તે માંટે ઊપરીઓ રાખીયા છે. એથી કરીને ખીના રોપાઓને ઊગી નીકલવાને વખત મલે અને સાગ સદા આપણને મલકું રહે. એ વગેરે સરકારે સાગનાં રોપાં ખાલી પડેલાં જંગલોમાં રોપવા માં ડીયા છે.

સાગનાં જંગલોનો નાસ લણીખરો આગથી થાય છે. એ આગ ઝાડોની ધાસ એક ખીજા સાથે જોરથી થસાયાથી સલગી ઊઠે છે અને જલધંધ ઝાડોનો નાસ કરી નાંખે છે. તેમજ જગલી ભામતા લોકો આવાં જંગલો સલગાવી દઈ જગા સાફ કરી અનાજ વાવે છે અને પાક થયા પછે તે લેઈ ખીજાં જંગલો માં રોપણી કરવા જાય છે.

યુરોપમાં આ રોપાને ઊગાડવાની તજવીજ કરવામાં આવી હતી પણ તીંડાંની જગા સીતલ હોવાને લીધે તે પાર પડી નહી.

આ લાકડું જે આપણાં એશીયાખંડની લેલત તેનેથી કેટલાં કાંમ પાર ઊતાડીયે છેયે. વાં વાંણિ ખાંધી દેશેદેશની વેદાયશ અરસ પરસ ખેંચી લેયે છેયે. માહાભારત દેહરાં મેહલ તથા ખગીયાઓ ખાંધી પાછલી ઓલાદને માટે આપણી નીશાંની મેલી જઈયેછ અને મનવારો ખાંધી કુસમનોનાં હવાની તથા ગોલાની જગએ દરકાર કરવા વગર તેની ઊપર સાંખી રહે મેલવીયે છે.

શોગનો પોશાક.

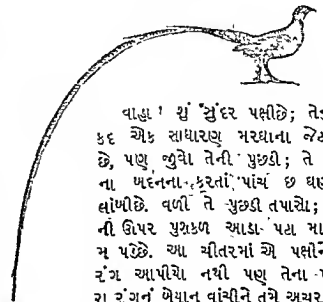
હુનીયાનાં દરએક દેશમાં શોહાતને વખતે ગં મગીની અને શોગને ખાતર જુદા જુદા રંગનો પોશાક પેહરવામાં આવે છે. ઇરાલીમાં એક વખત સીઓ સર્દે પોશાકમાં શોગ રાખતાં હતાં, અને મરહેનો પોશાક એ વખતે ભુરા અને ઘંઊના રંગનો હતો. ચીનમાં

એ પરસંગે સર્દે પોશાક પેહરે છે. તુરકસથાન, સીરીયા અને આરમીનીયામાં આકાસને મલતો આસમાં ની રંગ, અને ઈજીપત અથવા ખીસર દેશમાં પીલો અથવા કરમાઈ ગયેલાં પાંતરાંના રંગનો પોશાક શોગની નીશાંની દાખલ પેહરે છે. ઈવીયોપીયન હુમસીઓ રાખના જેવા રંગનો અને યુરોપના રેહવાસીઓ કાલા રંગનો પોશાક એ વખતે ખેસતો સમજ પેહરે છે.

આ જુદો જુદો ભાતનો રંગ ગંમગીની ખતલાવા માટે પસંદ કરવામાં, દરએક ભતે કાંઈક સુચના અથવા અરથ પોતાના મતને મલતો રાખીયો હતો. સર્દે એ લોખાઈ અને પવીતરાઈની નીશાંન છે; આસમાંની ખલુ; એ મરણ પછે આપણે જે જગામાં જવાને પસંદ કરીયે છેયે તે ખતલાવે છે; પીલો રંગ અથવા કરમાઈ ગયેલાં પાતરાંનો રંગ ખતલાવે છે, કે શોહાત એ માણસની આશાનો અંત છે અને માણસ પાંતરાંની પેઢે કરમાઈને પડે છે; રાખના જેવા રંગ જમીન જેમાં મુલેલાં માણસો રહે છે તે ખતલાવે છે, અને કાળો, એ હંદગીની હસતી નાણુદ થયેલી ખતલાવે છે, કેમકે ભંડાં હસતી હોતી નથી તાંડાં સંધું કાણું છે.

શોગનો પોશાક એ ઊપરથી માલમ પડે છે કે દરએક નીઆત ભત વાળાઓ પોતાના વીચારને મળતો અને ચાલતા આવેલા સ્વર્ણના મુજબ રાખે છે.

રાની મરચો.

વાહા ' શું ' સુંદર પક્ષી છે; તેનું કદ એક સાધારણ મરઘાના જેટલું છે, પણ જુવે તો ની પુછડી; તે તેના બદનનાં કરતાં પાંચ છ ઘણી લાંબી છે. વળી તે પુછડી તપાસે; તેની ઊપર પુછકળ આકાશ પટા માલમ પડે છે. આ ચીતરમાં એ પક્ષીનો રંગ આપીયો નથી પણ તેના ખરા રંગનું બેયાન વાંચીને તમે અચરત થશો. તેના માથા ઊપર સર્દે પીછની માંજર છે અને

સાગરું ઝાડ.

દરએક દેશ, ગાંધ અને ખંડની મોહાસાઈ તાં હાંની આખાદાની ઊપર આધાર રાખે છે. જેમ એ ક જગા આખાદ હોય, તેમ તાંહાંનાં રેહવાસીઓનાં મનની હાલત પણ આખાદ હોયતો, પછે તે બખશેન્ટી ખુબી પીછાંની શકાયે છે. ખુસ્ત હુમેશાં સંધે શમતો લ રાખે છે; એક દેશને, કીમતી/પેદાશ ધાતુમાં આપી હોયતો બીજા દેશને વનઝપતીમાં આપશે; તરીબને ઊપયોગી નાનવરોમાં આપશે; એ પરમાંણે એ છુટા હોયતો બખશનાર જુદી જુદી રીતથી શમતોલ રાખે છે.

યુરોપ તથા અમેરીકાખંડનાં લોકો પોતાનાં એક બહાડથી એટલાંતો મગરૂર છે, કે તેની તારીફ અને સીશત તેઓની ઘણી ખરી ચોપડીમાં દીકામાં આપે છે. તાંહાંનાં કવેસરો વડીદે આહરી જહુનુનમાં આવીને તેની બેહુદ સીશત ગાઈછે, તે એટલા સુધી કે હુનીયામાં હમારા એકની ખરોખરી કીયું લાકડું કરી શકનાર છે? આપણે એશીયાખંડનાં રેહવાસી તરીકે નમનતાઈથી જવાબ આપી, સરમાવીએ છે એ કે "સાહેબ, હમારું સાગલી લાકડું જેના ગુણ હમણાજ તમે પીછાનવા લાગાછો અને તે તમારાં એકની ખરોખરી તો થું, પણ કેટલેક દરજ્જે શરત માલમ પડીયું છે."

સાગ એ ગરમ દેશનું ઝાડ છે. એશીયાખંડના પરવતોની બાજુમાં તેમજ ચેદાંનોમાં એ ઝાડના જંગલો લાગેલાં છે. ઘણું કરીને એ મલખાર કોસ્ટે, તરાવનકીર, સીલાંન, બવા અને ચેગુ તથા મોલ બીન ખાતે સરસ જાતીનું ગલી આવે છે. એ ઝાડ કદમાં ઘણું ઊંચું અને સીધું, ગાંધ વગરનું તેમજ ચેરાવામાં પણ મોહોટું હોયે છે. એના પાંતરાં હીંદુઓ પતરાવલામાં જમન ખાયે છે તેવાં. મોહોટાં હોયે છે. એ ઝાડમાં એક ખાસ ગુણ એવો છે, કે જેથી બારીક નાનવરો તેને બીજાં ઝાડોની ચેકે ખરાબ કરી શકતાં નથી. એના કદનું બીજું કોઈબી જાતનું લોક હુ ચીવટ, મકંમ અને મજબુતપણામાં એની ખરોખરી કરી શકતું નથી; અને એની ઊપર ચેહલાઈથી સહો પણ લોચ પડતો નથી. ટકાકીપણામાં પણ એની ખરોખરીનું કોઈ લાકડું માલમ પડીયું નથી અને તેને વાઝને એવું કારણ જણાવીયું છે કે એમાં તેલ જેવી ચીજ વધારે હોયે છે.

સંધા સાગકાંઈ એક જ જાતીના મળી આવતાં નથી; પણ જેવી જગામાં તે ઊગે છે તે માંશક તે નામાં હેરફેર હોયે છે. તીચી અને પાંણી વાળી જગામાં જે સાગ ઊગે છે તેના લાકડાં હલકી જાતના માલમ પડીયાં છે. એ હલકાં લાકડાં ખબરાચેળાં, બારીક છીદરવાળાં અને વધારે છુટા સાકા અથવા રેસા દાર હોંપ છે. એવાં એક કીકીબીક ફૂટ લાકડાંનું વજન ત્રારી રીતે પકાવેલા પછે (૪૨) સ્તલ ગણેઆમાં આવે છે, પણ સુકી અને ઊંચી જગામાં ઊગેલાં સરસ સાગનો એટલોજ કટકો વજનમાં આસરે (૪૫ થીતે ૫૨) સ્તલ સુધી ઊતરે છે.

ચેગુ ખાતેથી નેટનું સાગ આવે છે તે ટાંનગા અને ઈરાવદીના જંગલોમાંથી મળી આવે છે; પણ એ બે માંથી ટાંનગા ખાતેનું લાકડું સરસ છે, કેમકે એ જંગલની જગા ઊંચી અને સુકી છે, પણ ઈરાવદીની જગા હુમેશાં પાંણીવાળી રહે છે અને વરસના એક વખત માં તાંહાં એટલુંતો પાંણી પાયે છે કે પાડી નાખેલાં ઝાડો તેમાં તરતાં થઈ જાયે છે.

ખરમાંના લોકો સાગના તેમાં અકસર કરીને સીધાં કદના ઝાડોને ચીરા તથા બોહ પાટે છે અને તે મધેથી વારનીસ અથવા તેલ કાઢાડે; તેને નેચો ઘણું જ ઊતમ ગણે છે અને પોતાના દેહમાં અને મંદી રો રૂત તથા હવાની અકસરથી ખરાબ નહીં થઈ જાયે એટલા માટે એ વારનીસ લગાડે છે. આ મંદીરો ઘણું કરીને જમીનની અંદર દુખતાં બાંધે છે અને તેને માટે એ લોકો આ ચીરા પાડી તેલ કાઢાડી લીધેલાં સાગ વાપડતા નથી પણ અખન વેચે છે; કેમકે તેઓ એવું માને છે કે એકવાર તેલ કાઢાડી લીધા પછે સાગ મજબુત અને ટકાકી રેહતું નથી. આવી રીતે જમીનની અંદર બાંધેલાં દેહમાંના સાગલો લાકડાં એક ટેંલ કદા સુધી જેમના તેમ માલમ પડીયાં છે.

સાગના લાકડાંની જે ચાહીયે તે ચીજ બને છે. ઘેર સંજારનો સામાન તેમજ ઘેરને ટેકવનાર થાંમ, લાલ, ભારવતીયા તથા મોટાં મોટાં વાંદાંઓ તથા મનવારો એ લાકડાંના બને છે. જોકે વેલાતી વાંદાંઓ એકના લાકડાંના બને છે, તોબી વેલાતવાળાંઓ વાહણના કેટલાક ભાગોમાં સાગ વાપડે છે. સાગલી વાંદાંઓ જે હીંદુસ્થાન ખાતે બંધાયાં છે તે એટલાંતો મજબુત અને ટકાકી માલમ પડીયાં છે કે તરીકથી પચાસ વરસ

આમાં પરકાશતાં ગરેટ બરીટનના હીમતવાન દીકરાઓ એ, પોતાના જાન માલની દરકાર ન કરવે, ભરે નાઇલ નદીના મુળ વીશે શોધ કરવાને, રેશ નીકાલ ધઈ, નંગલોઓ ના વનમાં ફરી, બલતા સુરીઅના તાપ હેઠલ તપી, અને કે જાતની હેનગારી અને જીખમરો ભોગવી, તરેવાર યતન અખભમાં આંહીઆછે, તારે તમે શું એટલા બેરકાર પણ ઘરો કે તે વીશે કંઈ પણ લખાય તે વાંચવાને નહીં જેવું ન સમજે ? વાંચનાર, એવી બેપરવાઈ હવે આપણને ન છાને. તારે સાંભલો, કે એક ઈંગરેજ ૧૮૨૯ અને તેની બાપડીએ નાઇલ નદીના મુળને શોધ કરવાને શું જેહમ ત ખેંચીછે.

નાઇલ નદી, જેના નીરમળ પાણીની વખાણ તરેવાર સુસાફરી કરી ગયાછે, જેના આશીરવાદથી ખીસર તથા હ બરીસીના રેશ ફળવત અને તાજાં રહેછે; જેના પરતાપથી બેરેક પોતાના નાઇલ કું અને જાત નાઇલો, જે કુકાળના મારીઆ નાહસી આવીઆ હતા, તેઓને પુરવું ખાણું આપી શકીએ હતા; જેના થેત ત્રાઇલોના માઇલથી પડ તા સંભલાયછે; અને જે હજારો વરસ ધયાં ફનીઆમાં જાણીતીછે; તેનું મુળ હજી સુધી અજાણી હું હું, અને તેના સોપનું, માન ગરેટ બરીટનના તરણ સપુત, ના જે “સપીક”, “ગરાંટ” અને “બેકર” ને મલીઈ છે. આફ્રીકાનો મોટો ભાગ હજીર આપણને અજાણીઓ છે, તોઆનાં લોકોની વસતી, તેઓના રવાજ, તેઓની યાજ સલણ હજીર આપણને ખાલમ નથી પડી. પણ આગલ જેટલો ભાગ જાણીતો હતા, તેના કરતાં “સપીક”, “ગરાંટ” અને “બેકર” ની હીમત, સજીરી, અને હેનગારી થી ઘણો વધારે અજવાલાંમાં આવીઓ છે.

હાલ તરત અમે બેકરની સુસાફરીનો ટક હવાલ આપ વા મંગીએ છએ; કારણ તેની બાપડી કેવી બાહકુરીથી, નંગલી રેશના નંગલમાં, પોતાના ધણીની બાજુ રહી, તે ના કુંખ અને સુખનો સરખો ભાગ લેવાને તઈઆર થઈ હતી, તે “સી બોધ” ના વાંચનારને વધારે જાણવા જે ગઈ પડશે.

બેકર પોતાની બાપડીને લઈને ઈ.સ. ૧૮૬૧ માં સુસાફરી કરવા નીકળીઓ. એ વખતે ગરાંટ અને સપીક આફ્રીકાનાજ હતા. તોઆમાં તેઓને જે બનેતો મદદ આ પવાને તેની ઈચ્છા હતી. તે લખેછે કે “નાઇલ નદીના મુળને શોધ કરનાર, ઘણાઓ હીમતવાન છતાં, નીચકલ યઈ પાછા આવીઆ હતા, તેથી આરા વીચાર તે વીશે છા પી જાહેર કરવાની જે મોટાઈ ન લેવા મંગી; પણ આરા દીલમાંતો નીચમખન - કીધો હતા, કે એ બીકટ કોયેસમાં કે તેહ પામવું ઈઆ મરવું. જીવાનપણમાંથી ગરમ રેશોનાં નંગલમાં ચોક કરવાનો મારામા સોખ હતા, તેથી બધી બતની રાક તથા કુંખ સેહવાને શીખીઓ હતા અને છઆરે જે આફ્રીકાના નકાશા ઉપર નજર ફેરવી, તારે મારા મનમાં આશા ઉતપન થઈ, કે જે પરખાંજી એક કીડો ગમે તેવો કઠણ અને ટકાઈ લોકડાને કોતરીને રસતો કરે છે, તેમ પરખાંજી જેહનત અને સજીરીથી હું પણ આફ્રીકાના મધીઆ ભોગમા પેસારો કરું.”

બેકર, આંજે મજબુત, જાતે સવતંતર, તથા નંગલી ઓની રીતમાંતી પાકે હતા; એટલું ન નહી, પણ પોતાની પાશે પઈઆ હતા તથા વખત હતા, જેઓના ઉચી એંગ પોતાની ધારણા પછવાડે કરવાને હોયે વીચારીઈ હતું. એપ્રિલ ૧૮૬૧ માં પોતાની બાપડી સાથે ફેરોથી તે નીક લીઓ. બેરબર આવીઓ પછી, તેને ખાલમ પડીઈ, કે આરખ લોકોની ભાશા તેને શીખીઆ વીના ચાલે નહી. તેથી તોઆ એક વરસે સુધી રહી, તેના અભીઆશ કીધા અને તેજ વખતે વહી નાઇલ નદીના અખસીના રેશમાંથી જે સાંખાઓ આવી ગયેછે, તેની શોધ કીધી. બરબર એ કે વરસ પછી એ ખારલુસમાં આવી પોંહચીઓ. તોઆ પોતાની સાથે યપ હુધીઆરવાલાં જાણસો, ૪૦ ખલાસીઓ અને બીજા ઘણો મલક હા જાણસોના કાફલો લીધો. એ નહેકોરો પોંહચવાને ૫૦ દીવસનો રસતો હતો; પણ ખલાસીઓને તોઆંથી પાછુ ફરવું હતું, તેથી ચાર મહીના ચાલે એટલી ખેરાફી સાથે તીધી હતી. ૨૧ ગધેડા, ૪ યોડા, ૪૦૦ જુશલ અનાજ, મણી, મીરણ, પીતલના તાર અને એવીજ બીજી ચીજ સાથે રાખી હતી. એ બધું તરણ વાહણમાં ભરી કુચ કરવામાં આવી.

છ અથવાડીમાં શુધી એઓએ નદીમાં સુસાફરી કીધી, એ બધો વખત એઓ વેરાન અને નંગલ શીવાએ બીજું કાંઈ જોવા પામીઆ નહી. બેકર કેહુંછે કે એ આખી જગા જાણે “ડાંસીનું બેહસત અને આદમીનું રોજમ” હોય તેવું લાગતું હતું. ગોનહેકોરો આવી પોંહચીઓ પછી બેકરના ૪૫) જાણસો બલવા કરવાના ચીનહો દેખા હવા લાગીઆં. બેકરે અને તેની બાપડીએ એક વખત તો ટંટો થતા અટકાવીઓ, અને તારપછી તેઓ હાથીવાંત ના વેપારીઓના કાફલાઓની ગોનહેકોરોમાં વાટ જોતાં હતાં; તેવાંમાં તેઓને ખબર મલી, કે તેવો એક કાફલો તે ગોંમમાં આવી પોંહચીઓ હતા, અને તેની સાથે બે ગોરાં જાણસો હતાં. બેકર તેથી ઉચકથી તેઓને લેવાને જોડી ઓ અને જેએમ તો પેલા બે ગોરાં જાણસો “સપીક” અને “ગરાંટ” હતા. જેથી તેઓમાં અતીશય આનંદ ઉતપન થયો, અને વધારે એમ થયો, કે તેઓ નાઇલ નદીનું મુલ એક તલાવમાં છે એવો શોધ કરી પાછા ફરી આ હતા. એ તલાવનું નામ તેઓએ “લીકેટોરીઆ ન પાનગ્રા” આપીઈ હતું. પણ બેર નાઇલ નદીનું મુલ હા ય તાંગીઈ, તારે હવે બેકરને તાંહા જવાની રજા શા મા યેં મેંચવી જેમનું ? બેકરને વાસતે હજીર કામ બાકી રહી ઈ હતું સપીક અને ગરાંટ મોટી હેનગારીથી વીકડો રીઆ નંવાનગ્રા, શોધીઆ પછી, પાછા ફરતી વખતે તેઓને ખાલમ પડીઈ કે નાઇલે બીજી પથચીમ તરફ રસતો ધરેઓ હતા, તાંહા તેઓ થાક અને હેરાનગતીના મારેઆ નઈ સકીઆ નહી, તારે તેઓએ બેકરને જવા કહેઈ કે જેથી નાઇલ નદીના મુલ વીશે જે શક રહેઓ હતા, તે કુર થાય. સપીકે બેકરને કમે રસતે અને કેમ જવું, કીઆં કીકાણુ કરવું, કેવા જાણસોની સાથે તેને કામ પડશે, તે બધું સમજાવીઓ અને યોડા દીવસ સાથે રહેઆ પછી તેઓ છુટા પડીઆ.

બેકરે એક તુરકી વેપારીના કાફલા સાથે જવાને બં દોહમસ, કીંગ. એક બાજુ તે એવો બંદોખસત કરતા હતા, અને બીજી બાજુ તેના માણસો તેને મારી નાખી છુટી લેવાનો મનસુબો કરતા હતાં. તેના પંદર હુધીઆર વાલાં માણસો તેની સામે ધમાં; તેઓને જરૂર કરવાને માતર તે પોતે, તેની હીનતવાન બાપડી, એક નીમકડલાલ હા બસી, અને એક વફદાર ચાર શીવાએ બીજી કોઈ મદદ આવીઈ નહી. તોપણ બેકર તેઓપર કાવી શકીએ અને પછી તેઓને આકરીશી બરતરફ કીધા. એજ વખત તે પેલા તુરકી વેપારી બેકરને મુઠ્ઠી આગલ ચાલતા ધયો.

બેકરે બીજા વેપારી સાથે જવાને બંદોખસત કરવાની ખુશી દેખાડી, પણ તે કાફલાએ પણ તેને સાથે લેવાને ના પાડી, બેકરને તેથી મોટી ચીંતા આવી પડી. હવે કરવું શું? તે કહેડું કે “અમે નીરાશ થઈ ગયાં; આટલી મેહનત અને ખર્ચથી ફરલી યુસાફરીની ઝોડવણ નકામી થઈ પડી હતી, જેઓને મારો તથા સામનનો બચાવ કરવાને રાખીઆ હતા, તેઓને મારી સામને થયા, એટલુંજ નહી, આજં આજસો મારું ખુન કરવાને ઝોડવણ કરતા હતા. મારે પોતાને વાસતે મને થયું ફીકર ન હતી; પણ મારી ધણીઆણી મારી સાથે હતી, તે વીરો મને અતીયમ ચીનતા હતી. મારાં મરણ પછી તેણીનું આ નંગલીએ વધે શું થયે, તેના વીમાર માતર કરતાં મારાં દીલમાં કમકામત અને કાંટા ભેંકાતા હતા. મારી બાપડીને પણ મારા જવાન વીમાર આવતા હતા; પણ તેણી એ મારી કોથેસમાં મેં કેટલે પાનવાનો દરાવ જેઈ, કોઈ પણ વખતે મને પાછો કરવાની સલાહ ન આપી હતી.” આખરે બેકરને પછાં બલવાખોર માણસો સાથે લેવાની જરૂર પડી, અને તેથી ધણીઆણી માતર એક વીસવાણુ બસી તથા એક વફદાર છોકરા શીવાએ આધીના ફીતુરી લોકની સાથે આગલ વધીયાં.

તરણુ માર દીવસની કુચ પછી, ધબીરીઆમા તેઓ આવી પોંહચીયાં; તાર પછી આગલ વધણું કેમ, તેની વી ચાર પડીએ, તેઓને ભોમીઆની નજર હતી, પણ તેઓ ના પોતાના માણસોતો એવીજ તક જિતાં હતાં, કે કીઆરે લાગ કાવે કે કોઈ નંગલમાં તેઓને એવલાં નાંખી અથવા મારી નાંખી રસતા કાપે. આખરે પેલા વેપારીને કાફલો જે તેઓની પછવાડે આવી લાગે તેને ફરીથી અમર કરવાને બેકરની બાપડીએ તેને કહીઈ; પણ બેકર નીચું લાગ્યો એમ સમજ કંઈ ન બોલીએ, તેથી પેલી હીમતવાન સીએ પોતે પેલા વેપારીને બોલાવીએ, અને તરવાર ભેટ અને મીડી વાતોથી તેને સમજાવીએ. આ કાફલા સાથે સમજતી થયાથી, બેકર તેઓની સાથે કુચ કરવાને તઈઆર થયો, પણ તેના માણસો સામે ધમાં, તેઓમાને એક જે આગેવાની કરતા હતા, તે બંડુક લઈ બેકરની સાંમે આવી ઉભો, અને તેનો હોકમ માનવાને સાફ ના પાડી, અને બધાં માણસો થંબ ધઈને તેની પછવાડે ઉભાં. બેકરે જોયું કે આએ વખત છવવાને કે મરવાને હતા, તેથી એકદમ જઈને પેલા આગેવાનને એવોતા નખાડે લગાવીએ કે તે બેયુષ ધઈ પડીએ, અને તેના હાથમાની બંડુક દુર નઈ પડી. તાર પછી બીજાં માણસોપર જો

તે કહેડો, તેવાંજ તેઓ તરતજ કામે વલગીઆં અને એક વાર ફરીથી કુચ કરવાની તઈઆરી કીધી. તેઓ રસતામા કેટલીક અડચણ ભેગવી, લટકા રેશમા આવી પોંહચી આ. એ દેશ મોનરોફોરોથી ૧૦૦ માઈલ દુર છે, અહીં આં છ અથવાડીઆં મુધી પોતાની સાધના કાફલાને લીરે રેહવું પડીઈ. હીઆં એક નંગલી સરદાર નામે “કામરે” સાથે તેઓ આવપણુ થઈ. તે છવ થું ચીરે, તે સમજતા નહી. હતા, તે પૂછતા હતા કે “મોહત પછી તે છવતર કેવું હોય? શું મુએલું માણસ મોરમાંથી અપોતી ખેલે કદી નીકલો શકે?” તે કહેડો કે “બધાં સારાં અને ખરાબ માણસો એકસરખાં મરેઈ; ઘણાખરાં બધાં લોક ખરાબ હોયછે; તેઓ ને. જોરાવર હોયછે, તો નાતવાનપર કાવી થકેછે, સારાં માણસો બધાં નાતવાન હોયછે, તેઓ સારાં હોયછે, કારણ તેઓ જોરાવર માણસોપર કાવી રાક્તાં નથી!” એ સરદારની મેહન હતી તેણીએ મીસીસ બેકરને ભલામણ કીધી કે “જે તે નીમલા જડબાંના આગલ દેખાતા માર દાંત પડાવી નખાવે, બાવલે લાલ રંગ આપે અને નીમલા હોટમા નાકું પાડી, મોટા મુઠ્ઠાના જીવી ન થ પેહરે તો તેણીની ખુનમુરતી વધેઆ વીના રહે નહી!” લટકામાંથી એઓ તરફ કુચ કીધા પછી, તીઆં એક “કાચીઆ” નામના સરદાર સાથે આવપણુ થઈ. હો કો તેની પાસે વરસાદ મંગાતાં હતાં, અને તે જાણે વરસાદ ખરેખર આપતો હોય તેવો દાવો કરતો હતો. લોકો એને તરવાર ભેટ આપતાં હતાં, અને એના ઉપર પકડા બરોશો રાખતાં હતાં; કોઈ વખતે ને વરસાદ નહી આવતો, તો તેઓ બધાં એની પાસે જઈ અમર કરતાં અને જાણે તેનું અટકાવતો હોય તેમ તેને નમરાણુ આપી સમજાવતાં હતાં. એઓમા એઓને મોનામું કાઢવું પડી ઈ, એ જગા વરસાદને લીધે એવોતા સરદાર મારી મઈ હતી, કે બેકર પોતે તાવથી હેરાન થવા લાગ્યો, તેનું બધું જોતું રહીઈ અને રાત અને કાઢડો ફીકરમાં પડીએ, કે રખેને હું મરું અને મારી બાપડી આ નંગલીઓના હાથમાં આવી પડે.

એની હેરાનગતી પછી, જનવારીમાં તેઓએ પાછી કુચ કરવા માંડી, પણ તેટલા વખતમાં તેના સરનજમ બધું દમી થયો હતો અને આખરે તેઓને એક બલલી પી કપર યુસાફરી કરવી પડી. રસતામાં તેઓના કેટલાક હેલકરીએ તેઓની નજરીઆતને સામન હતા, તે પણ વઈ નાહસી ગયા. એવી હાલતમાં તેઓ કામરાસીના રાજમાં આવી પોંહચીઆ. હીઆંથી બેકરને નાઈલનું મુજ ચોપવાની ફરજ પડી, કાંમિકે સપીકે એ બાજુપર તપાસ ન કીધી હતી. કામરાસી તરવાર રીતે બેકરની ચોપમાં અડચણ નાખવા લાગીએ, અને કેટલુંક મુધી તેને પોતાના સમજાં રેહવાની ફરજ પાડી. તીઆં મેઈ બેકર અને મીસીસ બેકર તાવથી હેરાન થવા લાગ્યાં; એથી તેઓની તદ્દરોસતી ઘણી નીમડી અને તદન નાતવાન થઈ ગયાં. તારપછી યોડુંક રહીને કામરાસીની ફરલીક આજિજી કીધી, તેણે મદદ કરવાને કહીઈ, તે એટલા મુધી કે તેણે પોતાના માણસોને જની ચોપ બેકર કરતા હતા, તે દેખાડવાને મોકલવાની ઝોડવણ કરવાને ખુશી દેખાડી. બેકર

ર કહે છે કે “હવે મેં કામરાસીની કુચ કરવાને રજા માંગી, તેણે થડે પેરે ભવાય લીધા કે ‘હું’ મારી કબુલાત પરમાણુ તમને તે તલાવ દેખાડવાને તથા “શુદ્ધ” મોકલું, પણ તમે તમારી બાપડીને મારી આગલ મુકી જવી જોઈ એ!” અને આવન પડીઈ કે કામરાસી દબો રમેછે; માટે મેં તેની નનદીક બંદુક ધરી અને કહીઈ કે જો તું એમ ક રીધી થોલશે તો આપ્તે બંદુકથી તારો જાત લેવશ અને તારાં માણસો કદી પણ તારો બંધાવ કરી શકશે નહી. મારી બાપડીને પણ શુસસો લાગે, તેથી તેણે હડીને ચરબી આં મોટું બાથાણું કીધું. કામરાસી કમરાસે અને થોલી એ કે ‘શુસસે તા થાઓ. મારી મરણ તમને કુખ આપવાની ન હતી; તમને જોઈએ તો મારી બાપડીઓમાની એક બાપડી આપું’, તેમજ મેં ધારીઈ કે તમે તમારી અને આપવાને કંઈ અડચણ નેવું જોશે નહી. મારો તો એ વો માલછે કે મારી ભેટ કરનારને સારી સારી બાપડીઓ આપવી, અને હું સમજીએ કે તમેથી તેમ કરશે! આ લો, નહીતો એટલી ગડબડ ના કરો. હું ફરીથી એ વી શો થોલનાર નથી.”

બેકર પાછો આગલ વધીઓ. તેવામાં વલી બીજ વધારે આક્રમ આવી પડી, બાહડર મીસીસ બેકરને એકા એક લુ લાગી, તેથી બેસુધ થઈ પડી; તેણીને યુરદાની મા ક્રક પાટલાપર નાખી મંજલ કરવી પડી; આખો દીવસ બેકર તેણીની પડોસમાં રહી સાથે ધમે મંજલ કાપેલો; અને આખી રાત જગી તેણીની પડોસમાં ચોકી કરતો, તે પોતે આગે ધણેજ નંખાઈ ગયો હતો; તેણે સાત દીવસ રાત અને દાહડો ઉત્તરો. અને થાક ભોગવી, એ બધો વ સાત મીસીસ બેકર વગર મોલવે કે માલવે બેસુધ પડી રહી. આખરે બેકરે પોતાની હીનતવાન અને ખરેખરા કુખ સુખ ના સાધીની આશા છોડી. એક સાંજના એક ગામડાંમાં નંઈ પોંડુબીઓ, તીઓ તેના માણસો પેલી બલી સીની થો ર. મોઢવા મંડીઆ. તેજ રાતના બેકર ઉત્તરણ અને થા કયો જુદાતની સાંમે નહી થઈ શકીએ, તે ઉત્તરમાં પડીઓ, બરે જાગરત થયો, તારે બદકીને ઉડીઓ અને મનામા પ સતાવા લાગે, કે બરે તે એક આશાએસ ભોગવતો હતો, તેવામાં તેની યહીઆણીના પરાણ ગયો હશે, પણ તે કેહે છે કે “બરે નરા” પણ આશા ન રહી હતી, તારે મોઢા એ ઈઆરી આપવી. તે વખતના ઉપકાર મારાં દીવમાં કે વો વશીઓ તેનું બપાન મારીથી થઈ શકતું નથી.” મીસી સ બેકર એક અડવાડીઈ ઉપર બેસુધ પડી રહેઆ પછો, પા છી સુધીમાં આવી હતી.

આવી રીતના બંધાવ પછી, તેણે તરણ દીવસની મંજલ કાપી રહેઆ પછી, જેની ચોષમાં ગયાં હતાં, તે ન બરે પડીઈ. જે નાઈલવનું બીજું સુખ બાકી રહીઈ હતું, તે “હુડગીજ” નામના તલાવમાં હતું. તે તલાવ આગ વ નંઈ પોંડુબીઆથી મીસતર અને મીસીસ બેકરને અતી શય આનંદ ઉત્તપન થયો.

એ વખતના ઉત્તપન થતા વીચારનું રંગીન બપાન બે કર આપેછે; પણ અને દલગીર છઈએ કે તે તપા બીજ કે રહીએક બાણવા જોગ ગુનરેલી બીના તથા આક્રમ તથા ના

છંદને લગતી લુગોલની તપારીમ, લંબાણુ પ્રવાને લીધે, અ અને મેઘી દેવી પડીછે.

એવાં જંગલ અને જંગલીઓમાં પોતાના જનની દર કાર ન કરવે, એક માણસ હીનત મલાવે તેથી આપણે હર ત પાંખીઆ વીના ન રહીએ, તો એક સી તેવી રજામાં પો તાના ધણીની બાણુ રેહવાની બાહડરી દેખાડાવે, તારે તો આપણે શું કહીએ? ખરેખર ધનીઅ હોએ એવા ઈગલડ ના દીકરાને! પણ વધારે ધનીઅ હોએ તે દીકરીને, કે જે પોતાના ધણીની સાથ તન, મન અને ધનની દરકાર ન કર વે, સરખો કુઃમ અને સુખને ભોગ લેવાને તઈઆર હોએ!!

એક મરણ પામેલાં આદમીનો પેગામ.

જે શખસ અજાનમાં મરણ પાંગીઓ, તે ની એ લખેલો પેગામ પોતાના દોસત આસનાવને દીધાસે દેવાને મોકલેછે.

એકીનદાર દોસતો! મારું શરીર શીકું, થંડુંગા ર અને જડ થઈ પડીકીછે, તે હું બાણું તમે તેને કહેછો, કે “અબડુલા મરણ પાંગીઓ છે.” તેના માં થાં અને પગ આગલ તેમો રહેછો, તમારા પક્તાં આં સુ હું જોડુંછું, તમારી હાએ અશ્વોસ અને કુવા બંદ ગી સાંબડુંછું, તેણે મને હસવુ આવેછે, અને હવાની હેલકીમા આણે રીતે મોહુંછું, “જે બીજને તમે થો શો દેઓછો, તે કંઈ હું નથી, તમારી ગમગીની બંધ કરો, અને પેલી બીજને પડી રેહવા દેઓ, તે બીજ એક વખત મારી હતી, પણ હાલ તે કંઈ હું નથી.”

મેહરબાન દોસતો! જે બીજને ઓરતો નહવા ડી થોવાડીને થોરના છેલ્લાં ખીજાનાને વાસતે તઈઆર કરેછે, તે માતર એક ઝુશ્કી હતી, કે જેને હમણા હું ત જુગુંછું; તે એક પોસાક હતો, કે જે હવે મને જાજતો નથી; તે એક પીંજર હતું, જેમાંથી એક પક્ષીની મા ક્રક મારું રૂહ ઉડી ગયુંછે. ઝુશ્કાને શું કરવા ચાહો છો? તેમાંના વશનારને ચાહો; પોસાકને શું કરવા ચાહો? તેના પેહરનારને ચાહો. પીંજર, જે ઓકાખને ફેલી કરી, છુખસુરત સેતારાથી દુર રાખેછે, તેને શા મા કે ચાહોછે? ઓકાખના દીલપતંદ પીંજરનાં ઝલકારને ચાહો.

‘દીલદાર દોસતો! દાહપણુ ધરો, અને તેતજ રક્તી આખીને નુછીને સુકી કરો! જે બીજને તમે જોહનપર નાખી ઊંચકેછો, તેની હીપર એક આંસુ ની જેડર નથી. એતો માતર દરીઆમાંની સીપછે,

કે જેમાંથી કીમતી ચોતી ખરી પડીછે. સીપ કંઈ કામની નથી—તેને પડી રહેવા દો—ચોતી—રૂઢ— જે ખરેખર કીમતી હતું—તેનો હિંઆ છે! પેણતો એ ક કાવનું વાચણ છે, જેમાં જોદાએ પોતાની તીન્નેરી માનું ઝવેર—મન—જે તેની ઊપર ચેઆર રાખવું હતું તે બંધ કીધું હતું. તેને પડી રહેવા દો! સુનાની સાથની લપેરાએલી ધુલને ધુલ સાથે મઠી જવાદો, બે રે સુવું પોતે તેની તીન્નેરીમાં બાંધે તારે!

જોદાવંદ જોદા! નેક જોદા! કીરતીવાન જોદા! તારો કુનીઆની હવે સમજાયું પડે! આગલ જે ગેખી લાગતું હતું, તે હવે બાણીનું થયું! તો એ ત જો, બેઅકલી દોસતો, રડોછો, કે જે વખતે જેને તને સુએલો ગણો છે, તે શબદોથી નહી વખાણી શકાય તે વાં સુખ સાથે જીવેછ અને તમને ચાહેછ. જે રોશ નીથી તને જુએછો, તે રોશનીમાંથી હું ગુમતો થ ચોધું ખરે, પણ જે રોશની તને નોઈ શકતાં નથી, તે રોશનીમાં હું નો હસતનું સુખ અને હસેશની છંદી ભેગવું છું, અને એવી આસીરવાદથી બરપુર જે છંદી હું નોઈ છું, તે કંઈ માતર સપનો અથવા ક કાવના જેવી જીજ નથી. તને વીચારોછો, તેના ક રતાં વધારે, ખરું ખાણું પીણું અમને મહેછ; ઝલકતાં સુનેરી પીઆલામાંથી અને મદીરા પીલએછે અને જોદાના ખનાવેલા જોરાકનો નાસતો કરીએછ; પણ તે મદીરા અને ખાણું બંને એકજ જગામાંથી નીકળેછ અને તે બેહસતનું નીતરું કુષ કંહવાયછે. હું જોણું છું તે નો તને સાંભલતાં છેવ; તો તેના માથનાની તમને જ રાએ સમજાયું પડેછ નહી? હું ને જોણું છું તે એક અથવા બેને વાસતે; બીજાએ પણ જલદીથી શોખતે.

આખાદ હોતો દોસતો! હું તમારા ચેહરાથી એક કદમ દુર ગયો છું, કે જે એક પલને રસતેછે, છ માં હું છું, તીયાં બરે તમે આવશો, તારે તમે પણ અ જાએય થશો, કે તમે શા માટે રકતાં હતાં. તે વખતે ખરી રોશનીના પરકાશથી તને જોડો કે સરવે ચીજ હીઆં છે અને તીઆંતો કાંઈજ નથી. નો તમા રી પ્રશી હાપ, તો હજી પણ રડો—પણ તકડાં પછી શીર્ડે છેજ—માટે જોહોતને વાસતે ના રડો; કારણ જોહન એટલે થું, તે હવે હું સમજું છું. જોહન એક દમ લેવાની હવા છે, કે નથી આપણ રૂને સહીથી સર ચ છંદી, જે અમર છે, તે મહેછ.

ખાતર જમાં રાખતો! કે જોદાની દરગાહમાં થી સરવે ચીજ પરીતી બરેલી દેખાયછે. જોદેદ મ જણત ધરજો, અને તમારાં ઘર આગલ હીમતથી આ વન્ને. એ ઘરના સુખાકારી બરેલા દરવાજામાંથી, હું તમને, આદમી દાખલ નહી, પણ પીચરાંમાંથી નાહરી જવાની તજવીજ કરતાં રૂઢ દાખલ જોઈ છું, કે જે રૂઢ આખરે એવંતો પ્રુશ આરામમાં આવી પડેછ કે જે ની વખાણ કદી થઈ શકે નહી. જોદાવંદ જોદા! જો દા તારા શીવાએ બીજો કોઈ જોદા નથી! હુંજ જો દા! હુંજ હંમેશનો જોદા!

જે ઘણી આઝાનમાં મરણ પાંખીઓ, તેણે ઊપલો સંધેરો તેની કબર કરનારને આપીએ હોતો.

પરચુટણ.

ચોરીના અનીઆવ ઉપરથી એક નીરદોરા છોકરી ફાંસી ગઈ—ધુનેગારોને સજ કરવામાં ફેરવી સાહેબે તી વાપરવી જોઈએ તે નીચે આપેલા દાખલા ઉપરથી ખા લખ પડી આવશે.

પેરીસ સેટ્ટેના એક ધરમાથી વારેઘડીએ પર્ણસા ચો રાએ પણ તેને કસસો પત્તો લાગે નહી. તે ઘરમાં એક કુટુંબ વસતુ હતું અને તે કુટુંબમાં એક છોકરી માકરડી દા ખલ કામ કરતી હતી. શક ગીઆ ઉપરથી તે છોકરીની પેટી કે નની કુચી પણ તે પોતેજ રાખતી હતી તે પેટી એ કે દીવસે ઉઘાડી જોઈ. તેમાંથી ચોરાએલા પર્ણસા મઠી આવીઆ, તે ઉપરથી પેલી છોકરીની તપાસ થાઈ. તે બીચારી નીરદોરા હતી, તેને જાહેર કીધું કે તે મેખુનાદ છે, તોપણ તેનાં ઉપર ધુનાદ સાબેત થાયએ. બ્યને તે વ ખતના રવડાયા પરમાણે તેને મોતની સજ કરવાના હા કમ થયેએ—છેલે તેને ફાંસી પણ દીધી.

એટલું થયેઆ બાદની પેલાં ઘેરમાં આગલનીજ સુ વારેક ચોરીતો ઘવાજ લાગી! ફરી ફરીને પેલી પેટી ઉઘા ડીને જોઈતો ચોરાએલા પર્ણસાથી તેમાંજ આવીને પડે લા! તે ઉપરથી વધારે શક ગીએ બ્યને તપાસ લવાસ રા ખી. છેલે એક દીવસે એવુ માલમ પડીડ કે તે ઘેરમાં એ કે ખાલેશ કાગડો હતો તે પર્ણસા ચોરી ચોરીને પેટીની ખા જુએ એક નોક હતું તેમાંથી પેટીમાં નાખતો હતો. આ એ જનાવ એક આદમીએ પોતાની નમરે જોએઆ, બ્ય ન સરવેની ખાતર કદી આપી કે પેટી બીચારી દાસી જે ચોરીના અનીઆવને માટે ફાંસી ગઈ તે, તે અનીઆવ થી બીજકુષ નીરદોરા હતી.

રાંછી આનનાં રાજમાં જોહડાં બ્યને ખાતખર ખાં નંદાનોની સીમોમાં એક એવો રેવાજ માણુ હોતો કે કોઈ બી ખખર અતર પ્રુતો તેવો તનંદોસતો બરેલાં નથી એ

વેા હમેશાં જવાબ આપતાં. આ રસમને સીખર નાંચતાં એક ગરથકારે “ઓઝરી સીચીનો ઉપાય” એવે નાંચ નાં ખેલનાં ધીકારી અતીસમ્યે હુશી કાઢાડીછે.

મારલખરો અમીરની બાએડી આ બાબદમાં એટ લીતા ચરી ગઈ હતી કે પોતે જરે બાહર પુસાડરી કરવા જાયે અને વાતમાં જે “હાટેલ” અથવા જગામાં વાસો કરે તાહાં રસતામાં સધે ઘાંસ પંથરાવે કે ગાડી યોડાનાં ખખરાટથી હરાંન નહી થાયે. અને જાંડાં લશકરી ખા તુ હોયે તાહાંનાં વડાને લખીને વાજુ વજાડવાનુ બંધ કરાવે !!!

આપણાં કેટલાંક માંતખરોની બાએડીઓમાં ચીખાં થવાની એક જુદીજ રીતછે, તે એકે રૂઝાલની બે આંગલ પો હોલી પડી કરીને કપાલ ઉપર બાંધવી !!

રંગ તથા વારનીસ લગાડેલી છનથો ઉપર જે દાગ પડીઆ હોયતો કસોરોશરમની દવાઈ લગાડેઆથી તે સાફ થઈ જાયેછે.

ચીકરાને કેઠાંણે કાગલ બનાવવામાં હાલ બાંખજી વા પડવા માંડીયોછે અને તે પણ ચીકરાનાં જીવીજ ગરજ સારેછે.

ધુનાની કીલજુકીની કેટુવતો—સઘલામાં પુખત વીચાર નેઇયે. યુપકીદી સારાં કાગલે. આબાદાનીના મધીયમ અને ખરાબ અવસરમાં દાહપણથી રહેલે. મા આપને લાયક પુતર થવાને ખંતી રહેલે. જેમ આબાદાની માં તેમ આકૃતતા તારા દોસતો તરફ એકજ રીતે ચાલજે. તારો વચન હમેશાં પાલજે. કોઇની છુપી વાત ઉઘાડી પાડેતાના. તારૂં કનનસીબ લોકોથી છુપાવજે કે તેથી તારા દોસતદાર કોઈ કાલે તુને ઈયાદ નહી દેવાવે.

(પીચીઆનડર.)

વેલાતની પોસટ આફ્રીસના ૧૮૬૫ ના વારસીક રીપોર્ટ ઉપરથી જાલમ પડેછે કે ૭૨૦૪૬૦૦૦૦ કાગલ અથવા લાખોટા, ૯૭૨૫૦૦૦૦ ચોપડીઓ અને વરતખાન પત્રો અને ૧૨૮૦૦૦૦ તરેવાર જાતા નયુનાઓ મળી જુ અને ૮૧ કરોર ૮૯ લાખ ૯૦ હજાર ચીજો પોસટ આફ્રીસની ખારકતે પસાર થઈ હતી. ઈ. સ. ૧૮૬૪ ના વરસ ના કષ્ટતાં ૧૮૬૫ માં ૪ કરોર ૧૦ લાખ કાગલો વધારે થયાં હતા, અને ૧૮૬૩ ના કરતાં ૧૮૬૪ માં ૩ કરોર ૬૦ લાખ વધારે હતાં. ૧૮૬૫ માની કાગલની મોટી રકમ આંથી ૩૫૧૮૦૦૦ કાગલ પાછાં કરેઆં હતાં. ૧૨૦૦૦ કાગલો તો વગર સરનામે પોસટના નાખવામાં આવીઆં હતાં; તેમાંથી ૨૯૮ માં રોકડ નાણુ, નોટ, હુંડી તથા એક મહીને રૂપીઆ ૩૭૦૦૦ મહીઆ હતા. પોસટ આફ્રીસની નકી પ્રેદાસ એ વરસના ૩૧૫૦૦૦૦૦૦ દોડ કરોરની હતી.

૨ જુને પુરસત.

૧ હું—૧, હું આખી ફનીયામાં વસુહું અને સઘળા લોકો અને આલખેછે. ૨, હું નથી ખરદ કે એરત, પણ જનમતી વખતે મારો દેખાવ થયો કઠોર રહેછે, અને ૩, જનમીયા પછે હું તરેહવાર અવતાર લેઉછું. ૪, હું કદમાં ઘણો મોહોરોછું, પણ રેતીના દાણુ જેટલો બારીક પણ થઈ જાઉછું. ૫, હું દરીયામાં વગર અડચણ તરી જાઉંછું, અને ૬, જરૂર મારા બે હાથ લાંબા કરેછું તારે આખી ફનીયાને ઘેરી લેઉછું. ૭, જોકે મારામાં દંડ નથી, તોપણ હું જીરતા આતસને મજગર કરેછું. ૮, હું ઘરો બાંધુછું અને ૯, હું ન તોડી પણ પાડુછું; અને ૧૦, જે માણસો સમજથી મારી મદદ માગેના હું ઘરો તુટી પડતાં અટકાવુછું. ૧૧, હું માણસને દોસત, તેમ કુસમન પણ છું, અને જેમ મુખ બપમુછું તેમ ફુખી અને પાયામાજ કરેછું. ૧૨, હું નાતવાનને કુવત આપુછું; ૧૩, નહીતો તેવોનાં ગેર બોલુછું. ૧૪, હું દરીયા તથા નદી ઉપર મારા બે હાથના કેઠાંથી લટકી રહુછું. ૧૫, મારો જીવો આપેછે ખરો—હું જુમતો થઈ જાઉંછું—મારૂં આંચ ખલરાપણુ થાયેછે પણ અને પાછો જીવાન થતાં વાર નથી લાગતો—એ હું ચીનજીતે તે કેહુછો.

૨ જી—એક ગરહસથે એક ત્રી સાથે પરણવાનું માં ગણું કોપું, તે ઉપરથી તે જીએ તેને જવાબ લખીયો, તે આ પરમાણુ હતો—

“મેહરબાન સાહેબ, હું તમારી પાસેથી કાંઈક ચાહું છું—તે તમારી જોડે હોખજ નહી અને તેમ વીચારજુની બેહુકુંછે. જે હું માણુ તે કવચીતખી તમે માગો નહી—તે તમારો સાથે હુનોમી નહી અને જીવસો તાંહા લગી તમારી જોડેથી તે કદી પણ ખબાર નથી, તોયે પણ જે તમે અને ચાહતા હોવોતો મેરબાની કરીને અને એ આપો, કાંઈકે હું ખચીતજી કે તમે આપી શકશો.”

૩ જી—એક ચીજ માલેછે પણ તેને પગ નથી, મોલે છે પણ વાહા નથી, સરદેછે તોમી કેટલીએકવાર કાણુ છે. તે તું જદન બીજોરી, સાકા, સુવાણું, અને યુરંચુરતછે તે જાનવર નથી તેમ જાહાડ પાનમી નથી તોમી તેમની ઉપર કદા રહેછે. ગરીબ અને નીરઅપરાધી, તોપણ મીઝાજ જાયછે તારે બેહુકવામાં કાઈ જોતું નથી. એ ખાતું નથી પણ કોઈવાર માટે પીએછે તે કાણુ તે કહો.

ખોલાસો ગઈ વેસાનો.

૧ હું—ઈડાં—૩૦૧—પાવળાનાં ૭ ઈડાં લેખે.

૨ જી—૯૯૬—૧૦૦ અપુરણામાં હું આવી રીતે બે નવરા આલેછે તારે તે એક ગણાયેછે.

૩ જી—મેપાર (નાથલાં બાજકથી તે મોશાં માણસ સુધીમાં અમરસપરસ પધાર રહેછે.)

લાંચ વીશે રાગ સિંધુ.

લાંચમાં જેહની ચાંચ ખુંચે ખરી,
પાંચ ન મહાપાપની આચ આપે,
ચોરી કરતા હતા લોક ને ચાંચીઆ,
લાંચીઆ તેહની હુલ્લ કહાવે. લાંચમાં ૧૬૬.

લાંચ લેનારની લાન નથી લોકમાં,
યાપ કિટકાર પોકાર પોકે;
લાંચ લેનારનું યાપ બદનમ વળી,
લાંચ લેનારને દવ રહે. લાંચમાં ૧

ચોરીને લાંચથી ભીખ જાણો ભલી,
ને વિશે પાપ નથી લાંચ જેવું;
પેટ ન ભરાય તો પાણીથી ફેડીએ,
હઠી નહીં કીજીએ કામ એવું. લાંચમાં ૨

આપીઆ હાથ, પગ, અકલ વળી ઈશ્વરે,
તો શું ભારે પડે પેટ ભરવું;
પરમ રાખીને ધંધો રૂઝો ધારવો,
લાંચ ચોરીયો તો રૂડું મરણ લાંચમાં ૩

પાપ કરી પૂણ પૈસા હઠી મેળ્યા,
કોણ જાણે પછી કોણ ખાશે,
લાખ રહેને બધી લક્ષ્મી લૂટાઈ જશે,
પાપ કરનાર પાપે પિડાશે. લાંચમાં ૪

રળી રળી ક્યુ શુભ મારણે વાપરે,
પુરિવપર નેયકી કીર્તિ યાપે,
તે તણે લાચ તો પાચમા પુણ્યથી,
વગરુ થન વાવરયે સુખ જાપે. લાંચમાં ૫

લોકની ને જનો લાચ લેતા નથી,
અધિક વખણાયે વાત એની,
લાંચીઆને કહે કોણ ? મુખ ઉપરે,
પાછળે નુજતા કહે છે તેની લાંચમાં ૬

છોકરી છેક છાની રિતે છાવરો,
લાંચીઆ, લોકની લાચ ખાપ,
છાવરો રાખતા છાની રહેતો નથી,
છાત્રે ઉડતો વાત જાપ લાંચમાં ૭

લાંચીઆ ચોરને ઘોર શિક્ષા કરે,
પુણ્યનું કામ પરમાય એતો;
લાંચીઆ ઉપરે લાવે દિગ્ધાં દયા,
ગુણ છુપી તણે પુણ્ય તેતો. લાંચમાં ૮

રેશમાં સર્વન સાજ ને ચારા તો,
લાંચીઆ ચોરનાં મળ કાપે,
દેશ કે ક્ષેત્ર ને ધાપેને સહન કરિ,
ન્યાયનું સર્વને સૂખ આપે લાંચમાં ૯

ન્યાય અધિકાર ને લાંચીઆને મળે,
સાજ ઈનસાજ કેવો ! ઉનરશે;

દૂધ સંભાલવા સોંધ્યું બીલાડને,
કહોલિ સંભાલ તે કેવી ? કરશે. લાંચમાં ૧૦
ખાધને લાંચ, હરખાઈ સૂખે રહે,
હાથ પિતરાઈ, કે હાથ ભાઈ;
સાહિને ન્યાય કરનારને સોંપવો,
સાચિ સંભાલવી નહિ સગાઈ. લાંચમાં ૧૧
એમ પ્રતિકૂળ થઈ, ધૂળ ને કાટરો,
લાંચીઆં ફળનાં મૂળ જાશે;
રેશનું કુપ તો ટળશે દલપત કહે,
સનનનો સર્વને સૂખ ધારે.
લાંચમાં જેહની ચાંચ ખુંચે ખરી,
પાંચ મહાપાપની આચ આપે. ૧૨

દોહરો.

લાંચે લોકો લૂટવા, હક તનિ ખાવું હરામ;
લાંચ-જન લાંચ નહીં, કોણી બીજાનું કામ. ૧

પોંહાંચ.

પુરેદે અવસતાની તરણ જુરી જુરી ચોપડીએ તેના બનાવ
નાર ખાઈ નાનાખાઈ નથરપાંતળ પાસેથી રમીને મળીઈ તે ખાન
સાથે કમુગ રાખીઈ

આ ખાડેની એક ચોપડી કાળ ચાણ કાચેદે ઊકાવાથી મુખ શુ
જરાતીમાં—નાંહ હરોપીઅન કાચેદે ઊકાવાથી શવ શુજરાતીમાં—
અને તરીકામાં આ પુરેદે અવસતાના અરથનો શુજરાતીમાં સાર
આપાયોઈ

આ ચોપડીએમાં નોડાસર વાપડેજાઈ નેથી પતેવત સાર
અને મુખ જિયાર સાથે વચાઈ થકે આ બનાવનારે એવી તેમ
રાખીઈ કે ઊપરના જાનાના ઊકરીએ તથા ઊકાએ નેએ નોડા
સાગી સારી રીતે ખાડેતરની રાખેઈ તેએને ઊડપણેથી મુખ બી
ચારે બદલી કરતા યીજારમાં.

નોડાસર તથા બીજા બનાવ કારો કેમ વાંચવા તેની ઘોડીક સ
ખન પણ આ ધણીએ આપીઈ, તેએ પણ નેએને નોડાસર મુજા
જયર નહી હોવ તેએને કારે એ સખન કાંઈ પુરી નથી અને તેમ
કરવાની આ બનાવનારની તેમ પણ નથી.

ને ને જરાતોસની નીચાએમાં ઊકારોએને નર અવસતા પ
ટાવવાનો ખાડેરો હોવ તેવી સારે નીચાએએ આ ચોપડીએ પો
તાના ખાતાના દાખાને પેડાપેડામાં મુખ જિયાર સાથે આપવામાં
આવેતો પછે પેડાપેડાએ તે વટલ મણ રહે અને એ રીતે મુખ જિયાર
રથી બદલી કરવાઈ આપણાના દાખા ધાયે.

આ ચોપડીએમાંથી અરથના મારની ચોપડી દરએકે ખા બા
પે પોતાના અસત્યોના દાખાને આપવી અને હરમુદે તે સખનમાં
પાની તસરી લેવી કેમકે બાળકોના મનમાં બરેથી સખન વડાથી
નેટા પડવાની હોય થશે તેવી બોલ કાઢના રીતે મનાર નથી.

સારે ઊપરના જરાતોસનીએએ મુખ જિયારથી બરેથી કરવા
નો ખાડેરો સખતો નરેઈ, તેમાં અવકાશ કરી આપણા ચોપડીને એ
વી રીતે વડવાની વધારે નરેઈઆત બધેડે રાખેઈ.

સ્રી યોધ

પુસ્તક ૧૦ મું.

હીરોમંજર ૧૮૬૬

આંક ૧૨ મે

પતીવરતા બાણડીનો વેહમી ભરતાર.

ભાગ ૨ નો.

પ્રકરણ ૧ હું.

તોહમત.

જનબખસ અને હાતમ શતોરાત વાહણે મહડી, શુભસતાન ફેસ છોડી ગયા. એ વાતની ખબર બાદશાહ જોશવરને થઈ, જેથી તે અતીશય ક્રોધાપમાન થયો; પણ કરે શું! તેણે પોતાના વેહમનો એક ભાગ જે રહેતો હતો, તેની ઉપર વેર લેવાનું વાનખી ધારીલું. શુભમોહર શુભે ગાર છે, તેના એના અનમાં ફોલુન હતું, વાસતે તેણીને સંજએ પેહલાડવાનો વીમાર કીધો. જનબખસ અને હાતમના નાહસવાથી, તેના અનમાં જે શક હતો, તે કુર થયો અને તેએ ખરેખર તેની બાણડીની હારમત લેવામાં સામેલ હતા; એટલું નહીં, પણ તેનું રાજ દગાથી લેવાને છુધી અસલત કરતા હતા, અને તે અસલતમાં તેની બાણડી પણ સામેલ હશે, એવું તે વીચારવા લાગીએ. તેણે જનબખસપર જે ભરોશો રાખીએ હતો, તેથી તેના ચેહરના દરવાજા ઉઘડાવી, આવી રીતે તેની ઉપર તે કાવી શકી એ હતો, માટે તેના તે પસંદગી કરવા લાગીએ. તેણે પોતાના ઉમરાવોને તેડાવી અંગાવીએ અને હાતમ અને જનબખસ વીશે પુછપરછ કીધી.

હવે એન વખતે જરે બાદશાહ જોશવર પોતાના વેહમના બેજાથી દબાધને ગમગીની અને કીનાના વીમારમાં પડીએ હતો, તેન વખતે નેક શુભમોહર પોતાના છોકરા સાથે પોતાનો વખત નીરદોશ વાતોમાં કાહડતી હતી તથા તેણીને હમેશ હતા, તેથી તેણીની આસપાસ ખીલ ઉમરાવોની સીએ. બેશી તેણીને રીઝવતી હતીએ. શુભમોહરને ખબર પણ નહીં હતી, કે હાતમ તથા જનબખસ ના હુસી ગયાછે. એવામાં જોશવર પોતાના ઉમરાવોને ઘડીને તેણીના આરડામાં આવીએ, શોહોરાબને તેની આગલથી ખેંચી લીધો, અને પોતાના ચાકરોને ફરમાવીલું કે તેને એ કદમ કુર કરે; રાણી શુભમોહર જોશવરની એવી ચાલ જો

ઈ અચરત પામી, પણ તેટલામાં જોશવરનો પીતા વધારે ઉછલીએ હતો અને તેણીની ઉપર વગર આંમકો ખાતે તો હમત ચેલીલું, કે તેણીએ હાતમની સાથે બદ્દલી રતી હતી, અને તેણીનામાં જે ગરબ રહેતો હતો, તે તેનાથી હતો. એવી રીતના તોહમતથી એક નેક આરતને કેવું કુખ ઉપજે તેના વીમાર દરએક વાંચનાર પોતે કરી શકશે. રાણીએ શુભસાથી થોડા શબ્દોમાં કહી સંભલાવીલું કે તેડું કાંઈ ન હતું.

જોશવર પોતાના ઉમરાવો તરફ ફરીને બોલીએ. “સાહેબો, એની તરફજીએ, એના ચેહરા તરફ નેમા કરો, તમે તરતજ કેહશો કે ‘વાહ! કેવી ખુબસુરત સ્ત્રી! પણ તમારા દીલમાં તેન વખતે દલગીરી પેદા થશે કે ‘અચ્છોસ! આવી સ્ત્રી પરમાજીક તથા આબરૂદાર નથી રહી શકી!’ એના બાહરના દેખાવને વાસતે વખાણ કરવી ખરેખર વાનખીછે, પણ તેટલું કીધા પછી ફનીઆમાં બદગોઈ કરનાર, કોઈ ખલુ’ હીલવશે, કોઈ ભવો મહડાવશે, કોઈ બેલતાં અમકાશે, અને એવીજ તરેવાર રીતે એની બેહારમત જાહેર કરશે. પણ હું તેમ કરવા માગતો નથી, હું હમણા ખુલલા શબ્દોમાં જાહેર કરુંછું, જેથી અને થોડું કુખ ઉપજવું નથી, કે આએ સ્ત્રીએ બેવકાઈ કીધીછે.”

શુભમોહર—કોઈ હુરામતઝાદ મ’ડાલે જે એવી વાત કહી હતે, તો તે તેથી ખમણો બદગત સોદોં ગણાતે, પણ તમે, મારા ધણી, તમે ચુક કરાજો.

જોશવર—તમે, મારી રાણી, તમે મારે બદને હાતમને લઈ ચુક કીધીછે. એ તું નજસ ચીન! તુંને બીજું નામ ઘરવું નથી—સાહેબો, એ બેવકા ધઈછે એટલું નહીં, પણ એણીએ જનબખસની સાથે મલો, મારાં રાજપર તરાપ મારવાની ગેહલજી કીધીછે.”

શુભમોહર—મારા જાનના કસમ ખાઈ કહુંછું, કે એ વીશે હું કશું જાણતી નથી. મેહરબાન ધણી, જરે ત અને ખરેખર વાત માલમ પડશે, તારે તમારી આવી ચાલને વાસતે કેટલું કુખ તમને ભોગવવું પડશે પણ તે વખતે તેને ભુખ કીધી હતી. એવું જો કહેા, તો તેથી મારી ગયલી આબરૂનો પુરતો બદનો મળનાર નથી.

જોશવર—હા! હા! જે સામેતી પરથી મારી ખાતરી થઈછે, તેને ખોટી કરેતો. અને આખજ નથી એજ કેહવા આ કાંઈ ખોટું નથી. અરે! એને હીઆંથી એકદમ તુર

ગમાં લઈ જત્યા; જે કોઈ એની તરફદારી કરશે, તે પણ ઘુનેગાર છે એમ હું સમજસ.

શુભમોહર—હમણા આરી પનોતી બેઠી હોય, એવું લાગે છે. તે જહાંમુખી ઉતરે તોઆંમુખી મારે સજીરી ધરવી જોઈએ. ના સાહેબો, જે પરમાણુ મારતખત રહી પડે છે, તે પરમાણુ અને રડું આવવું નથી, તેથી તમારાં દીલમાં મારે વાસને દલગીરી નહીં પેતા થશે. પણ આમ્મે દીલમાં જે હુએ ઘેર કીધું છે, તે બજામાં આવ્યાના કરતાં વધારે બાજે છે, મારે તમારાં ભવાં દીલમાં જે નીચારો ઉતપન થાય, તે પરમાણુ મારે વીશે તમે વીચાર બાધવાને મુખતીઆરછો—

અને હવે બાદશાહનો હુકમ બજાવવાને તઈઆર થાએ. નરસાવર—કેમ તમે લોકો અને સંબંધો છે કે નહીં! શુભમોહર—(પોતાની સાથની સ્ત્રીએ તરફ દેખીને) આરી સાથે કોણ આવે છે? મેહુરબાન બાદશાહ, આરી સાથ ની બાધઆને આરી સાથે મોકલવાની હું તમારી આગવ આરમ મુજાહુ; કારણ તમે બજોછો કે હમણાની આરી હાલત (હમેલના દાહાડ) ને લીધે રમવાની અને નરસર છે. નેક આરતો, તમે શા મારે રડો છો? રડવાનું કંઈ કારણ નથી. તમને જે માલમ પડે, કે તમારી રાણીને તુરંગ બે ગવવી ઘટે છે, અને જે તેમાથી હું છટકી જઈ, તો તમારે રડવું જોઈએ હમણા જે કારણસર હું કેદખાનામાં જઈ છું, મીનો હું વધારે દીપી નીકલીય. સાહેબ મેહુર બાન, મારા મણી, હું તમને કોઈમી વખતે દલગીરી જોવા ને માલની ન હતી, પણ હવેતો હું તેમ માહું છું ખરી. માણે, મારતો, આરી સાથે માણે, તમને આવવાને રજા છે. નરસાવર—અએ, હીઆથી જએ, મારા હુકમને તા પને ધારે.

અરસવાના આવી રીતના હુકમને તાપમે ધવાની તે ના માણસેને ફરજ પડી, રાણીએ પણ બાદશાહની મરજી રાખવાની પુર મુશી દેખાડી, અને મોકલદારોની સાથે તુરંગ તરફનો રસ્તો ધર્યો. રાણી શુભમોહરના શુભે આવેલા હતા, કે જે માણસોના સવાધીનતા તેને આપવામાં આવી હતી, તેઓ જેકે ઘણું ફરીને કાણુ દીલના માણસે હો પડે, તે છતાં તેણીને વાસતે તેઓના મનમાં કંઈ પણ જુ રું ન આવીડું હતું. જે ઉમરાવો રાજાની સાથે હતા, તેઓએ તેને તરેવાર સમજાવડું. એકે કહીલું, કે બાદશાહ, જે એવી બાધઆમાં તમે ભુલ કીધી, તો તમને, તમારી રાણીને, તમા તમારા છોકરાને મેહું મુશ્કાન થશે. બીજે પોતાનો જન બાદશાહને આપવાને તઈઆર થયો અને કે હીડું કે, શુભમોહર કદી પણ શુનેહમાર હોય નહીં અને તે ને શુનેહમાર કરી, તો ફનીઆમા કોઈ પણ નીરદોષ છે, એવી આશા રાખવી શેકેછે. બાદશાહને તરેવાર રીતે સમજ પાડવામાં આવી, તે એટલા સુધી કે અમીરો ઉપર તે શુસરો થયો, તોપણ તેની દરકાર કરેઆ વીના તેઓ છ હટોફ જવાબ દેવા લાગ્યા, કે તમને કોઈ પણ બદલેવા માણસે હાડું સમજવીડું હશે; ગમે તેવું હોય, પણ શુભ મોહર નીરદોષ છે, અને તેથી જે બદનામી તમારી ઉપર આવી ચાલને મારે મોકલડે, તેના બદલે કદી પણ વળી શકવાને નથી. અમીરો અને ઉમરાવો આવી પુરથી જે રાયર સાથે તકરાર કરવા લાગ્યા, તેનું કારણ એ હતું કે બા

દશાહ નેક રસતે ચાલવાને હુમેય આગુર હતો, અને તે એની સલાહપર થીઆન આપી ચાલતો હતો. પણ કે મ નશીમે આએ વખતે તે થેલો બનેઆ હતો અને તેઓ ની તકરારને મારે તેઓને કપકો આપવા લાગ્યા. તોપણ અમીર ઉમરાવો તેથી હુદીઆ નહીં.

બાદશાહ નેરાવરની ખાતરી હતી, કે રાણીનાં શુભ રઈએતમાં પરકાશતા હતા, મારે તેણીની ઉપર કંઈ પણ ચી ખશાનાં હાપ લેવા આગવ તેણીની તપાસ થવી જોઈએ, મારે એ તપાસને વાસતે તેણે એક દીવસ ડેવડીઆ. એ રહુજ નહીં; પણ તે વખતનાં લોકો દેવનાં મુકન ઉપર ભ રેશો રાખતા હતા, તેમાં મુનાન દેશમાં ડેવકાસ નામનાં ચેહરમાં, અપાલોનું દેવલ હતું, તીઆં એક વાત ખરી છે કે ખેડી, તે મુજા મોકલતા હતા, અને જે જવાબ મળે તેપર એતેકાદ લાવતા હતા, વાસતે બાદશાહે જે વીચવાસુ અમીરોને તીઆં મોકલીઆ કે મળેને અપાલોને પુછે, કે રાણી શુભમોહર હતી કે નહીં. એવી મોકલવણી બીજા અમીર ઉમરાવો સાંત થયા, અને જેકે રાણીની વફાદારી પર તેઓના પુર ભરેશો હતા, તેઓ બાદશાહની સામે આવી મોકલવણને લીધે ધઈ શકીઆ નહીં.

પ્રકરણ ૨ જી.

એક નીરદોષ જનમ અને તેની હાપર

શુમરતી ગેરઈનસાધી.

શુભમોહર બીચારી તુરંગમાં હેરાન થવા લાગી, પોતાના ઉપર પડેશો ગળમ કંઈ થેલો ન હતો; પોતાનાં ધણી નાં પીઆરથી દુર થઈ હતી, તે ધણી શકનો મારમે હેરાન થતો હતો, પોતાની આબરુપર હામણ થયોન હતો. બર મોઈ કરનાર લોકને તે વીશે ટીકા કરવાને તક મળી હતી; પોતાનાં નાના પણ અક્કલમંદ છોકરાથી દુર થઈ હતી. પોતાનાં પેટમાંનાં બચાંપર ગેરઈનસાધી થતી હતી—એ બધું કંઈ તેણીને થોડું કુખ્યાદયક ન હતું. વળી તેણીનાં હુમેવ નો વખત એવો બારીક હતો, કે જેથી તેણીની તનદરોસતો પર દલગીરી અને ભયથી વધારે અચાર ધઈ, અને પુરા દા હાડા થયા આગવજ તેણીએ તુરંગમાં એક છોકરીનો જનમ આપીઆ.

પોતાની મેહુરબાનીયી, જે છોકરી ખુબમુરત તથા ત તદરોસત માલમ પડી. હવે એ છોકરીને લઈ બાદશાહ પા સે કોણ જએ? સરવે તેની બદલાવડી માલમલણથી પા દતાં હતાં, મારે કોઈની હીમત માણે નહીં; એટલામાં મેહુરબાનું નામની, એક ઉમરાવ (નામે રસતમ) ની બાપડી, જે શુભમોહરપર અતીશે પેઆર રાખતી હતી, તે રાણી પા સે મળ અને તેણે અરમ મુજરી, કે તેણીની છોકરીને ધીરે, કે જેને લઈને બાદશાહ નેરાવર પાસે નઈ, શુભમોહરનાં ની રેરાયણથી વીશે પોતાની મકન પર મારણે પુરાવો આપે.

મેહુરબાનું હીમતવાન શી હતી; તેણીની નેકી પણ ફનીઆમાં આરાકારા હતી, તેણીએ જે એવું કામ માપે લી થું હતું, તે પાર પડ્યો એવું શુભમોહર માનવી હતો, તેથી તેણીએ પોતાની છોકરીને મેહુરબાનું ને સવાધીન આપી.

તુરંગનાં દારોગાએ પોતાને માટે ભવ દેખડાવી, કે આવી રીતે તે ઓકરીને બાહરે લઈ જવા દીધાથી, તેની ઉપર ધાર આપવાં; પણ મેહરબાનુએ તેનો નેખમ પોતાને માથે ખેંચી લીધો.

હવે એ વખતે બાદશાહ નેરાવરની પોતાની હાલત કેવી હતી, તે સાંભળે. રાત અને દાહણે તેને એકસર વાંઘ પડીએ હતા; આરામ કે એન મળે નહી, મનમાં વીચાર, વેહમ, વીચાર, વેહમ, શીવાએ મીઠું કાંઈમ ઘડ ઘડતું ન હતું. પોતાની બાપડીની એવકાઈ વીશે, નાહસી ગયલા હાલત-વીશે, વીસવાસધાત કરનાર જનબખશ વીશે, વીચાર અને વખાસમાં પોતાને વખત કાહડતો હતો. વળી તેટલામાં, તેના ઓકરો શેહેરાખ, પોતાની માની આવી બદનામી વીશે જાણી, તેન વખતે હેરાન પડીએ હતા, તે થી તેને વીશે નેરાવરનું મન ચીંતાતુર થયું હતું. નેરાવરે આખરે એવો હુકમ કીધો કે તેની પાસે કોઈ જાત નહી, અને પોતે એકાંત રહેવાથી આરામ મેળવવાની આશા રાખતો હતા; પણ એવું કંઈએ દીવસે બનીઈ, કે એક પછી બીજા તું મુખ એન છીનવી, પોતે મુખ એન ભોગવે ?

મેહરબાનુ પેલા બચાંને લઈ બાદશાહનાં મેહલમાં આવી, પણ તેણીને અંદર જવાની મનાઈ ઘડ, મેહરબાનુએ તરેવાર રીતે ઉમરાવોને સમજાવીઈ અને અંદર જવાની પરવાનગી મેળવી. જોકે એ ઘણું નેખમનું કામ હતું, તેમણે તે નેક હતું, એટલું જાણી સરખે અમીર અને ઉમરાવોએ નેખમ પોતાને માથે ખેંચી, મેહરબાનુને પસાર પવા દીધી.

ઘોરડામાં તેણીએ જવો પગ મેળીએ, તેવામાં જ બાદશાહ નેરાવર ગુસ્સે ધણે. મેહરબાનુએ તેનાં ગુસ્સાની કાંઈ દરકાર કીધી નહીં. તેન વખતે તેણીને ધણી રસત ન બાદશાહની હજુરમાં આવીએ, તેને બાદશાહે આટકી નાખીએ, કે તેણે તેણીને આવવા શા માટે દીધો, પણ હીમત વાલી ક્ષી આગલ ગમે તેવો મુરો સીપાઈ થું કરે ?

મેહરબાનુ—બાદશાહ સાહેબ, હું તમારી જનાબમાં અજબ ગુલામ છું, જે મારી નમનતાઈ ભરેલી વાણી તમે સાંભળે. હું તમારી વફાદાર રહ્યો છું, હું એક તમારા હુકમ દાખલ તમારી હજુરમાં આવી છું, હું તમારો ફર આખરદાર મેસલત આપનાર છું, તે છતાં જ્યો તમારા ન જીકનાં મસલત દેનાર ઘણાપણે તેનાં કરતાં તમારા કંખમાં દીવાસે દેવાની હું એાહી હીમત ધરાઈ છું. મેહરબાનુ ન સાહેબ, હું તમને જણાઉ છું કે હું તમારી નેક રાણી તરફથી તમારી હજુર આવી ઉભી છું.

નેરાવર—નેક રાણી !

મેહરબાનુ—નેક રાણી, બોદાવંદ, નેક રાણી. હું કહું છું કે નેક રાણી, અને હું મેં પુરૂશ હતો, તે મારાં હાથોઆરથી સામેત કરતો, કે તે નેક રાણી છે.

નેરાવર—એને અહીંઆથી દુર કરો !

મેહરબાનુ—જે યમસ પોતાની આંખોની દરકાર કરતો નહી હોય, તે તે ધણી અને હાથ લગાડે. મારી ખુશી થી જઈયા, પણ તેની આગલ હું જે કામસર આવી છું તે જાણવી. બાદશાહ સાહેબ, તમારી નેક રાણી, કાંઈકે તે ખરેખર નેક છે, તેણીએ તમારે ત્રીઆં, ઓકરીના જનમ

આપીએછે. તે ઓકરી આ રહી; એને તમારો આશીરવાદ બંધો. (એમ કહીને ઓકરીને નીચે મેલો.)

નેરાવર—નીકલ, દાકલ, નીકલ. એને દરવાજા બાહર કાહડો.

મેહરબાનુ—એવું નામ અને ન આપો; હું દાકલ નથી; હમણાં તમારું મન ફરી ગયું છે તેથી તમે એમ બકો છો.

નેરાવર—એ બલવાખોર ફીટુરી લોકો ! જોયા થું કરો છો ! એને બાહરે કાઢ, મથી કાહડાવો ! આ કુકરમની ઓકરીને પણ તરત દુર કરો, તમે સરખે ફીટુરખોર થયા છો !

મેહરબાનુ—સાહેબ, એક સીવાએ અને સરખે વફાદાર છજ્યો. મોતર તમેજ ફીટુરખોર થયા છો; જેથી તમે તમારી પોતાની, તમારી રાણીની, તમારા ઓકરાની, તમારા નાના પુત્રનાં બચાંની, પવીતર હેરામતને, ગીલડો કરનારનાં હાથમાં સવાધીન કીધી છે, કે જેના ચટકો તલવારનાં ઝટકા કરતાં વધારે જલદ હોય છે.

નેરાવર—આ ઓકરું કંઈ ખાઈ નથી, એતો હાલત તું છે, એને અને એની માને આતસની ચેહમાં સંપગાવી દો.

મેહરબાનુ—એ તમારું પોતાનું ઓકરું છે; એના ચેહરોજ સામેતી આપે છે.—જુઓ અમીરો અને ઉમરાવો, જે તસવીર તમે દેખો છો, તે નાની છે, તેમણે તેના બાપની કેવી પુરતી નકલ છે. આંખ, નાખ, હોટ, ભવાં, કપાલ, નાની દાહડી, ગાલ, તેનું હસડું, સરખે, નેરાવર તેના બાપ છે, કરી મેવાહી આપે છે. એની કાહડી, હાથની બાંધણી, આંખમાં, નખ પણ નેરાવરને મળતા છે. એા ખુલત ! તું કેવી સાચી છે ! તારી બનાવટ કેવી પુર છે ! તું કેવો પુરાવો આપે છે !

નેરાવર—આ વનતરી કીઆંથી આવી છે ! એને કોઈ દુર કરી શકું નથી ! રસતમ, તું હીમકારી છે, તારી બાપડીને આટલું બોલવા કેમ રહે ? તારી ગરદન મારવી જોઈએ.

રસતમ—સાહેબ, જેટલા ધણી પોતાની યોરતની જાળ અટકાવી નહી શકે, તેટલાની જો તેમને ગરદન મારગો, તે તમારી રહ્યોએમાં એક પણ શખસ જીવતો નહી મળશે.

નેરાવર—હું ફરીથી ફરમાઈ છું, કે એને અહીંઆથી દુર કરો.—તું વનતરીને હું આતસમાં નખાવીશ.

મેહરબાનુ—હું તેની કંઈ પણ દરકાર કરતી નથી. સાહેબ, તે તમારા ઓકરાની મરદસત લેએ, હું મારે જાઉં છું.

એમ કહી, મેહરબાનુ પેલાં બચાંને બાદશાહ નેરાવરની આગળ મેલો માલતી ધઈ. બાદશાહે રસતમને અતી શય કહ્યો આપીએ, અને તેણે પોતાની બાપડીને સમજાવીને બાદશાહની આગલ ઉભી કીધી હોય, તેમ તેની ઉપર અતીશય ગુસ્સો કીધો, અને તરતન તેને ફરમાવી, કે તે અમાને બાદશાહની હજુરમાંથી લઈ જઈ, આતસમાં સંભળાવી દે. ગમે તેવી રીતે રસતમે ના પાડી, કે મારી બાપડી મારી ઉમરોજીથી નહી આવી હતી, અને તેની સમાઈ વીશે બીજા અમીરોએ શાહીદી પુરી, તેપણ બાદશાહનાં દીકમાં સેતાને થઈ કીધું હતું, તેથી તેણે કોઈનું માનીઈ નહી, અને બધા જુગા અને દગાખાનજે એવું કહેવા લાગે. તેણે ફરીથી હુકમ કીધો, કે પેલા અમાને બાકી નાખે. પેલા અમીરોનાં દોલ હેવાનીયત ખસડતના ન હતાં, તેથી તેમણે સરખે નેરાવરને પગે પડીઆ, અને પેલા નીરદોષ, નાતવાન બચાં

ની છ'છગીને બ'માવવાને અરજ ગુજરી. આટલા અમી રોના કાલાવાલા આગલ નેરાવરનું દીઠ પાંગલીઈ, પણ તે થી તેણે વીમાર ફેરવી કીધું શું? તેણે રૂસતમને બ'રેએ અને તેને સોગન ખાવાને ફરમાવીઈ કે તે બન્નાં વીશે ને રાવર ને ફરમાવે તેમ કરવું. રૂસતમે એટલી કબુલાત કીધી, કે તે બન્નાંના જન લેવા, જે તેને ફરમાવેલાં આ વશે, તો તે પોતાના જન આપવાને તઈઆર હતો. મારે તે શીવાએ આટલાહુને બીસે કંઈ પુણ્ય હુકમ બળવવાને તેણે સોગન લીધા.

નેરાવર—જે રૂસતમ, તે સોગન લીધાછે, અને હું વે હું ને ફરમાઈછું, તે બેલેબોલ તને ચાલવું પડશે, જે તેમ તું નહીં કરશે, તો તારો જન નશે, એટો ખચીતન, પણ તારી બાપડી, જેને આમે વખતે હું મારી બપથુંછું, તેનો પણ જન લીધામાં આપશે. હું તને, મારી ફરમાવે દાર રધિયેત દાખલ, હોકમ કરુંછું, જે આમે બેચીતીઆદ બચાને બહીઆંધી તું એકદમ દુર કરે, અને મારાં રાજ દરબારથી દુર ન'ગલમાં લઈ જાએ, અને તીઆં, કંઈ પણ વધારે દયા દેખાડવા વીના, એને મેલી આવે. જે પ રત્રાણે એ છોકરું મારી નબદી કંઈ અબલએબ જેવી બ નાવરથી આવીઈછે, તેવ પ રત્રાણે એને એવી જગામાં મેલ ને, કે છઠ્ઠાં જે તે ઉધરે, તો તેવાજ અબલએબ બનાવથી, અને મરે, તો તે પણ તેયોજ. ઉંચક, લઈ જા એને.

રૂસતમ—તમારો હોકમ બળવવાને હું, સમ ખાઈ છું. ચાલ બન્નાં, મારી કાદમાં. બોહા, હવામાંના ખલી વને અને ન'ગલજાના કોડી ખાનારાં જનવરોને એની સ' બાળ લેવાને શીખવન્ને! શેકો બેલેછે, કે ઘણી વખતે વ રૂ અને વાધ પોતાનું રેવાનીઅતથણું જુલી જાએછે અને માની જગા રાખેછે. સાહેબ, તમે આખાદ રહેને! બન્નાં તારી ઉધર યડતાં ધાતકીયણને બદલે, તને ઇશવરના આ શીરવાદ મળને!

એમ બોલી તે બપું ઉંચકી, રૂસતમ બાદશાહને હો કમ બળવવાને ગયો. તેનાં ગયા પછી, બાદશાહને ખજાર મલી કે જે અમીરોને તેણે દેલકાસના અપાસોના રેવલમાં મોકલવીઆ હતા, તેઓ જવાબ લઈ પાછા આવી પોંહુલીઆ હતા. તેથી બાદરસાહે અમીરોને હોકમ કીધો કે રાણીની જાહેર તપાસને માટે નેમ બને તેમ જલદી એક દીવસ દેડવે.

મકરણ ૭ છું.

અપાસોના પેગામ -

જે ઉમરાવો યુનાન દેશના ગયા હતા, તેઓ તીઆંની હવા, વસતી, તથા રચના જેઈ અબલએબ થયા હતા. તે એ તે દેશમાં પોંહુમવાને માણુર હતા, કારણ નેક ગુલમે હરની સલામતી આપી પેગામપર આધાર રાખતી હતી. તેઓ જવા તે દેશમાં આવી પોંહુલીઆ તેવાજ દેલકાસ ત રૂ કુચ કીધી, અને અપાસોનું જે રેવલ તે વખતે આખી દુનીઆમાં વખણાયું હતું તેની નબદીક ઉતારો કીધા. એ રેવલમાં થતી કીરીઆ મારગ નેઈ તેઓ દંગ દયા, અ

ને પોતાના કામસર જવાબ મેળવવાને તેઓએ જે માનતા કરવી નેઈતી હતી તે કીધી.

તીઆરપછી તેનો જવાબ અપાસોએ આપીઓ, તે એવા મોહરા આવાબથી કે આશામાનમાં થતા ગગડાર ક રતાં તે વધારે કાન મેહરા કરે તેવો હતો. અલબત્ત તે જ વાબ-શું હતો, તે કંઈ પેલા ઉમરાવોને આજમ પડીઓ ન હતી, કારણ તે જુદીજ ભાશમાં હતો, કે જે ભાશા માતર-દે વલખાના પાદરીઓ સીવાએ બીજું કોઈ નહયું ન હતું. તેઓએ એ જવાબ સમજ પડે એવી જુબાનના ઉતારી, કા ગલતા પરબીડામાં બંધ કરી, "સીલ" મારી, પેલા ઉમરા એને આપીઈ.

એ પેગાંમ નેમનો તેમ પેલા ઉમરાવો ઉતાવલથી ગુલ સતાન દેશમાં લાવીઆ હતા. તે પેગામમાં કેવી રીતનો જવાબછે, તે કોઈને આજમ ન હતું; અને તે જવાબ ભર દ રખામાં રાણીની તપાસની વખતે વાંચવાને મારે બંધનો બંધ રેહવા દીધામાં આવીઓ હતો, અને રાણીની તપાસ મારે એક દીવસ નેમ બને તેમ જલદી દેડવવામાં આવીઓ.

ઓરતોની મીજલસ.

બાશાણ ૧૪ શું.

ગયા ભાશાણમાં જનવરોના કુધની ખાશાયેતા વીશે કહીંસ'નલાવોયું હતું. આજ દીને જનવરોનું કુધ કેવી હાલતમાં પાડું, એ વીશે યોડીએક અગતની સુખનાઓ કહી સંભવાણું છું.

૧. બન્નાંને બકરીના ધાનમાહેથીનું કુધ દાવવા જેવું અથવા કુધ દોહીને તેમજ પાડું, ઉપા તેમાં કોટુંજ પાણી નાખવું.

બકરીનું કુધ માએના દુધને ઘણું ખરું મેલવું આવેછે તેથી તેવી હાલતમાં જ પાયાથી કાંઈ પણ અડઅણ થતી નથી.

૨. ધધરીનું કુધ બારણા આગલ મંગાવીને દોહીવ રાવીને લેવું.

ધધરીના દુધમાં માએના દુધ કરતાં મલાઈતો ભાગ થોડોછે. તેથી જે તેમાં થોડી સારી મલાઈ મેલવીને વા પડીયું હોયેતો માએના દુધ નેડુંજ થયે.

પેરેલા દશ દાહાડા સુધી ધધરીના દુધમાં તેરલોજ ભાગ પાંછી ભેરીને પાડું, તેમાં ખાંડ નાખવાની નરૂર નથી.

દશમા દાહાડા પછી બે ભાગ દુધ અને એક ભાગ પાં છી લેવું, અને બીજી મહીનેથી પાંછુ ધધરીનું કુધ વાપડવું.

૩. જો બકરી અથવા ધધરીનું કુધ મરે નહીતો જ માએનું કુધ વાપડવું.

માએના દુધમાં માએનાં દુધ કરતાં પાંછી અને સાક રને ભાગ મેણીછે, તેથી તેમાં પાંછી અને સાકર નાખ વાની નરૂરછે.

પેરેલા દશ દાહાડા સુધી એક ભાગ દુધ અને બે ભા ગ પાંછી લેવું અને તેમાં સાકર નાખવી. પછી ચાર પાં ચ મહીના લગી દુધ અને પાંછી બરાબર ભેલીને આપવું;

અને છઠે મહીનેથી ખાંડ નાંખીને ચોખ્ખું કુપ વાપડવું; એ ક બારથી કુપમાં અરધાથી તે એક તોલા સુધીની ખાંડ ના ખવી.

૪. જાનવરનું કુપ ખાઈએ કે નહી તે જાણવાની ધણી જરૂર છે.

બલાદીન કાગલની નાહાની મીપો બનાવવી, થોડી મીપો અલગનાં પાંછીમાં મેરવી અને થોડી મીપો લીટમસ (બલુ રંગ) ના પાંછીમાં મેરવી અને તે સુકવીને તથપાર રાખવી. જે અલગનું કાગલ કુપમાં મેરીયાથી લાલ થઈ જાયે તે બાંધવું કે કુપ સાઈએ; પણ જે તેમ નહી થાયે અને લીટમસનું કાગલ લાલ થાયે તે બાંધવું કે કુપમાં ખટાસાએ.

જો કુપ નજીક ખટાસ માલમ પડીયુ તે તેને સુધારવાની જરૂર છે; કુપમાં થોડું ચુનાનું સાફ પાંછી નાખવું અને તથાસનું કે લાલ થયું કાગલ પાછું બલુ થાયે કે નહી. કાગલ બલુ થયું એટલે વધારે ચુનાનું પાંછી નાખવું નહી.

કુપ ખાઈ હાયે તે બચાંને પાયા પછી નલદીથી આ લમ પડી આવેલું તે કુપ બચાંના પેટમાં હોરમાયે અને તેથી બચું રડીયા કરેછે. તેથી વામીટ થાયે, લીલાં પેટ આવેછે; વામીટ અને પેટ બેઉ ખાડાં વાસ આરેછે.

૫. કુપ જેમ બને તેમ તાજું આપવાની જરૂર છે. કુપ ઘણાવાર લગી રહેવા દીધું તે તેના ખવાસ અને લેહેનત કમતી થાયે. ગામ્પેનું અને ઘણેડીનું કુપ હવામાં રાખીયાથી નલદીથી ખટાસ મારી આવેછે. ઘણેડીનું કુપ ઘણું નલદીથી બગડેછે. તેટલા માટે ઘણેડીને ખારણા આ ગલ બેલાવીને કુપ રોડીને તરત બચાંને પાડું નેછી. એ જ કારણને માટે ગામ્પેને પણ ખારણા આગલ મેલાવવાની જરૂર છે.

બકરીનું કુપ દર વખતે તાજું મલીયાથી એક મોઢો ટો ફાયરી થાયે.

જો કુપને રાખવું પડીયું, તે તે નલદીથી બીગડી નહી જાયે એટલા માટે તેને એક વાસનમાં બંદબસત લંકીને ધણી ગરમ આતસ ઉપર એકદમ ઉકાલવું, અને જેવું ઉકલવું માલમ પડીયું, એટલે તરતજ કંડુ પાડી દેવું; એમ કી ધાથી કુપની ઉપર પોપરી બંધાતી નથી અને કુપનું કુવત પણ દુરતું નથી; પછી તેને એક કંડી નગા ઉપર હીલચાલ નહી થાયે તેમ સુકી રાખવું.

૬. દર વખતે કુપને તાજુંજ બનાવીને આપવું. એક વખત કુપ પાંછી સાથે મેલવીયું તે તરત પાડું; વધેલું કુપ થોરી દેવું; જરૂર ફરીથી કુપ પાવાની જરૂર પડે તારે તાજું મેળવની કરીને પાડું. જો કુપ અને પાંછી પા સાંકેરના ભેલ કરીને રાખી સુકીયું હાયે, તે કુપ નલદીથી ખટાસ મારી જાયે અને તે વાપડવું અવશ્ય જરૂર છે.

૮. કુપને ગરમ કરવાની કાંઈ પણ જરૂર નથી. કુપને ગરમ પાંછી સાથે લેલીને આપવું બસ છે.

કુપને ગરમ કીયાથી મલાઈ ને કુવતવાળો ભાગ છે તે નીકલી જાયે. વળી કુપ ગરમ કીયાથી તેના ખવાસ ઉડી જાયે અને જે કુપનો ખવાસ ઉડી ગયે હાયે, તે જરૂરપત થવાને સુચક છે; એટલા માટે કુપની સાથે ખાતર ગરમ પાંછી ભેલવું બસ છે.

જો કુપ માફક નહી આવે અને તેથી પેટ આવતો કુપને ગરમ કરવાની જરૂર છે. કુપ જેવું ઉકલવા માંડીયું એટલે ઉતારી દેવું.

૯. બનાવેલું કુપ કંડુ પડી ગયેલું પાડું નહી નેછીયે. ગામ્પેનું કુપ જે બચું થાયે તે ગરમ હાયે, તેટલા માટે બનાવેલું કુપ પણ તેટલુંજ ગરમ હોવું નેછીયે. કંડુ કુપ બચાંને માફક નથી આવતું. વલી ગરમ કુપ કંડુ પડી ગયેલું પાછું ગરમ કરીને ખાડું તહી; તે કીયાથી તેનો સથળો કરા નતા રહેછે.

૧૦. કુપ એકજ ગામ્પેનું હોવું નેછીયે. કુપ વાળાએ એકજ ગામ્પેનું કુપ રોડીને આપી જતા નથી. તેમજ પોતાને તાંદાની સથળો ગામ્પે હાયે તેનું કુપ સાથે ભેરે છે અને તેથી તરેહવાર જાતનું કુપ સાથે મેલે છે. સાસા બાએગે કેટલા કુપવાળાએ પાસે એક ગામ્પેથી વધારે હોતી નથી, અને તેથી તે કુપ વધારે પસંદ કરવા ને ગછે. ગામ્પેનું કુપ આપણી પોતાની ચોકસી વગેરે ચોખ્ખું મલવું સુચક છે.

૧૧. જો જાનવરનું કુપ માફક નહી આવે તે તેના ૨ બાંધવું કુપ વાપડવામાં લાવવું.

“ચુર” તું બનાવેલું બાંધેલું કુપ તથા “ગરીમસદેલ તું” સુકવેલું કુપ” માં જે બરાબર પાંછી નાખીયું તે તાર્ક કુપની મીસાલેન કામ લાગી શકે છે. “ચુર” તું કુપ વધારે પસંદ કરવા નેગછે.

૧૨. જે કુપ માફક આવીયું તેને બદલવાની જરૂર નથી.

આવતા ભાશાણમાં જાનવરોના કુપ શીવાએ બી જે કેવી જાતનો મોરકા બચાંને અપાઈ શકાયે તે નીચે કહી સંભાવના.

સાધારણ ઠગારી.

રંગ બેરંગ.

જાનમાયશ ઊપરથી એવું માલમ પડેછું કે જો જે જુદા રંગની ચીજ પાસે પાસે મુકી હાય, એ જો એક રંગ ઊપર થોડો વખત લગી ધેવાન લગાડી ને જોયા પછી બીજા રંગ ઊપર નજર કીધી હાયે, તે જો બીજા રંગ ને હુના તે નહી દેખાયે પણ તેને બદલે બીજા તરફનો રંગ માલમ પડશે. એક દાખલો લેવો.

જો એક સરદ કાગલ ઊપર એક ચાતા રંગનું વેશર મુકીએ અને તે વેશર ઊપર પુશકળ રોશની નાખીને થોડો વખત લગી તીકીને જોયા કીધું હાયે અને પછી તાંદાથી નજર ફેરવીને સરદ કાગલ ઊપર જોયું

હોયેતા, તે ઊપર એક બીજી વેશર માલમ પડશે, પણ તે રાંતા રંગને બદલે જરા બહુ ઈયા લીલા રંગનું દેખાશે.

હવે એ રંગ બેરંગ દેખાવાનું કારણ શું? દર એક બાણને ખખર હશે, કે રોશનીમાં ચુખીય તરણ બ તના રંગ આવેછે અને એ રંગો બેજાઈને બીજા ચા ર રંગ બનેછે. વળી એ પુણ ખખર હશે, કે આપણે એક ચીજનો રંગ લાલ તથા લીલો શા માટે જોઈએ? જારે રોશની એક ચીજ ઊપર પડેછે અને તે લાલ દેખાયેછે, તેનું કારણ એછે, કે તે ચીજ રોશની માહુલો પીલો અને બહુ રંગ ચુખી લેછે અને લલ રંગ આપણી આંખ ઊપર પાછો મારેછે. હવે જેમ આપણા કાન ઊપર તોપનો મોહોરો આવાજ આવેયા પછી તરત આપણને ઘડીયાલના છના આવાજની તીકોરી સંભાલી નથી, તેમ જારે આપણી આંખ ઊપર જો રખંધ લાલ રોશની આવેને પડેછે, તારે બીજા હલ કા લાલ રંગ આપણી નજરે પડતા નથી. એ પરમાણે, જારે આપણી નજર લાલ વેશર ઊપરથી સરેદ કા ગલ ઊપર પડેછે, તારે કાગલ માહુની લાલ રંગની રોશની આપણી નજરે પડતી નથી, પણ બાકીના રંગની રોગની ઈઆને પીલો અને બહુ રંગનો લેલ જોટ લે લીલો રંગ આપણી નજરે પડેછે. જો વેશર બહુ રંગનું હનેતો સરેદ કાગલ ઊપર નારંગીના રંગનો દાગ માલમ પડે.

એ પરમાણે આનસંગાછની વખતે આપણી ન જર ફાયેછે. જો હવામાં એકજ વખતે બે રંગના જે મદે એક લાલ અને એક સરેદ રંગનો જોલો ઊડેછે, તો સરેદ જોલે લાલની પાસે બહુ રંગનો માલમ પડશે, અને લોડી ખરેખર તે બહુ રંગનોછે એમજ સમજશે.

વળી જારે સુરજ અચત પાગેછે, તે વખતે લાલ વાદલાંની વચાવચ જે ખાલી જગીયા ખરેખર બહુ રંગની હોયે તે લીલા રંગની માલમ પડેછે.

જો મોડીએક પલ શુધી આપણે સુરજ તરફ ન જર કીધી હોય અને પછી આંખ વીચી હોય, તો આ પણથી પુરુ રંગના સુરજનો આકાર બાંહુસુધી નજર દરશે નહીં તાંહાં સુધી દેખાયા કરશે.

જો મોડે વખતકરી સરેદ કાગલ ઊપર લાલ સ હીધી લખીયા કોધું રાપે, અને પછી કાલી ચીલો લખયા માંડીય, તો દરકન બહુ રંગના નજર નહીં દ રશે તાંહાં લગી માલમ પડીયા કરશે.

જો એક લાલ કપડામાં થોડાંએક આંધરાં પા ડીને તેની ઊપર સુરજની રોશની પડવા દેણે અને તેની પછવાડે એક સરેદ કાગલ સુકીયે, તો તે સરેદ કાગલ ઊપર લાલ રંગ માલમ પડશે, પણ આંધરાંની જગા બહુ રંગની દેખાશે.

રેલવેમાં મુસાફરને માટે જાણવાજોગ કાવદા.

રેલવેમાં ફોણને ફૂડી ઈયા લાંબી મુસાફરી કરે વી પડતી નથી? બાંહુસુધી કાંઈ પણ અકસમાત બન તો નથી. તાંહાંસુધી મુસાફર રેલવેમાં વગર ધાસતીએ ઈયા કાંઈ પણ તેના ખેયાલ વગર, ખેયક માસીયા બયેછે પણ જારે કાંઈ પણ માકા બતાવયો અકસ માત બનેછે, તારે લોડી ઘલરાઈમાં પડી બયેછે, અને રેલવેમાં મુસાફરી કરવી ધાસતી બરેલું ગણેછે. પણ જગમાયશ ઊપરથી એવું માલમ પડીયુંછે, કે જેટલી ધાસતી રસતા ઊપર ગાડી થોડામાં ફરીયાથી રેહછે, તે ટકીજ ધાસતી રેલવેમાં મુસાફરી કીધાથી રેહછે. જારે ગાડી થોડામાં ખેડાથી અકસમાત બનેછે, તારે જુ જ એક બે જણને નુકસાન થયાથી લોડીનાં મનમાં કાંઈ પણ કમકમાટ ઊપજતો નથી; પણ જારે રેલવે માં અકસમાત બનેછે, તારે એકદમ ધુસકળ માણસોના બાન અને ઈયા પગની નુકસાની થાયેછે, અને તે વખ તે લોડીમાં ખરેખર ભજી અને કમકમાટ ઊપજેછે. પણ રેલવેમાં અકસમાતો દર રોજ બનતા નથી; અને જારે ગાડી થોડામાં ખેડાથી દર રોજના અકસમાતો આપણે સાંભરીયેછ અને તેથી જેટલી એકદર બાન અને તનની નુકસાની થાયેછે. તેના ખેયાલ કરીયેછ, તારે આપણ ખરેખર વીચારમાં પડીયેછ, અને રેલવે માં બનતી અકસમાતો વીસરી જઈયેછ.

તોપણ રેલવેમાં વારેવડીએ જે અકસમાતો બનેછે, તે કટકીએક સાવચેતી રખેયાથી દુર થાયેછે. ઘણખરા અકસમાતો મુસાફરની પોતાની બેવકુબી, મ કસત ઈયા અંજાણપણથી બનેછે, અને તે અંજાણ પણું દુર થયાથી મુસાફરના બાનની સલામતી રેહ, એ દલા માટે આ નીચે જણાવેલા પચોસેસર લારકનરે કાવદાએ લખી કાઢીયાછે.

૧. નારે રેલવેની ગાડી, પછી તે મને તેવી હ
લવેથી ચાલતી હોયે, તારે કદી પણ ગાડીની અંદર
નવાની ઈયાં ગાડી માહેથી બાહર નીકલવાની કો
જોશ કરવી નહી.

કારેકે શો માહેથી ચાલેલો અકસ્માતો એ કાર
ણથી બનેછે. અને તેમાં ચતોવીસ બેનની ખુવારી
ચાહેછે. નારે ગાડી હવેથી આવેછે તારે ભોજનોનાં
મનમાં એવું લાગેછે, કે એક માણસ જરૂરથી આવેનો
હોયે, એટલે જ જરૂરથી ગાડી બેસેછે; પણ જો તે બ
રાખર તપાસી જોયે, તો માત્રમ પકડે કે, એક જરૂરથી
જતો યોડાની ગાડીના જેટલો તેની જરૂરછે.

૨. કદી પણ ગાડીના બારણા અથવા બારી
ની બાહાર રોકું ઈયા હોય કાઢાકી રાખવું નહી.
એ વીરોની શપથેતી નહી રાખીયાથી સેક્ટે
અકસ્મીસ અકસ્માતો બનેછે અને તેમાં સતર બાનની
નુકસાની થાયેછે.

૩. નાંહાંચુંથી મુસાફરની છેત્રી નગા લગી
આવીયે નહી તાંહાંચુંથી વારેયકીએ વચલા મથ
કે, બીપર બિતરીયાના કરતાં ગાડીમાં બેસી રહેવું ઘ
રું સાહેછે. અને નારે એ બની નહી શકે તારે એમ
બંને તેમ યોડી વળતન બિતરવું.

૪. કદી પણ ગાડીના બિતરા દરવાજા આગ
લથી બાહર નીકલવું નહી.

કારેકે તે બાજુથી બિતરીયાથી સામણી બીજી
ટરેનની ગાડીઓ આવેછે અને તેમાં અકસ્માત બની
આ વગર રહેતો નથી.

વકી ગાડી માહેથી બિતરીયા પછી તરત થોડું
એક લાઇનની ટોચની દુર જવું જોઈયે.

૫. નાંહાંચુંથી ઘણી જરૂરીયાત પડે તાંહાંચું
કદી પણ રલતી એક બાજુથી તે બીજી બાજુ
બીપર ચાલી નહી જવું; અને જા જવું પડીયું તો ઘ
ણીજ સભાલ રાખવી.

બેસી બાજુ તરફ નેધાહ રાખવી કે ટરેન આ
વતો નહી હોયે. ઘણી વખતે પગ સરી બેસેછે ઈ
યા આંડી આવેછે ઈયા એકાએક પડી બેસેછે અને
બિચો તેની અગાડી ટરેન બદન બીપરથી ચાલી
બેસેછે.

૬. બાજુક જતી ટરેનના કરતાં એકસપરેસ
કોઈએક એકસ કારણસર જતી ટરેનમાં નવાની
વધારે ધાસતીછે; નારે ઘણી બિતાવસે નવાનું હો
એ તારે જ એકસપરેસ ટરેનમાં જવું.

એકસપરેસ ટરેન વધારે જરૂરથી બેસેછે, તેથી

બાજુકની ટરેન સાથે અકસ્માતની વધારે ધાસતી રહે
છે. ઘણી વખત ગાડી પાડી બીપરથી બિતરી બેસેછે
અને તેથી પણ ઘણી નુકસાની થાયેછે.

૭. બાજુક જતી ટરેનનાં કરતાં સપેશીયલ
(ખાસ) એક્સપ્રેસશન (ચોન ખાતર મુકેલી) ટરેન
માં વધારે ધાસતીછે.

૮. જો ટરેનને કોઈ પણ અકસ્માત બને આ
ને રસતામાં જોડી રહે, તો ગાડીમાં બેસી રહે
યાના કરતાં બિતરી પકડું વધારે સાહેછે; પણ બિત
રતી વખતે ૧ લો, ૪ થો અને ૫ ચો કાયદો ઈયાદ
રાખવો.

૯. તોપી ઈયા પાગરી ઈયા કાંઈ પણ ગાંસડી
બિડી લાય ઈયા પડી બેસેતો તેને પકડવાને ઈયા થા
છી ચેતવવાને જરૂરથી ગાડી માહેથી કુડી પડવાની
સભાલ રાખવી.

૧૦. જો બનેતો, ટરેન માહેલી વચલી ગાડી
બેસવાને માટે પરાંદ કરવી.

ટરેનો અથડાવાથી આગેલી અને પાછેલી ગા
ડીમાં વધારે ખરાબી થાયેછે. જો ટરેન પાટા બી
પરથી ઘસી બેસેછે, તો વચલી ગાડીઓ બેસેછે.

૧૧. નારે ટરેન ચાલતી હોયે તે વખતે કાંઈ પ
ણ ચીજ મુસાફરને આપવાની તજવીજ કરતાનાં.

૧૨. જો ટરેનમાં તમારી પોતાની ગાડી લેઈ
નતા હોએ, તો તેમાં બેસીયાના કરતાં સાધારણ
ગાડીમાં બેસવું વધારે સભાલતે.

૧૩. નાંહાં રેલવેના પાટા એક્સપ્રેસની ગાડી ઘા
ડા નવાના રસતા હોય તાંહાંથી નવાની સંભાલ
રાખવી અને દરબાનના હાકલે શીવાએ કદી પણ
જવું નહી.

૧૪. જેમ બને તેમ રાતનાં કરતાં દીવસમાં મુ
સાફરી કરવી સંભાલનું છે, અને જા હુમસા થયો પ
ડતો હોએતો મુસાફરી કરવી જ નહી.

હીરાં—માણેક.

બાહરકોટના એક મોહલામાં હોરાંબાઈ નામની એક
સ્ત્રી પોતાનાં ભરપાર સાથે એક ઘરને બેંચનડીએ રહેતી હ
તી આ મો ઘડાંન ગરીમ મા બાપને પેરે બચતરી હ
તી, પણ સારા ભાએએ તેનાં મનની વધાણું ઈયાવર તરફ
હતી જેથી તે પોતાની દરોજની બંદેગીમાં પછાદ પડતી
નહી અને તેથી પોતાની ગરીમી હાલતમા સંતોષ પામતી.

બાર વરસની ઉમરે તેનાં એક બમનજી નામનાં શ
ખસ સાથે લગન થયાં હતાં. બમનજી એ વખતે પોતાનાં
બાપની સાથે જોડીમાં મુકારવું કામ કરવા નતો હતો. યો

કાંક વરસમાં બનતજનો. આપ ગુનરી ગોપી અને તેની ઉપર સંધે થર સંસાર આવી પડીયો. આવા વખતમાં સારી પછ સમજી હીરાંએ બનતજને રૂવાંન પછવાડે શક્તી ઉપરાંત અને અનેદટ્ટો ખરમ કરવાથી ઘણાક અટકાવ કરવા માંગીયો; પણ આ અનેસમજી આપણે વારીએ વહીએ નહી. રૂવાં પછવાડે તરફ તરફની મીઠાઈ અને પકવાનો કરી લેવામાં વેળે અવાં નેપે એવો ખોટો વીમાર તેનાં મનમાં નડ બેસી ગયેલો, તેથી આપણે પોતાની શંકતી ઉપરાંત કરન કરી ખરમ કીધે.

થોડાક વખત વહી ગયો—કરન વીઆનથી વધીને બનજી યધુ—માંગનાં યધુએ અધીરા થઈ ફરીઆદી કરવા માંડી. એવા મોરેનાં યધુરાથી બનતજને કાંઈ સુને નહી તેથી ચાકરી ઉપર જાણી થેઆંન આપે નહી અને પોતાનું કુખ વીસરવા દાડ વધારે લેવા માંડીયો. એથી ગરીબ આપડીની ઉપર નજા પડતી તેમાં ઉમેરો થયો. હવે બનતજએ તે તરફ દાહાડે થરમાં આવવા માંડીયું અને છાકટો થઈ બાહરે રનડીયા કરે. ચાકરી જતી રહી—છાકપણથી તેનાં પેટમાં કાંઈ ખરાબ દરદ નીકળીયું—તે દવાઈ લે નહી અને ઉપરથી દાડ પીયા કરે. આવા સંકટ સમે હીરાંએ એક ઓકરીને નનમ આપીયો. ગરીબ હીરાં આ વખતમાં તદન નીરઆધાર—તેનાં મા આપ અરી ગયેલાં—ખોદા ખાતર તેનો કોઈ વાલી નહી, એવા સમામાં મુલાવડી હાલતમાં તેણે કેટલું એમલે હાથે ખમીયું હુમે તેનો વીમાર અનુભવ વગર કોણને આપે!

એકગમથી હીરાં દુર પડેલી—બીજાગમથી બનતજ બીજાનાંપર પડી છુમો મારે, તેની સારવાર કરવાને એકાદ બે ભાડેનો અધાર નવાર આગલ આપે તે વગર બીજું કોઈ મહે નહી, એવી હાલતમાં બનતજનાં કુખને અને તેનો પોતાનો અંત આવીએ.

ગરીબ હીરાંપર કુખને દીવસતો હજુર શરૂ થવા માંડીયો. તેનું કુખમળ અમું જાણે કુનીઆની રોશની થોડાન દીવસ થયા બેચેલી તે એટલા વારમાતો આપ વગરનું યધુ.

આ દીવસની હીરાંની કલાપીત કોણ નેઈ શકે! બી ચારીને પોતાનાં આવડેનો છેલો સેનદો કરવાનીથી તક મળી નહી તેથી તેનું દીલ કાઢી ગયું, તે એમલી પડી ઝાર ઝાર રડે, પણ તે આપડીને દીલસો દેનાર કોણ! ભાડુતો બીઆરો ભલા હતાં તેએએ તથા બનતજનાં કુખનાં એકાદ બેશીએ નેઈતી કરતી મદદ કરી મરનારની કીરીયા કરાવી અવલ મનનલ પોણેમડાવીયો.

હવે હીરાં પોતાનાં મરનાર ભરથારને ઉધાદ કરે, કે પોતાનું ગુનાન કેમ માલશે તેનો-વીમાર કરું—ધ્યા પોતાના કરનદનું થું થશે તેનો વીલાપ કરે, કે થું કરે તેની તેને નરાએ સમજાણ રેહી નહી. એથી આપડી આપો દીવસ રડે પણ કાંઈ ધ્યાન સુને નહી. થોડા દીવસમા તે નાહી ઉઠી. રીમન રાખી તેણે બંદગી તરફ પાછું થેઆંન આપે યું, એથી તેનાં જનને અસલ માણક સંતોષા મળવા લાગે. પોતે જનને માલાક હતી અને એક કરવડઆ દરજની માણક વેતરી તથા સીવી જાણતી, તેથી આસે પાસે નઈ થોડુંક કાંમ મેળવવા લાગી. તરત ખરમ ખોટો દરવા એક થારને ભેંપતથી એક કોઠરી લીધી, તાંદાં રહી પોતાનું કાક

સરધી જેમ તેમ ગુનરાન મલાવા લાગી. કકરતા વાખા અને હાદેશમાં છતાં આ નગમાં પોતાની ઓકરી માણિકને ઉધારી મોટી કીધી. ને આ ઓકરી સારાં અને ચોલીતાં કપડાં પેહેરી બાહર નીકળતો તેની ખુબશુરતી નેઈ કોણ તેને ગરીબની ઓકરી સમજતે. એનાં પરવાલાં નવા રૂપ—તેનાં બદનનાં કદ પરમાણના રૂપાના હાથ—તેનાં રોનકવાર ભવાં—તેનાં ખુબશુરત અને હસતા બેહોરા ઉપર તેની કાલી આંખો, એ બધી આ ઓકરીને એક પરીબદના દેખાવ આપીયો હતો.

માણિક જેમ વધે યુગી તેમ પોતાની માંની હાલત સમજવા લાગી. એથી આ બાલકના મનમાં બલાપે ઉત્પન થયો; પણ નીતે તે પોતાની માંની સાથે સવારનાં પોહરમાં ઇશવરની બંદગી નંદ અવસાતામાં તેમજ ગુનશતીમાં કરતી જ્યો તેનાં નાજીક દીલમાં પણ સંતોષે થેર કીધું.

માણિક માંના જીવી માલાક તેથી અને પોતાની માંને જલદીથી મદદનીશ થઈ પડવાની ઉમેદથી ઓકરીઆની ની શાળે હોશધી નવા માંડીયું. નીશાજની એકરીએ તેનાં તુતાં કપડાં નેઈ તેની શાળે કાંઈ બેલે નહી અને તેને ધીકારથી જીવે, એથી એનું મન તુટવા લાગ્યું. એકવાર તેણે પોતાની માંને તે કહેયું અને પોતે બેદ પાંખતી રૂપ એનું દેખાડીયું. બીજે દીને બંદગી ખલાસ કરતાં રાખેતા ગુનમ છેલી ઇશવરની પરાધનતાં માણિક નેડે બેલાવી, તેમાં આ પરમાણે પણ બેલાવીયું હતું—“આ દાદા બાપ, હુમે ગરીબો તરફ ને કે કુનીઆનાં કેટલાક તવંગર લોકો ધીકારથી જીવેછે, તોપણ તું ને અપરમખાર અને તવંગરોનાંથી તવંગર અને તેએને તથા હમને પેદા કરનાર શાહેજ, બંદે હમારી ઉપર રહેજ, અને આપણી જીવેએ અને હુમેને માહેડે એમું જાહે રાત અને દીન નેપે છપે તારે હુમે માનવી જાતના ખોટા માહુ અને ધીકારની પરવા નહી કરીએ એવી રહેપત અખચ. હુમે તારા માહુની ધન તેજરી રાખીએ અને તારા ધીકારમાં નહી આવવાની; હમારું હઈયું ચોપ રાખે એયું આ ગરીબપરવર હમને શીખાડી.”

આ બંદગી પછે કીરી માણિકનું દીલ તાજું થયું. નીશાજની ઓકરીઆનાં ખોટા ધીકારની પરવા નહી રાખવાનું આ દીવસની બંદગીએ તેને શીખાડીયું, જ્યો તેનું મન સંતોષ પાંખવા લાગીયું. જતે મળવ અને ખોલાં મનની તેથી વરગતાં તે હમેગ પેહેલી દીસતી. ને કાંઈ પોતે વાંતે તે બીજા ઓકરીઆની પેઠે પોપટની માણક વાંચીને જાણે એમ નહી, પણ તે સારીપેક સમજતી અને થઈવાર તે દાડએથી ને શીખામન મળે તે પરમાણે માલની. સા ધારણ ગનેઆન અને માહેડે હમાજ ગણવાની મકતી એ દીસીતો કરાવતી કે પોતાની વેપના એક માલાક ઓકરાને પણ શરમાવી શકે. ગાપનને આરે તેનો ખુરતો હઈક એ વાંતો સરસ હતો કે પોતાના વરગતી સમયે ઓકરીઆનાં એકદર આવાનને દાની નાખે, એરજન નહી પણ મધુર રાગથી તે ગાઈ શકતી. નીશાજના વડો શીકક પોતાનાં આખા વરગમાં માણિકને ખાતર મગડન હતો.

ધનાંમની વારશીક પરીકથાનો દીવમ નમદીક આવી પોણેબીએ. એ પરીકથામાં ને ઓકરી સંધી નીશાજની ઓકરીઆનાં સરવેધી સરસ નીકલે તેને દર ઠાસે છ રૂપીઆને

સુસારો એક વરસ સુધી ખજે અને તે ઉપરાંત બીજાં પુરાણોનાં ભેટ મળે એવું એક ઇનાંમ હતું. એ ઇનાંમ મેળવવાને માટે માણિક તલપતી; કેમકે બીજાં કીમતી ચીજોનાં ઇનાંમો કરતાં આ ઇનાંમ તેનાં ગરીબ અને વાખે પડતા ધરમાં મોટી મદદ થઈ પડે એવું હતું. જેમ દાહડો નવદીક આવવા લાગીશ તેમ માણિક વધારે વખત રોકી પોતાના પાઠગ્રામ્ય તી. આખરે તે દાહડો આવવીશ. સવારની રાખેતાની બેઠેથી માણિક પોતાના બેઠ હાથ ભેડી આંખો ટાંકી કે રી આ પરમાણે બોલી “આ ગરીબપરવર આપ, આનના દીવસને માટે મેં, જે નેમ રાખી મેહનત લીધીછે તે કલદર પાંચાથે એવું તું બખશ. બખશ આ શાહુબ, કે જે નેમ રાખી આ ગરીબ ઘરને માટે મેં જે નેક ઉમેદ બાંધીછે તે પાર પડે; અને આનની પરીકશકોમાં મારી ખરી મેહનત નો બદલો મહે. આખીન.” માણિક મન મલકાવી નીચાથે નવા નીકલી. તેની માંથે રજા આપતાં આખમાથી એક આંથ તપકાવીયું; માણિક કાંઈ સમજ નહીં કે તેની માનુ દીવ સાને માટે ભરાઈ આવીયું હશે.

નીચાથે ગયા બાદ જુલેછેતા ઘણીખરી છોકરીઓ તરે હ. તરેહના સોભાઈતાં કપડાં પેહરી આવેલી થી તરત તેણી નાં દીલમાં આવીયું કે મારી માથે પેહલાંથી એ વરતેજું તેથીન મને ખેદ થશે એવું વીચારી તેણીની સુંદર આંખો માં પાંછી ઉભાઈ આવેલું. બીજી છોકરીઓનાં લુગડાં જે ઈ જરા માણિકનાં દીલમાં લાગું ખરું, પણ તરત ઈશવરને યાદ કરી સંતોષ કરીએ.

પોશાક વખતમાં પરીકશકો આવી લાગ્યા. તેમાં જે તરણ ઉંચી ફેલવણી પાંમેલા પાશી તથા હાંડી ગરહસેથો અને એક ઈંગરેન અને તેની આપેડી હતાં. આ ઈંગરે ન તથા તેની આપેડી શુનરાતી ભાસા સારી રીતે બાંજતાં હતાં. આ પરીકશકોએ પેહલો વરગ જેમાં માણિક હતી તે તપાસવા માંડીયા. સવારથી તે છેક શોનનાં છ વાગા સુધી આ વરગ બધી બાબદમાં ચીપી ચીપીને તપાસીયા, તાર બાદ પરીકશા પુરી કરી સરવે રખજીદ થયા.

એ તથા બીજી નીચાથે તપાસતાં ફરલાક દીવસ વ ચમાં વહી ગયા—પરીકશકોએ તારબાદ ઇનાંમોને લાપક ચ હડતા ઉતરતી છોકરીઓનાં નાંખે લખી કારોબાર મંડલીને બહેર ઈમાં તેમાં સરવેથી પેહલું નાંમ માણિકતું હતું. એ નાંમની શાયે પરીકશકોએ પોતાનો અભીપ્રસાપ આ સુખ્ય જણાવીયા હતા. “તમારી મંડલીની સરવે નીચા લોમાં આ છોકરી વાંચવા, લખવા, સમજ તથા સાધારણ ગેનામાં, હસામ, ગાયન, ભરત, શીવવા તથા વેતરવામાં પેહલવી પદવી ધરાવેછે. તમારી બધી નીચાથેની આ છોકરી એક ખાસ ચોલાછે, અને હુમે આશા રાખીએ કે દે ર વરસે તરણછો છોકરીમાથી એકની છોકરી આવી કીરતી ભરેલી રીતે શીખી નીકલશેતો તમારું કાંમ શરૂઆતમા શુભ ફતે મેલવેછે એમ કહેવાયો.”

પોતાના માસર તરકથી માણિકને ખાંનગી ખખર મ લી કે તેનું નાંમ પેહલું આવીયુંછે. આટલું સાંભલી માણિકને હરખ કાંડાં ચામાયે ? તરત દીલમાં ઈશવરને યાદ કરીયા અને તેની રેહમ અને મેહરબાનીનાં શુકરાનાં કરવા

લાગો. સાંભનાં ઘેર નઈ આં પુરાખખતી પોતાની માને જણાવી.

આટલું છતાં નીચાલનાં માસર વગર માણિકની સંસારી હાલતથી કોઈ વક્રિગાર નહીં હતું. ઇનાંમ આપવાને દાવસ નહીં કરીએ. સુખઈનાં ગવનરે તે જિગવાઈથી પોતાને હાથે ઇનાંમો આપવાને કબુલ કીયું, અને રાહન હાલમાં બહેર સભા ભરવાને ડેડાવ થયો.

ઇનાંમ આપવાની એકદીવસ આગમ્ય નીચાલોનાં માસરોએ સંધી છોકરીઓને શારો પોશાક પેહરી આવવાની ચેતવણી આપી. બીમારી લાખાર માણિકને કરી અંદેશે આવીએ કે હું કાંઠાંથી લુગડાં લાવીશ. ઘેર નઈ પોતાની માને માસરનેના હોકમ જણાવીએ, વહી બીચારી હીરાંની આંખમાંથી આંસુના મોટાં તપકવા લાગ્યાં. એ જોઈ માણિકનાં દીલમાં સુંદાઈ આવીઈ, તે બોલી, મા, વાહાલી માં—સાંને સાટ તું એટલી બલેછે, ખેર સારાં લુગડાં નહીં મલીયાં તોએ ચાલશે.

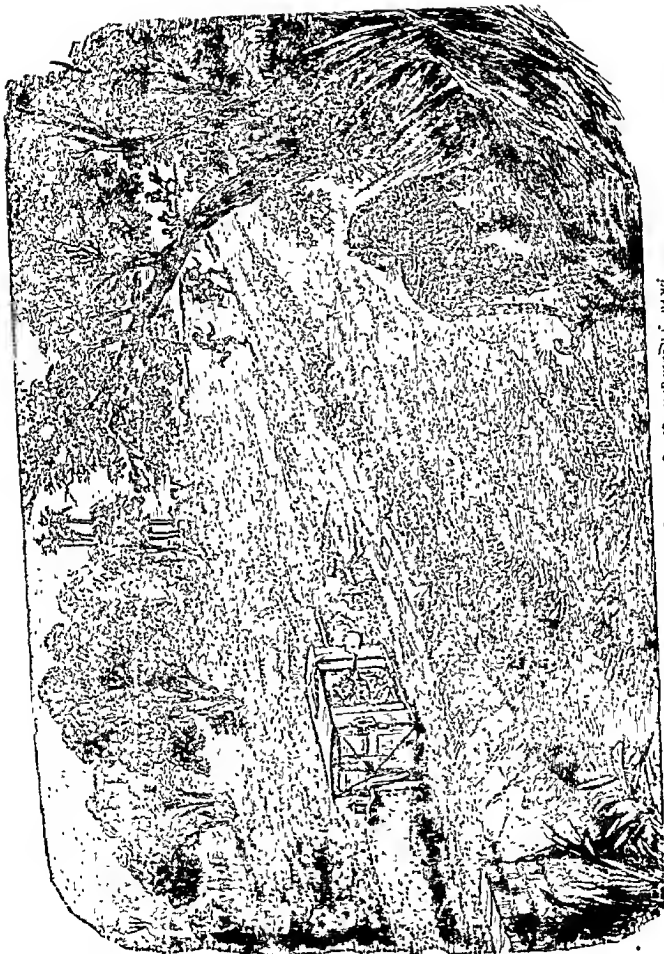
દીકરી આન પાંચ છ દીવસ થયા એ વીશે હું તને વીનમાં છું. મેં કરન કરી કાંઈ કપરાં લેવાને વીચાર આન ઘણું દીવસ થયા કીધો હતો, પણ જે મારવારી આપણને ધીરધાર કરેછે તેણે નાં પાડી કે આગલા મોડાક રૂપી આ બાકીછે તે આપવાની પેહલી વાત કરો. બીજે એકાદ બે કેકાંજીનું હું કાંમ લાગુછું તાંઠાં પણ દીલ ઉપર શક તો બેચે બે માંગીયું અને આવો મવસરછે એવું મેં બોલું જણાવાયું. એના ઉતરમાં મને રોકરી નવાખ મ લીધે કે બરે આપણે ગરીબ થયાં તારે કરન દરદ કરીને સારા લુગડાં પેહરાવાની શી નજરછે, એકો સારી રવેશ બંદીછે કે તમે ગરીબછો. દીકરી આલો ઉતર મલકાવી હું કમકો ગેઈ અને કરી હીમત કરી કાંઈ આગલ છાતી મ લાવી શકી નહીં. માણિક તારાં કપરાછે તેન પેહરવા પડશે; તેની તારે નરાએ લાન રાખવી નહીં, એકબંરંગી સુંબઈનાં હાકમની સાંમે એમાં કપરાંથી ઉભું રેહવું પડીયું તો તેની ચીનતા નહીં, કેમકે ગરીબાઈ એ કાંઈથી જાતની તકરીર નથી, તારે આપણને લખવાવાની જરાએ નજરખી નથી.

માણિક મોટાં દીલની હતી, તેણીનું મન તરવ ચંતોથ પાંચીયું. બીજી દીને જે બની આવીઆ તે કારાં પણ સાદક કપડાં પેહરી નીચાથે ગઈ, તાંદાંથી સંધી છોકરીઓની માથે ગારીમા બેસી રાહનહાલમાં ગઈ.

માણિકનાં દીલમાં સાદ પણ કારો સરો હતો, તેનું બદીઆન સફેદ પણ થયેએક કેકાણીથી તેમાં છીંદર પડેલા, તેની હજાર જેકે પેહલા લાલ રંગની હશે તે છેક વસરાઈને કાલી કીડડાં જેવી થયેલી, તેની કોરનાં ચીન ધસાઈ ગયલાં અને તેનાં રોરા કેરકેક કેકાણીની નીકલી ગયલા, પગમાં જુની સપાટ જેનો એરી આગલથી છેક ધસાઈને થોડો ભાગ નીકલી ગયેલો, આવી રીતનાં પોશાકમાં આ છોકરી હતી.

ઇનામનાં નામે પરમાણે નીચાલોના ઉપરીએ શરવે છોકરીઓને બેસાડી. કેરલામાં મોટા મોટા શેઠીઆએ આવવા લાગ્યા. તેઓમાંનાં ફરલાએકે આ પેહલી છોકરી તાં આંગનાનાં લુગડાં જોઈ મોહડું મગકાવીઈ, અને માહિયાઈ કાંઈ બોલીયા જે માણિકને કાંઈક સંભળાયું. તે બીચારી સંધી છોકરીઓના પોશાક જોઈ એકતો દગ મઈ

Figure 1. Photograph of the site of the discovery of the first human remains.

યા દીકરી પોતાનાં સુખનાં વખતમાં પોતાના પેદા કરનારને કદી પણ વીસરીયાં નહીં, અને રાખેલા સુખ પોતાની ખર્સ દીલની બંદગી બની જ રાખી. આખર ભગતીજ કાંમ આવી, સંભુરીનો બંદોલો મેલીયો. હીસાની કીમત માણેકમાં મલી.

હીંદુસ્તાનમાં ડાકની મુશાફરી.

વાઘ મલીઆથી પાલકીવાલાઓનું નાંહસવું.

ઇશવરે આપણુ માણવી જાતને એવા ખનાવી આપે છે આ પુરુષવીની સપાટી ઊપરનાં સરવે દેશોમાં આપણુ રેડી શકીયે. એટલાજ માટે આપણને બીજા બાનવરોની માફક સરીરનું ચોક્કસ દાંકન કરી આપીયું નથી, પણ જેવી આખાહવા તેવાં કપડાં પેરી તે દેશમાં વસી શકીયે એવું અકસતુ દાંકન આપીયું છે.

એકજ ચોક્કસ જગામાં પડી રેહવાથી માણસ ઈશવરની નેમ પાર પાડતો નથી. બીજાં દેશોમાં મુશાફરી કીધાથી આપણે વીદીઆ હોનરમાં વધારો કરીયે છીયે. વીદીઆ હોનરમાં વધારો થવાથી દેશની આખાદાની વધે છે—વેપાર ચાલુ થાય છે—પાડો તથા જમીનના પેટાં ખોલી ઊપયોગી થાતુઓ મેળવીયે છીયે, નદી તથા દરીઆમાં વાહાણો ચાલુ કરીયે છીયે, અને ઢુકમાં સરવે સુધારો અને આપણાં સુખનો વધારો કરીયે છીયે.

આપણા હીંદુસ્તાનના પેશમાં લોહાડાં તથા કોલશાની ખાનંછે. જંગલોમાં તરેહ તરેહના વસાના અને બહાડ પાનેછે, જેની ખુબી જો વીદવાંન લોકો મુશાફરી કરી ખોલી કાઢાડેતા અગણીત દુખોનું નીવારણ થાય; પણ એવા આપણા દેશીઓ થોડજ છે. અલખતાં જંગલમાં મુશાફરી કરતાં તરેહવાર વીપતી ખમવી પડેછે; પણ તેથી ચોખંડ પુરુષવીને શપથ થાય છે, એ વીચાર લેઈ આપણી વીપતીને ગણતરીમાં લેવી નહીં જોઇયે.

હીંદુસ્તાનમાં એક દેશથી બીજે દેશ જવાને બાંહાં દરીઓથી જવાનો મારગ નથી, તાંહાં ખુશકીનીજ મારફતે જવું પડેછે. એવી રીતે મુશાફરી કરતાં ભપ ભરેલાં જંગલોમાંથી પસાર થવું પડેછે. એવા મુશાફરોને હવેસાં સરવે જાતના હુશીઆરો વાપડી બાહુવાની જરૂર છે; તેમાં અકસર કરી ખંદુક અને પીસટોલ શે

કાંતો સારી રીતે બાંહુવું જરૂર પડેછે. હુશીયાર વાપડવાનો હોનર સારી રીતે બાહુવાનાઓ ઘણીવાર મોટા સંકટ અને શરીખાનારાં બાનવરોથી ખચી ગયેલા છે એવાં ઘાખલા સરવે કોઈ બાંહુછે.

હીંદુસ્તાનમાં એવી રીતે મુશાફરી કરવાને માટે ડાકની ઘોડા તથા ખેલની ગારીઓ અને પાલખીઓ હોય છે. જેમ ગારીનાં બસ તથા ઘોડા, ટપે ટપે બદલે છે તેમ લોખંથી મનજલમાં પાલકી ઊચકનારાં હમાલો પણ બદલેછે. ઘણું કરીને એવી મનજલને માટે શક્તિ હમાલો હોય છે, તેઓ પાલકીની સાથેજ છુટા દોડેછે અને અવાર નવાર ખાંધ બદલેછે.

આવી રીતની એક ઇંગરેજ મનજલ કરતો હતા તેવામાં તેને એક જંગલમાં, વાઘ મલીઆછે, અને તરત પાલકીવાલાઓ તે પાલકી નાખી દેઈ વ લેઈ દોડેછે, તેનું એક ચીત્ર પાસેના ધાના ઊપર આપીયું છે તે જોયાથી આપણાં મનમાં આવ્યા ભયંકાર સમાનો પુરતો વીચાર આવી શકે છે. એ સપાશ થો તે એ ખનાવનો હુક હવાલ આપે છે તે હમા નીચે ટાંકીયે છીયે.

“લાંખી મુશાફરી કરતાં કંટાળીકવાર રસતામાં મોટાં બીચ જંગલો નડેછે, બાંહાં રસતાની આસે પાસેથી જો વારને છેટે સુધીની બહાડીઓ કાપી નાખેલી હોય છે, જેવી મુશાફરને શડી ખાનારાં જનાવરોના હમામાંથી ખચી જવાને એક જોગવાઈ મહેલે. હું પોતે આ વખત ખનારસ તરફ જવાને નીકલીયો હતો અને જે વારંમવાર સાંભલેલું હતું કે એ રસતેથી કંટાળીકવાર જંગલમાં વાચ મહેલે, પણ મને મારી આગલી મુશાફરીઓમાં કોઈ દાહડેખી આ બાનવરોનાં પાદશાહની સુવાકાત થઈ નહીં હતી.

“મનજલ કાપતાં એક સાંજનાં છ કલાકે તોપે કાચીના ડાકના ખંગલા તરફ હું પાલકીમાં આવી પુગીયો. તાંહાં ઊતરી થોડુંક ખાંતું ખાઈ તથા ચાહ પીને જલદીથી પાલકીમાં ખેલે અને હમાલો જો મને જલદીથી બીજા ડાકના ખંગલા તરફ પોહોવાડેતા કોઈ ઈનામ આપવાને જે કહ્યું હતું. બીજા ડાકના ખંગલા તરફ ઊતાવેલે જવાની મારી ઊલટ એટલાજ માટે હતી કે આંધારૂં થાય તેની આગમ્ય તાંહાંથી ખસતી મસાલો મેલવી શકું. રાતના આવી મસાલોની ઘણીજ જરૂર હોય છે, એકતો રસતો

દેખાડવાને કાંમ લાગે, અને ખીન્નુંતો વાંધ અને ખી
નાં જનવરોને નસાડવાને ઊપયોગી થઈ પડે.

“આ રસતેથી મેં ઘણીકવાર મનજલોં કીધી
હતી, તેથી મારા દીલમાં કાંઈ ધાસતી હતી નહીં; અ
ને સાંજનો વખત હતો એટલે મેં મારી ચીરૂત સલગા
વી મોહામા લેઈ પાલકીમા ઊંઠાવા માંડીયું. પડી
ઓ પડીઓ મનમાં વીચારે કઈંક કે હું પાછો ઇંચલ
ક જઈ શકસ કે નહીં અને બે વરસમા તાંહાં કેટલો
ફેરફાર થઈ ગયો હશે. એવી રીતનાં વીચારમા ને
વીચારમાંજ ઊંઠવા માંડીયું. ચોરોહવાર પછે એક
એક મને જોરનો આંચકો લાગે અને હું ચોકી ઊ
ઠીઓ. જોજીંધુંતો મને મારી પાલકી સુધાં નાખી
દેઈ હમાલો “મારો શાહેખ, મારો શાહેખ” છુમ માર
તા છવ લેઈ દોડતા હતા. મારા દીલમા દેહસત પે
દા થઈ કે કાંઈખી જોખમ સરીખું જોઈ એવો નાંકેલા.
એટલામાં જોજીંધુંતો તરીસ વારને છેટે એક પથરનો
નાંધલો પુલ હતો જેની નીચેથી નાંધલાં પાંછીનાં ના
લાં પસાર થતાં હતાં અને પથરનાં મેડરાખની અંદર
અને આસે પાસે એક જાહુડી હતી તે માહેથી આ
સને આસતે અને પાદશાહી કદમે એક મોટો વાધ ની
કલતાં મેં જોયો. હું ઘલરાતમા પડીયો અને સું ક
રવું તે સુજે નહીં. તરત મારી પાસે બે સરસ પી
સટોલો ભરેલી તયાર હતી તે હાથમા લીધી, અને એ
વગેરે ખીજ બે ખારલની પીસટોલ પણ મારી જોડે
ભરેલી હતી, તેથી દેખવ ધીલો કે જો આંજ ઊપર આ
વથેતો હથોઆર વાપડસ. એટલું છતાં તે વખતે મા
રી ઊમેદ એજ હતી કે વાધ રાજ ખીજોજ રસતો ધ
રેતો ઘણું સારું.

આસતેથી વાધરાજ મારી દાખી ખાન્નુથી પ
થરના પુલ ઊપર ચહુડીઆ જે હું પાલકીના ખારણાં
ધાંધી પીસટોલનું મોહ ખાહેર રાખી તરત શેડવાને
વાસતે કમાન ચરાવી વકતારમાંથી જોનો હતો. ઈસ
વર મેરખાંનીથી વાધ રાજએ રસતા તરફ હરીયું લી
ધું અને રસતાથી સો વાર દુર જાહુડી હતી તે તરફ
ચાલવા માંડીયું. જેમ જેમ દુર જતો ગયો તેમ તે
મ મારો છાતી ધપકતી જરા નરમ પડવા લાગી અ
ને મારેથી ખરાખર દંમ લેવાસે.

“હવે હું અધીરો થયો કે એ કાહારે મારી
નજરથી છેક દુર પડે. તેથી મેં પીસટોલની નેમ જુ

દીજ તરફ રાખી શેડી કે તેના આવાજથી, એ જાહુડી
માં જલદીથી ચાલોચો જાય. પણ તરત વાધ રાજે
જરા મોહ ફેરવીયું અને હુમારા તરફ જોતો ઊભો.
(જે પાસેનું ચીત્ર જોયાંથી ખરાખર માલમ પડશે.) મેં
મારી બેવકુશી જોઈ અને પસતાવા લાગે કે રખે પા
છે ફરે. પેલા હમાલો જેવો દુર નાહુડી ઊભા હતો
તેઓએ પીસટોલનો આવાજ સાંભલી દુરથી જુગો
પાડવા માંડી કે “મારો શાહેખ મારો” પણ એક ક
દંમ મારી તરફ આવીઆ નહીં.

“ઇશવર મેરખાંનીથી વાધરાજે ઝાડીમા થઈ
આગલ રસતો લીધો, અને તારખાદ હમાલોના આવ
તાં પગલાં મેં સાંભલીયાં કેમકે હજુર મારી નજર ઝા
ડી તરફજ હતી.

“આ વખતે હમાલો સાથે ખાક ભીડવી તથા
તેઓની મુરખાઈ વીશે સમજવાને મેં દરૂસત ધારેયું
નહીં, અને તેઓને જલદીથી, મને ખીજે ડાકને ખંગલે
મોહ્યાસાડવાને મેં તાકીદ કીધી.”

એજ જંગલો તરફ એક ઇંગરેજ જે તાવથી
ઘણો હરાંન હતો અને ડાકટરની સલાહ લેવા ખનાર
સ તરફ પાલકીમા જતો હતો તેની ઊપર, હમાલો મ
સાલ સલગાવા ગીયા, એટલામાં વરૂઓએ હુલો કીધો.
તે ખીચારો તાવથી એટલોતો અશકતીવાંન થઈ ગયો
હતો કે ખરાખર ઊડીને તેનેથી બેસી સકતું નહીં હ
વું. તેવા સત્રે તેણે પડીયો પડીયો પાલકીના બેડી
તરફના ખારણાં ખંધ કરી જેમ તેમ હાથમાં પકડી
રાખીયાં. કેટલાંક વરૂઓ તેના ખારણાને અશડીને
અશડીને જુગો પાડવા લાગ્યાં તેઓ હીમત રાખી તે
ખારણાં પકડી રહેલો. એટલામાં હમાલોનાં હાથમાં
મસાલ સલગાવેલી દુરથી જોઈ ચેલાં વરૂઓ નાસી ગ
યાં અને આ મરણ કાંકે આવેલો ઇંગરેજ ખંચી ગયો.

માથેરાનની ટેકડી.

આપણા ઘણાખરા વાંચનારાઓ જાણતા હશે કે
સુંખર્જની ઊતર પુરવ દસાએ માથેરાન નામની એક સુંદર
ટેકડી આવેલીછે. આ ટેકડીની હવા ઠંડી તથા દેખાવ
રહીઆમણેછે, અને ને ઊપરથી તેને લગતો હવાઅ
ચત કરીને આપણી રાખુના રેહવાસીઓને જાણવાંને

અંહે. માથેરાન મુંબઈની પડોસમાજ છે—ફક્ત બે અથવા ત્રણ કલાક આગ ગાડીમા સુસાશરી-ક્રીધાથી તેની એકવાઈ ઈઆને નારેલ નામના ગામમાં આગલ બઈ પોંચીએ છે. નારેલથી ટુંડ ઊપર અથવા પાલકીમા બે સીનેબે અથવા ત્રણ કલાક એક ઊંચા ટેકડા ઊપર ચડીઆ એટલે માથેરાન આવે છે.

માથેરાનપર બપોનો રસતો લગાર સંક્રમે તથા ઊંચી ચડીણવાલોએ, તોપણ તે કોઈથી રીતે ભજે ભરેલો હોએ એવું હમે ધારતા નથી. અતરે આગ ગાડી થાઈ તેની આગમન કોનનમાથી દખણ બાતી વખતે આપણે બેરઘાટ પસાર કરતા હતા તે રસતા કરતાં જોઈ આ રસતો જોઈ સર્પાઈ ધરાવે છે તોપણ તેની આજી બાજુએ એવીતો રહીઆમાણી લીલોતરી છે કે આપ બધ કરનારને બાજી થાક ચડતી નથી. થોડુએક ઊપર ચડીઆ પછે સાગલી વાંસાના જંગલ, જંગલી કંલ, તથા કોડાની ઝાડીના જુમખાઓ જોવામાં આવે છે; અને તે જુમખાઓ ઊપર હજારો વેલા વીટ લાઈને એવાતો છાંચો ખનાવે છે કે તેમાથી સુરજનો ટકકીખી બહાજો લાગુ પડતો નથી.

હવા ફેરબદલ કરવાના બાખમા માથેરાન એક નામીથી જાણે છે. તેને સોધી કાઢીડીઆને અથવા વસાવીઆને ફક્ત બે દાએકા થાએઆ નથી તેટલાંમા તો તીઆં એટલા અને એવા સારા ખંગલા ખંધાએઆ છે કે તે બાબદ ઊપરથીજ તેની કીમત ધીઆનમા આવશે. એવું લાગે છે કે આ ટેકડીની સોધ કરવાને તે તરફ માલેટ નામનો ઈંગરેજ ગએઓ હતો તેના ભામીઆનું નામ માથેરાવ હતું તે ઊપરથી આ જગાનું નામ પણ માથેરાન પડીકું હો; તોપણ તે બાબદ વીએ હમે કાંઈ ચોક્કસ બાજીતા નથી.

માથેરાન એક ઊંચી ટેકડી છે. મથાલેથી તેનો આકાર ઘણું કરીને ઘોડાની નાલના જેવો માલમ પડે છે. તેની બાજુએ મોટી ખીણ છે તેનો આકારખી તેવાજ છે. આસપાસના ખીબા ટેકડાઓથી તે છુટી પડેલી છે, અને તેના મથાલાં ઊપર જે દેડીક સપાટ જમીન છે તે ઊપર સઘલાં ખંગલા ખાંધેલા છે. તે સપાટ જમીન પણ એક લાંબાં મેદાનના જેવી નથી પણ જુદી જુદી ટુકડી અથવા સુનમાં વેંચાએલી છે. આવી સુનના છેડને ઈંગરેજમાં પાંઈટ કરીને કહે છે; જેવાં કે પાનેરામા પાંઈટ, ચોક પાંઈટ, એલેક જાનકરો પાં

ઈટ, હુઈસા પાંઈટ, ઈતીઆદી. દરેક પાંઈટ પર જવાનો રસતો પાડેલો છે; પાનેરામા પાંઈટ પર જવાની વાટ કમંગી છે; તોપણ તીઆંથી પાસેના ટેકડાઓનો દખાવ દખાએ છે તે દખલખા ભરેલો અને જોવા લાએક છે. વલી ચોક પાંઈટપર કીબા રહીને નોચેના મેદાન તરફ બેઘડી નજર કરીએ છે તો ભાતના લીલાં ખેતરો અને ઘરેઘર ખીલોરી ખાણીના ચલકતા ચસમાઓ આંખને ટાકક ઊપજાવે છે, તથા ઘણાએક નાથલાં નાથલાં ઝડા એક ખીબા સાથે મલીઆથી જે નાલાં બનેલાં છે તેઓ સરખની, સીટલીની યુવાએક વાંકાંડીકાં આગલ ચાલીને પછે દુરના મેદાનોમાં ગુમ થાઈ જાએ છે, તે સંધુ ઊંચેથી જોવામાં અજબ લેહજત લાગે છે. વલી દીઘ ટેકાણે એકાત બે ધાત કોઈ ઊડી ખીનને તલીએ પડતા હોએ, તેઓનો ગંભીર આવાજ કાણે પડે છે, જો બાહર ફરવા બેવાતો ઘણું ખરૂં સઘલે રસતે બહાડોનો છાંચો તણુને ઠંકક આપશે; તે સાથે સવાર અને સાંજને નમતે થાહોરે લાંબી મંજલ કાપશે તોપણ થાક ચડશે નહીં. તીઆં બહાડી ઘણી છે તે ઊપરથી ધારવામાં આવે છે કે તે બહાડીઓમાં આગલા વખતમાં વાઘની વસતી બહાલ હશે. હલખી ચોકાક દાહાકાની વાત ઊપર હુઈસા પાંઈટ તરફ એક ઘોરે એક મોટી વાઘનને મારી હતી, તે હમારા જોવામાં આવી હતી. તે વાઘને તે તરફના રેહવાસીઓના એક વછડાનો ભાગ કીધો તે ઊપરથી થેલો દલેર ઘોર નેની શોધમાં રહેઓ અને આખેર તેને બે જાન કીધી. ઘોર લોડો ઘણા હીમતવાન કેહવાએ છે.

એવે સવાલ ઊઠે છે કે માથેરાનની હવા તેનો જેટલીજ હવાઈના ખીબા ટેકડાઓની હવાના કરતાં વધારે દીલપસંદ લાગે છે તેનો સખળ સુંગ આ વાતનો જોલાઓ હમારા લીચાર પરમાણે એ છે કે, એકતો આ ટેકડી થાતે ઊંચી આવી છે તેથી તેની હવા ખીબાનીથી જગાના કરતાં ઠંડી હોવી જોઈએ—ખીજી તે એને તે સમુદરથી બહાલ દુર નથી તેથી તંદરોસતી ને વધારનારી દરીઆ તરફની હવા તીઆં બહાલ આવે છે—તરીજી એને તેના ચોક્કસ આકારની ખુખી થી તેના જુદા જુદા ભાગે સુરજના ધોરણની સાંજેથી એક ખીબાને ધાકે છે કે જેથી સપાટ જમીન કીપર દીવસનાં બાર કલાક ટકી પડે છે તો અતરેની કી

ચી નીચી જમીન તેથી જોહો વખત તપેછે કે જે સખખથી તોઆં વધારે ઠંડક રહેલી જોઈએ—અને ચોથું એજ આસપાસ ઘણીએક જાહડી આવેછે તેના સખખથી સુરજના કોરણો જમીન ઉપર ખરો ખર લાગુ થતાં નથી—એટલુજ નહીં, પણ તેજ જાહડીનાં સંખીઆખન પાતરાંના ધગનીત સુરાખોમાંથી પાણીનો જે સેજર ઉડે તેથી તે પાતરાં ઠંડાં થાએછે—પાતરાં ઠંડાં થાએઆં કે પછે તેજોને જે હવા અથરેછે તે પણ ઠંડી થાએછે અને તે આપણને પુશનમાં લાગેછે. આજે સુંદર ટેકરી—એવીએક કે ખાંમ દાદના પુશનમાં વખતે અથવા દીવસના પાછલા પોહારે ખાસર ધરવા નીકલો, માશકસર કસરત લેઈ, આસપાસનાં દેખાવથી મગજને તર કરીને તમે પાછા તમારાં મકાનપર આવોતો મોટો રૂપીથી ખાણ ખાઈ દોડ દાહડામાં ઘણી તંદરોસતી ચેલવીઆ વગર રે હવે નહીં.

એક સાંજની સેહલ.

છોકરો—મા પંખીને પોછાં સું કાંમ હાપે ?
મા—દીકરા તેજો માસના તંતુઓને ઝડપથી કાંમે લગાડેછે અને વાપરેછે તેથી તેજોને ઘણે ચડે દરજ્જેની ગરમી આંગમાં રાખવી પડેછે એટલા માટે; પણ એ માટે જે પીછું દાંકણ ઈશવરે તેજોને આપી યુંછે તે ઘણુંજ હલકું જેથી તેજોને સેહલાઈથી ઊડવાને ખતી આવે અને વળી તેમાં ગરમી રાખવાનો ઊતમ ગુણ પણ આપીશો.

છોકરો—મા તમેજે મને આગલ કહ્યું હતું કે પાંણીમાં ધરનારાં પખીના પીછ ઘણાજ નજલક ગાદવેલાં અને ઊપરથી ત્રણઈધર અને લીસાં હાય છે તેવું કારણ શું ?

મા—હા દીકરા તેં તારી યાદ રાખી. જેનું કારણ એવું છે કે એવી જનના લીસાં પીછ ઊપર પાંણી થરી શકતું નથી તેથી પેલાં પંખીનું શરીર ગરમ અને ટુકું રહેછે. જો એ પખીએને રૂઆંધર પીછ હોતો ને પાંસી બાંજાઈને બારી થવાથી તેજોથી પાંણીમાં જરાએ આગલ વધાર્ક શકાતે નહીં.

છોકરો—તમે ઈશવરે પંખીને આવાં ત્રારાં

દાંકણ આપીપાંછે તારે માણસને શું કાંમ નાંગો પેદા થી હશે—વારું ?

મા—કારણ કે માણસ પોતે પોતાનું દાંકણ કરી શકે એવી તેનામા શક્તી આપીછે; અને માણસને પોતાના કારોબારને લીધે દુનીઆના એક છેડાથી બીજે છેડે સુધી જવું પડે તેથી જુદી જુદી આબોહવા પરમાણે ને પોતાનું દાંકણ કરે એવી નેમ જણાવે.

છોકરો—મા—તમે માણસ જુદી જુદી આબોહવા અને રૂતો પરમાણે પોશાક બદલે તારે બીયારાં આ જાનવરોનો તો શીયાલો, ઊનાલો, વસંતરૂપ ચરવે વખત એકજસરખો પોશાક હોયછે તે કેમ ?

મા—દીકરા આવી રીતનાં જુ મને સવાલ નાખેછે તેથી મને તું વધારે પ્રયત્ન લાગેછે. હવે તારા સવાળનો જવાબ હું ટુકમાં સમજાવું, તે સાંભળ. જો આપણે ખરાખર તપાસીને જોશુંતો માલમ પડશે કે કેટલાંક પંખી અને જાનવરોને ઊનાલામાં જે રૂવાં હોતાં નથી તે શીયાલામાં તેજોના પીછાંની નીચે ઊગી નીકળેછે, વળી કેટલાંએક જાનવરના રૂવાં શીયાલામાં જાડાં થાયછે; અને કેટલાંએકના પીંછાં હલકા કાળાં રૂવાં શીયાલામાં માલમ પડેછે. વળી કાળાં હોવાને સખખ એકે એ રંગ આંગની ગરમી અને ઊંચ તારી રીતે સાચવેછે. બીજાં જાનવરોમાં જાડાં એવા ફેરશર દીકરામાં આવેના નથી તાંડાં ઈશવરે એકજ દાંકણ બધી રૂતમાં ચાલી શકે એવાં બનાવીપાંછે, અને એ વગેરે બીજા અનેક શાંખણ કરી આવેલાં.

છોકરો—પીઆરી મા, આ મુંગાં જાનવરોની ઊપર ઈશવરની કેવી ચેરખાંની—નહીતર એ ખાપલ એની શંભાલ કેમ થાત ? પણ મા પંખીઓની ચાંચ કહણ, લાંબી અને ટીણી કાં ?

મા—કહણ એટલા માટે કે તેજોને દાંત નથી ને થી પોતાના ચેકારને પકડવા, તેને દાખી રાખવા અને ખોરાકને લુકો કરવા કાંમ લાગે; લાંબી અને ટીણી એટલા માટે કે ઘણાખરાં પંખી ખારીક જનન સુધી કાહડી ખાયછે; જેવાં કે, કીડ, ખારીક જાનવરો, બીઆં ઈંદીઆદી. આ ટીણી ચાંચ વડે તેજો પોતાના ચેકારને લોકો કાહડી ચીમચાની પેડે પકડે.

દીકરા જો આજની સેહલ કરતાં તુંને કેટલો શયદો થયો તે સાંભળ. એકતો ખોલી હવામાં ધરવા નીકળવાથી શરીરને શુખાકારી થઈ, તેમજાનમ મેક

હું ઘણું બીજું એકું તું આલશાઈમાં જો ઘરમાં પડી રહેતો પાછેશીના હોકરાંઓ સાથે વહવાડ કરતે, નહીતર તારો વખત નકામી રીતે ઊડાવતે, તે વખત આવી શરત રીતે તે કાંચે હગાડી રમુજ સાથે ઢોંચે બેળ વીથો. લોકો આજ જે ખોલાશો તને મલીશો તે ઊપરથી તને માલમ પડીયું હો કે ઇશવરના સરવે કાંચે માં કાંઈ પણ એકસ નેમ દીકમાં આવેશે.

ચાલો આજ છેક અંધારું થવા આવીયું છે તેથી ઘર જાયે, વળી બીજી રહેલ કરવા નીકલોયું તારે આપણે નવીજ બાબદ ઊપર વાત કરીયું.

હુમ્મીગબરડ—ગુંગતુ પક્ષી.

કોઇના સપનામાં પણ નહીં હો, કે હવતાં જવાહેરો હવામાં ઊડતાં હો; પણ અમેરીકા ખંડમાં ખરેખર તરેહ વાર રંગના જવાહેરો ઊડતાં માલમ પડે છે. સહવારના જા રે સુરજ પરકાશે છે તારે તરે હવાર રંગ ખેરંગી નાહાના પક્ષીઓ એક કુલ ઊપરથી બીજાં કુલ ઊપર ઊડતાં માલમ પડે છે અને તે વખતે તે જગાનો દેખાવ એટલોતો રહીઆ

મણો થઈ પડે છે, કે જોનાર બાણે કે અલાદેનનાં જવાહેરો પાગમાં ફરતો હાથે એણે સમજે છે. વીચાર કરો, કે એક નાહાતું પક્ષી જેની ચાંચ પરવાણું, તેની આણી કાલી, પગ બાંજુરા રંગના; માથું, માંજર અને જરદન નો પાછો લાગ બાંજુરો કાલી ચલકતી માખમલ; પીઠ સુનેરી અને લીલા રંગની; પાંખ કાલી બાંજુરી. પુછી કાલી બમર, તેની આસમાની ચલક અને તેની કોર સુનેરી લીલા રંગની; ગડું, છાતી અને પેટ ઝાઝા રંગીત. જો આ લીલા પાના અથવા જમરદના રંગની; જેના બદનતું કદ માતરે તરણુ ઈંચનું, તેમાં વહી અરધાથી ચોણા ઈંચની લાંબી ચાંચ, અને વહી જેની પુછી હડી ઘણી લાંબી, એવા રંગનું અને કદનું પક્ષી જારે હવામાં ઊડે અને સુરજના કીરણથી તેના પીંછાના રંગ તરેહવાર રંગમાં બદલાઈ જાયે, અને જા

ણે તરેહવાર રંગના જવાહેરો ઊડતાં હાથે એણે હાથે, તારે કાણુ શખસ એવો દેખાવ જોઈને થમ થઇને અબજોળ નહીં થયે અને તરત તે સરવ શકતી માન કીરતોર તરજ આદરમાનથી વીચાર નહીં કરયે ?

એવા એક પક્ષીનું ચીતર તમે આ બાબદની મથાલે જોશો; તે હવામાં વગર આધારે લટકેલું અને થોતાની ચાંચવતી કુલમોહિની મધુર રસ સુસતું દેખાશે. એ પક્ષીનો ખોરાક કુલ માહેતું મધ છે, તે શોવાએ છના બનવરો પકડીને ગલી જાયે છે. તેની ચાંચ લાંબી હોવાથી અને હાલ પાકલ (બાંજુરો કે જે નહીંની ખંડુકના આકારની) હોવાથી તે કુલમાંડેથી ચેહરથી મધ સુસી લે છે, જારે તે મધ સુચે છે, તારે હવામાં થમ લટકેલું રહે છે, પણ તેની પાંખ એટલીતો જ ડચથી ફરડાવે છે, કે તે આપણી નજરે માલમ પડતું નથી, અને તે પાંખ ફરડાવીયાથી માંખના જેવા ગુંગતે આવ્યા નીકલે છે, અને એ ઊપરથી એ પક્ષીનું નાંમ આપીયું છે. એ પક્ષી અમેરીકા ખંડમાં અને ઘણું ખરૂં જમ્બેઝામાં નજર પડે છે. અમેરીકા શીવાએ બીજા કોઈ પણ દેશમાં એ પક્ષી માલમ પડીયું નથી. એ પક્ષીની પાંખનો વીસતાર નજીક છ ઈંચથી વધારે છે અને તેથી કરીને તે ઘણી જડચથી ઊડે છે, અને એના જેવી જડચ કોઈ પણ બીજા પક્ષીમાં નથી તે ઘણું હીમતવાન અને મીલનસાર છે, તે કોઈથી બીડીતું નથી, અને જારે જે પક્ષી એક જ કુલ ઊપર મધ સુસવા આવે છે, તારે જેકીમાં ઘણા જોરથી ઝરડો ચાલે છે.

એ પક્ષી થોતાના માલમા આડની લાંબાંની ઊપરની બાજુએ બાંધે છે. માથો એક ઈંચ થોરાવાનો અને એક ઈંચ ઊંડો હાથે છે. ઘણુંકરીને તેજો જે ઈંડાં કુદે છે. અમેરીકાના ઈંડીયન લોકોએ એ પક્ષીનું નામ “ગવારોશીગાયા” એટલે “સુરજના કીરણ અથવા જુલશ” કરીને આપીયું છે, અને તેમાં તેજો સચાઈથી કાંઈ પણ દુર ગયા નથી. એ પક્ષીને એ નામ ખરેખર છે. એ પક્ષીના પીછ માહેથી તાંડાંના જો કો તરેહવાર ભરતકામ; પંખા ઈતીયાદી બનાવે છે. અમેરીકાના ઈંડીયન લોકો એ પક્ષીને ઘણું માન આપે છે, તે લોકોમાં એવો વીચાર છે, કે જે લોકો લડાઈમાં મરી જાયે છે, તેજોને સુરજના મંદીરમાં લઈ જવામાં આવે છે અને તાંડાં તેજોને એ પક્ષીઓના અવનાર આપે છે.

ભાઈ.

એક અસલી બેરાહમણે દીધેલી સીખામણ.

“તમે એક બાપના બચાં છેઓ અને તેની જાતનથી પલી ગયધાંછો, અને એકજ માએના થાન તું દુધ તમે પીધેણુંછે.

“તેરલા મારે, તારા-આઈએ, સાથે તું પેષારના ગાંઠથી બંધાયેલો રહે, કે જેથી તારા બાપના ઘરમાં સલાહ સંપન્ન અને સુખ વરે.

“અને જારે તમે દુનીપાંમાં એકમેકથી છુટાં પડો, તારે જે સગાઈથી તમે પેષાર અને એકદીક્ષીમાં વીરલાયબાંછો તે પાદ રાખજો; અને તારા પોતાના નજ દીકના સગપણને મુકી દેઈને પારકાને પસંદ કરતો ના.

“જો તારો ભાઈ સંકટમાં હોયેતો તું તેને મદદ કરજે; જો તારી બેઠન ગરીબ હાલતમાં હોયે, તો તું તેને વીચરી જતો ના.

“એ પરમાણે, તારા બાપની દાલત તેની આખા ખાનદાનના પોશાકમાં રોકાયે; અને તમારા એકમેકના પેષારથી, તેની જાતન તમે સદખા ઊપર ચાલુ રહેશે.”

પો રાક.

૧. ઈતીહાસ આપણને એમ દેહે છે કે દુની આંની પેલએગ પછે ઘણા વખત ગુજરેઓ તાંહાંસુધી માણસ જાત કપડાં વગર રહ્યું હતું અને પછી જે મ જેમ તેઓના સુધારો થતો ગયો તેમ તેમ તેઓ કપડાંની જરૂર સમજવા લાગ્યાં. આપણને સારીપકે ખબર છે કે ૧૦૦૦ વરસ આગમ્ય ઈંગલંડ દેશના રહેવાસીઓ કે જેઓ આજે દુનીઆના મોટાસ ભાગ બિપર સરદારી ભાગવેછે અને કળા કડીશલતા તથા વીદીઆની અંદર પુરવેછે ગણાયેછે તેઓ વાઘના આને બીજાં જાનવરોના ચાંમડાંના કપડાં પેહરતાં હતાં; પણ તેઓનો હાલનો પોશાક જોવે; કેરૂંતો સોબજતો અને તેઓના દેશની હવાને માફક આવતોછે; તેનું કારણ એ છે કે જેમ જેમ તેઓ કપડાની અંદર રેરખર અગતનો મમજતા ગયા તેમ તેમ તેઓ કરતા ગયા.

૨ માણસ જાતનો પોશાક દેશ દેશનો જુદો રાખે, તેનું મુખીય કારણ એ છે કે જુદા જુદા દેશની

જુદી જુદી હવાને માફક આવતો તે કરવાનો આવેછે. આપણા મરદો અને ઓરતોનો પોશાક આજે મુલકની હવાને માફક આવતો કરવાનો આવેલોછે. હાંફુ ઓરતો તથા મરદોનો પેહરવાસ જોકે હવાને મળતો કીધેલોછે ખરો, પણ તે જેવી રીતે આંગને ધંકતું ને ચે તેવી રીતે ધાંકી શકતો નથી. આપણા પારસી લોકોના કપડાં એ બાબદેનો દેહલીએક રીતે હાંફુ લોકોના કપડાં કરતાં સરસછે ખરાં, પણ તેમા પણ દેહલીએક સુધારો કરવાની અગતછે. પારસી મરદોનો સાધારણ લીબાશ એક તેઓની પાગડી શીવાય બીજી સઘળી રીતે દીક લાગેછે. પાગડીની બનાવટ એવી હોવી જોયે કે ચેહેરાને શોભા આપી, સુરજના તક્કાંથી તથા હવાથી મોહાંડાંનો બનચાવ કરે; પણ એ બેજો બાબદેનો પારસીઓની પાગડી નાલાયકછે. પારસી સીઓના પોશાકનો જરા વધારે રેરખર થવાની અગતછે. કાકટરોની હુમેશાં એવી ભડાંમણે છે કે પગનો જેમ બને તેમ હંડીથી ખચાવ કરવો, કારણ કે એમ નહી કીધાથી દેહલીએક દરદો ઊતપણ થાયછે; આ બાબદે ઊપર પારસી સીઓએ ખીલકલ થેઆન આપીયું નથી. જો સરવે સીઓ હુમેશાં પોતાના પગનો મોર્ન રાખેતો શુભેલો થાયે. પણ એ ઊપરાંત પગનો સરદીથી બનચાવ કરવા અને ખરોખર રીતે ચાલવા, હાલની પારસી સીઓની સપાટ ખીલકલ રદ કરવી જોયે. અંગરેજ લોકોની બાએડીઓ પગની ઘુંડી મુધી જે છુટ પેહરેછે તેવાં છુટ જોકે ઈંગલાંડ જેવા ઈલા દેશને લાયકનહીં તેપણ આજે મુલકની હવાને માટે સારાં નથી; તેથી નાધલાં છુટો જે કે “સલીપર” ને નામે ગોલખાયે અને જે આપણા લોકોની સપાટને મલતાં આવેછે તે જો પેહરે આં હાંએનો નથી ઘણો શયેદો થાયે. આરોનો પેશાક પસંદ કરવા જોગછે; પણ આંગને ધંકવા જે પેશી પેહરવાનો આવેછે તેનાં કરતાં કાઈ જાતનું ગોલાઈનું જોંજોનું બદન વધારે માટે છે, કારણ કે પેશીથી જોકે છાતી સારીપકે ધંકાયેછે તોએ હાથ ખીલકલ કાંધાસ રહેછે. પણ આપણી ખાનુઓના પોશાકનો સડીથી વધારે અદચણ લેવા જોગ તેઓનું માધુખાણુંછે. ખાલ જે આદમનાવાએ ઓરતને જુખનુરતી આપવા બખોલો છે તે માધોખાણુનાં ચેલાં કપડાં અંદર ધાંડી રાખવા એ ખરેખર દલગીરી બરેયુંછે. માધુ ધાંકવાને બદલે

૨. સરસ ઊપાચો ઠોપીછે અને હમે તપાશીછીં કે કશ ખી અથવા સાદી ઠોપી સારા અને ખંરોખર ગોટલેલા ખાલની ઊપર મુકેઆધી ચોરતોની ખુખસુરતીએ થ હો. વધારો થાએછે, તેટલા વાસતે જેમ ખને તેમ આપ છી કોમની ખાએડીઓએ એ ઊપર વીચાર આપવો નોઈએચ. ખદીઅનની હેલ નો કાંચરી અથવા કાંઈ એવું જ ખીજું પેહરીછીં હોએતો વધારે શઅદકારકછે. એટલે નો ફેરશર આપણા પોશાકમે હાલ થાએતો હ મારા ધેઆન પરમાણે જેટલું થવું નોઈએ તેટલું થાએ. પછે તે ઊપરાંત નો કાંઈ વધારે ફેરશર કરવાનું પછવા ડે રહેતો કાંઈ વાંધા જેવું નથી.

આએ જગોએ હમારી બેનીઓને ખે સખુનેા કે હવાની રખ લઈએચ કે તેઓ માંહેલી ઘણીખરી ખાઈ ઓ પોતાના આંગની ખીલકુલ જતન અથવા સંભાલ કરતાં નથી. કેટલીએક જુઆન તથા છુટી ચોરતો સારી વગર. અને વગર મલાને ચોરલ્યા ઊપર ઊભી રહેચ એ અફસોસ કરવા નોગછે, અગત કરીને સારી વગર નેટનાં સદરા ઊપર ફેરેઆધી તેઓ પોતાની જા તને ખીલકુલ શોખા આપતી નથી. મરદો કરતાં ચો રંતોએ પોતાના આંગની ઘણી સંભાલ રાખવી નોઈ એચ, તથા ઘણી ચોકસાઈથી પોતાનું આંગ દાંકવું નો ઈએચ. સુધરેલા લોડીની અંદર એક ગેઆખરૂ ચો રત પણ એ મીસાલે પોતાનું આંગ આવતા જતા મર દોની સાંખે ઊઘાડું રાખે નહી. આપણી ચોરતો પો તાના ખાલ વીશે ઘણી બેદરકાર રહેછે એ પણ દલગી રી બરેલુંછે. ખાલને સાચ રાખવા એ દરએક સીતું પેહેલું કાંમ હાવું નોઈએચ. ખાલ એવા ચેલા હોએ કે તેની અંદર છવડા પડે તો તેવા ખાલ હોએજ નહી તો સારું. આએ સુચનાંઓ ઊપર હમારી બેનીઓ અગ ત કરીને ધેઆન આપસે એવી હમારી આશાછે.

વખત સાંચવવા વીસે રોહિજ વાર લાગો.

ખરાખર ચોક્કસ વખત જાલવવાની કેટલી જ રૂરછે. આપણા દેશીઓમાં વખતની બેરવાઈ ઘણી માલમ પડેછે. કાંઈ અગતજોગ કામને માટે લેલી થ ચેલી મીજલસનું કામ ઘણી વખતે સુલતવી રાખવા માં આવેછે કારેકે જે સખશની ઘણી અગતછે તે છ

જર નથી અને જો આવેછે તો વખત ચુકવીને અવા ચો આવેછે. જો ખાનાની મીજલસમાં નોતરૂ થયું હોયતો સઘલા લોકો ખાના ઊપર બેઠા પછી કાઈ જ ઇને ઊભો રહેછે. તેનો દેખાવ તે વખતે જોવા લા ચક થઈ જાયછે. ચોક્કસ વખત નહી જાલવીયાથી કેટલાં ખરાખ પરીખામ નીપજેછે તેનો લોકોને કાંઈ પણ વીચાર નથી. મિઝેઝાટા રાજપાશે ઊડી જાય છે; માણસોના જાન જમ્મેછે. સારી ચુકતી, અગતના કામ, દોલત, સુખ અને આખરૂ વડોકનો લોગ થાય છે, કાંચકે ખરાખર વખત સાચવીશે નથી. કેટલાંએક માણસો પોતાના કામમાં હમેસાં નીશપ્રલ થાયેછે, કાંચકે તેવો હમેસાં અવારો ખાહર નીકળેછે. કેટલાએક ચુ ધારો કરવાના વીચારમાં વરસોના વરસ ગુમાવી દેછે અને અંતે વગર ઊમેદ મરણ પામેછે. માતરે પાં ચ મીનીટ કેટલીએક વખતે વરસોનું કામ કરેછે. અ ને એ પાંચ મીનીટ ગુમાવીયાથી લદગી ખરખાદ જાય છે. જે શખસ પોતે ફુનીયામાં આગેવાન થવા ચા હાતો હોય તેણે આ નેદી ઊપર અમલ કરવો નોઈ એ. જો ચુક સુધારવા માહુનેા હોયતો અવારો નહી રહેવાની પેહેલાં કોશસ કરને.

એક આગની ગાડી વીજલીની જડથી દોડી જાયછે, અને સરેશન આગલ જવાની કિતાવલ કરેછે. તેને આવતાં અવારૂં થયુછે અને સાંમનેની ખોલ ગા ડીને ઊભો રહેવાનો વખત થઈ ચુકેછે. તે એક વ લાન ઊપર ફરેછે તેવામાં સામનેથી ગાડી આવીને બેગી અકડી પડેછે. જારી નુકશાની થાયેછે અને ન જરીક પચાસ માણસનો ઘાત થાયેછે. તેનું કારણું શું? કારેકે એક ઈજનેર જરા અવારો આવીયો અને વખ તસર ગાડી લેઈ જઈ શકીશે નહી.

ગોહારી લકાઈ લાગી હતી, અને દુસખનની ઊપર આક કલાઈ લગી મારો ચાલીયો હતો. સુર જ અસત પામતી વખતે સામને વાલાઓને મદદને માટે કુમક આવી લાગી. જો ખરોખરીઓ નહી થા યતો ખચીતથી હાર થવાની વડી હતી. જે રોલકી ની મદદ ગંગાવી હતી તે જો આવી પોહોયેતો સઘલુ ઠીક થાયે. વીસવાસ હતો કે જલદીથી વખતસર મદદ આવી ચુકશે તેથી ફરીથી હુમલો ચાલુ દીધો. તે માંથી શું નીપજ્યું તે આખી ફુનીયાને આશકારાછે. નેપોલીયન બોનાપાર્ટનો મારશલ ગરાગિચી વખતસ

ર આવીશો નહી. તેથી લસકર મારીયું ગયું અને વા ટરલુની હુર થઈ. નેપોલીયન એક ખંદીવાન મીસા લે મરી ગયો કાંચિકે તેનો મારશલ જરા અવારો આ વીધો.

એક વેપારીની પેટુડી ગુચવણમાં આવી ગઈ. ખાહરથી અવેજ જે જલદીથી આવે તો તેની આંટ આખરૂં અને આખાદાની રહે. પણ અથવાડીયાં ઊ પર અથવાડીયાં ચાલીયાં ગયા પણ રોનું આવી પુ રું નહી. છેવે દીવસ નંજદીક આવીશો કે નરે ગા દી રકમની હુંડીઓ પાકી, જે સદીખરમાં અવેજ આ વવાનો હતો તે કાઈ પણ લાવી નહી. પેટુડીને દીવા પું કાઢાડવાની ધરજ પડી. ખીલ સદીખરમાં નજ દીક પં ૦ લાખનો અવેજ આવી ઊભો; પણ તે અવા રો આવીશો તેઓ પાયેમાલ થયા કાંચિકે તેવાના આકતીઆએ જરા અવારો નાણાં ચોકસીયાં.

એક છુની ગુનેહગારને શંસી દેવા કાઢાડીયા. તેને ઘણી ચીક ચહડીયાથી છુન કીધું હતું અને લોકો તેની તરફેણમાં હતા કે તેને શંસી દેવાને ખદસે ખીલ હસકી શીકશા કરે. લોકોને વકી હતી કે કાઈ પણ દયા ખનલાવવામા આવશે. સહવાર પડી પણ હજુર કાઈ ખેપીશો આવીશો નહી. શંસી દેવાનો વખત થયો. ગુનેહગારને સુલી ઊપર ચહડાવીને શંસી દીધી. એક પલમાં તે મુરકુ હવામાં લસકરું થયું. એવામાં એક ઘો ડેસવાર ઘોડે દોડાવતો મારીશો આવીશો, તેના હાથ માં એક દસતાવેજ હતો તે ગુનેહગારને શંસી નહી દે વાનો હુકમ હતો, પણ ખેપીશો જરા અવારો આવી શો, તેનું ઘડીચાળ પાંચ મીનીટ સ્વેલો (ધીમુ) હતું તે થી તેને આવતાં જરા અવારૂં થયું.

એજ પરમાણે દુનીયામાં હોસેમાં ચાલતું આવે છે, તારે ચોકસ વખત જાળવવાની ફેલ્લી જરૂર છે તે વી શે વધારે બાલવાની અગત નથી.

શીરીઆ દેશના દરવેશોનો રમુછ હેવાલ.

શીરીઆ અથવા જેને આપણે લોકો રૂમશામ ને નામે ઓલખીએ, એ એશીઆ ખંડના પુરકસ્યાન માં આવીયું છે. એ દેશ થોડું એક ઊપર મીસરના પા શાના હાથમાં આવીશો હતો; પણ ઈર્મરેજ સરકારે

પાછો પુરકીના સુલતાનને સવાધીન કરી આપીએ, એ દેશમાં મુસલમાનોની વસતી વધારે છે, અને એ લો કો શીવાએ આરખ, એહુદી અને ગરીક તથા અરમા ની લોકોની તાંહાં ઘણા વસે છે.

એ દેશમાં દરવેશ લોકોનો એક પંથ છે જે વળી ખે બાગમાં વેહુચાઈ ગયે છે. પેટુડો ભાગ જેવા મંડ લીઓમાં મલે છે અને તાંહાં પેતાની કીરીઆ દરે છે, પણ એવાના ધરમ સંખંધી વીચાર અને ને લેખંદ અથવા સપતથી તેઓ ખંધાયલા રહે છે તે કાઈની વાર કાને નાંહવા દેતા નથી. ખીજા ભાગવાળા વંખી કો ઈખી ચોકસ જાત અથવા નાત ધરાવતા નથી, પણ પ વીતરાઈ અને ખાધા પીવામાં અંદાજે રાખી એકાંત વાસી રીચા કરે છે.

પેટુડા ભાગવાળાઓની મુખીય નાત કીનીઆ ખાતે વસે છે. તેઓ જુદી જુદી જાતના ધંધા કરે છે અને એક ઠેડવેસે દીવસે બધા ધરમની જગામાં એક દા મલે છે. તેઓ જાહાડના કુંડાના ઊભરા આકારની ઊનની ટેપી પેટુરે છે, અને તેઓના થક તેની ઊપર સંદે અથવા લીલી મજલીનનો કાકો વીસે છે અને તેને તેઓ તાજ કહે છે. કીરીઆની વખતે તેઓ સંદે જલીઆન પેટુરે છે અને તેની ઊપર લાંબી અને ધ લીજ દીલી ખેંચેના ચોટો ચોરો જો પેટુરે છે. એ પંથ કીનીઆ, કીનસાનકીનીપલ, કીએચે, કુમાસકક અને તરીપેલી ખાતે પંથરાઈ ગયેલા છે, પણ કીનીઆ તેવાનું મુખીય મંથક કહેવાય છે.

તેઓ અંદાજસર ચોજમંજાહ કરે છે, અને ચ દા સખાવત કરતા રહે છે. તેઓ તંબુરા તથા ખીજાં વજંતરોની સાથે “લકર” નામની ઈશવર ભક્તી કરે છે, અને એવી વખતે વજંતર પરમાણે નાચે છે. કાઈ ચોકસ દાહાડે તેઓ પેતાના શંડમાંથી ખરાં ના ચારોને ચેકલી તથા ચેરવો વેંકે છે. તેઓની સાથે જેઓને કાંચ પડે છે તેઓ એ પંથને વાસને સારૂં જો લે છે અને તેઓને માન આપે છે.

ખીજા ભાગવાળા દરવેશોની રીતભાન, સવભાવ અને પેટુરવાસ વલી. જુદીજ રીતને છે. એઓમાં જેઓ હમક અને દીવાનાં હાથ છે તેઓને એજ કારણ સર એ પંથવાસા વધારે માન આપે છે, અને એવું જ મને છે કે ખાદાતાલોની એઓ ઊપર પુર રેહ્યાંની હોવાથી આ દુનીઆઈ હુથેચારી કરતી એઓમાં વધારે

અકલ આવેછે, તેથી તેઓ હેમક અથવા દેવાના બને છે. એઓમાં બીજા કૈલાસેક ધરમ ગુરુ હાયછે અને વહી બીજાઓ ધુતારાપણું તથા બહુ કૌતલના બુદ્ધિ હોંગ કરતા શ્રેષ્ઠ, અને લોકોને ઠગી ગુજરાન ચલાવેછે. આ ધુતારાઓ હમરો અને લખો કાસ ઊપરનાં ગાંગે જાં શું ધાયછે તે વરતવાનો હોંગ ચલાવેછે.

આ હેમક તથા દીવાના અને ધુતારા દરવેશ પોતાને મનગમતી લોકોની જગાંઓમાં શ્રેષ્ઠ, અને એ રક્ષા સુધી હીમત કરેછે કે તે સુલકના પાશાઓ પાસે જઈ બેસેછે અને તેઓને વખત ઊપર કપડી આપેછે, અને નહીતર તેઓની તારીફ કરેછે. પાશા એઓની સુલાકાત લેતી વખત ઊઠી ઊભો ધાયછે અને તેઓના હાથને ખોસો દેછે, અને આ હેમકોના ખોલવાને ખુલ્લઈ સમજેછે. થોડાંક વરસની વાત ઊપર એવા એક દરવેશ ધુતારાનો રમુજ ઘણો બનીયોછે તે હોમો નીચે સંકીર્ણ છઈએ.

કુમાસકસ ખાતે થોડાંક વરસની વાત ઊપર રૂ મશામથી રહેલા એક વેહેમી હાકેમ રાજઅધીકાર ચલાવતો હતો. એ હાકેમને મલ્લવાને ઊપસી કીસમનો એક દરવેશ હમેશાં આવતો હતો અને પોતાની મતલબ મુજબ તેને કપડી આપતો અથવા ચંદુરાવતો, અને બાજે વખત લોકોની ઊપર ફીટકાર નાખતો અથવા તેઓની ખડકઈ કરતો. તે મુશ્કેલ છતાં પાશા તેને નાં છા આપવા માંગતો, તે લેવા નાં પાડી એવું દેખાડતો કે પર્શાને ખાતર તે કાંઈબી કરતો નહીં હતો, પણ ખુદ તથીજ તેને જે ખસારત થતી તે પરમાણે તે ચાલતો. આવું છતાં લોકો પાસેથી તે પર્શા કહડાવામાં બાહર હતો. જે કોઈ પોતાની મતલબસર એને કાંઈબી આપતા તેઓની પાશા પાસે તારીફ કરતો હતો, અને એ રીતે મોટી રકમો ચેલવતો.

એ બુ અથવા આહુદી લોકોનો મોઝે સતર હતો, અને રશએલ નામનો એક આહુદી જે રાજ કારબારમાં એક મોટી પદવી ધરાવતો તેની તે અતી અંત ખણ્ણોદ કરતો, અને બાજે વખત તેને કૈટલીએ ક રીતે નુકશાનબી કરતો. એ ઊપરથી આ પાહુદી એ પોતાની જાતનાઓ ઊપર અને પોતા ઊપર ગુજરતો બુલમ દુર કરવા માટે એક ઊપાપ સોમી ધાહુદીયો.

આં દરવેશ પાંશા આગલ એવો હોંગ ચલાવતો

કે દર સુકરવારને દીને તે એજબેબી દુમાસકથી મકા ખાતે જઈ પડતો અને તાંહું પવીતર મકાનમાં લોકો ખંદબી કરના તાંહું સાંચેક થતો, અને તરત પાછો એજબેબી દુમાસકમાં આવી પડતો. એ ઊપરથી પાશા દર સુકરવારે આ દરવેશ મકા જઈ આરીયા બાદ તેના હાથને ખોસો દેતો અને તેને પવીતર સમજતો.

ચેલા પાહુદી કોરેદરે એક ઘણીજ નાદર મકાની બનાવટની અને ગાંબમાં નહીં મલે એવી કાલી જખમાલા અથવા હરડી પાશાને નજર કીધી, પણ તે માલ્લને મથાલે નામીયી કારીગરોના એક મોઝે દાંણા મુકવામાં આવેછે તે કાહડી લીધો હતો. ચેલા પાશા આ લેટથી ઘણીજ ખુશી થયો, પણ મથાલેના દાંણા નહીં હાવાથી તે નાખુશ જણાયો, અને રશએલને પુછીયું કે તે દાંણા કાંઈ ગુમાવીયો. તેણે કીતર આ પીયો કે પાશાએ માલ્લાના આગળા ઘણીએ કયે ગુમાવીયાલે, પણ તારે એ વીચે નાખુશ નહીં થવું જોયે કમઈ એ મકાની બનાવટ અને આપણે પવીતર દરવેશ જે દર સુકરવારે એજબેબી મકા ખાતે બંધેછે તેને એટલું તમે રોંડોસોતો તરત તે બજાવી લાવશે.

બીજેજ દીને ચેલા દરવેશ રખેતા મુજબ પાશા પાસે આવીયા, તેને પાશાએ ચેલા માલા દેખાડી અને કહ્યું કે આવતી કાલે સુકરવારે અને તરો મકા ખાતે જશો, તારે આ મને લેટ ધચેલી માલા લેતો જશો અને તેની ઊપરનો દાંણા ખરીદી લઈ આવજો, જેથી આ તસખીર કીમતી થઈ પડશે અને સરવે કોઈની તમારે વીચે ખાતરી થશે. દરવેશ ભપકામાંજ હા કહી તરત રૂખશદ લીધી, અને દીલમાં બળવા લાગ્યો અને સમજાયો કે આ લેટ કાંઈથી આવીછે અને તે શું મતલબ ધરાવેછે. તેજ સાંજના લોકો તેને એલખે નહીં એ માટે પોશાક બદલી પેહલીવારજ પાહુદીના ઘરમાં તેણે પગ મુકીયો. ઘરમાં જઈ તરત રશએલને મળવા માંગીયું.

રશએલે આવતીનેવાર તેનો ભારે ઊપકાર માનાયો, અને દુરવેશના પવીતર પગલાં તેના ઘરમાં આવીયાં તેથી પોતાની બેહદ ખુશી જણાવી.

દરવેશ રોંડોચેલા માણસ હતો તેથી તરત પેલા રશએલને ખેત્રાડી કહ્યું કે ભાઈ આપણે ફનીઆંદાર માણસ છઈએ, આપણને તાલમ તવાજની ધરજ નંધી, અને હું શું કાંમસર આવીયોછું તે વું સારીપેકે સમજે

છે, તેથી ચાલ જલદી કર અને પેલો દાંણો મને આપ. રણચલે, કણ્ણ કીધું કે પાશાને તેણે એક માલા ભેટ કી લીછે પણ તેના હાથમાં તે એવીજ અધૂરી આવી હતી. પેલા દરવેશે રણચલને સમજાવીયો અને કહેયું કે હવે પછે તુંને અથવા કાંઈથી ચાલુદીને હું દુખ દેનાર નથી અને મારેલી જે બનશે તે તમારે લઈ અરથે કરીયો જઈશ.

દરવેશને ષકત મોહદેના બેસવા ઊપર રણચલ ને જરાએ ભરોયો નહીં હતા તેથી તેણે આગલની જ પેટે ના પાડી, અને દાંણો તેની પાછે નથી એવું જણાવીયું. પેલા દરવેશે એક કાંઈ કાગળ માંગીયું અને તેની ઊપર ચોતે લખી આપીયું કે આ દાંણો જે રણચલ પાછેથી કાલાવાલા કરી માંગી લીધેછે. આ કાગળ ઊપર સહી થવા પછે પેલા ચાલુદીએ તે ચોતાને સવાધીન લેઈ પેલા દાંણો કાઢી આપીયો.

ખીજેજ યાને સુકરવારને દીને સખેતા મુજબ પેલા દરવેશ થોડોકવાર સંતાઈ બેઠો, અને પછે વખત સર નીકલી પાશા પાછે ગીયો. સલામ અલેકુમ થવા બાદ પેલી માલા આખીને આખી પાશાના હાથમાં ધરી. પેલા પાશાને આ દીનથી તેની ઊપર વધારે વીશવાશ બેઠો, અને એજ દીનથી ચાલુદી લોકો ઊપર મુજરતો મુલમ કમતી થઈ નામુદ થયો.

ગાંમડાંમાની એક ઝોરતને આ દરવેશની સચાઈ ઊપર શક હતા, તેથી તેણે આ દરવેશને ખીજાંઓની સાથે ચોતાને ઘેર એક દીવસે મેજખાન તેડીઓ. ખાતી વખતે એક અછી રીતે પકાવેલી મરઘીની ઊપર ખાઈલા ઘણીં પર કરી અંદરની મરઘી દેખાઈ નહીં એવી એક રકાખી આ દરવેશની સાંમે મુકી, અને ખીજા મેજખાનોની સાંમે બોલી દેખઈતી મરઘીઓ પકાવીને મુકી હતી. પેલા દરવેશની નજર ખીજા મરઘીઓ ઊપર થઈ તેથી તેણે પેલા ખાઈલા ઘણીની રકાખી ખીજાડવા માંડી અને મરઘીની રકાખી માંગી; પણ પેલી ઝોરતે તેમ કરવાને બલદ થઈ નાં પાડી, તેથી ખીજા મેજખાનો ચીલાયા અને બોલીયા કે તેના શાખની ચીજ તેને ખાવા નહીં દેવી અને ખીજા ના પસંદ ચીજ બોહોલ કરીને આપવી એ કાંઈ મેહમાન દારીને લાયક નથી.

પેલી ઝોરતે તરત પેલી રકાખીમાં હાથ નાખી મરઘી કાઢી અને બોલી કે જે ઘણી ચોતાની સાંમે

ઘણીનાં પરની અંદર મુકી મરઘી નહીં જોઈ શકે ને વરતે, તે ઘણી મુલક મુલકની ખખર અહીયાં કેમ વરતે તથા તાંહાં મું બનેછે તે જોતો હોય તેમ કેમ કહી શકે? તેથી એ કઠારોછે એવું સખેત

આ બનાવથી તુરત પેલા દરવેશ ચીડાઈ વાર અરખી ચાલતો થયો, અને ખીજા મેજખાનો મુખ થયા અને તેઓના વીશવાશ આ દરવેશ ધી ઊડી ગયો.

ભુચ મારેલી ખાલી ખાટલી દરીઆમાં કેમ ભરાયછે.

ખાલી ખાટલીઓને ગમે તેવો મજબુત મારો, દરીઆમાં ફેલક કીડી દુખાડી હાથેતો પાંછીથી ભરાઈ જાયછે, અને પાછી બરે ખાટુ હુપામાં આવેછે તારે ભુચ જેમનો તેમ દે. એના કારણ તરવાર જણાવવામાં આવીઆં છે. રેવરડ બીન કેમપેમે ચોતે ૧૮૧૫ માં મુસાફરીના હવાલમાં નીચે પરમાણે લખેછે.

“એક ખાલી ખાટલીના મોહડામાં અને યાદ ભુચ કોડી ખેસાડીઓ. ભુચ એટલે તો જ તો કે હુધાથી વધારે અંદર પેઠો નહીં. તાર ભુચની આસપાસ અને દોરો પાંધી લીધી અને દોરો ખાટલીને ગમે પણ વીસલી કે. જેથી આમાં ખાટલીના મોહડા પેટી જતો અરક; છી તેની ઊપર ધમર ચોપડી લીધું. એલંખા દરઘી અને ખાટલી પાંછીની અંદર દુખાવી, પચાસ વામ કીડી દુખાવીઆ પછે; કપતાને મને ખાટલી ભરાએલી લાગેછે; તેથી તેણે તરત ર-કાહડી અને જોઈએજ તો ભુચ અંદર જતો અને ખાટલીમાં પાણી ભરાયછું હવે.”

૧૮૫૪ માં કપતાન સપોઅરડે એક દરઘીને ભુચ મારી, ઊપર તાર પાંધી, મજબુત રી લીધી અને પછી તે બધાની ઊપર તારખાં દેકો પાંધી લીધો. પછી તેણે નેવું વામ દરીઆ ખાડી, ખાહર કાઢી તો ખાટલીમાં પાંછી અને ભુચ જેમનો તેમ હતો.

કાકટર બકલાંક કહેય કે કપતાન મારી. ભરેલી ખાટલી યાદ ભુચ, મારીને દરીઆમાં

વામ હુખાડી તેટલામાં તેના કુડીને કટકા થયા. તેણે વલી એક મીઠાં પાંણીની ભરેલી ખાટલી મજાનુત છુચ મારીને ૧૮૦ વામ હુખાડી તેનેા છુચ ખાટલીની અંદર દબાઈ ગયો હતો.

સર કરાનરીસ ખોશરડે ફેટલાક અખતરા કી ધા તેમા તેને માલમ પંડીછી કે ફેટલીક ખાલી ખાટલી ના ચુરેચુરા થઈ ગયા હતા; ફેટલીકના છુચ અંદર જતા રહેઆ હતા અને ફેટલીકમાં જે પરવાહી - પદારથ ભરેલું હતું તેને, બદલે દરીઆઈ પાણી ભરાયલું માલમ પંડીછી.

જેમ જેમ ખાટલીઓ દરીઆમાં ઊડી હુખાડવા માં આવેછે તેમ તેમ જુદા જુદા ખનાવો માલમ પડે છે. સર હેનરી ડીલાયેકની ગણતરી પરમાણુ ૧૦૦ ફુટ ઊંડાં પાણીમાં એક ચોકસ ઈંચ પર ૬૦) રતલનો ખોજો પડેછે અને ૪૦૦૦) ફુટ ઊંડાં પાણીમાં એક ચોરસ ઈંચ ૧૮૨૦ રતલનો ખોજો પડેછે. ફેટલાક એવુ વીધારેછે કે જારે ખાટલીનો છુચ જેમનો તેમ રહેછે અને તોખી તે પાણીથી ભરાઈ જાયછે તારે ખાટલીના કાચમાના નહીં દેખાય તેવા છીદરને કીધે હથે; પણ એ વાત ખોટી પાડવામાં આવેછે. વધારે માનવા જોગ મત એમ બંધાયેછે કે ખાટલીને ફેટલીક ઊડી હુખાડીઆ પછો છુચની ઊપર પડતા વજનથી તે ચંપાઈને નાહીને થાયછે જેથી ખાટલીમાં પાણીને જવાને રસતો મલેછે; પણ જારે ખાટલીને ઊપર ખેંચી લીધામાં આવેછે તારે છુચની ઊપરનું વજન કમતી થયાથી છુચ પેતાના આગલાં કદનો યદ જાયછે.

પરચુટણ.

ચુનાની કીલસુકેની ફેટલવતો—કોઈના છુપો ભેદ છુપાવવો, ફરસુદનો વખત સારાં કાંમમાં રોકવો અને કોઈ થી થવું દુખ ખમવું એ તરણ ચીન પાલવી ઘણી મુશકેળ પડેછે. પોતાને તું બરાબર જોખખજે, કોઈને ધમકી આપ તેના કાંધેકે તે અદાઈતું કાંમ નથી. તારા પડોશીઓને ત્રીશે ખરાબ મોલતોના, તારા દોસતદારના ખાણું ઉપર હલવેથી જાહેર, પણ તેવોની આકતની વખતે નડકથી દોડને. તારાથી વડાં આદમીને ખાન આપજે. યેરવાજી નકી મેલવવાના કરતાં દોડો થાયે તે પસંદ કરજે, કાધદાઓને તામે ધજે—મીલાન.

લીલાં લાકડાં બાલવામાં ખરાબ ગણાયેછે કાંધેકે તે નવધીથી બલતાં નથી અને કુધો વધારે પેદા કરેછે, પણ હ

અણ એવું માલમ પડીયું કે લીલાં લાકડાં બાલવામાં ધણી કસાયે. લીલાં લાકડાંમાં જે પાંણી આવેછે તે પાંણી બહોવાથી ગરમી મુશકેલ વધેછે. પાંણી ગરમીને વધારેછે એ વાન સાંભળીને કોઈ પણ અચરત થયા વગર રહેશે નહીં. પણ એ વાતનો ચોકસ છે લોહાર મોતાની ભડીમાં વારંધડીએ પાંણી છોડે અને ધમકુધી કુકીને ગરમીનુ જોરા વધારેછે.

બાલ—જુદા જુદા પ્રખતમાં બાલને વાસતે કેવા જુદા જુદા વીચારો હતા, તે નીચલી હકોકત ઉપરથી માલમ પડસે.

બીજી ઉલીઅમ રાજા જે અગીઆરમાં સદીમાં રાજ કરતો હતો તેનાં વખતમાં પુદરતી બાલ માથાં ઉપર રાખવાનું ઘણુંજ હલકું ગણાવું, પણ લાંબા બાલની ટોપીઓ પેહરવામા મોટું માન હતા, એટલેજ નહીં પણ જેમ તે બાલ લાંબા તેમ તેના પેહરનાર તવગર અને મીલકતવાલા સમય તરીકે જોલખાતા. વલી બીજી મારલસ રાજા જે સતારમી સદીમા રાજ કરતો તેના વખતમા પુદરતી બાલ લાંબામા લાંબા રાખે તે આભરદાર ગણાતા, તેમાં પાદરીઓ એ બાબદમાં ખુબ આજેવાની ધરાવતા હતા. વલી અઢારમી સદીમાં જારે બીજી છઆરમ રાજા કરતો હતો તે વખતે કેકા બાલ અને પાઉર છાંટવાની રસમ ખુબ જ એજ હતી, પણ એજ સદીમાં તરીજ છઆરમના વખતમાં વલી એવોતા જુડી રસમ નીકળી કે લોકો બાલ વધારી તેને જુદા જુદા આકારમાં વાલી ચુકે અને તેમના તેમ તે બે તરણ મહીના કુધી રાખવામા આવતા હતા.

૨ મુજે પુરસાત.

૧. રમતો રસગતો અને રળીઆમણો, સરપ જેવો પણ સારો ને સંકામનો; ફુનયાના દરેકે દેશમાં દોડી, વેપાર વનજનો વાટ કરું ધોરી; યોડા છાટી ગડગડા જેલમાં, લઈ છાટી ઉપર દોડું સેલભમાં; છું સાક સુવાળો પણ વળી ખબરાપલો, પથર, પાણી અને પુરમા દટાયલો; રહી મુજો રોજ કરું તમારું કામ, બદલામાં તેના દેતા નથી કાંઈ દામ. પણ ઉલટી પકડી રીત તોડી તમારો રાહ, નીરવ ધઈ રંઓછો અને ઘાહ; સરકાર અતે દીલપર દયા ધરે, મલમપટા લગાડી આખી ઝુનને કરે.

૨. હું હુંસયાના રહેવાયો છું. મારા જાત ભાઈઓ અમેરીકા, ચીન તથા મુશયવીના બીજા ભાગોમાં ગળી આ વેજે. આ દેશની આબાદાનીના મોટો ભાગ મારી ઉપર આધાર રાખે છે. હું જુઆન કે જુલો હેઈર તોપણ મારા બાલ સંદા રસેદ રહેછે. વળી જુઆ મારામાં કેહવી વીધી તર ખુબી છે, હું તમારાં શરોતની આસપાસ લપેટાયલો છું.

અને વળી તમારા શરીરની અંદર એટલે તમારાં હૃદય અથવા જાનના પણ હું ન લાપડેલા છું. એવી નવાઈ જેવી પદારથ હું કોણ તે કહી.

૩. બાઈ હું તરણ અખશરનું અને ચાર પગનું એક ન નાવર છું, મારા નામના પેલુલા અને બીજા અખશરથી મારા પીતરાઈનું નામ બનેછે, મારા બીજા અને તરીજથી એક પાણીની ખાહી બનેછે, મારા બીજા તરીજા અને પેલુલાથી એક સાંધો બનેછે, અને મારા પેલુલા, તરીજા અને બીજાથી નાણા સંબંધી વેલુવાર બનેછે. એવું વીચીતર નવાવર હું કોણ અને મારું નામ શું તે કહી.

ખાલાસો ગઈ વેલાનો.

૧ છું—૧, લોહોડું; ૨, જમીનમાંથી ખોદી કાઢાડેલાં લોહોડાંના દેખાવ કહોર હોયછે, ૩, ખોદી કાઢાડેઆ પછી તરેહવાર આકાર આપવામાં આવેછે; ૪, એવું કદ મોટું તેમ નાપહું હોયછે, ૫, લોહોડાંના વાહાણ દરોઆમાં તરી થકેછે; ૬, લોહોડાંની રેલ નાંખી તે ઉપર આગ ગાડી ચાલુ કરી, આખી ફુનીઆને ઘેરી લેછે; ૭, જુદાંતો આપત સ લોહોડાંની સીકની મદદથી સળગાડે થાયછે, ૮, લોખંડના હુધીઆરોથી ઘર બંધાયેછે, ૯, અને તેથીજ ઘર તોડી પણ પડાયેછે, ૧૦, પડતા લોહોડાંના સલીઆઓથી ઘેરને રેકો થાયેછે, ૧૧, લોહોડાંના કામ નેગ સામાણ આપણે ફોસતછે પણ તલવાર બંદુક ઇતીયાદી આપણે કશમણછે, ૧૨, લોહોડાંને અરખ દાકરે નાતવાનને કહવ ત લાવવા આવેછે; ૧૩, લોહોડાંનાજ હુધીઆરોથી ઘેર ખોડવામાં આવેછે; ૧૪, નદી બંધવા દરોઆ ઉપર લોહોડાંના લટકતા ખુજા આપવામાં આવેછે, ૧૫, લોહોડું કાટ ખાઈ ખખરાએછું થાયેછે પણ પાછું તેને આપતસમા નાખીઉં કે અસલનાં જેવું થઈ નીકળે.

૨ જી—ભરથાર.

૩ જી—પડીઆવ.

સોળત વિષે.

ડુનિયાપી વનમાં આવળ જેવા કુખકારી લોહો બહુછે, અને ડમ્મા જેવા સુવાસ આપનારા કોષકન કોષાણેછે મારે બેઠીકરથી ફરવું નહી તે વિષે

પદ.

“પ્રભુ તને પ્રસન્ન તે કેમ થાયો.”

એ રાગનું છે.

નિરભય નભમિશરે તર ભરાર;

બહુ આવળ, ક્યાંઈકન ડગરા; નિરભયન—ટેક.

આ સંસાર વિકટ વન છે

સ્થિર માર તરવર-મખ. તેછે,

ક્યાંઈ મોટા પર્વત કુખગમ્ય

ક્યાંઈ સુખમય સરિના વરેછે; નિરભય નભમિશરે. ૧

ક્યાંઈ ભયકારી શિકારિ ફરેછે

સૂક્ષ્મ જાળ પસારી,

પગ અડતાં પકડાઈ પડિશ તું

તો પછિ શી ગતિ તારી, નિરભય નભમિશરે. ૨

કોઈ તરવરના પરિગળ નિર્ભય

છે વિષમય કોઈ છાયા;

કુટિલ કડણ છે. કોઈના કાંઈ

કટ્ટ કરે પર-કાયા; નિર્ભય નભમિશરે. ૩

ઉપર નિરખિ આકાર અધિક શુભ

અધિક સુવાસનિ આરો,

ગણણુ છણુ શું બરવ કરતો;

પહોંચિશ નહિ તે પારો; નિર્ભય નભમિશરે. ૪

દિસે સરસ દેખાવ ખરો, વળિ

ફલ અતુલ્ય ફુલોં,

પ્રાણ પ્રલય પલમાંહિ કરે

પગ ટકવાથી પણ પહેલાં, નિર્ભય નભમિશરે. ૫

સરસ સુગંધિત અમળ કમળ

લોભે ન રહિશ લપટાઈ,

બંધ થતાં બંધાઈ પડિશતો

મુકર મરિશ મુગાઈ, નિર્ભય નભમિશરે. ૬

કોઈ તરૂનો મિકલો રસ છે,

ત્યાં મડપ રહે પગ મોટી,

એ પગ ખંડિ ઉખડે ન ઉખાડશે,

પડે પિડા મહામોટી, નિર્ભય નભમિશરે. ૭

રિસામણી સરખાં તરૂ રિસનાં,

સેરૂને રિસે ભરાય;

પ્રિય ભાવે પણ પરશ કરપાથી,

મડપ બહુ મીડવાય; નિર્ભય નભમિશરે. ૮

કઈ તરૂ ફોગટ ફૂલે ખરાં, પણ

સુગંધ નહિ માંહિ સારો,

નિરખિ રહિશ, પણ તરી નહિ સરે

તેમિ અરથ-કાંઈ તારો; નિર્ભય નભમિશરે. ૯

કઈક તરૂ કેળો. જેવાં,

ફલ આપે એકન વાર;

છાપે તેને ફરિ કેળ આપે,

ભિન્ન નિરાશ નનાર; નિર્ભય નભમિશરે. ૧૦

સાવજની વળિ રીત જુદી

ચરૂમાં ફળશે સો વરે,

સેવા કરનારો સુખ નહિ લે,

પછિ કોઈને સુખ કરશે; નિર્ભય નભમિશરે. ૧૧

કેકાણું ફિક જોઈને કરને,

કરિશ-ન કામ કંડામે;

કથન અધિક વન હિતકારક,

કહિ લીધાં દલપતરામે; નિર્ભય નભમિશરે. ૧૨